
**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА
НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918 - 1923**

ТОМ

5

КНИГА 2

Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Державний архів Івано-Франківської області

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА
НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918 – 1923**

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ
У 5-ТИ ТОМАХ 8-МИ КНИГАХ

ТОМ

5

У 3-х КНИГАХ

КНИГА 2

Керівник роботи та відповідальний редактор
професор *Олександр Карпенко*

Івано-Франківськ
Місто НВ
2011

Збірник документів підготовлений та опублікований
за сприяння і фінансової підтримки
Івано-Франківської обласної державної адміністрації

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918–1923

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

ТОМ 5

Книга 2

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА
І МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ.
1920–1921 рр.**

Укладачі:

Олександр Карпенко, Катерина Мицан

ББК 63.3(4УКР) 614
3-38

Затверджено до друку постановою
Вченої ради Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ISBN 966-668-080-7

ISBN 978-966-428-180-2 (т. 5, кн. 2)

№ 1
**ДЕКРЕТ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА
ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМОЇ МІСІЇ ДО США
І КАНАДИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ
ЛЬОНГІНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО**

1 січня 1920 р.

Відпис.

ДИКТАТОР ЗАХІДНОЇ ОБЛАСТИ УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕПУБЛІКИ.

Д Е К Р Е Т .

В імені Західної Области Української Народної Республіки устанавляю отсим окремішну Місію до Злучених Держав Північної Америки та Канади з задачею придбання серед тамошних Українців при співдланню з місцевими організаціями фондів на допомогу Західній Области Української Народної Республіки (Галичині та Буковині) а зокрема фондів для підмоги жертвам польсько-української війни, фондів на національні інституції в Галичині та Буковині та фондів для веденя політики і державних справ Західної Области Української Народної Республіки. Збірка і висилка грошей повинна наступити по мисли бажань американських Українців. Крім сего задачею сеї Місії буде зорганізувати в порозумінню з місцевими організаціями пересилкою ошадностей українських емігрантів в Америці до Західної Области Української Народної Республіки.

В склад сеї Місії входять:

1) п. Др. **ЛЬОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ**, б. посол і б. державний секретар Західної Области Української Народної Республіки та член Української Національної Ради,

2) п. професор **ІВАН БОБЕРСЬКИЙ**, б. голова Сокола-Батька у Львові та скарбник Центральної Управи Українських Січових Стрільців,

3) дальше евентуально також п. ВАСИЛЬ СТРУК, генеральний секретар “Сільського Господаря” у Львові,

4) та п. СИЛЬВЕСТЕР ГЕРАСИМОВИЧ, директор “Союза Господарсько-Торговельних Спілок” у Львові.

Головою сеї Місії іменуую отсим п. ДРА. ЛЬОНГИНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО, а заступником Голови п. професора ІВАНА БОБЕРСЬКОГО.

На покриття коштів подорожі тої Місії та коштів єї побуту в Америці на перші три місяці призначаю для п. Дра. Льонгина Цегельського і п. проф. Івана Боберського по 1600 (тисячу шістьсот) долярів а надто для Дра Льонгина Цегельського додаток на кошта поїздок в Америці квоту 600 (шістьсот) долярів, та заряджую виплату згаданих квот через Касу Посольства у Відні. Дотація других членів Делегачії буде зазначена в їх декретах.

Сей декрет виставляється в однозвучних екземплярах для згаданих членів Місії і є він zarazом для них легітимацією та повновастею.

У Відні, дня першого січня тисячу девятьсот дваццятого року (1. січня 1920 року).

ЗА ЗАХІДНУ ОБЛАСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕПУБЛИКИ:

М. П.

Др. Евген Петрушевич, в. р.

Згідно з оригіналом

Відень

Підпис

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 303.
Машинопис. Засвідчена копія.

№ 2
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДИКТАТОРА
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ
ГАЛИЦЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНУ
КОНФЕРЕНЦІЮ В ПАРИЖІ І ЛОНДОНІ

17 січня 1920 р.

Нарис організації Галицької Делегації в Парижі.

1) Делегація Західної України (Галичини) на Мирову Конференцію в Парижі і Лондоні складається: а) з першого делегата, б) делегата, в) першого секретаря, г) другого секретаря, ґ) відпоручника Українського Народного Комітету в Америці. Задачею сеї Делегації є заступати інтереси Західної України перед Мировою Конференцією, союзом народів, поодинокими делегаціями інших держав заступлених на конференції та перед широким політичним світом взагалі.

2) а) Перший делегат є одночасно головою делегації; він дбає про виконання інструкцій Диктатора згл. правительства та відповідає перед ними за цілість діяльності делегації.

б) Делегат є заступником голови і як такий виконує всі обовязки першого делегата в разі неприсутности або перепони в урядованю першого делегата, від якого одержує поручення і вказівки в межах інструкцій.

в) Перший секретар веде канцелярію делегації і в сьому характері виконує поручення Президії взгл. ухвали Делегації.

г) Другий секретар є найблизшим помічним органом Президії та виконує обовязки назначені нею.

ґ) Відпоручник У.Н.К. удержує звязь між Делегацією й Урядом Західної України з одного та українськими національними організаціями в Америці з другого боку.

3. Делегація є безпосередно і виключно підчинена Диктаторови згл. тому органу (правительству, комітетови),

на який Диктатор перелле часово або тревало се право; вона обовязана посилати йому як найчастійше (найменше раз у тиждень) докладні звіти про свою діяльність і про міжнародну політичну ситуацію, висказувати свої погляди про напрям нашої політики і ставити відповідні внесення, після чого одержуватиме відповідні інструкції. Перша інструкція видається одночасно з отсим розпорядком.

4. Звіти Делегації усталюються на засіданнях Делегації, які відбуваються щонайменше раз у тиждень і з яких ведеться протокол. В разі нагячости і неможливости одержати скору інструкцію згл. її відсутности Делегація має право заступити її своєю протоколярною ухвалою, при чому думка голови Делегації числиться за два голоси, американський відпоручник має тільки дорадчий голос, всі інші члени — по одному рішаючому. Про такі ухвали Делегація повідомляє безпроволочно, найкоротшою дорогою, зверхну власть. Позасим предметами ухвал Делегації є: внесеня до Уряду загально-політичного характеру, інтерпретація інструкцій, бюджет у рамках прелімінара назначеного Урядом, справи технічно організаційні і т. п. Голова Делегації має право завісити кожду ухвалу Делегації, повідомляючи про се зверхну власть.

5. Делегація удержує живі зносини з усіми дипломатичними представниками Західної України в інших краях, з окрема з посольством у Відни, та з У.Н.К. в Америці.

6. Одною з головних задач Делегації є відповідне інформоване чужої й української преси, видаване брошур, комунікатів і т. п.

7. Канцелярія Делегації веде архив, у якого склад входять протоколи, декрети й інструкції Уряду, оригінали і копії всіх нот, звітів, комунікатів, голосів преси, брошур і т. п. Довірочна кореспонденція голови переховується окремо під його власним наглядом.

8. Голова Делегації поручає одному із членів веденя касової книги в межах прелімінара і бюджетових ухвал Деле-

гації. Відписи з місячних замкнень рахунків мають бути предкладані зверхній власті.

9. Висота місячних поборів (у французькій валюті) поодиноких членів Делегації: делегати і перший секретар по 4.000 Фр., другий секретар 3.000 Фр.; евентуальних підвишень застерігає собі Уряд на внесене Голови Делегації. Кошти подорожі, репрезентаційні видатки і канцелярийні видатки покриваються з фондів Делегації на основі предложених рахунків згл. бюджету.

10. Побори американського відпоручника будуть визначені в порозумінню і при участі У.Н.К. в Нью-Йорку.

Париж, дня 17 січня 1920.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295. Машинопис. Копія.

№ 3

ВИТЯГ ІЗ ПРОМОВИ ЖОРЖА КЛЕМАНСО У ФРАНЦУЗЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ ЗА ГАЗЕТОЮ “LE TEMPS” ВІД 25 ГРУДНЯ 1919 р.

20 січня 1920 р.

Клемансо про нове рішення в справі Сх. Галичини.

**Уступ із промови, виголошеної в палаті послів,
поміщеної в часописі “Temps”
з 25. грудня 1919.**

Пана Падеревського заступлено паном Патеком, який зробив мені честь своїми відвідинами в дні мого від'їзду до Лондону, аби предложити не жалоби, а скарги Польщі. Він сказав: “Якщо булиб Ви всилі спричинити, аби мирова конференція щераз повернула до свого рішення та аби ми Поляки не мали почування, що забирають нам чисто польську область, зробилиб Ви нам велику прислугу. Я не

хочу Вам говорити, що в нас будуть несупокі, що наші війська є в силі стати більшовицькими, я не хочу говорити Вам нічого подібного, але я можу Вам пояснити, що Ви скріпите довіря Поляків до антанті та що Ви сотворите в нас тільки одну силу, яка розвивається в хосен нової цивілізації, що її Ви якраз основуєте в Європі”.

Я зробив йому свої пропозиції, запропонував йому, щоби він просив, аби конференція повернула до його бажання пізніше, вказуючи йому на це, що це й пізніше може статися. Мою пропозицію він прийняв та сказав, що якщо я мігби досягнути цей успіх, він мігби мати важливу підставу, тим почванитися.

Я поїхав у Льондон. Пана Льойда Джорджа вважають деякі ворогом Поляків. Нема більшої неправди, як таке думати. Він приятель Поляків, але він знає, що у Східній Галичині живе багато Українців і думає, що за ними треба унятися.

Ми довго дискутували, однак в дні мого від’їзду я досягнув це, що видається може незначне, що однак є дуже важне, аби довкруги границь Німеччини, які ми усталили, сотворити необхідні для нашого супокію відпорні сили.

Я був щасливий, коли в останньому моменті Льойд Джордж мені сказав: “Признаю вповні це, о що Ви мене просили; можете це принести перед конференцію.” Я повернув перед конференцію та предложив текст, але не хотів, аби його прийнято, не післявши вперед до Льондону. На мою превелику радість, відповів мені Льойд Джордж присилкою нового тексту, ще лучшою як той, який я був йому предложив. Його якраз вчора прийнято. В ньому наступила зміна, що артикул, на основі якого повірено Галичину Польщі під титулом мандату “покищо завішено” (provisoirement suspendu) — це слово походить від Льойда Джорджа, він сам його там написав — та, що пізніше отся постанова буде знова піддана новому розслідови.

№ 4
**НОТА ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР ВЕРХОВНІЙ РАДІ
ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ОСУДОМ
ПОЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ
У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ**

10 березня 1920 р.

В імени українського населення Східної Галичини маю честь подати Вам до відома що слідує:

Всупереч многократним заявам зі союзнених держав, що вони незалежно від воєнних подій берегтимуть політичні і національні права українського населення, Східна Галичина є виставлена на гнет польської військової окупації. Всупереч рішенню Найвищої Ради з 25. червня, яким мала бути дана українському населенню спротога висловити свою волю відносно політичної приналежності, Найвища Рада рішенням з дня 20. падолиста знехтувала цю ухвалу про народне голосування, віддала Полякам Східну Галичину і установила статут, який являється запереченням справжньої автономії. Цей статут не лише передає ексекутивну владу в краю ворожій Українцям Польщі і дозволяє польському губернаторови звичайним veto не допустити до заснування українських середніх і вищих шкіл, але відтягає також галицькому соймови основне право кожної автономної легіслативної влади, рішати самому про виборчий закон і виборчу систему. Тому, що статут відтягає галицькому соймови ці права, які мав львівський сойм вже під австрійським пануванням, він зводить галицький сойм до якоїсь комісії польського парламенту, бо цей парламент має кожного часу право змінити виборчу систему до галицького сойму і рішати про його склад. Але й цим не вдоволилася Найвища Рада і знесла навіть основну постанову статуту відносно мандату так, що нині грозить Східній Галичині небезпека стати просто анектованою польською провінцією з тіню

автономії. Польське правительство заводить у Східній Галичині режим, який перевищає що до жорстокостей режим Прусаків у Познанщині. Продажа землі українським хліборобам заборонена. На пруський взірець сотворено кольонізаційну комісію; українських урядовців частю зовсім не приймається до служби, частю переноситься їх до польських провінцій. Українським студентам заборонений вступ на польський університет. Тисячі Українців є інтерновані серед страшних відносин. Польське правительство веде послідовно і з розумом свою роботу над знищенням Українців, а чужі місії або цілком не знають про ці муки або не хочуть справджувати цієї жорстокої системи польського білого терору проти українського населення.

Подаючи ці факти до Вашого відома, прохаю Найвищу Раду іменем мученого українського населення положити кінець тому становищу річей у Східній Галичині.

Др. Василь Панейко.

Український прапор. – 1920. – 10 берез.

№ 5

ЛИСТ ГОЛОВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ У ВАРШАВІ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ЛЬВІВСЬКІЙ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

21 березня 1920 р.

Дорогий Пан Товаришу!

Про дотичні справи напишу Вам ширше на днях. Поки що скажу Вам стільки: єднання галицько-українське тільки в стадії ембріональній. Лівицький прийняв мої пропозиції (передпарламент, реконструкція уряду, контроль фінансів, вплив гал(ицького) уряду на справи заграничні і військові

Наддніпрянської України) — але їх виконане відложено — до часу порозуміння з Мазепою.

Треба щоби преса і УНРада заявилася в справі польського закона про горожанство польське всіх мешканців Сх. Галичини. Треба також, щоби вони заняли становище в справі наміреного поділу Сх. Галичини на воєводства і іменоване Українців “воєводами”. В резолюціях про варшавсько-українські переговори треба бути дуже обережним, щоби не зробити враження, що ми протягаємо просячу руку і краще тої справи взагалі не торкати. /Се Вам в дискреції. Листа заховайте.

Чи є у Вас які інформації з Відня або Парижа — бо я не дістаю нічого.

Чи лишили Ви для мене канцелярійний льокаль? Я імовірно в часі свят буду у Львові. Предложеня остати у Львові я приймаю — я вже писав Вам. Поки що з Відня чи від През. Петрушевича прийде який інший розпорядок що до моєї особи.

Здоровлю Вас сердечно — пані цілую ручки.

Ваш Ст. Витвицький

ЦДІАЛ, ф. 59І, оп. 1, спр. 141, арк. 3–4. Рукопис. Оригінал.

№ 6

ЗАЯВА ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРО НЕПРАВОМІРНІ ДІЇ ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

28 березня 1920 р.

Стоячи на становищі з'єдинення всіх українських земель в одну соборну-суверенну українську Республіку та покликуючися на свої попередні ухвали, з осібна, на резолюції з дня 10 листопада 1919 р. —

Делегація Української Національної Ради у Львові як повноправна представниця українського народу Східної Галичини:

I. 1) Заявляє, що всякі декларації і умови, які відносились-би до Східної Галичини і уладження правно-державного становища народів сходу Європи в дорозі міжнародних умов тільки тоді будуть обов'язувати український народ Східної Галичини, коли в переговорах возьмуть участь і дадуть свою згоду представники Української Національної Ради Зах. Области УНР, а евентуальні в той спосіб довшені умови будуть ньюю прийняті.

2) Заявляє, що іменем соборної Української Народної Республіки пересправляти може лише це українське правительство, яке буде представником волі всьої Соборної України та стоятиме непохитно на становищі неподільности всіх українських земель і нерозривного їх з'єднання в одну Соборну Суверенну Українську Республіку та її державної независимости.

3) Слід за тим рішає, що Пан Петлюра і наставлені ним особи не можуть дальше вважатися репрезентантами українського народу і Української Республіки, та прилучаєся в повні до акції початої віденською делегацією У.Нац.Ради в цілі утворення нового правління.

4) В кінци приймаючи ухвалення дня 16 марта с.р. каменецькою У.Нац.Радою резолюції до відома заявляє, що зі занятєм супроти них становища здержуєся, поки початі сеюж Радою переговори з радянським правлінням не дадуть конкретних результатів в напрямі визнання Української Державности на основі неподільности і незалежности України, та об'єднання всіх етнографічних українських земель у одну соборну Суверенну Українську Республіку.

II. І протестує як найрішучійше проти всіх тих актів закондатною і виконної влади польської республіки, котрі являються пересудженнем питання про політично-державну при-

належність Східної Галичини і суть пляновим подоптанем права самозначення українського народу та дотичних постанов Найвищої Ради Мира в Парижі.

З осібна протестує:

1) проти закону варшавського Союму про поширення грожансьства польської держави також на територію Східної Галичини.

2) проти знесення галицького Союму і Виділу Краєвого яко односторонного акту довершеного без відома і волі українського народу, проти утворення в місци розв'язання Виділу Краєвого “Тимчасового Самоуправного Виділу” з обсягом ділання як на ЗАХІДНУ Галичину, а заразом стверджує з приводу наміреного іменовання членів згаданого “Тимчасового Самоуправного Виділу”, не входячи в мерітум кривдячого українське населення складу цього Виділу — що іменовання і покликання до тогож Виділу в дорозі приказу польських властей, якого-небудь урядника Українця буде довершене без згоди і проти волі українського народу Східної Галичини та її представництва делегації Укр.Нац.Ради ЗОУНР у Львові, — в виду чого він не буде являтися представником українського населення Східної Галичини.

3) В кінци протестує проти наміреного утворення у Східній Галичині так званих “воєводств”.

III. Дальше стверджує делегація Укр.Нац.Ради у Львові, що виконання польськім правліннем у Східній Галичині зміряє до здавлення всякого культурного і економічного розвою українського населення, чого доказом відобрання український молодіжи і професорам доступи до університету у Львові, заказ університетських курсів з рамени наукового товариства ім. Шевченка, Товариства ім. Петра Могили, Ставропігійського Інституту, неприпинання українського учительства до служби, нефункціонування значної частини українських шкіл або їх перемініювання у польські школи, ставлення перепон діяльності українських господарських кооператив, плянове кольонізовання Східної Галичини поляками з Західної Галичини і Польщі і т.д.

IV. В кінці стверджує, що польське правительство до-теперешньою своєю адміністрацією Східної Галичини ви-казало наглядно цілковиту неспосібність повести її в хосен населення Східної Галичини та констатує, що на родючій і багатій Східно-галицькій землі під польським правлінням села вимирають з голоду по причині безглядної реквізицій-ної системи і плянкової апровізаційної політики, а пошестні недуги десяткують ціле населення Східної Галичини для браку відповідного санітарного адміністраційного апарату.

Львів 18/3 1920

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 134, арк. 67–68. Машинопис. Копія.

№ 7

ЗВЕРНЕННЯ РЕДАКЦІЇ “УКРАЇНСЬКОГО ПРАПОРА” ДО ГАЗЕТИ “AVANTI” (РИМ) І “HUMANITE” (ПАРИЖ) ПІДТРИМАТИ БОРОТЬБУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

*Не раніше 29 березня 1920 р.**

Англійська Lab. Party звернулася з домаганем до польської партії соціалістичної і її провідника віцепримера Дашинського з домаганем, щоби Польща визнала державну самостійність Східної Галичини в її етнографічних границях. На тім самім становищі стоїть непохитно Уряд східно-галицької Республіки, те саме домаганне поставила делегація того Уряду, в якій склад входять представники Українців, Жидів і Поляків на мировій конференції в Ризі. Так само делегація совітської Росії і України в Ризі жадають від Польщі

* Дата із примітки на “Зверненні...”.

визнання державної самостійності Східної Галичини. Просимо тому заряд Вашої партії і Хвальну редакцію поперти домаганне Lab. Party і зі своєї сторони допомогти політично і морально справі незалежності українського народу Східної Галичини. Визнання самостійності української східно-галицької Республіки причиниться до встановлення ладу на сході Європи, а український народ Східної Галичини виратує від мук, польської неволі і повної заглади, яку несе йому Польща.

Ратуйте! Матеріяли, що до східно-галицького питання до ужитку Вашої часописи пересилаємо.

Редакція “Українського Прапора”.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Оригінал.

№ 8

З ДЕКЛАРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО- ДЕРЖАВНОГО СОЮЗУ ПРО ЙОГО УТВОРЕННЯ І ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНОЮ ВАРШАВСЬКУ ДЕКЛАРАЦІЮ ВІД 2 ГРУДНЯ 1919 р. ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

10 квітня 1920 р.

Варшавська декларація з 2 грудня 1919 р. про Східню Галичину.

Український Національний Державний Союз стверджує, що український народ Східної Галичини і української частини Буковини на підставі права самоозначення через своїх легальних заступників, зібраних в Українській Національній Раді у Львові 1 листопада 1918 р., а потім в Станиславові 3 січня 1919 р., заявив рішуче бажання своєї самостійної дер-

жави та отримання його національних областей до Придніпрянської Української Народної Республіки. З другого боку Найвища Рада Держав Антанти рішенням з 11 липня 1919 р. постановила уповноважити польське правительство упорядкувати цивільну владу в Східній Галичині, під умовою, що польське правительство заключить договір з державами Антанти на умовах територіальної автономії та права самоозначення населення Східної Галичини.

Тому Український Національно-Державний Союз узнає Варшавську декларацію з 2 грудня 1919 р. неважною та позбавленою всякої обов'язуючої сили для українського народу...

**УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛІКАНСЬКА ПАРТІЯ.
УКРАЇНСЬКА ПАРТІЯ САМОСТІЙНИКІВ-СОЦІЯЛІСТІВ (УНП).
УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ ТРУДОВА
(НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА) БУКОВИНСЬКА ПАРТІЯ.
УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ ТРУДОВА
(НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА) ГАЛИЦЬКА ПАРТІЯ.
УКРАЇНСЬКА ПАРТІЯ СОЦІЯЛІСТІВ-ФЕДЕРАЛІСТІВ.
ПАРТІЯ ХЛІБОРОБІВ-ДЕМОКРАТИВ.**

Відень, 10 квітня 1920 року.

Український прапор. – 1920. – 21 квіт.

№ 9

ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ У ВІДНІ НАЧАЛЬНИЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ВІДНІ

16 квітня 1920 р.

Jak to w ostatnim moim raporcie Nr. 7 doniosłem, działają w Wiedniu dwa zastępstwa Ukrainy, a to:

- 1) Ukrainy zachodniej (galicyjskiej).
- 2) Ukrainy wschodniej (naddnieprzańskiej).

W ostatnich czasach skład tych zastępstw pod względem personalnym uległ zmianie, i tak:

Attaché Bilicz z zastępstwa Ukrainy wschodniej miał wyjechać do Szwajcarii.

Dyr. kancelarii Cyprynowicz miał wyjechać z polecenia Dyr. Makarenki do Paryża celem odbycia narad z dyr. Pietruszewiczem.

Narady te dotyczyć mają stworzenia przyjaznych stosunków pomiędzy zastępstwami Ukrainy wschodniej a zachodniej w Paryżu.

Sekretarz Biliński popełnił tu 8 b.m. samobójstwo. Powodem ma być defraudacja pieniędzy, danych mu przez reemigrantów do przesłania do kraju. (Załączam wycinek gazety "Wiener Mittagspost" z 9 b.m. w tej sprawie). Na uwagę zasługuje pogłoska, że Bileński miał być tajnym agentem amerykańskiego Poselstwa w Wiedniu IV, Wohllebengasse 9.

Posel Ukrainy wschodniej Lipiński ma obecnie bawić w Reichenburgu dla poratowania zdrowia.

Dr. Wassilko ma bawić w Bernie szwajcarskim.

Ukr. ppłk. int. Harasymowicz miał wyjechać do Czerniowiec.

Sprawy paszportowe załatwia każde zastępstwo oddzielnie, przyczem należy zauważyć, że tutejsze Przedstawicielstwa Państw Koalicyjnych uznają jedynie paszporty wydane przez Zastępstwo Ukrainy wschodniej.

W hotelu de Drance pracujące konsorcjum prasowe pod przewodnictwem Dra Walerjana Brendsana ma być w łączności z tut. biurem korespondencyjnym i nawet mają tam pracować dwaj ukraińscy urzędnicy.

Pozatem przebywa tu ukraiński socjalista, redaktor wychodzącej tu gazety “Nowa Doba” Dr. Kalinowicz i mieszka w hotelu Höller pokój 43.

Oficjalnym organem zastępstwa Ukrainy zachodniej ma być wychodzący w Wiedniu “Ukraińskij Prapor”.

Główna komenda armji, tak wschodniej, jak i zachodniej Ukrainy ma się obecnie znajdować w Mohylewicu na Podolu.

Dowódcą jej ma być generał Mazepa i ma on mieć pod sobą 50.000 ludzi.

Od czasu odwrotu armji zachodnio-ukraińskiej, zaprowadzono tam dyktaturę wojskową. Prezydent jest zarazem dyktatorem i jako taki naczelnym wodzem ukraińskiej armji. Z tego też powodu rozwiązano dotychczasowe ministerstwo wojny i w jego miejsce utworzono kancelarję wojskową.

Mieści się ona w hotelu Höller — Wiedeń.

Szefem jej ma być podpułk. Ukraińskiego sztabu generalnego Doleżał. Obecnie miał on w sprawie ukraińskiej brygady w Czechach wyjechać do Pragi i zastępuje go kapitan Radek.

(2)

Attaché wojskowym przy Poselstwie zachodniej Ukrainy ma być pułk, ukraińskiego sztabu generalnego Zieric I. Biberstr. 26. Ma on prowadzić sprawy wojskowe zarówno wschodniej jak i zachodniej Ukrainy. Niedawno wyjechał on w sprawach służbowych na Ukrainę i obecnie ma powracać z tamąd statkiem “Wumbrandt”. Przyjazd jego jest spodziewany w najbliższych dniach, równocześnie z przybyciem Dra Pietruszewicza z Paryża względnie Londynu do Wiednia, którego tu dla odbycia ważnych narad wezwano.

Pułkownika Zierica zastępuje obecnie kpt. Krasnopera.

Pułkownik Zieric był przed rozpadnięciem się Austrii podpułkownikiem austriackiego sztabu generalnego, kpt. Radek aktywnym oficerem 20 pułku obrony krajowej, a kpt. Krasnopera oficerem rezerwowym 24 pułku piechoty.

Ukraińskim kurjerem pomiędzy Wiedniem a Warszawą ma być kpt. Kreszczenko (Hotel Meissl & Schadn) i ma on przywozić wszystką pocztę od Petlury do tutaj. zastępstw Ukrainy. Innymi kurjerami są Mradow i Chorczewicz.

Przy zastępstwie wschodniej Ukrainy ma być również przydzielony specjalny pełnomocnik Petlury i miał on odbywać narady z profesorem Szwecem.

Osobami, które często przebywają w zastępstwie wschodniej Ukrainy, mają być niejaki Skadelicz Boryslaw, Miśniczewski, Piotr Krojlow, Szokoazciewicz?? i Liopatin??.

W kołach zastępstwa zachodniej Ukrainy uważają Petlurę jako człowieka, którego się nie bierze na serjo i mówią, że ma on za sobą jedynie bardzo szczupłą garstkę ludzi, a to jedynie partję socjalnrewolucyjnych (ta sama partja, jak partja Kiereńskiego w Rosji).

W sprawie pobytu Petlury w Warszawie panuje w zastępstwie zachodniej Ukrainy przekonanie, że Polacy uważają go niejako jako internowanego i nie biorą na serjo jego wszystkich propozycji. Zachodnio-Ukraińcy są przekonani, że jakkolwiek są liczni zdrajcy ojczyzny, to mimo to nigdy nie przyjdzie do tego, ażeby Galicja wschodnia do Polski należała, bo naród ukraiński do tego nie dopuści.

Jako dowód bardzo małej ilości zwolenników Petlury podają także i ten fakt, że nie udało mu się swego czasu z całego narodu ukraińskiego nawet stutysięcznej armji wystawić.

Zdaniem pewnego członka Zastępstwa zachodniej Ukrainy, armja ukraińska ma się obecnie znajdować w rejonie Żmerynka – Biruła – Balta i nie prowadzi z bolszewikami żadnych walk. Mimo to jednak mylnie ma być twierdzenie, jakoby ukraińcy bolszewickim ideom sprzyjali, gdyż naród ukraiński ma szeroko rozwinięte poczucie prywatnej własności (???)

Przepisy służbowe w Armji ukraińskiej są zupełnie te same, jakie obowiązywały w dawnej armji austriackiej. Dyscyplina w armji ma być nawet bardzo dobrą, a tylko z powodu braku amunicji i broni nie są Ukraińcy w stanie jakkolwiek większą akcję wojskową rozpocząć.

Do armji ukraińskiej przyjęto wiele byłych oficerów austriackich i modus, na podstawie którego ich przyjmują jest taki, że przyjęty może być każdy oficer dawnej armji austriackiej po odbyciu 3 miesięcznej próbnej służby i przy zobowiązaniu się, że do roku nauczy się na tyle ukraińskiego języka, ile mu do służby koniecznie potrzeba.

Przesyłka depesz z ukraińskiej armji do Wiednia ma się odbywać radiotelegraficznie. Dawniej gdy Kijów należał jeszcze do Ukraińców, wysyłano depesze z Kijowa przez Helsingfors do Wiednia drogą radiotelegraficzną, a obecnie, gdy armja ukraińska stoi w Winnicy, odchodzą depesze z tamąd do Helsingfors, skąd je dalej wysyłają.

Naczelne dowództwo armji ukraińskiej próbowało również depeszować radio do Koszyc, jednak stacja w Koszycach nie mogła reagować. W tym celu wysłano nawet z Winnicy specjalnego kurjera do Koszyc, by się dowiedział jaki rodzaj zawołania stacja w Koszycach posiada, jednak nie dojechał on do celu i wszelki ślad za nim zaginął.

Arcyksiążę Wilhelm, który był przedtem internowany w rumuńskim klasztorze, bawić ma obecnie w Maria Zoll. Miał

on nawet napisać nowelę w ukraińskim języku p. t. “Huculi” i władając prawie zupełnie ukraińskim językiem ma mieć zamiar poświęcić się powieściopisarstwu.

Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich
Adjutantura Generalna, Warszawa

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 25–29.

№ 10

НОТА ДЕЛЕГАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ПІДГОТОВКИ ПОЛЬСЬКИМ УРЯДОМ ВІЙСЬКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ З УРЯДОМ УНР

*20 квітня 1920 р.**

Ексцеленціє!

Кілька днів тому принесло кілька визначних органів європейської преси (між іншими льондонський “Times” і парижський “Le Matin”) офіційні комунікати з Варшави про конвенцію польського правительства з українською делегацією отамана Петлюри.

В договорі є постанови, яких зміст як найживіше занепокоїв українське населення Східної Галичини і які, коли б польському правительству вдалося одержати апробату їх від головних держав союзу, не могли б не мати як найтящих і найсумніщих наслідків не тільки для будучности 3 1/2 мільонів української людности Східної Галичини, а й для будучих взаїмовідносин між усіма сусідуючими зі Східною Галичиною державами.

* Дата документа.

Маємо на увазі постанови в справі “desinteressement” Східної Галичини на річ Польщі. Домагання такого “desinteressement” на річ Польщі території, подавляюча більшість населення якої не є польська і нічого більше не перегорескує як приналежності до польської держави, польське правительство ставить рівночасно до правительства отамана Петлюри і до російського совітського правительства; передтим воно ставило його в переговорах з російськими представниками Колчака і Денікіна. Узисканням такого — дарма що фіктивного — “desinteressement” всіх можливих сторін силкується польське правительство заступити місце не прислугуючого Польщі з резонів сусідського співжиття між народами Східної Європи морального права на анексію Східної Галичини — так само як це правительство силкується терором своєї окупаційної армії і своєї жандармерії вимусити від громадських урядів Східної Галичини заяви за приналежністю до Польщі — наче фіктивний сурогат консульгації населення в місце плебісциту, який мігби дати єдино тільки неприхильний польському анексіоні змови вислід.

Як правительство Петлюри, легітимація якого до говорення іменем України є в усякому разі недоказана, віддана нині вповні на ласку і неласку польського правительства, навіть згодиться на польське домагання “desinteressement” в справі Східної Галичини і якби на подібну заяву мусіли згодитись під натиском хвилевих обставин і поодинокі російські правительства, то добути таким чином “права” Польщі на Східну Галичину остануться таки тільки шматком паперу, який мусить бути передертий при найблищій, яка лучиться, корисній нагоді.

Українське населення Східної Галичини, осягнувши в конституційному життю в Австрії розмірно високий степень політичної і горожанської зрілости, ніколи не погодиться з тим, аби остатися під ненависним польським ярмом і кожна нагода внутрішних чи зверхніх трудношей

Польщі буде добра для него, щоб влучити в само серце ненависну йому польську державу і констатуючи це, ми далекі від наміру кидати погрози — сповнюємо свій обов'язок передбачування незалежного від нашої волі політичного розвитку. Зноваже Україна, будь вона самостійною державою чи складовою частиною будуючої східно-європейської чи російської федерації, не зможе остатись глухою на крики ратунку і української ірреденти в Галичині. В результаті будуть відносини між Польщею з одної сторони і Україною, згідно федеративною Росією з другої, переживати епоху постійної кризи з усіма катастрофальними наслідками такого стану річей.

Обминути ці наслідки і усунути найголовніший завязок конфліктів у тій часті Європи може тільки неутралізація Східної Галичини, як автономного організму, управлюваного органами місцевої людности під протекцією і контролем союзу народів, при забезпеченню шляхом міжнародніх договорів для Польщі і інших сусідніх держав права у належних розмірах користуватися продукцією Східної Галичини.

Протестуючи проти політичних претенсій польського правительства на Східну Галичину, які знайшли свій вислів також в переговорах Польщі з отаманом Петлюрою, маю честь просити Вашу Ексцеленцію предложити Найвищій Раді Союзників наше домагання розв'язки питання Східної Галичини в зв'язку з попередніми нашими нотами пересланими на руки п. Президента Найвищої Ради Союзників в Парижі.

Прошу прийняти слова високого поважання.

Шеф Української Делегації Східної Галичини
Др. В. Панейко.

№ 11
ІЗ ДОГОВОРУ
МІЖ УРЯДОМ ПОЛЬЩІ І ДИРЕКТОРІЄЮ

21 квітня 1920 р.

...§ 2. Граница между УНР и РПП устанавливается следующая: на север от Днестра, вдоль р. Збруч, а дальше вдоль бывшей границы между Австро-Венгрией и Россией до Вышегрудки, а от Вышегрудки на север через взгорье Кременецкой, а далее по линии на восток от Здолбунова, потом вдоль восточной административной границы Ровенского уезда, далее на север вдоль административной границы бывшей губернии Минской до пересечения ее р. Припятью, а потом Припятью до ее устья.

Что касается уездов Ровенского, Дубенского и части Кременецкого, которые сейчас отходят к РПП, то позднее может последовать сжатое соглашение.

Подробное очерчивание пограничной линии должно быть проведено специальной украинско-польской комиссией, составленной из соответствующих специалистов...

...§ 5. Права национально-культурные, которые правительство УНР обеспечивает гражданам польской национальности на территории УНР, будут (не) в меньшей мере обеспечены гражданам национальности украинской в пределах РПП и наоборот...

№ 12
**ПРОТЕСТ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ВІДНІ
ПРОТИ ДОГОВОРУ УНР З ПОЛЬЩЕЮ**

*8 травня 1920 р. **

Договором заключеним з Членом Директорії Української Народної Республіки С. В. Петлюрою, з дати Варшава, дня 22. квітня 1920, зобов'язалася Польща піти своєю армією в глибину України по Дніпро в цілі визволення України. За те признав С. В. Петлюра як східні границі Польщі: Дністер, Збруч, Кременецькі узгір'я, східну границю рівенського повіту, полудневу границю минської губернії і Припять, — чим хоче відступити на річ Польщі між іншими також Східну Галичину.

Цей договір є одначе неважний із слідуючих причин:

1. Закон ухвалений Конгресом трудового народу України на засіданню дня 28. січня 1919 в Києві, поручив владу і оборону краю Директорії Української Народної Республіки, яка доповнена представником Наддністрянської України (Західної Области Української Народної Республіки) — мала аж до слідуючої сесії Конгресу бути верховною владою та мала видавати в цьому часі закони необхідні для оборони Республіки, з виразним застереженням зєдинення усіх українських земель в Українській Народній Республіці.

З того основного закона слідує, що навіть ціла Директорія Української Народної Республіки не мала права взагалі заключувати яких небудь міждержавних політичних договорів, а з окрема так важного договору, як договір з 22. квітня 1920 р., котрим Польща малаби забрати: цілу Українську Галичину (Східну Галичину), Холмщину, Підляше, ціле

* Дата документа.

Поліся і західну Волинь, — значить область 162.000 кілометрів квадратних простору з 10 мільйонами сорокдев'ять тисячами (10,049.000 населення, в тім 70—80% Українців, — а за те мала лише гарантувати Україні мілітарну допомогу для удержання простору по Дніпро т. є. 50.000 кілометрів квадратних поверхні з трома мільйонами душ населення.

2. Тимбільше не міг мати такого права С. В. Петлюра, як один член Директорії Української Народної Республіки, зваживши ще на факт, що представник Східної Галичини в Директорії Др. Євген Петрушевич не тільки не дав згоди на той акт, але виразно проти відлучення цієї території протестував, а всі інші члени Директорії зложили були перед тим актом свої повновасти.

3. Що торкається Східної Галичини то стверджуємо, що український нарід, цієї землі проголосив на підставі права самовизначення на першій Зборі Української Національної Ради у Львові дня 19. жовтня 1918 на території Східної Галичини свою самостійну державу, а на зборах У. Н. Р. у Львові дня 15. листопада 1918 уконституовав на тій області Західно-Українську Народну Республіку. Опісля Українська Національна Рада зібрана в Станіславові, ухвалою з дня 3. січня 1919 р. постановила заключити злуку між Західною Українською Народною Республікою а Придніпрянською Українською Народною Республікою і поручила своєму державному Секретаріатові, як галицькому Правительству, розпочати негайно переговори з українським Правительством у Києві для сфіналізування договору про злуку.

Наміреної злуки одначе не переведено, бо Установчі Збори Зєдинених Рєспублік не зібралися, так як безнастанні наступи російських большевиків на Київ з одного боку, та інвазія польських військ на Східну Галичину з другого боку, не допустили до сконсолідування державних відносин на обох українських областях.

До часу, коли мали зібратися Установчі Збори обох Республік, застерегла собі Українська Національна Рада, покликаною ухвалою про злуку найвищу законодавчу владу що до простору Західної Области Української Народної Республіки, отже і Східної Галичини, а виконування цивільної і військової адміністрації що до тої области застерегла галицькому Правительству (Державному Секретаріатові) як її виконуючому органу.

З того слідує, що Західна Область Української Народної Республіки задержала свою незалежність і аж до загальних Установчих Зборів ніякі представники Наддніпрянської Народної Республіки не мають права розпоряджувати землями Західної Области У.Н.Р., а з осібна Східною Галичиною.

4. А що український нарід Східної Галичини виявив не лише через своїх легальних заступників в Українській Національній Раді, але і через те, що стотисячною армією боровся майже цілий рік проти польського наступу, понад всякий сумнів свою волю, що не хоче йти під Польщу і бажає собі своєї держави на своїй области, тож ніякий уряд не має права проти так виразно заявленої волі народа відступати його національну територію Польщі.

5. Цю прояву волі узгляднила Найвища Рада Держав Антанти вирішуючи українсько-польський оружний спір за територію Східної Галичини і постановила ухвалою з 11. липня 1919 уповажнити польське Правительство лише до тимчасового упорядкування цивільної адміністрації у Східній Галичині а самому населенню застерегла право вирішення в останній інстанції справи державно-правної приналежности Східної Галичини.

6. Згаданому договорови з 22. квітня 1920 року противляться всі без виїмку українській декларації проти прилучення Східної Галичини до Польщі, а саме:

Дня 28. жовтня 1919 р. Збір Членів Української Національної Ради у Відні разом з Правительством Західної

Області Української Народної Республіки заклали державно-правне застереження проти наміреного непокликаними чинниками відступлення Східної Галичини Польщі. Опісля той сам збір Членів Української Національної Ради і теж Галицьке Правительство внесли протест проти Варшавської декларації з 2. грудня 1919 р., а в кінці всеукраїнська політична організація “Український Національний Державний Союз”, зложений переважно з українських придніпрянських політичних партій, проголосив свою декларацію з 10. квітня 1920 р., в котрій узяв Варшавську декларацію з 2. грудня 1919 неважною та позбавленою всякої обов'язуючої сили для українського народу.

7. Ціла українська суспільність Східної Галичини вже навіть по доконанню польської інвазії і мимо страшного гнету польської цивільної і військової адміністрації не переставала і не перестає всякими можливими способами протестувати проти посягання Польщі на цю українську територію.

Мимо того всего намагається С. В. Петлюра відступити Польщі корінну українську область Східної Галичини проти кровю висказаної волі українського народу цієї землі.

8. Використовуючи німецьке положення члена Директорії Української Народної Республіки С. В. Петлюри, Польща потоптала безправним договором з 22. квітня 1920 р. найвищий принцип виборений в цій світовій війні, що народи мають право самі постановляти про свою державну приналежність, знехтувала постанови Найвищої Ради Держав Антанти, яка в ім'я цього принципу застерегла населенню Східної Галичини право вирішення про свою приналежність, та цим Польща хоче кинути український нарід Східної Галичини у безнастану борбу з Поляками, що здержить всякий розвиток культури та суспільно-економічного відродження цієї території та не допустить до національно-політичного розвитку українського народу цієї землі.

Річ ясна, що згаданим актом з 22. квітня 1920 р. не мають Поляки наміру підпомогти українському народови відбудувати державу, але намагаються здійснити свої імперіялістичні заборчі пляни на українській території.

Зваживши те, що український народ в Галичині в сучасний момент під польським гнетом, платить за кожний протест тюрмами і кровю, — зібрані тут у Відні члени законного представництва того народу, — Української Національної Ради, — до якої входять представники усіх політичних партій в краю а також українські послы парламентарні вибрані загальним голосуванням і українські послы бувшого галицького сойму, — вважають своїм правом і обов'язком піднести проти згаданого акту з 22. квітня 1920 р. рішучий протест в імя свободи і державної будучности заступленого ними народа.

Звертаємося до держав Антанти та їхньої Найвищої Ради в Парижі; звертаємося до Ліги Народів, що має зберігти рівноправність усіх народів, та їх право самовизначення; звертаємося взагалі до всіх цивілізованих народів світа, з протестом проти того акту, та взиваємо щоби нарешті спинили імперіялістичний заборчий похід Поляків на українські землі.

Протестуємо проти насильного відривання з української національної території Східної Галичини — як області найсвідомійшої, на котрій населення українське найбільше розвинене, яка була і є Піємонтом української національної ідеї і державної думки та огнищем його культурного розвою українського народу, — а у визвольній борбі народа дала йому найбільше вишколених інтелектуальних робітників та найкращу армію.

Проти насильства, закритого безправним Варшавським договором, протестує нашими устами увесь український нарід Східної Галичини, котрий всіми своїми силами буде недопускати до здійснення імперіялістичних затій польського

державного новотвору, — що хоч ще сам не уладив державних відносин на своїй власній національній території — а вже несе розклад і знищення на землі сусідів.

Відень, дня 8. травня 1920 р.

Збір Членів Української Національної Ради.

Український прапор. — 1920. — 18 трав.

№13
ПРОТЕСТ ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ПРОТИ ВАРШАВСЬКОГО ДОГОВОРУ

18 травня 1920 р.

Делегація Української Національної Ради у Львові оповістила слідуєчий комунікат:

“В переговорах, які мали на меті зреалізування варшавської декларації з 2. грудня 1919 р. правительство Української Народної Республіки згодилося тайним договором з 22. квітня 1920 р. з польською республікою в квестії границь між Українською Народною Республікою та Польщею на кордон Збруча і на відступлення польській республіці западно-українських земель: Холмщини, Підляша, частини Полісся і західних земель Волині. Делегація Української Національної Ради стверджує, що цей акт договору заключено проти волі українського народу, який висказався вже через Українську Національну Раду в Києві, проти чисельних резолюцій загально народніх зїздів, зібрань і віч і ця думка була висказана оружною боротьбою за зєдинення всіх українських земель в одну суверенну державу. Делегація Української Національної Ради стверджує, що цей договір, о скільки торкається областей Західної України є безправним і неважним актом, бо заключено його проти

волі західно-української людности і Української Національної Ради, як народного парламенту.

Делегація Української Національної Ради протестує проти цього безправного акту заявляючи, що Східна Галичина є окремим предметом міжнародного права. Одночасно протестує Делегація Української Національної Ради в імені права народів проти виключення її з державного зєдинення з Україною і проти прилучення до польської республіки Холмщини, Підляша, частини Полісся і західної області Волині. З огляду на ці факти Делегація Української Національної Ради стверджує перед цілим світом, що цей акт не вязитиме українського народу в його стрімлітню до народно-державного зєдинення а цим самим не полагодить істнуючого від століть конфлікту між українським та польським народом”.

Український прапор. – 1920. – 18 трав.

№ 14
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ
ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЩОДО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЮ
ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ УКРАЇНСЬКОГО
НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

18 травня 1920 р.

Ексцеленціє!

Додатково до нот з дати 20 марта, 29 марта ц. р. маю честь просити від галицької української делегації Вашу Ексцеленцію, щоб зволили предложити Найвищій Раді союзників жалоби на нові акти нарушення права народів і переслідування української людности польськими окупаційними властями в Східній Галичині.

1. Переступаючи управління, які прислугують окупантові супроти горожан окупованої області, генеральний делегат польського правительства, котрий виконує функції намісника Східної Галичини у Львові, оголосив розпорядок польського міністерства, яким покликуються всіх муштин у віці 20 до 25 без різниці народности і віроісповідання до особистих воєнних чинитьб, в часі виконування яких покликані будуть підлягати польським воєнним властям. Таким чином польське правительство віддало всю українську мужеську людність польським військовим властям і під юрисдикцію польських воєнних законів.

2. Рівночасно рескриптом президії намісництва у Львові з дати 7 марта 1920 ч. 6161 наказано за посередництвом польських повітових старостів начальникам усіх східно-галицьких громад предложити польським властям по два примірники відбиток урядових печаток громадських на двох чистих блянкетах паперу.

За невиконання сього приказу спадає на начальників громад кара грошева, в'язнична та усунення з занимаемого становища. Контролю над виконанням сього наказу поручено окружним органам польської жандармерії, яка їх виконує з традиційною безоглядністю супроти стероризованих безборонних українських в'їтів.

Добуті таким чином блянкети з печатками українських громад виповнюється за невідомостю і проти волі українських громад польськими властями текстом заяв, які висловлюють фіктивне бажання тисячей українських громад за приналежністю до Польщі і мають заступити місце консультації населення шляхом плебісциту.

3. Від хвилі, коли українська людність Східної Галичини дізналася про переговори (про *desinteressement* в справі Східної Галичини) ведені у Варшаві польським правительством з Петлюрою, який претендує бути володарем України і коли проти сеї польської інтриги піднявся протест цілої без виїмку української людности Галичини, польські

окупаційні влади хопились нагоди сього наскрізь мирного, теоритичного протесту, щоб до крайної міри загострити свій й без того безмірно острій і жорстокий режім проти української людности. Знов кинено до в'язниць велике число українських інтелігентів. На українську пресу наложено конфіскації, заборону видавання та кари на редакторів. Заборонено які небудь навіть товариські зібрання Українців. Видалено зі служби масу українських урядників. А рівночасно, щоб зовсім задушити голос протесту і крик ратунку мученого народу заборонено телеграфічним урядам приймати жалоби до представників держав союзних на безправства польських властей, а від трьох тижнів замкнено галицьку границю не тільки для українських газет, а навіть для приватної кореспонденції між українськими родинами в краю і за границею.

Цілю сеї жорстокої системи терору, шантажу і обману є задавити опозицію української людности проти зненавидженого польського ярма тай видобути від союзних держав признання Східної Галичини, як провінції Польщі.

Такими мірама топтає Польща, покликуючись на мандат признаний їй союзними державами, в самім центрі Европи найпримітивнійші права самоозначення майже 4-міліонового населення. Діється се на шкоду і проти міліонів мирної людности в тім часі, коли навіть права кольорових племен Африки і Азії здобувають собі щораз більше пошани в очах цивілізованого людства.

Протестуючи як найголосніше проти насильства, доконуваного над українським народом Галичини, прошу найвищу Раду союзників видати відповідні зарядження на усунення безправних актів властей польської республіки.

Прощу прийняти слова високого поважання.

Шеф Української Делегації Східної Галичини

Др. В. Панейко

Український прапор. – 1920. – 18 трав.

№ 15
**ТАЄМНИЙ ЗВІТ ПОЛЬСЬКОГО ПОСЛА
У ШВЕЙЦАРІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ
ПРЕДСТАВНИКІВ У ЄВРОПІ**

27 травня 1920 р.

Kilka miesięcy temu, pod wpływem tutejszej Misji Ukraińskiej powstało w Genewie stowarzyszenie pod nazwą “Les amis de l’Ukraine”. Na czele jego stanął znany profesor uniwersytetu genewskiego pan P. Claparede. Stowarzyszenie to postawiło wtedy za zadanie szerzenie rzeczowych wiadomości o Ukrainie z wyłączeniem wszelkiej politycznej propagandy. Rzecz prosta, iż nieszczerze to ograniczenie pozostało od pierwszej chwili martwym artykułem programu.

Przed nastaniem najnowszej fazy polsko-ukraińskich stosunków, stowarzyszenie ujawniło wyraźne antypolskie dążności. Skupiały się dokoła niego różne, rozbieżne elementy, łączące się przygodnie w imię wspólnej walki z Polską. Oprócz ideologów szwajcarskich, w rodzaju wymienionego profesora Claparede, nieświadomych istoty rzeczy, a skłonnych do stawania w obronie brzmiących hasła, do zrzeszenia przystąpiła grupa Petlurowców, a pozatem nieco osób z obozów radykalnych, żydowskich, germanofilskich, wreszcie ukraińskich, przeciwnych dziś polityce atamana. Grono to, zresztą niewielkie nie chciało poczęści odbyć i nie odbyło razem z Rządem ukraińskim tej szybkiej ewolucji jaka ujawniła się w nim w ostatnich czasach.

Skutkiem tego na zebraniu zwołanym niedawno do Genewy odczuć się dały nastroje niezgodne z obecnymi dążeniami Petlurowców. Posłuszni do pewnego stopnia prośbom obecnego na posiedzeniu radcy tutejszej Misji ukraińskiej,

pana Załozieckiego? Ukraińcy nie wypowiedzieli się naprawdę w sposób dla Polski nieprzychylny, oklaskiwali jednak bardzo gorąco przemówienie p. E. Privat, który zawiedziony gorzko w nadziejach osobistych pokładanych na Polakach, przypuścił atak na całą kresową politykę naszą. Niebezpieczny ten człowiek, niemożliwy do pozyskania wobec swych wygórowanych finansowych wymagań, mści się dziś na Polsce przy każdej sposobności, posługując się zwłaszcza kwestjami ukraińską litewską żydowską, oraz wpływami bolszewizujących socjalistów, do których przystał.

Zebranie to, które żadnego wrażenia w szerszych kołach nie wywołało, zgromadziło wszystkie łączące się ze sprawą ukraińską żywioły wskazało Poselstwu drogi do przeprowadzenia odpowiednich dociekań i doprowadziło do następujących wyników:

Koła ukraińskie i ukrajinofilskie zagranicą w bardzo słabym dotychczas stopniu ulegają nowej orientacji, co tłumaczy się nietylko brakiem skoordynowania i poprzednio już nabranym antypolskim rozpędem, lecz w równym stopniu istnieniem wśród przedstawicieli obecnego ukraińskiego rządu nieprzejednanych wobec Polski dążeń, które są zasilane przez wpływy niemieckie, żydowskie i rosyjskie.

Ogólnie mówiąc, trudności komunikowania się z krajem, niesprawność centralnych władz ukraińskich, a bardziej jeszcze chwiejność ich politycznych dążeń oraz poglądów zagranicznych ukraińskich dyplomatów, sprawiają, iż przedstawicielstwa ukraińskie zagranicą prowadzą to własną politykę, to już oglądają się czasem raczej na Paryż i tamtejszą delegację niż na Winnicę i ministra Andrzeja Lewickiego. Zawisłość ich od Paryża lub kraju jest dosyć

nieokreślona. Można twierdzić, że obraz jaki przedstawiają siły ukraińskie rozrzucone między Dniestrem a Dnieprem, pod wodzą całego szeregu naczelników, odpowiada mniej więcej temu co dzieje się zagranicą na tak licznych ukraińskich dyplomatycznych placówkach. I tu i tam silniejsze jednostki prowadzą akcję na własną rękę, zmieniają jej kierunek według swego uznania, tembardziej, że całych szereg zagranicznych ukraińskich placówek posiada niezależne fundusze i to nieraz znaczne. O pochodzeniu tych środków różne słyhać głosy. W pewnych wypadkach zdają się one datować od czasów Dyrektorjatu i mieć swe źródło w Kijowie. W innych – istnienie zasiłków niemieckich lub rosyjskich nie jest wykluczone.

Wiadomo, że niezależnie od delegacji ukraińskiej, przebywającej w Paryżu od lutego 1919 r., dokąd pod wodzą Sidorenki wysłał ją Dyrektorjat, istnieje tam jeszcze niezależna już zupełnie delegacya galicyjska. W lutym 1919 r. na czele jej stanął Panejko, narodowy demokrat, były naczelny redaktor “Diła.” Najbliższymi jego współpracownikami byli i są: Mychajło Łozynskij również współredaktor “Diła,” autor osławionych antypolskich pamfletów wydawanych w Berlinie podczas wojny; Tomaszewskij docent uniwersytetu lwowskiego i dr. Galip z Bukowiny, który świeżo w San-Remo złożył członkom konferencyi memorjał skierowany przeciw delegacyi ukraińskiej, a zwłaszcza przeciw jej szefowi hr. Tyszkiewiczowi. Dwa te ciała działały przez pewien czas zgodnie, występując nawet pod jedną firmą na-zewnątrz, jakkolwiek delegacya galicyjska nosiła miano “autonomicznej.” Wkrótce jednak zaszły między nimi nieporozumienia, które od czasu ustąpienia z delegacyi ukraińskiej Sidorenki, a wejścia na jego miejsce Tyszkiewicza “sierpień 1919”

przybrały ostry charakter. Powodem była przedewszystkiem rusofilska polityka delegacyi galicyjskiej, która pomimo wrogiej ukraińcom polityki Denikina zaufała jakimś przygodnym jego enuncyacyom, dotyczącym możliwej w łonie wielkiej Rosyi autonomii Galicyi Wschodniej. Od tego czasu stosunki między dwoma delegacyami zostały zerwane, zaś galicyjska przybrała nazwę “Komitetu Ukraińskiego” i skupiwszy w koło siebie żywioły antypolskie oraz trochę dawnych partyzantów Skoropadzkiego poczęła dążyć do federacyi z Rosyą. Oprócz wymienionych już wyżej osób łączy się z nią były sekretarz Skoropadzkiego, pan Markotun, współpracownik Burcewa w jego paryskim czasopiśmie “Cause commune.”

Takimi są, oprócz b. ważnego berneńskiego, główne ośrodki działalności ukraińskiej zagranicą. Niełatwo jest wykazać od którego z nich zależą istotnie t.zw. petlurowskie przedstawicielstwa w poszczególnych stolicach.

Tutejsza misja z panem Mikołajem Lewitskym na czele (istotny szef pan Wasylko bawi dotychczas w Berlinie) zdaje być szczerze oddana Delegacyi Paryskiej i rządowi Petlury. Twierdzić to można także o radcy delegacyi panu Załozieckim, rodem z Bukowiny, a w wyższym jeszcze stopniu o szefie ukraińskiego Biura prasowego panu Dymitrze Doncewie, rodem z b. gub. taurydzkiej, poważnej politycznej sile, który na długo przed wojną zaznaczył się jako nieprzejednany wróg Rosyi i uchodzi za jednego z twórców koncepcyi “samostijnoj Ukrainy.” Panowie ci zawiązali osobiste stosunki z poselstwem naszym i nie tylko, że wypowiadają się w duchu naszej orientacyi, lecz oddziałują na opinię publiczną w tym samym kierunku. Niezależnie jednak od nich grupuje się tu obok p. Stepankowskiego, rodem ze Szpikowa, b. gub. podolska, i jego

organu wydawanego w Łozannie pod tyt. "Ukraine," inna grupa ludzi wręcz odmiennych przekonań. Stepankowski, człowiek 40-letni, wychowaniec uniwersytetu kijowskiego emigrant socyal-ukraiński jeszcze z czasów przedwojennych, zjawił się w Szwajcaryi po wybuchu wojny i pracował początkowo z Tyszkiewiczem, z którym poróżnił się następnie z powodu swych niemieckich machinacyi. Wiadomo, że w 16, 17 i 18 roku był w jawnych stosunkach z tutejszem Poselstwem niemieckiem, głównie z jego radcą Szubertem i niewątpliwie brał od niego pieniądze. Nie przeszkadzało mu to bynajmniej brać je także od angielskiego poselstwa. Doskonała jego książka p.t. "Les Russes en Galicie," oparta na doniesieniach prasy rasyjskiej, przyniosła mu sporo grosza zarówno od Niemców, którzy mu za nią zapłacili, i od Rosyan którzy obdarzali go sowicie, aby z jej wydaniem zwlekał. Były tutejszy rosyjski "Charge d'affaires" p. Bibikow miał go na swoim żołdzie, po upadku caratu Stepanowski jeździł po Niemczech, następnie udał się do Petrogradu, gdzie rząd Kiereńskiego zamknął go w twierdzy Św. Piotra i Pawła. Tu, podobno, siedział w jednej celi w Trockim i zaprzyjaźnił się z nim grywając w szachy. Wolność odzyskał po upadku Kiereńskiego i przez Londyn wrócił do Berna gdzie bywa stale w angielskim poselstwie. Załączony No jego pisma ujawnia w pełni jego antypolskie dążności i zawiera nawet ciekawą aluzję pełną sympatyi do brzeskiego pokoju. Do niedawna pozostawał w stałym kontakcie z Panejko i jego "Komitetem Ukraińskim". Obecnie z powodu jakiejś jego piętężnych malwersacyi nastąpiło zerwanie. Człowiek ten powszechnie pogardzany używany jest jednak także powszechnie.

Najbliższym jego akolytą jest p. Siewriuk, figura niegdyś znaczna, jeden z sygnatarjusów traktatu brzeskiego, następnie

zaś za czasów Dyrektorjatu i Wynnyczenki przedstawiciel Ukrainy dla spraw jeńców we Włoszech. Zdefraudował tam jakieś sumy i został wypędzony głównie za sprawą Tyszkiewicza. Nawet Panejko z nim zerwał. Obecnie wisi przy Stepankowskim, jeździ z jego zlecenia i pośredniczy w różnych intrygach między Berlinem a Paryżem, gdzie ma powiernika w osobie, p. Wiktora Wiktorowa-Toporowa, szefa biura prasowego rosyjskiego.

Dwie te figury mało działają nazewnątrz, chyba inspirując tu germanofilską i bolszewizującą prasę. Za to akcyja ich tajemna łączy się niewątpliwie z całą europejską antypolską akcyją.

W Paryżu, główną rolę w delegacyi ukraińskiej gra dotychczas hr. Michał Tyszkiewicz. Jest to człowiek, którego Ukraińcy zawsze chętnie używać będą zagranicą, ale którego nigdy nie dopuszczą do arkanów swej polityki. Oddany sprawie, niepozbawiony pewnego powierzchownego wykształcenia, gładki, mający towarzyskie stosunki, wreszcie niezmiernie pracowity będzie on narzędziem w rękę Ukraińców, lecz roli samoistnej nigdy nie odegra. Główną jego cechą jest bezgraniczna pycha, snobizm posunięty do takiego stopnia, iż nie zadawalnając się sfalszowanym hrabiowskim patentem króla Zygmunta Augusta “Tyszkiewiczze w 19 wieku otrzymali tytuł rosyjski” twierdzi on, iż ostatni z Jaggielonów wyniósł ród jego do rzędu “książęcych hrabiów”, to jest do godności jaka w Polsce nigdy nie istniała. Zaśmiewano się w Lozannie i Rzymie z tyszkiewiczowskich genealogii które kazał tam drukować w gazetach. P. Beau, b. francuski ambasador w Bernie, zrobił mu reputacyę opowiadając, że “Tyszkiewicz est capable de se faire grand rabbin pourvu de devenir quelque chose de grand.” Raz w Szwajcaryi wobec Polaków

wybuchnął szczerością i oświadczył, że nie jest ani Polakiem, ani Ukraińcem “lecz tylko i jedynie Tyszkiewiczem.”

Z drugiej jednak strony człowiek ten nie jest pozbawiony pewnego idealizmu. Oddany szczerze sprawie niepodległości Ukrainy a przesiąknięty snobizmem i tradycjami swego rodu, chętnie by widział zbliżenie się niepodległej Ukrainy do Polski. Idei tej sprzyja gorący katolicyzm hr. Tyszkiewicza i posiadany przezeń order Św. Grzegorza.

Psychika taka pod wielu względami obca ukraińskiemu narodowi, wyjaśnia powody, dla których hr. Tyszkiewicz pozostanie zawsze niejako na powierzchni ukraińskiego życia politycznego. Słabostki jego wyzyskać można. Przypuszczać należy, że obchodząc się z nim umiejętnie, okazując mu honory, nie drażniąc przytem jego dziwnego lecz szczerego ukraińskiego patryotyzmu, daloby go się stanowczo pozyskać dla polsko-ukraińskiej ugody, za którą o ile z kilku numerów sądzić można, przemawia też obecnie paryski jego organ “France et Ukraine.”

Przeciwnik Tyszkiewicza Panejko oraz jego “Komitet Ukraiński” i akolici, scharakteryzowani zostali powyżej.

W Berlinie przedstawicielem ukraińskim jest jeden z założycieli ukraińskiej socjalnej demokracji Porsz. Mówią o nim, że jest człowiekiem niepewnym. Byłby to zbyteczny eufemizm. Pan Porsz jest zdecydowanym germanofilem i już z tego powodu zadzierał z rządem Petlury. Odwołany już raz se stanowiska niedawno na nie powrócił. Obecność takich ludzi w dyplomacyi ukraińskiej jest powodem wypowiedzianych wyżej wątpliwości o skoordynowaniu i szczerości ukraińskiej dyplomacyi zagranicą. W Berlinie też przebywa wciąż pan

Wasyłko, którego powrót do Berna ma wkrótce nastąpić. Przeszłość p. Wasyłki jest dość znaną, aby na obecną jego nową ewolucję zapatrywać się krytycznie. Wszelako ci, co go bliżej znają, twierdzą, że ten niezwykle sprytny i mocny w Galicyi człowiek łaknie nie tylko pieniędzy, lecz i honorów. Oswoił się z atmosferą wiedeńską i rosyjską szczerze go razi. Marzy o ekselencji. Niewiadomo co przywiezie z Berlina, ale p. Lewitsky, tutejszy jego zastępca, który się wkrótce wybiera na Ukrainę, będzie o tem dobrze wiedział.

W Rzymie delegatem przy Kwirynale jest p. Antonowicz, syn b. znanej reputacji kijowskiego profesora. Uchodzi on za szczerego rusofoba i petlurowca. Zrusyfikowany, niesprzyja osobiście Polakom.

Przy Watykanie z ramienia Ukrainy jest pater Bon, ksiądz galicyjski, belg z pochodzenia, ale zupełnie zruhenizowany. Chwilowo bawi we Wiedniu, z pewnością w sprawie unii cerkwi ukraińskiej z Rzymem. Michał Tyszkewicz, metropolita Szeptycki gorąco krzątają się koło tej sprawy, lecz napotykają dotychczas silną w petlurowskich kołach opozycję. Proponują oni rozwiązanie niezgodne z tem o jakim mowa w niniejszem pod rubryką "Konstantynopol."

W Londynie delegatem jest p. Margolin, uchodzący za siłę ekonomiczną, żyd mocno zrusufikowany, b. denikinowiec. Rok temu w Paryżu siedział na dwóch stołkach chyląc coraz bardziej ku Rosyi, w miarę postępów białej armii. Potem udał się do obozu Denikina i tam miał zmienić przekonania, jak twierdzi pod wrażeniem pogromów żydowskich, jakich się dopuszczały dobrowolne wojska. Jest to aferzysta, który nie tylko dba o własne interesa, ale jest psychicznie niezdony do ujmowania spraw politycznych inaczej jak ze strony

materjalnej. W koncepcjach jego Polska jest “nieekonomicznym krajem”, t.j., że w przyszłym ekonomicznym rozwoju Europy nie może ona zajmować pierwszorzędного stanowiska. Stąd wniosek, że winna się skojarzyć z innym silniejszym ekonomicznie organizmem. Ciekawem jest, że te poglądy, które p. Margolin w Paryżu jawnie głosił, znajdują dziś tak szerokie echo w “Manchester Guardian,” w “Nation”, w “London Review” i.t.d.

W Kopenhadze przebywa delegat dr. Dymitr Lewitskyj, jedyny galicyjanin reprezentujący dziś rząd Petlury w Europie. Jest on przedstawicielem na całą Skandynawię. Nikt tu nie rozumie dlaczego dotychczas rząd go nie oddalił, albo on nie poróżnił się ze swym rządem. Ewangelią jego jest traktat brzeski. Łatwo wywnioskować jakie stanowisko zajmuje wobec Polski.

W Belgii i Holandji stanowisko delegata zajmuje p. Jankowliw, adwokat z połtawszczyzny, człowiek o reputacji cichego pracownika, unikającego wielkiej roboty politycznej. Nie brak mu jednak pewnej sentymentalnej, lirycznej niechęci dla Polski.

W Wiedniu przedstawicielem jest p. Sidorenko, były, przed Tyszkiewiczem szef delegacji ukraińskiej w Paryżu. Człowiek podobno zdolny i bez szczególnych uprzedzeń wobec Polski. Utrzymują jednak, że w ostatnich czasach dostał się pod wpływ irredenty galicyjskiej. Pomiędzy nim, a berlińskim Porszem toczy się walka o przodownictwo polityczne, gdyż jak już o tem wspomniano powyżej przedstawiciele ukraińscy przypisują sobie niejednokrotnie “plenam potestatem” oglądając się za ledwo na Winnicę lub Paryż. Zwłaszcza w państwach centralnych łatwo jest stworzyć sobie taką samodzielną politykę. Zachodzi obawa, że stwarza ją sobie i Sidorenko.

W Pradze działa delegat p. Bezpalko z Bukowiny. Utrzymują tu, że żal mu karpackich Rusinów oddanych Czechom i że wolalby mieć ich przyłączonych do niepodległej od Polski Galicji. Polaków nie lubi całą duszą, ale wspomniany antagonizm z Czechami, a zwłaszcza gwałtowna rywalizacja z bawiącym w Pradze bolszewikiem ukraińskim profesorem Hruszewskim sprawiają, że nie występuje zbyt gwałtownie przeciw Polsce. Są to dwie nienawiści, które się wzajemnie mitygują. W każdej akcji przeciw Polsce, zwłaszcza gdyby się powiodła, weźmie udział całym sercem. Jest ostrożny, ale maczał ręce w organizowaniu na gruncie czeskim ukraińskich antypolskich sił zbrojnych. Rachować na niego nie możemy. Zamiast petlurowskiej kombinacji zgodzi się na każdą inną. Co zaś do Hruszewskiego, to ten zazdrosny niegdyś wobec Skoropadzkiego, dziś zazdroszczący Petlurze pójdzie zawsze za głosem nienasyconej ambicyi i wyższy rozumem a zwłaszcza wiedzą od całego szeregu terazniejszych ukraińskich dygnitarzy za zniewagę uważać będzie, że mu najwyższego w kraju nie przyznano stanowika. Jakieś pragnienie zemsty za to rzekome sponiewieranie pchnęło go w objęcia bolszewików. W Berlinie brata się z komisarzem bolszewickim Koppem. Jest to jeden z najniebezpieczniejszych dla nas czynników zwłaszcza na gruncie praskim, gdzie dąży wprost do wywołania paroksyzmu w nienawiści względem Polski.

W Konstantynopolu delegatem jest p. Łotocki zagorzały wróg Rosyi rozgoryczony na Ententę, która mu za czasów denikinowskich różne czyniła wstręty. I ten pomawiany jest o germanofilskie skłonności. Obecnie pracuje on u patriarchy nad wyrobieniem autokefalji dla cerkwi prawosławnej na Ukrainie — sprawa, która wobec podobnych zamiarów naszych co do Białej Rusi zasługuje na baczną uwagę. Dodać należy,

że głośne tu już dążenia pewnych grup ukraińskich do zawarcia unii kościelnej z Rzymem, komentowane są na ogół jako objaw “polskiego ultramontanizmu i nietolerancyi,” zaś w kołach katolickich wywołują zbyt może silne sympatyje dla Ukraińców.

W Stanach Zjednoczonych delegatem jest p. Julian Baczynski galicyjanin którego działalność jest mi niedostatecznie znana. Petlurowcy uważają go za swojego, twierdzą to oni jednak o wszystkich ukraińskich przedstawicielstwach, gdyż tego wymaga honor stronnictwa. Skądinąd wiadomo, że Baczynski pozostaje pod silnym wpływem galicyjskich emigrantów od których zależy pieniądze i którzy stoją dotychczas na stanowisku traktatu brzeskiego, wraz z jego sekretną klauzulą o podziale Galicji.

Krótkie te informacje zdają się wskazywać zgodnie na jedno. Młody rząd ukraiński nie ma dotychczas właściwego przedstawicielstwa zagranicą. Nietylko polityka atamana Petlury wobec Polski, ale samo jego naczelne stanowisko na Ukrainie są kwestjonowane przez różnych oficjalnych “delegatów” jego własnego rządu. Podkopuje to powagę młodego państwa i wprowadza chaos w jego zagraniczną działalność. Dla nas sprawa ta ma pierwszorzędne znaczenie, którego podkreślać byłoby zbyt cieżko. Dlatego też jest może pożądanem, aby rząd nasz wpłynął na zreorganizowanie przez ministra Andrzeja Lewickiego zagranicznych ukraińskich placówek.

Pozatem, wobec wrogiej nam a krzewiącej się zagranicą działalności “Ukraińskiego Komitetu” (Panejko) byłoby może pożądanem usunięcie jednego z głównych argumentów jakim “komitet” i jego stronnicy dziś przeciw nam wojują. Kilka oddziałów galicyjskich wojska nasze rozbroiły i zamknęły

podobno w koncentracyjnych obozach. Wiadomości o tem rozniosła prasa polska (patrz załącznik No. 2) ale nie ona do nich dorabiała tu komentarze. Podjęli się tego wrogowie Polski. O ileby można niepewne te oddziały, po porozumieniu z atamanem Petlurą posłać na dolny Dniepr, dla dalszej walki z bolszewikami, to pozbawiłoby się je aureoli patryotycznego męczeństwa, które tworzą nietylko w Galicyi ale i tu różni ideologowie lub polityczni przeciwnicy Polski.

W bernenskich kołach dyplomatycznych panuje przekonanie iż nowa faza polityki polskiej na Ukrainie jest mistrzowskiem zaszachowaniem naszych przeciwników, nie mówiąc już o olbrzymim prestig'u jaki Polska pozyskała skutkiem swych tryumfów wojennych. Odzywają się głosy pytające, czy natychmiast po ustaleniu się między Dnieprem a Dniestrem i Zbruczem młode państwo nie zechce sięgnąć za Zbrucz. Podnoszony jest fakt, że losów Wschodniej Galicyi Europa dotychczas nie rozstrzygnęła i że w interesie Polski leży, aby rostrzygnięcie to mogło nastąpić nie równocześnie, ale przed ustaleniem się dniestrzańsko-dnieprowskiego — ukraińskiego państwa.

Posel

(podpis nieczytelny)

№ 16
“ПРОТЕСТ ЛІГИ ВІДНОВИ УКРАЇНИ
ПРОТИ ІМПЕРІЯЛІСТИЧНОГО ПОХОДУ
ПОЛЬЩІ В ГЛИБИНУ УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ”

Травень 1920 р.

В момент, коли на руїнах старого ладу в цілім світі побіджує принцип самоозначення народів, коли перед людством стає завдання по тому принципу і на засаді міжнародної справедливости упорядкувати також відносини на Сході Європи, нова польська держава, яка ще не мала змоги сама упорядкуватися, розпочала під покришкою боротьби з большевизмом наладжування своїх державно-сусідських взаємин імперіялістично-рабунковим походом в глибину ново-утворених держав: української, білоруської і литовської, шарпаючи рівночасно на Шлеску розмірно найбільш упорядковану і миролюбиву чесько-словацьку Державу.

Нехтуючи висше згадані загально признані принципи видав начальник польської держави і армії генерал Пілсудський дня 26. квітня ц. р. до населення України маніфест, у якім заявляє:

I. Польські війська йдуть в глибину України на його приказ, чим виразно підчеркує безправність цього походу на чужу територію;

II. Польські війська остануть на Україні так довго, поки влади над українськими землями не перейме правильне правительство, — чим квестіонує теперішнє українське правительство, яке він сам визнав і з яким заключив ряд договорів;

III. Польські війська відступлять аж тоді до (неозначених!) границь Польщі, —

1. коли уряд Української Республіки установеить своїх представників, — невідомо яких, де і до чого;

2. коли будуть війська з українського народу, — так, немовби їх тепер не було і начеб без тих українських військ Польща вже давно не булаб залита арміями свого східного російського сусіда;

3. коли українські війська будуть в силі охоронити край перед кожною інвазією, — так, немов українські війська вже давно не булиб цього доконали, колиб тільки імперіялістична Польща від півтора року війною не нищила української Галичини, Холмщини, Волині, Підляша і Поділля та, якби в очах українського народу польська інвазія не була найтяжча зі всіх можливих інвазій;

4. Коли свобідний український нарід сам буде міг рішати про свою долю, — яке то услів'я являється вже явним глумом. Доказом цього може послужити “свобідний” український нарід під польським гнетом в Галичині, Холмщині, Підляшу, Поділлю і Волині, де він “свобідно” самозначається в страшних таборах інтернованих, вигибаючи десятками тисяч з голоду і хоріб.

Таким чином маніфест соціялістичного голови імперіялістичної польської держави є незручно замаскованим вступним актом спроби окупації, або загарбання чужих земель, кількакратно більших від цілої Польщі територією і населенням, яке безсумнівно ворожо настроєне супроти Польщі. Акт цей стане напевно початком нової тяжкої і жорстокої війни, яка колиб навіть позірно на хвилю затихла, зриватиметься разураз, аж поки влада в тих землях не остане в руках її правних хазяїв.

До цього ярко безправного і в наслідках для миру Європи страшного кроку уважав себе “управненим” голова польської держави на тій основі, що дав на це свою згоду інтернований Поляками член Директорії, колегіяльної влади Української Народної Республіки С. Петлюра, хоч Загальна Репрезентація Українського Народу ще в лютім 1920 року анулювала всі договори заключені з Польщею і заборонила на будуче заключувати з тою імперіялістичною державою які

небудь договори без порозуміння з Загальною Репрезентацією Української Нації. Так отже згода одного члена Директорії на цей акт позбавлена всякої правної основи тим більше, що цей член Директорії мусів ділати під примусом. Під таким самим примусом йдуть братоубийчою війною і ті відділи українського війська, які з Петлюрою Польща висилає просто зі своїх в'язниць і таборів полонених на Україну і проти українського народу.

Голова польської держави висказує в своїм маніфесті переконання, що українська нація розвине всі свої сили в обороні своєї свободи. Так. Український нарід дійсно це зробить, але в першій мірі в боротьбі проти польських наїздників, які від століть постійно відносилися ворожо до української народности, культури, віри і визвольних змагань, причім в їх ненависти до українського народу ніколи не було рїжниць в клясах, походженню і віроісповіданню.

Кінцевим уступом маніфесту заповідає начальник польської держави, що польська інвазія буде тяжка для України. Це одиноко правдивий уступ польського наїздницького маніфесту, який заповідає населенню дальших українських територій продовження системи вішань, підпалів цілих сіл, масових арештів, кольонізації і безоглядного, в Європі поза Балканом непрактикованого, нищення в пень, яке Поляки переводять не лише на українських землях Галичини, Холмщини, Підляша, Волині, і Поділля, але також на землях Білої Руси і Литви, які теж в той сам спосіб “визволяє” Польща.

Проти цього імперіялістичного походу Польщі протестуємо рішучим словом, а український народ запротестує кривавою боротьбою, як протестував досі проти всіх окупантів. Український народ від трьох літ важкою боротьбою недвозначно доказує, що бажає будувати самостійну державу і творити самостійну армію на своїй території. Рівночасно перестерігаємо, що цей імперіялістичний наїзд не тільки

замінить Україну, найбагатший край Європи, в одну велику руїну, але також стане непоборимою перешкодою для наладження європейського миру.

В хвилі, коли всім народам Сходу Європи, навіть найменчим, признано право на самостійність, звертаємося до культурних народів світа з домаганням:

Жадайте від своїх правительств переведення в життя права самоозначення також для великого і робучого українського народу на всіх його етнографічних землях! Спиніть варварський наїзд Польщі! Спиніть масове мучення і нищення українського народу Поляками, які щойно самі видобулися з неволі, а вже на чужих землях створили пекло мук, серед яких гинуть у тюрмах на нужденних барлогах сотки тисяч певинних жертв польського імперіялізму, яких самотнім злочинцем є це, що не хочуть признати на своїй землі польської державности.

В маю 1920 р.

Центральний Комітет Ліги Віднови України.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 293.
Друкарський відбиток.

№ 17

**ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ПОСОЛЬСТВА
У ВІДНІ МЗС ПОЛЬЩІ ПРО ПОЇЗДКИ
ДО ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ДИКТАТОРА
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА І МИТРОПОЛИТА
АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО**

*26 червня 1920 р.***Do****Pana Ministra Spraw Zagranicznych****w Warszawie**

W uzupełnieniu mego raportu No. 1653/Pr. przesyłam kilka informacji ukraińskich, które zdołałem zebrać z rozmaitych źródeł.

l/ Rezultaty podróży Petruszewicza do zachodniej Europy: Petruszewicz nabrał w czasie swego pięciomiesięcznego pobytu w Europie zachodniej przekonania, że sprawa wschodniej Galicji jest przesądzona w duchu dla Polaków niepomysłnym. Ze strony Anglii miał otrzymać zapewnienie, że Anglja nie zgodzi się żadną miarą na pozostawienie Galicji wschodniej przy Polsce. Co do Francji, opinja publiczna w Paryżu nie jest bynajmniej życzliwie dla Polski usposobiona. Francja wraca do orientacji rosyjskiej. Petruszewicz potwierdził zdanie Benesza, że między Francją a Anglją nastąpił podział sfery interesów w Rosji w ten sposób, że Francja obejmie prowincje bałtyckie, Anglja zaś Rosję południową. Z tego powodu zależy Anglji na tem, by Galicja wschodnia nie została przy Polsce. Petruszewicz wyjeżdża w najbliższych dniach do Pragi. Z Beneszem nawiązał już w Paryżu stosunki i odbył szereg konferencji, w ciągu których

miał się Benesz wyrazić, że “Rosja już istnieje”: ofenzywa polska przyczyniła się do odzycia poczucia narodowego w Rosji.

2/ Podróż metropolity Szeptyckiego:

Wiadomości o ugodowej akcji metropolity Szeptyckiego są według informacji, które nadeszły w tej sprawie do Wiednia, nieścisłe. Szeptycki wyjechał w sprawach rodzinnych do Uhnowa. W tutejszych kołach ukraińskich opowiadają, że Szeptycki zaproponuje Polakom zgodę na terytorjalną autonomję wschodniej Galicji. Na razie brak potwierdzenia tych informacji.

3/ Semen Wityk gubernatorem wschodniej Galicji:

W wiedeńskich kołach ukraińskich chodzą wieści, jakoby Semen Wityk miał otrzymać dekret od Ukraińskiego rządu sowieckiego na gubernatora wschodniej Galicji. “Nasza Doba” /organ Winniczenki/, zamieszcza atak na Wityka z powodu jego konszachtów z austriackim sztabem generalnym w pierwszych latach wojny, co dowodzi, że stosunki Wityka z komunistami nie są najlepsze.

Dr. M. Szarota

Pieczęć: Poselstwo Polskie w Wiedniu.

AAN. Warszawa. Kolekcja odpisów dokumentów. – Sygn. 59. – K. 67–68. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 18
ЗІ ЗВІТУ МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
ПОЛЬЩІ СТАНІСЛАВА ПАТЕКА ПРО БЕСІДУ
ЗІ ЧЛЕНАМИ БРИТАНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА КОНФЕРЕНЦІЇ У СПА

6 липня 1920 р.

... Ллойд-Джордж дважды возвращался к вопросу о Восточной Галиции, утверждая, что наше отношение к населению носит империалистический характер. Когда я ему заметил, что в последнее время наши отношения с украинцами полностью изменились, что украинцы все это время проявляют по отношению к нам благожелательность и симпатию, Ллойд-Джордж дважды спрашивал у меня, согласились бы мы решить вопрос о Восточной Галиции путем плебисцита или арбитража, или нет.

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 131.

№ 19
ЛИСТ АПОСТОЛЬСЬКОГО ВІЗИТАТОРА
УКРАЇНИ о. Д. ДЖЕНОККИ З ВАРШАВИ
РЕФЕРЕНТОВІ СХІДНОЇ КОНГРЕГАЦІЇ
МОНС. ЕНРІКО БЕНЕДЕТТИ

7 липня 1920 р.

A Monsignor Benedetti.

Caro D. Enrico,

Sono già qui i due vagoni di medicine. Non solo l'Ucraina, ma parte del vero territorio polacco, è prede dei bolscevichi

che vengono avanti, e vogliono finirla con la Polonia. E così le medicine...

Mons. Ratti ha parlato nuovamente della Galizia a di me al Capo dello Stato Pilsudski, e al Ministro degli Esteri Sapieha, per persuaderli a lasciarmi andare a far opera pacificatrice in Galizia. Essi si sono persuasi, e Mons. Ratti scriverà tra pochi giorni in questo senso a Roma. Ora egli è un'altra volta in Alta Slesia. Tornerà sabato o lunedì, ma già vi potrebbe essere un cambiamento di scena, perchè i bolscevichi fan presto con la loro cavalleria cosacca, e la Galizia non tarderà ad essere invasa e vi troveranno un terreno adatto.

Vediamo quì testimoni oculari della crudeltà diabolica dei bolscevichi, che si divertono a scorticare e mutilare perfino i malati degli ospedali. E dove passano è la desolazione la morte.

Ora coll'ucraino (lingua facile) e il polacco (lingua difficilissima) studio con un basiliano il paleoslavo, alquanto simile all'ucraino. Ma il dizionario paleoslavo è in russo. Ed ecco già una bella insalata di lingue slave. È raro che non c'impieghi almeno sei sette ore al giorno. Leggo ormai con sufficiente facilità i giornali polacchi e i libri più semplici ucraini, nonchè i Vangeli paleoslavi; ma è davvero fatica. Mi ci sono riabituato, ed erano già parecchi anni che non studiavo lingue nuove. E quì il mio spirito si purga del gusto troppo grande che provavo nella lettura delle nostre più belle opere occidentali. E prima di morire mi ci voleva questa purificazione da una delle mie più grandi e continue passioni.

La compagnia amichevolissima di Mons. Ratti e quella fraterna di Mons. Pellegrinetti (che parla correntemente polacco) e di Mons. Farolfi, giovanotto abilissimo, mi rendono

dolce il soggiorno forzato a Varsavia, dove oltre le lingue imparo molte altre cose, che saranno pure inutili nella mia tarda età, ma non mai disprezzabili. E poi sono utili al cospetto di Dio. Tra poco Roma dovrà decidersi su quel che dovrò fare. Ma che ora non mi mandino a studiare il cinese; che già non so come ho resistito alle prime fatiche del terribile slavo. Bossuet imparò bene l'ebraico a sessant'anni; ma l'ebraico non richiede metà della fatica.

Ecco in poche parole lo stato delle cose riguardanti me e la mia missione. Come ho detto, Mgr Ratti scriverà presto. E allora la S. Sede deciderà. Intanto acquisto cognizioni preziose.

Dalla Galizia seguitano a venire notizie scoraggianti. È proprio vero che i Polacchi si portano orribilmente male coi Ruteni. Già scrissi ultimamente che il Governo centrale si lamenta di quel Governo mezzo militare di laggiù, che tiranneggia oltre misura e rende un pessimo servizio alla Polonia. Ma neppure gli ordini savii di Pilsudski sono eseguiti. Ci sarà rimedio ora e gioverà la resipiscenza?

Mons. Ratti ha già scritto privatamente a Mons. Cerretti, al quale non sarebbe male dar *privatamente* le notizie di questa lettera. Avendo dovuto scrivere due o tre volte a Mons. Tedeschini, non ho scritto mai nulla a Mons. Cerretti, sapendolo già al corrente di tutto.

Addio. Memento mei. Saluti a P. Orlandi e al Prof. Giannelli.

Aff.mo G. GENOCCHI

№ 20
**УПОВНОВАЖЕННЯ ДИКТАТОРА
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА НАДЗВИЧАЙНІЙ МІСІЇ
У СКЛАДІ ОСИПА НАЗРУКА І ЛУКИ МИШУГИ
ДЛЯ ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ
ІЗ ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ ПРО ДОПОМОГУ**

8 липня 1920 р.

Повноважність

Незвичайно тяжке положене, з яким серед голоду, крайньої нужди та страшних епідемій живе від року українське населене Західно-Української Народної Республіки під ворожою окупацією польської держави, заставляє наш Уряд шукати матеріальної допомоги і ратунку для того населення серед філантропійних організацій закордоном а передовсім в Данії, Швеції і Норвегії, де для несення допомоги жертвам світової війни зістала зорганізована велика та успішна ратункова діяльність, між іншими також зі сторони Союзу Скандинавських Жінок.

В цілі навязання зносин і практичного переведення допомогоюї акції для жертв війни Західно-Української Народної Республіки устанавляє підписаний Уряд сим Надзвичайну місію, в якої склад входять пп: Др. Осип Назарук, член Української Національної Ради і краєвий адвокат та Др. Лука Мишуга, адвокатський кандидат та уповажняє їх до веденя зі згаданими висше організаціями всяких потрібних пересправ, уділюваня інформацій та пририманя зобовязань.

Заразом уповажняєся згадану Місію переговорювати з всіми чинниками за кордоном, які моглиби причинитися до облєкшення тяжкої долі українського населеня в Галичині.

Відень, дня 8. липня 1920.

Від Уряду Західно-УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Диктатор:*(Печатка Диктатора ЗОУНР)**(підпис)*

ЦДАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 108, арк. 1. Машинопис. Оригінал.

№ 21**ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ В СПА
ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ***9 липня 1920 р.*

...Премьер-министр [Ллойд-Джордж] сказал, что политика Польши в отношении Восточной Галиции была еще одной ошибкой. Он всегда высказывался против включения 3500 тыс. человек иного вероисповедания и иного происхождения в состав Польши. Поляки, однако, настаивали, и Великобритания, вопреки своему мнению, нехотя согласилась, дабы сохранить единство союзников...

...Г. Грабский... Вопрос о Восточной Галиции является более сложным, так как Львов является польским городом и хочет остаться в составе Польши. В заключение он просил, чтобы союзники не требовали от Польши уладить эти вопросы путем плебисцита. Плебисциты, как показал опыт, только разжигают страсти и усложняют урегулирование. Он желает официально заявить, что Польша готова вернуться к истинно национальной политике и оставить романтические стремления, которые никогда не поддерживались всей нацией...

Документи и материалы по истории советско-польських отношений. – Т. 3. – С. 140, 141.

№ 22
**З ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ
2-ГО ВІДДІЛУ ШТАБУ ВІЙСЬКОВОГО
МІНІСТЕРСТВА ПОЛЬЩІ ПРО НЕГАТИВНЕ
СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
ДО ПРИЗОВУ В ПОЛЬСЬКУ АРМІЮ**

9 липня 1920 р.

Кампанія проти призыва в армію среди крест'ян и рабoчих в Малой Польше. Проводимый призыв дает очень малые результаты. Многие призывники вообще не являются на призывные пункты, либо после зачисления сбегают. Хуже всего дело обстоит в Кросно, где на осмотр должны были явиться 28 гмин, а явилась только одна. От двадцати гмин явились начальники гмин, без призывников; в семи гминах вообще никто не явился. Тамoшные призывники заявляют во всеуслышание, что они в армію не пойдут. Это является результатом усиленной агитации. Такие тенденции имеют место и в городах. Здесь распускаются слухи, что готовится крупная политическая забастовка в знак протеста против призыва в армію. По этому вопросу II отдел обращается в Совет обороны государства, чтобы тот выпустил воззвание к крестьянам и рабочим с объяснением создавшегося положения и обоснованием необходимости обороны государства.

Документи и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 143.

№ 23

ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
АНТАНТИ У СПА ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

10 липня 1920 р.

Секретно

Присутствуют:

Великобритания: г. Ллойд-Джордж — премьер-министр, граф Керзон оф Кедльстон — государственный секретарь по иностранным делам. Секретари: член парламента сэръ Хэнки, г. Филипп Керр.

Франция: г. Мильеран — председатель Совета министров, г. Бертело. Секретарь г. Масильи.

Италия: граф Сфорца, маркграф делла Торетта.

Польша: г. Грабский — председатель Совета министров. Г. Камерлинк — переводчик.

Россия и Польша

Г. Ллойд-Джордж сообщает г. Грабскому, что после вчерашней встречи имел место обмен мнениями между главами заинтересованных государств. Г. Ллойд-Джордж напомнил г. Грабскому, что несколько недель тому назад начались торговые переговоры между Великобританией и Советской Россией. Переговоры закончились тем, что были окончательно сформулированы требования Великобритании относительно условий, выполнение которых должно было предшествовать налаживанию торговых отношений и которые были направлены г. Чичерину. Эти условия большевики теперь приняли. В настоящее время предложено, чтобы в ответе Великобритании на телеграмму Чичерина с выражением согласия на условия было что-нибудь сказано о Польше в том плане, как это говорилось вчера г. Грабскому, то есть была бы сформулирована просьба о перемирии с перспективой дальнейших мирных переговоров. Были

предложены следующие условия: *чтобы Польша согласилась отступить на линию, намеченную Верховным советом в Париже в декабре 1919 г., с тем, чтобы большевики остались в 20 км на восток от этой линии.* В Лондоне состоялась бы конференция, на которую были бы приглашены представители Польши, Литвы, Финляндии и Латвии, *а также Восточной Галиции в целях заключения прочного мира* между Россией и этими государствами. Однако перед тем как сделать этот шаг, необходимо иметь гарантию, что Польша, в случае согласия России на перемирие, согласится отойти на линию, намеченную Верховным советом в декабре 1919 г.; на предполагаемую конференцию в Лондоне и на принятие решения Верховного совета относительно литовских границ, будущности Восточной Галиции, Тешинского вопроса и Гданьско-польского договора. В случае, если бы Польша согласилась на вышеизложенное, правительство Великобритании, отвечая Чичерину, немедленно сделало бы подобное предложение Советской России. После этого г. Ллойд-Джордж прочитал последний раздел памятной записки в следующем звучании:

“В случае, если бы русские войска отказались от перемирия и перешли вышеуказанную линию, союзные государства окажут Польше всю возможную помощь, в особенности военными материалами, насколько позволят их собственные истощенные силы и выполнение тяжелых обязательств в других местах, дабы дать возможность польскому народу защищать свою независимость и национальное существование”.

Он прибавил, что все союзники выразили согласие с этим последним разделом. Уведомление Советов взяло бы на себя правительство Великобритании, так как у г. Мильерана, возмись он сейчас за это, возникли бы известные трудности в связи с недавним заявлением во французском парламенте. Мильеран полностью согласился, хотя и высказался в плане, изложенном в этом разделе, а также целиком согла-

сился с тем, что если Россия откажет в перемирии и нападет на поляков, союзники поддержат Польшу. Первым шагом, однако, является получение ответа от польского правительства на сформулированный им вопрос.

Г. Грабский прежде всего пожелал получить разъяснения относительно линии, установленной в Париже.

Г. Керр показал ему эту линию на карте...

Г. Грабский просит внести разъяснение в вопрос о Восточной Галиции. Он не является спорным между Польшей и Россией, а уже урегулирован решением Верховного совета.

Г. Ллойд-Джордж указывает, что при теперешних обстоятельствах это не совсем так. Большевики сейчас продвигаются в глубь Восточной Галиции и не были бы склонны уйти из нее, чтобы отдать ее полякам. Этому воспротивились бы сами жители. Кавалерия Буденного продвигается в глубь Восточной Галиции, и прежде чем предлагаемая мною телеграмма могла бы дойти до Советов, Буденный будет, вероятно, где-нибудь у Львова. Требовать, чтобы он отступил, бесполезно.

Г. Грабский спрашивает, что произойдет с польскими войсками в Восточной Галиции? Должны ли они полностью отойти?

Г. Ллойд-Джордж предлагает, чтобы они остались там, где будут находиться в момент заключения перемирия.

Г. Грабский говорит, что, как он понимает, за пределами Восточной Галиции польские войска должны отойти до линии от декабря 1919 г.

Г. Ллойд-Джордж отвечает утвердительно. Восточная Галиция ранее принадлежала Австрии, и проблемой в Восточной Галиции является обеспечение интересов самих жителей.

Г. Грабский констатирует, что Польша только что обратилась к союзным державам с нотой, которая поступила в канцелярию конференции в 3 часа сего дня. Он был уполномочен заявить в ней, что все, чего желает польское

правительство, это: заявить, что оно не хочет окончательно удержать в своих руках территорию, что великие державы решат это сами, соответственно с волей населения. Теперь он понимает, что Польша должна отказаться ото всех своих прав на опрос населения на территории, расположенной на расстоянии 20 км за границей от декабря 1919 г., желает ли оно быть отдано большевикам. Однако на этой территории находится очень многочисленное население, не имеющее никаких причин быть против Польши и никаких поводов желать большевистского строя. Он сам не заходит так далеко, чтобы утверждать, что это поляки. Но до сих пор у них никогда не было случая высказать, чего они желают. А теперь они должны были бы быть отданы большевикам.

Г. Ллойд-Джордж говорит, что если г. Грабский считает, что Польша не только может постоять за свою собственную независимость, но и защитить права поляков за границами Польши, то нет причин обращаться к державам.

Г. Грабский говорит, что у него остается еще последний вопрос, касающийся помощи, какую державы оказали бы Польше в случае принятия этих условий. Конечно, сама нота к большевикам была бы большой помощью и дала бы Польше время на передышку. Если, однако, большевики не примут ноту, то какую помощь могла бы получить Польша?

Г. Ллойд-Джордж говорит, что он и его коллеги должны будут обсудить этот вопрос со своими военными советниками. В данный момент он не в состоянии ответить. Помощь могла бы выражаться в снаряжении и офицерах.

Г. Грабский спрашивает, возможна ли помощь войсками?

Г. Мильеран говорит, что невозможна.

Г. Ллойд-Джордж говорит, что невозможна. Польша обладает сотнями тысяч здоровых людей и обязана поставить войска. Вероятно, можно было бы прислать аэропланы и даже пилотов.

Тогда было постановлено внести некоторые изменения в памятную записку, которую г. Ллойд-Джордж имел при себе, и немедленно после внесения поправок представить ее г. Грабскому. Г. Филиппу Керру было поручено внести необходимые изменения, включая увеличение расстояния между польскими и большевистскими линиями с 20 до 50 километров, предусматривающее передачу Вильно литовцам, и установление линии перемирия в Восточной Галиции на позициях, занимаемых войсками в момент подписания перемирия.

Исправленный документ, содержащий это решение, был вручен г. Грабскому после полудня. *После чего заседание конференции перенесли на 4 ч. дня. В 5 ч. 45 м. вечера г. Грабский вновь пришел во время перерыва конференции с немцами и виделся с г. Ллойд-Джорджем, г. Мильераном, гр. Сфорца и лордом Керзоном.*

Г. Грабский выразил готовность подписать, но просил внести маленькое изменение. Во-первых, в отношении списка государств, которые должны прислать представителей, он просил, чтобы Восточную Галицию не ставили наравне с прочими.

Гр. Сфорца предлагает, чтобы о Восточной Галиции было упомянуто несколько ниже в отдельной фразе.

Г. Ллойд-Джордж предлагает следующую формулировку: “Представители Восточной Галиции будут также вызваны в Лондон, чтобы изложить свое дело перед конференцией”.

Это предложение было принято.

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 144–145, 148–149.

№ 24

**НОТА МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ВЕЛИКОЇ
БРИТАНІЇ ДЖОРДЖА КЕРЗОНА УРЯДУ РРФСР***11 липня 1920 р.*

Британское правительство констатирует, что Российское Советское Правительство принимает принципы, изложенные в нашем меморандуме от 1-го июля, как основу соглашения по возобновлению торговых сношений и прекращению взаимных враждебных действий, а потому мы соглашаемся продолжить переговоры для заключения торгового соглашения, как только русские делегаты возвратятся.

Британское Правительство предлагает сверх того следующее. Советское Правительство неоднократно заявляло о своем желании заключить мир со всеми соседями. Британское Правительство, не менее горячо желая восстановления мира во всей Европе, предлагает такой исход: между Польшей и Советской Россией заключается перемирие, которым немедленно приостанавливаются военные действия. В условия перемирия включается, с одной стороны, отступление польской армии на линию, намеченную в прошлом году Мирной конференцией в качестве восточной границы области, в которой Польша имеет право вводить польскую администрацию.

Линия эта приблизительно проходит так: Гродно — Валовка — Немиров — Брест — Литовск — Дорогуск — Устилуг, восточнее Грубешова, через Крылов и далее западнее Равы-Русской, восточнее Перемышля до Карпат; севернее Гродно граница с литовцами идет вдоль железной дороги Гродно-Вильно и затем на Двинск. С другой стороны, в условия перемирия надлежало бы включить, что войска Советской России останутся на расстоянии 50 километров

к востоку от этой линии. В Восточной Галиции обе стороны останутся на линии, занятой ими ко дню подписания перемирия.

Затем в кратчайший по возможности срок в Лондоне будет созвана конференция под покровительством Мирной конференции из представителей Советской России, Польши, Литвы, Латвии и Финляндии для переговоров об окончательном мире между Россией и ее соседями. Представители Восточной Галиции должны быть равным образом приглашены в Лондон для защиты своих интересов. Великобритания не поставит никаких ограничений в отношении представителей, каких пожелает послать на эту конференцию Советская Россия, если они обяжутся не вмешиваться в политические или внутренние дела Британской империи и не вести пропаганды.

Помимо изложенного, Британское Правительство предлагает, чтобы было также подписано перемирие между армиями Советской России и генералом Врангелем при условии немедленного отступления сил генерала Врангеля в Крым, с тем чтобы на время перемирия перешеек был нейтральной зоной и чтобы генерал Врангель был приглашен в Лондон для обсуждения судьбы своих войск и беженцев, но не как член конференции.

Британское Правительство было бы радо получить немедленный ответ на эту телеграмму, ибо польское правительство просило о вмешательстве союзников, и если время будет потеряно, может образоваться ситуация, которая сделает заключение длительного мира гораздо более трудным в Восточной Европе. Между тем как Британское Правительство обязалось не помогать Польше для целей, враждебных России, и не совершать каких-либо действий, враждебных России, оно также обязалось по договору Лиги Наций защищать неприкосновенность и независимость Польши в пределах ее законных этнографических границ.

Поэтому, если Советская Россия, несмотря на повторные заявления о признании независимости Польши, не удовлетворится отходом польских армий с российской территории под условием взаимного перемирия, но пожелает перенести враждебные действия на территорию Польши, Британское Правительство и его союзники сочтут себя обязанными помочь польской нации защищать свое существование всеми средствами, имеющимися в их распоряжении.

Польское правительство заявило о своей готовности заключить мир с Советской Россией и начать переговоры о перемирии на основе вышеозначенных условий, как только оно будет уведомлено о согласии Советской России. Поэтому Британское Правительство будет радо получить в недельный срок окончательный ответ, согласна ли Советская Россия принять это предложение для прекращения дальнейшего ненужного кровопролития и установления в Европе мира.

Документы внешней политики СССР. – Т. 3. – С. 54–55.

№ 25
УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ “ЛІНІЯ КЕРЗОНА”

*Не раніше 11 липня 1920 р.**

ЛІНІЯ CURZONA.

**Оцінка з політично-географічного,
господарсько-географічного
й військово-географічного становища.**

**1. Визначення лінії Керсона згл. “статутової лінії”
в терені.**

Запропонована свого часу (8.XII.1919) Керсоном лінія намічена в телеграмі, висланій зі СПА. 11. VII. 1920 до Чічеріна як провізорична межа поміж Польщею та Росією. На захід від неї Польща була управнена завести свою адміністрацію, це означає що держави коаліції бажалиб землі положені на захід від лінії Керсона признати Польщі.

Пропонована лінія переходить приблизно через сліду-ючі точки: Городно, Ваповка, Немирів, Бересте Литовське, Дорогуськ, Устилуг, на схід від Грубешова, Крилів, потім на захід від Рави Руської на схід від Перемишля аж до Карпат.

На території давньої Галичини лінія Керсона мабуть цілковито годиться з лінією визначеною в проекті статута для Східної Галичини. Тому то при оцінці беремо за основу статутуову лінію для Східної Галичини.

Ця статутуова лінія переходить ось як: від границі між давньою Австрією а Росією коло м. Белзця вона іде: східною адміністративною границею громади Белзець, потім адмі-

* Дата встановлена за змістом документа.

пістраційною границею поміж повітами (староствами) че-санівським — (на заході) і равським (на сході); потім на південний схід: адміністраційна границя між повітами че-санівським та яворівським з тим, що відтинає на користь Галичини клин, у якому лежить село Липовици, лінією що йде на приблизно 2 км, на північ від сеї місцевости; потім на південь адміністраційна границя поміж повітами ярославським і перемиським на заході і яворівським, мостиським (у тексті не згадано!!), самбірським і старосамбірським на сході; потім на південь адміністраційна границя поміж повітами Добромиль і Старий Самбір аж до закруту сеї границі, віддаленого о оден км на південний схід від коти 519 (гора Радич); звідси на південний схід аж до закруту границі, що положений приблизно 15 км на південний захід від Хирова і о 2 км на південний схід від коти 733 має бути границею лінія в терені, котра перетинає залізницю Хирів — Самбір у віддалі 2 км на схід від Хирова потім же вододіл між сточищами Стреяжа і Дністра; звідси аж по чехо-словацьку границу по точку положену 2 км на південь від гори Галич 1355 — границя між повітами добромильським і ліським від заходу та старосамбірським і турчанським від сходу, з ось якими виїмками: 1) шоса з Хирова до Лютовиск має ціла остати на польській території, 2) місцевість і оберка таксамо остає на польській території.

II. Національно-статистичний образ Галичини вигворений лінією Керсона.

Суцільна українська територія Галичини представляється після дослідів проф. д-ра Томашівського ось як:

Простір	Населення 1914	Українців,	Поляків,	Жидів,	Німців
55.300 км ²	5,450.000	4,055.000 74,4 %	659.000 12,1 %	670.000 12,3 %	65.000 1,2 %

Після офіційних чисел (обчислення д-ра Кордуби) знов так:

54.577 км² 5,378.650 3,415.000 1,243.370 661.490 47.380
63,5 % 23,1 % 12,3 % 0,9 %

Лінія Керсона відрізує від сего ось які частини суцільної української території Галичини: (офіційні дані з 1900 р. перераховані на 1914 р.)

Повіти:						
Новий Торг (части.)	54,9	2060	2050 (99,5 %)	10 (0,5 %)	—	
Новий Сапч (части.)	392,7	21.910	16430 (75,0 %)	3790 (17,3 %)	1690 (7,7 %)	10 (0,0 %)
Грибів (части.)	190,1	9600	9300 (94,1 %)	310 (3,2 %)	260 (2,7 %)	
Горлічі (части.)	442,2	20580	19080 (92,7 %)	800 (3,9 %)	640 (3,1 %)	
Ясла (части.)	201,9	7960	6980 (87,7 %)	790 (9,9 %)	190 (2,4 %)	
Коросно (части.)	191,5	8230	7560 (91,9 %)	450 (5,5 %)	220 (2,6 %)	
Сянік (части.)	1098,2	92950	54000 (58,1 %)	29840 (32,1 %)	9110 (9,8 %)	
Березів (части.)	95,2	9990	6370 (63,8 %)	3150 (31,4 %)	480 (4,8 %)	
Перемішль (части.)	939,1	155.240	81350 (52,4 %)	49,370 (31,8 %)	21,580 (13,9 %)	1860 (1,2 %)
Ярослав (части.)	861,2	68880	46220 (67,1 %)	20250 (29,4 %)	2620 (3,8 %)	80 (0,1 %)
Лашут (части.)	45,8	3670	2870 (78,0 %)	620 (16,9 %)	180 (4,8 %)	—
Ліско	1831,6	99430	69900 (70,3 %)	14920 (15,0 %)	14020 (14,1 %)	600 (0,6 %)
Добромішль	886,6	73040	46750 (64,0 %)	19430 (24,4 %)	7670 (10,5 %)	770 (1,1 %)
Чесанів	1136,3	88640	46540 (52,5 %)	30580 (34,5 %)	11080 (12,5 %)	440 (0,5 %)
СУМА	8,367,2	662,180	415,400 (62,8 %)	174310 (16,3 %)	69740 (10,5 %)	3760 (0,5 %)

Тим способом лінія Керсона відрізує від суцільної суто української території простір заселений навіть по офіційним даним польсько-австрійської статистики майже в двох третинах українським народом. В дійсности скількість

Українців на тім просторі переходить 480.000 (77 %), скількість Поляків не доходить до 110.000 (17 %) і всі вони розселені не суцільно а розсипані серед української більшости.

Обкроена лінією Керсона Галичина представляється офіційльно так:

Простір	Населення 1914	Українців	Поляків	Жидів	Німців
46,209.8 км ²	4,716.470	2,999.600 63.6 %	1,069.060 22.7 %	591.750 12.8 %	43.620 0.9 %

Беручи-ж під увагу досліди проф. д-ра Томашівського:

46,932.7 км ²	4,787.820	3,576.630 74,4 %	549.690 11,7 %	600.260 12,5 %	61.240 1,3 %
--------------------------	-----------	---------------------	-------------------	-------------------	-----------------

Із цих чисел виходить без ніякого сумніву, що лінія Керсона з огляду на самовизначення народів у їхніх етнографічних границях є:

1. **несправедлива**, бо не узглядняє етнографічних меж суцільних територій так польської як української на видатну некористь цієї останньої;

2. **недоцільна**, бо ніяк не зменшає проценту Поляків у Галичині а навпаки збільшає процент Українців у Польщі.

3. **неконсеквентна**, бо хоч тримається на загаль повітів, і відбирає — для Польщі усі повіти, що належать не в цілості до суцільної української території то не знати чому видібрала сюди три повіти Галичини, що є в цілості українські а то: чесанівський, добромільський і ліський.

III. Політично-географічні квестії, зв'язані з лінією Керсона.

Визначування границь новим державам на міжнародних конгресах і взагалі на міжнародній ціліні відбувається по принципі історичних границь, політично-географічних інтересів, етнографічних підкладів, стратегічних зглядів, еконо-

мічних відносин і т. п. Всі ті точки погляду й критерії розмежування дуже тісно зв'язані зі собою. Однак щоби не робити лемішки займаюся всіми ціми критеріями по черзі.

З етнографічного боку я вже в II уступі зазначив, що лінія Керсона не має змислу а нас Українців Галичини дуже кривдить. Етнографічна границя нашої території в Галичині переходить як звісно через оці повіти й місцевости (наочні села укр. території!):

Повіт Ланцут: Курилівка, Ожання, Ржухів, Дубно;

Повіт Ярослав: Дубровиця, Пискоровичі, Сиява, Лежахів, Радава, Ришкова Воля, Конячів, Ярослав – Гарбарі, Висічко, Радимно, Заміхів, Боратин, Угорка;

Повіт Перемишль: Косиничі, Мацьковичі, Середна, Скопів, Бахів, Іскань, Руське село, Солонне;

Повіт Березів: Селиська, Володь, Яблониця, Грошівка, Улюч, Лодина, Кінське, Грабівка;

Повіт Сянік: Ялин, Пакошівка, Костарівці, Новосілці, Одрехова, Сиява, Волтушова, Балустянка, Завадка;

Повіт Коросно: Тростяна, Гирова, Мисцова;

Повіт Ясло: Дошниця, Скальник, Березова, Перегримка, Воля Цеклинська;

Повіт Горличі: Боднарка, Розділі, Менщина, Ропиця руська, Білянка, Лосі;

Повіт Грибів: Вавжка, Бінчарова, Богуша, Королева руська;

Повіт Новий Санч: Матієва, Складисте, Розтока мала, Вірхомля велика;

Повіт Новий Торг: Чорнавода, Шляхтова.

Шлях лінії Керсона, цієї лінії, котру на якій небудь етнографічній карті міг навіть кожний західноєвропейський дипломат віднайти, пішов значно на схід і відтяв поверх 8.000 км² з близько 1/2 міліоном дуже свідомого і твердого українського населення від матірнього пня. Це витворить

у Польщі ще одно гніздо ірреденти, якого позбутися буде дуже трудно, бо хоч на долах може з часом й удасться польонізація, то в горах Лемківщини вона не піде. Польський кольоніст туди не піде, бо не вдержиться. До того положення цього майбутнього ірредентистичного гнізда дуже для Польщі небезпечне: в горах, близько словацької границі, з визначною русофільською закраскою. Набуток Польщею з осібна добромільського, ліського, сяніцького повіту (й останньої Лемківщини) має для неї дуже проблематичну вартість натомість для Галичини є великою втратою з різних оглядів, серед котрих етнографічний не є на першому місці. Наладженню добросусідських відносин між Польщею та Східною Галичиною (евентуально Україною чи Росією) лінія Керсона цілком певно не пособить. Крім цього лінія Керсона робить ілюзоричними надії на майбутнє приєднання Закарпаття до Галичини, головно-ж західньої його частини.

З огляду на історичні границі, треба сконстатувати, що лінія Керсона цілком із ними не числиться. Є тут три історично-політичні границі:

1) Границя поміж давною галицько-володимирською державою та Польщею. Вона йшла так: Руднік, Соколів, Ряшів, Чудець, Стрижів, Ясло, Горличі, Грибів, Старий Санч. Вона існувала від X до XIV. століття.

2) Границя поміж польськими воєводствами Кракова й Сандомира а т.и. Руським воєводством. Вона йшла на Руднік, Соколів, Ряшів, Чудець, Кросно, Дуклю. Вона існувала від XIV століття до 1772 р.

3) Границя поміж Східною а Західною Галичиною установлена австрійським урядом по 1848 р. мала потім значіння тільки для розділу судових округів апеляційних Кракова і Львова аж до листопада 1918 р. Вона йшла західною границею повітів: Ярослав, Перемишль, Березів, Сянік, а східною границею повіт Ланцут, Переворськ, Ряшів, Стрижів, Коросно.

Лінія Керсона не є збудована на основі ні одної з тих границь, ніякої з них навіть у приближності не узгляднює, подиктована виключно інтересами Польщі.

З огляду на політично-географічні інтереси лінія Керсона служить інтересам Польщі так безоглядно, що в ім'я невеличких користей для Польщі приносить величезні некористі для Галичини і Чехословаччини. Галичина, що Лемківщиною сягає як звісно аж недалеко татрських гір відсунена навіть в горах на 165 км² на схід поза свою етнографічну границю. Через таке утруднений дуже значно культурний і політичний контакт із Заходом. Границя між галицько-українською територією за Чехословаччиною до 400 довга, через це відсунення границь Галичини лінією Керсона, скорочена до мало що понад 200 км то є на половину, і то обмежена на найвищу і найменше перехідну частину Карпатського хребта. Тим способом утруднення лучби (комунікація) Галичини з Чехословаччиною двох країн, що з політично-географічних причин приневолені до як найтісніших взаємин поміж собою. Культурний розвиток Галичини зависить в дуже значній мірі саме від легкості сполуки з Чехословаччиною. Чим вона більша тим цей розвиток скорійший і кращий і навпаки. Лінія Керсона засуджує Галичину бути навіть як неутральній державі політичним і культурним васалом Польщі. Лінія Керсона дуже зближає до себе межі Польщі і Румунії. Обі ці держави при першій догідній хвилі захочуть знов зійтися своїми межами. Тому то всі ці, котрим мир у тій частині Європи лежить на серці, повинні постаратись аби ці границі стояли від себе як найдаліше. Це вдасться зробити без нічєї кривди: визначити Галичині дійсно етнографічні границі.

Тут дуже виразно виступає справа буття чи не буття ще одної держави. А саме Чехословаччини. Вона політично-географічно не може існувати без видатної опори на сході. Тепер її від сходу замкнули Польща і Румунія через окупацію одна Галичини, друга Буковини. Поки що, коли побита

Німеччина лежить на землі, може Чехословаччина сяк так існувати. Та треба бути дитиною, щоби вірити, що цей занепад Німеччини є довговічний. Коли Німеччина сяк так підніметься, — Чехословаччина без могутньої підпори від сходу, буде виставлена на величезну небезпеку. З цієї причини є для Чехословаччини необхідною життєвою konieczністю: мати як найширшу і найтіснішу сполуку зі сходом Європи. Чеське руссофільство бажало і бажає до тепер, щоби ціла Східна Галичина в етнографічних границях була прилучена до відбудованої Росії. Та тепер коли відбудовання колишньої Росії стало дуже проблематичне, Чехословаччина мусить за всяку ціну дістати хочби суррогат безпосередньої сполуки зі Східною Європою — значить розірвати вал вибудований польською і румунською окупацією українських частей Галичини і Буковини. Через утворення неутральної Східно-галицької держави дістає Чехословаччина політичне вікно до Східної Європи: до Росії — евентуально України, вікно що одинокє потрафить охоронити Чехословаччину від політичної... (Далі текст пропущено. — О. К.)

IV. Економічні справи.

Лінія Керсона приносить економічно-географічним інтересам укр. Галичини ось які шкоди:

1) Простір відрізаний нею не визначається що правда родючістю (з виїмком надсянових лазів і рендин) однак дає значні можности гарного розвитку хліборобства, головно управи жита, ячменню і бульби. В Польщі таких ґрунтів аж за багато в Галичині не так.

2) Простір відрізаний є зглядно багатий лісами — головно ліський повіт, його втрата дуже некорисно відібеться на автаркції Галичини.

3) Лінія Керсона відрізує від Галичини до 150 км довгий кусень підгірської полоси Карпат, що багата сіллю й нафтою. Лінія Керсона до цієї степені береже нафтових інтересів Польщі, що навіть поза лінією адміністраційної границі

прилучає безпосередно до Польщі село Боберку, тому, що там відкрито надійні нафтові терени й їх експлуатується.

4) Лінія Керсона відбирає укр. Галичині дуже важні лучбові лінії а то:

а) Сян, який вже тепер від Перемишля може бути сплавний для менших буксирів і барж. Тимсамим каналова сполука між Сяном і Дністром, дуже корисна для Галичини в етнографічних границях, стає для обкровоеної Галичини менче вартна і ледви чи коли буде вибудована, бо це-ж простий інтерес Польщі не дати Галичині одинокої водяної дороги на захід, а навпаки заробляти на залізничних тарифах як найбільше.

б) Лупківську двогорозу залізницю (Перемишль – Хирів – Загіре – Лупків), яка в цілости проходить суто-українською територією і дає найлегчу й найбільш спосібну до діла споруку поміж Галичиною й Чехословаччиною. Усі сполуки залізничі між Галичиною й Чехословаччиною мають разом 4 лінії і 5 торів. З цих 5 торів лінія Керсона відрізує аж два і то найспосібніці. Всі інші залізничі сполуки з Чехословаччиною це верховинські залізниці з великими нахилами, тунелями і т. д. Отже з конечними високими тарифами. Одна лупківська залізниця перетинає Карпатський хребет на так низькому поземі, що товарові тарифи можуть бути коли не нормальні то дуже мало підвищені.

в) Дуклянський провал, найнизшу заглибину, найглибше видолоблення Карпатського хребта (502 м.). Поки що не йде сюди ніяка залізнична лінія, однак тудою піде колись одна з найважніщих лучбових ліній Європи, а вже в найблизшій будуччині мусіти ме йти сильний обмін добра поміж запіллям та передпіллям Карпат.

Як бачимо то і з цього боку лінія Керсона поведена сторонничо на користь Польщі й на визначну некористь Галичини.

V. Військово-географічні справи.

Лінія Керсона робить на мене таке вражіння; що вона подиктована таки головно військово-географічними зглядами на потреби виключно Польщі.

Поданий повище шлях лінії Керсона має посполу з куснем давньої австро-російської границі (від Белзця по Крилів над Бугом) становити нашу майбутню границю супроти Польщі. Ся границя є в своїй суцільности просто фатальна з військово-географічного боку.

Не буду тут говорити про цілком незахоронений і ніякими тереновими перешкодами не зазначений відтинок Берзець — Крилів, а обмежуся до властивої граничної лінії у внутрі Галичини: лінії Белзець — гора Галич.

Етнографічна Галичина має свою природну граничну оборонну лінію на північ від Перемишля а то лінію Сяну. Її вартість від Радимна на північ є що правда дуже проблематична, бо до майбутньої нашої оборонної лінії ця частина шляху Сяну має напрямок майже прямовисний. Однак в околицях Перемишля і в гору від Перемишля до Сянік, Сян уявляє собою військово-географічну оборонну лінію першорядної ваги, без якої евентуальна оборона незалежності й неутраляности Галичини супроти Польщі просто немислима.

Перемишль для Польщі потрібний хіба яко випадова стоянка (*Ansfallstellung*) проти Галичини а ніяк як оборонне місце. Проти атаки зі сходу творить Перемишль охорону головно для Карпатських провалів (Лупків — Дукля), для здержання походу на захід (по сяновій і надвислянській низині) він сливе нічого не давав для Австро-Угорщини, що мала прецінь за Карпатами Угри. Для оборони Польщі він не значить вже справді нічого, бо крім дуже гористого гостинця не веде горі Сяном важніша комунікаційна лінія (і мабуть ніколи не поведе!).

Лінія Керсона мала мабуть на ціли одинокую кращу лінію в терені, яка є в середній Галичині — а то Сян — у цілости покласти на польську державну територію. Рівночасно вона

дає Польщі цю користь, що здовж її галицької границі йдуть вже тепер майже всюди залізничні лінії, що дозволяють пересувати дуже вигідно значні сили й матеріал (Ярослав – Горинець, Ярослав – Перемишль – Хирів – Устріки), причім Польща може дуже видатно користуватись усіми стратегічними лініями залізничними Західної Галичини, побудованими як звісно головно на випадок війни зі Сходом (Росією).

В цілком інакшому, дуже некорисному положенню є наслідком лінії Керсона, Галичина. Не маючи Перемишля й лінії Сяну вона мусить боронитися аж на Дністрі й Верещиці. Львів є постійно дуже загрожений наслідком чого: 1) не можна там робити столиці держави, 2) треба б негайно перебудувати цілу залізничну сітку сконцентровану до тепер у Львові. Втрата Львова в листопаді 1918 мусіла скорше чи пізніше привести до упадку галицьку державу! Наслідком того, що Галичина не має Сяну й Перемишля мусіла бути взята під увагу лінія Дністра, Верещиці, Розточе (Рава Руська) ев. Солокія і Буг. Вона по цілком простим військово-географічним міркуванням, дуже недогідна, довга, полломана й трудна до вдержання. З короткого розміркування терену виходить, що нашої самостійности прийшлобся боронити на добре аж на лінії височиною Порога – Броди – Звенигород (Бібрка) й далі здовж Дністра від Миколаєва поза Старий Самбір у гору, а безпечним (сяк так) пляцдармом являється тільки оперте о Карпати Задністря.

З огляду на ці всі прикмети лінії Керсона вважаю необхідною просто життєвою konieczністю домагатися в Антанти, аби цю границю змодіфікувала в сім напрямі 1) щоби її можливо наблизити до атнографічної границі нашої суцільної території 2) щоби Перемишль був доконче при Галичині – за те Ярослав мож посвятити 3) щоби від Перемишля аж по Сянік, був Сян нашою границею 4) щоби ціла лупківська залізниця остала на території Галичини.

№ 26
КОРЕСПОНДЕНЦІЯ В ГАЗЕТИ
“УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР” ПРО ДОГОВІР У СПА
І СПРАВИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

13 липня 1920 р.

Договір у Спа.

На засіданню польського сойму у Варшаві посол Домбські (голова польської мирової делегації в Ризи) прочитав зміст договору в Спа, який досі не був офіційно оголошений. Тому, що сей договір не втратив до нині свого значіння, подаємо його в перекладі:

Польський уряд годиться: 1. Підписати розем (з большевиками — *Ред. “У. П.”*) і забрати польські війська та задержати їх на лінії, устійненій конференцією 8-го грудня 1919, т. є. на т. зв. лінії Керсона, як тимчасовій границі, а совітські війська задержаться 50 км. на схід від сеї лінії, одначе Вильно буде негайно віддане Литві. Що-до Східної Галичини, то війська (польські) задержаться на лінії, до якої дійшли в дні розему (під Львів і на захід від Стрия — *Ред. “У. П.”*), після того будуть стягнені 10 км. на захід. 2. Можливо скоро буде скликана до Лондону конференція, на котрій мають явитися представники Польщі, Росії, Литви, Фінляндії і Латвії, котра має допровадити до трівкого мира між Росією та її сусідами. Представники Східної Галичини будуть візвані до Лондону і представлять свої справи перед конференцією. 3. Польський уряд обов'язується прийняти рішення Найвищої Ради що-до границь Литви, а в будучині що-до границь Східної Галичини, в тешинській справі й дотично договору між Бельгією і Польщею.

Уряд Великої Британії, беручи під увагу згоду Польщі на се, зробить негайно відповідні пропозиції Росії. А колиб совітські війська відмовили розему й перемашерували вище наведену лінію, союзники запевнюють Польщі цілу поміч,

з окрема у воєннім матеріалі, оскільки се можливе, приймаючи під увагу власне вичерпанне й важкі зобов'язання, які тяжать на них. Се уможливить польському народови оборону своєї незалежності й народнього істновання.

Підписано: Володислав Грабскі, Готель Британік, Спа, 10. липня 1920.

Український прапор. – 1920. – 13 лип.

№ 27

ПРОТОКОЛ 3-го ЗАСІДАННЯ РАДИ ОБОРОНИ ПОЛЬЩІ СТОСОВНО РІШЕНЬ КОНФЕРЕНЦІЇ В СПА ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

13 липня 1920 р.

Секретно

Присутствуют:

Начальник государства Юзеф Пилсудский – председатель.

Маршал сейма Войцех Тромпчинский. Депутаты Законодательного сейма: Мацей Ратай, Роман Дмовский, Леопольд Скульский, Норберт Барлицкий, Адам Хондзыньский, Артемиуш Черневский, Ян Возницкий, Ян Канты Федерович, Александр де Россэ, Ян Стапинский.

Премьер-министр Владислав Грабский. Представители правительства: Станислав Сливинский – министр снабжения, князь Еустахы Сапега – министр иностранных дел, доктор Казимеж Бартель – министр путей сообщения.

Военные представители: ген.-полковник Юзеф Галлер, военный министр ген.-лейт. Юзеф Лесневский, ген.-лейт. Казимеж Соснковский.

От президиума Совета министров начальник отдела Эдвард Лехович, ведет протокол начальник отдела доктор Влад. Студзинский.

Эксперты: начальник штаба ген.-майор Ст. Галлер, полк. Юлиан Стахевич.

I. Заседание началось с зачтения протокола заседания от 5 июля с. г. Протокол утвержден.

II. Премьер-министр Грабский сделал отчет о конференции в Спа. Премьер-министр после вручения ноты, направленной в соответствии с решением Совета обороны государства от 5 июля текущего года, столкнулся с обвинениями со стороны представителей Антанты в том, что Польша ведет империалистическую политику, что она пренебрегает Антантой, что она хочет силой оружия решить вопрос о своих владениях вместо того, чтобы положиться на решение Антанты. Эти обвинения высказывал Ллойд-Джордж, а другие представители Антанты своим молчанием подтверждали их. Несмотря на возведенные обвинения, Ллойд-Джордж выразил готовность помочь Польше в создавшемся положении и заявил, что Антанта, которая принесла столько жертв во имя создания Польского государства, не допустит теперь до его падения, при условии, что Польша докажет, что она ограничится обороной своих границ и предоставит решение всех спорных вопросов Антанте. На этом условии Англия будет посредничать между Польшей и правительством Советов, добавив к условиям соглашения Англии с правительством Советов условие немедленного перемирия с Польшей.

Ллойд-Джордж сообщил следующие детальные условия, касающиеся перемирия и мира:

1) польские войска отойдут на пограничную линию, определенную державами 8 декабря 1919 г., т. е. линию Гродно — Брест — Буг; большевистские войска остановятся на расстоянии 20 км от этой линии;

2) Польша откажется от всех своих притязаний на территории на север от Гродно, предоставляя решение этого вопроса договору между Литвой и Советским правительством;

3) что касается Восточной Галиции, то в мирных переговорах будут участвовать и украинцы, приглашенные наравне с представителями Литвы, Финляндии, Латвии;

4) Польша предоставляет Антанте решение всех спорных вопросов между ней и соседями, т. е. чехами, литовцами и украинцами;

5) Англия немедленно потребует от правительства Советов перемирия с Польшей и в случае, если бы правительство Советов не приняло предложения о перемирии, гарантирует Польше помощь в ведении дальнейшей борьбы.

Премьер-министр Грабский на эти условия не согласился, считая их неприемлемыми, и подчеркнул, что [1] Польша не может отказаться ни от Львова, ни от Вильно. Минимум, на который Польша может согласиться *ради достижения немедленного перемирия, это возможная передача Вильно Литве для его оккупации* в случае, если сама Польша не смогла бы его защитить. 2) Далее премьер-министр Грабский обратил внимание представителей Антанты на следующее: большевики должны остановиться или отступить не на 20 км, а на 50 км и не только от линии Гродно — Брест — Буг, но и от линии железной дороги Гродно — Вильно — Динабург. 3) Не может быть и речи об отходе поляков в Восточной Галиции на какую-нибудь намеченную линию, самое большее польские войска остановятся на той линии, на которой они окажутся в день перемирия. Для создания же нейтральной зоны поляки могут отойти назад на столько километров, на сколько отойдут русские. 4) Представители населения восточной части Галиции не могут участвовать в мирных переговорах на равных правах с государствами, а самое большее могут быть заслушаны Антантой для того, чтобы дать ей основание для вынесения решения о судьбе Восточной Галиции.

Так сформулированный ответ премьер-министра Грабского был принят Антантой, и премьер-министр Грабский вручил министру иностранных дел соответствующий протокол.

На основании достигнутого соглашения Ллойд-Джордж направил правительству Советов ноту с требованием прекратить военные действия и приступить к мирным переговорам.

Соответствующую ноту министр Сапега зачитал в качестве приложения.

Развернулось обсуждение доложенной ситуации, в котором приняли участие все присутствующие.

После прений был поставлен на голосование вопрос о том, принять или отказаться от посредничества Англии и поставленных ею условий.

Голосованием было решено принять посредничество и ноту Англии — голосами гг. маршала Тромпчиньского, премьер-министра Грабского, министров Сливиньского, Сапеги, Бартеля; депутатов Ратая, Дмовского, Скульского, Черневского, Федеровича, Россэ; генералов Лесневского и Соснковского; против голосовали депутаты Хондзыньский, Возницкий, Стапиньский и ген. Юзеф Галлер.

Депутат Барлицкий от голосования воздержался, в прениях высказавшись за необходимость принятия ноты.

Заседание закончилось в 3 часа 20 минут ночи.

Вл. Грабский

Ю. Пилсудский

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. — Т. 3. — С. 151–152.

№ 28

**ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ МІНІСТЕРСТВА
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ
НАЧАЛЬНИЙ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКА
ПРО ПОЗИЦІЮ МІНІСТЕРСТВА З УКРАЇНСЬКОГО
ПИТАННЯ НА КОНФЕРЕНЦІЇ У СПА**

15 липня 1920 р.

Na konferencję [w Spaa] mają być zaproszeni w celu przedstawienia swoich dezyderatów, przedstawiciele ludności Galicji Wschodniej. Rząd usiłować będzie pozyskać Galicję definitywnie – przy gwarantowaniu jej odpowiedniego statutu autonomicznego.

Co do naszego stosunku do Państwa Ukraińskiego, to na konferencji Rząd będzie podtrzymywał, zbytnio jednak nie nalegając, sprawę Konstytuanty Kijowskiej, o tyle, aby uczynić zadość naszym moralnym zobowiązaniom wobec Petlury, którego wojska lojalnie i dzielnie nas podtrzymują.

Co do wszystkich powyższych punktów proszę Pana o przygotowanie gruntu przez rozmowy z przedstawicielami Rządu, oprócz punktu ostatniego, o którym mówić poleciłbym tylko z ukraińcami.

Sapieha

№ 29
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ З ВИМОГОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗУНР**

15 липня 1920 р.

В момент, коли наслідком воєнних і політичних подій вирішення східноєвропейських питань і долі замешкалих українським народом земель наближується до кінця, законний Уряд Зах.УНР (Східної Галичини) вважає своїм обов'язком підняти голос та довести до відома слідує:

1. На основі принципів права про самовизначення народів, яке ціле людство здобуло собі у цій світовій, кровавій війні, — український народ Східної Галичини, подібно як і інші народи, зорганізував на руїнах Австро-Угорщини, на своїй етнографічній території в своїй старинній князівській столиці Львові, який від століть являється середовищем всього його народного життя, дня 19 жовтня 1918 р., своєю Західно-Українську Народну Республіку, якої Уряд на основі ухвалені конституції перебрав дня 1 листопада 1918 р. владу у Львові і над цілим краєм.

2. Для удержання правного ладу та спокою в краю зістало одночасно зорганізоване власне національне військо, зістала заведена адміністрація, зістала заініційована через Національну Раду законодавча діяльність і покликаний до життя Уряд Державного Секретаріату.

3. Але тоді, коли всі інші новопоставші національні держави одержали спромогу присвятити свої сили для будівництва власної державної самостійності, один український народ Галичини був припеволений вести кроваву боротьбу. Проти Західно-Української Народної Республіки, хоч вона національним меншостям на своїй землі — польській з 14 % і жидівській з 12 % загварантувала найширші права, підняла

опутана імперіялістичними інстинктами, а головню хапчива на природні багатства нашої області Польща, заборчу війну, неважаючи на факт, що усе місцеве населення нашої землі без огляду на національність і віру було вповню задоволене новим станом річей.

Користуючися безуспішним бунтом, який підняли польські легіонери у Львові дня 3 падолиста 1918 р., вислала Польща до боротьби проти Західно-Української Народної Республіки свою армію.

4. Повних 8 місяців боронила армія Західно-Української Народної Республіки існування і права українського народу на самовизначення в безвпинних, героїчних і успішних боях, так, що накінець воєнні ділання зльокалізовано в околицях Львова. І шойно під напором добре державами Антанти узброєних та через те переважаючих військ польського ген. Галлера уступили військо і уряд Західно-Української Н. Р. з Границь Східної Галичини.

5. В червні 1919 р. одержує Польща, цей історичний ворог українського народу, що від віків веде проти нього найбільш завзяту національну, соціальну і релігійну війну — від Союзників мандат провізоричної адміністрації у Східній Галичині аж до остаточного вирішення державної приналежности нашої області через мирову конференцію. Та замість сподіваного спокою і порядку в краю, принесла польська окупація населенню Зах.-Української Н. Р. найтящі страждання, муки і плянове цілковите знищення. Оця окупація була злишна, а прецінь вона лягла проклопом на нашої землі. Поляки показали себе вповню неспосібними до виконування наданого їм тимчасового мандату у Східній Галичині.

6. Зах. Україна Н. Р. ніколи не зрікалася і досі не зрєлася права на своє самовизначення і на свою державну самостійність. Її уряд, який під цю пору перебуває поза границями краю, існує і досі. А цілий східно-галицький

український народ тільки його визнає своїм легальним Урядом. Наша армія зброї не зложила. В купі з цілим народом вона і далі рішена боротися на кожному фронті аж до повного висвободження нашої землі з ненависного польського ярма. Як довго не буде вповні зреалізована отся нестримна воля українського народу, так довго не може бути також остаточно вирішене східно-європейське питання, а через ятріючу рану залишаться без сумніву зародки нових важких потрясень.

Виконуючи державну владу на своїй землі, поклав народ Зах.-Української Н. Р. аж надто доказів своєї державно творчої спосібности, цим, що завів там справний адміністраційний апарат, всюди удержав лад і порядок в краю та поставив на ноги добре зорганізовану і добре здисципліновану 150.000 армію. Тим самим він має за собою вповні достаточні умови для будови і удержання державної самостійности.

Отже тепер, коли має бути положений кінець дальшому безпотрібному кровопролиттю, в інтересі горячо всіми вижданого всесвітнього миру, я, як заступник Національної Ради і Уряду Зах. УНР. з притиском підносячи перед цілим культурним світом і перед державами коаліції наше право на державну независимість, одночасно звертаюся в цім історичнім моменті до Найвищої Ради з проханням, щоби вона, вирішуючи справу назриваючого миру на Сході, заспокоїла також домагання українського населення Зах. УНР. до його повної державної самостійности.

За Уряд і Національну Раду Зах. Української Народної
Республіки:

Др. **Евген Петрушевич**. Президент.

№ 30
ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ РАДИ МІНІСТРІВ
ПОЛЬЩІ ПРО ЛИСТ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

28 липня 1920 р.

... II. Вице-председатель Дашинский излагаєт позицію Польщі по отношению к отаману Петлюре и уведомляет Совет о его письме, присланном начальнику государства. В этом письме Петлюра затрагивает украинские проблемы, добиваясь при этом: 1) амнистии арестованных, 2) разрешения вступать в союзные армии, 3) соответствующего участия в жизни страны, 4) начала переговоров с представителями Восточной Галиции.

После обсуждения было решено:

Правительство заявляет, что оно готово начать совещание с представителями украинского населения Восточной Галиции.

В духе этого принципа правительство примет соответствующее решение... Витос

Документи и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3 – С. 207.

№ 31
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА
ГОЛОВІ МІСІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ
ТОМАШІВСЬКОМУ З ВИМОГОЮ ВІДСТОЮВАТИ
САМОСТІЙНІСТЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

31 липня 1920 р.

Вп. Пане Професоре!

Вашу депешу з дня 29/7 1920 в якій домагаєтесь відповіді на питання: “самостійність чи неутралізація” я одер-

жав. Сьогодні отримав копію Вашої ноти з дня Париж 19 липня 1920 р., яку Ви вже доручили Мільранови і Сфорца, а в якій допоможе французькому і італійському правительству, що нашим домаганням є уконститування Східної Галичини як невідомої держави під протекторатом Союзу Народів.

Прошу Вас обстоювати повну самостійність Східної Галичини. Допускаема однак згода на невідомізацію Східної Галичини під гарантією Союзу Народів чи держав коаліції в смислі п. пр. передвоєнної невідомості Бельгії. Се тоді, коли би перше домагання не вдалося вдержати. В крайнім случаю, коли би не повна самостійність ні така невідомізація не були здійсненими, можна би погодитися на протекторат Союзу Народів, (на який Ви вже згодилися у Вашій ноті з 19/7 1920.).

Однак таку заяву (про нашу згоду на той протекторат) могли би Ви зложити щойно на основі уповажнення уряду.

Покищо уряд уважає таку заяву передвчасною.

Прошу ввічливо донести мені, що Вас спонукало не спитавши уряду подати Мільранови і Сфорци ноту з 19/7 1920 і надіслати мені проект мотивів тої ноти, який наміряєте внести додатково, до затвердження.

Відень, дня 31 липня 1920 р.

Петрушевич в. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Рукопис. Оригінал.

№ 32
**ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ
ДЛЯ ЗВ'ЯЗКІВ З КРАЄМ РОМАНА ПЕРФЕЦЬКОГО
ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ
ПРО ПОДІЇ В КРАЇ**

3 серпня 1920 р.

Ч. 12/1920.

До
Уряду Диктатора З. У. П. Р.
для справ закордонних
у
Відні

Отсим доношу, що саме наспіло від Делегації У.Н. Ради у Львові повідомлене слідуючого змісту:

“Ніякого повстання нема. Селянство помагає Москалям. Поляки завели наглі суди”.

Подаючи це до ласкавого відома, прошу zarazом подавати ласкаво мені як Референтови звязку з краєм кождочасно всілякі відомости, які належалоби передавати до краю, щоб міг я їх в час нашим краєвим організаціям переслати.

Відень, дня 3. серпня 1920.

**Уповноважений Диктатора ЗУНР.:
Роман Перфецький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Оригінал.

№ 33
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ПРО ДОМАГАННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

7 серпня 1920 р.

**ДО
Його Ексцеленції Пана Президента Найвищої Ради
Мирової Конференції Мільерана в Парижі**

Щоби вияснити Найвисшій Раді домагання і право українського народу Східної Галичини на державну незалежність, вважаю своїм обов'язком як Президент Української Національної Ради (східно-галицького національного парламенту) довести до Вашого відома отсе:

Після розвалу Австрії уконституувалася на території Східної Галичини галицько-українська держава. Її верховним органом стала Українська Національна Рада вибрана на основі демократичного права голосування, яка покликала до життя правительтво: Державний Секретарят. Се правительтво серед війни зорганізувало державний апарат і 150.000-чну армію. Бльокована з усіх сторін мала країна Східної Галичини боролась через 9 місяців проти наїзду десятикратно більшої сили польської; наслідком недостачі воєнних засобів і румунської офензиви з півдня мусіла галицька армія і правительтво уступити з краю, оставляючи його у важкім ярмі польської “окупації”.

Коли тепер наслідком походу совітської Росії проти Польщі має бути розглянене і вирішене питання Сходу Європи, а зокрема питання Східної Галичини, галицько-Український Уряд з почуттям нової симпатії приймає до відома заяву Високого Уряду Великої Британії, висловлену її прем'єр-міністром Льюїс Джорджом, що представники Східної Галичини будути мати можливість вияснити свою

справу перед Міжнародною Конференцією, яка має зібратися в Лондоні, і ще раз піднести та умотивувати своє домагання повної державної самостійності для тої країни.

Український нарід Східної Галичини бажає тільки волі для себе. Не посягаюче на чуже національне добро, він бажає у своїй незалежній державі мати потрібний правний простір для свого життя і розвитку своїх творчих сил. Своєю культурою звязаний він дійсно із Заходом Європи, з яким зеднує його особливо сильно католицька віра. Весь український нарід Східної Галичини визнає греко-католицьку віру, що відріжнюється від католицької віри Поляків тільки мовою Богослуження і обрядовими звичаями.

Будову своєї незалежної держави опре український нарід Східної Галичини на прінціпах західно-європейської демократії, продовжуючи традицію свого державного будівництва, довершиного за короткий час своєї минулої незалежності до часу польської окупації. Новий виборчий закон признав польській і жидівській меншостям повну національно-культурну автономію, устанавляючи для тих меншостей окремі курії в соїмі, відповідаючі числом послів чисельности польського зглядно жидівського населення. За час державної незалежности у Східній Галичині не було ніяких погромів супроти жидівського населення, як взагалі з боку східно-галицьких Українців не було ніколи ніяких ворожих виступів проти жидів. Обі народности живуть зі собою в зичливих сусідських взаєменах. Український нарід і теперішний Уряд Східної Галичини і на будуче опруть будову своєї держави на правнім ладі і порядку, горожанських демократичних свободах і на національній справедливости при задержанню основ дотеперішного економічного устрою.

В українського селянства глибоко вкорінене почуття приватної власности. Тому воно бажає переведення необхідної для його життя аграрної реформи не інакше як дорогою відшкодовання теперішних великих земельних власників.

Східна Галичина, яка, як терен найбільш кривавих шести-літніх боїв, стала одною великою руїною не бажає довшої війни і хоче мирного вирішення сучасного воєнного конфлікту та визнання її державної незалежності. Вона ніколи не піддасться ні під польську ні російську неволю. Тільки негайний справедливий мир, який забезпечить справу українського народу на повне свободне життя у своїй державі, може стати основою ладу і відбудови Східної Європи. Отсе домагання українського народу вважаю своїм обов'язком повторити в сю переважну хвилю.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 7 серпня 1920.

**Президент Української Національної Ради
Східної Галичини***

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп.1, спр. 296.
Машинопис. Оригінал.

*Відзначені слова "Східної Галичини" вписані чорним чорнилом.

№ 34

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ
В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ***10 серпня 1920 р.***ПОСОЛЬСТВО ЗАХ.-УКРАЇНСЬКОЇ-
РЕСПУБЛИКИ
В БЕРЛІНІ.**GESANDTSCHAFT
der Westukrainischen Republik
in Berlin
Fernsprecher: Uhland 98 80LÉGATION
de la République ukrainienne
de l'Ouest
à BerlinBerlin-Halensee 10, August 1920
Karlsruher Str.7, ptr.
(Am Kurfürstendamm)

Wie Euerer Excellenz ohnehin bekannt ist, macht die ungarische Regierung alle Anstrengungen, um ihre militärische Hilfe der Entente im polnisch-russischen Kriege aufzudrängen. Der Preis ist die Besetzung der Karpatska-Rusj, welche die Magyaren als Aufmarschgebiet benutzen wollen, um es nie mehr zu verassen und mit Polen zu einer gemeinsamen Grenze zu gelangen.

Es unerliegt auch keinem Zweifel, dass in dieser Beziehung die Magyaren irgendwelche geheime Versprechungen auch seitens der französischen Diplomatie erhalten haben!

Die Gefahr, welcher die Zukunft Ost-Galizien und der Karpatska-Rusj ausgesetzt ist, liegt auf der Hand und es müssen dagegen zur Sicherung entsprechende Massnahmen unverzüglich getroffen werden.

Als eine derartige Vorsichtsmassnahme wäre die Transferierung unserer galizischen Formationen aus Jablonor

(Deutsch-Gabel) auf das Gebiet der Karpato-Rusj anzusehen. Die Transferierung könnte partienweise erfolgen, nachdem das Lager in Jablonor ohnehin schon überfüllt ist und eine Teilung desselben aus Rücksichten der leichteren Verpflegung, wie auch der Verhinderung schädlicher Agitationen in eine konzentrierten Lager schon längst geboten erscheint.

Von der eventuellen Transferierung müssten jedoch ausgeschlossen werden Elemente, welche vom Bolschewismus angesteckt sind, - ferner solche Individua, welche durch die Wühlarbeit des gewesenen Abg. Wityk dem Staatssekretariate der westukrainischen Republik und decem Presidenten Petruszewycz feindlich gesinnt sind, weil nur dann die Transferierten sich sicher für die nationale Politik werden verwenden lassen.

Ich wollte die Sache zuerst dem Präsidenten Petruszewycz zwecks Intervention bei Euerer Excellenz unterbreiten, da aber die Angelegenheit, meiner Auffassung nach, äusserst dringend ist, so habe ich mir gestattet, mich direkt an Euere Excellenz zu wenden, in voller Überzeugung, dass meine Auffassung mit derjenigen des Präsidenten Petruszewycz ganz übereinstimmt.

Bitte dabei zu entschuldigen, dass ich mich einer fremden Sprache bediene; das tue ich aber, der ich der tschechischen Sprache noch nicht vollkommen mächtig bin, nur, um die Sache zu beschleunigen.

*Mit vorzüglicher Hochachtung
Euerer Excellenz
ganz ergebener*

№ 35

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ
В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ В НІМЕЧЧИНІ**

11 серпня 1920 р.

**ПОСОЛЬСТВО ЗАХ.-УКРАЇНСЬКОЇ
РЕПУБЛИКИ
В БЕРЛІНІ.**

**Високоповажаний Пане
Державний Повновласнику!**

Ваше письмо з дня 8 с. м. я нині одержав і негайно відписую.

Передовсім тішу ся, що Диктатор — згідно впрочім із моїми пропозиціями зрекonstrуював та обсадив відповідними людьми наш уряд, бо принайменше тепер буде можлива доцільна і плянова праця — особливо в нашій закордонній політиці.

Дотично Вашого запиту щодо поголосок, немов то в Німеччині мав би після проголошення радянської республіки в Польщі наступити такий же переворот в напрямі комуністичнім, то подаю для Вашої інформації що слідує:

Німеччина є тепер в цілості зорентована в напрямі безумовного задержання супокою. Ані на большевицький переворот ані на інтервенцію Німеччина не піде. Німецькі дипломати переконали ся в часі своїх перетрактацій в Спаа, що про ревізію версайського мира нема бесіди та що Франція тільки жде на якінебудь заворушення в Німеччині, щоб перевести свої пляни щодо мілітарного обсадження західно-німецьких областей. Тому Німеччина проголосила за

здалегідь безусловну свою неутральність в польсько-російській війні та береже безоглядного супокою у нутрі.

Інтересно, що по тій самій лінії іде також політика російських Советів в відношенню до Німеччини. Росія веде тепер свідомо і пляново дипломатичну гру проти Антанти, на якій мстить ся за всі її дотеперішні інтриги на Сході — і російські совети не зроблять нічого такого, щоб могло пошкодити Німеччині, яку всі російські політики вважають за свого будучого союзника.

Чи отсе становище обох партнерів — Советів та Німеччини вийшло з якогось тихого порозуміння, чи витворила його сама міжнародня ситуація, не можу сказати — але що се становище обі інтересовані сторони добре розуміють та і того становища консеквентно і беззмінно берегти будуть — се після моєї інформації та орієнтації не підлягає сумнівови.

Що се все не виключає якихось комуністичних “путшів” з боку розагітованих комуністичних кругів — річ певна, але також і певне се, що ніякий “путш” в теперішню пору в Німеччині не може числити на поважніші успіхи.

З тих самих, в горі наведених причин не дасть ся намовити Німеччина також до оружної інтервенції проти Росії. Тай такої інтервенції їй ніхто не заоферує, бо Франція є тому рішучо противна, боячись політичного та мілітарного окріплення свого противника, а на евентуальну мілітарну інтервенцію на Сході, хоч би й найскромнішого характеру, відповіла б мілітарною обсадою західної Німеччини під фірмою “реальних гарантій” для свого забезпеченя на будуче. Що ж до ревізії версайського договору, то і англійська діпльоматія є такій ревізії противна, бо з тим договором антанта “стоїть і паде”, бачучи — зовсім слушно — в тім договорі видимий символ своєї побіди у світовій війні. Натомість антанта є готова давати Німеччині всіякі полекші в виконаню договору, до чого з окрема пре Англія, яка вже майже все реально осягнула, що хотіла мати із війни і якій тому політи-

ка не заспокоєної еще Франції з її інтригами на Сході та побрязкуване шаблею в сторону Берліна дуже не на руку.

Ось тільки з загально-політичної ситуації в напрямі, який Вас інтересує.

А тепер ще кілька вісток менчої ваги.

До Люцерни приїде около 20 с. м. на “відпочинок” Льюїд Джордж і остане там, — як мене інформують — около 10 днів. Партія Скоропадського поробила вже заходи через своїх сторонників між Англіяцями, щоб Скоропадський був прийнятий Джорджем на аудієнції.

Як мене з сього боку запевнюють, не єсть правдою, не-мовби Скор-ий зрік ся своїх “прав” до гетьманської булави.

Був тут бувш. посол Вітик і пересправляв з Копом. Вітик оферував Советам мілітарну поміч в Галичині військом інтернованим в Den. Gabel і жадав на се гроший. Наслідком радіотелеграфічного запиту в Москві, зарядив совет розвідку про особу Вітика, яка однак випала для него некорисно. Супроти того Копп перервав дальші переговори з Вітиком і він виїхав з Німеччини з нічим.

Вітик твердив, що був перед тим у Масарика та що має цілий табор в Den. Gabel за собою.

Я вислав через тутешне посольство чеське — отже дорогою діпльоматичною та строго довірочною — письмо до Масарика, якого відбитку долучаю.* Думаю, що се письмо стріне ся з Вашим одобрєнем. Про Ваше іменоване я ще не знав і тому покликуюсь в письмі на самого Діктатора дра Петрушевича.

До Берліна приїде за кілька днів Мазуренко — представник радянської України.

Секретарем моїм згл. посольства установив я п. Т. Шушевича (відомого музика, сина пок. проф. В. Ш-а), якого на разі оплачую з власної пенсії.

* Копії згаданого листа у справі не виявлено.

Вкінці доношу, що при кінци місяця приїду до Відня, щоб з Вами як моїм шефом особисто порозуміти. Богато річий єсть до обговорення та полагождення.

Стискаю Вашу руку
і остаю з правдивим поважанєм

Др. Євген Левицький

P. S. Звертаю Вашу увагу на мою адресу — прошу подати її також дру Петрушевичеви, пос. Сінгалевичеви.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Рукопис. Оригінал.

№ 36

НОТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

15 серпня 1920 р.

Його Ексцеленції панові Ллойд-Джорджу!

Для спровадження мира між Польщею і совітською Росією Правительство Королівства Великої Британії рішило як передумову мира предложити совітські Росії домагання, “щоби вдержана була самостійність Польщі в її етнографічних границях”. На такі границі погоджується і совітська Росія. Відповідно тим постановам Польща мала-би уступити зі Східної Галичини ще перед закінченням польсько-російського перемиря.

З огляду на те як президент Української Національної Ради Східної Галичини звертаюся отсим до Вашої Ексцеленції, як представника правительства Королівства Великої Британії з вічливим домаганням, щоби Ваше правительство на основі

порозуміння з іншими союзними державами визнано державну самостійність Східної Галичини, реалізуючи тим способом із своєї сторони право українського народу на самовизначення. Дозволяю собі ще раз звернути увагу Вашої Ексцеленції, що тільки таке вирішення справи Східної Галичини зможе довести до тривкого мира на Сході Європи, бо:

1. Негайне визнання і zorganizовання Східної Галичини як самостійної держави здержить похід російських військ проти заборчої Польщі, яка посягає на чужу етнографічну територію і тим продовжує дальший пролив крови та охоронить доведений до руїни шестилітною війною край перед новою воєнною катастрофою.

2. Уконституовання Східної Галичини в незалежну державу здержить поширення дезорганізації господарського і політичного життя:

а) Східна Галичина, а український нарід з окрема з огляду на виключно рільничий характер своєї суспільности немають в собі об'єктивних елементів для насильного господарсько-суспільного перевороту.

б) Органічним елементом психики українського селянина-рільника є глибоко вкорінене почуття і привязання до приватної власности і побудованої на тім праві економічної і державної системи.

в) Виховане своєю інтелігенцією у виїмково патріотичнім дусі українське селянство зуміє успішно оборонити свою державну незалежність перед всяким ворогом.

3. Визнання незалежної держави Східної Галичини уможливить істновання сконсолідованої в своїм нутрі польської держави і виключить на будуче можливість оружних територіяльних конфліктів між Польщею і Росією.

4. Самостійна Українська Держава Східної Галичини доведе до сконсолідовання господарсько-суспільних і політичних відносин на давній російській Україні і до витворення тим способом політичної сили, яка стане гарантією для вдержання політичної рівноваги на Сході Європи.

Се тільки важнійші з мотивів, які повинні в інтересі самих держав Антанти спричинити негайне задоволення

основного права українського народу Східної Галичини на державну самостійність.

З огляду на се, що відповідно постанові російських мирових передумов для Польщі, прийняті Вашим Правительством, польські війська приневолені будуть зараз опустити територію Східної Галичини і виконання польської адміністрації там на основі мандату держав Антанти стане неможливим, визнання державної самостійности тої України являється негайною konieczністю.

Відень, 15. серпня 1920.

Президент Української Нац. Ради.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 3–4. Машинопис. Копія.

№ 37

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ “УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР” ПРО ПОЗИЦІЮ ПІ КОНГРЕСУ КОМІНТЕРНУ ЩОДО ПРАВНОДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

15 серпня 1920 р.

Від прибувшого на днях із Одеси старшини гал. української армії довідуємося, що на другім конгресі третого інтернаціоналу, який тепер відбувається в Москві, а на яким від імени групи галицьких комуністів брав участь Мих. Баран запала прінципіяльна ухвала того змісту, що область Сх. Галичини має становити осібну і незалежну державну одиницю, якій має бути дана спромога свобідного самовизначення. Отся ухвала має бути рішаючою для більшовицьких делегатів Росії і України при їх майбутніх переговорах з Польщею про остаточний мир.

Український прапор. – 1920. – 15 серп.

№ 38

**ЛИСТ ГОЛОВИ МІСІЇ У ПРАЗІ
СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО РОБОТУ МІСІЇ***16 серпня 1920 р.*

На ласкаве письмо з дня 10-го серпня 1920 ч. 12 честь маю дати таку відповідь:

1) Місія Зах. У.Н.Р. в Празі доси не була зорганізована, а то з цих причин:

Декретом з дня 13-го грудня 1918, підписаним президентом д-ром Петрушевичом і державним секретарем для справ закордонних Панейком, вислано мене як представника Зах. У.Н.Р. до Праги. Тодішній президент міністрів і заступник міністра закорд. справ др. Крамарж не хотів ані чути о якимнебудь, хоч би півофіціальним представникові Зах. У.Н.Р. в Чехословаччині, як я про се доніс презид. Петрушевичови в першій моїй звітній доповіді. Президент Масарик, у котрого я все таки представив ся дня 2-го січня 1919 р., відніс ся до нашого бажання мати своє представництво в Празі, — дуже прихильно, але в тій хвилі мусіла бути вже мова про представництво єдиної, злученої, соборної України, бо дня 3-го січня Національна Рада в Станіславові таку злуку мала ухвалити. Під кінець січня 1919 була вже така місія урядом У.Н.Р. призначена, а дня 3-го лютого був вже Славінський з своєю місією в Празі. Не маючи помімо моїх просьб ніяких інструкцій від мого уряду, заявив я поки що Славінському моє бажання, уважати мене членом укр. місії. Хоч Славінський не висказався ясно против того, то моє становище було невиразне, а організувати тоді окреме заступництво Зах. У.Н.Р. в Празі було прямо неможливо. Аж до початку червня 1919 відносини між мною а Славінським були досить нормальні. Коли ж 3-го червня

держ. секр. Бурачинський зажадав від Славінського, щоби ми оба, Славінський і я, вели дипломатичну працю в повнім порозумінню, тоді Славінський рішучо тому спротивив ся, кажучи, що йому зо мною не по дорозі. Від того часу я перестав ходити до місії, як доси правильно робив, а від Бурачинського дістав я поручення, вести дальше працю, якою я доси займався, працю пропаганди укр. ідеї між Чехами і розбудження інтересу серед чеського громадянства і у урядових осіб для української державности. Не тільки з того, але і з усього поступування нашого уряду Зах. УНР, або його членів і всяких делегацій, котрі ніколи не звертали ся до мене, коли приїжджали до Праги (делегация для навязання найтіснішої злуки з Чехословаччиною: Окуневський, Романковський, Здерковський і Баран; Комісій для заключення торговельного договору під проводом Здерковського і Вітика), а завсігди тільки до Славінського, виходило для мене ясно, що наш уряд визнавав місію Славінського за свою і ніколи нічого з свого боку не зробив (з виїмкою наведеної спроби Бурачинського), аби в тій місії через свого заступника добути і собі впливу на ведення політики. Так само було і у всіх справах нашої бригади, хоч вона була і є виключно галицькою військовою частиною. Аж по заключенню договору між Петлюрою а Пілсудським стало всім то більше, то меньше ясно, що занедбання рішучого поставлення справи заступництва і нашого уряду в Празькій місії на нас же самих пімстили ся. Щойно тепер виринула думка зорганізування окремої місії Зах. УНР в Празі, яка однак ще й доси не переведена в життя.

Беручи справу нашого заступництва в Чехословаччині зовсім реально, вона до тепер представляєть ся так. Фактично місія УНР заступала і нас. Не будучи офіційально визнаною, але отримавши всі права місії, вона завела канцелярію, виставляла паспорти, інтервеніювала скрізь і в наших справах. З природи річи виходить, що місія УНР мала далеко більше справ, які відносять ся до західньої області,

ніж справ Наддніпрянщини. Велику роллю в місії грали всякі допомоги. І дипломатична і військово-санітарна місія жила на кошти УНР, т. зн. покривала видатки, які мусіли би були взяті ми на себе. Видатки ті були дійсно значні. Ми їх фактично заощадили. Фактично уважали Чехи не тільки Славінського але і мене послом, а що і тепер вважають мене тим представником, з котрим в справах українських говорить ся, про се мав нагоду переконати ся Сінгалевич з уст дра (Нерозбірливе слово. — *О. К.*). Фактично і відділ інформаційний і пресовий при місії був на наші услуги, видавав своїм коштом брошури — три мої (між ними: *Lvov, srdce zapadni Ukrainy* по чеськи і по французьки), Дністрянського, Кордуби (про Буковину) і т. д. Ба навіть урядовці наші, як отаман Рожанковський і др. Николай Дрогомирецький, були оплачувані і в місії УНР. Тільки я один був на статі ЗУНР. І хоч я не був ані членом місії, ані не мав окремої канцелярії для західньої області, то я моїм впливом а їх коштом багато зробив в справі пропаганди і т. п. На саму Прикарп. Русь витратила місія при моїй співучасті (в “Всесьвіті”) великі гроші. Таким чином представництво наше, хоч ми його фактично мали (а не формально), нас дуже мало коштувало. Не перечу, що були при тім і всякі хиби. Але ті хиби (політичні) не відбили ся на нас, а на УНР. Славінський тепер не має тут ніякого значіння і властиво не може ніде показати ся і з ним ніхто не говорить. Зо мною говорять і навіть самі Чехи мене шукають.

Зваживши се все, а окрім того ще і факт, що місія УНР находить ся тепер дійсно в ліквідації (пресовий відділ вже давнійше зліквідовано, сими днями зліквідовано знов інформаційний відділ — остаєть ся отже ще тільки консулярний і дипломатичний відділ, але і тут персонал зменьшують, авто продали...); зваживши далі, що мирові переговори, які ось-ось піchnуть ся межі Чехословаччиною а совітською

Росією (а може вкупі і з радянською Україною?), можуть скінчити ся тим, що на їх підставі не буде в Празі місця для Петлюрової місії; зваживши ще также з другого боку і те, що переговори між Польщею а совітською Росією (а може і радянською Україною?), які вже розпочали ся, можуть скінчити ся для Галичини і невизнанням такої її самостійности, що вона мала-б право на за граничні представництва; а знов зваживши те, що в теперішну хвилю конечно нам треба мати своє представництво тут, а що в нашім і в інтересі УНР лежить, щоб в очах Чехів і світа задержана була якась звязь з дотеперішнім представництвом України (Нерозбірливе слово. — *О. К.*), що вийшло-б обом сторонам на користь; не знаючи докладно, як влада Чехословаччини з огляду на своє становище до Польщі і до Антанти поставила-б ся до нашого виразного жадання о признание прав для окремого представництва ЗУНР — хоч би таких, які має фактично місія УНР між тим як се зовсім річ певна, що прав, даних раз тій місії, вона без зовсім ясних міжнародних зобовязань не відібрала-б; бажаючи также, щоб наші кошти були як найменші і щоб ми ніяким чином себе не осмішили; розваживши добре се все, думаю, що найліпший вихід в тій справі був би такий: через переговори з урядом УНР треба би старати ся осягнути, щоби Славінського відкликано, а на його місце щоб прийшов я. При тім треба би так поступати, щоб нота, якою подавало-б ся се до відома уряду Чехословаччини, вийшла спільно від уряду УНР і ЗУНР (Нібито і переємність (*Kontinuität*) і зміна!) — так що в данім разі, коли большевики протестували-б против Петлюрівської місії, уряд чехословацький міг би сказати, що се місія ЗУНР). Таким чином і справі українській послужило-б ся як найліпше. Для нас мало-би се ще і ту добру сторону, що мали-би ми вже готову канцелярію, умеблювання, канцелярські прибори і т. д. Коли-б се треба зовсім наново придбати, то видатки були-б дуже великі і задля до-

рожнечі, а льокаль на канцелярію знайти тепер незвичайно трудно. — Коли-б до такого порозуміння з урядом УНР пришло (тепер є в Відні Ніковський!) — а порозуміння мусіло-б іти властиво в напрямі ліквідації місії УНР (pro foro interno), передачі актів і майна (в меблях і приборах) нам з обов'язком опіки нашої місії над Наддніпрянцями, то справа організації нашої місії в Празі була-б як найкраще — на мою думку — розв'язана. Така розв'язка і чехословацькій владі була-б дуже на руку, бо вивела-б її з ріжних міжнародних колізій. З членів місії УНР або урядовців ми нікого не могли-б перебрати, хиба може яку панну, що пише на машині.

Чи в сім, чи в иньшій разі, коли-б ми бажали без огляду на місію УНР, зорганізувати собі свою окрему місію ЗУНР, така місія повинна бути зорганізована скромно. Окрім мене треба би ще одного секретаря, т. зн. чоловіка, що вів би консулярні справи, виставляв би паспорти і т. п. — на такого я намітив собі дра Романа Домбчевського, що був перше в військово-санітарній місії, тепер заступає в місії Борковського (який є на відпустці); — він буде небавом одиноким іспитованим укр. дипльоматом (слухав тут курси дипльоматичні на університеті і приготовлять ся до іспиту); далі треба би ще одного канцеляриста і панни — до писання на машині тай слуги. Дуже добрий був би ще і Бочковський — зав. пропаганди; він письменник, вміє добре по чеськи, по французьки і ще багато иньших мов. Коли-б він тільки схотів (він Наддніпрянець, який жив тут у Празі вже 15 літ). Окрім того мусіло-б центральним нашим урядом бути запоряджено, щоби всі ті люди, які тут з поручення нашого уряду займають ся якимись справами (економічними, військовими, на Прикарп. Руси) стояли з місією в тіснім контакті, аби я таким чином був про все поінформований, що в наших справах на території Чехословаччини робить ся. Ось був би начерк організації місії ЗУНР в Празі. Уважаю однак своїм обов'язком подати під розвагу нашому урядові — на випадок, як не могло-б прийти до наміченого мною поро-

зуміння з урядом УНР в справі передачі теперішньої місії нам — ще й такий вихід: Коли нам ходить дійсно о працю і о її успіх, а не о престиж, не о славу проблематичної вартости, що ось то ми маємо в Празі свою місію, то врешті могло б і далі, бодай ще на той час, доки справа нашої області при всяких мирових переговорах не стане яснійша, лишити ся тут так, як було доси, т. зн. так, що я тут є самотнім представником ЗУНР без всяких канцелярій, без всяких особливих прав (н. пр. виставляти пашпорти, які ще в додатку для тих громадян, що хотіли би вертати ся до рідного краю, не мають жадної вартости, бо вони на ті пашпорти не могли-б дістати віза, хиба з тою одною зміною, що центральним урядом було б заповняти, що всі інші особи, яким доручено від центр. уряду якунебудь працю на території Чехословаччини, повинні-б шукати і стояти в звязку з представником ЗУНР в Празі, головно для того, щоб він був річево добре поінформований, а при своїх інтервенціях у чеського уряду не виявляв незнання. Здала-б ся може машина до писання тай людини, що вміла-б писати, але в кінці мож і без того обійтись. Мені перед очима стоять іменно наші фінанси. Я ніяким чином не рад викидати марно гроша. А що я до чеського уряду маю добрий приступ, про се була нагода вже переконати ся.

2) і 3) З огляду на представлений під 1) стан річи відповідь на сі точки відпадає.

4) Ані мої побори доси властиво не усталені. В останній моїй розмові з Сінгалевичом стало на тому, що ті побори мають вирівнати ся з його поборами і на тій основі має перевести ся обрахунок зі мною. Для того відповідь на сю точку подасть Сінгалевич.

5) Коли взяти дотеперішні місячні видатки на мешкання (моє мешкання — покій в готелю і заразом і моєю канцелярією), газети, почту, телеграф, телефон, трамвай (дуже рідко

авто), датки возним в урядах і т. п. можна найбільше означити на суму 2000 К.ч.

6) Мій обрахунок, як вже під 4) сказано, буде небавом з Сінгалевичом вирівнаний і тоді зможу я подати звіт на кінець липня 1920. Запримітити мушу вже тепер, що я отримував доси гроші тільки на цілі означені центральним урядом вже з гори (як от на допомогу студентів, виплату деяким урядовцям), а дуже мало до моєї розпорядимости, так що я виповняв тільки волю уряду; окрім того мої побори.

7) У мене в тій хвилі всіх грошей (вже і з тими, що призначені на видання брошури) є кругло 15000 ч. к.

8) Нот і письм до урядів закордонних держав я доси не висилав. Одного разу на жадання мін. Бенеша подав я йому в формі приватного листу наші жадання (з умотивуванням з чеського становища), щоби доложив всіх своїх сил, аби східна Галичина не припала Польщі, та щоби допоміг нам до того, скласти з полонених і утікачів укр. армію на території Чехословаччини і щоби в Парижі мав розмову з през. Петрушевичом. Моя робота була головно інспірацій ріжних статей в газетах і устна інформація про наші справи.

З низеньким поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Рукопис. Оригінал.

№ 39
**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ПРЕДСТАВНИКОВІ УРЯДУ В БЕРЛІНІ
ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ З ІНФОРМАЦІЯМИ
І ВИМОГОЮ ЗВІТУ**

18 серпня 1920 р.

В прилозі пересилаю Вам копію ноти з дати 15/8 с. р. висланої Урядом до Лойд Джорджа, Мільрана і Сфорци та копію ноти висланої на тіж самі адреси з дня 7/8 с. р.

Дожидаю від Вас звіту про Вашу діяльність, політичне положення і звіту пресового; одночасно з тим ласкавої відповіді на моє письмо до Вас з дня 10./8. с. р. Ч. 12.

Минулого тижня їздив відпоручник нашого Уряду до Будапешту, щоби переговорити про наладження торговельних взаємин між Угорщиною і Східною Галичиною. Угорські урядові круги згодилися на неофіціальну приготовну працю в тій справі з боку українського (галицького) і угорського, ведену в порозумінню з обома Урядами. Має бути зладжений проект статута для угорсько-української торговельної комори.

Одночасно дізнався наш відпоручник з урядових кол малярських, що Польща мала тайною нотою повідомити правительства антанти про свою згоду на плебісцит у Східній Галичині; анальоґічна нота мала піти від Польщі до російського Уряду. Дізнайтеся ласкаво про зміст тої ноти, як-що вона справді вислала.

Посол Сінгалеви́ч вернув з поїздки до Праги, де полагодив кілька справ звязаних з перебуванням наших військових частин на Чехословаччині. Чеський Уряд згодився приймати в склад бригади ще й тих галицьких старшин і жовнірів, які втікли в послідних двох місяцях з польського полону або з України, та на зміну команданта бригади.

Богато клопоту є з закарпатськими частинами, які наслідком недостачі інформацій і взагалі всякого контакту з Урядом досі стають симпатиками большевизму. Сій справі треба буде на будуче присвятити особливу увагу. Усі наші військові частини на Чехословаччині мають до 11.000 людей.

Дня 3. серпня с. м. у Львові відбули представники наших партій політичних конференцію з польським прем'єром Вітосом і польським міністром почт Др. Стесловичем.

В долученню пересилаю докладний звіт сеї конференції.

Присутні на тій конференції українські представники, — згідно зі становищем нашого Уряду, — заявили, що справа Східної Галичини є справою міжнародною і тому вона належить перед инше форум, тим то й та справа не була предметом конференції.

Нема двох думок, що прем'єр Вітос мав замір справу Східної Галичини втягнути в дискусію конференції, щоби через те перед загрозою викликати вражіння, що се справа внутрішня польської держави. Та хоч через ясне поставлення справи нашими членами Національної Ради до переговорів щодо правно-державного становища Східної Галичини не дійшло, то однак польський Уряд не кидає заходів, щоби знайти лодий якоїнебудь української партії, які пішлиби на дискусію в справі засадничої розв'язки східно-галицького питання.

Згадаю, що дійсно знайшлося двох людей, а саме брати Мелітон і Сидір Твердохліб-и (перший член радикальної партії), які хочуть йти на порозуміння з Поляками. Поляки підсувають їм проект лінії Бертельмі, як границі між українсько-галицькою і польською державою. Згадую про се лиш мимоходом, бо сей інцидент без більшого значіння і уваги.

Дальшою справою, про яку хочу Вас поінформувати, се справа “всеукраїнського конгресу”. Тим питанням займалася нарада членів трудової партії у Відні дня 14. с. м. Там рішено, що партія означить своє відношення до “всеукраїнського конгресу” шойно тоді, коли він:

а) проголосить свою політичну програму;

б) зясує своє відношення до Уряду Петлюри.

Як довго сі два питання не вирішені, так довго трудова партія не буде брати участі ані в приготовних працях конгресу ані в самім конгресі.

Члени трудової партії стояли на тім становищі, що як довго ціль конгресу не є докладно зясована, то участь її членів і взагалі Галичан, хочби лише в приготовних нарадах, може бути для справи Східної Галичини шкідливою; вона може знов затемнити перед загрозою вже доволі прояснений образ східно-галицької справи.

Члени трудової партії були ще й тої думки, що їх співучасть в конгресі може обмежити політику свободної руки, яка тепер особливо потрібна для галицького Уряду.

Імовірно таке саме становище займуть також члени радикальної партії.

Стефан Витвицький

Уповноважений для справ закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 1–2. Машинопис. Оригінал.

№ 40

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЛЛОЙД ДЖОРДЖУ, УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ЩОДО ОКУПАЦІЙНОГО ТЕРОРУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

20 серпня 1920 р.

Ексцеленціє!

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини підношу перед Вашою Ексцеленцією як представником Уряду Королівства Великої Британії і іншими правительствами антанти та перед всім культурним світом протест

проти безоглядного варваризму, з яким Польща винищує Східну Галичину й її населення.

Цілий край остає в облозі польських військ, які грабують українських селян, винищених шестилітною війною, харчі, рільні плоди, худобу, гроші, одягу, обув, рільничі знаряди. Селян, що обороняють останки свого майна польські жовніри часто розстрілюють. До таких військових реквізицій долучаються ще й рабунки, довершувані безчисленними ватагами польських дезертирів, від яких роїться в цілім краю.

Щоби доповнити ту працю польських військ над винищенням краю, цивільні окупаційні влади переводять на українських селах на свою руку систематичні безпощадні реквізиції збіжа. Наслідком того після цілорічно важкої праці і після жнив українські селяни в деяких околицях вже тепер починають голодувати. Під зиму не стає збіжа на засів селянських піль.

Анархія і польська самоволя, що обхопила Східну Галичину вже з першим приходом туди польських військ літом 1919 року, зросла тепер до небувалої міри. Вже досі поруч окупаційних органів, установлених в краю варшавським Урядом, урядували польські організації політичні, які змінювали і касували зарядження окупаційних властей або не допускали до виконання тих заряджень і виконували фактичну самовільну владу. Тепер команди польських фронтових і етапних частин пороздавали тим польським організаціям і всім польським мущинам по містах, іноді жінкам і дітям безліч оружя і муніції, формуючи в той спосіб уоружені цивільні відділи. Террор і самоволя тих уоружених польських банд се в сучасну хвилю закон і право для Українців Східної Галичини. Українські селяни, робітники і інтелегенти знова мучаться в польських в'язницях. Протиправно і насильно переводиться тими польськими бандами масовий побір українських мушчин нібито до примусових воєнних робіт а по-

кликаних в той спосіб опісля приневолюється до фронтової військової служби. Українських залізничних функціонерів вивозять польські влади масово на захід оставляючи їх родини без ніякого заосмотрення.

Територія Східної Галичини була від початку світової війни себто від року 1914 операційним тереном безнастанних боїв, ведених з усіх сторін: як російської і австрійської так німецької і турецької, опісля польської а тепер знов совітсько-російської і польської сторони, так що вона стала краєм виїмкового знищення, голоду, нужди і епідемічних недуг. Користуючись воєнними операціями і під їх претекстом Польща бажає Східну Галичину і заселюючий її український нарід довести до повної руїни. Не говорячи про інші наслідки того основного знищення, такий стан краю ще більше утруднить спровадження постійного мира на сході Європи.

В імя примітивних життєвих прав людини і прав національних, прошу Вашу Ексцеленцію вжити всіх заходів і видати відповідні міри, щоби тепер, заки буде вирішенне питання про правно-державне становище Східної Галичини, був покладений край такій польській адміністрації, якої ціллю являється повне зруйновання краю і винищення заселяючого її українського народу.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 20. серпня 1920.

(Підпис)

Президент Укр. Нац. Ради Сх. Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 9–11. Машинопис. Копія.

№ 41

**ІЗ ДОНЕСЕННЯ ПОСЛАННИКА ПОЛЬЩІ
В ПАРИЖІ МАУРИЦІЯ ЗАМОЙСЬКОГО МІНІСТРУ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ЄВСТАХОВІ САПЕЗІ
ПРО ПОЛІТИКУ ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ***23 серпня 1920 р.*

... Нашей первоочередной и насущной задачей является беззаговорочное закрепление за собой Восточной Галиции, принадлежность которой к Польше поставлена на международной арене под сомнение; наиболее ясно свидетельствуют об этом колебания и недомолвки союзников по этому поводу, которые имели место в течение последнего года, не говоря уже о резко отрицательной позиции Ллойд-Джорджа времен Спа. Я убежден, что в этом вопросе мы должны будем считаться с необходимостью пересмотра нашей украинской политики. Свидетельством того, что мы можем рассчитывать на поддержку Франции в безоговорочном признании за нами Восточной Галиции, даже не принимая во внимание перспективы плебесцита по истечении 15 лет, о которой здесь в последнее время вспомнили в связи с прежними директивами Верховного совета, является тот факт /и на него я обращаю особое внимание господина министра/, что авторитетные правящие круги Франции готовы заключить с Польшей широкие нефтяные конвенции. Этот момент, по моему мнению, должен быть полностью использован как здесь, так и *mutatis mutandis* в Англии и Бельгии...

Мауриций Замоийский

Документи і матеріали по історії советсько-польських відносин. – Т. 3. – С. 326.

№ 42

**ЛИСТ В.О. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ
СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ
УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ЩОДО ПОЛІТИКИ
ПОЛЬЩІ СТОСОВНО СТАТУТСУ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

23 серпня 1920 р.

Високоповажний Добродію.

Одержав письмо Ваше з 18 серпня і дякую за поміщені в нім відомості. Думаю, що згадана там тайна нота Польщі про згоду та плебісцит у Галичині відповідає дійсності, а відгомін її є галаси паризької преси, про які писав я Вам учора. По них можна здогадуватися, по трохи, змісту ноти. Польща прийме тепер статут із 20.XI. з тим, що по 15 літах має бути плебісцит. В цій справі буду старатися довідатися дещо на Orsay /хоч дотична нота має бути тайна!/ та про результат напишу.

Тимчасом уважаю відповідним внеском від нас ноту із застереженням, що пропонувана Поляками розв'язка для нас не до прийняття, та в сій справі прошу телеграфічного дозволу уряду.

З глибоким поважанням

С. Томашівський

Р. S. Сьогоднішній “Temps” перестерігся заяв Поляків і пересадними домаганнями з Минску щодо Литви й рос. України.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 273.
Рукопис. Оригінал.

№ 43

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
В.О. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ
СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ
ЩОДО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ**

23 серпня 1920 р.

**Західно Українська Народна
Республіка**

Уряд Справ Закордонних.

Ч. 49/20.

До

**Високоповажаного Пана
проф. Д-ра Степана Томашівського
в.о. Голови Делегації З.У.Н.Р.**

в

Парижі.

Пересилаю Вам копію комунікату, який ми видали сьогодні про українське повстання, що вибухло дня 21. серпня в південній частині Східної Галичини. Прошу той комунікат відповідно вихіснувати і на відповідних місцях підчеркнути з натиском, що повстання має національно-політичний характер і не має ніякого зв'язку з большевицьким походом на захід, ані з большевицькими пропагандами. Воно було спричинене тими відносинами, які описані в нашій ноті до Мільрана з 20. серпня с.р.

На Ваші одержані листи з дати 16. серпня, 17. серпня Ч.194 і 17. серпня с.р. Ч.195., відповім окремо.

Відень, дня 23. серпня 1920.

Стефан Витвицький

Уповноважений для справ закордонних.

№ 44

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
В.О. ПРЕДСТАВНИКА ЗУНР У БЕРЛІНІ
ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ЩОДО УРЯДОВОЇ
НОТИ КРАЇНАМ АНТАНТИ ВІД 20 СЕРПНЯ 1920 р.**

23 серпня 1920 р.

**Західно Українська Народна
Республіка**
Уряд Справ Закордонних.

Ч. 48/20.

**До
Високоповажаного Пана
Д-ра Євгена Левицького
в.о. представника З.У.Н.Р.**

**В
Берліні.**

В долученню пересилаю Вам копію ноти з дати 20. серпня с.р.*, яку Уряд З.У.Н.Р. вислав до англійського прем'єр-міністра Лойд Джорджа, англійського міністра для справ закордонних гр. Керзона, французького прем'єр-міністра Мільрана і італійського міністра для справ закордонних гр. К. Сфорци і прошу о її відповідне вихіснування.

Відень, дня 23. серпня 1920.

Стефан Витвицький

Уповноважений для справ закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 8. Машинопис. Оригінал.

* Див. документ № 40.

№ 45

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ПРЕДСТАВНИКОВІ У ПРАЗІ СТЕПАНОВІ
СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ ПРО СТАТУС
ПРЕДСТАВНИЦТВА**

*24 серпня 1920 р.*Ч. 55/20.

**До
Високоповажаного Пана
Професора Др. Стефана Смаль-Стоцького
в.о. представника З.У.Н.Р.**

В**Празі.**

З огляду на те, що правительство чеське не погоджує ся на установлене офіційального Посольства З.У.Н.Р. в Празі Вам буде доручене провізоричне заступство інтересів З.У.Н.Р. перед чеським правительством і на днях буде Вам доручений відповідний службовий декрет.

Дуже дякую за надіслані депеші з 24. с. місяця.

Відень, дня 24. серпня 1920.

(Підпис)

Уповновласнений для справ закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295.
Машинопис. Копія.

№ 46
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО ПОВСТАННЯ
НА ПРИКАРПАТТІ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОГО
ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ**

26 серпня 1920 р.

Ексцеленціє!

В ноті з дати 20. серпня 1920 р. дозволив я собі звернути увагу Вашої Ексцеленції на невиносимий режим польської окупаційної влади у Східній Галичині. Ціллю того режиму являється не тільки здавлення всякого національного українського життя але й повне фізичне і матеріальне винищення українського народу заселюючого ту країну.

Наслідком невиносимих відносин витворених таким польським режимом, а з окрема наслідком постійного робовання селянського майна в цілій країні, систематичної колонізації великих посіlostий польських, виняття Українців з під права, їх арештування, їх самовільних розстрілів польськими жовнірами, нівечення всіх українських культурних, господарських добутків і давлення всякого прояву українського національного життя вибухло елементарно в південній часті Східної Галичини дня 21. серпня с.р. повстання Українців проти польської окупаційної влади. Українські повстанці в тім дни обсадили залізничий шлях Стрий-Лавочне і Стрий-Станиславів і зайняли сумежні з тими шляхами повіти: Стрий, Сколе, Долина, Калуш, справмувавши свої головні сили на нафтовий район Дрогобича.

В занятих собою областях українські повстанці привернули українську владу, покликаючи до життя давні органи Східно-галицького правительства, установлені ним перед польською окупацією, яке населення витає з одушевленням. Повстання поширюється з дня на день.

Згадане повстання має чисто національно-політичний характер і не остає в ніякім звязку з воєнними операціями на польсько-російським фронті. Воно є тільки самообороною українського народу перед екстермінацією, яку проводить супроти него Польща. Ціллю повстанців є скинути ярмо руйнівної польської адміністрації і привернути давну, від нікого незалежну, самостійну українську владу.

Щоби оборонити край і його населення перед повною руйною і спинити дальший пролив крови, прошу Вашу Ексцеленцію спричинити:

1/ щоб визнана була негайно державна самостійність Східної Галичини;

2/ щоб вже до того часу привернена була влада східно-галицького Уряду, реституована вже фактично в південній часті Східної Галичини і йому доручена була адміністрація Східної Галичини. Тільки той Уряд і Українська Нац. РАДА як державний орган, які опираються на волю і силу переважаючої більшости населення Східної Галичини вспіє привернути лад, спокій, нормальні відносини в краю в інтересі цілого населення без різниці віри і національності.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, 26 серпня 1920.

Др. Евген Петрушевич
Президент Укр. Нац. Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 296.
Машинопис. Оригінал.

№ 47
ІЗ ПРОТОКОЛУ 18 ЗАСІДАННЯ
РАДИ ОБОРОНИ ПОЛЬЩІ

27 серпня 1920 р.

Таємно

... По окончании дискуссии начальник государства поставил на голосование следующие предложения...

... 4/ Директивы для делегации на мирной конференции в отношении линии перемирия:

а/ на севере — линия немецких окопов,

б/ на юге — линия по течению Горыни и Збруча... Принято...

Ю. Пилсудский

Витос

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. — Т. 3. — С. 344, 345.

№ 48
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО
УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ
ЗУНР У БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ
ЩОДО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ

27 серпня 1920 р.

В залученню пересилаю копію ноти, яку вислав Уряд по причині повстання у Східній Галичині до Лойд Джорджа, Керзона, Мільрана, Джолітті і Сфорци.

Про українське повстання в Східній Галичині висилаю Вам в залученню три депеші, які певно зволити вихіснувати як найкраще. Дальших вісток про ті події досі немаємо.

Колиб Ви щонебудь нового провідали, то прошу негайно донести.

Туди виїхали від нас люди з відповідними дорученнями й інструкціями, яких ціллю є: недопустити до того, щоби повстання прибрало большевицький характер. Сьогодні є вістка в одній з віденських газет, що у Східній Галичині проголошено совітську республіку, якої столицею став Станиславів. Вістка сама по собі баламутна і жерело її непевне. Впрочім виходить з неї, що се сталося по той бік большевицького фронту, отже така проклямація немає нічо спільного з повстанням проти польської влади.

Між Вранглем і Петлюрою о скільки вірити газетним донесенням, заключений договір. Відповідно тим вісткам Врангель визнав самостійність України і згодився на устанавлення там петлюрівської адміністрації. Так заявити мала вранглівська місія, яка на днях приїхала до Уряду Петлюри. Місія Петлюри сидить у Врангля вже два місяці. Видко договори-лась. Після інших чуток між Вранглем і Петлюрою прийшло тільки до військового порозуміння; політичні справи оставлено покищо на боці.

Військові наші справи вже поладжені і треба сподіватися скорої реорганізації наших військових частин, які, особливо на Закарпатській Україні, почали вже хорувати на недугу “орієнтації”. Почалась теж робота над зорганізованям нашого національного життя на Закарпатській Україні.

Виробляється статут організаційний для наших дипломатичних представництв за кордоном. З його викінченням будуть поладжені і особисті справи всіх панів членів наших представництв.

Відень, дня 27. серпня 1920.

Стефан Витвицький
Уповновласнений для справ закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 12–13. Машинопис.
Оригінал.

№ 49
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО
УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО В.О. ГОЛОВИ
ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ
СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ
ПРО СТАНОВИЩЕ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

27 серпня 1920 р.

**Західно Українська Народна
Республіка**
Уряд Справ Закордонних.

Ч. 82/20.

До
Високоповажаного Пана
проф. д-ра Стефана Томашівського
в.о. голови делегації З.У.Н.Р.

В

П а р и ж и .

Дякую дуже за Ваші листи з 21., 22., і з 23. с.м. У Вашім листі з 22. серпня пишете про грозу статута для Східної Галичини, як про можливість настільки реальну, що нам треба на неї реагувати вже тепер відповідною нотою. Я Вам вже депешував, щоби такої ноти не вносили. Про повернення справи до статута пише тільки “Temps”. В тім случаю він може бути інспірований урядовими колами, але так само добре й Поляками; а до того думаю, що інспіровання газети се ще далеко не політичне рішення ані навіть урядове предложення. Одночасно инша буржуазна газета “Journal de Debats” пише н.пр. про необхідність задержання при Польщі тільки Львова і околиці. Може і се інспі-

рований урядово інший проєкт. Відповідати на статтю “Temps-a” нотою значило-би самим нам ставити справу на п'ятак статути, коли її може й правительству антанті не ставлять в основу свого рішення про Східну Галичину.

Про українське повстання у Східній Галичині я вислав Вам три депеші, які певне зволили вихіснувати як тільки далось найкраще. Дальших вісток про ті події досі немаємо. Виїхали туди люди з відповідними дорученнями й інструкціями, яких цілпо: недопустити до того, щоби повстання прибрало большевицький характер. Сьогодні є вістка в одній з віденських газет, що в Східній Галичині проголошено совітську републику, якої столицею став Станіславів. Вістка сама в собі баламутна і жерело її непевне. Впрочім виходилоби з неї, що се сталось по той бік большевицького фронту, отже така проклямація не має нічо спільного з повстанням проти польської влади.

З приводу того саме повстання Уряд вислав ноту до Лойда Джорджа, Керзона, Мільрана, Джолітті і Сфорци, якої копію тут долучаю.

Між Вранглем і Петлюрою, о скільки вірити газетним донесенням, заключений договір. Відповідно тим вісткам Врангель визнав самостійність України і згодився на установлення там петлюрівської адміністрації. Так заявити мала вранглівська місія, яка на днях приїхала до Уряду Петлюри. Місія Петлюри сидить у Врангля вже два місяці. Видко договорилась. Після інших чуток між Вранглем і Петлюрою прийшло тільки до військового порозуміння; політичні справи оставлено покищо на боці.

Наші справи військові вже полагоджені і треба сподіватися скорої реорганізації наших військових частин, які, особливо на Закарпатській Україні, почали вже хорувати на недугу “орієнтації”. Почалась теж робота над зорганізованям нашого національного життя на Закарпатській Україні.

Виробляється статут організаційний для наших дипломатичних представництв за кордоном. З його викінченням

будуть полагодженні й особисті справи всіх панів членів парижської делегації.

Відень, дня 27. серпня 1920.

Стефан Витвицький
Уповновашений для справ закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304.
Машинопис. Оригінал.

№ 50

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
УРЯДУ В ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ
В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ**

29 серпня 1920 р.

До
Високоповажного Пана
Уповноваженого для справ закордонних
Дра Стефана Витвицького

у
Відни.

Вчера приїхав сюди Мик. Цеглинський з Ужгороду і привіз лист від сотн. Цьокана. На підставі того листу і усного звідомлення Цеглинського уложив Індишевський в порозумінню зо мною вчорашню свою телеграму про повстання. До сеї телеграми додали ще пояснення, що організатором виправи аж в околицю Сколього (за Лавочною) був Др. Бекеш (адвокат канц. зі Сколього). Тепер весь

потяг залізничний, на якому було яких 60 товаришів Бекеша (між ними двох легко ранених, а 5 полонених Поляків), Чехи забрали (бо вїхав на чес.-слов. територію) його товаришів інтернували, а його самого арештували. В наслідок того із боязни перед большевизмом Чеські влади інтернували вже кілька наших робітничих сотень в таборі у Вранім. Сам Бекеш підчеркує національний, а не большевицький характер своєї виправи (з ним говорив Цеглинський в кавярні в Ужгороді, де він під охороною чеського вояка пив каву). Цеглинський нічого певного не міг довідати ся про повстання в інших сторонах Схід. Галичини. Цілий рух очевидно — як який є — певно дуже подібний до виправи дра Бекеша. Дятого я все ще дуже скептично мушу відносити ся до поданої мені Сінгалевичом телеграфічної вісти, що той рух росте. Цеглинський, Цюкан і и. про се нічого не могли на місці довідати ся. Коли-б Сінгалевич був телеграмував до мене в суботу вечер так, як ми умовили ся, то я вже в суботу був би йому подав автентичну відомість з президії мін. залізниць про задержання залізничного потягу і обеззброєння і інтернування повстанців Бекешових. На тій підставі мушу і нині з свого боку радити, розумно повстання ліквідувати pro foro externo, і з нього дипломатично капітал збивати, як се вже почасти стало ся в присланій ласкаво мені ноті до Льюїс Джорджа з 26/9.

В справі транспорту наших полонених, опротестованого совітським представником, був я зараз вчера в міністерстві, але на жаль нікого (в неділю), особливо ж самого міністра, не застав. Дятого аж сьогодні міг я ту справу так полагодити, як телеграмом (до Сінгалевича) повідомив Вас. Міністерство справ заграничних телеграфує сьогодні до чес.-слов. посольства у Відні, аби воно зложило заяву у австр. уряду, що Чехословаччина є нейтральна і дятого не може бути обави, щоб сей транспорт дістав ся як військова частина тепер до Галичини.

Сінгалевич мав нагоду переконати ся, що донос Вариво-ди в справі поборів для наших людей в Ліберці (Райхенбер-гу) був зовсім безпідставний і нічим не оправданий, і що ся справа на найліпшій дорозі до бажаного нами полагожден-ня. Не виждавши повороту Сінгалевича і не спитавшись мене про стан справи, вислано з Відня від нашого уряду прямо до міністерства справ внутрішних якийсь внесок в тій справі*). Я дуже побоюю ся, що справа може ском-плікувати ся, особливо в тім разі, якби висланий внесок ріжнив ся девчим від поставленого нами (мною і Сінгалевичом) устно і прийнятого референтом мін. нар. обор. майо-ром Драбком внеску (такі самі побори як в Нім. Яблоннім). З другого боку се може викликати у чеської влади вражіння, що ми тут робимо щось на власну руку без порозуміння з нашим центральним урядом. Для того я дуже просив би, щоб оминати на далі такі непорозуміння, бо се може не добре відбити ся на нашій справі.

Мін. Бенеш, повернувши з Білгороду і Букарешту, зібрав журналістів, аби дати їм інструкції. Між иньшим сказав він меньше більше таке в українській справі: “До тепер справу укр. ігноровано, але від тепер набирає вона ваги в Європі і на сході. Чи виграють, чи програють большевики, чи ви-грають, чи програють Поляки або Врангель — укр. питання буде стояти на переді міжнародних питань, воно стало ся європейським, міжнародним питанням. Хто той проблем висунув так наперед, се дипломатична тайна. В укр. проблемі ще багато kwasу на споді, але є вже люди, що працюють, аби той kwas знищити, аби сам проблем прояснив ся”. Думаю, що се треба подати президентови до відома, бо се безперечно важна вістка, яка вказує на зміну думок в найвисшій дипльо-матії. Домірковую ся, що тим дипломатом, який висунув

*Про се отримав я отсю телеграму: [...] (Тексту згаданої телеграму у справі не виявлено. — Прим. О. К.).

укр. питання наперед, є Льюїд Джордж (зізд з * в Люцерні). На се вказує, здаєть ся, телеграма з Роттердаму, яку Вам посилаю (Prager Tageblatt). Чеські газети помістили її без того кінця, де говорить ся про се, що Льюїд Джордж з Каменевом обговорювали східногалицьке питання і що Л. Дж. [...]**

Нашу кроваву книгу обговорило більшими статтями дуже багато чес. провінц. газет. Одну таку словацьку газету (Rolník) Вам посилаю.

З найнизшим поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Справу генер. Курмановича я урегував і дістав вдоволяючу відповідь. Порадивши ся з чеським членом совіт. місії Черв. Хреста (нашим приятелем інж. Нечаєм), я в справі транспорту з тою місією не говорив, бо вона певно — обіцявши все зробила б якраз противно. Зрештою, др. Hillersohna, голови місії тепер тут нема, виїхав до Берліна.

Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

* Нерозбірливе слово. – Прим. *О. К.*

** Далі текст відсутній. – Прим. *О. К.*

№ 51
**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
 УРЯДУ У ВІДНІ ВОЛОДИМИРА СІНГАЛЕВИЧА
 УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
 ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
 ПРО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ**

30 серпня 1920 р.

До
 Уряду З.У.Н.Р. для справ закордонних
 у
 Відни.

Сим маю честь донести, що нині одержав я телеграфічну вістку від нашого старшини з Праги, який операючися на реляції нашого відпоручника в Ужгороді повідомляє мене, що в краю група повстанців проти польського режиму у Східній Галичині яка мабуть оперувала в околици Стрий-Сколе а мала характер чисто національний зістала зліквідована. Польське військо виперло повстанців через Лавочне на чеську територію де їх розоружено і інтерновано. Крім тої групи постанців є другі менші групи про яких характер неме покищо вістки.

Чехи а радше французська місія в Чехах підозріває наші відділи на Прикарпатській Україні о симпатизовання з большевиками і для того заходить потреба в дорозі пропаганди пояснити політичним кругам який є підклад повстанчого руху в Галичині.

Наспівші нині польські газети “Газета поранна” подають також вісти про українське повстання про оголошення стану облоги в Стрию для того являється конечним спровокувати в пресі основне обговорювання тої справи в нашім інтересі.

Відень, дня 30. серпня 1920.

Сінгалевич

P. S.

Переслухані повстанці підчеркують протоколярно включно анти-польський національний характер повстання.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 293.
Машинопис. Оригінал.

№ 52

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ
УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКАМ
УРЯДУ В ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ
ПРО АРГУМЕНТАЦІЮ ПРАВОМІРНОСТІ
ДЕРЖАВНОЇ САМОСТІЙНОСТІ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

1 вересня 1920 р.

Високоповажаний Пане!

Дозволю собі переслати Вам копію чотирьох нот, які Уряд Західно-Української Народної Республіки /Східної Галичини/ вислав до правительств: Великої Британії, Франції й Італії.

І. З огляду на поширені Поляками невірні інформації про український нарід Східної Галичини, в ноті з дати 7. серпня с.р. вказано на ті факти і ті обставини, які виявляють повну здібність і право українського народу Східної Галичини на державну самостійність. Знова в ноті з дати 15. серпня с.р. наведено мотиви, які повинні спонукати держави антанти, щоби вони у своїм власнім інтересі, та в інтересі політичної міжнародної рівноваги і постійного мира визнали державну самостійність Східної Галичини.

До тих мотивів дозволю собі додати ще ось ті:

1/ Самостійна українська держава Східної Галичини буде основою дальшого національно-політичного розвитку

українського народу, який заселює бувшу російську Україну. Такий еволюційний розвиток створить з часом і з бувшої російської України противагу для великої і в будучности могутної Росії, противагу потрібну з огляду на те, що після розвалу Австрії не буде в її сусідстві ніякої більшої політичної сили, яка моглаби протиставитися такій будучій Росії.

2/ Одночасно Східна Галичина як самостійна держава /евентуально в звязку з іншими/, буде барієрою між Росією а Закарпатським півднем, куди змагати-ме поширитись (свою експанзію) Росія.

3/ Велика будуча Росія шукати-ме і знайде порозуміння з Німеччиною, з якою разом вона може заволодіти головними шляхами до Орієнту та поділитися володінням над далеким Сходом. Утворення при помочи Східної Галичини української політичної сили на півдні Росії, унеможливить зреалізованя німецько-російського союзу опертого на таких спільних ціллях.

II. Ізза нелюдського адміністраційного режіму, який приймає Польща у Східній Галичині, а на який вказано тільки коротко в ноті з дати 20. серпня с.р., вибухло там українське повстання проти польської окупаційної влади. Гаслом повстанців є: “самостійна українська Східна Галичина”, про що згадано в ноті з дати 26. серпня с.р., де вказано на виключно національно-політичний характер того повстання і на відсутність всякого звязку повстанців з большевицькими військами. Наслідком тих подій Поляки завели у Східній Галичині воєнні суди. Пекло польського адміністраційного терору у Східній Галичині розгорить ще душим огнем.

Таке положення вимагає негайного передання адміністрації у Східній Галичині українському Урядови і визнання державної самостійности Східної Галичини. Коли буде тим способом побудований вал проти польської заборчости, большевицька Росія не буде дальше напирати на Захід і тим скорше і лекше буде привернений польсько-російський мир. Инакше того мира не буде. Горячий, фанатичний патріотизм галицьких Українців не погодиться ніколи з істнован-

ням ніякої польської влади у Східній Галичині, бо воно загрожує не тільки їх національній але й фізичній екзистенції. Життєвий інстинкт індивідуальний і суспільний Українців Східної Галичини буде шукати всякого союзника в боротьбі за вдервання життя.

1/ Ось чому: Поляки вигублювали і вигублюють Українців головно при помочи так званих таборів інтернованих і полонених, де з причини голоду і викликаних нарочно польською адміністрацією тих таборів епідемічних недуг вигинуло кількадесять тисяч Українців /про се точно розказано в “Кривавій Книзі”, яку дозволяю собі переслати/. Крім того вигублюють Поляки голодом около 5000 бувших українських державних функціонерів і їх родини, не допускаючи їх до служби в тимчасовій адміністрації краю, ні не даючи їм ніякого матеріального заосмотрення. В той спосіб Польща, винищила і винищує перш усього інтелігенцію українського народу. Українських студентів не допускається до студій на давнім польсько-українським університеті у Львові, щоби української інтелігенції більше не прибувало.

2/ Але сто раз страшнішою від тих способів національної екстермінації, є кольонізація більших посіlostей земельних у Східній Галичині спровадженими з заходу польськими кольоністами, яку Поляки переводять систематично і масово від самого початку, коли окупували Східну Галичину. Та польська кольонізація винищує український наріd в його коріни бо вона доводить до фізичного і матеріального зруйновання всего українського селянства. Не хочу Вас томити статистичними цифрами. Вкажу тільки на висліди самої польської статистики, по якій розділ всеї більшої земельної посіlosti між місцевих селян тільки самої Східної Галичини, не заспокоїв-би їх “земельного голоду”. Таж сама польська статистика вказує що вже нині в Східній Галичині скількість дрібно земельних господарств о просторі 1-5 гектарів, виносить 78,9 % всеї земельної посіlosti. Більшість тих господарств не є в силі вижити своїх власників.

З приростом населення ті дрібні посілости будуть ще більш дробитися. В Галичині нема промислових підприємств, куди відпливав-би викинений із села безземельний пролетар. З огляду на значне подорожіння транспортних засобів і рільничого інвентаря, еміграція українського селянства в чужі краї також неможлива. Коли отже землю більших посіlostей кольтонізується замість розділити її за заплаатою повної вартости між українське селянство, яке віками працювало на тій землі і розумною земельною реформою зберегти край перед економічною і суспільною катастрофою, то тим самим засуджується мільони українських селян і їх дітей на повільну фізичну дегенерацію і вимирання, з нужди і голоду цілими десятками літ. І тут в обороні землі і життя стане самозаховуючий інстинкт трьох з половинню мільонів українського селянства, проти якого не встоїться ніяка сила. Загрожена в своїм життю і в життю своїх поколінь людина і так само загрожена нація шукати-ме по непереможним законам природи всякого засобу, при допомозі якого було-би вдержане її істнованя. Такі відносини виключать заведення постійного мира на Сході Європи.

Отсе тільки деякі з мотивів, які не говорячи вже про право національного самовизначення повинні заставити держави антанти, щоби вони визнали державну самостійність Східної Галичини та вже тепер передали її адміністрацію українському Урядові.

Поручую Вашій ласкавій цінній опіці нашу справу і прошу прийняти слова моєї найглибшої пошани для Вас.

Відень, дня 1. вересня 1920.

(Підпис)

Державний Секретар для справ закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77.
Машинопис. Копія.

№ 53

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ В ПРАЗІ
СТЕПАНОВІ СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ
ПРО ТИМЧАСОВЕ ДОРУЧЕННЯ
КЕРІВНИЦТВА МІСІЄЮ ЗУНР У ПРАЗІ**

*2 вересня 1920 р.*Ч. 115/20.

До

**Високоповажаного Пана
проф. д-ра Степана Смалъ - Стоцького
професора університету**

Прага.

На основі уповажнення Пана Диктатора доручаю Вам провізоричну управу Дипльоматичної Місії Західно-Української Народної Республіки в Празі.

Ваша місячна платня буде виносити квоту 4500 чеських корон.

Відень, дня 2. вересня 1920.

(Підпис)

Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Копія.

№ 54
**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ
І ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ**

Прага, 2 вересня 1920 р.

В Ваших руках є вже певно звідомлення от. Шипайла про повстання. Зі всього виходить, що воно вже само собою зліквідувалося. І Бекеш, і Синечко і Рибачевський опинилися знов то в Прикарп. Русі, то на границі. Я уважаю тільки своїм обов'язком підчеркнути се, на що очевидно і от. Шипайло певно звернув увагу, що в Галичині населення відносилося ворожо до такого підприємства, як несерйозного, і помагало Полякам вилапувати “повстанців”. Над сим треба добре застановитися. Для того що про повстання нема тепер по газетах ніяких вістей, не можу виконати Вашого поручення, щоб в пресі підчеркувати його національний характер. Все-ж таки буду старатися, щоб в тім напрямі було зроблено все, що можливе.

Тепер поїхали на Прикарп. Русь наші молоді Празькі комуністи, щоб так само викликати звітлія в Галичині повстанський рух, але очевидно — большевицький. Поміж частинами нашої бригади, які є на роботах в Празі, ведеться дуже завзято большевицька агітація.

На телеграми Сінгалевича і Окопенка в справі транспорту з Лебрінгу і Відня до Ліберця був я сьогодні по раз другий в міністерстві справ закорд., і переконався в такий спосіб, що дозволено мені прислухатися телефонічній розмові референта дра Нідерлього з Віденським послом, що міністерство дійсно вже було запорядило, щоб Віденський чеськословацький посол дав бажану нами заяву австр. уря-

дови що до повної неутральности зі всіма її наслідками. Се я зараз таки спішно зателеграфую і думаю, що тепер вже не знайдець ся більше перепон для транспорту. При сій нагоді сказано мені в міністерстві, що справа генер. Курмановича вийшла вже з міністерства до міністерства народ. оборони — отже може вже бути оповіщена.

Був у мене проф. Штрасбургс. університету Мазон француз, що минулого року був тут при генер. Pelle як офіцер і знавець словянських справ. З розмови нашої подаю Вам до ласкавої відомости, що Мазон рішучо перечив, буцім то Франція давала своє благословенство на виправу Поляків до Києва і про се а також про договори Пілсудського з Петлюрою знала; навпаки Польща завдає Франції багато клопотів своїми заборчими забаганками. З його слів вичув я великий інтерес Франції до Схід. Галичини, він навіть запевняв мене, що ми переконаєм ся, що ніби то Франція наша приятелька. Чи видна річ, що я його поінформував про повстання народу укр. зовсім по мисли ноти нашого уряду до Льюїд Джорджа. Він тепер поїхав до Білгороду, з початком жовтня вернець ся сюди на 2-3 неділі, отже я мати му нагоду з ним ще докладнійше поговорити.

Вчера був я у посла Німеччини проф. Sanger-a повних дві години. Я передав йому нашу кроваву книгу і при сій нагоді розбалакали ся ми на добре про Україну і про Галичину з осібна, про Росію, про цілу східну і середню Європу, взагалі про всі справи, які так живо займають кожного думаючого чоловіка, як нарешті дійти до бажаного мира, ладу і порядку на нашім суходолі, а особливо на сході Європи. Німеччина тепер мусить бути нейтральна і не може виступати активно, але Німеччина сьвідома свого покликання, завести лад і порядок і прийде час, що вона се зробіть на пожиток і щастя людства, бо навчена досвідом не попаде другий раз в такі помилки, які вже раз знівечили добре задумане діло. На місце давньої Росії може прийти

тільки федерація народів — Московщину не можна відтяти від моря; - форма тої федерації ще знайдеться сама собою (може бути менше більше і така, як в Німеччині Баварія, Саксонія...). Полагодити всі справи сходу може тільки конференція всіх народів (між ними і Німеччини) і тут Україна може бути зовсім безпечна, що Німеччина її не опустить. Всі імперіалізми мусять зникнути. З його слів виходило, що Галичина повинна належати до України. Коли щось нового творити, то повинно ся творити по лінії ідеї. Очевидно се все не дасть ся одним махом, одним почерком зробити; на се потрібно буде довшого часу і розвитку. Всі сили життєві треба зорганізувати, заставити до дійсної праці творчої і тут найдуть великі організаційні здібності Німців своє поле. - Sanger, чоловік дуже розумний. Думаю, що мої зносини з ним не остануть ся без впливу на поширення розуміння у Німців нашої справи. Бо я очевидно старався при тій нагоді дати йому як найбільше фактичних інформацій.

Петлюрів міністер Косенко розказував тут одному довіренникови, що Врангелеві делегати були у Петлюри, що заключено військовий договір, який по заключенню політичного договору (сей договір ще не готовий) буде оповіщений Петлюровим урядом і Польщею. Лінія має іти по Смир. Тоді Омелянович-Павленко з Галичини мав би іти на Україну. — Я все своє думаю собі. Коли-б між нашими обома урядами було порозуміння — я його все а все уважаю в інтересі спільної справи конечно потрібним — то ми побут Павленкової армії в Галичині могли-б були визискати зовсім інакше для самої таки Галичини...

Сюди знов приїхав якийсь емісар Петлюри, щоб розвідати ся про настрої в Празській укр. громаді, в нашій бригаді, про большевицькі агітації. На Модеста Левицького, який з ним говорив, зробило се вражіння, що Петлюрів уряд щось недоброго задумує супроти Галичан.

Бенеш мав в сталій комісії виклад про “малу антанту” і свою політику взагалі. Посилаю Вам сю його промову в цілості. Згадав і про повстання на Україні.

З низеньким поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Рукопис. Оригінал.

№ 55

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
в. о. ГОЛОВИ МІСІЇ У ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ
ТОМАШІВСЬКОМУ ПРО МОЖЛИВУ ЗМІНУ
ПОГЛЯДІВ У ФРАНЦІЇ НА СХІДНОГАЛИЦЬКУ
СПРАВУ І ПРО ПОВСТАННЯ ПІД ПРОВОДОМ
ФЕДОРА БЕКЕША НА ПРИКАРПАТТІ**

4 вересня 1920 р.

Ч. 133/20.

До
Високоповажаного Пана
проф. д-ра Степана Томашивського
в. о. голови Дипломатичної Місії
З.У.Н.Р.

в
П а р и ж и .

Прошу прислати мені ласкаво копію Вашого “про сучасний стан галицького питання зі становища міжнародного права”, про яке згадуєте у своїм письмі з дати Париж 29. серпня 1920.

Чеські дневники приносять вістку, що у французьких деяких військових сферах помічається ревізія традиційного французького погляду на справу Галичини. З окрема пишеться там, що генерал Веджвуд, який до недавня працював в польськiм генеральнiм штабi, домагався від Польщі, щоби вона в Галичинi відступила із своїми військами на свою етнографічну границю та не ускладнювала свого військового і політичного становища нездійсними претенсіями на Східну Галичину. Чи такі донесення основані на правді? Подібні вісти одержували ми приватною парсою ще перед виїздом Пана Президента до Парижа. Як-що вони справді відповідають дійсности то Пан Президент, який мав в пляні говорити з Фошем, буде міг успішно користуватися таким поглядом деяких французьких офіцирів і в своїх розмовах з французькими політиками.

Наше повстання в краю мабуть остаточно ліквідоване. Почато його без приготування. Виправу з Закарпатської України з Лавочного в околицю Сколього зорганізував Бекеш адвокатський конципіент, який перебував у Волівци (за Лавочним). Після невдачі він із своїми 60 товаришами (між ними 2 легко ранених і п'ять полоненими Поляками) переїхав залізничним поїздом на чехословацьку територію і тут усіх Чехи інтернували. Інтернованих переслухують і всі вказують на національно-політичний характер своєї виправи та на відсутність у них яких-небудь большевицьких симпатій. Про вислід повстання в інших сторонах Східної Галичини досі не маємо певних вісток. Се тільки певно, що Поляки на території цілої Східної Галичини (точнійше: області львівського висшого краєвого суду) завели воєнні, доразові суди.

Наслідком епідемічної недуги “на орієнтацію” поширеної особливо широко і небезпечно серед наших молодших старшин військових на Закарпатській Україні, наслідком грубої неморалі деяких із тих старшин, прийшло до повного розстрою наших військових частин на Прикарпатській

Україні. Чехи обвинувачують ті частини о звязки з большевицьким рухом (імпортованим мадярськими большевиками). Кінець кінців ті обвинувачення і — невдана виправа Бекеша довели до остаточної ліквідації наших робітничих сотень на Прикарпатській Україні. Чехи почали вже мужву і офіцирів вивозити в глибину Чехії — мабуть до табору у Вранові. Частини того “війська” розбіглися по горах.

В Східній Галичині большевики відступають. Вам певно те так само добре відомо. Збирається конференція в Ризі. Поляки видвигнули як одну з мирових умов: домагання гра ниці Збруча.

Вчера остаточно вирішили 3 галицькі партії: трудова, радикальна, селянсько-радикальна (Трильовського) не браги участі у всеукраїнськiм конгресі, з тої причини, що його скликається у невідповіднім для нас часі.

Відень, дня 4 вересня 1920.

Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Засвідчена копія.

№ 56
**ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ
ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ
СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПОДІЇ
В КРАЮ І В ТАБОРАХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ
НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ**

4 вересня 1920 р.

**До Високоповажного Пана Уповноваженого для справ
закордонних д-ра Стефана Витвицького у Відні.**

Ледве вислав я вчера звідомлення, як прийшов до мене медиц. підхорунжий Володимир Сенчина, який якраз приїхав з Галичини через Ужгород і розказав мені ось що. Він вийшов із Станіслава на Богородчани, Перегинсько, потім горами на Сивулю аж на границю Підкарп. Руси. Повстання в Перегинську було таке. В сих околицях счинилася паніка перед большевиками, яку ширили такі як він. Кілька днів перед всякими урядами стояли підводи, готові для евакуації. В Богородчанах сама польська жандармерія передала д-ру Осип. Охримовичови всю владу в руки — і він мав урядування в своїх руках, але тільки 24 години, бо зараз потім вернулися уряди, а Охримович побачив що небезпечно, і утік аж на Підкарп. Русь. В Калуші не було нікого, так само в Рожнятові, де мужики самі рядили. В Перегинську один бувший австр. і укр. жандарм дібрав собі ще одного товариша і враз з ним давай острілювати евакуаційну валку староства з Калуша, в котрій було 60 жандармів і робив се так, що завсіди забігав їм дорогу наперед — арештував на решті старосту, забрав касу староства 5—7000000 марок. Так виглядало все повстання в сій околиці, все діялося на тлі большевицьким. Між нарідом поширені всякі поголоски, мужики вірять н. пр., що в Підкарп. Руси на самій границі вже

є укр. бригада (та бригада грає взагалі дуже велику роллю в очах народу), що в Осмолоді стоїть 8000 визброєних людей, що “сотн. Небиловець з 3000 людьми іде на Стрий” і т. п. Вся та паніка серед Поляків в сих околицях тривала 24 години, а потім всі постерунки жандармерії вернулися знов на свої місця, а як собі тепер там поступають, того Сенчина вже не знає. З ним прийшли на Підкарп. Русь сотн. Лисняк, четар Дольницький, д-р Охримович і ще 38 людей, які з Галичини втекли перед Поляками.

Коли я спитав в Сенчини, чи не чув він про якесь військо, около 1200 людей, які нібито, як ми довідалися з чес. жерела, мали перейти з Галичини на чес.-слов. територію, що се за люди і т. п., він дав мені відповідь, що се певно генер. Кравс, Вольф, Льонер, Степанів і взагалі т. зв. херсонська запасна бригада Павленкової армії, але не міг мені нічого певного сказати. Сю чутку телеграфував Вам от. Шипайло. Я не телеграфував сеї догадки Сенчини, бо хотів сьогодні докладніше все розвідати. І справді д-р Цьокан приїхав і потвердив се. Порадившись з генер. Курмановичем, Індижевським і з Шипайлом та Цьоканом, пішов я зараз з Шипайлом до держав. секретаря (заступ. міністра), генерала Гусака і аж там довідалися ми все автентично. Се дійсно група генер. Кравса, 700 людей, 15 гармат, 25 скорострілів, 13 жінок, 2 дітей, 700 коней, 6 мілон. карбованців в касі. Чеська військова комісія з Ужгороду виїхала до Ясеня (Köresmöze) — там сей відділ стоїть —, аби його обезброїти, перебрати маєток в порядку, а їх вислати до Ліберця (Райхенбергу). Ми пішли до генер. Гусака для того, то д-р Цьокан висказав побоювання, що їх мають післати (обезброїти) назад до Галичини, отже ми мали і дійсно просили, аби з ними так поступити, як з нашою бригадою. Се було вже запроваджено. Крім того просили ми, щоби Гусак дав Шипайлови дозвіл поїхати аж до Ясеня, аби з ними порозумітися, вислухати, чого їм ще треба. На се

з огляду на міжнародні обставини Гусак не хотів дати дозволу. Та ми бачили і переконалися, що чес. мін. народ. оборони запровадило все так, як ми собі були б бажали, так що їзда поки що злишна, тим більше, що може вони, як Гусак сказав, вже навіть в дорозі до Ліберця. Се все сталося помимо того, що Гусак назвав їх кілька разів “петлюрівцями”.

Д-р Цьокан каже, що ще і якісь маленькі групи по 20, 30 людей мали попереходити на чес.-слов. територію, а сам Гусак говорив про чутку, що дві сотні большевицької кінноти нібито мали вже дістатися на Підкарп. Русь, але се останне не справдилося. Чехи очевидячки побоюються большевицьких розрухів.

От і все!

Маю чуття, що перехід Кравса з своєю частиною сюди фатальний крок. Волів би він був лишитися в Галичині, бо тут буде інтернований, як наша бригада, і що нам з того вийде. В Галичині ж їх може ось-ось і треба би було — тож большевики відступають...

З низеньким поклоном

Д-р Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 277.
Рукопис. Оригінал.

№ 57

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ПРЕДСТАВНИКОВІ В БЕРЛІНІ
ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО НАРАДУ
ГАЛИЦЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ
ЩОДО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСУ**

6 вересня 1920 р.

**До
Високоповажаного Пана
д-ра Евгена Левицького
в. о. представника ЗУНР**

**в
Берліні.**

Уважаю за вказане поінформувати Вас про рішення галицьких політичних партій в справі всеукраїнського конгресу. Уряд галицької України згідно із рішенням представництв трьох галицьких партій, а саме трудової, радикальної і селянсько-радикальної, стоїть на становищі, що участь Галичан в сім конгресі не є на часі.

Мотиви того рішення ось які:

1) Програма конгресу має обнімати не тільки питання чисто національні, але і політичні, бо проголошування під сю пору лише єдність національну, се річ зайва і на теперішній вже час троха дивна. Отже лишається як ціль конгресу обговорення і вирішення питань державно-політичних. Прийдеться тоді з'ясувати і висловити відношення до галицького та петлюрівського Уряду та уконституувати нову українську владу.

2) Брати участь в конгресі із новими політичними цілями для нас під сю пору, коли ми всі зусилля звертаємо на признання суверенности галицької держави річ не лише

небезпечна, але і шкідлива, бо можна допустити, аби якась нова українська інституція, яка стати хоче чи має державним органом виконувала роль суверена у відношенню до галицької України і признавали чи не признавали її владу, обговорювала і вирішувала її закордонну політику і т. и.

3) Конгрес той мав-би установити нову українську (чи всеукраїнську невідомо) владу, як щось нове і противне до Уряду Петлюри. Установлення нової державної влади, се акт високого перворядного політичного значіння – і ніхто не зрозуміє, як се, що галицькі політичні представники установлять нову українську державну репрезентацію, хоч визнають свою окрему державу свій окремий Уряд. Тоді вже до решти стане темно всякому: одна се держава, чи дві, як-що дві, які їх взаїмовідносини і т. д.

4) Установлення нами (при нашій підмозі) нового українського Уряду заставить нас не тільки піддержувати, але і боротися спільно з ним проти другого українського Уряду: Петлюри.

Се нас втягне знов у вир наддніпрянських межусобиць; се знівечить нас ще більше в нашій нутрі, визве серед нас самих внутрішню боротьбу, відверне нашу увагу і сили від іншої нашої роботи.

І знов що на те все скаже заграниця? Не вільно нам у самім-же всеукраїнським конгресі знова своїми руками під сю саме пору замазувати того образу галицької справи, який вже остаточно на стільки прояснився, що ми можемо небавом досягти своєї ціли.

5) Нема гарантії, що конгрес дійсно установить бажану нами владу для Східної України, а не стане на становищі Петлюри.

6) Уряди галицький і Петлюри були утворені в краю покликаними до сего представниками місцевого населення, а як такі висловлюють вони державно-політичну волю населення, яке під сю пору по причині чужої окупації не

має спромоги висловитися. Натомість влада покликана до життя конгресом буде висловом лише принагідно опинившихся за границею громадян, через що і значіння сего Уряду, яке не має згоди і опертя о місцеве населення, буде мати характер щонайвисше національного комітету.

Другою справою є повстання, що при кінці серпня мало вибухнути в Галичині проти польської окупації.

На підставі достовірних і провірених вістий около сто людей задумало викликати в околицях Скольного, Стрия і Долини збройне повстання проти Поляків, вихісноуючи лихе мілітарне положення Поляків. Тому що організація була доривочна і без порозуміння із місцевим населенням, цілий рух, який не найшов відгмону у місцевого населення, зліквідовано. Сими днями генерал Кравс із своїм штабом, 1500 людьми, канонами, скорострілами і другим знаряддям перейшов границу ческо-словацьку, де його відділ по мисли міжнародного права обезоружено. Ген. Кравс находився в складі армії Павленка і доконав переходу на знак протесту Галичан проти Поляків, які уважають Східну Галичину як польську провінцію і терроризують українське населення введенням наглих судів.

Відень, дня 6. вересня 1920.

Степан Витвицький

Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 14–15. Машинопис. Оригінал.

№ 58
**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
В БУДАПЕШТІ ЯРОСЛАВА БІБЕРОВИЧА
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ**

6 вересня 1920 р.

Ч: 390/20е
Будапешт, 6. вересня 1920.

**До
Високоповажаного Пана Державного Секретара
Др. Степана В и т в и ц к о г о
Уповновласненого для справ закордонних
В і д е н ь .**

1.го одержав я Ваше письмо Ч:109 з 1.го вересня і маю честь донести, що я після Вашого письма Ч: 12 з 10го серпня передав під Ч: 281 тільки звіт до точок 1, 2, 3, 4, 5 і 7.

Не маючи відповідних сил і пояснюючи взглядно роблячи пропаганду переданими мені ласкаво через Вас матеріалами між тутешніми урядами і чужими місіями, не мав я часу полагодити так скоро звіту до точок 6 і 8 тогож розпорядку. В свободнійших хвилях виробив я вже зіставлення рахункові каси заступництва, каси збірної станиці, каси закупна і каси грошей нафтових і передав їх вже під Ч:284/1, 2, 3, 4 і 5 отжеж мусят вже бути в Ваших руках.

Зіставлення до точки 8 слідує по скінченню всіх зіставлень рахункових.

Що до справи зрабованих грошей через Михайловича і мадярських красногвардейців то я здав вже звіт і передав оригінальні протоколи ще в квітні м. р. четарем Рожанковским до Станиславова.

Позаяк здаєсь Вам та справа не відома, позволю собі коротко повторити: 24го марта 1919 /: в два дни по перенятю влади через більшевиків:/ вдерли ся около 3ої години рано до бюро заступництва, а опісьля до мого помешканя, майбутний бувший російській сотник Леонід Михайлович з 15 до 20 красногвардейцями і забрали всі у мене знаходячіся державні гроші /:прислані на закупна:/ в сумі около 3,000.000 К., крім сего паросот корон моїх і много моїх і моєї жінки річей вартостних і біля, а мене і перебуваючих хвилево в заступництві Похмурского, Рожанковского і Чучмана заарештовали. Ставляли нас під стіну, але опісьля ранком випустили. З помощью тогди в Пешті перебуваючого п. Др. Кормоша і Макса Пінтера, довідавшись через детективів, що гроші справді у тогдішного комісаря закордонних справ зложені виробив я, що звернено нам тоті гроші ще того самого дня вечером. Гроші обчислено комісійно і як опісьля вдало ся мені роздобути зіставлене касове, сконстатовано, що з зрабованих грошей бракує 123.800 К.

Сконстатувавши це, звернув я ся в сей час до мадярського комуністичного правительства о звернене тої решти і Кун Беля обіцяв і казав навіть Михайловича заарештовати. Але позаяк Михайлович мав легітимації від Леніна випустив его і післав до краю. По дорозі перехопили его наші власти в Стрию і держали так довго в Станиславові, аж поляки випустили его.

Від тої пори був я що тиждня в комісаряті справ закордонних, або у комісаря або у самого Куна а крім сего написав 9 нот протестних, і Кун обіцював все, що я ті гроші дістану, позаяк він знає, що ті гроші Михайлович і товариші по дорозі вкрали але на письмі не дав нічого.

По перевороті я звернувся в сей час до нового правительства і від тої пори писав вже 12 разів, покликуючися на се, що моє правительство жадає від мене зложене рахунків, але до тепер одержав я лишень два повідомлень, що справу передано поліції. Я маю надію, що ми ті гроші дістанемо,

але се потребає ще довший час позаяк здаєсь Маляри при-готовлюють розпорядок що до шкід більшевицьких.

Що до справи зачету Ковача Імре маю честь подати: як я вже в моїх звітах про касу закупна подав, перебувало вже від грудня 1918 р. много ріжних панів, уповноважнених Д.С.В.С. для закупна ріжних річей. Як п. атаман Дидиньській привіз гроші, передав мені устно приказ Д. С. В. С. що мене не хотят втягати в справи закупна, але що я маю вести касу і виплачувати суми затверджені інт. Шмідом і Чучманом. Они суть відвічальні за всі закупна. На письмі не привіз нічого бо “не було часу”. Я просив о приказ Д.С.В.С. але не одержав ніякої вістки, так само як мені не передавано ніяких “Вістників” ані розпорядків. Як мені розказували приїжджаючі в краю, здаєсь через це, що було много аспірантів на моє місце.

Від того часу приходили до мене фактури закуплених, по більший части уповноважненим Д.С.В.С. Др. Рудольфом Маргулесом товарів, з потвердженням Чучмана або Шміда, що товар переняли. Оба інтенданти приходили також часто до мене по гроші, виставляючи квіти, і заявляючи що замовили товар і мусят дати зачети.

В маю 1919 р. зробив п. інт. Чучман рахунок з закупна і постягавши свої личні квіти, подав обрахунок, з котрого виходить, що він передав між іншим 150.000 К Маргулесови, а Маргулес дав з того яко зачет 100.000 К на замовлені 10.000 пар черевиків, а 50.000 К на пів вагону паприкі, обі суми одному будапештеньському купцеви Ковачеви Імре. І в дійсности в обрахунках єсть контракт між Маргулесом яко уповноважненим Д.С.В.С. і Ковачом і квіт на одержані зачети 100.000 К і 50.000 К.

Ковач перебуває від самого початку комунізму постійно в Відни /:хотяй і тут має помешкане і бюро:/ наперед в Гранд-готелю а тепер має мати приватна помешкане.

Черевики мав діставити Ковач Льюко Відень і він мав вистаратися о дозвіл вивозу з Австрії, а я мав вистаратись

о дозвіл перевозу через Угри. Я вистарав ся о той дозвіл, і маю его в руках. Як мене наш уряд господарчий в Відни інформував, Ковач був у них, сказав що черевики вже заладовані і приніс дозвіл вивозу з Австрії. Але показалося, що той дозвіл фалшований /:як мені розказивано, мав тогди навіть австрійській уряд видалити якогось урядовця з того бюро:/ і наша комісія віденьська не могла перебрати того товару.

Маючи контракт і квіти в руках, просив я в літі м.р. пару разів наш господарчий відділ, щоби довідалися через поліцію адрес Ковача і стягнули ті суми. Так само я просив пару разів п. Чучмана, перебуваючого так довго в Відни без заняття і побравши так много грошей за той цілий час з відси /:звертаю увагу, що его імя майже в кождим виказі касовим, переданим мною до Відня:/ щоби притиснув Ковача до звороту тих грошей, але все це було без успіху. Доперва в грудни 1919 р. на мою нову інтервенцію, дістав я припоручене внести на Ковача скаргу до суду в Пешті, позаяк контракт зроблений в Пешті.

Я писав тепер сам наперед пару разів до Ковача а потім через адвоката Др. Риглера /:змадяризований Буковинец:/ але Ковач не відповідав, отжеж в марти с. р. віддалисьмо справу до суду. По многих проволіканях при посьлідний розправі в серпни с. р. заявив его адвокат як сьлідує:

1. всі контакти між Маргулесом і Ковачом зачинаються “Др. Р. Маргулес, уповновласнений Д.С.В.С. Української Нар. Рес. і пр. отжеж він, мимо сего, що він тоті зачеги дістав, не може їх мені звернути, бо я “Уповновласнений Західно-Укр.Н.Р.” і може бути, що по якимсь часі зголоситься якій Уповновласнений Української Нар. Р.

2. що він мав страти і обрахунки з п. Маргулесом і він вже з ним віривнав ся.

Маргулес перебуває в Відни, єсть членом якоїсь торговельної місії чи товариства, як мені доносять, має мешкати при Ротентурмштрасе 12 /:в поліції буде можна довіда-

тись, а може і п. Чучман буде его адрес знати, бо перед пару місяцями стрінув я Маргулеса в Відни на улиці, де він мені розказував, що Чучманови мусить ся зле вести, бо він вже і его хотів натягнути:/.

Отжеж однісеньким доказом перед судом може бути заява Др. Маргулеса, щось в роді того, як я вже давно післав до Відня, де він подає до відома, що він був уповноважений Д.С.В.С. Західної України, в імени Західної України зробив тоті контракти з Ковачом що до черевиків і паприкі, що він від мене, яко уповноваженого Західної України дістав гроші дані на зачет і що Ковач має мені звернути гроші, як також що він /:не маючи права до сего:/ ніяких обрахунків або вирівнань в тих двох справах не зробив з Ковачем. Єсли Маргулес такої заяви не дасть, то мусимо заскаржити Др. Маргулеса о тоті суми.

Отжеж я прошу ще раз о можливе скорє переданє мені тої заяви і також єсли ще єсть в Господарчім відділі, а може в віденським посольстві короспонденция з Ковачем, де він признає наше віденське посольство яко маюче право до того контракту а також єсли єсть щось на письмі, що дозвіл вивозу предложений Ковачом єсть фалшивий.

Що до паспортів маю честь подати до відома: не маючи ніяких директив ні розпорядків, виставляв я з початком 1919 року лишень безплатні перепустки а опісля паспорти і то наперед лишень аркушові а потім і книжочки. Як оплату побирав я за паспорт 10 К а за віза взгль. продовження 5 К.

Будучи в червни м. р. в Відни довідав я ся, що віденське бюро паспортове за аркуши і за книжочки більші і ріжні оплати отжеж і я приказав побирати за аркуши по 20 К за книжочки по 50 К за продовження по 10 К. від 1го січня 1920 по 25 К. В маю с. р. будучи знова в Відни довідав я ся, що лишень до держав походячих з бувшої монархії австро-угорської побирають по 50 К а до других держав по 100 К і від 10. мая с. р. дав я і тут такій приказ, котрий і до нині

з обов'язує. Через цілий час видавано бідним особливо вертаючим з полону без оплати.

Книгу касову паспортову вів до грудня 1919 мій тогдішній урядовець Ю. Похмурській, а від того часу вів кожний що був в бюрі паспортовим записки лишень, а книгу я сам. З каси паспортової ми виплачували друкі для бюро паспортового, всі порта, телефон давали підпомогу бідним на дорогу, оплачували чищене бюро і ріжні менші видатки. Позаяк зіставлене ад точка 6 Вашого розпорядку з 10.го серпня що до каси паспортової єсть дуже велике, буду міг на разі лишень в скороченю подати. Мимо сего разом з оплатою за “Охоронні листа” видавані підчас більшевизму за оплатою по 10 К з кінцем тамтого року міг я перенести до каси заступництва 7.571 К 96 с. Що до веденя каси через мене і рівночасно переходячи до питаня урядовців маю честь подати до відома: з початком минушого року вів я рівночасно з заступництвом команду збірної станиці, отжеж мав я кількох резервових старшин з ріжними студиями до диспозиції. Але вже від самого початку був я змушений віддалювати за ріжні неправильства одного по другим. Так було наперед з п. Яросл. Савчаком, що видавав себе за доктора прав. Приїхавші з краю повідомили мене, що він не був Др. і, що его вже давно викинули з суду за непорядкі. І тут зачав він запиватися і газардувати цілими ночами і я мусів его видалити. Дальше був оден п. Мельничук Володимир, інженер, що вів записки грошеві дуже неточно, підхорунжий, студент фільзофії, великій більшевик і ніколи не хотів слухати. Потім мав я ще присланого мені яко куреря хорунжого Василя Бойка студента академії торговельної, що батярував ся так дуже, що я був змушений для заохорони чести заступництва его відправити в вересни м. р. Залишили ся в мене яко урядовці Юрій Похмурській і Микола Данилюк. Коли я був в грудни м. р. в Відни передав мені п. Диктатор вістку, що п. Галаган робив через цілий рік до Камінця доноси на Похмурского і що добре би було

его видалити. Я видалив его в сей час і звернув ся до Галагана о подане дат. Всі закиди були неправдиві, що я Галаганови також доказав а відпис того письма післав до п. Диктатора до Відня. Але перевірюючи тоті закиди прийшов я тогди до висьліду, що Похмурській в правді не можливий в заступництві. Майже в тім самім часі довідав я ся, що і другий мій урядовец Микола Данилюк побирав крім такси також ще осібні власні оплати, і робив довги, отжеж я мусів і его видалити заплативши за него его довги, щоб не було скандалу.

Будучи так без урядовців, приняв я одного мені вже від 12 літ знакомого бувшого сотника рахункового Рапапорта з Бродів, думаючи, що 62 літний чоловік буде порядний. Але вже в маю довідав я ся, що і він побирає надзвичайні такси до власного кармана, мимо сего, що я сам завсїгди підписував паси і що тиждня обраховував. Отжеж я і его видалив і передав бюро паспортове, взглядно прийом партий і писане паспортів мому, вже в січни 1920 принятому урядовцеви Айзенбергови. В той спосіб зійшло моє бюро лишень на того урядовця і вознього Іеру. Мушу при тім звернути увагу, що я кожного разу як був в Відни пошукував за урядовцями, звертав ся навіть до збірної станиці о якого старшину-інваліду, але все безуспішно. Наперед через більшевизм ніхто не хотів їхати на Угри, а потім кождий знав, що з тої платні, яку я міг дати 2 — 3.000 К місячно тут не можна абсолютно вижити. Найголовніша причина, що наші емігранти воліли сидіти по віденьських кофейнях політикувати і побирати допомогу від нашого посольства в Відни як працювати. Крім сего як мені розказувано, було свого часу і є тепер много аспірантів на моє місце але на урядовця ніхто не хоче прийти.

Єслиб я мав дістати якусь помічну силу, то прошу дуже звернути увагу, що навіть особи роблячі службу виключно в бюрі, мусят бути призвичаєні частійше голитись і руки мити, чистий ковнір мати і пр. бо крім партий приходят до

мене і члени ріжних місий, а я на жаль бачив до тепер лишень дуже мало між нашими людьми, навіть на високих становищах, щоби хоть трошки уважали на свій вигляд.

Що до теперішнього персоналю можу подати сьлїдуючі дати: Адольф Айзенберг, роджений 1887 в Подлісїю, повіт Золочів, там приналежний, служив 11 літ активно при війську а іменно при 80 п. п. і 1. полку артилерїї /в Будапешті/ був Offiziersstellvertreter, Evi-Hauptgrundbuchführer und Standesführer, має дуже добрі кваліфікації за час своєї служби, ніколи не караний, жонатий, має 3 дітей. Вміє добре писати на машині по малярски і німецки, не зле по французки, розумієся на всїх роботах канцелярийних і працює до тепер дуже пильно і щиро.

Степан Ієра, котрого мені прислано свого часу яко курєра, роджений 1888 р. в Ляцко, повіт Доброміль, син господаря, був під час війни вахмайстром при кавалерїї. В грудни 1918 приїхав тутки і їздив яко курєр між Стрийом і Пештом. Вміє троха по німецки розуміє по малярски, знає вже добре де всі уряди і місії, але як мені розказувано, зносить ся з урядовцями п. Галагана і розказує про все, так що мушу навіть найменші акта перед ним замикати.

Перепрашаю дуже, що так много написав, але хоть раз хотів я представити, як тяжку працю тут маю.

З глибоким поважанєм

Ярослав Біберович

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 292.
Машинопис. Копія.

№ 59

**ТЕЛЕГРАМА ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО СКЛАД ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ
МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ**

8 вересня 1920 р.

: urgent =
= monsieur witwytski chef affaires
etrangères 15 windmuehl-gasse wien autriche =

Telegramm

aus

ddd paris 18998 37 7 21b33

envoyez immédiatement riga délégation officielle composée
kost lewitsky nasarouk mechouga afin empêcher traité
préjudiciable galicie stop pleins pouvoirs instructions
détaillées recevront en chemin chez eugène lewitsky = dr
petrouchevytch =

Увійшло дня 8 / 9
ч. 150

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 60
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ КОСТЕВИ
ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО НЕГАЙНИЙ ВІД'ЇЗД ДО РИГИ

8 вересня 1920 р.

ПРЕЗИДЕНТ НАЦ. РАДИ
З. У. Н. РЕСПУБЛІКИ.

Париж дня 8 вересня 1920.

ВПоважаний Добродію,

Отсим маю честь просити Вас, щоби Ви в товаристві Др. Осипа Назарука і Др. Луки Мишуги, виїхали негайно у Ригу в характері делегації зах. укр. Правительства в цілі береження прав Галичини на її політичну незалежність і територіяльну цілість, шляхом переговорів з компетентними чинниками мирової конференції та в разі потреби прилюдних заяв.

Долучена інструкція вказує форму і способи, якими делегація має послуговатися для сповнення сеї цілі.

З глибоким поважанням

Печатка
В. П. Петрушевич)

Підпис (Петрушевич)

ВП. Пану
Др. Костеви Левицькому,
Голові Делегації на мирову Конференцію в Ризі.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294.
Машинопис. Оригінал.

№ 61

**ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ ЄВГЕНА
ПЕТРУШЕВИЧА КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ
ПРО СКЛАД ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ
МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ**

8 вересня 1920 р.

ПРЕЗИДЕНТ НАЦ. РАДИ
З. У. Н. РЕСПУБЛИКИ.

Париж дня 8 вересня 1920.

ВПоважаний Добродію,

З огляду на інформації, що одною з перших умовин Поляків при переговорах з більшовиками в Ризі буде домагання, щоб східна Галичина перейшла до Польщі, вважаю необхідним висилку до Риги нашої делегації в якій, будьте ласка, прийняти провід.

Для цієї мети пересилаю Вам, др-у Назаруку і др-у Мишузі, уповноваження в двох примірниках, одночасно на адресу Др-а Вітвіцького в Відні і Др-а Е. Левицького в Берліні, не знаючи який лист, разом з інструкціями, дійде до Вас швидше.

Бажаючи Вам усього найкращого і Вашим товаришам подорожі
лишаюсь з глибоким поважанням

Підпис

(Петрушевич)

ВП. Пану Др. Костеві Левицькому.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294.
Машинопис. Оригінал.

№ 62
**ЗАЯВА ФЕДОРА ПРИЙМАКА
ЧЛЕНОВІ РЕВВІЙСЬКРАДИ УСРР
ВОЛОДИМИРОВІ ВИННИЧЕНКУ ІЗ ПРОХАННЯМ
ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ НЕВИННО ЗААРЕШТОВАНИХ
ГАЛИЧАН ІЗ КОНЦТАБОРУ В м. ХАРКОВІ**

9 вересня 1920 р.

Отсим звертаюсь до Вас іменем своїм і іменем моїх 24-ох товаришів, находячихся разом зі мною в лагері, Галичан, з проханням зайнятись нашою долею, так як що найменше 75 % нас арештованих сидимо зовсім невинно, так що навіть декотрим з нас годі й догадатись, хто і за що посадив нас тут в концентрац. лагері. Я — бувш. асистент звісного професора Львівськ. університету Д-ра Нусбавма, б. директор учит. муж. прив. семінарії в Коломиї, професор укр. гімназії в Коломиї, автор научних розправ по анатомії в [з слова нерозбірливо] б. довголітний голова філ. Краєв. т-ва “Сільський Господар” в Коломиї, б. окр. Військ. Командант округу Коломия (після перевороту І.ХІ.1918) присуджений польськими властями на смерть, як окр. Військовий Командант, большевик, суджений (но незасуджений) своїми укр. гал. військовими властями за большевизм — я, що весь час своєї військ. служби і в Галичині, і тут, на Україні, стояв за тісну щирю злуку нашої гал. армії з радянськ. військами, при одному спільному фронті проти шляхоцької Польщі — а нині, ні сіло ні впало, очутився в конц. лагері в Харкові і то після того, як я сам, замість жити вигідно у брата в Тернопільщині, зголосився добровільно до служби. Факт арештовання мене нашим Галревкомом, чи ким там другим — се справдішній скандал в діяльності тих, що мене арештували, і я думаю, що не лише я один впав жертвою чи якогось непорозуміння, чи якоїсь підлої денунціяції — інтриги; а тому й прошу Вас Славний Товаришу — займіться справою моєю і взагалі

справою всіх арестованих Галичан в тут. конц. лагері, нехай сей лагер не буде пятном на нашім Галревкомі. Досить вже помилок, досить жертв неповинних. Прикінці прохаю вибачення за смілість і довір'я та, висказуючи Вам зазделегідь подяку за заходи і роботу в згаданій справі, — остаю з глибокою пошаною.

Федір Приймак,
концентрац. лагер ул. Сумска ч. 61.

Резолюція вверху зліва:
Направити по назначению
9. IX.20. *Подпись*
(нерозбірливо)

Резолюція вверху справа:
НКВД
Сообщить для доклада т. Раковскому
о причине содержания в концентрац.
лагере подателей сего
10.9.20. *Подпись (нерозбірливо)*

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 35. Рукопис. Оригінал.

№ 63

РАДИОГРАМА МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ СТАНІСЛАВА САПЄГИ НАРКОМУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ РСФФР ГРИГОРІЮ ЧИЧЕРІНУ ПРО УЧАСТЬ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР У РИЗЬКИХ МИРНИХ ПЕРЕГОВОРАХ

10 вересня 1920 р.

Monsieur Tschitscherin **Commissaire Peuple aux Affaires Etrangires**

Monsieur André Liwicki président de la Mission Diplomatique Ukrainienne en Pologne m'a prié le 9 septembre de Vous transmettre la proposition d'entamer des pourparlers de paix à Riga entre la delegation de paix du gouvernement de la République Socialiste Fédérative des Soviets de Russie et une

delegation du gouvernement de la République Democratique Ukrainienne.

En Portant ce qui precede à votre connaissance je vous prie de vouloir bien me faire parvenir votre reponse.

(-) S a p i e h a

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Vol. 2. – P. 184–185.

№ 64
ІЗ ПРОТОКОЛУ 21 ЗАСІДАННЯ
РАДИ ОБОРОНИ ПОЛЬЩІ

11 вересня 1920 р.

Т/аємно/

... Председатель ставит на голосование...

... 2. Линия по течению Збруча, уже утверждена на предыдущем заседании, — принято единогласно...

... Мин. Скульский предлагает более подробно определить линию границы следующим образом:

“По течению Збруча, далее по границе Восточной Галиции до Ново-Олексинца, от Ново-Олексинца через Кременецкую возвышенность, далее на восток от Здолбунова, по границе Ровенского уезда. На севере эта линия соединяется с красной линией, вычерченной штабом по течению Ствиги”.

Утверждается...

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 385, 386.

№ 65

**ТАЄМНА ІНСТРУКЦІЯ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР
НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ**

11 вересня 1920 р.

ІНСТРУКЦІЯ.

1. Обов'язком делегації є недопустити до того, щоб Галичина /т. зв. східна/ не була, силою мирового трактату між Польщею і Росією-Україною, признана в цілості або в часті Польщі.

2. В тій цілі делегація має — стояти на становищі повної політичної самостійності Галичини в її етнографічних межах /евентуально по лінії Сяну з кінцевою поправкою/ та відмовляти права мировій конференції в Ризі вирішати інакше.

3. Делегація не має ані зголошуватися до участі в польсько-російських /українських/ переговорах ані приймати евентуальних запитань до того.

4. Уникаючи всякого контакту з польською делегацією, галицька делегація має увійти у контакт з російсько-українською та приєднувати її до ідеї повного визволення Галичини з під польського панування.

5. Зокрема делегація має протиділати евентуальним планам поділу східної Галичини по лінії Буга-Стрия чи іншій подібній.

6. Поручається увійти у зносини з заступниками заграничної преси та через неї старатися о розголос нашої справи. В разі неуступчивості Польщі а уступчивості Росії-України в нашу некористь, зазначувати при сім, що до поладження галицької справи одиноко компетентна зах.-евр. Мирово Конференція при участі галицького уряду.

7. На випадок некорисного для нас вирішення мирової конференції, делегація оголосить протест проти порушення права самоозначення галицького народу і постараєся про якширше розповсюдження його.

8. У всіх сумнівних справах делегація має засягати телеграфічних і листовних вказівок від мене безпосередно зглядно через уряд у Відні, як також повідомляти мене точно про свою діяльність.

Підпис

(Петрушевич)

Секретно.

ІНСТРУКЦІЯ ч. 2.

9. З огляду на мішаний характер делегації Пан Голова подбає, щоб усі виступи, як прилюдні так довірочні, мали характер колегіальний, зглядно, щоб усі члени не ділали инакше як на основі рішення цілої делегації. На випадок, колиб Пан Голова був иншої думки як більшість делегації належить звернутись по вказівки до Уряду.

ПАРИЖ дня 11 вересня 1920.

Підпис

(Петрушевич)

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 293.
Машинопис. Оригінал.

№ 66

**ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ
УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ
ПРО ВІД'ІЗД ЄВРЕЙСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ**

13 вересня 1920 р.

На днях виїде до Риги жидівська делегація. Її головою призначено д-ра Гельбера. Вона поки що не виїде в склад нашої делегації. О скільки відносини на місці виказали-би, що вступлення жидівських відпоручників до нашої місії було би вказане, вони се зроблять. Їх провізорична інструкція: недопустити, щоби Східна Галичина осталася при Польщі, — і дальше поза тим нічо більше. Представник Жидів не умів мені вияснити, чому згаданій делегації не доручено видвинути позитивного домагання, щоби визнана була державна самостійність Східної Галичини, і не вмів мені відповісти на мої заміти, що таке дальше домагання з боку Жидів являється простою консеквенцією першою, негативною та політичною конечністю. Панове певно доложать всіх зусиль, щоби жидівських делегатів про се переконати.

Сьогодні одержав я певні відомости, що до Риги виїде делегація радянської України і крім неї, як самостійна, делегація радянської Галичини; таким чином в Ризі зустрінуться із собою чотири українські делегації.

Єсьм в можности зарекомендувати Панам отсі політичні адреси: Д-р Клее синдик литовської держави в Берліні, Д-р Гельман впливовий член лотижського парламенту в Ризі (Жид) та д-р Соловейчик і д-р Рахмілевич литовські делегати на конференцію в Ризі.

Для відповідного вихіснування пересилаю комунікати нашого пресового бюро про польські репресії в Галичині.

На днях виїжджає Василь до Лондону, але не як відпоручник Петлюри, тільки українських політичних партій. За Петлюрою не стоїть нині вже ніяка політична група і його уряд репрезентує сьогодні його самого і ті люде, що сидять в міністерськiм кабiнетi й тi вагаються.

Прошу надсилати копії всіх писем, які слатимуть Панове Пану Президентови!

Відень, 13. вересня 1920.

Стефан Витвицький

Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 3, арк. 4. Машинопис. Оригінал.

№ 67

**ЛИСТ НАЧАЛЬНИКА ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ
СЕЛЕЗІНКИ УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО СПРЯМУВАННЯ ВТІКАЧІВ-
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ІЗ ПОЛЬЩІ
В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНУ**

15 вересня 1920 р.

Множаться случаї, що військові особи, належачі до Галицької Армії, втікаючи з польського полону, а саме з табору в Тухолі, попадають в Берлін, а звідтам, не діставши віза до Праги, приїжджають до Відня.

Просимо поручити Посольству ЗУНР в Берліні, щоби постаралося всіх військових втікачів з полону інструдувати прямо на територію Чехо-Словацької Республіки — з порученем їхати прямо до табору в Райхенбергу або зголоситись у Військового Відпоручника Диктатора ЗУНР в Празі

(от. Шипайло), котрий їх відішле до одної з наших військових частин на території ЧСР.

Тим способом оминесе безпотрібного їздження наших старшин до Відня і получених з тим видатків.

Підпис

Д-р Селезінка

Резолюція С. Витвицького:

**До Високоповажного Пана
Д-ра Євгена Левицького представника
ЗУНР в Берліні**

Під відписом поважного письма.

Прошу по мисли поважного письма всіх втікачів із польського полону спрямувати до табору в Райхенбергу зглядно до Праги з оминеням Відня.

Відень, 15. 9. 1920

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77.
Машинопис. Оригінал.

№ 68

**ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ
В БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ
ПРО ЗАВДАННЯ ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ
КОНФЕРЕНЦІЇ ТА ІНШІ ІНФОРМАЦІЇ**

16 вересня 1920 р.

За кілька днів має в Ризі зійтися мирова конференція, на якій буде вирішуватися також галицька справа, бо годі припустити, аби при усталенню границь між Польщею, Росією та Україною промовчано істновання Східної Галичини.

Аби се вирішення не заскочило нас вислав п. Президент Др. Евген Петрушевич до Риги делегацію зложену із пп. Д-рів. Костя Левицького, Осипа Назарука та Луки Мишуги, яких завданням буде — береження прав Галичини на її політичну незалежність і територіяльну цілість.

З окрема обовязком її буде:

1. Не допустити до того, аби Східна Галичина не була, силою мирового договору між Польщею і Росією-Україною, признана в цілости або в части Польщі.
2. Домагатися політичної самостійности Східної Галичини в її етнографічних межах /евентуально по лінії Сяну з конченою поправкою/ та відмовляти права мировій конференції в Ризи вирішувати инакше.
3. Протиділати евентуальним плянам поділу Східної Галичини по лінії Буга-Стрия чи иншій подібній.
4. В разі неуступчивости Польщі а уступчивости Росії-України що до полагодження галицької справи та на случай некористного для нас вирішення мирової конференції, має наша делегація оголосити протест проти нарушення права самоозначення українського народу в Галичині з тим, що до полагодження галицької справи є компетентна західно-европейська мирова конференція при участі галицького Уряду.

Отсі відомости не надаються поки що до прилюдного відома, а подаю Вам їх довірочно, щоби Ви мали змогу зорієнтуватися як слід в намірах нашого Уряду.

За те друга справа вимагати буде з Вашого боку старання щоби про неї як найширше заговорила преса. Маю на думці поведення Поляків у Східній Галичині, які тепер розпочали нові репресії.

Поляки представляють повстання Бекеша і товаришів як бандитів, що перейшли Карпати, щоби грабити і рабувати населення.

Gazeta lwowska /цитат в “Czas”-і із 11. вересня 1920./ із нагоди подорожи ген. делэгата Галецького пише: “Pas od

Стрыя в kierunku południowym po straceniu łączności z północą, był terenem luźnych band i poszczególnych grup bandytów, pszekradających się przez Karpaty z zamiarem wywołania paniki i wyzyskania sytuacji dla rabunkowych celów. Oddziały te mniej lub więcej niepokoiły wsie i okolice miast, w wielu wypadkach nie przebijając w środkach, ażeby zaspokoić swe zbrodnicze instynkty. Dla ludności miejscowej bez względu na narodowość i przekonania polityczne, operacje tych luźnych band stały się niezwykłym ciezarem.”

Дневники “Вперед” і “Громадська Думка” доносять, що наших громадян в Стрию та в Мостищині в більшій кількості арештовано і вивезено до Домбя.

“Час” із 12 вересня доносить, що дирекція поліції у Львові завісила на п'ять днів “Громадську Думку” ponieważ була codiennie konfiskowana za artykuły zohydżające politykę polską.

“Вперед” і “Громадська Думка” принесли відомости, що петлюрівські війська в місцях постою у Східній Галичині поводяться із місцевим населенням як в окупованій провінції граблячи, а навіть мордуючи людей.

Звірства, яких допускаються ці частини петлюрівської армії ніяк не можуть йти на наш рахунок, тому треба в відповідний спосіб в пресі сю справу прояснити визискуючи факт переходу ген. Кравса із військ Петлюри на Чехо-Словаччину, який не міг погодити ся із режимом Петлюри і разом із 1000 Галичанами, арматами, скорострілами, 700 кіньми і другим воєнним знарядям по зведеню боротьби із польськими військами опустив ряди петлюрівської армії, аби ще раз задокументувати, що Галичане не годяться на петлюрівський союз із Поляками, які Східну Галичину вважають своєю провінцією.

На жаль не маємо провірених вістей за останній час із Галичини, тому і тяжко буде на підставі сего малого матеріялу, який приносять польські і українські часописі, виступити із новими фактами обжаловання проти Польщі, яка бажає справу Східної Галичини вилучити із переговорів

в Ризі заявляючи, що Східна Галичина вже доволі виказала, що бажає лишитися при Польщі.

В виду сего послідного наміру Поляків, виявиться ко-
нечність в часі, коли мирові переговори будуть велися
в Ризі, представити в пресі, що справа Східної Галичини не
є вирішена, та що переважаюча більшість автохтонного
населення домагається не злуки з Польщею, але окремої
суверенної держави.

Відень, дня 16. вересня 1920.

Підпис (Стефан Витвицький)

Уповновашений для справ закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 3, арк. 5–6. Машинопис. Оригінал.

№ 69

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ**

17 вересня 1920 р.

Вибачайте, що від мого послідного звітлення я тільки
листом до Сінгалевича з дня 11/9 і телефонною розмовою
з Сінгалевичом 14/9 міг подати Вам важніщі вісти. Писати
звітлення від понеділка (13/9) аж доси абсолютно не
було часу.

Сінгалевич певно повідомив Вас, що дня 13/9 був я
у Бенеша. Приняв мене незвичайно сердечно. Обговорили
ми в часі 3/4 години загально і подрібно справу Галичини,
причім передав я йому декларацію націон. Ради проти умо-
ви Петлюри з Пілсудським і всі три ноти (з 15/8, 20/8, 26/8)

презид. Петрушевича до Льюїд Джорджа і и. Із слів Бенешових важне се, що з Лондонської конференції нічого не буде, що про долю Галичини рішати ме конференція в Ризі, що дуже важне мати большевиків на своїм боці, що він безпосередно не може там вплинути на долю Галичини хіба посередно, бо там Чехословаччина не заступлена. Довідавши ся зовсім автентично вже перед тим, що Румунія при повстанні “малої антанти” поклала за умову повну неутральність в справі Схід. Галичини, підніс я се, що се є тільки в інтересі Румунії – мати спільні границі з Польщею, але ніяким чином не лежить се в інтересі Чехословаччини, щоб Галичина лишила ся при Польщі, причім звернув я увагу на виклад Zóziechowskiego, на заяву Грабського про союз з Мадярщиною і на велику небезпеку для Чехословаччини, яка очевидна із сих польсько-мадярських залицянь. Бенеш вповні з сим згоджував ся. Далі звернув я увагу, що щойно тоді його “мала антанта” мати ме базу, ключ і міст до сходу, коли Галичина стане самостійною і її позискаєть ся як члена “малої антанти”. Се признав Б[енеш]. “Мала антанта”, сказав я, симпатична мені особливо тим тісним союзом з Югославією, бо я в тім бачу зародок союзу словянського, ба і початок розвязки словянського і східного питання, особливо коли-б в той союз чим скорше увійшла самостійна Галичина. Притім я осторожно остерігав перед заходами Румунії дістати до “малої антанти” Польщу. Поляки і Москалі все ще імперіалісти і поки що до союзу з наскрізь демократичними державами, як Чехословаччина і Югославія, не годять ся, тепер були-б перешкодою для справедливого рішення східного і словянського питання, що повинно-б становити провідну ідею чеськослов. політики. Бенеш підкреслив, що мала антанта утворила ся головно на те, щоб забезпечити переведення мирових договорів, які тикають ся належних до неї держав. Бенеш не вірить, щоб мирові переговори в Ризі скінчили ся миром,

і перед його очима стає вже нова конференція всіх народів сходу Європи або влад, які повстали в революції, де і Чехословаччина була-б заступлена; якось так виходило, що така конференція може зійшла-б ся за почином Чехословаччини, або Масарика, але се ще не прибрало конкретних форм. На питання, чи ми тепер розпочали якунебудь акцію, я міг йому тільки сказати, що през. Петрушевич поїхав до Парижа і до Лондона. На жаль я ще тоді не знав про акцію Костя Левицького і Назарука. Бенеш обіцяв наші змагання як не безпосередно, то посередно підпирати. В справі наших збігців і т. п. він дав дійсно прихильні нам сказівки міністерству народ. оборони і мін. внутр. справ.

З огляду на се, що один зовсім певний білорус, генерал дня 14/9 відїжджав до Парижа (Вендт), уважав я своїм обовязком передати зміст моєї розмови з Бенешом в листі безпосередно през. Петрушевичеві до відома, аби був як найскорше поінформований.

При активуванні нашої місії боремо ся з неказаними труднощами. Льокаль вправді вже ніби маємо, але дістали ми його в спосіб, що я побоюю ся, аби ми його не втратили. Розуміть ся само собою, що не залишу нічого, щоби при тім льокалі удержати ся, бо тут така нужда з помешканнями, що годі собі того в дійсності уявити. На біганині, переговорах в сій справі сходять дні і ночі.

Окрім того в дуже наглих справах мушу кожного дня інтервенювати.

Міністерство спр. внутр. видало розпорядок до поліц. дирекції, щоби студентам “z Ruska, Polsky a Madarska” не давала позвіл на побут в Празі. Тим хоче Чехословаччина бодай почасті забезпечити ся против організованої Гіллерсоном большевицької мафії. Дирекція поліції викладала се так, що і нашим студентам не давала позвіл на побут. Отже був я у президента поліції і радника паспортного відділу, мусів іти до міністерства спр. внутр. (референтів Фотра і Новака) і по довгих конференціях дійшло до того, що

дано новий розпорядок, що всім тим укр. студентам, яким я особисто дам поручення до дирекції поліції, дістануть позвіл. Очевидно я мусів заявити, що “польським” інокам і большевикам не даватиму поручень — і так зроблю.

Так само є розпорядок, щоби на границі не впускати нікого з Галичан. З тої то причини маємо в приложеннях тут звідомленнях всякі скарги. Треба було і в мін. закорд. спр. і в мін. спр. внутрішніх інтервеніювати. Тут довідав ся я, що наші т. зв. повстанці (з Підкарп. Руси) ішли до Галичини під червоним прапором, що сей розпорядок має на ціли охоронити Чехословаччину від напливу большевиків. Справа полагоджена так, що маю предложити зовсім певних наших довіренників, які враз зо мною ручити муть за наших людей, що вони не большевики, а тоді не робити муть пограничні власти жадних перепон. Шипайло шукає сих довіренників на Підкарп. Руси. За два, три дні вже їх предложу. При тім вийшло ще одно: чеський жандарм доносить, що офіцери з нашої бригади везли з собою великі паки большевицької літератури (брошур і т. п.). Я якраз мав при собі лист мого сина з Нім. Яблонного, де стоїть: “Ми маємо тут Комуніст. кружок і він робить собі, що хоче, бо Варивода, знаючи, що ось, ось піде, до нічого не хоче більше мішати ся...”. Моя отвертість зробила як найкраще вражіння і я сим вратував заявляючи, що ми самі боремо ся всіма силами із сим рухом, сотки наших нещасних людей.

З Курмановичом чиста біда. Вже все було готове — до підпису міністра народ. оборони. В тім — демісія, а тепер всякі представлення, і хоч я ходжу що дня і докучаю, не можу ще Вас повідомити, що декрет підписаний. Чекаю на телефонне повідомлення. Курманович страшно нетерпеливить ся і каже, що як до неділі не мати ме декрету в руках, то іде до Відня. Там очевидно справа ще гірше скомплікувала-б ся.

Від вчера ми льокаль для місії обсадили, але не маємо і доси ні обіцяних друксортів, ні печаток, ні гроший, нічого.

А тут люди вже страх докучають, обігнати ся годі, бо Славінський Галичанам вже заборонив видавати документи. Прошу запорядити, щоб ся Вами, і Сінгалевичом (телефоном) обіцяна посилка як найскорше прийшла. Нім ми оттак можемо розпочати свою діяльність, мушу Вам предложити резигнацію проф. Тимощука. Отримав місце професора і очевидно прийняв його. Дуже мені його жаль було втратити, але властиво розумно зробив. Я прийняв тут на урядовця Велигорського, чоловіка дуже солідного, працьовитого, тактовного і зовсім певного. Прошу тимчасом місце Тимощука не обсаджувати, бо на се потрібно було-б чоловіка, що добре знав би тутешні відносини (а не що йно вчив би ся їх пізнавати), умів би хоть трохи по чеськи і т. д. Побачимо, як буде нам йти і без Тимощука (Шипайло возьме собі до помочи офіцера з бригади, а той зможе і нам в данім разі помагати). Я ще не прийняв, але треба буде панну Горбачевську прийняти для писання на машині і перекладів на чеську мову.

Підкарп. Русь дістане перший европ. буквар. Уложив його Чех др. Конопасек. Правопись в нім ще нібито етимологічна, але зреформована так, що друге видання певно вже буде фонетичне. Він і граматику для учителів шкіл народ. уложив. Все апробоване і іде вже до друку. Якраз в сім тижні стратив я і на тім кілька годин.

Був тут протоігумен Калиш і розказує, що Поляки в Схід. Галичині асентирують, що стягають позички примусові (почавши від 100000 марок маєтку — се значить тепер — майже від кожного!), що переводять прямо рабункові реквізиції (патруля жовнірів нападає село і забирає дослівно все — і гроші), що з переведення реформи валюти вийде велике нещастя. Наш нарід не вимінював корон на марки. В грудню кінчить ся реченець, до котрого корони ще мають хід, а потім готові цілі маєтки в коронах пропасти. Окупанти, а окрім того і після мирових договорів, не мають права змінювати валюту. У всіх сих справах, думаю, треба би подати дуже рішучий

протест перед форум мирової конференції і перед цілим світом.

Син мій Роман пише з Берліна: “Наша національна справа ще ніколи краще не стояла як тепер, бо-ж Поляки, Врангель і большевики визнали ідею нашої державності. Але ще ніколи положення нашої влади (Петлюрової) не було таке погане як тепер”.

Маю дуже цікаві листи від мого зятя Остапа Луцького, але мушу кінчити отсе звідомлення, бо инакше сьогодні не відійшло-б і полишаючи собі се до другого разу, остаю

з глибоким поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77.
Рукопис. Оригінал.

№ 70

**ТЕЛЕГРАМА УПОВНОВАЖЕНОГО В БЕРЛІНІ
ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ВІД'ЇЗД
ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ**

22 вересня 1920 р.

ПОСОЛЬСТВО ЗАХ.-УКРАЇНСЬКОЇ

VERTRETUNG
der Westukrainischen Republik
in Berlin
Fernsprecher: Uhland 98 80

**РЕПУБЛИКИ
В БЕРЛІНІ.**

LÉGATION
de la République ukrainienne
de l'Ouest
à Berlin

TELEGRAMM.

STETTIN. 22. September 1920. - Die westukrainische Delegation, welche sich auf dem Wege nach Riga befindet, hat von Stettin aus nachstehende Verwahrung gerichtet “ Wie

veröffentlicht wurde haben in Riga die Friedensverhandlungen begonnen, um die Staatsgrenzen zwischen Polen und Russland und Ukraine zu bestimmen. Dieser Zweck kann aber nicht erreicht werden, ohne die Frage betreffend die staatsrechtliche Zukunft Ost-Galiziens gelöst zu haben, da Ost-Galizien eine Grenzscheide zwischen den kämpfenden Staaten bildet. An dem Schicksale des ostgalizischen Gebietes hat aber das grösste Interesse in erster Linie die Bevölkerung desselben, insbesondere die ukrainische, welche daselbst die überwiegende Majorität bildet und entschieden die Unabhängigkeit des westukrainische (ostgalizischen) Staates verlangt. - Auf Grund des Selbstbestimmung der Völker erachten wir nun für unser Recht und Pflicht als Delegation des westukrainischen Nationalrates und dessen Regierung vor den Friedenskonferenz die Verwahrung dagegen einzulegen, dass über das Schicksal Ost-Galiziens ohne uns entschieden werde, da die Entscheidung über dieses Gebiet ohne Einwilligung der Bevölkerung beziehungsweise deren Nationalrates als deren legalen Vertretung eine Vergewaltigung des Selbstbestimmungsrechtes bedeuten würde, was unsere Bevölkerung nie ertragen könnte. - Die ostgalizische Delegation bittet daher das Präsidium der Friedenskonferenz diese staatsrechtliche Verwahrung zur Kenntnis der Friedenskonferenz zu bringen. - Bevollmächtigte Delegation des Nationalrates Ost-Galiziens und dessen Regierung: Dr Kostj Lewickyj als Obmann - Ernest Breiter, Dr Josef Nasaruk, Dr Lukas Myszchuga, als Mitglieder.

№ 71

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДЕЛЕГАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
У ЛЬВОВІ ПРО МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ
УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ**

*Не раніше 22 вересня 1920 р.**

До
Світлої Делєгації
української Національної Ради
у
Львові.

Певно в краю вже відомо, що до Риги виїхала делеґація нашого Уряду зложена з пп. д-ра Костя Левицького, як голови д-ра Осипа Назарука, д-ра Луки Мишуґи і Ернеста Брайтера як членів. Жи́ди поки що висилають свою окрему делеґацію. З ними остаємо в тіснім порозумінню і оби делеґації будуть працювати в річи самій одностайно. Чи рижські переговори доведуть до мира, треба сумніватись. Так само непевно чи взагалі відбудеться льондонська конференція. В чеських політичних кругах видвигають проєкт конференції східно-славянських народів, яка була-би скликана на той случай, коли-би і Рига і Льодон завели.

П. Президент переїхав з Парижа до Льондону. На днях виїздить туди також наша торговельна місія в товаристві одного з анґлійського комерціяльного урядовця.

В послідних часах звертаються до нас ріжні торговельні і фінансові консорції міжнародні з предложеннями користних

* Дата встановлена за змістом документа.

для нас фінансових трансакцій, та ми невихіснуємо тих пропозицій; не хочемо в ніякий бік обтяжувати свого політичного і господарського конта.

Нема найменшого сумніву, що Англія бажає самостійної Східної Галичини, але з другого боку треба тямити і те, що з огляду на Францію вона не буде нас попірати усею силою свого впливу. Мимоходом я додам, що міністер Грабський на днях заключив з Францією договір дотично нафтового району. Якби край займили большевики, тоді Англія переперла-би своє домагання відносно нас легко. А так справа знова протягається. Не обманюйте себе. І в нашій справі рішає взаїмвідношення дійсних сил і до певні міри готові факти. А такий факт створили Поляки для себе, занявши Східну Галичину і нікому не схочеться для нашої оборони слати свої війська проти Польщі. Колиби Галичину займили большевики, наша державність булаби далеко скорше визнана і зреалізована. Треба розуміється підодждати. Алеж ті настрої дождання якогось спасення зовні не сміють виповняти сеї нашої свідомости. Маю на думці ту пасивність, яка зроджується у всякої людини чи суспільної групи наслідком дождання якогось майбутнього чужого поратунку. Такі настрої треба нам вимазати із нашої свідомости а глянути тверезими очима на дійсність, серед якої приходиться нам жити і за всяку ціну, усіми своїми силами працювати над сим, щоби вдержатися серед виїмово важких умов тої дійсности і до того ще й збільшити нашу силу. Се ніякі мої “снисходительні ради” а скорші мої мірковання, зродженні переживаннями тут на чужині тої трагедії, серед якої карається безпросвітно наша страждуча суспільність. Думаю що наша організація своєї школи зробіть ще більше, як в її силі.

Петлорівська кар'єра мабуть наближається до кінця. Сьогодні за головним отаманом славних військ ні одна політична партія. Заграниця, як що вона прикладала яку

небудь вагу до петлюрівського діла, тепер рішена не піддержувати його в ніяким виді.

Справа всеукраїнського конгресу ріжена для нас остаточно. Всі три партії: трудова, радикальна, селянсько-радикальна рішили згідно не брати участі в конгресі, тому що, він з огляду на наше політичне положення скликується на часі.

Мотиви якими руководилися представники тих трьох партій ось які:

1) Нашу участь в приготовних працях конгресу себ-то в організаційнім комітеті вихіснує проти нас Уряд Петлюри в потрібнім для себе смислі, той сам Уряд, який вчера видав урядовий комунікат, що всякі чутки про українське повстання у Східній Галичині проти Польщі не правдиві.

2) Програма конгресу обнимати буде очевидно не тільки питання чисто національні але й політичні. Бож зіздитися всім Українцям зі всего світу по те, щоби проголосити тільки що всі вони з над Кубані із над Сяну, — мовляв — одна нація, се річ зайва і на теперішній час вже трохи що найменше. Отце ціль конгресу: обговорення і — що більше, — вирішення питань державно-політичних. Той конгрес мовби навіть зясувати і висловити своє відношення до галицького Уряду і до Уряду Петлюри та в кінци уконстатувати нову українську владу. Вже участь наших в самих приготовних працях на ті теми може довести до небажаних нам спорів, виступів, і заяв, які можуть нашій справі в краю і за границею нанести поважні шкоди. На всякій случай вона булаби інституцію.

3) А вжеж ніяк нам не вільно брати участі в самім конгресі, з такими цілями політичними. Ми уявляємо собою окрему державну організацію і се відоме краєви і за границі. Раз ми стали на той шлях, треба по нім іти далі. Якжеж тоді можна нам допускати, щоби якась нова українська інституція, яка стати хоче чи має державним органом (той самий конгрес) виконувала роль суверена у відношенню до

ЗУНР. і признавала чи не признавала її владу, обговорювала і вирішувала її за кордонну політику і т. и.

4) Конгрес той мавби установити нову українську (чи всеукраїнську – не відомо –) владу, як щось нове і противне до Уряду Петлюри. Установлення нової державної влади се акт високо - перворядно - політичного значіння і ніхто нерозуміє як се так, що українські політичні представники разом з іншими Українцями установляють нову українську державну репрезентацію, хоч визнають свою окрему державу і свій окремий уряд. Тоді вже решти стане темно всякому: одна се держава, чи дві, – як що дві, які їх взаємно відносини і. т. д.

5) Установлення нами (при нашій підмозі) нового українського Уряду, застановить нас не тільки піддержувати його але й бороти спільно з ним проти другого українського Уряду Петлюри. Се нас винищених, обезсилених, втягне знов у вир наддніпрянських межіособиць, яким рівних здається нігде немає; знівечить нас самих ще більше в нашім нутрі, визве серед нас самих внутрішну боротьбу, відверне нашу увагу і сили від іншої нашої преважної роботи. І знов, що на те все скаже заграниця. Не вільно у самім всеукраїнським інтересі нам знова своїми руками під сю саме пору замазувати образу галицької справи, який вже остаточно на стільки прояснився, що ми можемо небавом досягти своєї цілі.

6) Але нема ніякої гарантії, що справді буде тим конгресом установлена яка небудь бажана нам нова верховна влада Східної України. На всякий случай вона булаби інституцією створеною випадково присутними на конгресі представниками української еміграції і наслідком того її значіння може бути тільки дуже проблематичне. В кінці на случай нашої співучасті в конгресі, відкололи-би від нас Жиди, яких співдяльність з нами з огляду на заграницю являється під сю пору необхідною. Те все вважав я своїм обовязком сказати на зібранню згаданих трьох наших партій,

які питали про погляд Уряду в тій справі і які з тими мотивами погодилися дифінітивно та опісля подали до відома своє рішення президії організаційного комітету конгресу. Преставники наддніпраських Українців, організуючих конгрес прийняли се до відома і признали наше становище повно оправданим.

Група ген. Кравса около 1000 лодий приміщена в Ліберци (Райхенберг) на правах воєнно полонених. Крім того там є около 600 наших військових які втекли з Галичини, з польських таборів на правах інтернованих цивільних. В закарпатських горах вкривається до 300 наших старшин і жовнірів, бо чеські військові власти на основі приказу (виданого під напором Французів із обави перед большевизмом) відставляють до галицької границі і віддають в руки польських властей. В тій справі і в справі дозволу чеських властей, щоби наші військові втікачі могли переходити на чесько-словацьку територію завтра будуть інтервеніювати в Празі пп. Сінгалевич і Стоцький.

Свого часу появилася була у “Впереді” із лихим наміром видумана вістка, немов то президент Петрушевич вислав якусь ноту в справі Східної Галичини до Польщі. Вістку ту треба-би опрокинути. В часі від 7. серпня с. р. до 26. серпня с. р. вислав Уряд до Правительств антанті отсі ноти:

1). Дня 7. серпня с. р. про основи нашого державного будівництва, —

2). Дня 15. серпня с. р. в справі визнання державної самостійности Східної Галичини, якої копію залучаю, —

3). Дня 20. серпня с. р. в справі польського режим-у в Східній Галичині з домаганням передати владу в руки нашого Уряду, —

4). Дня 26. серпня с. р. в справі повстання у Східній Галичині.

Ладжу саме ноту в справі університецькій і другу в справі безправних асентерунків, переводжених Поляками у Східній Галичині, та карних експедицій на Підкарпаттю. До тої

другої маю однак дуже мало інформацій; тільки те що в наших галицьких дневниках.

Взагалі для всякої акції перед загрозицею у нас замало фактичного матеріялу. Наслідком виїзду п. д-ра Костя Левицького до Риги мені доручено на час йогож неприсутности управу Уряду для преси і пропаганди. Тому з подвійного обовязку прошу дуже о ласкаве збирання необхідно потрібних автентичних інформацій, бо без них всяка робота тут дуже трудна, майже не можлива. Нехай-би в кождім потрібнім случаю виїздив наш чоловік на місце і зібрав відповідні відомости, які потрібі на місци у Львові і нам тут: для Уряду справ закордонних та Уряду преси і пропаганди.

Урядом преси і пропаганди засновано окрему пресову агенцію, яка видає щоденні більотини; крім того пишемо короткі статті для тутешних журналів, і нема дня, щоби в котрімсь з журналів не було вістки про нас. На днях дібэ-мося і до заграничних (головно англійських) дневників. Готувиться коротка (на 1. аркуш) брошура для пропаганди загрозицею п. з. Східна Галичина – самостійна держава, і коротка брошура для краю на тему: чому нам треба самостійної держави.

Прощу тільки багато точних і певних інформацій: н. пр в котрих селах переводять Поляки військову бранку (з Громадської Думки знаємо тільки про два случаи в Підберезцях), кого і де інтерновано, де замкнено наші українські школи, що з справою університету, духовних семинарів, справою виміни валюти і. т. д. Звязок зі Львовом вже наладжений, так щоби там доходили вісти від нас що тижня. Можеби через жидівську національну Раду можна до нас пересилати листи, о скільки-би не могли їх заберати прислані нами люди.

№ 72

**ІЗ ЗАЯВИ ВЦІК РРФСР ПРО ОСНОВИ УГОДИ
МІЖ РРФСР І ПОЛЬЩЕЮ***23 вересня 1920 р.*

...Продолжая ту же политику, ВЦИК полагает, что в основу мира должно быть, во-первых, положено немедленное торжественное подтверждение как Польшей, так и Россией независимости Украины, Литвы, Белоруссии и признание независимости Восточной Галиции; во-вторых, как Польша, так и Россия должны немедленно официально признать как форму выражения воли соответствующих наций те государственные представительные учреждения (сеймы, парламенты или съезды Советов), кои существуют в каждой из этих стран. Со своей стороны, РСФСР, принимая во внимание, что советский строй еще не установился в Восточной Галиции, готова согласиться на плебисцит в данной области не по принципу советскому, т. е. голосования трудящихся, а по обычному буржуазно-демократическому принципу...

Председатель ВЦИК Калинин
Секретарь ВЦИК Енукидзе

Документы внешней политики СССР. – Т. 3. – С. 205.

№ 73

**ДЕКЛАРАЦІЯ ДЕЛЕГАЦІЇ РРФСР
РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
В ПЕРЕКЛАДІ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО***24 вересня 1920 р.***Декларація
російської Мирової Делегації в Ризі
з 24 вересня 1920.**

До цього часу триває війна між Польщею і Росією, викликана нападом на Росію і Україну в тім моменті, коли ділотворча Росія приступала до демобілізації своєї армії та цілу свою енергію звертала на мирно-відбудовуючу діяльність. Отся війна, підмагана Антантою для її імперіялістичних інтересів, загрожує ще протягнутися до надзвичайно тяжкої, пагубної і кривавої зимової кампанії. Дальшого ведення цієї війни можуть бажати тільки імперіялісти з Антанти, що свої обчислення покладають на домашній руїні активних сил Росії, як також Польщі. Зимова кампанія, як би мала відбутися, то принесла би такі муки для широких мас, що російське совіцке правительство і найвищий законодатний орган цієї республіки Всеросійська центральна Рада депутатів вважають своїм обов'язком, не залишити ніяких способів та остаточно і найтяжчих акортів, аби лиш дійти до мира і положити кінець проливу крові та через те виминути для обох сторін однакотяжку зимову кампанію.

Центральна Рада депутатів є цієї думки, що основою, на котрій бажані результати порозуміння в найкоротшім часі могли би досягнути, мусять реалізуватися принципом самовизначення населення тих всіх областей, котрих територіяльні границі стали оспорені в останній війні.

Спираючись на принцип самовизначення, визнала Со-віцка Республіка вже в році 1917 безумовно необмежену

незалежність і суверенність Польської Республіки та буде її далі визнавати; так само в році 1918 незалежність і суверенність України і Білорусі та в році 1920 підписала вона мировий договір з незалежною і суверенною Республікою Литви.

Ту саму політику продовжуючи, вірить Центральна Рада депутатів, що основою мира муситься вважати: 1) нехайне святочне затвердження незалежності і суверенності Польщі і Росії та визнання незалежності України, Литви, Білорусі і Східної Галичини; 2) як Польща так і Росія мусять зараз відповідно бажанню причасного населення узнати ті державні національні заступництва, які існують в кожній з тих держав (сойм, парламент або радянські конгреси).

Зі свого боку узглядняє Совіцка Республіка, що у Східній Галичині ще нема совіцької організації, тому вона є згідна в цій області допустити плебісцит на підставі совіцьких принципів, то значить голосування тільки робітничого населення, але по звичайному горожансько-демократичному принципу.

Але Центральна Рада депутатів мусить звернути увагу на те, що становище деяких провідних польських кругів, політичних партій і державних мужів основно ріжниться від поглядів Совіцької Республіки про права самовизначення. Якби польська делегація в Ризі заступала становищі згаданих партій, груп і осіб, що всупереч несумнівним подіям заперечують доконане в році 1918 самовизначення України і Білорусі, то отсе причинило би неможливість порозуміння на підставі права самовизначення. Переговори про спосіб самовизначення були би без цілі, ба навіть шкідні, як покривання політики, що мира не конче бажає та під покришкою цього стремить до анексії чужих областей. Аби не допустити до ніяких двозначностей, аби ніякої проволочки про ці питання не допускати, що для робітничих мас є важні та дотикають зимового воєнного походу, приписує Центральна Рада депутатів своїй Мировій Делегації,

предложити Польській Республіці, що як тота бажає зараз дійти до порозуміння про питання самовизначення — на вище згаданій основі, то вона всі інші спірні питання лишить на боці та зрікається заяв і пояснювань загальних принципів, що унеможливають заключення мира.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 323.
Рукопис. Оригінал.

№ 74

ЛИСТ В. О. ГОЛОВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ В ЛОНДОНІ ПРО ВІДПРАВКУ ЙОГО НОТ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ І ПРО ПЕРЕГОВОРИ З ПРЕДСТАВНИКАМИ ФРАНЦУЗЬКОГО УРЯДУ

24 вересня 1920 р.

Париж, 24 вересня 1920

Високоповажаний Пане Президенте,

В поясненню до проекту ноти висланої Вам учора подаю до ласкавої відомости, що я змінив первісний план загальної ноти до всіх держав Антанти й Америки й уважаю відповіднішим зредагувати окремі ноти для кожної з держав. В проекті для Франції кладу головний натиск на се, що Галичина була б для Польщі колодою а не пожитком, у проекті для Америки український непольський етнографічний характер Галичини. Сей останній із ріжними матеріалами пішло для ужитку Цегельському, який одержав правдоподібно від Вас докладніші інструкції.

Не одержавши доси висліду моїх заходів щодо авдієнції у Палеольога, я звернувся до референта галицької справи,

який дав мені пояснення, що сеї мовчанки Палеольога не треба толкувати фальшиво: на авдієнцію, в якій заступник франц. правительства зможе дати недвозначну й обов'язуючу його заяву, не прийшов ще час, натомість ми маємо найкращу змогу висказувати наші бажання письменно, які читаються в міністерстві з цілою увагою. На мою увагу, що недостача авторитетної заяви з боку франц. правительства дає привід до побоювань, що воно стоїть у повні по боці польських претензій против української людності Галичини, одержав я відповідь, що ми помиляємося, думаючи, що Франція задовольняє всі польські бажання; вона союзниця і протекторка Польщі, одначе має свої власні погляди про се, що корисне Польщі, а що шкідливе. Загальне вражіння таке, що Франція предвиджує звісний статус, хоч на дотичне запитання одержав я виминаючу відповідь. — Прошу ласкаво повідомити нас, чи ми можемо, в разі потреби (а таку маємо вже на оці) видати якусь суму (до 5000 фр.) на тутешню пресу.

Барон Гіро переказував мені, що рад Вас бачити по повороті з Лондону.

З глибоким поважанням
С. Томашівський

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Засвідчена копія.

№ 75

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО ЗУСТРІЧІ З ДЕЛЕГАЦІЄЮ
НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ**

25 вересня 1920 р.

Берлін, 25.IX. 1920

**До Високоповажаного Пана
Дра Стефана Витвицького, Уповн.
Державного Секретаря для Закордонних Справ
у Відні.**

Як Вам вже відомо із моєї депеші, наша делегація вспіла що йно нині добити ся до Риги, так як перший корабель зі Штетина відійшов туди щойно 22. с.м. — Вправді єсть до Риги з Берліна шей другий шлях на Кенігсберг-Мемель, одначе сей шлях ідучи через польський коридор, був для нашої делегації виключений.

Делегація відбула перед своїм відїздом до Штетина-Риги — разом зі мною — ряд засідань, — невдоволена із надісланих їй інструкцій. Покликано пос. Брейтера, який вповні прилучив ся до становища занятого солідарно всіми другими членами делегації.

Становище се ось яке:

Роля делегації обмежена тільки на закулісову пропаганду серед большевиків, не відповідає достоїнству заступництва народу, не кажучи вже про те, що так односторонно ділаючи делегацію вважано-б зовсім слушно як делегацію, спеціально вислану до большевиків, що для самої справи не було-б корисно.

Відтак само числене на антанту, а радше на одного її члена і на те, що справу східної Галичини вирішить на нашу користь що йно міжнародний конгрес в Лондоні, тай що се рішене відтак справді переведе — так що ми вже з гори і наперед можемо над реальними чинниками діляючими на місці перейти до дневного порядку — вважала делегація за ставлене народної справи на одну карту, на виждане всього від високо поставлених діпльоматів, а нехтоване реальних житевих обставин, тим більше рисковне, що і між тими діпльоматами нема — і мабуть не буде, згоди щодо дефінітивного вирішення справи Східної Галичини.

В дебаті зазначено, що прим. Австрії признала антанта західну область Угорщини, шей до того виразним трактатом, а однак сього не переводить, бо нема до сього ні сили, ні волі, задля супротивних становищ між самими союзниками. І таких і подібних ще фактів наводжено шей більше, як прим. безуспішність заходів Франції в Букарешті в справі оружного виступу проти большевиків, знехтоване Поляками домаганя держати ся лнії Керсона і. т. д. і. т. д.

А вкінці делегація не могла зрозуміти одного: — в чім саме її домагане допустити її як рівнорядного чинника до конференції мало-б стояти на перепоні пізнійшому відклику до міжнародної конференції в Лондоні. Бо або дасть ся перевести справа на пересправах російсько-польських в зміслі наших домагань, то тим ліпше, бо певне і реальне; — або Поляки (як се на разі виглядає) не допустять навіть нашої делегації до співчасті в конференції, а що йно аж тоді наш протест і відклик перед форум сьвітове може набрати сили, а передовсім бути сьвітови зрозумілим. Але делегацію, яка ховає ся і навіть не реклямує свого права: “без мене рішати не вільно” і відтак доперва “пост фестум” в дневниках протестує, ніхто хиба не возьме на серйоз.

Отсе було становище заняте згідно нашою делегацією — і в зміслі сього становища зажадала вона ще з Берліна телеграфічно нової, поширеної інструкції від президента д-ра

Петрушевича. Але д-р Петрушевич відповів, що відповідь дасть що йно з Лондону прямо до Риги.

В тім стані річі делегація пустила ся в дорогу...

Дня 22. с. м. виділа ся відтак делегація спонуканою вислати телеграфічно зі Штетина на адресу конференції в Ризі застережене, якого повний текст тут під./залучаю.

Короткий зміст сього застереження подала наслідком моїх заходів вся тутешна преса. Крім сього відіслано повний текст заяви до Швейцарії, щоб із сього неутрального ґрунту протест пішов у світову пресу.

А тепер ще кілька справ дрібного характеру.

Передовсім що до утікачів з Тухеля, то досі була така практика (на основі згоди інтересованих чинників), що утікачі задля браку “пасів” і загалом легітимаций приїжджали обовязково до Берліна, де їм Дирекція поліції і чеське посольство виставляли посвідки, що зголосили ся до переїзду, які на границі вистарчали. Тепер на Ваше домагане я інтерв'ював в чеськім посольстві в справі прямої їзди від границі до границі, а що посольство саме не має права рішати, то віднесло ся з предложенем, яке відійшло дня 22. с. м., до міністерства в Празі. Було-б добре, якби за Вашою безпроволочною спонукою походив там за сим пос. Стоцький.

Другу справу: полонених в Прейс. Голлянд, нині в письмі від Вас поручену, буду старати ся полагодити згідно з Вашими бажаннями.

Отсе на разі все. Звіт пресовий, мало інтересний з огляду на тутешне положене і політику, прийде за кілька днів.

З щирим поважанем і поздоровленем

Підпис (Євген Левицький)
Посол Зах.-Української Републики
в Берліні.

№ 76

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
В БУДАПЕШТІ ЯРОСЛАВА БІБЕРОВИЧА
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ***25 вересня 1920 р.*

Передавши звіт на точки 1 – 7 Вашого розпорядку Ч. 12 з 10го серпня приступаю до поалагодження точки 8.

Після всіх повновастей переданих мені як і устних інформацій, припоручено мені заступати нашу справу при малярськiм правительствi, і зiставати з ними в найблизших зносинах. Я сконцентрував отже мою працю в напрямi навязання можливо найблизших і то по можности личних відносин до уряду малярського, бо лишень в той спосiб мiг я їм завсiгди зясувати нашу справу і вести пропаганду. Я не почував себе легiтимованим вiдноситись до найвисшiї Ради Мировiї Конференцiї або Союзу народiв, а перебуваю і чуть чужi мiсiї стараю я ся iнформувати і в той спосiб вести пропаганду.

Вже в році 1918 вiйшов я в звязь з президентом мiнiстрiв, а опiсьля президентом Республiки Малярської графом М. Каролiм і iншими мiнiстрами як і висшiми урядниками майже по всiх мiнiстерствах. Найблизшi зносини були з мiнiстерством вiйни, де я вже в падолистi і грудни 1918 р. передав много нот протестуючих проти обрабованку наших жовнерiв повертаючих з iталiйського фронту.

З початком сiчня 1919 запротестував я проти евакуованню наших жидiв з Угорщини і виробив продовжене реченця повороту їх до краю аж буде теплiйше, так до початку мая.

З полiтичних нот передав я 18го сiчня ноту пiдписану пп. Голубовичом і Цегельським, заявляючу, що мимо наступу

наших військ на “Руску-Країну” ми хочемо залишитись в приязних відносинах до Мадярської Республіки. Відпис тої ноти пропав при обробованю заступництва, через більшевиків 21го марта 1919.

24го січня передав я Карольому лист п. Президента Петрушевича /: прилога 1 :/.

19го січня вніс я лично протест до коменданта залогі аліянцкої полковника “Вікса” /: з котрим я вже був в добрих відносинах /: проти сему, що [нерозбірливий текст] котрі зажадали від мене 15го січня 1919 віза до їзди до Львова, заявляючи що хотять перевірити справу погромів, а 18го січня відїхали в товаристві одного ческого і 2 польскіх старшин потягом везучим 17 вагонів крісів і амуніції для Поляків. В тій самій справі вніс я лично протест в Ческім посольстві. Опісьля вніс я протест до Вікса, як прийшла тут вістка, що Бертелемі їздить по Кракові в польскім плащи, позаяк з такого поведеня не можна числити на неутральність того пана.

При личних переговорах з Віксом зажадав він від мене повідомленя мого правительства, щоби не перепускано повертаючих з Росії Мадярів, бо они привозять лишень більшевизм а він не має тільки війська на уграх, щоби більшевизм вздержати. Я запротестував проти сему, заявляючи, що ми хочемо в мирі жити зі всіми сусідами, Мадяри нічого злого нам не зробили а крім сего ми не маємо непотрібних людей до стороженя інтернованих і хто буде платити за харчоване і пр. Він відніс ся в тій справі до головної команди в Сальоніках і передав мені на письмі відповідь /: прилога 2 :/.

Вікс відносив ся ще до мене в справі злукі телеграфічної /: прилога 3 :/ що я передав до Директорїї і до Станиславова, але без успіху.

20го марта 1919 передав я протест Держ. Секр. Закорд. Справ з Станиславова Ч. 219 з 11го марта проти відобраню почти курерської Ревюкови.

21го марта переняли тут влади більшевики а всі чужі місії відіхали.

Тепер зачала ся велика боротьба о заохорону житя і майна наших горожан а іменно вніс я 10 нот в справі випущеня наших горожан з арештів, 5 нот проти соціалізації склепів наших горожан, 45 нот проти відобраню взгль. обрабованя наших горожан, 2 ноти проти задержаню нашого санітарного потягу під комендую чет. Франка, 3 ноти щоби его випущено на волю, 5 нот в справі мого обрабованя, 2 ноти проти випущеня на волю Михайловича і дозволу его відїзду до Росії, 2 в справі наших полонених, ноту Д.С.З.С. Ч. 514 з 27го квітня /: прилога Ч. 4 :/, 2 ноти проти примушованю наших горожан до вступу до червоної армії, 1 ноту проти евакуованю наших жидків до краю /: всі правительства які були і суть на Уграх хотят все евакуовати наших жидів до Галичини, а они не хотят абсолютно з відси виїжджати:/, 1 ноту до норвезкого заступництва /: заступаючого тут ческу республику :/ в справі заохорони майна одного нашого горожанина в Словаччині.

По перенятю влади новим правительством, зніс я ся наперед з ведучим правліне на Уграх Румунами генер. Мардареску і ком. Діямандим а опісьля з новим мадярским правительством. Я виробив добрі зносини, так що они йшли мені на руку. До нового правительства мав я знова много справ що до наших горожан, що я також по більший части робив лично, щоби їх також лучше поінформувати і вести пропаганду, але також на письмі, а іменно о зворот сконфіскованих грошей 8 рази, в справі інтернованя 7 разів, звороту відобраних приватних річей 7 разів, реквіроване помешкань 2 рази, проти евакуованю 2 рази, в справі обрабованя заступництва 14 раз.

Крім сего п. Галаган зачав тогди киринити проти мене і яко першу акцію передав заяву до мадярского правительства, що лишень він має право заступати українських горожан на Уграх і яко підставу передав витяги з двох нот

/: прилога 6 і 7 :/ котрі мені міністерство в відписах передало. Яко відповідь передав я мою повновласть /: відпис передав я вже Вам в моім Ч. 284/20 :/ і зясував правні і фактичні відносини між обома правительствами.

На письмі передав я також відповідь на ноту Groupe de liaison auprès des Commandements et Mission de l'Entente № 2101 В що до мордованя мадярских полонених через війська Петлюри.

Того року передав я їм радйоноту п. Диктатора до Мільрада з 16го липня с. р. Протест Нац. Ради у Львові, і членів Нац. Ради у Відни проти переговорів Петлюри-Пілсудского і ноту до Льюйд Джорджа з 20/8.

Крім сего ноту протестну, що п. Галаган вмішує ся в справу галицкіх більшевиків Масьлюка і Загороди. Для пропаганди передав я їм брошуру Aux nations civ. і криваву книгу.

Чужим місіям, то крім ріжних адміністраційних нот, передавав я ті самі брошури.

Ческому заступництву, з котрим я в близших відносинах передав я ще гратуляції для Масарика.

З перебуваючих тут чужих місій тільки англійска і трохи американьска інтересують ся нашою справою і дякують все за передані їм матеряли.

З глибоким поважаннем

(Підпис)

№ 77

**НОТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА
УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО ЗАБОРОНУ
ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ
НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

25 вересня 1920 р.

Ваша Ексцеленціє!

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі запропонувати Вашій Ексцеленції отже домагання українського народу Східної Галичини:

Університет у Львові мав за часів австрійського володіння польсько-український характер, втім змислі, що побіч польських існували там і українські катедри /з українською науковою мовою/. Тоді також українська молодь мала до нього нічим необмежений доступ.

З кінцем 1918 р. польська окупаційна влада усунула із згаданого університету українські катедри. Одночасно вона заборонила українським студентам доступу до університетських студій у Львові. Від того часу досі вже два роки під адміністрацією польської окупаційної влади не вільно на львівському університеті українським професорам учити а українській молодіжці учитися.

Щоби не оставляти української молоді без науки Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, трактоване в науковім світі на рівні з академіями наук, зорганізувало у вересні 1919 при помочи кваліфікованих наукових сил /доцентів університету/ приватні університетські курси, однак польська окупаційна влада заборонила щоб вони відбулися. Так само з кінцем 1919 р. не дозволила вона на уладження таких самих курсів “Українському Товариству популярних уні-

верситетських викладів ім. Петра Могили”, а в кінці, коли відмовила такого ж дозволу українській культурно-церковній інституції “Ставропігійському Братцтву” у Львові, польська жандармерія силою не допустила до уладження першого наукового викладу, заповідженого згаданою інституцією.

Таким чином около 2000 українських університетських студентів на своїй національній території не може ні на публичнім університеті у Львові, удержуванім грішми українського народу, ні взагалі користуватися наукою. Такими мірами польської окупаційної влади утруднено розвиток української культури, спинено приріст української інтелігенції. За те витворюється в краю верства людей, які не могли покінчити свого образования, позбавлених можности праці — /Поляки навіть на низші урядові місця Українців не приймають/ — засуджених на муки і наслідки бездільности, матеріально не заосмотрених. Се ще білше ускладнює вже і так невиносимі господарські, соціяльні і національні відносини в Східній Галичині.

Отсе наближається вже третій рік, в яким українські студенти у Львові малиби бути виключені від університетської науки.

Тим-то прошу Вашу Ексцеленцію видати відповідні міри, щоби українській університетській молодіжи в Східній Галичині вільно було учитися.

Приймійть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани —

Льондон дня 25 вересня 1920

д-р **Евген Петрушевич**
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

№ 78

**ІНФОРМАЦІЯ ПРЕДСТАВНИКА В БЕРЛІНІ
ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ
ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПРИБУТТЯ
ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ
І НАРАДИ В БЕРЛІНІ**

26 вересня 1920 р.

Наша Делегація приїхала до Риги щойно вчора, 25 с. м. а се тому, що найблисший корабель із Штетина відходив до Риги – 22 с. м. Вправді до Риги є ще друга дорога через Кенігсберг – Мемель, однак сею дорогою вони не могли їхати, бо іде через польський коридор.

Перебуваючи в Берліні, делегація відбула ряд засідань, в яких і я брав участь і тому подаю важніше із її нарад для Вашої інформації.

Як Вам вже із моїх депеш відомо, найважлишим із рішень Делегації було рішене просити Вас о поширене інструкції в тім напрямі, щоб Делегація мала право домагати ся її формального допущення до мирової конференції і до евенуальної співучасті в ній як сторони рівноправної.

Делегація уважала передовсім за деяке понижене скривати ся тільки поза кулісами – а односторонні контакти і пактованя з одними большевиками робили б вражінє, немов то наш Уряд післав делегацію іменно до повновласників советської Росції, що раз не було б згідне з правдою, а що Поляки певно використали б, денунціюючи нас тенденційно – але не без формального оправданя – перед Антантою.

Відтак Делегація була згідно того погляду, що зголошене до участі в конференції не преюдикує зовсім відклику та евенуальному вирішеню справи конференцією сьвіта. Навпаки – сей відклик буде тим більш оправданий і умотивований, коли покажеться, що Поляки – хоч ми зголошували

ся до пересправ — не хочуть навіть говорити з нами, супроти чого інгеренція висшого світового чинника виникає сама із себе, як конечність світового мира. А що при тім Поляки покажуть ся тим більш скомпрометовані і наша справа наслідком нашого зголошення і недопущення мати ме змогу набрати тим більшого розголосу, се самозрозуміло.

Вкінці Делегація числила ся і з тим, що квестія чи прийде взагалі до світової конференції в справі всходу, а коли і прийде, чи буде там вирішена наша справа по нашій думці і справді відтак переведена — це дуже непевна а навіть сумнівна, та що тому не є вказане над дійсними реальними факторами, ділаючими на місці переходити вже з гори до дневного порядку.

Отсе були мотиви, задля яких Делегація рішила одногослосно просити Вас телеграфічно о зміну директив, а відтак і до телеграфічного...*

Республіка ...* застереження до президії мирової конференції дня 22 с. м. якого текст в переводі з французького на німецьке (зладженім мною для тутешної преси) Вам предкладаю. Додаю новий мотив сього кроку — заняте цілої Східної Галичини польськими військами.

Як мені ...* Кость Левицький депешує із Риги, Делегація внесла вже там на ...* в друге “застережене вирішувати що-небудь з ...* волі населеня”.

З щирим поважанем і поздоровленем

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 3, арк. 16–17. Машинопис. Оригінал.

* Нерозбірливе слово.

№ 79

**ДЕКЛАРАЦІЯ ДЕЛЕГАЦІЇ УНРАДИ Й УРЯДУ
ДО ПРЕЗИДІЇ РИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***27 вересня 1920 р.*

Дня 21 м. м. внесли підписані як Уповажнена Делегація Національної Ради Східної Галичини і її Правительства телеграфічно зі Штетину надане державно-правне застереження на адресу Президії Мирової Конференції в Ризі. Ця депеша з невідомих нам причин не дійшла до відома Конференції, супроти чого предкладаємо в прилозі дуплікат цього застереження. Опісля зі звітів Мирової Конференції дізналися ми, що на її засіданню з 24. м. м. піднесено справу незалежності Східної Галичини та визнання її національно-державного представництва (“Національної Ради”).

Тепер вважаємо за вказане ближше узаasadнити наше державно-правне застереження.

1. Всенародним Конгресом Східної Галичини, який відбувся в Львові 19. жовтня 1918 р. проклямовано уконституовання самостійної української держави на території Сх. Галичини на засаді права самоозначення.

2. Отсим Конгресом покликано в життя Національну Раду Східної Галичини, що признала рівноправність всіх народів цієї державної території.

3. З Національної Ради вийшло її державне Правительство, яке обняло владу з днем 1. листопада 1918 р. та зорганізувало армію, адміністрацію і судівництво на території Східної Галичини.

4. Національна Рада Східної Галичини як її парламент ухвалила закон про державну репрезентацію, признаючи на підставі загального голосування представництво в державі всім народам, що замешкують Східну Галичину, в процентівім відношенню їх населення.

5. Проти виконаного в той спосіб права самоозначення Східної Галичини, як окремої держави виступила війною Польща для своїх імперіялістичних цілей і по дев'ять-місячній боротьбі при сильній чужій підмозі перемогла й окупувала зорганізовану вже східно-галицьку державу. Від того часу Польща вже більше як рік провадить там плянову екстермінацію супроти українського і жидівського населення.

6. Дев'ятимісячною однодушною обороною виявив наш нарід рішучу волю, жити самостійним державним життям.

7. Всякі твердження, мовби населення Східної Галичини хотіло злуки з Польщею, — незгідні з дійсністю. Противно! Так українське населення (70 %), як майже все жидівське (13 %) і навіть значна часть польського населення жадає самостійної східно-галицької держави, яка дає повні культурні, суспільні, економічні і політичні свободи всім народам, що замешкують її територію.

З цих причин всяке инше вирішення державної долі Східної Галичини проти виявленої вже волі населення, булоб ярким потоптанням загально признаного права самоозначення народів.

В Ризі, дня 27. вересня 1920.

Уповноважена Делегація Національної Ради Східної Галичини і її Правительства: Др. Кость Левицький, в. р. Президент Делегації Ернест Брайтер, в. р. посол міста Львова, Др. Осип Назарук, в. р. Др. Лука Мишуга, члени Делегації.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Копія.

№ 80

**ШИФРОВАНА ТЕЛЕГРАМА
ПОЛЬСЬКОГО ПРЕДСТАВНИКА В РИЗИ
МІНІСТЕРСТВУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ
ПРО ПРИБУТТЯ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР
НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ**

28 вересня 1920 р.

Tylko dla Ministra Sapielhy.

Na plenum 27 Joffe chciał ustalić tylko komisję główną; po pewnym oporze zgodził się oprócz tego na terytorjalną, prawną i ekonomiczno-finansową. Plenum nie wyznaczone, zależne od prac komisyjnych. Staram się aby praca szła równoległe z frontem.

Zachowanie Joffego coraz mniej pewne siebie. Stara się przyspieszyć rozejm... najmniejszej przesądzić w preliminarzach. Nasz protest w sprawie Galicji przyjęto milcząco. Zignorowaliśmy doręczony nam protest datowany Ryga, podpisany Kost. Lewicki, Brajter i inni, żądający niepodległego państwa wschodnio-galicyskiego.

Nawiązany nasz kontakt z przedstawicielem tutejszym Petliury; był na raucie dyplomatycznym w Poselstwie. Proszę zawsze radiem dokładne informacje frontowe i instrukcje.

Kamieniecki otrzymał ze źródeł dyplomatycznych wiadomość, że Moskwa kazała zawierać pokój za wszelką cenę prócz demobilizacji armji czerwonej. Wiadomość nie potwierdzona. Wobec naszej ostrej reakcji na wczorajszy projekt preliminarzy bolszewickich, wśród nich konsternacja. Joffe każe rozpuszczać wiadomość, że duskusja może je zmienić. Terminu podpisania rozejmu do piątego nie uważa za

ultymatywny, może być przedłużony do dziesiątego. Przybyli wschodnio-galicjanie z Kostiem Lewickim i Brejterem, rozpoczęli u bolszewików i w prasie akcję za niepodległością Wschodniej Galicji. Podobno Joffe jest przeciw dopuszczeniu Lewickiego na konferencję za czem jest Manuilski.

Litwini prowadzą kampanję przeciw nam w prasie. Konieczne obszerne informacje.

WS

SEKRETOWANO

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 206–207.

№ 81

ПРОЕКТ ДОГОВОРУ ПРО ПРЕЛІМІНАРНІ УМОВИ МИРУ МІЖ УСРР, РСФРР І ПОЛЬЩЕЮ, ВИГОЛОШЕНИЙ ГОЛОВОЮ РОСІЙСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ АДОЛЬФОМ ЙОФФЕ НА ПЕРШОМУ ЗАСІДАННІ ГОЛОВНОЇ КОМІСІЇ РИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

28 вересня 1920 р.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1-е К ПРОТОКОЛУ 1-го ЗАСЕДАНИЯ ГЛАВНОЙ КОМИССИИ

Иоффе. Россия и Украина, с одной стороны, и Польша, с другой, движимые желанием возможно скорее положить конец возникшей между ними кровопролитной войне и выработать условия долженствующие быть положенными в основу длительного, прочного, почетного и равноприемлемого для обеих сторон мира между ними решили всту-

пить в переговоры о перемирии и прелиминарных условиях мира, для чего избрали своими уполномоченными:

ПРАВИТЕЛЬСТВА РОССИЙСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Адольфа Абрамовича Иоффе.

Дмитрия Захаровича Мануильского и

Леонида Леонидовича Оболенского.

ПРАВИТЕЛЬСТВА ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ —

Означенные уполномоченные по взаимным пред'явлениям своих полномочий, найденных в надлежащем порядке согласились в нижеследующем:

Ст. 1.

Исходя из принципа самоопределения народов, обе договаривающиеся стороны безоговорочно признают самостоятельность и независимость тех, вновь образовавшихся между ними Республик, народы коих заявили о своей воле к самостоятельному государственному существованию и торжественно подтверждают независимость и суверенность Республик Белорусско-Литовской и Украинской.

Ст. 2.

В виду того, что национальное самоопределение в Восточной Галиции еще не вылилось в законченные государственные формы, обе договаривающиеся стороны, признавая в принципе независимость Восточной Галиции соглашаются в том, что окончательное решение ее судьбы должно быть установлено путем опроса всего местного населения на основе всеобщего, прямого равного и тайного голосования.

Ст. 3.

Обе договаривающиеся стороны обязуются признавать существующий в этих Республиках, созданный ими государственный правопорядок, как и тот государственный

строй, каковой будет создан в Восточной Галиции волей населяющих ее народов и не вмешиваться во внутренние дела этих независимых и самостоятельных Республик.

Ст. 4.

Торжественно подтверждая свои неоднократные заявления Россия безоговорочно признает самостоятельность и независимость Польской Республики со всеми вытекающими из такого признания юридическими последствиями, добровольно и на вечные времена отказываются от суверенных прав России над польским народом и его территорией.

Ст. 5.

Договаривающиеся стороны соглашаются, что граница между Белоруссией и Украиной, с одной стороны, и Польшей, с другой, в общих чертах должна проходить:

от государственной границы Литвы с Белоруссией у впадения р. Свислочь в р. Неман, — на селения: Свислочь, Рудня, Беловежь, Каменец-Литовск, Брест-Литовск, Пижа, Любомль, Владимир-Волынский, Грибовица (все пункты включительно для Белоруссии и Украины по принадлежности) и далее по бывшей государственной границе между Россией и Австро-Венгрией до реки Днестра у границы с Румынией. При этом непосредственно у Брест-Литовска границей является участок железнодорожной линии Белосток, Брест-Литовск, Холм, с тем чтобы вся эта линия находилась на территории Польши, оставляя часть железнодорожного узла Брест-Литовск для сквозного железнодорожного сообщения, Жабинка, Брест-Литовск, Ковель на территории Украины.

Подробное описание границы должно быть указано в мирном договоре.

Через 48 часов с момента подписания настоящего договора, все военные действия должны быть прекращены, после чего польские войска отводятся на 25 верст западнее линии, намеченной в качестве государственной границы

між Беларусією і Україною з однієї сторони і Польшею, з другої.

Російські війська мають право знаходитися також не ближче 25 верст від наміченої границі.

Отвод польських військ повинен бути произведений зі швидкістю не менше 20 верст в сутки, вважаючи першим днем марша наступні сутки після моменту припинення військових дій, т. е. не пізніше, як через 72 години з моменту підписання цього договору.

Російські війська не мають права розпоряджатися в яких би то пунктах, ... (Кінцівка тексту відсутня. — *О. К.*).

ЦДАВОУ, ф. 4, оп. 1, спр. 715, арк. 62–64. Машинопис. Копія.

№ 82

ЗВІТ ЧЛЕНА ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ОСИПА НАЗРУКА УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

28 вересня 1920 р.

Рига, вівторок 28/9 1920.*

Ми приїхали тут (по дуже важкій дорозі) в неділю рано о год. 8 дня 26. с. м. Зараз тогож дня в полудне скомунікувався п. Б-р з відомими Вам людьми й приніс такі вісти: Галичане між ними (єсть 5х2) закидали нам, що “всему винно” правительство Петрушевича і т. п. Про ідею самостійности Галичини й наше відношення до неї вони

* Примітка вгорі: “До Стефана Витвицького доручений 8/10 920”.

не знали нічого але відразу по розмові поставилися до неї можливо. Вже на засіданню конф. з 24. с. м. підніс Йоффе справу визнання демократичної (не большевицької) Галичини і заявився за таким визнанням, супроти чого тим дивнійше представляється незнання гал. б. делегації. Супроти факту, що польські війська заняли знов цілу Галичину, а большевикам дуже залежить на передишці (а Врангель напирає на них сильно і має по їх обчисленнях коло 80.000 добре озброєного війська – вони дивуються відкіля він тільки війська взяв) – отож Йоффе заявив, що вони годяться, щоб Галичина аж до остаточного полагодження справи мира, остала на захід від демаркаційної лінії перемиря, себо під польською окупацією. Річ ясна, що большевики чуються зле мілітарно й фінансово і як хочете – тай не хотілиб зимової кампанії. Домбский відповів на те, м. и., що галицька справа належить до – домашних справ Польщі. Це зміст його відповіді, сказаної так мимоходом собі; властиво “відповідав” він якоюсь очевидно передтим приготованою мовою, ще заки знав заяву Йоффого – і тому це ніяка відповідь. Большевики домагаються плєбісциту для Галичини – по заключенню мира. Маю вражіння, що вони уважають Галичину ціною мира для себе.

Залучена депеша наша зі Штетина з 21. с. м. попала в руки польської президії, яка її просто сховала, хоч адреса звучала не до польської президії, тільки до Президії Конференції. Ми робили справки на почті, шукали – й по 6 днях донесли нам з почти, що та депеша в польській президії. На се внесли ми залучену ноту знов до Президії Конфер. – й знов її Поляки сховали. Річ мається так, що Конфер. не має спільної президії, ні канцелярії; тільки 2 президії (й 2 канцелярії), які чергуються в проводі. Коли ми про це довідалися внесли ми копію ноти й депеші до рук Мануїльського для другої президії – сьогодні рано. Завтра президіювати-ме Йоффе й побачимо, що він з нею зро-

бить. На всякій випадок це поведення польської президії з нотами посланими на адресу Конференції слід порушити в пресі фр. й льонд.

З присутними тут представниками преси сьогодні зачинаємо входити в контакт — уже маємо назначене розмову. Літератури про галицьке питання страшенно нам брак. Те що ми взяли скоро розійдеться, а висилка мабуть не дійде. Якби хто їхав сюди найліпше булоб передати. Мап не маємо — для чужих.

З усього бачимо, що інструкція Петрушевича, щоб не брати участі в конференції навіть якби нас запрошували, була і є добра, бо Поляки з большевиками можуть кінець кінців погодитися коштом Галичини, а наша присутність на Конференції до певної міри давалаб тільки санкцію їх умови. Вони якби мали розум, то не тільки не ховалиб наших нот, але запросилиб нас на ту конференцію. Ми на неї піти не повинні на мою думку й взагалі присутність наша тут по поінформованню преси річ злишна. Роль петлорівської місії тут рівна 0. Я ще не був з ніким із неї, хоч адресу маю, годі було. В пресі вона відзивається статтями — становище її в справі Галичини таке, що делікатно випирається умови заключеної Поляками з Петлорою й каже, що Поляки мали одержати (за дипл. підмогу Україні) Холмщину й часть Волині, а галицька справа малаб бути вирішена опісля.

В тут. мініст. загр. справ наша дел. була представитися й говорила про галицьку справу. Має це чисто плятонічне значіння.

Пресу спробуємо Вам пересилати. Але чи вона дійде, сумніваємося — подібно як з іншими посилками.

Здоровлю
О.Н. в.р.
Осип Назарук

№ 83

**ТИМЧАСОВІ УМОВИ ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
НА ЧАС ПРЕЛІМІНАРНОГО МИРУ
ДО ВИРШЕННЯ ЇЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ, ПІДГОТОВЛЕНІ ДЕЛЕГАЦІЯМИ
УСРР І РСФРР ДЛЯ РИЗЬКОЇ
МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

*Не раніше 28 вересня 1920 р. **

**ВРЕМЕННЫЕ УСЛОВИЯ ПО ВОПРОСУ
ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ
НА ВРЕМЯ ПРЕЛИМИНАРНОГО МИРА ВПЛОТЬ
ДО РАЗРЕШЕНИЯ ЕЕ ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВНЫХ
ОТНОШЕНИЙ.**

Польша обязуется через месяц со дня заключения настоящего договора исполнить следующие условия:

Возстановить все права жителям Восточной Галиции без разницы национальностей, и вероисповедания, которое оно имели до времени распада Австрии, и также исполнить принятую Польшей ст. 92 Сан-Жерменского Мирного Договора, и в частности:

1) Освободить всех гражданских и военных интернированных по политическим причинам и не проводить новых интернирований.

2) Объявить амнистию и аболицию для всех осужденных, арестованных или находящихся под следствием за политические преступления по отношению к Польской власти и населению во время Польско-Украинской и Польско-Советской войн и за все время оккупации.

3) Принять на службу всех чиновников и служащих, которые были заняты при всевозможных общественных

* Дата встановлена за супровідним документом.

учреждениях и заведениях ко дню 1-го Января 1918 г. или приняты в последствии Украинской властью и не переводить их из Восточной Галиции.

4) Уплатить все недополученное жалованье чиновникам и служащим всех общественных учреждений и заведений с того времени, с котораго они стали недополучать свое жалованье от Австрийской или Украинской власти.

5) Уплатить всю недополученную емеритуру, и жалованье вдовам и сиротам, оставшимся после погибших во всемирной, Польско-Украинской и Польско-Советской войнах. Инвалиды всех этих войн должны быть во всех отношениях поставлены в надлежащая условия жизни без различия национальностей, вероисповедания или принадлежности к какой нибудь армии.

6) Открыть все Украинския и Еврейския школы и учебные заведения, которые существовали до прихода Польской Власти, освободить помещения этих школ и заведений от каких бы то ни было реквизиций, разрешить на открытие в г. Львове Украинских университетских курсов на общих правах и допустить на существующие университеты и во все другие высшие учебные заведения студентов и студенток, без различия национальности, вероисповедания и их прежней военной службы.

7) Разрешить открыть все закрытые, развязанные и не имеющие возможности развития культурные, экономические и политические общества, и учреждения и также запретить местным властям ставить препятствия в развитии “гражданским комитетам” и всем другим благотворительным учреждениям во всей стране.

8) Вновь разрешить издательскую деятельность прежде существовавшим или новым Украинским Польским и Еврейским периодическим издательствам.

9) Признать равноправие Украинскому языку на равне с Польским во всех судах, почтах, железнодорожных и др. общественных, государственных и автономных учреждениях.

10) Сместить настановленных гминных начальников и перевернуть самоуправление гмин.

11) Издать распоряжение о равноправном приеме на службу новых чиновников и служащих без различия национальностей, вероисповедания и прежней службы в разных армиях.

12) Издать разрешение о свободном возвращении и пребывании в Восточной Галиции всем находящимся на эмиграции галичанам и с той целью издать соответствующие инструкции всем краевым и заграничным учреждениям Польши.

ЦДАВОУ, ф. 4, оп. 1, спр. 715, арк. 1–2. Машинопис. Копія.

№ 84

ЦІЛКОМ ДОВІРОЧНА ПРОПАМ'ЯТНА ЗАПИСКА др. СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО “ГАЛИЦЬКО-ЧЕСЬКІ СПРАВИ” ДО УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО

24 вересня 1920 р.

Галицько-чеські справи
Пропамятне письмо до
Уряду Зах. України.
[Відділ закордонних справ]

Коли тепер, під осінь 1920 р., справа незалежної західно-української держави наслідком перипетій російсько-польської війни стала знов актуальна, настає крайній час цю незалежність усіма можливими способами теоретично й практично уgruntувати.

Теоретично це зробиться, коли відповідні чинники зберуть у як найкоротшім часі всі ті (дуже чисельні) практичні

дані, які переконуючо промовляють за незалежність Західної України (статистика, етнографія, історія, геополітика, економіка, соціальні відносини і т. п.).

Практично це зробить ся коли 1) поведеть ся доцільну закордонну політику супроти великих держав і сусідів, 2) приготувить ся весь скелет держави (конституцію й наше законодавство, економічний плян, військову організацію etc., etc.) і прийдеть ся з готовою основою назад до рідного краю.

В теперішнім пропам'ятнім письмі маю смілість звернутись до уряду в одній з багатьох справ закордонної політики, себто в справі наших відносин до Чеськословацької держави. Розуміеть ся обмежусь тільки до справ у яких єсьм дещо фаховий собою; 1) до геополітичних і 2) до економічно-географічних.

А. Геополітичні справи.

Чеськословацька держава має тепер кругло 140,000 км² простору й поверх 13 мільонів населення, є отже сильною державою середньої величини з якою галицька держава мусить у всякому разі сусідувати. При цім чесько словацька держава є з усіх усюдів так само окружена ворожими їй державними організаціями як і галицька держава. З цього боку злука ціх двох нових держав у такій чи сякій формі доконечна.

Географічно-політичне положення Чехословащини є дуже невигідне. Вона наче кліщами обнята в своїй голові — Чехії двома великими півостровами суто німецької національної території. Пока що від півночі й заходу німецькі німці належать до Німеччини, від півдня до німецької Австрії. Та всякий реально думаючий чоловік мусить зрозуміти, що німецька Австрія тільки дуже вже недовго існувати може й буде без сполуки з Німеччиною. Тоді німецькі німці стануть для Чехії постійною і страшною небезпекою. До цього прилучить ся теж велика скількість німецького еле-

менту в чеській державі і то не стільки розсипаного по містах і етнографічних островах але й поселеного збитими масами при північній, західній і південній границі. Там то частини суцільної німецької національної території входять у чесько-словацьку державу й затіскують ще душе німецькі кліщі на голові чеського народу.

Таксамо як до Німеччини не можуть бути відносини Чехословаччини добрі до Угорщини. Рішення париської конференції признали Чехословаччині крім Словаччини й українського Закарпаття, яких мадяри ніколи добровільно не зречуть ся, також части суто мадярської національної території здовж лівого берегу Дунаю й південної обноги словацьких Карпат. Ця остання обставина в найвищому ступені люотить всіх мадярських політиків без ріжниці партії. До цього приходить ще викохана довгою традицією імперіалістична вдача цілої мадярської суспільності в загалі й традиційна приязнь з Польщею.

Румунія тільки по хвилевій констеляції являється прихильною Чехословаччині. Супроти мадярських ревіндикаційних плянів вона мусить хоч чи не хоч шукати опори так у Чехословаччини, як і в Югославії. Та це тільки хвилево. По своїй природі Румунія є в глибокім противенстві до всіх сусідних славянських держав і все такою буде. Отже й із цієї сторони не може Чехословаччина нічого доброго сподіватись.

Відносини Чехословаччини до Польщі від самого початку й до нині сильно напружені. Не тільки ізза Тешина, Орави і Спишу, хоч і ці три територійки будуть на довго камінем преткновенія поміж чехами й поляками нехайби як мудро поділила ці землі Антанта. Багато глибші джерела противенств лежать у цьому, що Польща своїм імперіалізмом на сході хоче відрізати Чехословаччину від усяких зносин зі Східною Європою. Ця політика Польщі, колиб була увінчана успіхом (значить коли Польща отрималаб Східну Галичину) принеслаб Чехословаччині політичну й економічну загибу.

Політичну тому, що тоді Чехословаччина мусить хоч чи не хоч орієнтувати свою закордонну політику після такої-ж політики Польщі і тратить тим самим свою самостійність. Економічно ось чому. Чехословаччина є промисловим краєм і потребує ринків збуту, яких би їй не замикали конкуренти своїми митами. Свобідні дороги до консументів (Східна Європа й Орієнт) Чехословаччина крім Дунаю немає, з виїмком просторих і тепер відживаючих доріг через Східну Галичину. Польща полишившись у посіданні Сх. Галичини запрехам дорогу до Східної Європи цілком певно. Не з якої-небудь “Gefuihlorolitik” а з причини що вона, з осібно давня конгресівка була з давна експортером промислових виробів на всю російську імперію, Середню Азію і т. п. Польща без сумніву дуже добре розуміє конечність для себе відгравання супроти Сходу на далі ролю промислової держави. Тим самим розуміє досконально велику небезпеку чеської експортздібности й це є одною з причин чому так вона цупко держить у своїх руках Східну Галичину й так гарячо бажає спільної межі з Румунією.

З усіх цих причин вже саме утворення Галицькоукраїнської державності є для Чехословаччини дуже корисним політичним актом, ще корисніше буде для неї, коли галицька держава з нею сфедерується або бодай увійде в довгореченцеву конвенцію політично-економічно-мілітарну.

Політично-географічне положення Галицької держави буде *mutatis mutandis* так само некорисне як пол. геогр. положення Чехословаччини. Збудована в етнографічних границях, Галичина матиме 75000 км² і поверх 6 мільонів населення, буде отже ще в двоє менше від Чехословаччини. Імперіалістично настроєні сусіди так поляки як і мадяри будуть вже в імя самих своїх державних традицій безупинно зазіхати на самостійність Галичини. До того Польща буде з економічних зглядів постійно стреміти до експанзії навіть у самостійній Галичині і цю експанзію здержати буде дуже тяжким завданням! Румунія буде до галичан щонай-

менше індиферентна, коли не ворожа, навіть якби при наконечнім розділі Буковини задержала Чернівці. Бо Галичина 1) буде славянським краєм а Румунія завсе бояти меться панслявізму, 2) буде вивозити те саме, що Румунія т. є. цереалії, нафту й сіль значить буде тільки невігідним конкурентом, а не контрагентом, від котрого мож здобути це що для самого себе потрібно etc. Північним і східним сусідом ледви чи буде Україна. Найбільш правдоподібно буде ним відновлена Россія. Бо наддніпрянці, коли серед них не появлять ся з нечева великі люде (аби й оден великий чоловік), при своїй партійній незгідливості й політичній незрілості навіть діставши в руки самостійність дуже швидко її втратять. Відновлена Россія буде тільки в перших роках сяк так прихильно відноситись до Галицької державности. Коли тільки поросте в піря то стремітиме по старому до карпатської границі щоби через те добути рішаючий вплив у Середній Європі. До того ще треба пам'ятати, що Галичина, схоче чи не схоче цего її уряд, буде все огнищем всеукраїнської думки, яка буде щораз то більше небезпечна для Россії, навіть як ця послідня згодить ся дати своїм українцям національно-культурну автономію.

В виду цих усіх обставин (згадую тільки загально звісні речі) геополітичне положення самостійної Галичини буде відразу дуже грізне, таксамо грізне як положення Чехословаччини. Грізність положення буде для обох держав однаково сильна й на однакових премісах основана. Одинок ріжниця буде ця що головний фронт чехів мусить бути все проти німців, головний фронт галичан проти поляків.

Ці обставини просто кличуть обі держави до тісної федерації.

До цього прилучаєть ся одна обставина: Чехословаччина має попросту монструальні обриси. Її довгота переходить 920 км, найбільша ширина ледви 270 км. Неначе нескомасована полоса хлопського ґрунту. На випадок війни пр. з Польщею й Угорщиною посполу (що дуже можливе!)

Чехословаччина мусить відразу евакуювати не тільки Закарпаття але й переважну частину Словаччини і то без боротьби, бо інакше її армія не може бути вдержана в купі й попаде в небезпеку бути в значній части оточена й полонена. Без сильного союзника саме в Галичині Чехословаччина цією прикметою свого положення сама неначе запрошує імперіялістичних сусідів до війни й забору. Наслідком цього положення слідне в останніх часах навіть деяке зближенне Чехословаччини до Німеччини. Те саме джерело має віддаленне її від Франції й зближенне до Англії, свіже основанне “малої Антанти” і т. п.

Відносини Чехословаччини до Галичини мусять бути постійно як найкращі — вже з чисто економічно-географічних причин (про це далі). Геополітичне значінне має тут головно ця обставина, що етнографічні простори українців і словаків є на Закарпаттю сильно зазублені поміж собою (Диви карту!). Вона не є до вратовання для нас без галицько-чеської комбінації. А шкода її з двох причин. Раз лемки це дуже туге й малонадійне плем'я. По друге посідання Лемківщини зближає нас до Заходу й дає великі дотичні можливості, коли тільки використані будуть комунікаційні можливості, які дає Лемківщина.

Для українського Закарпаття, яке чехи визнають часами тільки як депозит, визначили вони дуже несправедливу границю, здовж ріки Уга, полишаючи суто українські частини комітатів ужгородського, землянського, шариського й списького безпосередно при Словаччині. Наслідком того наше Закарпаття тратить до 5000 км² — цілу третину простору. Цеї втрати цілком не вирівнує прилучення до него 2000 км² мадярської території на південь від Ужгороду, Мукачева й коло Бере...

Колиб Чехословаччина хотіла задержати таку кривдну для нашого елемента границю, мусілаб позбутись одинокого можливого тривкого клієнта себто Галичини. Першим услівем, під яким ми можемо переговорювати з чехами є:

Автономна область Закарпаття повинна на захід від Ужгороду одержати справедливі етнографічні границі на підставі карт і дослідів хоч би Нідерлього, Цамбеля, Томашівського.

Це справедливе розмежування повинно наступити ві всяким разі чи буде галицька держава чи ні. В однім тільки разі матиме Чехословаччина *plein popoviz* на українському Закарпаттю — коли Польща буде велика й удержиться при посіданню Галичини. Та це мабуть не наступить а коли й наступить то дні самостійності чеської держави будуть почислені. Коли Чехословаччина бажає собі життя, мусить українську справу вирішити справедливо, не задержуючи ні кусника української території під своїм безпосереднім володінням. Бо чи буде Велика Україна чи Велика Росія то посідання якої-небудь части нашої території Чехословаччиною буде цілком певно тінню, що буде перепинювала сердечні відносини, які є прецінь для Чехословаччини квестією життя.

Справедливо розмежувавши ся можуть чехословаки з галичанами утворити сильну судетсько-карпатську федерацію яка своїми фактичними силами й оперта о природне забороло карпатської верховини може вдержатись успішно при самостійности і розвинутих на найбагатішу країну на порозі між Середньою та Східною Європою.

Б. Господарсько-географічні справи

Чехословаччина як цілість уявляє з себе територію, якій пока що далеко до автаркії. Вона неодноцільна. Складається з двох частин: 1) Чехи, Морави й Шлеск це простір, у якому хліборобство з одної, гірництво і промисл з другої сторони гарно й гармонійно розвигті, край середньоевропейського господарського типу, дуже засібний, ба заможний і взагалі автаркічний; 2) Словаччина з Закарпаттям бідні гірські країни, під мадярським гнетом нерозвигті й економічно слабкі, зависимі в своїм прокормленню від мадярської плодючої рівнини, поза деяким гірництвом майже без промислу.

Через прилучення Словаччини й Закарпаття до Чехоморавії білянс виживлення нової держави став кепський.

В пересічі виносила продукція Чехоморавії з Шлеськом (1905–1914 річно)

*Для порівняння: Західня Україна
без Закарпаття кругло:*

пшениці	6,147000 q	5000000 q
жита	10,00000 q	5000000 q
ячменю	9,966000 q	3000000 q
вівса	10,885000 q	6000000 q
бульби	53,398000 q	50000000 q
гречки й кукурудзи		2000000 q
кругло	90,000000 q	71000000 q

Ця продукція має вистарчити в першій разі (в чехах) на 10 мільйонів людей, в другій (Галичина) тільки на 6 мільйонів. Знаємо, що Галичина зі своєю продукцією поживи ледви виходить на своя, тож відразу видно, що доперва Чехоморавія стоїть не світло. Коли її тепер впало на голову бідна Словаччина, проблем виживлення стає дуже пекучий. Дуже погану роллю відгравает для Чехословаччини ще й Закарпаття. Воно само нічим себе вижити не може й потребує тісного політичного зв'язку з якою-небудь рільничою країною, що лежить об межу. Отже або з Угорщиною або з Галичиною. До чехів належати вона не має ніякого інтересу, його виживлення терпить на тім дуже сильно, для Чехословаччини з того приводу вісокий клопіт.

Зі Словаччини буде мож при повільнім зрості культури ще дещо з'їсного викресати на цей зріст продукції при зростаючому населенню нічого не заважить. Збільшити продукцію поживи в Чехоморавії ледви чи вже можна буде — вона там стоїть дуже високо.

В виду цього Чехословаччина дуже пекучо потребує тісної економічно-лучбової звязи з краєм, що зміг би її дати свою надвишку поживчих продуктів. Доступу до моря нема —

наші околичні краї самі голодні, остає тільки Угорщина й Галичина. Бо Румунія має дешевий вивіз морем і на сухопутний вивіз задля його дороговизни не дуже то полакомиться. Угорщина ще довгі часи буде з Чехословаччиною вести бодай митову війну. Томуто самостійна Галичина булаб для чехів дуже корисна з огляду на свої продукційні можливости в поживі. Не зв'язана з ніяким голодним краєм, яким є пр. хоч би Польща, зможе галицьке населення, так мало вимагаюче, вже тепер в своїй великій нужді таки дещо з поживи вивести. Це показали найкраще відносини в часі світової війни. Згодом самі чехи всіми силами підпруть наші змагання до піднесення продукції поживи в Галичині й будуть нею на десятки літ забезпечені в переважній часті свого запотрібовання. З другої сторони доставить Галичина чехам цього, чого вони мимо всего багатства краю у себе не мають а то 1) соли 2) нафти. До речі сказати справа соли для Чехії від раннього середньовіччя все була дуже актуальна, розпросторення експльозиційних моторів же буде в чеськім промислі щораз то більше, бо вугля не конче то буде вистарчати вже в найблищій будучині.

Крім цього всего добуває Чехословаччина в сфезерованій Галичині значний ринок збуту для свого промислу і нагоду інвестувати капітали при відбудові знищеної Галичини. Про рішаючи значіння Галичини для лучби чехів зі Сходом Європи я вже згадував. Для цієї останньої ціли потрібне негайне збудовання одної або й двох залізниць, які скорочувалиб лучбу Чехословаччини зі Сходом.

Самостійна Галичина має не менший інтерес средугувати із Чехословаччиною, як ця послідня з Галичиною.

Галичина потрібує негайно: 1) відбудови знищених осель, хліборобства, промислу і торгівлі. Це можливо тільки при видатній помочі чеського капіталу, високої хліборобської техніки, развитого промислу; 2) насадження тимчасової економічної системи, щоби без шкоди перейти перший час

кризи. В цім може їй добре допомогти тільки економічно сильний сусід.

Галичина потребує на постійне 1) сусіда, що бравби за добру ціну її поживні продукти, нафту, сіль, дерево, таким є Чехословаччина. 2) сусіда, що давби їй промислові продукти й крім того переважний а неіснуючий в Галичині вуголь. 3) сусіда, в якого хліборобська, скотарська, лісова техніка є високо розвита, щоби було в кого вчитись як налагодити власне господарство. 4) сусіда, який посередничав би чесно в лучбі Галичини з Заходом. Всі ці умови сповняє Чехословаччина як найкраще. При недостатчі моря значіння безпосередніх сусідів дуже велике. Польща, Угорщина, Румунія будуть дуже мало позитивно заінтересовані в Галицькій державі, протівно старатимуться їй шкодити. Могутні протектори та далекі не багато допоможуть. Тим ясніше виходить тут велике значіння Чехословаччини для нас.

З військово-географічного боку становлять Чехословаччина і Галичина систему взаємної асекурації. З осібна Галичина знаходиться неначе на задах кожної держави що хотіла вести війну з Чехословаччиною (з виїмком Німеччини). З осібна це дотичить Угорщині й Польщі. У війну з Чехословаччиною Польща в разі існування самостійної Галичини не може навіть вдаватись, таксамо Угорщина. Румунія тратить свободу рухів у Середній Європі й мусітиме обмежитись переважно до балканських справ. Коли Галичина виобразує свою армію на лад Швайцарії, стане вона дуже поважною запорукою мира в усіх сторонах Європи.

Відень, 24.IX. 1920

С. РУДНИЦЬКИЙ

№ 85

ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ
ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ
ПРО ПЕРЕГОВОРИ В РИЗІ ТА ПОЗИЦІЮ ППС
(ПОЛЬСЬКОЇ ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ) ЩОДО
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ І ПРО КАДРОВІ ЗМІНИ

1 жовтня 1920 р.

Високодостойний Пане Президенте

Уважаю своїм обов'язком раз просити пана президента щоби зволили змінити інструкції для нашої делегації, яка виїхала до Риги. Про мотиви того мого прошення я писав вже в листі переданім через пана д-ра Гротера. Незнаю чи той лист дійшов отже деякі з тих мотивів повтаряю.

Оставанне нашої делегації без того щоби вона зголошувалася до участі в конференції, а обмежилася тільки до ролі пропагаторів, ослаблює наше політичне становище, що — мовляв — ми самі не вважаємо своєї самостійности настільки поважною справою, щоби домагатися участі в переговорах; а на случай допущення нас, чого я не допускаю, ми-ж вже так якби визнані самостійною переговорюючою стороною і державою; шкода для нас ніяка, бо тоді ми можемо поставити ті домагання н. пр. міжнародні гарантії рижського мира у відношенню до Східної Галичини, які потрібні з огляду на антанту і можемо кожної хвили зірвати переговори, коли-би наші умови не були прийняті.

З початком переговорів в Ризі англійська партія праці звернулася до польської партії соціалістичної з домаганням щоби вона подала основи на яких мав-би бути заключений польсько російський мир. Між иншим таж партія праці в точці 8 цілого ряду запитів питає: “Чи Польща має намір

признати повнозалежність Литви і Східної Галичини в їх етнографічних границях”.

П.П.С. відповіла, що Польща вже визнала державну незалежність Литви; дотично Східної Галичини заявила, що вона перший раз дізнаєся про домагання незалежності для того краю, який не є одностайною етнографічною цілістю. Польща – говориться даліше у відповіді – буде пересправляти, але з українським народом – однак Східна Росія не має права сею справою займатися, тому що в Східній Галичині нема ні одного Росіянина. Що-ж до територіального розмежування між польським і українським народом, то П.П.С. думає про те, але передумовою такого розмежування є створення свободної України. Створення самостійної східно-галицької держави, вважає П.П.С. – збалканізованем середушою Європи, а, по-друге, така держава – мовляв – не може удержатись з причин економічного характеру. Відповідь на ту “польську відповідь” не трудна: Східна Галичина се корінна українська територія заселена компактною масою українського населення поверх (три) 3 1/2 мільонів в реляції 74 %; польське населення тут, се в меншій части кольтоністи, в більшій не продуктивна кляса польської бюрократії, яка для заспокоєння своїх господарських потреб користується політичним засобом (не економічним: се-б то працею), а саме польським пануванням в Східній Галичині; розуміється те польське населення в дрібній меншості. Питання про державну самостійність Східної Галичини повинно бути відомим П.П.С. з недавньої ще історії 1918–1919 і хоч-би з польсько-української війни в тім часі за туж державну самостійність, а даліше з поглядів заграничних кругів на ту справу, довгих дебат на міжнародній конференції мира про ту справу, рішення соціалістичного конгресу в Люцерні 1919 р., в кінци російських мирових предложень. Коли П.П.С. “не покидає думки” про розмежування польського і українського посідання в Східній Галичині і ставить як передумову того розмежування існування сво-

бідної України, то очевидно має на думці відступлення тій Україні якоїсь східної частини нашої країни, імовірно від Буга-Стрия; найперше ми не фігурка на шахівці щоб нас відступати; а коли П.П.С. бажає державної незалежності для тої частини Східної Галичини (між нами говорячи з найбільшим процентом польської людности) — то чому відмовляє її корінно українській території, положеній далі на захід від згаданої лінії; і коли Польща широко бажає для нас свободи, нехай дозволить, щоби згідно з принципом тої свободи ми самі рішили про свою судьбу; обсловленне згаданого територіяльного розмежування створенням української держави на схід від Збруча вказує що найменше на лиху волю П.П.С., бо відомо що її повстанне й існування такої держави не певне; і коли нам належиться політична свобода, то вона мусить бути зреалізована без огляду на те чи буде за Збручем українська держава, чи ні: чому від того случаю, припадкового що так скажу, має залежати воля чи не воля трех і пів мільйонів галицьких Українців? Створення самостійної галицької держави уважає П.П.С. збалканізацією середущої Європи. Алеж Східну Галичину збалканізували самі Поляки, заводячи там масові арештування, терор, погроми, а в кінці що найважніше самоволю і анархію в т. з. адміністрації краю, самоволю яку примінює друге нелегальне польське правительство у виді польських національних комітетів, що існують в кождім повітовім місті. А вже до решти збалканізує край польська колонізація 78'9/10 % всіх рільничих господарств в краю має тільки 1–5 гект землі а з того 42 % тільки 1–2 гект; простір всеї більшої посілости Східної Галичини не вистарчив би на заспокоєння земельного голоду українського селянства. Зарібків на дворах не буде, еміграція всяка на довший час спинена, індустрії, куди відпливав би сільський пролетарят в краю нема. Що буде за кілька десятків років з мільйонами безземельного або майже безземельного укр. селянства, яке в обороні свого zagrożеного життєвого інстинкту засуджене на дегенерацію і муки по-

вільного вимирання, буде приневолене хапатися всяких засобів боротьби?

Прошу доручити ласкаво, щоби все те в такій формі, як тут сказано або ще краще у відповідно поширенім змісті було подане до відома англійській партії праці для її з'орієнтовання про вартість польської відповіді.

Дуже прошу, щоби Пан Президент залишили п. Томашівського на його становище. В нашім національнім таборі розтіч. Соціалісти, а зокрема большевики ведуть проти Уряду поважну боротьбу. До того багато з наших передових людей остає на боці. До них мав би пристати ще й п. Томашівський, один з наших учених і людина на якій політичній співпраці нам повинно залежати. А так всі до решти від нас повідскакують..

Прошу також, щоби п. Президент дали мені ласкаво можливість висловитися про особистий склад нашої місії в Льондоні, якщо мав би стати її головою та повести її можливо найуспішнішу роботу.

Моя розмова з Вітосом не довела до нічого.

Прошу приймати слова моєї найвисшої пошани.

Вам відданий:

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Копія.

№ 86

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ДЕЛЕГАЦІЇ
В ПАРИЖІ ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ
ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ В ЛОНДОНІ***3 жовтня 1920 р.**Копія*

Париж, 3. жовтня 1920.

DÉLÉGATION
DE L'UKRAINE OCCIDENTALE
(GALICIE)
PARIS
15, RUE NENRI-MARTIN
№ 257

Високодостойний Пане Президенте,

Маю честь переслати Вам при цьому копію телеграми, яку одержали ми сьогодні з Риги. Мимоходом кажучи, французька преса з останніх днів (українська і польська в краю вже передше) принесла звістки про приїзд наших делегатів до Риги, про спротив большевиків допустити п. Костя Левицького до переговорів, “бо Поляки моглиб використати цю обставину для допуску Петлюри” і про протест нашої делегації проти рішень в справі Східної Галичини без її участі. Се спонукало мене помістити в нашій пресовій бюлетені з І. с. м. (який Вам зістав уже висланий) нотатку про Ризьку делегацію, з поясненем, що її ціллю є: 1) перепинити польсько-російський договір, “який постановлявби прилучене Східної Галичини до Польщі”, 2) боронити прав самостійности Західної України. Така формуляція не може образити ні большевиків, ні Антанту.

(Аргумент, що Ризька конференція не компетентна в цій справі, а одиноко уповажниними до сего є держави Антанти, підніс уже кн. Сапіга).

Вчерашний полудневий дневник “Інформасіон” помітив за “Курієром Львівським” відомість про договір

Врангля із Скоропадським – і про Вашу участь в тій акції, як “гетьмана Галичини”. З огляду на симпатії французького Уряду до Врангля, а й до самого Скоропадського, про що мав я вчера нагоду переконатися, не уважав я відповідним простувати цю вістку; те не виключає, що може зробити се наша місія в Ризи прямо у джерела. Вирізки з обох часописей залучаю.

Три дні, які минули від виїзду п. Томашівського, ужив я на зложеноє візитних карт членам французького Уряду і акредитованого при ній дипломатичного корпусу. – Поза тим бачив я п. Пелісіє, якого погостив я сніданком; я відновив з ним мої давні зносини. Він віднісся до нас дуже сердечно і обіцяв познакомити мене з кругом політиків, в якім тепер працює. Твердить, що бюро, в якім є директором, має близький контакт з міністерством закордонних справ, а головно з п. Бертельо, бо є прямо офіціозною агенцією Ке д’Орсе. Я заповів пану Пелісіє близький приїзд Пана Президента до Парижа, і він – так в імени неprisутного еще п. Буйона, як і своїм власнім, прирік всяку поміч. (п. Буйон приїжджає на днях.)

Маю намір зложити сего тижня візити посольствам литовському, чеському і російському; про вислід тих побачень донесу негайно.

Прошу прийняти запевнене моєї найглибшої пошани

За Делегацію:

Печатка делегації

Антін Петрушевич в. р.

Пану Президентові

Др. Евгену Петрушевичові

в Лондоні

№ 87

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО в. о. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ
В ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ
ПРО ПЕРЕГОВОРИ В РИЗІ І ПРО СТАВЛЕННЯ ППС
ДО СПРАВИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

3 жовтня 1920 р.

З початком переговорів в Ризі англійська партія праці звернулася до польської партії соціалістичної з домаганням щоби вона подала основи на яких мав-би бути заключений польсько-російський мир. Між иншим таж партія праці в точці 8 цілого ряду запитів питає: “чи Польща має намір признати повнозалежніє Литви і Східної Галичини в їх етнографічних границях”.

П.П.С. відповіла, що Польща вже визнала державну незалежність Литви; дотично Схід. Галичини заявила, що вона перший раз дізнаєся про домагання незалежності для того краю, який не є одностайною етнографічною цілістю. Польща – говориться дальше у відповіді – буде пересправляти, але з українським народом – однак Совітська Росія немає права сею справою займатися, тому що у Схід. Галичині нема ні одного Росіянина. Що до територіяльного розмежовання між польським і українським народом, то П.П.С. думає про те, але передумовою такого розмежовання є створення свобідної України. Створення самостійної східно-галицької держави, вважає П.П.С. збалканізованнем середущої Європи, а по друге така держава – мовляв – не може удержатися з причин економічного характеру. Відповідь на ту польську відповідь не трудна: Східна Галичина се корінна українська територія заселена компактною масою українського населення поверх 3 1/2 міліонів, в реляції 74 %, польське населенне тут, се в меншій части кольоністи,

в більшій непродуктивна кляса польської бюрократії, яка для заспокоєння своїх господарських потреб користується політичним засобом (не економічним: себто працею), а саме: польським пануванем в Схід. Галичині; розуміється те польське населення в дрібній меншості. Питання про державну самостійність Східної Галичини повинно бути відомим П.П.С. з недавньої історії 1918–1919 і хоч би з українсько-польської війни в тім часі за туж державну самостійність, а даліше з поглядів заграничних кругів на ту справу, довгих дебат на міжнародній конференції мира про ту справу, рішення соціалістичного конгресу в Люцерні 1919 р., вкінці російських мирових предложень. Коли П.П.С. “не покидає думки” про розмежування польського і українського посідання в Східній Галичині і ставить як передумову того розмежування існування вільної України, то очевидно має на думці відступлення тій Україні якоїсь східної часті нашої країни, імовірно від Буга–Стрия; найперше ми не фігурка на шахівниці щоб нас відступати; а коли П.П.С. бажає державної незалежності для тої часті Галичини (між нами говорячи з найбільшим процентом польської людности) — то чому відмовляє її корінно українській території, положеній далі на захід від згаданої лінії; і коли Польща широко бажає для нас свободи, нехай дозволить, щоби згідно з принципом тої свободи ми самі рішили про свою судьбу; обумовленне згаданого територіяльного розмежування створення української держави на схід від Збруча вказує що найменше на лиху волю П.П.С., бо відомо що постанне й існування такої держави непевне; і коли нам належиться політична свобода, то вона мусить бути зреалізована без огляду на те чи буде за Збручем українська держава чи ні; чому від того случаю, випадкового що так скажу, має залежати воля чи неволя 3 1/2 мільонів галицьких Українців? Створення самостійної галицької держави уважає П.П.С. збалканізуванням середушої Європи. Алеж Східну–Галичину збалканізували самі Поляки, заводячи там масові арештовання, те-

пор, погроми а в кінці що найважнійше самоволю і анархію в т. з. адміністрації краю. Само волю, яку примінює друге нелегальне польське правительство у виді польських національних комітетів, що існують в кождім повітовім місті. А вже до решти збалканізує край польська колонізація: 78 9/10 % всіх рільничих господарств в краю має тільки 1–5 га землі а з того 42 % тільки 1–2 га; простір всеї більшої посілости Схід. Галичини не вистарчив-би на заспокоєння земельного голоду укр. селянсьтва. Зарібків на дворах не буде, еміграція всяка на довший час спинена, індустрії, куди відкликав-би сільський пролетарят в краю нема. Що буде за кілька десятків років з міліонами безземельного або майже безземельного українського селянсьтва, яке в обороні свого загроженого житєвого інстинкту, засуджене на дегенерацію і муки повільного вимирання, буде приневолене хапатися всяких засобів боротьби?

Прошу дуже все те у відповідно Вами поширенім змісті переказати письменно провідникам французських соціалістичних партій.

Поляки почали в краю, з одного боку, мирову офензиву супроти нас, з другого боку, дуже енергічну кампанію проти нашого політичного проводу. Вислідом першої м.и. є польський проект соймовий про основанне українського університету в Станиславові. Уряд дав директиву нашим політичним чинникам в краю, щоби віднеслися до такого предложення неґативно.

Залучаю Вам ноту в університетській справі, вислану до урядів держав антант.

Не одержую тижневих пресових звітів від Вашої делегації.

(Підпис)

Степан Витвицький

Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

№ 88

**ЗАЯВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА 2-МУ ЗАСІДАННІ ГОЛОВНОЇ КОМІСІЇ
РИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ПРОТЕСТОМ
ПРОТИ НЕБАЖАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ
ВКЛЮЧАТИ ДО ПОРЯДКУ ДЕННОГО
КОНФЕРЕНЦІЇ ПИТАННЯ ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ***4 жовтня 1920 р.*

В ответ на только что сделанное уважаемым Председателем Польской делегации заявление, я прежде всего хотел бы констатировать, что со стороны Российско-Украинской Делегации не было сделано трех Деклараций, а только одна, именно декларация, содержащая в себе изложение Резолюции, принятой Всероссийским Центральным Исполнительным Комитетом, той самой резолюции, которая была положена в основание всех последующих заявлений Российско-Украинской Мирной Делегации. Если уважаемый Председатель Польской Делегации усматривает разницу в формулировках резолюции и конкретного проекта будущего прелиминарного договора, то эта разница несомненно существует и является характерной разницей для всякой декларации и договора. В договоре даны конкретные формулировки, в декларации принципиальные обоснования. Что касается удовлетворения высказанного Российско-Украинской Мирной Делегации, то оно относится только к вопросу о желательности для обеих сторон близкого мира, но не может иметь отношения к конкретным предложениям Польской Мирной Делегации, в виду того, что таковых до сих пор не было. Заявление Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета о том, что в случае невозможности соглашения на вопросе о самоопределении Российско-Украинская Мирная Делегация должна, оставив в стороне обсуждение этих спорных вопросов, по-

пытаться придти к соглашению по другим конкретным вопросам в интересах скорейшего прекращения кровопролития, не могло быть исполнено до того, пока не имела места попытка столковаться на таком именно спорном вопросе о самоопределении. Все вышесказанное ныне уважаемым Председателем Польской Делегации по вопросам самоопределения приводит к убеждению о невозможности быстрого соглашения по этим вопросам и следовательно делает возможным конкретную постановку 2-го предложения об оставлении в стороне этих спорных вопросов. Мнение Польской Делегации, что самоопределение областей, поскольку оно не приводит к прямой анексии этих областей у Польши не является самоопределением, только подтверждает мысль о невозможности соглашения на этой почве. Попытка Уважаемого Председателя Польской Делегации отвести некоторых представителей Украинского Правительства на том основании, что они некогда были представителями России, легко парируется ссылкой на некоторых государственных деятелей Польши, в свое время явно защищавших интересы Российской Империи, а ныне представляющих интересы Польши. Нежелание Польской Делегации включать в порядок дня Мирной Конференции вопрос о Восточной Галиции принимается к сведению, но что это делается потому, что Галиция не принадлежала к Российской Империи только подтверждает империалистический образ мыслей Польской Делегации. Оставляя этот вопрос в стороне Российско-Украинская Мирная Делегация тем не менее не может не обратить внимание Польской Делегации на то, что вопрос о независимости Восточной Галиции не есть желание Красных Советский Армий, а несомненно воля всего Галицийского населения, нашедшая себе выражение даже в заявлениях тех политических партий, которые стоят по социально-политическому мировоззрению гораздо ближе к Польше, нежели к нынешней России и Украине.

Российско-Украинская Мирная Делегация принимает тоже к сведению, что Польша уже признала независимость Украины, Литвы и Белоруссии, но не может удержаться от воспоминания, что это признание независимости в период Польской оккупации не препятствовала управлению этими областями через назначаемых из Варшавы комиссаров и путем террора.

Еще раз констатируя, что никаких разногласий за исключение чисто формальных между Декларацией Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета и предложенным на обсуждение проектом прелиминарного мира не существует, Российско-Украинская Мирная Делегация вторично заявляет, что готова положить в основу всех дальнейших обсуждений именно это предложение Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета и что с самого начала на свой проект она смотрела только как на основу последующих работ.

Идя навстречу уже сделанному предложению Польской Делегацией она соглашается на немедленное начало работ комиссий: Финансово-Экономической и Правовой.

ЦДАВОУ, ф. 4, оп. 1, спр. 715, арк. 73. Машинопис. Копія.

№ 89

**ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА УПОВНОВАЖЕНОМУ
УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ**

4 жовтня 1920 року

Високоповажний Пане Секретар!

Пишучи лист переданий до Вас через п. Гамільтона я забув згадати про присланий мені Вами протест в справі

затримання Поляками утворення Українського університету в Станиславові. Після моєї думки, а сю думку поділяють також і присутні тут пп. Томашівський, Рудницький і Іван Петрушевич – не є апортуючим виносити вже тепер сей протест. Результат такого протесту легко предвидіти – не дістанемо університету ані у Львові, ані в Станиславові і наша молодіж буде дальше позбавлена можливости вчитися. Щонайменше можна сподіватися такого результату. За те утворення університету хотя би в Станиславові врятує молодіж від бездіяльности, зневіри і, на случай довшого тривання польської окупації, цілковитої затрати соток інтелігентних сил, згорне всю нашу молодіж також і з поза границь краю, витворити на час окупації новий центр культурного життя, не згадуючи про се, що сам факт існування українського університету стане для нас також і дуже цінним статутотом політичним. По здобуттю самостійности ми зможемо його легко перенести до Львова, тимчасом він нам потрібний. Факт утворення сего університету в Станиславові не буде також шкодити нам політично відносно Львова, бо рішення запоза односторонне без нашої згоди, а щоби се тим сильніше ствердити, добре буде внести проєктований Вами протест, *[нерозбірливо]* по утворенню сего університету.

Щож нині доручено мені Ваше письмо вислано на руки – д-ра Граттера з 22/д в справі повновластей для делегації в Ризі. Вже в попереднім листі я Вам подав мотиви, чому я був і є против поширення сих повновластей в напрямі делегаціям бажанім. Делегація і Ви виказались за можливе, що сам факт уділу в конференції як рівнорядний чинник, мусів би принести нам великі політичні користи. Но чи нас запрошено до конференції? Где гарантії, що нас би схотіли до неї прийняти? Противно, сеж хиба не може підлягати найменшому сумнівови, що Польща зміряючи до інкорпорації нашого краю, не згодила би ся ніяк допустити нас до конференції, бо і она розуміє не гірше нас значіння і кон-

сиквенції такого кроку, а і Росія, що відносно нас станула на становище плебісциту, правдоподібно також на се би не згодилась. В результаті могли-бисьмо лиш стратити поперте і приречений вже нам Антантою уділ в загальній мировій конференції, бо судячи по настроях не лише в Парижи, но і Лондоні відносно большевизму і знаючи становище Антанти, що лише она є компетентною рішати про нас, не трудно догадатися як Антанта приняла би наш уділ, а, навіть, саме зголошення як до уділу в рижській конференції. Ризику тим більше, що вдовольняючий нас результат сеї конференції з гори виключений. Се становище показується тепер тим більше оправданим, що після послідних відомостей з Росії, ся послідна стоїть відай перед новим катаклізмом.

Примічу, що висилаючи інструкцію як не виключення можливости пізнішого поширення повновластий на случай коли події би пішли иншим ходом — на жаль се не сталось. Д-ру Цегельському вислав перед тижнем повновластя і поручення поїхати до Вашингтону на 4—6 тижнів.

В справі матеріальної допомоги, призначеної Лігою народів Польщі і Галичини — поінформуємося в найблизших днях у Ліги. Знаю лише те, що сю допомогу виплачує Ліга впродів довшого часу і що якийсь Американець, що сидить в Варшаві, має опікуватися тим, щоби Галичина діставала свою пайку.

Кінчу поздоровленням Вас щиро
з високим поважанням

Є. Петрушевич

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 247.
Рукопис. Оригінал.

№ 90

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ***5 жовтня 1920 р.*

Сьогодні у мене щасливий день. Був я в міністерстві закорд. справ у референта для Підкарп. Руси в раді міністрів дра Старого і у приват. секретаря Масарика, дра Шкраха.

В мін. закорд. справ зорганізовано новий відділ для справ політичних. Начальником його є др. Веверка, що був доси чес. послом в Лондоні, заступником др. Нідерле. По обговоренню біжучих справ з дром Нідерлем він сам зажадав, щоби я представив ся Веверці і обговорив з ним загально наші справи. Веверка сказав мені, що будучи в Лондоні мав нагоду відчути настрої англ. політики супроти нас і України взагалі, а з другого боку супроти Польщі. Потвердив мені, що Англія супроти польських аспірацій на схід. Галичину і на Україну ставить ся зовсім негативно, що такі самі настрої замітні также в політиці Америки, яка чим раз більше в тій справі склонюєть ся на бік Англії, а що также на підпору Італії можемо лічити. Що тичить ся Чехословаччини, то се річ очевидна, що всіма силами дбати ме, аби схід. Галичина не припала Польщі. На мої побоювання, що під напором Франції готова Польща дістати ся до “малої антанті” і унеможливити здійснення післанництва і бажань Чехословаччини на сході Європи, сказав Веверка, що се певно не станеть ся; Чехословаччина вповні свідома великої небезпеки, яка вийшла б для неї із приналежности Польщі до “малої антанті”. При всій нашій розмові бачив я однак великий інтерес у В. для України як цілости. Ще більше виявив ся той інтерес у особистого секретаря

Масарика дра Шкраха. Він дуже промовляв за тим, щоби всі укр. діячі: Петрушевич, Петлора і Винниченко (а може і Грушевський) порозуміли ся з собою доконечно, бо аж тоді запевнена буде самостійність України. Я бачив, що він стоїть в тіснім зв'язку з Винниченком, казав, що Винниченко дійсно укр. патріот, бо якраз зрезигнував з президентства і комісаріату загранич. справ в радянській Україні, переконавши ся, що московські комуністи не комуністи, а найгіршого сорту імперіялісти. Винниченко сими днями має приїхати до Праги, буде у Масарика, хоче порозуміння з Петрушевичом, зліквідує “Нову Добу”. У Шкраха найшов я прямо ентузіазм для України, правда, як щлости, він мріяв про силу “малої антанті”, коли-б до неї належала Україна, отже “мала антанта” числила-б 80 мільонів. Упоминав нас до згідливого поступування з одною-одиною метою на умі, аби була Україна, а потім, мовляв, вже покажуть ся, яка вона має бути і буде. Між тим як дуже горячо промовляв за Винниченком, хоч зовсім непотрібно підкреслював, що він не комуніст, то про Грушевського сказав, що він професор, а не політик. Здасть ся, що я сими словами докладно для Вас схарактеризував слова і вражіння з моїх розмов. На тій підставі бачу, що у Чехів незвичайно росте інтерес для України. Додати мушу, що Шк. сказав, що він того Чеха, котрий згодив би ся на то, аби Галичина припала Польщі, без пощади би вбив. Коби до того всього ще Бог дав нам розум...

На телеграму Сінгалевича, що він ані ніхто з нашого уряду не звертав ся телеграфічно до Нідерлього в справі паспорту, уважав я своїм обов'язком нині ще раз розпитати ся його про сю річ. Нідерле рішучо твердить, що дістав таку телеграму з Відня з підписом Сінгалевича і що потім якийсь офіцір з наших таборів був у нього за пашпортом і він йому дав. Дуже бою ся, що хтось дозволив собі на телеграмі Сінгалевича підписати, так як то свого часу вже раз було, що Кушак так зробив.

Інтервеніював я в справі Новаковського, Пачовського, Бирчака, Струтинської, Творидла, Величковського, котрі дістали від жупанату в Ужгороді наказ, забрати ся з території Чехословаччини. В тій справі, а також в справі всіх наших емігрантів говорив я вчора з Жатковичом. Думаю, що все буде тепер инакше. І в справі уділення права горожаньства не робити муть нам труднощів. Як у всім, так і тут, є по урядах люди нам і неприхильні, в Ужгороді прямо кацапи, які нашим людям роблять збитки, але є і добрі люди.

Посилаю Вам подання інж. Мартиника до ласкавого прихильного поалагодження. Він предложив мені кілька листів, з котрих виходить, що він всіми способами стараєть ся о якусь посаду і всі (Німці, Англійці, Швайцарці) обіцюють йому посаду, але все аж пізнійше. Сам він заявляє, що жиє тепер з жінкою і з дітьми вже з того, що продає всякі річі.

Хоч все маю готове про Велигорського і наше урядовання, але мушу се відложити на завтра, щоб се письмо могло ще нині відійти.

Кінчу з найнизшим поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Чеської машини до писання все ще нема, чиста біда.

Телефонна розмова з Микетеєм зовсім не вдала ся, не було можна його розуміти. Дуже жалую, бо може мав мені дещо важного подати до відома.

Смаль-Стоцький

№ 91

**З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЛИСТА ПРЕДСТАВНИКА
В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ***6 жовтня 1920 р.*

Вчора прийняв мене на авдиенції міністер закордонних справ Др. Сімонс. Авдиенция тревала близько години. Міністер випитував ся дуже основно про теперішні відносини в Галичині, про міжнародні вигляди для утвореня із Східної Галичини самостійної держави, про наш Уряд і т. п. При тій нагоді обговорив я справу пашпортів, дозволів на в'їзд та виїзд до і з Німеччини та справу наших утікачів з Тухолі — і аж тепер маю надію, що згадані справи будуть корисно полагоджені.

Якраз з тої причини пишу сей лист, бо прислані урядом пашпорти та печатки рішучо не надаються до ужитя в Німеччині. Текст німецький на пашпортах і печатках безумовно конечний... *

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77.
Рукопис. Оригінал.

* Закінчення листа у справі відсутнє.

№ 92

**ПРОЕКТ УГОДИ МІЖ БІЛОРУСЬКОЮ
НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ І ГАЛИЦЬКОЮ
НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ
ПРО ВЗАЄМОВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
І ВЗАЄМОДОПОМОГУ***

7 жовтня 1920 р.

7. жовтня 1920. р.

Ч. 1.

м. Рига.

Білоруська Народна Республіка, в особі Старшини Ради Народних Міністрів: В. Ластовського, з одної сторони, і Галицька Народна Республіка, в особі Уповаженого Президентом Галицької Народної Республіки, Дра. Костя Левицького, з другої сторони, стрінувшись ся в м. Ризі 7. жовтня 1920. року і взаємно предложивши належні повновласти — домоворили ся як слідує:

1. Білоруська Народна Республіка визнає повну незалежність і суверенність Галицької Народної Республіки;

Галицька Народна Республіка визнає повну незалежність і суверенність Білоруської Народної Республіки;

2. Білоруська Народна Республіка і Галицька Народна Республіка, в цілях оборони своїх державних інтересів отсим зобовязують ся бути з собою в обороннім союзі супроти імперіялістичних замахів сусідних держав, як в області оружно́ї так в області дипломатично́ї боротьби;

* Оригіналу угоди й будь-яких інших документів щодо її підписання у справі не виявлено.

3. Уряд Білоруської Народної Республіки і Уряд Галицької Народної Республіки взаємно зобов'язують ся матеріально допомагати друг-другови, як у внутрі, так і за границями, та всюди взаємно боронити прав і інтересів горожан обох договорюючих держав;

4. Білоруська Народна Республіка і Галицька Народна Республіка застерігають собі право іти на ті чи інші порозумління і заключати потрібні для себе умови з другими державами, але під услівем, що зміст їх не буде звернений проти державних інтересів договорюючих сторін;

5. Отся умова робить ся довірочно і до проголошення не призначаєть ся.

6. Текст умови пишеть ся в мовах: білоруській і українській, при чім оба тексти уважаєть ся автентичними і оригінальними.

Старшина Ради Народних Міністрів Білоруської Народної Республіки:

В. Ластоўскі в. р.
Уповноважений Президентом Галицької
Народної Республіки:
Др. Кость Левицький в. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294.
Машинопис. Копія.

№ 93

**ПРОТЕСТ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР
НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРОТИ ТРАКТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ЯК ВНУТРІШНЬОЇ
СПРАВИ ПОЛЬЩІ**

*7 жовтня 1920 р. **

ДО МИРОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ В РИЗІ!

Уповноважена Делегація Національної Ради Східної Галичини і її Уряду, прибувши в Ригу, аби беречи державно-правні інтереси Східної Галичини, не зголошувалася до участі в нарадах Мирової Конференції, бо вважала інтересовані воюючі сторони: Польщу та Совітську Росію і Совітську Україну за некомпетентне форум до вирішування державної справи Східної Галичини.

Коли ж в тоці нарад Конференції, Делегація Совітської Росії і України, визнавши державну незалежність Східної Галичини, піддалася напорови польської Делегації та згодилася прийняти в прелімінарнім мировім договорі таку демаркаційну границю, що Галичина припадає на захід від неї, то вважаємо нашим обов'язком, як заступники легальної влади Східної Галичини, заложити отсим найбільш рішучий протест проти всякого, хочби лиш тимчасового розпоряджування землею Східної Галичини, чи зі сторони Польщі, чи зі сторони Росії або України, бо всяке дотично східно-галицької території рішення без згоди представників Національної Ради Східної Галичини є ярким насилуванням права самоозначення населення цієї території. І тому таке вирішення не може мати ніякого значіння та його ніколи наш наряд за важне не признасть.

* Дата документа.

Самовільне вирішування про державну територію Східної Галичини мировим договором між Польщею а Росією і Україною прямо нарушує волю народу Східної Галичини, узану постановою Найвищої Ради держав антанти з 11. липня 1919, прийнятою також Польщею, котрою заporučено, що про державне становище Східної Галичини на підставі права самоозначення вирішить в останній інстанції її населення.

Супроти цього протестуємо проти трактовання державної справи Східної Галичини як внутрішньої справи Польщі, бо український нарід цієї території, ще ніколи не хотів і не хоче належати до Польщі, реалізуючи своє державне право проти анексійних наступів Польщі, виборов у міжнародних зносінах за останні два роки: признання Східної Галичини окремою державною одиницею, окремим підметом міжнародного права.

Вкінці, протестуючи проти всякого значіння, важности і правної сили мирового договору Польщі з Совітською Росією і Україною дотично східно-галицької території, підносимо, що справа державної самостійности Східної Галичини в як найскоршій часі повинна бути остаточно вирішена світовою конференцією, згідно з волею населення цієї території, бо годі допустити, аби по розпаді Австрії всі її народи одержали на підставі права самоозначення свої державні території, а тільки один український нарід, на своїй питомій галицькій території підданий був під безпощадну владу свого відвічного польського ворога, що його вже тепер нечуваним в світі нелюдським способом винищує, хоч Польща немає признаної Східної Галичини.

Уповноважена Делегація Національної Ради Східної Галичини
і її Уряду:

Др. Кость Левицький, голова.

Ернест Брайтер **Др. Осип Назарук**, **Др. Лука Мишуга**,
члени Делегації.

№ 94

**ПРОТЕСТ ДЕЛЕГАЦІЙ БІЛОЇ РУСИ І СХІДНОЇ
ГАЛИЧИНИ ПРОТИ ПІДПИСАННЯ РИЗЬКОГО
ПРЕЛІМІНАРНОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ***8 жовтня 1920 р.****ДО ВСІХ!
СПІЛЬНИЙ ПРОТЕСТ ДЕЛЕГАЦІЙ БІЛОЇ РУСИ
Й СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПРОТИ
ІМПЕРІЯЛІСТИЧНОГО
ЗАХВАТУ ЇХ ЗЕМЕЛЬ НА ОСНОВІ РИЖСЬКОГО
ПРЕЛІМІНАРНОГО ДОГОВОРУ.**

В Ризі підписується сьогодні прелімінарний мировий договір між Польщею й Росією, який не тільки не уладить відносин на сході Європи, але ще більше розогнить народну боротьбу. Консеквенцією цього договору являється безправне знасилування волі цілих народів, старі землі яких переторговано як приватну власність відповідно до забіганок зарозумілого імперіялізму. Жертвою цього торгу впали передовсім Біла Русь, якої територію безправно розшматовано на користь Польщі і Росії, та Східна Галичина, яку в цілості полишено на поталу Польщі, як також наші старі українські землі: Холмщина, Волинь і Поділля. А незадовго почують наслідки того торгу Литва і інші прибалтійські держави.

І Біла Русь і Східна Галичина вже зреалізували й виконали своє право самоозначення, оснували свої держави, гарантуючи рівноправність всім національним меншостям, вибрали легальні правительства, зорганізували свої армії та завели свою державну адміністрацію.

* Дата документа.

Проти Східної Галичини виступила імперіялістична Польща війною і по довго триваючій, кривавій боротьбі уда-лося їй перемогти чужою допомогою і залити салдатчиною цю країну. Від того часу шаліє на тих землях страшний імперіялізм, вигублює десятки тисяч невинних людей, ти-сячі гниють в польських тюрмах і таборах інтернованих, тисячі розстріляно або повішено за любов до їх Рідного Краю. Спалено і зрівнано зі землею цілі полоси Білої Русі і Східної Галичини, тисячі людей з тих країн мусіло поки-дати свої хати і блукати без хліба й пристановища по цілій Європі, викликаючи загальне співчуття. А проти тих, що остали на місцях, провадить Польща погромами варварську екстермінаційну боротьбу, відмовляє їм доступу до націо-нальних шкіл, урядів, вільного слова і права до життя.

Все те робить Польща в тій цілі, щоби експлюатувати ті багаті в сирівці країни, не на користь мешканців тих земель, знищених війною, а на користь паразітного життя польських можновладців.

Хоч згаданий прелімінарний договір визнав незалежність і суверенність Білої Русі і України, а Східна Галичина вже перше визнана державами антанти як окремий державний організм, то всеж таки, як довго триває окупація на тих землях, як довго окупанти не будуть примушені забрати свої війська з чужих для них територій, так довго окуповані землі остають під тяжким ярмом неволі і про дійсний мир не може бути бесіди.

Боротьбу проти всякого імперіялізму провадимо і буде-мо провадити до кінця. Апелюємо до всіх в ім'я найсвятій-ших кличів людства, в ім'я культури миру і людськості: Поможіть нам в боротьбі о право до життя, дайте нам поміч в боротьбі за свободу! Коли Ви схочете, то зможете вплину-ти на свої правительства, щоби не допомагали імперіялі-стам задавити народи, що боряться за свободу! Чиж по роз-биттю старих тюрем народів має повстати нова польська

тюрма? Сповніть свій обов'язок супроти поневолених і скажіть своє тверде слово:

Республіка Білоруська має право до життя і повної свободи!

Республіка Галицька має право до життя і повної свободи!

В Ризі, дня 8. жовтня 1920.

За делегацію Білої Руси:

Вацлав Ластоуский,
голова делегації.

Олександр Цвікєвіч,
Олександр Головінські,
Антон Аусянік, члени

За делегацію Східної Галичини:

Др. Кость Левицький, голова делегації
і член галицького правительства.

Ернест Брайтер, посол столичного міста Львова,

Др. Осип Назарук, б. міністр України,
Др. Лука Мишуга, о. **Йосафат Жан**, члени

Український прапор. – 1920. – 21 жовт.

№ 95

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ**

9 жовтня 1920 р.

З посиланих Вам газетних вирізок бачите, як рішучо не тільки уряд, але і чес. громадянство ставить ся проти чужинців і жадає їх видалення. В справі жидівських студентів я очевидно інтервеніював, сьвідком того є Витошинський, як і того, що наша інтервенція зістала безуспішна. З найтяжшою бідою дозволило міністерство справ внутр., щоб

170 укр. студентам дати побут в Празі. В тім є з Галичини і Буковини вже 146, а решта з Наддніпрянщини. Поручення до поліції виставив я і п'ятьом жидам, бо вони служили в укр. армії. Поліція дала їм позвіл на побут, але університет помимо того не хотів їх прийняти. В їх справі я з окрема писемно інтервенював в деканаті. Більше для жидів нічого зробити було неможливо. Прошу виrozumіти гірке положення нашого неакредитованого представництва, яке чеська влада терпить з дуже обмеженою повновластю — обмеженою на дійсних українців. І в тій справі маю величезні труднощі. Позволене число 170 вже вичерпане, а тут з обох наших таборів має ще приїхати 140 наших студентів. Що з ними робити, і сам ще не знаю. Задумуємо акцію з міністерством нар. оборони, щоб дало для них який військовий барак і всяких утікачів (і з Галичини), бо до тепер властиво се заборонене.

Урядовання наше тепер задля студентів дуже трудне і тільки спритови і пильности Велигорського треба завдячувати, що ми зі всім в бігу. Прошу собі представити, що за короткий час від 18/9—8/10 виставлено 320 ріжних документів, як легалізації сьвідоцтв, перекладів, сьвідоцтв моральности, убожества, поручень до дирекції поліції, посьвідок про звільнення від горожаньства, протоколярних легалізацій і т. п. Крім того 71 сьвідоцтв приналежности (з фотографіями), 58 паспортових справ, 8 продовжень паспортів. Без Велигорського були би ми зовсім не в силі з сим упорати ся при помочи двох паннів, а при браку чеської машини до писання. Ось персональні дати Велигорського: родив ся 18/10 1890 в Камянці великій, повіт Коломийський, матура семинарії учительської і гімназії (1913), філософічний факультет (у Відні і у Львові) і торговельна академія (у Відні) і дипльом сеї академії (1915). Практика — 2 роки учителем в Коршові і Камянці великій, 1 рік в Дністрі (Salda-conti), в земельнім банку (коротко), самостійний директор торговельно-промислового товариства в Коломії; завідував цент-

ральним інформаційним бюро (за часів секретаріату) для Покуття, Буковини і угор. України, яке мало перетворити ся в центр, бюро для цілої схід Галичини. Перед роком опинив ся в Празі, де працював як секретар видавничого товариства “Всесвіт”.

До тепер я йому дав за 1½ місяця 2300 К. ч. рахуючи 1500 за місяць + 800 за ½ місяця. Але праця його така, що треба йому від 1/11 давати 2000 К. ч. місячно. Заслугує на повне довіре не тільки моє, але і от. Шипайла і удержує знаменитий порядок. Він веде паспортний відділ і всю канцелярію, бо я за безперестанними інтервенціями ледви нахожду тільки часу, щоб про все довідати ся, по підписувати і перевірити. Урядуюмо від ½ 9–12 і від ½ 4–6. Але тепер сидимо і до 8-ої або 9-ої вечером, щоб все викінчити. Велігорський має ту добру практику, що все мусить бути справцьоване того ж дня.

Обі панни мають по 700 К. ч. місячно.

Як ордонанс служить один вістун нашої бригади за доплатою 200 К. ч. місячно.

Конечно нам потрібно чеської машини до писання, а з оголошень о пашпорт (подвійні, *Passanweisungen*) прошу нам якнайскорше післати, бо маємо всього тільки 5, отже мусіли-б ми зостановити видачу паспортів.

У вівторок почав ся цикль викладів, улаштованих *Osvětovim Svaz-om* (щось такого як наше товар. ім. Петра Могили) про Україну. Історію викладає проф. унів. Бідло, про мову укр. – унів. проф. – в хвили ім'я забув, про літературу доцент Горак і про музику проф. унів. Неєдлі. З того бачите, що інтерес для України серед чехів зростає.

Кінчу, щоб ще сьогодні передати на поchtу.

З найнищим поклоном
Др. Смаль-Стоцький

№ 96

**ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ “УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР”
ПРО ВІЗИТ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО
ДО ПРЕЗИДЕНТА ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ
ТОМАША МАСАРИКА ІЗ ПРОХАННЯМ
ПРО ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
ІНТЕРНОВАНИХ У ТАБОРАХ НА ЇЇ ТЕРИТОРІЇ**

9 жовтня 1920 р.

В справі наших емігрантів був дня 21. м. м. проф. Грушевський у президента Масарика і звернув його увагу на надужиття чеської жандармерії, котра арештує і відсилає назад, або віддає в руки польської жандармерії тих, що втікають з Галичини перед польськими знущаннями. Крім того проф. Грушевський взагалі просив звернути увагу на улегшення побуту для втікачів. Президент Масарик обіцяв взглянути в ці справи і зробити все можливе.

Український прапор. – 1920. – 9 жовт.

№ 97

**ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР НА РИЗЬКИХ
МИРНИХ ПЕРЕГОВОРАХ СЕНАТОРА
СЕРГІЯ ШЕЛУХІНА МІНІСТРОВІ ЗАКОРДОННИХ
СПРАВ УНР АНДРІЄВІ ЛІВИЦЬКОМУ
ПРО ХІД ПЕРЕГОВОРІВ**

10 жовтня 1920 р.

Неумолимі факти свідчать про наші повні неувдачі і поразки на дипломатичному терені. Як офіційльні, так і приватні співчуваючі нам і заінтересовані кола, одні одверто вказують, а другі навіть нарікають, що в Лондоні у нас давно вже не ведеться ніякої роботи, а в Парижі при повній

бездіяльності Місії, розвиваються акції явно шкідливі для нас і для наших друзів. Се мені довелося вислухати і при офіційних побаченнях з чужинцями. Франція у всіх виступах і заявах нас зовсім ігнорує. Нарешті і справа з Польщею через нашу необачність і величезну довірчивість набрала для нас такого загрожуючого змісту, що коли ми не розвинемо як найбільшої дипломатичної акції в Парижі, Лондоні і Варшаві, то се може довести до ліквідації нашого міжнародового існування.

Ідучи з Варшави до Риги 29 сентября 1920 року я був поінформованим, як з Варшавської Місії, так і з Міністерства, що поляки ні в якому разі не визнають існування Українського Світського Уряду. В цім мене запевняли. З Міністерства мені передали через Пащенко, що противне сьому донесення Посла Кедровського немає під собою ніякого ґрунту. Коли я прибув до Риги 4 октября, то застав у Пана Кедровського таку ж письменну інформацію од Лівницького. Одначе, в той же день, з часописей для мене стало очевидним, що інформації, послані Паном Кедровським, цілком правдиві. 5-го октября стався факт, який підтвердив, що дані мені на дорогу інформації не відповідають дійсности, і що наше Міністерство Закордонних Справ кимсь було введено в помилку.

5-го октября шефи мирових делегацій підписали протокола, в якому значиться буквально так: постановили: “подписать договоръ о перемиріи и прелиминарныхъ условіяхъ перемирія МЕЖДУ ПОЛЬШЕЙ, СЪ ОДНОЙ СТОРОНЫ, И Россіей и УКРАИНОЙ, СЪ ДРУГОЙ, не позже пятницы 8-го сего октября”.

Таким чином ясно, що Польща, будши одною з держав Антанти:

1. Утворила юридичне визнання інсценірованого Росією фіктивного Світського Українського Уряду, надала йому міжнародово-правне існування і признала його своїм контрагентом, з яким тепер ділить українську територію і живий

національний організм українського народу, який не визнає того і

2. Визнала міжнародово-правне існування Східської України на місці Української Народної Республіки.

Таким чином нині вийшло, що Польща або визнає дві України з двома урядами, або існування Української Народної Республіки з її Урядом одкинула. 5-го жовтня з більшовицьких кол стали ширитися чутки, що Польща взамін великих територіяльних придбань од більшовиків з'обов'язалася ліквідувати Уряд Української Народної Республіки. Се нам доведено з двох джерел. В сторонніх колах в зв'язку з вищенаведеним вважають договір між Польщею і Українською Народною Республікою анульованим. Такі думки проводяться і в пресі (наприклад "Рігаше Рундшау" — № 230).

Ясно, що до затвержень і ратифікації в Варшаві треба розвинути відповідні енергичні заходи в нашу користь.

Коли взяти на увагу офіційну заяву Румунії в Парижі, що вона не пускатиме своїх військових засобів проти Східської Росії, то Укр. Нар. Рес. і її Уряд, таким чином, залишаються в боротьбі проти Росії цілком ізольованими і всіма покинутими. На словесні завірення ніяк покладатися не можна, бо вони розходяться з ділом. Ближчим наслідком сього становища України, як заявили представники Східської Росії в Ризі буде пересунення з польського фронту російського війська проти армії У.Н.Р. для "уничтоження Петлюри", дні якого будуть "быстро сочтены" ("Сегодня" — № 219 від 8 жовтня 1920).

Ця загроза вимагає передбачень і швидких акцій.

Ось що зарисовується і утворюється в наслідок акту 5-го окт.

Польський Посол проф. Каменецький, віддаючи мені візит, висловлював заспокоючі запевнення і посилався на те, що становище Польщі, вимагаючи миру, примусило до вказаного кроку. Він заявив, що визнання Східського уряду

України не міняє справи наших відношень, бо має тільки титулярне значіння, ради якого не можна жертвувати миром.

В той же день 7 Октября я і шеф Місії Кедровський з Членом Варшавської Місії Олесюком були у Голови Польскої Мирової Делегації Домбського і мали з ним розмову на протязі май же години: Пан Домбський так само посилався на неминучу потребу миру і на титулярне значіння вказаної формульовки протоколу, яка на його думку не має матерьяльного змісту. В супереч з листом Лівницького до п. Кедровського, п. Домбський заявив, що це зроблено згідно з його розмовою з паном Лівницьким. Се заявлено нам трьом.

Я завважив п. Домбському, що польські війська одержали блискучу перемогу над большевиками, а тому російські уповноважені мають інструкцію йти на всі уступки, аби досягти миру; що польська делегація, коли б хотіла, легко могла б одкинути вимоги большевиків про визнання совітського уряду на Україні, а не задовольняти їх; що безцільно нічого не робиться, а тому треба вважати це визнання для чогось потрібним Польщі; і що на се ми хотіли б мати [нерозбірливе слово] пояснення. На се Пан Домбський обмежився запевненням, що він друг України і робити щось проти неї не дозволив би собі, але ж зроблено так, як було в розмові з Паном Лівницьким і взагалі нині українське військо на своїй території і Уряд У.Н.Р. мусить сам подбати про розвиток своїх сил.

Розмова Пана Домбського мала нещирий характер, окрім останньої заяви, зміст якої той, що Українці однині мусять покладатися тільки на власні сили, а Польща свої обовязки по договору визнає виконаними.

Вияснивши сітуацію, я з Паном Кедровським подали полякам прикладену до цього ноту французською мовою і розіслали до відома чужих Посольств.

Передають, що нота своєю холодною сер'езністю і фактичною аргументацією зробила на поляків сильне вражіння. Вони ждали різкої заяви. В польській делегації з приводу вищевказаного, автором чого являється Домбський, великий розкол і спор. Наша нота збільшила опозицію. Підпис перемир'я було одкладено на день, а сьогодні одклали ще на три дні. Може статися, що визнання СРСР України набере иньшої форми, або буде одкинутим. Е чутки, що французський уряд, під загрозою фінансової блокади Польщі, вимагає включити в умові договору демобілізацію і розброєння 80 % большевицької армії. Ся звістка іде з компетентного джерела. Французи страшенно незадоволені поляками в справі мирових переговорів. Кореспонденти навіть покинули засідання.

У всякому разі члени мирової делегації вже почали роз'їздитися. Першу частку переговорів на днях закінчить сам президіум, або навіть Голови Делегацій.

Засідання Делегації Послів відбудеться в понеділок 12 октябрю. Жду полковника Дідковського, який знаходиться в дорозі вже 8-й день. Дорога з Варшави до Риги надзвичайно важка, хлопітна і з ріжними небезпеками. Я прибув на 5й день, нігде нічого не прогаявши, тільки через те, що у Мемелі знайшлися попутчики і ми 100 верст проїхали на грузовому автомобілі через ліс по поганій дорозі.

З прибуттям Дідковського і з підписом перемир'я я вважаю своє пробування в Ризі далі поки що безцільним і тому поїду звідси через Германію в Відень, де і буду ждати од Уряду розпоряджень. В Варшаві я переконався, що зносити з Урядом з Відня легчі ніж з Варшави.

Грошовий відчит здам Шефові Латвійської Місії Пану Кедровському для надсилки в Міністерство.

Вважаю своїм обов'язком додати, що негайна посилка в Париж і Льондон українських сил для дипломатичної

роботи необхідна остільки, що всяке прогаяння рівнозначно нищенню нашої справи, яка коштує народові так багато життя і крові.

В Льондон потрібні нові люде. В Парижі роботу можна покласти на Тимошенка, Лучинського, Галіпа і Барщака, але ж неодмінно треба послати до них людину з інформаціями і інструкціями. Так буде швидко і добре.

Сенатор

ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 430, арк. 37–38. Машинопис. Копія.

№ 98

**ЛИСТ В. БАНДРІВСЬКОГО З ЛОЗАННИ
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО СТВОРЕННЯ
ПРЕДСТАВНИЦТВА У ШВЕЙЦАРІЇ**

11 жовтня 1920 р.

В Льозанну приїхав я 1 жовтня с. р.

День перед тим виїхав в Льондон викликаний англійським міністерством для закордонних справ Степанківський. Безпроводочно вислав я йому інформації про теперішній стан галицької справи згідно з Вашим представленням і просив його зайти до президента др. Петрушевича.

В день мого приїзду число L'Ukraine було вже зложено. Я велів помістити тільки кілька нотаток.

Зорганізував я для уряду для закордонних справ перегляд англійської, французької, швайцарської і малої частини німецької преси, бо такого перегляду в тутешньому бюрі не робиться тепер.

Перегляд англійської преси має недостачі, які стараюся поволи усунути.

9/Х одержав я вислани Вами матеріяли. Робю з них статті.

Треба буде з тими статтями обійти редакції. Зачну від “Journal de Geneve” т. зн. Дібоше, з яким маю умовлене побачення на сьому тижні. — Для цієї роботи треба безумовно мати якийсь мандат — декрет від уряду З.У.Р. Прошу ласкаво повідомити мене про рішення Високої Колегії в тій справі. Дивно булоб, колиб ізза браку мандату була утруднена моя праця.

Поява комунікатів, які зачну в середу передавати часописям, залежатиме виключно від скількості матеріялу, висиланого західноукраїнською пресовою агенцією. До сьогодня маю тільки дві вповні придатні відомости 1) про Львівський університет 2) про поїзду Вітоса до Львова.

Поробив я заходи, щоби дістати достовірні відомости з Парижа про це, чи Франція має супроти Польщі писані або неписані зобовязання в справі Сх. Галичини. Не можу сказати, коли якраз одержу відповідь; сподіюся її в короткому часі.

Генеральним секретарем французького міністерства для закордонних справ став на місце Палеольога — Бертельо. До нього є у нас добра дорога.

Тутешні офіційальні англійці бажають мати точні і скорі інформації про галицьку справу і відносини в Галичині. Вони знають її загально. Даю їм на разі, що маю. — Прошу зарядити, щоби мене обширно і скоро інформовано. — Як що є до диспозиції тексти французькі, то прошу також і о французькі.

За новою книжкою Томашівського тужу невимовно.

Знаю, що поляки плянують скріпити пропаганду проти нашої справи і що згідно з проектом Дашинського має асигнуватись на цю ціль 37 міл. польських марок.

Дякую за Ваше довіря до моєї спроможности подвоїти мою енергію.

6/Х вислав я до “Укр. прапора” через п. Микетея допись з зовсім певними і правдивими інформаціями про це, звідки

має відомі матеріали “Nowelles European” і “Kuryer lwowski” та “Новая Россія”.

Нема сумніву, що варшавський акт з 22 квітня мусить мати своє консеквентне продовження в дальшій дипломатичній і політичній акції Петлюри. — Він відбився свого часу на справі українських полонених в Італії. Здається мені, що в той спосіб можнаб прояснити дещо також і справу Дженокі. На жаль не говорив я з ним про його розмови з придніпрянцями в Варшаві. — Маю вражіння, що в звязку з тим стоїть також не висилання української місії до Ватикану.

Перед тижнем був Василько в Берні. Вражіння з його побуту, як інформують мене з укр. місії в Берні, є те, що у нього велика охота до порозуміння з Врангелем. Комунікати пресового бюро цієї місії є врангльофільські.

Говорив я з президентом курултая кримських татарів Седаїметом. Він інтересується чогось галицькою справою. Він обчисляє життя Врангеля тільки на 2–3 місяці.

З польських кругів в Швейцарії довідуюся, що по заключенню перемиря в Ризи поляки є поділені на дві часті.

Одна, зложена головно з лівих партій стоїть рішучо за миром з большевиками і задумує на випадок, колиб Пілсудський вагався що до мира, заступити його генералом Сікорським.

Друга під проводом Дмовського хоче дальше воювати з большевиками. В практиці ходить на разі о Вільно. Група Дмовського, якого має піддержувати в цій акції французька військова місія, хоче негайно забрати литовцям Вільно, що булоб першим нарушенням перемиря в Ризи.

Представник Врангеля в Варшаві генерал Макаров мав заявити, що Росія жадатиме ревізії всіх трактатів заключених без її участі (між тими і версальського). Що до цього (як розповідають поляки) має бути списана умова між монархістами російськими і німецькими з одної сторони і між большевиками та німецькими соціялістами і німецьким правитель-

ством з другої. — З французької, швейцарської і американської сторони потверджується ту відомість про створення американсько-французько-німецького залізного треста. З німецького боку приступив до цього треста Стінес зі своєю групою. В звязку з тим говоритья, що Англія супроти цього хоче здобути для себе весь український металургічний промисл. Натяк на це знаходимо на разі тільки в фінансовій англійській газеті “Sunday Times”.

З глибокою пошаною
В. Бандрівський

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295.
Рукопис. Оригінал.

№ 99

**ПРЕЛІМІНАРНИЙ ДОГОВІР МІЖ РСФРР,
УСРР І ПОЛЬЩЕЮ, ПІДПИСАНИЙ У РИЗІ**

12 жовтня 1920 р.

Прелімінарний договір між СРСРом, Радянською Україною а Польщею.

Дня 12 жовтня 1920 р. підписано в Ризі російсько-українськими і польськими повновласниками слідуочу постанову про прелімінарі миру:

Польська республіка, з одної сторони, та російська соціалістична федераційна республіка совітів і українська соціалістична республіка рад, з другої сторони, бажаючи чим скорше закінчити криваву війну, яка повстала між ними та опроцювати умовини, які мають творити основу тривалого, гонорового і на взаїмнім порозумінню опертого миру, порішили начати переговори в цілі заключення перемирія і уложення перевступних умов миру, визначуючи в харак-

тері своїх повновласників: уряд польської республіки Яна Домбського та посла Норберта Барліцкокого, д-ра Станіслава Грабського, Вігольда Каменецького, д-ра Владислава Керніка, генерала Мечислава Куліньського, Адама Мечковського, Леона Васілевського, Людвіка Вашкевіча, Міхала Бахлінського, уряд російської федераційної соціалістичної республіки совітів і уряд української соціалістичної республіки рад: Адольфа Йоффе, та Сергія Кирова, Дмитра Мануїльського і Леонарда Оболенського, після виміни своїх повноважень, признаних за вистарчаючі і виготовлені у належній формі, згоджуються на слідуючі постанови.

Артикул I. Обі переговорюючі сторони згідно із засадою самоозначення народів, визнають самостійність України і Білої Руси та годяться на постанову, що східні границі Польщі, а то границі між Польщею з одної сторони а Україною і Білою Руссю з другої сторони творить лінія здовж ріки Двини, від границі Лотви з Росією аж до точки, в якій кордон бувшої виленської губернії, граничить з кордоном бувшої витебської губернії, далше кордоном бувших губерній виленської і витебської аж по село і залізничу стацію Орехово, які ще остають по польській стороні, опісля знова східною границею бувшої виленської губернії аж до точки, в якій сходяться повіти: дисненський, лєпекський, і борисівський, далше від цьої точки по село Мала Черниця, яка ще остає по білоруській стороні, звідси на південний захід в поперек озера на ріці Березині до село Заречик, яке остає по білоруській стороні, далше в південно-західнім напрямі аж до ріки Вілія до точки на схід від Долгінова, далше рікою Вілія аж до шляху, який біжить на південь до ріки ... (*назви ріки немає на карті*), далше рікою Вілія, в діл до ріки Рибчанка, місточко Ілія остає однак по польській стороні, рікою Рибчанка на південь до залізничої стації Радошковичі, причім стація і місточко остають по білоруській стороні, далше на схід від місточка Раків, біля села Вольма, Рубічевичі, до залізничного шляху Минск —

Варановичі коло місцевости Кольосово, яка остає по польській стороні, дальше на південь полевою дорогою між місцевостями Насвіж і Тимковичі, дальше на південь дорогою поміж місцевостями Клєцк і Тимковичі, дальше на південь битого шляху варшавсько-московського, перетинаючи цей шлях на захід від Филипович, дальше найкоротшою дорогою до ріки Лан біля села Чудзін, оставляючи це село по польській стороні, дальше здовж ріки Ляр до устя цеї ріки до Припяти, дальше на схід сім кільометрів, звідси на південь до ріки Ствіга аж до точки найбільше висуненої на захід, опісля в гору ріки Ствіги аж до точки, в якій ця ріка перетинає границю бувшої минської і волинської губерній, звідси кородоном цих губерній до границі повітів рівенського і овруцького і цим кородоном повіту аж до залізничої лінії на захід від стації Охотніково і місточка Рокитно, дальше на південь в гору ріки Льва аж до її джерела, звідси до сполуки рік Корчик і Сінча, дальше в гору рікою Корчик, оставляючи місто Корець по польській стороні, дальше на південний захід, оставляючи Кілікиїв по українській стороні, звідси залізничним шляхом Рівне — Шепетівка і рікою Горинь до ріки Вілії, місто Острів однак остає по польській стороні, дальше в гору Вілії до Нового Ставу, який остає по українській стороні, звідси в південнім напрямі поперек ріки Горинь біля Лянівців (Ляновци), оставляючи цю місцевість по польській стороні і дальше до ріки Збруч, оставляючи місцевість Білозірку по польській стороні, а дальше лінією Збруча до устя цьої ріки до Дністра. При означуванні границь, які біжуть здовж ріки, розуміється при сплавних ріках — головне русло, при несплавних ріках середущі лінії найбільшого рамени. Вище згадана границя є начеркнена по російській карті, долученій до цього договору, скаля 25 верств в англійським цалю. На случай ріжниць поміж текстом та картою має порішити текст.

Росія і Україна зрікаються усіх прав і претенсій до земель положених на захід від цеї границі, з другої сторони

Польща зрікається в користь України і Білої Русі усіх прав і претенсій до земель положених на схід від цієї границі. Подрібне визначення і переведення на місці вище згаданої державної границі та установлення кордонних знаків належить до спеціальної мішаної комісії, яка буде покликана зараз після ратифікації цього договору. Обі переговорюючі сторони годяться на це, що о скільки в склад земель положених на захід від начеркненої вище границі входять території спірні поміж Польщею та Литвою, справа приналежності тих територій до одної з тих двох держав належить до Польщі і Литви.

Артикул II. Обі переговорюючі сторони гарантують собі взаємно повне пошанування державної суверенності і повздержання від якого небудь вмішування до внутрішніх справ другої сторони, причім обі переговорюючі сторони постановляють зложити в мировім договорі зобовязання, що не творитимуть ані не попіратимуть організацій, які мають на цілі боротьбу з другою переговорюючою стороною та повалення державного або суспільного устрою другої сторони, організацій заговорюючих на її територіяльну цілість, як і тих організацій, які приписують собі роль правительства ворожої сторони. З хвилею ратифікації цього договору обі переговорюючі сторони зобовязуються не попірати чужих воєнних акцій проти другої сторони.

Артикул III. Обі переговорюючі сторони зобовязуються умістити в мировім договорі приписи в справі свобідного вибору горожанства польського, згл. російського або українського і тим особам, виконуючим право вибору (опції), будуть прислугувати всі без виїмку права, котрі в мировім договорі признані будуть обом сторонам.

Артикул IV. Обі переговорюючі сторони зобовязуються умістити в мировім договорі постанову, запевнюючу з одної сторони особам польської національності в Росії і на Україні, всі ті права, забезпечуючі свобідний культурний розвій мови і виконання релігійних обрядів, з яких користати

муть особи російської й української національності в Польщі, а з другої сторони особам української і російської національності в Польщі всі ті права, забезпечуючі свободний культурний і мовний розвиток і виконання релігійних обрядів, з яких користатимуть особи польської національності в Росії і на Україні.

Артикул V. Обі переговорюючі сторони зрікаються взаємно звороту воєнних коштів, себто державних видатків на ведення війни між ними, як рівнож відшкодувань за воєнні втрати, себто за воєнні втрати, котрі нанесено в часі війни їм, або їх горожанам на терені воєнних операцій воєнними діланнями і зарядженнями.

Артикул VI. Обі переговорюючі сторони зобов'язуються умістити в мировім договорі приписи, торкаючіся виміни воєнних полонених і звороту дійсних коштів їх удержання.

Артикул VII. З хвилиєю підписання отсеї умови сейчас покликані будуть мішані комісії в ціли негайної видачі заложників і негайної виміни цивільних полонених і інтернованих осіб, а в міру можности воєнних полонених, і зорганізування повороту вигнанців, утікачів і емігрантів. Згаданим мішаним комісіям прислугує право виконання опіки і несення помочі воєнним полоненим і цивільним інтернованим особам, закладникам і вигнанцям, утікачам і емігрантам.

Артикул VIII. В ціли упорядкування питань, зв'язаних з негайним поворотом заложників і цивільних інтернованих, обі договірні сторони зобов'язуються видати безпременно після підписання отсеї умови відповідні розпорядження про здержання поступовання судового, адміністраційного, дисциплінарного і всякого иншого, піднятого у відношенню до цивільних бранців і інтернованих закладників, вигнанців, емігрантів і воєнних полонених, як рівнож про негайне припинення виконання кар, вимічених проти тих осіб на якійнебудь дорозі. Здержання виконання кари може не спричинювати випущення на волю, одначе в тім випадку ті особи: мають бути негайно видані властям їх

держави разом з усіма актами. Колиж дана особа заявить, що не бажає повороту до вітчизни, або коли її власти не згодяться її прийняти, тоді ця особа може опять бути лише-на свободи.

Артикул IX. Обі переговорюючі сторони зобов'язуються вмістити в мировому договорі приписи в справі амнесії, а іменно Польща для російських і українських горожан в Польщі, і Росія й Україна для польських горожан у Росії і на Україні.

Артикул X. Обі переговорюючі сторони зобов'язуються вмістити в мировому договорі постанови, торкаючіся взаїмних розрахунків і ліквідації й оперти їх на отсих засадах:

1. З попередньої приналежности части земель республіки до бувшої російської імперії не впливають для Польщі у відношенню до Росії ніякі зобов'язання і тягарі.

2. Обі переговорюючі сторони зрікаються взаїмно всяких прав до державних маєтків, зв'язаних з територією противної сторони.

3. При взаїмних розрахунках і ліквідації буде признана активна участь земель польської республіки в господарчім життю бувшої російської імперії.

4. Обі переговорюючі сторони зобов'язуються взаїмно ре-евакуувати — на жадання властителів — і в натурі звернути зглядно в відповіднім еквіваленті рухоме державне майно, зв'язане з економічним і природним життям країни, рухоме майно самоврядувань, інституцій фізичних і правних осіб, забраних або евакуованих примусово або добровільно у военнім часі, починаючи з 1. серпня н. ст. 1914 за виїмком воєнної здобичі.

5. Усталений буде обов'язок звороту польських архівів, бібліотек, історичних творів мистецтва, воєнних трофеїв, історичних памяток і т. п. предметів культурного добра, вивезеного з Польщі до Росії від часів розбору польської республіки.

6. Усталене буде взаїмне управильнення опертих на правних титулах претенсій фізичних і правних осіб обох сторін, претенсій, які виникли до хвилі підписання отсеї умови, до правительства й установ противної сторони.

7. Усталене буде в мировому договорі зобовязання Росії й України до признання Польщі і її горожанам права найбільшого упривілейовання на полі реституції майна і відшкодування за втрати в революційному часі і в домашній війні в Росії і на Україні.

Обі переговорюючі сторони згоджуються, що вище подані пункти не вичерпують усіх подробиць розрахунків і ліквідацій.

Артикул XI. Обі переговорюючі сторони зобовязуються приступити сейчас до підписання мирового договору і переговорів у справі конвенції торговельної і морської, санітарної, комунікаційної і поштово-телеграфної і компенсаційної виміни товарів.

Артикул XII. Обі переговорюючі сторони згоджуються вмістити в мировому договорі приписи про уділення Польщі транзита через російські й українські території і для України і Росії через польську територію.

Артикул XIII. Обі переговорюючі сторони рівночасно заключають умову про перемир'я, котра є складовою частиною отсеї умови і має рівну з нею обовязуючу силу.

Артикул XIV. Совітська Росія й Україна заявляють, що всі зобовязання, прийняті ними супроти Польщі, як рівнож права, набуті ними отсею умовою, відносяться до всіх територій, положених на схід від граничної лінії, означеної отсею умовою, які входили в склад бувшої російської імперії і при заключуванні отсеї умови були репрезентовані Росією й Україною.

Артикул XV. Обі переговорюючі сторони зобовязуються сейчас після підписання отсеї умови, зачати переговори в справі заключення тривкого миру.

Артикул XVI. Отся умова зладжена в мовах польській, російській і українській в двох примірниках. При інтерпретації умови всі три тексти будуть уважані автентичними.

Артикул XVII. Отся умова підлягає ратифікації і стає правосильною з хвилею виміни ратифікаційних документів, оскільки отся умова разом з прилогами не обнімає інших постанов; виміна ратифікаційних документів і списання відповідного протоколу наступить у Лібаві.

Обі переговорюючі сторони зобов'язуються ратифікувати отсю умову найпізніше протягом 15 днів від хвилі підписання її. Виміна ратифікаційних документів і списання протоколу повинно наступити найпізніше протягом 6 днів після впливу речинця, передбаченого для ратифікації.

Обі переговорюючі сторони ставляють застереження, що умова про перемир'я (XIII) тратить обов'язуючу силу, коли в речинці, передбаченому для виміни ратифікаційних документів і списання відповідного протоколу чинности ті з якої-небудь причини не будуть виконані. Одначе відновлення воєнних ділань не може в цім случаю наступити скорше чим по 48 годинах після впливу згаданого речинця. Всюди, де в отсій умові говориться як про речинець про хвилю ратифікації умови, розуміється під нею хвилю виміни ратифікаційних документів.

На доказ усього повновласники обох сторін підписали отсю умову і витиснули на ній свої печатки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Копія.

№ 100

**ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР
НА РИЗЬКИХ МИРНИХ ПЕРЕГОВОРАХ СЕНАТОРА
СЕРГІЯ ШЕЛУХІНА МІНІСТРОВІ ЗАКОРДОННИХ
СПРАВ АНДРІЄВІ ЛІВИЦЬКОМУ
ПРО ХІД ПЕРЕГОВОРІВ**

15 жовтня 1920 р.

В попередніх донесеннях я писав, що визнання Польщею совітської України, якого од Польщі ніщо не вимагало і яке вона моглаб легко одкинути, зроблено не без цілі. Як видно з договору, особливо з другого пункта, зроблено се найперше всього проти Уряду У.Н.Р.

Розібравши перевірені факти, розмови з польськими послами Каменецьким і Домбським, балачки поляків і громадську опінію, я прийшов до таких висновків:

1. Польща, маючи імперіалістичні завдання, хоче забрати собі якомога більше чужих територій. Нині, після договору з большевиками, ся територія виростає до звиш 400.000 кв. кіл., тобто вдвоє більше етнографічної Польщі, з населенням в 30 мільонів, між якими поляків тільки коло 48 %, а інші народности містять коло 52 %. Щоб забезпечити за собою се неправе діло можливо з усіх боків, навіть поки й не дійсних, а хоч би тільки можливих, Польща визнала совітську Україну, щоб, беручи підпис на чужі землі од Совітської Росії, взяти її і од фікції Совітського Українського Уряду на тіж чужі землі. Такий підпис вона хоче взяти, як пробалакався один з членів польської делегації, також од Врангеля. Нема сумніву, що за таким підписом вона звернеться і до уряду У.Н.Р. і буде великою помилкою згодитися на се, а не одкласти взагалі договорних міркувань на той час, коли договори можна буде писати дійсно по добрій і по свобідній волі і коли справді буде надія, що Польща виконуватиме договір, а не зробить так, як зробила нині

з договором, заключеним з У.Н.Р. Тим часом, Польща вживе усіх заходів, щоб використати момент і забрати як мога більше добра, майна і цінностей з чужих земель, щоб збагатити себе чужими коштами. Розуміється, коли Уряд У.Н.Р. підпише договір, то, як відносно його, так і відносно всіх, хто підпише, Польща буде захищати свій вчинок правністю, яку утворено для неї підписаними договорами. Се треба мати на увазі. І тому, колиб лиха година примусила підписати договір, який в цивільним праві через свою примусовість, противну свободі сторін, вважається не дійсним, то неодмінно треба захистити всіма способами наш український люд од нищення і розору. Сього вимагає і принцип рівноправности сторін; поляки завше і вскрізь роблять такі оговорки для мешканців польської народности.

Таким чином, дбаючи про союзні і добрі відносини з поляками, треба вжити усіх заходів для застереження інтересів українського населення. Сього вимагає не тільки етіка і звичайний обрахунок, а і тактіка.

2. Щодо большевиків, то вони, розуміється, і не думають виконувати договору.

За часів утворення Берестейського миру московські большевики інсценірували український совітський уряд, щоб протиставити його законному Урядові У.Н.Р. і повалити сей останній для своїх емісарів з Москви і поневолення їй України. Коли німці не годилися на їх пропозиції, то вони з загрозами поїхали з Берестя, перервавши переговори. Українці тим часом 9 февраля 1918 р. заключили мир. Тоді большевики поставлені в тяжку для них ситуацію, вернулися в Берестя вже без маскарадного представництва Совітської України і заключили з німцями мир, не торгуючись, а підписуючи все, що ті диктували. Того договору вони не виконували і довелося очищати од них вказану в договорі територію збройною силою, хоч вони самі зобовязалися добровільно забрати звідти свої війська. В супереч договору,

вони робили збори в Росії на повстання на Україні, щоб знищити її незалежність, і вели на Україні свою пропаганду й агітацію. Як тільки німецька сила захиталася, вони в 1918 році проголосили Берестейський договір анульованим і визнання Української Народньої Республіки не вважали дійсним. (Див. “Извѣстія Вс. Ц.И.К.Сов.” № 282 (546), від 24 декабря 1918 р., 3-я стор.). Ясно, що зараз вищенаведена історія повторюється. Притиснуті польськими і українськими побідами, вони погодилисяб на все, алеж поляки полегчили їм поразку, одсепарувавшись од свого союзника — У.Н.Р. і її Уряду, щоб за його спиною виговорити всі вигоди переваги тільки собі. Большевики оцінували се, позаяк і для них усунення Уряду У.Н.Р. і прийяття інсценірованого представництва фіктивного уряду совітської України було вигодним.

Колиб не сей пункт, то вони повторилиб Берестейську комедію, а то зосталися і підписали всі польські вимоги. Ясно, що далі вони договору не виконуватимуть, як і Берестейського. Повториться історія з Берестейським договором. А коли їх війська чинитимуть шкоди і напади, то большевики скажуть, що то банди, а не її військо — повторять те, що казали нам і німцям в 1918 році. До всього того треба бути готовим. Мануїльський з своїм докладом поїхав в Москву. —

Голова Делегації Сенатор С. ШЕЛУХИН.

Секретарь С. Пашенко.

ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 430, арк. 39–40. Рукопис. Оригінал.

№ 101

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДЕЛЕГАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
У ЛЬВОВІ ПРО ПЕРЕГОВОРИ В РИЗІ***15 жовтня 1920 р.*

Відень, дня 15. жовтня 1920.

До Світлої Делегації Української Національної Ради**У
Л Ь В О В І .**

Вчера вернула наша Делегація з Риги. На основі одержаних інструкцій Делегація мала своїм завданням недопустити до заключення в справі Східної Галичини такого договору, який пересуджував-би питання галицької державности в нашу некорість. На основі тих-же самих інструкцій Делегація не мала зголошуватися до участі в самій мировій конференції. Таке обмеження повновласти Делегації спиралося на двох мотивах: 1) домагаючися нашої співучасті в мировій конференції в Ризі, ми признали-би тим самим її компетенцію для вирішування нашої справи; колиб нас і допущено до тої конференції ми могли бути переголосовані в нашу некорість. 2) важнішим від сего мотиву, який має також поважні аргументи проти себе, був огляд на антанту, яка могла-би наслідком нашої евентуальної участі в конференції чи тільки наслідком самого нашого згодження до такої участі вважати Східно-галицьку справу питанням російсько-польсько-українським, яке перестало мати інтернаціональне значіння. Очевидно Польща в першій мірі перла-би до ревізії такого погляду на східно-галицьку проблему.

Мимо тих обмежених повновластей наша Делегація осягнула можливо найкрасці успіхи. Перш усього она ожи-

вила інтерес до нас в дипломатичних колах держав антан-ти. Між иншим була принята головою французької дипломатичної місії в Ризі. Майже кожного дня рижська преса приносила відомости про нас а зокрема про виступи нашої Делегації, а що заграничні кореспонденти майже виключно інформувались з рижських дневників про мирові переговори і звязані з ним питання, то така пропаганда в пресі мала велике значіння. Крім того удержували члени Делегації живі звязки із заграничними кореспондентами, передаючи через них інформації до антантської преси, причім виявилось, що заграниця досі ще не є про нас точно і правдиво поінформована.

Большевики при переговорах виступили з домаганням визнання самостійности Східної Галичини. На основі окремого доручення центральної большевицької влади в Москві голова російсько-української Делегації Йоффе заявив ось-що:

“Супроти сього, що самостійність Східної Галичини досі не прибрала ніякої ясно означеної державної форми, обі сторони в принципі визнають незалежність Східної Галичини і погоджуються на те, щоби остаточне вирішення тої справи (справи державної форми — моя увага) відбулося шляхом плебісциту всего населення на основі загального, безпосереднього, рівного і тайного голосовання».

Нарошно наводжу отсю заяву бо польські дневники її подали невірною. Із наведеної стилізації тої заяви виходить, що тільки про форму східно-галицької державности мав-би рішити плебісцит. На початку наведеного большевицького предложення говориться як про основний мотив про відсутність ясно означеної державної форми для самостійности (як факту) Східної Галичини а далі: що обі сторони в принципі визнають незалежність тої країни; а того визнання не було-би треба, коли-би ту самостійність мало рішати щойно всенародне голосовання.

Чи большевики виставили те домагання в почуттю його справедливости і з волею переперти його реалізацію — чи

тільки послуговувалися ним для цілий своєї пропаганди і скріплення свого становища при переговорах — сього певно сказати не дасться. На основі тих вісток які привіз з Росії Винниченко російські большевики не бажають самостійної Східної Галичини ні її прилучення до радянської України а се мовляв тому, що в однім чи в другім случаю Східна Галичина скріпила-би визначно український елемент і його силу на великій Україні, — а далі в однім і другим случаю Східна Галичина стала-би опорою небезпечної для большевицької Росії реакції. Тому краще, щоби Польща задержала Східну Галичину та винищувала в ній українську силу облекшуючи таким чином становище большевицько-російських імперіялістів. — Инакше про відношення російських большевиків до східно-галицького питання розказували в Ризі представники радянської України. Вони признавали, що серед російських большевиків є група під проводом Зіновєва, яка противна і самостійности Східної Галичини і її прилученню до Великої України — але є і друга група під проводом Раковського, яка стоїть на становищі, що української стихії національної вже ніщо не здержить та що вирішення східно-галицького питання згідно з волею галицьких Українців з тої причини оцінює група Зіновєва невірною. Той погляд Раковського мав бути прийнятий московською большевицькою владою. — Котра з тих інформацій правдива невідомо.

Згоджуючися на перемир'я, яке большевики в Ризі назвали тільки передишкою, і на демаркаційну лінію яка оставляє Східну Галичину за Поляками, большевики заявляли в приватних розмовах, що при переговорах про дефінітивний мир будуть дальше обстоювати самостійність Східної Галичини. Проти згаданого договору про перемир'я наша Делегація внесла протест який залучаю під 1) а крім того на основі порозуміння з білоруськими делегатами проголосила відклик (“До всіх!”), який залучаю під 2).

[*Нерозбірливий текст*]... білорусами видана відозва є першим вислідом договору, який з ними заключила наша Делегація в Ризі. Копю того договору долучаю під 3). В звязку з тим слід замітити, що серед Білорусів є три окремі політичні групи: одна польонофільська, яка бажає злуки з Польщею на основі якоїсь ніби-то федерації і працює за польські гроші у Варшаві, друга большевицька, а трета яка стоїть на ґрунті державної самостійности білої Руси і з якою саме заключено згаданий договір. Як бачимо, що, о скільки діло в одностайности політичного фронту, наше становище багато краще.

Хочу підчеркнути ще одну важну обставину: зараз першого дня рижських переговорів при справджуваню повновласти польська Делегація без ніяких застережень признала важними повновласти Делегації, висланої Совітською Росією і повновластий Делегації, яка заступала радянську Україну. В тім освітленню тим більшого значіння набирає визнання послідними двома Делегаціями, особливож української, політичної самостійности Східної Галичини.

Східно-галицьке питання стоїть і на далі перед державами антанти отворене, воно буде вирішене антантою і перед тим рішенням нас покличуть на дотичну конференцію. Так заявив шеф російського відділу у французькім міністерстві закордонних справ нашому представникови в Парижі. Він вказав теж на можливість перенесення мирових переговорів з Риги до Парижа або Лондону, при чому ті переговори стали-би міжнародною конференцією з участю держав антанти, до якої зовсім певно покликано-би і нас. Розуміється се тільки можливість і трудно передбачити коли вижидане нами рішення держав антанти остаточно прийде. Має це вражіння, що наслідком успіху, який виявила Польща і заслуги, яку принесла західній Європі, ніяка з держав антанти в теперішнім політичним положенню не схоче утруднювати становища Польщі видвиگانням галицької справи. Дотичний референт нашої справи в англійськім міністерстві, закордонних справ заявив одному англійському урядовцеві, який з нашого доручення інтервенював в нашій справі, що

Англія тепер для нас нічого зробити не може. Впрочем Англія має тепер чимало своїх клопотів: ... [далі *нерозбірливо*]. Її симпатія для нас се інше діло. Розуміється таке політичне положення нинішнього дня, завтра воно може змінитися. Чи і коли така можливість наступить се очевидно питання, на яке нині дати певну відповідь трудно.

Англійська преса, яка мимоходом говорячи не є продажна, ставиться для нас прихильно і готова містити подані нами інформації. Для того щоби дати тій пресі потрібні матеряли виїхав на зазив Пана Президента до Лондону Пан Томашівський, який вже почав там свою журналістичну працю. Лондонські дневники щораз частійше приносять статі в нашій справі і короткі вістки.

Значний вплив на вирішення нашої справи буде мати безперечно Союз Народів, яких отсе збираєся на засідання, а до якого ми внесемо ноту в справі нашого визнання. Для узасаднення тої ноти потрібні нам між іншим також історичний начерк галицької державности і тому прошу окремим листом Пана Д-ра Кордубу, щоби зволив його зладити. До Союзу Народів треба також буде відноситися з жалобами на сучасну польську адміністрацію Східної Галичини.

В антантській пресі щораз частійше виринають чутки про антантську допомогу для Скоропадського. Двогодинна конференція, яку відбув недавно тому в Люцерні Льюїд Джорж із Скоропадським мала виключно інформаційний характер. На скільки й з тих інформацій одержаних англійським прем'єром зродились вже які небудь серйозні наміри і чи стоїмо напередодні їх реалізації, доси не відомо. Про цілу справу маємо точні інформації.

Пан Президент ще досі перебуває в Лондоні. Около 25. с.м. має вернути до Відня і тоді дізнавшись на основі устних інформацій про висліди Його заходів напишу окремого листа.

№ 102

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
МІНІСТРУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ЕДУАРДОВІ БЕНЕШУ
ЩОДО ПІДТРИМКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ І НАДАННЯ
ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ**

24 жовтня 1920 р.

Наслідком свого географічно-політичного положення чесько-словацька держава остає в доволі труднім становищі. Її територія наче кліщами обнята в своїй голові — Чехії — двома півостровами німецької території. Поки що від півночі і заходу німецькі кліщі належать до Німеччини, від півдня до німецької Австрії. З німецькою територією межує безпосередно область чеської держави, заселена збитими масами німецької людности. На сході сусідує Чехо-Словацчина з Польщею, на південнім сході з Мадярщиною, яких відношення до чесько-словацької держави не виявляє прихильних настроїв ні намірів.

Облекшити те невивідне географічно-політичне положення мало створення малої антанті. Тим способом чеська політика мала на цілі промостити собі дорогу до сходу через Югославію і Румунію. Чи дорога ся на стільки певна, що Чехо-Словацчина може опирати на ній свою політику обчислену на дальшу будучність?

Німецька Австрія, через яку Чехо-Словацчина комунікується з Югославією, не зможе довго існувати без сполуки з Німеччиною. Та комунікація прірвесея, а натиск німецьких кліщів на чехо-словацьку державу скріпиться. Румунія тільки ізза мадярських ревіндикаційних намірів поки що шукає опори в Чехо-Словащині і Югославії. Однак по своїй природі Румунія в глибокім противенстві до славянських держав

і такою вона все буде. Хочби її територіяльний спір з Югославією, питання про Буковину, Бесарабію, — се справи, які в ближшій чи дальшій будуччині заставлять Румунію стати отвертим противником якої небудь славянської сили. Дорога на схід через малу антанту не довго буде для Чехії отворена.

Про комунікацію зі Сходом через Мадярщину нема і думки. Мадярщина все буде змагати до того, щоби відобрати у Чехо-Словаччини Закарпатську Україну, Словаччину і частину давньої своєї території, вздовж лівого берегу Дунаю і південної відноги словацьких Карпат. При тім слід вказати на викохані довгою історичною традицією великодержавні мадярські аспірації і традиційну мадярську приязнь з Польщею, з якою тепер саме вяжуть Мадярщину живі інтереси. При допомозі Польщі думає Мадярщина відобрати у Чехо-Словаччини Закарпатську Україну і Словаччину; існування автономної української провінції не є в інтересі ні Мадярщини ні Польщі. Польща до того рада би силою взяти Тешинсько, Спіж і Ораву. Тимто і пояснюється незвичайно жива мадярська агітація, ведена (навіть під большевицькими кличами) на Закарпатській Україні та громадження у Східній Галичині вздовж східних Карпат польських “неправильних” військ. Польща імовірно до часу нової большевицької офензиви бажала би зайняти згадані спірні території створюючи тим способом ряд довершених фактів. Такі свої наміри почала вона вже реалізувати супроти Литви, занявши Вільно.

Є ще одно спірне питання між Чехо-Словаччиною і Польщею: се справа Східної Галичини. Говорю про ту справу лиш о стільки, о скільки вона входить в сферу польсько-чеського конфлікту. Польща, особливо давне Королівство польське, була здавна експортером промислових виробів на всю давну Росію і навіть середущу Азію. Польща безсумнівно і на будуче бажає бути для Сходу Європи до-

ставцем промислових продуктів. Вона тим самим добре розуміє велику грозу для себе з боку чеського промислу і се одна з причин, чому вона ніяк не хоче уступитися із Східної Галичини і так дуже бажає спільної границі з Румунією і Мадярщиною. Одночасно з тим розуміє Польща, що доступ Чехії до східної Європи через Східну Галичину, і поширення її економічної експанзії в тім напрямі може стати основою поважних чеських політичних впливів на Сході Європи.

Ось чому так радо бажала-би Польща і чому готується подати руку Мадярщині, щоби разом з нею через Карпати кинути другу частину обруча, яким була-би здавлена Чехословаччина ще й від Сходу.

До того слід додати, що наслідком конфігурації чехословацької державної території (920 км. довгої, широкої найбільш 270 км) на случай війни н. пр. з Польщею і Угорщиною, Чехословаччина мусіла-би відразу евакуувати не тільки Закарпаття, але й переважну частину Словаччини і то без боротьби, бо інакше її армія не могла би вдержати фронту і була-би в значній частині окружена і полонена.

Вкажу ще кількома словами на господарські потреби Чехословаччини. Територія Чехословаччини під господарським оглядом неоднотайна. Складається з двох частин:

1). Чехія, Моравія і Шлеск, се область, в якій хліборобство з одної, — гірництво і промисл з другої сторони — високо і гармонійно розвита, край середно-європейського типу, дуже заможний.

2). Словаччина і Закарпатська Україна, се бідні гірські країни, економічно не розвита наслідком довгого мадярського гнету, зависимі в своїм прокормленню від чужої помочі, поза деяким гірництвом майже без промислу.

Рільнича продукція давньої Чехо-Моравії зі Шлеском виносила в рр. 1905—1914 в пересічі річно:

*/Для порівняння рільнича продукція
Сх. Галичини в тімже часі річно:*

пшениці	6.147.000	5.000.000
жита	10.007.000	5.000.000
ячменню	9.966.000	3.000.000
вівса	10.885.000	6.000.000
бульби	53.398.000	50.000.000
гречки і кукурудзи			2.000.000

кругло:

90.000.000

71.000.000

Ся продукція має вистарчати в першім разі (в Чехії) на 10 мільонів людей, в другім (в Галичині) тільки около 5 мільонів. Колиж Чехії припадають: Словаччина і Закарпатська Україна, — області з пасивним білянсом рільничої продукції, то проблема виживлення всего населення на цілій державній території стає для чесько-словацького правительства пекучою проблемою. Бо збільшити рільничу продукцію чесько-моравської області ледви чи вже можна буде, вона там стоїть дуже високо.

Супроти сього Чехословаччина потребувати-ме тісного господарського звязку з краєм, що міг-би їй дати надвишку своїх рільничих продуктів. Доступу до моря нема, із сусідних країв можуть експортувати поживу тільки Угорщина і Східна Галичина. Румунія має дешевий вивіз морем і на сухопутний транспорт відти задля його дорожнечі вона числити не може. Тимто тільки самостійна Східна Галичина і як безпосередній експортер і як терен для транзиту з України може забезпечити Чехословаччину поживою. Східно-галицька територія з маловимагаючим населенням, хоч і винищена війною, вже підчас війни виявилася збіжевим шпіхлірем. А треба взяти під увагу, що згодом самі Чехи всіми силами підіпруть наші змагання до піднесення рільничої продукції в Галичині. Додати треба, що Галичина крім поживи доставить Чехословаччині соли і нафти.

В сусідній Галичині знайде вкінці Чехословаччина значний ринок збуту для свого промислу і нагоду користно інвестувати свій капітал при відбудові нашого знищеного війною краю. Про переважне значіння Галичини для звязку Чехії зі Сходом сказано висше.

Тому створення самостійної східно-галицької держави являється перворядним життєвим інтересом Чехословаччини. На той случай отвирается перед Чехословаччиною просторий і одинокий шлях до східної Європи, визволення з тісної політичної облоги, з усею перспективою великої економічної і політичної будучої сили.

Східна Галичина що найменше в такій самій мірі потребує безпосередньої межі з Чехословаччиною. Її гео-політичне положення являється так само зрізним. Згадати-би тільки про сусідство вічно ворожої до неї Польщі, неприязної Румунії і Угорщини. Східна Галичина потребує свобідного доступу до західної Європи через Чехословаччину. Вона потребує індустріяльних виробів, чужого капіталу для піднесення свого національного господарства.

Ті спільні інтереси тісно звязують Чехословаччину із Східною Галичиною і виявляють конечність тісного співжиття тих країн. Такий тісний звязок створює в центрі Європи на виході до Сходу сильний бльо́к двох держав, що володіли-би в таким случаю обома стоками Карпат. Союз Східної Галичини з Україною, Білою Русією, Литвою і Естонією, подиктований життєвими інтересами тих країв поставить трівку бар'єру між Польщею і Росією та облекшить становище Чехословаччини на случай польських воєнних замислів супроти неї.

Але Східна Галичина тепер під польським наїздом. Польща провадить там систематичну екстермінацію українського елементу. Тисячі українських інтелігентних родин без хліба і дослівно вимирають повільно з голоду. Наслідком господарських відносин теперішньої доби, приватні економічні інституції, які оперували малими капіталами,

переживають важку кризу і опинились зараз над берегом пропасти, так що вони приневолені масово видалювати своїх давних урядовців. Наслідком недостатчі потрібного капіталу польська кольонізація усуває з під ніг українському мужикови землю.

Уважаю за вказане спинити Вашу ласкаву увагу на справі польської кольонізації. Вже нині у Східній Галичині скількість дрібно-земельних господарств о просторі 1–5 гектарів виносить 78.9 % всієї земельної посілості. Більшість тих господарств не є в силі вижити своїх власників. З приростом населення ті дрібні посілості будуть ще більш дробитися. В Галичині нема промислових підприємств, куди відпливав-би викинений із села безземельний пролетар. З огляду на значне подорожіння транспортних засобів і рільничого інвентаря, еміграції українського селянства в чужі краї також неможлива. Коли отже землю більших посілостей кольонізується, замість розділити її за заплаатою повної вартости між українське селянство, яке віками працювало на тій землі — і розумною земельною реформою зберегти край перед економічною і суспільною катастрофою, то тим самим засуджується міліони українських селян і їх дітей на повільну фізичну дегенерацію і вимирання з нужди і голоду цілими десятками літ. І тут в обороні землі і життя стане самозаховуючий інстинкт трьох з половиною міліонів українського селянства, проти якого не встоїться ніяка сила. Загрожена в своїм життю і в життю своїх поколінь людина і так само загрожена нація шукати-ме по непереможним законам природи всякого засобу, при допомозі якого було-би вдержане її існування. Такі відносини виключать заведення постійного мира на Сході Європи.

Досі іммігрувало до краю понад 60.000 польських кольоністів. Коли такі відносини потревають ще 6–8 літ, Східна Галичина до того часу стане країною з польським національним характером, а в безпосереднім сусідстві Чехословаччини утвориться огнище негасаючої боротьби. Таке

збалканізовання Східної Галичини не лежить в чеських державних інтересах. З нашого національного організму з кожним днем щораз більше упливає крові. Українському елементови у Східній Галичині грозить загибля. Для українських політиків повстає в тих відносинах обовязок ратувати фізичну екзистенцію українського населення.

Уряд Східної Галичини стоїть непохитно на становищі державної самостійности Східної Галичини і зі свого становища ніколи не зійде. Важкий час польської окупації ми мусимо передержати, але той час не може тревати довго. З польською окупацією треба чим скорше покінчити, щоби з одної сторони не допустити до повного винищення українського елементу у Східній Галичині, з другої сторони зберегти деякі групи української суспільности в краю перед приманою польських обітниць про галицьку автономію, яка ратувала-би бодай фізичне життя українського населення.

Спираючися на все, що тут сказано іменем свого Уряду прошу Ваше Високе Правительство:

1. Про інтервенцію в державах Антанти, щоби вона в найкоротшім часі вирішила східно-галицьке питання шляхом уконститування із Східної Галичини самостійної держави. Тільки таке вирішення вспе між иншим причинитися до скорого замирення Сходу Європи. Утворення східно-галицької держави вплине на консолідацію відносин на давній російській Україні. В змаганнях до привернення мира на Сході Європи, серед хаосу, який там панує, слід покористуватися українським національним рухом як державно-творчим фактором, на яким можна сперти будівництво Української Держави за Збручем. В тім державно-творчій процесі відобрала-би самостійна, упорядкована східно-галицька держава перворядну роль. Згадати-би тільки про східно-галицьку армію, якої вартість всі сторонні знавці, навіть з ворожого табору, оцінюють незвичайно високо. Сама поява відповідно заосмотреної східно-галицької української армії (значить своєї національної) за Збручем, армії, яка

оставила там по собі як найкращу опінію і щирі симпатії для себе серед тамошнього населення, вспіє скоро привернути лад і мир на території Великої України.

2. Однак до часу, коли буде вирішене питання східно-галицької державности, нам треба передержати польський окупаційний режим. Для тої цілі необхідна піддержка нашого господарського життя, на яким між иншим ґрунтується й політична сила. Тому то ввічливо прошу Високе Правительство спричинити ласкаво, щоби українським центральним інституціям господарським був уділений чеськими фінансовими сферами кредит у висоті сто мільонів чеських корон. Умови кредиту і його відповідну форму бажану для евентуальних вірителів і Вашого Правительства, можна-би очевидно означити шойно на основі безпосередньої виміни думок обох інтересованих сторін. Значна часть кредиту мала-би бути уділена в товарах. О скільки однак така економічна допомога мала-би виратувати Східну Галичину перед тою небезпекою, яку несе їй польська окупація, то вона мусіла-би бути зреалізована до кінця сего року.

3. Розвиток українського національного питання на Закарпатській Україні лежить не тільки в українським, але так само в чеським інтересі. Не треба того доказувати. В такім розвитку найсильніша запорука проти мадярських і польських замислів, яких цілпо відобрати у Чехословаччини закарпатську територію. Тому прошу Високе Правительство усунути всі ті міри, примінювані місцевими закарпатськими властями, якіми там утруднюється українську національну працю на Закарпатській Україні.

Прага, 24 жовтня 1920.

№ 103

**ПРИВІТАЛЬНА ТЕЛЕГРАМА ГОЛОВИ
УКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСУ У ФІЛАДЕЛЬФІЇ
ОМЕЛЯНА РЕВЛЮКА ПРЕЗИДЕНТОВІ
УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ**

28 жовтня 1920 р.

Першому Президентові українського революційного галицького правительства, українській армії і всім борцям за звільнення краю з-під польського ярма наша найглибша пошана. Борітеся, ми поможемо.

**Український конгрес.
Омелян Ревлюк, председатель**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 205.
Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 104

**ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР
НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
СЕНАТОРА СЕРГІЯ ШЕЛУХІНА
МІНІСТРОВІ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УНР
ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ**

4 листопада 1920 р.

У.Н.Р.
ГОЛОВА ДЕЛЕГАЦІЇ
НА МИРОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ
В РИЗІ.

4 Листопаду 1920 р.

Ч 23.

**ДО ПАНА
МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ У.Н.Р.**

Виконавши доручення Уряду, як тільки його можна було зробити, я повернувся з Риги до Відня, одбувши тяжку подорож і 26 митних ревізій, бо далі мені в Ризі не було чого

робити. В додаток до моїх 4-х справоздань, надісланих в пакеті з Риги через урядовця Варшавської Місії ОЛЕСІЮ-КА, маю честь подати нижче викладені мої уваги.

Наша невдача в справі рижських переговорів сталась з двох причин: 1) через нас самих і 2) через поляків.

В Мінську, коли військова перевага над поляками була на боці Росії, вони все таки старалися зоставатися нашими вірними союзниками, не одкидали свого договору з Урядом У.Н.Р. і рішучо не визнавали ні Совітської України, ні Совітського Українського уряду. Далі, коли вони з нашою допомогою, стали переможцями над Совітською Росією і коли ІОФФЕ одержав з Москви наказ згодиться на всі умови, утворити мир і підписати договір з усіма польськими вимогами, поляки раптом знехтували договір з Урядом У.Н.Р., поступились всіма інтересами її і, не будши до того примушеними нічим, в своїх цілях, в Ризі визнали фіктивний уряд Совітської України, в особі емісарів з Москви. Вони дбали тільки про власний інтерес, пожертвували нами для власних егоїстичних цілей і рішили використати момент і ситуацію для осягнення своїх імперіалістичних завдань.

Обрахунок і перспективи у них такі:

Здобувши на договорі підписи Совітських Росії і України про прилучення до Польщі великих не польських територій, після того здобути на те саме підписи од Врангеля і до Уряду У.Н.Р. З сими чотирма політичними вексями, на яких підпису дійсних хозяїнів-українського, білоруського та литовського народів, ніхто не питатиме, заявити перед Антантою і здобути од неї санкцію на те, що “всі заінтересовані” наче-б то згодилися. На сій території в 378152 кв. кіл. (замість етнографічної польської в 174012 кв. кіл.), поляки по своїй статистиці (напр. Ромера і Вейнфельда) покажуть 30019000 населення, з якого 15393000 поляків, а 14626000 інших народностей, і скажуть, що більшість польська, а тому і таки польська держава відповідає 13 п. декларації Вільсона. На підставі сій підтасовки й софістики вони добиватимуться

міжнародно-правової санкції Польщі в межах, визнаних підписами 4-х заінтересованих воюючих. В дійсности на тій території все таки поляків тільки 48 %, а інших народностей 52 %. Сим методом російські імперіалісти, при числі росіян в 80 міль., прилучивши до Росії Польщу, Чехію, Австрію і Францію, могли-б заявляти, що в сих межах росіян буде звиш 50 %, а тому Росія в таких межах одповідала-б вимогам етнографічного прінципу!

На мою думку, треба було-б негайно вжити заходів через наші Місії в Франції, Англії, Італії і Америці, щоб інформувати уряди тих держав і попередити майбутні загрожуючі інтересам У.Н.Р. виступи, пропозиції і вирішення. На жаль, ні в одній з названих держав У.Н.Р. не має свого певного і роботящого представництва. З свого боку я вжив заходів, щоб про вище наведене знав утворений в Парижі, через нездатність і шкодлівість тамошньої Місії, особливий Український Комітет, в якому беруть участь для оборони суверенности У.Н.Р. і її інтересів Тимошенко, Перепелиця, Сидоренко, Лучинський, Галип, Борщак, Сербиненко і ин. українці, за виключкою гр. Тишкевича та його прибічників. Вважаю своїм обов'язком пояснити, що в французьким М-ві Закорд. Справ членам вказаного Комітету просто і ясно заявили, що ні з сими представниками, ні з тим урядом, що має таких представників, "*il n'y a rien à faire*".

Наша провина в програнні справи в Ризі заслуговує найширшого розгляду. Се потрібно щоб не повторювати помилок. Без самокритики і визнання своїх хиб не збудувати нам своєї незалежної держави, як би ми того не намагалися й не хотіли. Се примушує мене з свідомости своїх обов'язків не мовчати про правду, якою-б вона не була гіркою та неприємною.

Несподіваний і страшено прикрий програш нашої справи в Ризі треба приписати найперше всього тим, хто вів дипломатичну роботу в Варшаві, а потім неорганізова-

ности роботи і бракові певних інформацій од наших Місій в Міністерстві Закордоних Справ У.Н.Р.

6 Сентября 1920 р. в Відні я одержав телеграму, якою пан Міністр Закордоних Справ викликав мене для ведення в Рижській Конференції мирових переговорів з Совітською Росією, негайно прибути в Варшаву і привезти з собою всі потрібні матеріали. В телеграмі вказано було, що моя участь абсолютно необхідна і що одмова з мого боку недопустима. Довіряючи урядовому паперові, я, як тільки Посольство зробило мені й секретареві Пащенко візи, на другий день виїхав з Відня, а 10 Сентября вже був в Варшаві, куди мені призначено було явитися.

Позаяк польська делегація виїздила в Ригу 13 Сентября, то я рахував застати в Варшаві для української делегації уже виготовленим все: і склад її, уповноваження Голові і Членам, паспортні візи і грошову асігновку на подорож і утримання. Але-ж в Варшаві я нічого не застав, а дізнався, що в справі нашої делегації ще нічого не зроблено і не вирішено.

Виїхати з Варшави я не міг, бо мені призначено було явку в Варшаву, а постійні переїзди членів уряду з Тарнова до Станіслава, до Ставки і назад могли внести через мої розїзди повну деструкцію в організацію роботи уряду в справі делегації. Тому я, щоб прискіпити роботу і вияснити ситуацію, в той же день послав кур'єра з паперами і зразками уповноважень. Одначе ніякої одповіді я не одержав.

З інформацій од урядовців Варшавської Місії, підтверджених через 2 дні Головою Місії А. ЛІВИЦЬКИМ, який вів дипломатичні зносини й переговори з Польським Урядом і інформував українське Міністерство Закордоних Справ про ті переговори, я дізнався: 1) що поляки ніяк не визнаватимуть Совітської України і її совітського уряду (Раковського і К-о); 2) що в Ризі вони домагатимуться нашої участі в переговорах і 3) що ми мусимо вести справу так, щоб Поляки не тільки не визнавали українського большевистського уряду, а вимагали-б од Росіян очищення української

території од московських большевितських військ. З тим я цілком годився, і тому зараз же взявся за працю.

Те, що Поляки не визнають Совітського уряду України підтверджувалося на око: а) їх переговорами в Мінську, де вони одхилили уряд Совітської України, хоча перемога була на боці большевиків; б) зібранням од мене польським уповноваженим ШУМЛЯКІВСЬКИМ фактичного і документального матеріалу для заявки одводу проти МАНУІЛЬСЬКОГО і инш. представників Совітської України; в) рішучим запевненням з боку нашої Варшавської діпльоматії, в особі п. А. ЛІВИТ-СЬКОГО, який вів переговори і умовлявся з Поляками.

Се підтверджувалося ще й таким фактом: коли почалися переговори в Ризі і КЕДРОВСЬКИЙ прислав в Міністерство телеграму, що Поляки трактують МАНУІЛЬСЬКОГО і ин. інсценірованих представників Совітської України, як контрагентів Польщі, то в Міністерстві КЕДРОВСЬКОМУ не повірили і мене через кур'єра запевняли, що КЕДРОВСЬКИЙ помиляється, а проф. ЕЙХЕЛЬМАН написав мені листа, в яким підтверджує, що КЕДРОВСЬКИЙ подає звістку, яка ніяк не може одповідати дійсности, і що на се я мушу звернути свою увагу. З сього очевидно, що і Міністерство Закордоних Справ було поінформовано Варшавською діпльоматією в сій справі однаково, як і я.

Таким чином виходило, що як не безпосередньо, то в гурті з Поляками нам доведеться взяти участь в мирових переговорах, а тому Голова Української Делегації повинен зробити візиту вищим представникам Польського Уряду і ввійти з ними в безпосередні зносини. Сього вимагали обставини і інтереси У.Н.Р., але-ж сього я не тільки не міг, а був позбавлений можливости зробити.

Я не знаю, хто і з якою ціллю зробив так, що мене, запрошеного стати на чолі Делегації, було усунено, а Головою Делегації призначено СЛАВИНСЬКОГО. Обов'язки і право на вище вказані візити, зносини і акції од мене було забрано і передано СЛАВИНСЬКОМУ. Я міг зноситися

тільки з низчими урядовцями і се я виконав, але-ж сього було мало, а головного не було зроблено, бо не було Голови Делегації. Мало того, СЛАВИНСЬКИЙ, коли-б навіть не був СЛАВИНСЬКИМ, не міг прибути з Праги так швидко, щоб встигнути зробити в Варшаві те, що повинен був зробити Голова Делегації, і тільки один Голова Делегації. Я не одержав до 27 Сентября ніяких уповноважень, а тому і на підставі їх не міг зробити ні належних виступів, ні зносин, ні звязків. Утворена сим роспорядженням ізоляція Делегації була очевидно шкодливою. В залежности від особи, яка була ініціатором і автором призначення Славинського, може виникнути питання про навмисність сії комбінації, потрібної для того, щоб усунути мене од зносин з вищим польським урядом і щоб я не мав змоги розкрити закулісну роботу, про яку уряд наш, очевидно не знав і яка виявилася в Ризі. Факт остається фактом: призначення на моє місце Славинського, який прибути своєчасно не міг, ізолювало мене од зносин з поляками, паралізувало мою ініціативу і позбавило мене можливости розвинути необхідну акцію. Разом з тим, факти вимагали од мене ставитися до інформацій п. Андрія Лівичького з обережністю, особливо після того, як він мене запевняв, що давно добивається усунення Тишкевича, а через кілька день мені показано було копію листа того-ж Лівичького з 10 августа до Голови Директорії, в яким він просить задержати Тишкевича в Парижській Місії, як користного діяча! Тому до Риги я поїхав з різними сумнівами, а не з певними інформаціями і без підготовленого ґрунту. Тому те, що сталося і виявилось в Ризі, вимагає розсліду, щоб знайти винуватих.

Цілком зрозуміло, що по мотивах моральних і глибоко патріотичних я не міг згодитися на спільну працю з Славинським, про якого я за 3 тижні перед тим казав, що він проявив що найменше злочинну державну бездіяльність в Чехії, за яку його треба віддати під суд. Виходило, що я не можу працювати, а Славинський не їде. Шрамченко зрікся

од участі в Делегації, Мазепа і Ковалевський, як казали в Варшаві, зайнялися справою з одержанням міністерських портфелів, а Добриловський чомусь те-ж не їхав. Вийшло, що Делегацію призначено так, що її фактично не існувало, а в Ризі не було нікого з нашого боку. Отсе тяжке становище хаосу примусило мене прийняти вдруге призначення Головою Делегації і поспішити в Ригу. Виїхати раніш 29 сентября я не міг, бо уповноваження одержав тільки 27 сентября, та й то пославши кур'єра за виясненням справи. Візитів і зносин в Варшаві я не мав вже змоги зробити.

Шлях до Риги з Варшави дуже тяжкий: треба їхати не менше 5 суток. Та й то, щоб поспішити, я мусів 84 версти од Мемеля до Лібави їхати на підніжці грузового автомобіля, бо иншого місця не було, а пароход одходив тільки через 3 дні.

4 октября я був уже в Ризі і в той же день переконався, що Кедровський послав до Міністерства інформації, які цілком відповідали дійсности і яким там не вірили тільки через те, що з Варшави наші дипломатичні агенти подавали зовсім инші інформації. Се примусило мене 5 октября бути у польського Посла Каменецького, який, нічого не негуючи, запевняв в попередній дружбі поляків і в тім, що вони, примушені обставинами заключити мир, ніяких умов, шкідливих для У.Н.Р. і її уряду, не приймуть і не підпишуть. Голова Польської Делегації Домбський був зайнятий в комісіях і тому призначив побачення на 6 октября.

5 октября, одначе, підписано було, а 6-го вранці надруковано в часописах протокола, в яким сторонами значилися з одного боку Польща, а з другого Совітська Росія і Совітська Україна!

6 октября я пішов до Домбського, запросивши з собою і нашого Посла в Ризі Кедровського. Командірований в Ригу п. А. Ливицьким урядовець Олесюк, який вів зносини з поляками, попросився теж піти зо мною. Я згодився. І от, коли я виклав п. Домбському мотиви, якими доводив фікцію, інсценіровку і емісарство з Москви совітського уряду

України, показав наочно, що Світська Україна не об'являла Польщі війни, не воювала і не має війська, а тому і миритися з нею нема чого, а на решті вказав, що визнання Польщею Світського Уряду на Вкраїні порушує наш союзницький договір, робить нам внутрішню і зовнішню шкоду, ускладняє справу і зменшує факт визнання Польщею Уряду У.Н.Р. то п. Домбський нам трьом ввічі заявив своє здивовання моїй речі і сказав, що визнання Світської України і Світського уряду її зроблено поляками згідно з тим, як було умовлено з урядом У.Н.Р. через його представника і відповідає бажанням уряду, через що сей не може заявляти свого незадоволення.

Розуміється, що я, мавши вищенаведені інформації, за-протестував проти цього і заявив, що тут є якесь непорозуміння і що я подам в сій справі ноту. Олесіюк, який все отсе чув, страшенно схвилювався і вставив увагу, що дійсно з нашого боку були зроблені полякам такі заяви. Вийшов очевидний скандал: один уповноважений уряду У.Н.Р. не знав, що робив і казав полякам в Варшаві другий уповноважений тогож уряду!

Коли ми вийшли од п. Домбського, то Олесіюк, схопившись за голову, сказав до мене: “Се моя вина, се я винен, що не попередив Вас! Дійсно п. Андрій Лівіцький з тактичних мотивів вів такі розмови з поляками. “ Почувши се, п. Кедровський, як і я, обурився і заявив, що і його Лівіцький інформував так само, як мене й міністерство, а про інші його розмови він, як і я, чує вперше од п. Домбського і од п. Олесіюка.

В доказ сього п. Кедровський пред'явив листа п. Лівіцького, з 17 септєбря, в яким Лівіцький радить товмачити полякам, що Світська Україна — се фікція і шулерство, сповіщає про те, що я привезу матеріали і каже вимагати од поляків, щоб вони мирилися з Росією лиш при умовах очищення України од Московської окупаційної армії і передачі

влади урядові Директорії У.Н.Р. Се одповідало моїм інформаціям.

Ясно, що хтось з нашої дипломатії в Варшаві вів з поляками розмови, про які ні уряд, ні я поінформованими не були і проти яких, як се ясно з листа проф. Ейхельмана, уряд наш рішуче протестував.

Сей факт ще раз потвержує необхідність негайної ревізії дипломатичної і іншої роботи наших Місій за кордоном. Працювати серйозно і продуктивно в такій атмосфері, якої я став свідком за часів свого пробування в Варшаві і в Ризі, не можливо нікому в світі. Се атмосфера сприсяюча всяким авантурам та особистому кар'єризмові і безумовно шкодлива для справи суверенности і будування У.Н.Р. Сю атмосферу відчули вже французи, англійці і американці, в чім я переконався, і через її існування вважають саму українську справу якоюсь авантурною і не серйозною, через що і з урядом не хотять завязувати зносин, мати звязки і робити визнання. Сей сумний і тяжкий для нас факт треба знищити, як протидержавне абсолютно недопустиме й шкодливе явище.

Після того, як нас було усунено од всякої участі в мировій конференції і п. Домбський заявив, що поляки свої обов'язки виконали, а далі, позаяк ми вже на своїй території, їм нема ніякого діла до нас, а п. Грабський пояснив, що нині, коли-б яка військова українська частина опинилася на польській території, визначеній в договорі з большевиками, то була б негайно обеззброєна, мені в Ризі не було чого залишатися. Про сю сепарацію од уряду У.Н.Р. і про анулювання договору її з поляками ще виразніше висловився заступник п. Домбського — п. Василевський. Але ж красномовніше всього про се промовляє 2 пункт договору Росії з Польщею.

Участь моя в нарадах послів Прибалтійського союзу теж стала зайвою. Після двох засідань послів з моєю участю, я переконався, що Посол Кедровський веде сю справу дуже

добре. Прибуття наших військових агентів – Дідковського та Данильчука і торгового агента – Шадлуна одкривали участь спеціалістів в роботі комісій, а сим пленарні засідання одтягнуто було на довгий час. Сидіти дурно й без роботи я не звик, а тому поїхав до Відня. Через Польщу я не поїхав тому, що дрібні польські урядовці не звертають уваги на свою вищу владу, ставлять дипломатичну візу свого посольства ні в що і роблять образливий трус і перегляд не тільки книжок, а і рукописів. Віддавати ризикові свій архив, матеріали якого ще здадуться й послужать У.Н.Р., я не вважав можливим і застрахував їх подорожжю кружним шляхом, хоч і тяжким для мене. Сим я вважаю свою командіровку з 1 ноября закінченою.

В Відні я перебуватиму, доки Уряд знову не схоче скористуватися моєю відданістю Вітчизні, знанням, досвідом і попередньою практикою для праці й служби Українському Народові.

Голова Делегації
Сенатор
С. Шелухін

ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 430, арк. 46–49 зв. Машинопис.
Копія.

№ 105

**ЛИСТ ПРЕЗИДІЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ
ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ
ПРО СТАНОВИЩЕ В КРАЇ***8 листопада 1920 р.*

Львів, дня 8. падолиста 1920 р.

До
Високодостойного Пана
Д-ра Евгена Петрушевича
Диктатора З.О.У.Н.Р.

у
Відні.

Під теперішню хвилю є три справи, які загрожують впрост існуванню українського народу, а саме: справа кольонізації, справа відбудови і справа валютова.

Справа кольонізації. Вона зачинає прибирати для нас катастрофальні розміри. Начальник держави Пілсудський в своїй відозві до жовінірів зложив обіт, що вони дістануть на Сході землю за пролиту кров. В цілій Галичині потворилися повітові земельні комісії, які приготовлюють переведення в життя аграрної реформи в напрямку кольонізації. Українці, як звісно, відказалися від брання участі в тих комісіях. Тов. “Сільський Господар” не вислало до них своїх відпоручників і видало в тій мірі офіціяльну енуціяцію, до польського уряду. Зараз донесли часописи, що повітова комісія земельна в Перемишли призначила до викупна слідуочі маєтності: Накло, Рокшиці, Гуречко, Горохівці, Кривецька Воля, Середня, Боратичі, Плешовичі, Негрибка, Пачківці, Ольшана і Малховичі, а добромильська комісія: Посаду, Котів, Березову, Ляхову, Губичі і Прядільниця. Крім цього польські

фінансові інституції переводять з авторизації правительства в приватний дорозі парцеляцію на широку скалю. Українське товариство “Земля”, яке одержало призвіл на парцеляцію, від варшавського правительства не може як слід розвинути своєї діяльності, так ізза браку капіталу, як рівнож ізза неможности закупна маси ізза причини терору, який виконують на них польські організації народів. Ми много разів вже подавали меморіяли в англійській мові до відома Українського Уряду, а не знаємо, що в тій справі зроблено, а справа грізна. Коли спровадяться на нашу землю сотки тисяч мазурських кольоністів, то ніяка сила не зможе їх звідсіля вигнати. В тій справі пожаданим було би вислати сейчас радія враз з іншими давними меморіялами до Ліги Народів і держав Антанти.

Справа відбудови. На території Східної Галичини переводиться не відбудову, знищеного війною автохтонного населення а помагається кольоністам при построєнню мешкальних і господарських будинків. Закон з дня 18. липня 1919 р. ч. 63. позиція 368 о державній помочі на відбудову знищених, або ушкоджених в наслідок війни господарств в арт. 11. постановлює, що право користання з державної допомоги при відбудові прислугує находячимся на терені польської держави господарствам польським. Дальше вияснюється в тім артикулі, що господарствами польськими є ті господарства, які находяться на території належачій тепер до польської держави, і котрих властителі є польськими горожанами. Повітові комісії не знали з сего розпорядку, чи Українцям можна давати поміч при відбудові. В тій справі видало міністерство робіт публичних обіжників, в яким ще раз підчеркується, що поміч може бути уділена, тільки господарствам польським. В слід за тим уділюється помочі при відбудові в переважній більшості случаїв тільки Полякам і хруням. Унеможливлено також приватну відбудову, тому що занято весь будівельний матеріал на цілі відбудови. Виключено отже будівельний матеріал з приватної про

дажі, на закупно треба мати призвіл, а Українцям його з правила не видається. В цей спосіб унеможливлено Українцям навіть приватну відбудову, тому що дерево під теперішню хвилю є головним середником відбудови і без нього не дається відбудова навіть подумати. В краю закладає польське правительство три фабрики, які мають вирабляти домики для знищених господарств. Для кого ті домики будуть призначені, можна заключувати з цього, що ті фабрики є в руках тих фінансових інституцій і підприємств, які переводять кольонізацію. Відносний стан справи слід представити всім компетентним чинникам а спеціально піднести, що українське населення має право домагатися від польської держави відбудови. Це домагання слід оперти на тій обставині, що з гроший, призначених австрійським правительством на відбудову, відбудовувано майже виключно Західну Галичину а обіцяно, що опісля всі гроші призначиться на відбудову Східної Галичини. Східна Галичина має отже претенсію до Західної Галичини, яку то претенсію повинен зреалізувати польський уряд, якому Західна Галичина вже зістала дефінітивно признана.

Справа валютова. Українське населення Східної Галичини має в своїому посіданні великі скількості сотки мільонів нестемпльованих австрійських корон. Українське населення не вимінювало їх на польські марки, а тепер не хочуть їх приймати і заходить небезпека, що вони стратять зовсім на вартости. В Сан-Жерменському мирі постановлено вправді, що до вицофання з обігу корон на територіях ново-утворившихся в межах Австрії держав, одначе нічого не постановлено про вицофання з обігу корон у Східній Галичині, якої судьба є ще невіршена і так сказати би, лежить в завішенню. В тій справі слід поробити старання і в ліквідаційній комісії і представити справу Лідзі Народів і всім иншим міродатним чинникам, що не можна наражувати українське населення на велитенські втрати тимбільше, що Польща давнійше означила дуже некорисний курс реляції корони до польської марки. Просимо

дуже в тій справі поробити негайно старання у всіх компетентних місцях і нам відвратною поштою донести, що мають робити власники корон і чи є яка надія що до окремішнього упорядкування сеї справи відносно населення Східної Галичини.

Що до політичного положення краю, то є воно некорисне однак під теперішню хвилю не може бути мови о польсько-українським збратанню. Днесь і вчера відбувався у Львові зїзд української радикальної партії і вона також станула на ворожому до Поляків становищі і рішилася вести боротьбу проти теперішнього режиму. Угодовими політиками позістали тільки Демянчук і Твердохліб і вони задумують видавати часопис для народа. Серед населення повстала зневіра за ліпшу будучність. Організації в краю немає ніякої, а необчислимі шкоди приносить брак часопису для селянства. За всяку ціну треба найти фонди на ту ціль і видавати популярний часопис для народа. Рівнож непотішуючим явищем є прірва, яка повстала між містом і селом: селянин в многих случаях стратив довіря до інтелігенції і животіє сам замкнений в собі. Треба старатися за всяку ціну засипати прірву а середниками до цього були би часопис для народа і правна порада для селянського населення, зорганізована в цілім краю. Ту послідну акцію взяв на себе “Український Горожанський Комітет” у Львові.

Дальшим грізним є плянована перепись з дня 31. грудня ц. р. Розуміється, що вона викаже подавляючу перевагу польського елементу у Східній Галичині. Слід поробити всякі старання в цілі запобіження її а в кождому случаю задалегідь упередити про її тенденційність і неміродайність в оцінці українсько-польського питання. Поляки пригортаються до виборів на весні і тепер вже стараються о позискання для польської влади українського населення. Є в мене в руках справоздання одного польського полковника, який жаліється на надужиття адміністрації і жандармерії, які

неприхильно настроюють українське населення до польської влади.

Що до проєкту польського уряду в справі університету в Станиславові то і Укр.Н.Р. у Львові і научні інституції віднеслися до нього ворожо. Одначе немає певности, чи не найшлася би часть молодіжи, яка в розпуці, що не може студіювати пішла би на станиславівський університет. В справі положення українських гуманітарних і просвітних інституцій долучуємо письмо окреме під заголовком “Положення в краю”. Українські гуманітарні інституції задумують розпочати живу пропаганду в Америці і в тій цілі є проєктвана висилка людини з краю до Америки. В цілі уможливлення пропаганди для допомоги українським гуманітарним інституціям просимо переслати нам адреси всіх українських посольств і гуманітарних інституцій французьких, німецьких, швейцарських, англійських, шведських, норвежських, американських і т. п. Оскільки це не властяться і допомога не прийде грозить розвал цілого українського життя.

Пересилаю в залученню часть нових зібраних матеріялів, а окремо матеріяли для Е.Н.Ш. який тими днями мабуть в понеділок слідуючого тижня виїде до Риму, а в переїзді задержиться у Відні.

Остаю з правдивим поважанням

Це письмо є апробоване президією У.Н.Р.

В. ЦЕЛЕВИЧ в. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 326. Машинопис. Копія.

№ 106

**ЗВІТ ПРЕДСТАВНИКА ПОЛЬЩИ
РАЙМОНДА НІГОЛЬМА З РИГИ:
«ПИТАННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ»***9 листопада 1920 р.***KWESTJA GALICJI WSCHODNIEJ**

Natychmiast po przybyciu do Rygi złożyłem wizytę [Kiedrowskiemu – a long hand insert on margin] p. 321, który, dla rozmaitych względów, rozmawiał ze mną bardzo szczerze i zachowywał się z zupełną lojalnością.

On pierwszy uprzedził mnie, że bolszewicy zamierzają poruszyć w sposób najbardziej stanowczy kwestję Galicji Wschodniej. W tym celu znajdował się już w Rydze Baran, prezes Rewkomu tarnopolskiego, w drodze zaś do Rygi byli Kost Lewicki, Nazarczuk i in. Do dnia 26, kiedy, jak zaznaczyłem wyżej, nastąpił zwrot w nastrojach hotelu Piotrogradzkiego, bolszewicy zamierzali najwidoczniej obstawać przy kwestji galicyjskiej.

Od 321 dowiedziałem się, że był on dawnym kolegą i dobrym znajomym Manuilskiego. Nalegając na wspólność interesów politycznych polsko-ukraińskich, prosiłem 321 o odnowienie znajomości z Manuilskim i wybadanie go na temat najbliższych zamiarów delegacji sowieckiej...

Dnia 24 września przed południem 321 widział Manuilskiego i miał z nim dłuższą rozmowę, której treść kompletna została zakomunikowana wówczas ministrowi spraw zagranicznych ukraińskiemu, a w skróceniu przeze mnie II-mu oddziałowi Sztabu Generalnego pols.

Oto główne punkty wynurzeń Manuilskiego.

O sytuacji politycznej wewnętrznej w Ukrainie Sowieckiej Manuilski wyrażał się z bezwzględny pesymizmem. Stopniowo rząd Rakowskiego zerwał ze wszystkimi grupami politycznymi miejscowymi, na których poparcie aktywne lub pasywne mógł być uczyć Obecnie niechęć czynników miejscowych do rządu Rakowskiego jest tak silną, że sam nawet zjazd sowietów ukraińskich może zająć stanowisko opozycyjne względem rządu.

Jako przykład Manuilski przytaczał wypadek następujący: Ludność wiejska, terroryzowana obecnie przez rekwizycje środków spożywczych, sądzi powszechnie, że “bolszewicy” dali jej ziemię “komuniści” natomiast są szajką bandytów rabujących ich żywności dobytek. W chwili tak krytycznej jak obecna, Manuilski uważa za niestosowne identyfikowanie jednych z drugimi, w nadziei, że ludność nieprzejeżdżana dla “komunistów” będzie mogła jeszcze dać posłuch jemu i Rakowskiemu, jako “bolszewikom”.

Bolszewicy, twierdzi Manuilski, nie spodziewali się, że Polacy uznaą bez zastrzeżeń mandaty delegacji ukraińskiej. Z chwilą jednak gdy mandaty te zostały uznane, delegacja ukraińska staje się odpowiedzialną za swe podpisy przed sowietami ukraińskimi i musi stanąć na stanowisku całości terytorialnej Ukrainy. Obawiając się opozycji własnych sowietów i zerwania z grupą galicyjską chcąc jednocześnie wyzyskać uczucia patriotyczne ludności, Manuilski uważa za konieczne obstawanie przy niepodległości Galicji Wschodniej.

№ 107

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ
ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ***12 листопада 1920 р.*

Аж сьогодні передав я Бенешови Ваше письмо а окрім того образ Гординьського під титулом як виконують Поляки міжнародній мандат у Східній Галичині і французський меморіал в справі університету. До першої точки (дипломатична допомога) Вашого письма сказав Бенеш, що він вже говорив з різними міністрами чужими і що має надію. Завтра їде до Женеви, а там матиме нагоду зі всіма говорити. При тій нагоді вспімнув я, що здаєть ся і Ви будете в Женеві і просив його, щоб він взяв Вас в свою опіку і подав всяку можливу поміч. Він на се сказав, що поїздка Ваша дуже потрібна і що само собою розумієть ся, він якнайшцирйше Вами займеть ся. Питав мене ще также, що за чоловік Шульгин. Я сказав що дуже порядний. Що тичить ся другої точки Вашого письма, він очивидно не може дати зараз жадної відповіді, бо мусить вперед говорити з людьми, але ставить ся сам до справи прихильно. Підчеркнувши конечність скорого вирішення одної і другої справи, що Бенеш также признав, просив я його ще о прискорене вирішене справи апровізації віденської кольонії і поборів в ліберецькім таборі. Він згодив ся і зараз післав мене до посла Веверки, а сей знов до радника Хвальковського, з котрим ми справу поборів, можна сміло сказати, вирішили так, що маю повну надію, що вже сими днями вийде відповідний розказ Міністер — Нар. Оборони. Тут однак звернув ся Хвальковський до нашого уряду з просьбою, яку я в короткій дорозі взяв до відома, щоб наш уряд

з тих коний Кравсової Групи, які тепер є в Чапу, продав Мін. Нар. Оборони 48, очевидно так, щоб ціна не була заплачена, але пішла на рахунок утримання наших таборів. Міністерство просить наш уряд о якнайскоршу згоду на се. Я з свого боку дуже прошу на се пристати. Може ходити тільки о саму ціну і в тій справі прошу о відповідні зарядження. У всякім разі прошу о якнайскоршу відповідь.

Що знов тичить ся апровізації, то я зараз повідомив референта Нідерлього про згоду Бенеша, а він обіцяв тепер з найбільшим натиском ургувати вирішення в поодиноких міністерствах. Вирішення, казав, припізнило ся з причини кризи особливо в міністерстві харчовання.

При сій нагоді просив мене дуже Др. Нідерле о всяку літературу про Галичину і Україну, історичну, етнографічну, господарську, особливо также про се, як зростала народна свідомість, що довела аж до бажання і боїв за самостійність. Я тут такої літератури на жаль не маю і прошу Вас дуже найблишим курієром вислати мені збірку книжок, яку, думаю, найкрасше зложив-би Др. Рудницький.

Через Лопатиньського післав я Вам письма з Галичини, які привіз сюди Нестелль і переказував щоб Ви були ласкаві передати сюди хоть пятьдесять примірників крвавої книги по англійськи. Также передав я через нього дуже скорочену вістку, що Таке Йонеску у Варшаві, коли Поляки жадали від нього певної заяви, що Румунія підпирати ме Польщу в справі Східної Галичини, такої заяви Полякам відмовив. Тут додаю, що се сказав Бенеш чеським послам. Взагалі Бенеш тепер, як се виходить із його розмов довіренних з чеськими послами з нагоди розправ комісії для закордонних справ, рішив ся на більше яктивну політику в справі Східної Галичини. Сей момент повинні ми як найбільше визискати.

Повернувши з Граду до дому, застав я Ваше ласкаве письмо в справі поїздки до Женеви. І з того, що я вже з Бенешом говорив, можете бути переконані, що Бенеш в Женеві

все зробить, але тим конечнійшою є поїздка чи Ваша чи П. Президента Петрушевича, котрому засилаю свій най-нисшій поклін, чи ще ліпше і найліпше Вас обох до Женев. Там будете мати нагоду нашу справу рішучо попхнути наперед, а може винести на чисту воду. Що Бенеш Вам всіма силами помагати ме, се річ певна.

Не забудьте взяти з собою як найбільше всякої нашої літератури, щоб стало для всіх.

Мав я Вам ще донести про настрої в Галичині, як їх мені змалював Нестелль. Але ось їде він сам і сам Вам про все найліпше розкаже. Тут тільки зверну Вашу увагу на діяльність Сидора і Мелітона Твердохліба Др. Даниловича та на жаль і Михайла Яцкова. Вони то працюють над угодою з Поляками. Твердохліб має вже мати в кешені 800.000 марок з Варшави, бракує йому тільки ще папір на газету. Він шукає также звязку з Трильовським. Радикали мали в Долині 4. листопада конференцію, скликану Даниловичом. Там Левко Бачинський як найбільше рішучо виступив протів угодовців. З рештою в краю по мировій конференції в Ризі і єї вислідах настрій пригноблений. З того то і пояснюєть ся дефетизм в деяких укр.-кругах. Колиб взяти на увагу сей дефетизм а неясне становиско жидів, полську кольонізацію і інші штучки Полаків, то евентуальний плебісцит у Східній Галичині досить не певний. Для того треба нам рішучо бути проти того. В розмовах Ваших з Бенешом або иньшими чеськими дипльоматами в Женеві прошу Вас, будьте з'овсі щирі і оставайте ясно на лінії, яка найшла вираз в Вашім письмі до Бенеша. То найліпше поможе нашій справі.

В Братиславі є отаман Рожейовський. Він стоїть на службі Місії Наддніпрянської. Як був сими днями тут, жадав, щоб з огляду на се, що до Братислави приїжджає багато наших людей, в справі яких треба часто інтервеніювати, дати йому до того якесь уповноваженне. Я просив-бим Вас, щоб Ви були ласкаві без огляду на се, що Рожейовський має супроти

нас великі гріхи на сумління, згодити ся на те, щоб я йому таке уповноваження до інтервенції в найслабшій формі виставив. Се вимагає інтерес наших людей.

З посиланих Вам вирізок з чеських газет будьте ласкаві заложити там архів, як се може дотепер не стало ся. Завтра пішло Вам свіжі. Позволю собі звернути Вашу увагу на промову Крамаржа в справі Прикарпатської Руси – русофільську, на телеграми, які він за се дістав від наших русофілів, і на статю Трибуни в якій реагуєть ся на ту промову. Се Вам пояснить дуже тяжке становище чеської влади в національній справі Прикарпатської Руси. А що то ще буде, як по виборах приїдуть послы відти до Праги а также в соймі в Ужгороді залунають всякі голоси в тій справі! Добре, що Остапчук як провідник соц. демократів лишаєть ся тут і за підпорою чеських соц. демократів возьме справу партії в свої руки. Він певно буде послом і в справі національній можна зовсім на нього спустити ся.

Прошу прийняти мій майнисший поклін

(Підпис)

С. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295. Машинопис. Оригінал.

№ 108

ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРОФЕСОРІВ І СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО ЛІГИ НАЦІЙ З ВИМОГОЮ ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ЛЬВОВІ

15 листопада 1920 р.

Від давних літ підносить український нарід Східної Галичини жадання заснування українського університету у Львові, на своїй споконвіка українській землі.

Се домагання має свою стару історію. Вже в 11., 12 і 13. віці існували на Україні важні культурні центри в Києві, Переяславі, Чернигові і Галичи. В 15., 16. і 17. віці студіювало багато українських студентів на різних європейських університетах, а вже в 16. віці проявилися перші змагання, щоб заснувати на Україні свої власні вищі школи. Ці змагання здійснилися тим, що в Києві та в Острозі (Ostroh) заложено перші академії на українських землях, та що мала бути невдовзі заснована академія в Холмі. Найбільше культурне значіння мала Могилянська Академія в Києві, звідки переведено європеїзацію тодішньої Росії в 17. і 18. століттю, та яка зуміла позискати великий культурний вплив на сусідні славянські народи.

Український нарід не вдоволявся однак тим і старався о щораз нові вищі школи на своїй національній території, але на жаль політичні обставини не допустили до того, а натомість політичний утиск Росії знищив Могилянську Академію в Києві, а під пануванням Польщі не позволено мимо договору в Гадячи 1658 на заснування ніякої вищої школи для українського народу.

Се змінилося шойно тоді, коли західні землі України перейшли по поділі Польщі під панування Австрії.

Цісарева Марія Терезія задумала заснувати в столиці Східної Галичини, себто у Львові, університет на взір віденського університету. Сю думку виконав шойно цісар Йосиф II., та за його почином відкрито торжественно університет у Львові 16 падолиста 1784 причім було зазначено, що сей університет має служити культурним інтересам українського населення Галичини. Викладова мова в сьому університеті була, що правда, латинська, але вже 3 роки опісля (1787) засновано при сьому університеті філософський і теологічний факультет, де викладова мова мала бути українська. В 1815 році, здержано науку в сім університеті, але вже в 1817 відновив його австрійський цісар Франц I., та почалися на ново виклади, але покищо в німецькій мові.

Сей стан полишився аж до 60-их років 19. століття. Тоді ужили Поляки всего політичного впливу в Австрії, щоби в Галичині дістати ціле шкільництво в свої руки. Через те вони зуміли спольонізувати університет у Львові і хоч австрійське право признавало сему університетові утраквістичний, себто польсько-український характер, вони довели до того, що Українці мусіли вдоволитися лише дуже незначним числом катедр на українській мові.

Тому розпочав український нарід у Східній Галичині політичну борбу о заснування самостійного українського університету, причім Поляки ужили всяких способів, щоби до сього не допустити. Та в хвилі, коли університетська справа зачала мати для Українців певні вигляди на успіх, вибухла світова війна, та перед кінцем війни не могло прийти до заснування українського університету у Львові.

Польська держава стремить до винищення всеї української культури в Східній Галичині, та способи, який притім уживає, граничать з варварством. Польша занявши Львів відправила університетських професорів української народности, а перед цілим українським студентством заперла приступ до святині науки — все те на відвічній українській землі! Недавно ще перед війною студіювало приблизно 2000 українських студентів на університеті у Львові. Багато з них вигинуло на війні, багато впало жертвою пошестних недуг — а ті, що ще лишилися, не можуть дальше учитися, бо Польська Держава не допускає їх до університетської науки.

Супроти того постановило Наукове Товариство імени Шевченка у Львові, яке своїми науковими видавництвами може конкурувати з академіями наук, утворити научні курси, на яких укваліфіковані наукові сили мали викладати наукові предмети, які викладаються на університеті. Хоч ті курси мали мати тільки приватний характер, заборонила їх польська влада. Так само заборонила вона подібні заходи Товариства Петра Могили і Ставропігійського Інститута у Львові.

Тому від 14 серпня 1919 р. мусить тікати українська молодіж зі своєї рідної землі, щоби, не оглядаючися на голод і холод, за границею шукати чужих університетів. Але і в тім спинює її поліцейська система польської влади, відмовляючи здебільшого призову на виїзд.

Сей стан треває вже другий рік, а польська влада і не гадає повернути українській інтелігенції права на вищу культуру.

У сьому моменті підносять підписані університетські професори української народности і українські студентські організації, грімкий протест проти сього культурного варварства і мають повну надію, що представники вищої культури не тільки прилучаться до сього протесту, але і звернуться до міродайних кругів, щоби усунути згадане безправство.

Відень 15. падолиста 1920.

Українські професори:

Prof. Dr. Iwan Horbaczewskyj m. p.
Prof. Mychajło Hrushewskyj m. p.
Prof. Dr. Stephan Smal-Stotzkyj m. p.
Prof. Dr. Alexander Kolessa m. p.
Prof. Dr. Кuryło Studyńskyj m. p.
Prof. Dr. Mychajło Zobkow m. p.
Prof. Dr. Stanisław Dnistriańskyj m. p.
Prof. Dr. Stephan Rudnytzykj m. p.
Prof. Dr. Stephan Tomashiwskyj m. p.
Prof. Dr. Dmytro Doroshenko m. p.
Prof. Dr. Ilarion Swientsitskyj m. p.
Prof. Dr. Wolodymyr Starosolskyj m. p.

Студентські організації:

За “Українську Академічну Громаду” в Празі:
Матвій Стахів – голова
Атанас Гладій – писар.

За Українське студентське Товариство “Січ” у Відні:
Ігор Федів – голова
Дмитро Форальчик – заступник голови

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 249.
Машинопис. Копія.

№ 109

**ТЕЛЕГРАМА УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТОВІ ЛІГИ НАЦІЙ
ЕДУАРДОВІ БЕНЕШУ СТОСОВНО ДОЗВОЛУ
НА ПРИЇЗД УРЯДОВОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ В ЖЕНЕВУ**

19 листопада 1920 р.

19/XI
ч. 489/20

Пан Міністр Доктор Beneš
віцепрезидент Союзу Народів
Женева

Прошу інтервенювати в Союзі Народів, щоби вставився у Міністерстві закордонних справ в Берні, щоби дозволило на приїзд нашої делегації до Женеві. Делегація складається: Євген Петрушевич, Кость Левицький, Ернест Брайтер, Йосафат Жан і и.

(Підпис)

С. Витвицький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Рукопис. Оригінал.

№ 110

**ТЕЛЕГРАМА УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ПРЕДСТАВНИКОВІ У ЖЕНЕВІ
В. БАНДРІВСЬКОМУ ЩОДО КЛОПОТАНЬ
ПРО ДОЗВІЛ НА ПРИЇЗД УРЯДОВОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ**

19 листопада 1920 р.

Бандрівський Женева Hotel

Прошу з Кульчицьким просити Бенеша і Графа Кльозел-а, щоби вистаралися в Союзі Народів і Міністерстві закордонних Справ дозвіл на приїзд нашої делегації, яка

складається: Євген Петрушевич, Кость Левицький, Ернест Брайтер, Йосафат Жан і и.

(Підпис)

Витвицький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Рукопис. Оригінал.

№ 111
ІЗ ПРОМОВИ ВОЛОДИМИРА ЛЕНІНА
“НАШЕ ЗОВНІШНЄ І ВНУТРІШНЄ СТАНОВИЩЕ
І ЗАВДАННЯ ПАРТІЇ”

21 листопада 1920 р.

... Коли на яку-небудь з держав, що зберігають буржуазний лад, що межують з Росією, може розраховувати Антанта в довготривало складеному плані воєнного втручання, то тільки на Польщу, через що зараз при загальній ненависті буржуазних держав до Радянської влади всі бачать безпосередній інтерес у володінні польськими поміщиками східною Галичиною...

В. І. Ленін. Повн. зібр. тв. – Т. 42. – С. 19.

№ 112
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛІ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
в. о. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНІЙ
КОНФЕРЕНЦІЇ В ПАРИЖІ
АНТОНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ
ПРО МОЖЛИВІ ЗМІНИ У ПОЛІТИЦІ США
ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

22 листопада 1920 р.

Західно Українська Народна Республіка
Уряд Справ Закордонних.
Адрес: VII. Marchhilferst. 88 a, zitahof
II. Sliege, Mezanin Tür 3.
Ч. 499/20.

До

Високоповажаного Пана

Антон П е т р у ш е в и ч а

в. о. голови делегації ЗУНР, на Мирову Конференцію

в

П а р и ж і

З приводу надміру роботи перед Женевою відповідаю щойно тепер. Дискусію про статут вважайте за покінчену — поки що французською відповідю. Тепер продовжати її — не на часі.

В останнім часі зайшли зміни у відношенню Америки до нас. Наш заступник у Вашингтоні виказує значні успіхи. Допущено там наших представників de facto. Кольбі заявив д-рови Цегельському, що прилучення Східної Галичини до Польщі виключене, Америка мовляв — була-би схильна визнати державну самостійність.

Та проте все я свідомий того, що Польщі відобрати можна Східну Галичину тільки силою — всякі дипломатичні прикази з боку третих тут мало допоможуть.

Небавом Вам вислана буде більша скількість матеріялів.

Відень, дня 22. падолиста 1920.

Печатка (Підпис) **Стефан Витвицький**
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1 спр. 304.
Машинопис. Оригінал.

№ 113

КОМЮНІКЕ ПРЕСОВОЇ АГЕНТУРИ ЗУНР ЩОДО ОБГОВОРЕННЯ СХІДНО-ГАЛИЦЬКОЇ ПРОБЛЕМИ НА КОНФЕРЕНЦІЇ У СПА

27 листопада 1920 р.

МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ

З офіціальних кругів ми є уповноважені ствердити, що погляд польських кругів, будьтоби Польща одержала від Найвищої Ради Мирової Конференції мандат на заведення окупаційної адміністрації хочби навіть тимчасової в Східній Галичині є неправдивий. Належить ствердити, що Найвища Рада своїм рішенням з 25 червня 1919 р. дозволила Польщі тільки продовжати воєнні операції по Збруч, а своїм рішенням з 11 липня 1919 р. мала уповноважити польський уряд до заведення тимчасової адміністрації у Східній Галичині, наколи Польща заключить відповідну угоду з державами коаліції. З огляду на те, що Польща такої угоди не заключила, Найвища Рада в Спа в дни 10 липня 1920. остала при своїм дотеперішнім рішенню. На основі сього вислав зі Спа 11.VII. с. р. англійський міністр справ закорд. лорд Керзон до Чічеріна, в імени держав коаліції ноту, подаючи текст проєктованого перемиря між Польщею а Совітською

Росією. В тій ноті про Східну Галичину сказано так: “Між Польщею і Східною Росією підписується перемир’я. В умові про перемир’я передбачується, що польська армія має сейчас відступити на лінію, яку минулого року на Мировій Конференції встановлено як провізоричну границю на Сході, в обсязі якої Польща була управнена до заведення польської адміністрації. Ця лінія приблизно переходить через Гродно, Вапівка, Немирів, Бересте Литовське, Доромух, Устилуг, на схід від Грубешова, Криліва, на захід від Рави Руської, на схід від Перемишля до Карпат”.

Те саме рішення оголосив в імені Льюїд Джорджа Бонар Льов від імені англійського уряду в палаті громад дня 14 липня 1920.

В сім рішенню держав антанти, яку підписав також іменем Польщі її премієр міністрів Грабські зовсім ясно стверджено, що Польща не має права на території Сх. Галичини заводити окупаційної адміністрації, бо Сх. Галичина лежить на схід від лінії, яку Найвища Рада признала як тимчасову східну границю Польщі.

Український прапор. – 1920. – 27 листоп.

№ 114

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЛІЗІ НАЦІЙ З ВИМОГОЮ СПРАВЕДЛИВОГО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО СТАТУС СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

28 листопада 1920 р.

До Високого Союзу Народів!

В імя ідей справедливости і всесвітнього мира, які лягли в основу міжнародного договору про устанавлення Високого Союзу Народів, в імя зреалізовання змагань до державної

самостійности здібних правити собою, колись поневоленних народів, в імя ратовання життя українського народу Східної Галичини, який вимирає під насильною польською окупацією, —

Українська Національна Рада, вибрана на основі загального права голосування переважаючою більшістю населення Східної Галичини, як одинока легальна репрезентація того краю, звертається до Високого Союзу Народів з представленням отсих своїх домагань:

I. Високий Союз Народів зволить признати Східній Галичині право національного самовизначення відповідно волі українського народу, як переважаючої більшості тамошного населення, жити самостійним державним життям, волі виявленій і реалізованій на протязі своєї історії і вкінці виконаній після розпаду Австрії реституванням своєї давньої галицької держави на своїй національній території, яка має всі умови для державної самостійности; незломність своїх змагань до свободи доказав український нарід оружною оборонною боротьбою перед заборчими посяганнями Польщі.

II. Високий Союз Народів зволить допомогти до можливо скорого здійснення того права згідно з принципом мира, проголошеним побідними державами, в ціли збереження життя українського народу на його галицькій землі та в інтересі привернення мира на Сході Європи.

III. До часу вирішення політичного становища Східної Галичини, зволить Високий Союз Народів в імя людськості взяти в оборону український нарід Східної Галичини перед постійною екстермінацією, яку там проводить тепер супроти него завойовницька Польща та в тій ціли підняти заходи задля негайного усунення самовільної польської окупації тої країни та відхилення небезпеки, щоби тимчасова адміністрація Східної Галичини була доручена Польщі, відвічному ворогови українського народу, що виявила повну нездібність до тої адміністрації.

IV. Високий Союз Народів зволить спричинити, щоби до тогож самого часу управа Східної Галичини було доручена владі, уконституованій місцевим населенням на основі чисельного відношення національностей краю і ведена була під протекторатом міждержавної Комісії, як се постановлено було що до інших областей, яких дефінітивне політичне становище не було вирішене міжнародною постановою.

V. Високий Союз Народів зволить допустити репрезентацію Української Національної Ради до заступства населення Східної Галичини перед Високим Союзом, так, щоби воно мало можливість висловити свою волю в справі політичної судьби свого краю.

Українська Національна Рада підносить отсі свої домагання перед Високим Союзом Народів в тім переконанню, що вона буде вислухана перед всяким рішенням в справі Східної Галичини, та що буде узгляднена воля українського народу, як переважаючої більшости, заселюючої сей край.

Женева, 28. падолиста 1920.

Д-р Евген Петрушевич в. р.

Президент Української Національної Ради Східної
Галичини.

**Д-р Кость Левицький, д-р Степан Витвицький,
Ернест Брайтер,**

Члени Делегації до Союзу Народів.

МОТИВОВАННЯ НОТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПРЕДЛОЖЕНОЇ СОЮЗОВИ НАРОДІВ.

Територія і населення.

Східна Галичина, часть бувшої австро-угорської монархії є заселена компактною масою українського населення і займає територію більше як 55.000 км.². Етнографічна границя тої території йде від півночі на полудне через отсі

повіти: Ланцут, Ярослав, Перемишл, Березів, Сянік, Коросно, Ясло, Горлиці, Грибів, Новий Санч, Новий Торг, (Чорнавода і Шляхтова). Прочі границі Східної Галичини на півночі і на сході є ідентичні з давніми границями між Австрією і Росією; на півдні між Австрією і Угорщиною; на південному сході на короткій лінії границями між галицькою територією а бувшою провінцією Буковина.

Сей край є багатий своєю плодovитою землею і своїми природними багатствами землі а то: обильними джерелами нафти, копальнями земного воску, потасу, парафіни, соли і угля.

Після офіційної статистики, пофалшованої Поляками, загальне число населення Східної Галичини виносить 5,378.850: Українців 3,415.000 (63,5%), Поляків 1,245.570 (23,1%), Жидів 661.490 (12,3%), Німців 47.880 (0,90%), — а після точних обчислень населення того краю виносить 5,449.000 з того Українців 4.055.000 (74, 4%), Поляків 659.000 (12,1%), Жидів 670.000 (12,3%), Німців 65.000 (1,2%).

Історичний вивід.

Галичина, коли вперше згадано про неї в історії (981 р.) входила в склад староукраїнської (київської) держави. Коли київська держава розпалася на поодинокі князівства, повстало на території Галичини князівство, політично самостійне, під династією Ростиславичів, одної з голузий київської династії (1084–1198). Столицею держави став Галич (1144), який дав назву краєви. Слідуюча династія Романовичів (1199–1340) поширила і сконсолідувала галицьку державу. Під володінням сеї династії Галичина зєдинившиися із сусідною Володимирією (Волиню) поширилася на всю українську територію по правім березі Дніпра а на заході супроти Польщі сягала вона як і давнійше по лінію Попрад — Дукля — Ряшів — Люблин. Наслідком її географічного положення, галицько-володимирській державі при-

пала роль бар'єри між заходом і наступаючими зі сходу монгольськими племенами. В обороні власній і в обороні сумежного заходу, галицько-володимирська держава передержала побідно всі монгольські наїзди (1223—1259).

Коли вигасла династія Романовичів, у боротьбі за галицько-володимирські землі, яка вибухла зараз після того між Литвою, Польщею і Угорщиною, перша опанувала Володимирію, останні-ж заключили договір в справі Галичині, на основі якого сей край мав припасти угорській династії, якої члени панували хвилево кількома наворотами в тім краю.

Польща використовуючи внутрішні труднощі угорської держави зломила договір із 1351 і анексувала Галичину під назвою “Руського воєводства”.

Рекламацію Угорщини й інтервенція папів а опісля за-взяті війни українського народу з Польщею за Галичину не довели до ніякого успіху. Українське населення під насильним польським володінням було якби виняте з під права. Особливими законами українське міщанство було виключене від виконування торгівлі. Українські селяни стали невільниками польських панів. Українські церкви були арендовані Жидам, а священники були приневолені до панщизняних робіт. Край став кольонією для польської експльоатації.

В р. 1772 Марія Тереса, як угорська королева, десанектувала сю країну на річ Австрії, заокруглюючи її притім деякими польськими територіями, головно Великим князівством краківським, і створила зі всіх тих територій осібну адміністарційну провінцію під назвою “Королівство Галичини і Володимирії (се є Східна Галичина) з Великим Князівством Краківським і Князівствами Затором і Освенцімом (се є Західна Галичина)”.

Сама абсолютистична Австрія почувала, що так утворена нова адміністраційна територія є штучним і несправедливим твором. З огляду на безнастанні домагання українського

населення Східної Галичини, Австрія многими декретами в роках 1847–1850 вирішила в принципі поділ Галичини на дві часті: східну і західну. Ті самі домагання підносили відтак українські послы в австрійськiм парламенти.

Однак згадане українське домагання не було ніколи виконане, бо між польськими політиками і австрійським цісарем Франц Йосифом I. заключено тайний договір, по думці якого передано Східну Галичину у виключну власть польської олігархії. Наслідком польської гегемонії в давній Австрії, нечисленний польський елемент у Східній Галичині одержав можливість соціального і політичного панування над Українцями. Відповідно сконструованими виборчими законами і ославленими в культурнім світі польськими виборчими методами, зіпхано Українців у всіх державних і автономічних репрезентаційних органах до становища безсильної меншости.

Державною адміністрацією, шкільною і господарською політикою винищували Поляки український нарід Східної Галичини економічно та зупиняли його культурний розвій.

З бувшої державної суверенности українського народу у Східній Галичині залишився лиш титул, якого уживали австрійські цісарі: “Король Галичини і Володимирії з Великим Князівством Краківський і Князівствами Освенцім і Затор”.

Відновлення Галицької Держави.

Коли з розвалом Австрії на її бувшій території згідно з правом самовизначення національного, проголошеного державами антанти, утворились окремі національні держави, на українській області давньої Австрії у Східній Галичині уконституувалась відповідно тому самому праву Галицька Українська Держава.

Дня 19. жовтня 1918 р. Українська Національна Рада проголосила, що українські області австрійської монархії, а зокрема Східна Галичина стають самостійною державою.

Дня 1. падолиста того самого року на зазив Української Національної Ради, Українці силою перебравши у цілій Східній Галичині владу. Установлена волею всего українського народу Східної Галичини, Українська Національна Рада, як національний парламент, покликала до життя Центральний державний Уряд, який зорганізував правильну державну адміністрацію і армію. Таж сама Національна Рада поклала основи державної конституції, опертої на демократичнім прінципі загального, безпосередного, рівного і тайного права голосування для виборних державних органів і на забезпеченню прав національних меншостей шляхом пропорціонального права голосування. На основі згаданого закона всі національні меншости мали одержати число послів до державного парламенту відповідаюче їх чисельній силі та загарантовано їм національну автономію. Тими актами доказав український нарід свою політичну зрілість.

Так утворена держава одержала назву “Західно-українська Народна Република”, для виріжнення від Східно-української держави, утвореної Українцями української території, яка входила в склад давньої Росії.

Проти зреалізованого в той спосіб права на свобідне життя у своїй державі, виступила війною Польща для переведення своїх заборчих цілій. Тим ворожим виступом був приневолений український нарід вже в перших днях падолиста 1918 р. стати до оборони своєї державної незалежности, zagrożеної Польщею, якої ціллю являється знищення українського народу. Для тої оборони український Уряд вислав 180.000-ну правильну армію, яка серед найтяжчих умов по геройськи обороняла рідний край перед польським наїздом. І знова 9-ти місячною (падолист 1918 – липень 1919) обороною перед наступаючими переважаючими польськими військами, український нарід виявив незломну волю жити самостійним державним життям.

В тій війні два рази інтервенювала Найвисша Рада Мирової Конференції держав антанти. Вперше дня 28. лютого 1919 р., коли окрема місія Найвисшої Ради запропонувала українському Урядови Східної Галичини і представникам польської воюючої сторони перемир'я на основі демаркаційної лінії, що оставляла Полякам частину Східної Галичини, положену на захід від лінії рік Буг — Стрий, разом із нафтовим басейном Борислав, Дрогобич. Представник згаданої Місії заявив тоді українській Делегації, що після прийняття обома сторонами того пропозиції, галицько-український Уряд буде визнаний державами антанти, та що до него будуть вислані дипломатичні військові представництва антантських держав. Українці, які тоді мали в своїх руках весь край за виїмком Львова, не могли прийняти такого перемир'я, яке віднімало їм столицю краю і найбагатшу його частину, та мусіли відмовити своїй згоді на него.

Найвисша Рада інтервенювала другий раз 19. марта 1919 р., пропонуючи обом сторонам радіо-телеграмою, яку підписали Вільсон, Лойд Джордж, Клемансо і Орляндю, завіщення зброї і вислання своїх делегатів до Найвисшої Ради, які мали бути вислухані, щоби могли пропонувати умови перемир'я. Поновно пропозиції Українцями пропозиції перемир'я відкинули Поляки. Галицько-український Уряд вислав свою Делегацію до Найвисшої Ради, яка вислухавши її дня 12. мая 1919 р., ідучи хоч в частині на зустріч українським домаганням, пропонувала обом воюючим сторонам перемир'я на основі демаркаційної лінії, признаючої Українцям посідання нафтового району Борислав — Дрогобич, а Полякам посідання міста Львова. І се пропозиція було однак відкинена Поляками.

Коли відтак Польща післала проти Українців війська призначені антантою для боротьби з большевиками, галицька українська армія тільки з приводу нестачі муніції а разом з нею галицько-український Уряд були приневолені уступити з краю перед польською перемогою. В часі того

польського походу, Найвисша Рада Мірової Конференції своїм рішенням з дня 25. червня 1919 дала свою згоду на те, щоби польські війська продовжували свої мілітарні операції по лінію Збруча, заявляючи одночасно, що сей дозвіл в нічім не пересуджує рішення Найвисшої Ради в справі політичного становища Східної Галичини.

Сучасний правний стан Східної Галичини.

Виявлена таким чином воля українського народу Східної Галичини і зреалізоване в той спосіб його державне право жити свободним життям, було засадничо признаним рішенням міжнародної Мірової Конференції з дня 25. червня 1919 р., яким Східну Галичину признала правно-державною одиницею. Та постанова звучить дослівно: “Польське правительство буде уповновласнене завести в Східній Галичині цивільну управу після того, як воно заключить з коаліційними і усоюзненими державами договір, котрого застереження (клявзулі) мусять в як найбільшій мірі забезпечувати територіяльну автономію, як і політичну релігійну і особисту свободу населення. Отсей договір буде спиратися на право самоозначення, яке населення Східної Галичини виконає в останній інстанції відносно своєї політичної приналежности. Час, в якому буде се право виконане, означать коаліційні і усоюзнені держави, або орган, якому вони дадуть на се повновласть”. Сан.-жерм. арт. 96.

Отсею договору Польща не заключила досі.

Дня 20. падолиста 1919 р. Найвисша Рада Мірової Конференції предложила статут для Східної Галичини: тим статутом мала бути уконституована Східна Галичина, як окремий субект міжнародного права і окрема державно-правна одиниця, — а Польщі мала бути доручена адміністрація того краю на 25 літ. Однак з території Східної Галичини мало бути вилучених 6 українських повітів і прилучених до Польщі разом з положеною на захід від ріки Сяну українською Лем-

ківщиною. Крім тої постанови віддавано Польщі всю державну езекутиву без парляментарної відповідальности, а вузка і так компетенція східно-галицького сойму, без установленої в статуті виборчої ординації, мала бути обмежена правом “вета”, прислугуючим губернаторови краю, установленому Польщею, — в справах земельних і шкільних.

Статут сей відкинула Польща; проти него, як наміреного дальшого поневолення українського народу, піднесли свій рішучий протест Українська Національна Рада і представники галицького Уряду перед Мировою Конференцією. Польська окупаційна адміністрація Східної Галичини осталась отже на дальше як і досі безправною.

Ся безправність виступає ще яркїше у світлі заяви англійського Уряду, зложеної з нагоди англійсько-російських переговорів про навязання торговельних зносин між Великою Британією і Совітською Росією та застановлення російської офензиви проти Польщі. А саме дня 14. липня 1920 р. британський міністр Бонар Льов іменем свого Уряду на засіданню англійської Палати Громад подав до відома Палати ноту, переслану тим-же Урядом Совітській Росії в ціли застановлення воєнних кроків між Росією і Польщею. В тім предложенню сказано дослівно:

а) “Між Польщею і Совітською Росією підписується негайне перемиря, через що устають всі воєнні обопільні ділання. В умові про перемиря передбачається, що польська армія має сейчас відступити на лінію, яку минулого року на Мировій Конференції встановлено як провізоричну границю на Сході, в обязі якої була Польща управнена до заведення там польської адміністрації. Ця лінія приблизно переходить через Гродно, Вапівку, Немирів, Бересте Лит., Дорогуськ, Устилуг, на схід від Грубешова-Крилова, на захід від Рави Руської, на схід від Перемишля аж до Карпат. На північ від Гродна, лінія, яку мають обсадити Литовці, тягнеться вздовж залізничного шляху з Гродна до Вильна і до Двинська. З другого боку, в згаданім договорі про перемиря

має бути включена постанова, що совітські війська приостановляться у віддалі 50 кілометрів на схід від щойно назначеної лінії. На території Східної Галичини приостановляться обі армії на тій лінії, на якій вони будуть стояти в дні підписання перемир'я”.

б) “Зараз по тім як змога найскорше має зійтися в Лондоні під авеніціями Мирowego Збору конференція, в якій возьмуть участь представники: Совітської Росії, Польщі, Литви, Лотви, Фінляндії, з ціллю заініціювати переговори про остаточний мир між Росією і окраїнними державами. Представники Східної Галичини також будуть запрошені до Лондону, на те, щоби виложили свою справу для ужитку сеї конференції”. Далше говориться в тім самім пропозиції, що правительство Великої Британії на основі статута про Союз Народів зобовязане нести поміч Польщі як для оборони її інтегральности і незалежности в “її легітимих етнографічних границях”. – тільки!

Отже тільки на території сягаючій по границю, установлену Найвисшою Радою Мировой Конференції, наведену представником англійського уряду, Польщі прислугує право адміністрації. Наведеною заявою стверджено також, що Східна Галичина має право бути заступленою в тій конференції, яка мала би вирішувати між иншим східно-галицьке питання.

Також договором в Севр. заключеним дня 10. серпня 1920 р. між державами антанти з одной стороны, а Чехословацкиною, Румунією, Угорщиною і Польщею, з другої стороны, визначено остаточні границі для названих тут поіменно держав і для Східної Галичини. Тим договором ще раз стверджено, що Східна Галичина має свою інтегральну територію і є окремою правно-державною одиницею.

Вкінці, галицька справа була предметом мирових польсько-російсько-українських переговорів в Ризі. Представники большевицької Росії і України, визнавши державну самостійність Східної Галичини, погодилися прелімінарним

мировим договором, на оставлення Східної Галичини поза тимчасовою демаркаційною лінією. Договір цей однак не має ніякої правової сили, хочби тому, що справа Східної Галичини являється питанням міжнародним в ширшій розумінню того слова, а тимсамим Мирової Конференції в Ризі не була компетентна вирішувати того питання, що признав і голова польської мирової делегації п. Домбський. До того той договір головно неважний і тому, що нарушує право національного самоозначення, яке прислугує населенню Східної Галичини, а яке признала Найвисша Рада Мирової Конференції. З тої причини Делегації Національної Ради Східної Галичини піднесла проти дотичної постанови рижського договору рішучий протест.

Такий є правний стан східно-галицької справи.

Польський окупаційний режим.

Як бачимо Польща досі адмініструє Східною Галичиною без ніякого правного титулу. Бо слід се ще раз повторити, не можна таким титулом вважати згаданого уповажнення Найвисшої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919 р., щоби польські війська продовжали свої протибольшевицькі операції по лінію Збруча, — а згаданого в наведеній постанові Найвисшої Ради з 11. липня 1919 р. договору Польща не заключила досі. Та проте Польща спираючись на своїй силі адмініструє Східною Галичиною до нині.

Сю адміністрацію веде вона всупереч тим інтенціям Найвисшої Ради Мирової Конференції, які лягли в основу покликаної постанови з 11. липня 1919 р. Край досі остає в стані військової облоги. Польща намагається інкорпорувати його адміністраційно до своєї державної території. Його інтегральність запоручену згаданою постановою, наміряє Польща нарушити в той спосіб, що східно-галицька територія має бути розшматована на окремі адміністраційні області (воєвідства), причім західна частина Східної Галичини має бути злучена з сумежною частиною Західної Галичини.

Такі постанови містить польський правительственный проект поділу Галичини на воєводства, внесений у варшавським соймі і вже ухвалений адміністраційною комісією тогож сойму. В той спосіб Польща явно піднімає на глум ухвали держав антанги. Занявши Східну Галичину, Польща провадить там систематичну екстермінацію українського народу. Перш усього зорганізовано краєву владу в такий спосіб: поруч окупаційних властей установлених в Східній Галичині варшавським урядом, виконують функції державної адміністрації ще і польські горожанські комітети потворені в кождім повіті краю. Вони то, ті польські горожанські комітети самовільно змінюють і зносять розпорядки окупаційних властей і в їх руках є фактична езекутива. Впрочім окупаційні варшавські і краєві власти признають таку адміністраційну анархію за стан правний, бо у всяких справах публичної адміністрації, відносяться до згаданих польських горожанських комітетів по опінію чи апробату. Самоволя і терор тих організацій, проводжений утвореними з цивільних Поляків так званими горожанськими уоруженими сторожами, що остають під приказами згаданих комітетів, се для українського населення право і закон. Така адміністраційна самоволя панує від першої хвилини польської окупації по нинішний день.

Ця польська адміністраційна анархія і загальне змагання Польщі до екстермінації українського народу є причинами тих мук, які доводиться йому перебувати. Польське військо, жандармерія, і цивільне населення в краю убивають Українців: мужчин, жінок, старців, дітей. Безліч Українців віддають вони жорстоким терорам.

Із своїм приходом на галицьку землю, Польща замкнула понад 200.000 Українців у своїх вязницях, таборах полонених й інтернованих. Супроти вязнів перевели польські вязничні власти рафіновані оргії масових знущань. Вязням вибивано очі, щоки, зуби та бито до крови і непритомности. Одночасно винищувано вязнів голодом і епідемічними недугами, яких нарочно не здавлювано. З того голоду і епі-

демічних недуг вимерло досі десятки тисяч Українців в польських таборах інтернованих й полонених, що ствердила також Інтернаціональна Місія Червоного Хреста в одному з таких таборів а саме в Берестю Литовським.

Арештовання й інтернування Українців переводяться по нинішній день. Крім того польські військові і цивільні суди засуджують безправно Українців за саму їх урядову діяльність в характері функціонерів Української Держави за часів її фактичної влади: тих цивільних Українців, які в тім самим часі брали, як комбатенти участь в боях проти Поляків, військові польські суди, засуджують на кару смерти або довігільну в'язницю, уважаючи їх безправно за горожан польської держави, які ніби-то ділали проти польської оружно́ї сили.

Так виглядає особиста свобода українського населення під польською окупацією. Від самого початку польського наїзду досі масово скошують людність пошестні недуги. Поборюванню тих недуг, польські окупаційні влади присвячують нарочно мінімальну увагу. Притім додати треба, що в знищених війною полосах краю, українська людність ще й досі живе під землею в землянках, наслідком чого, епідемічні недуги тим лекше повстають і поширюються. Про відбудову знищених осель ніхто не дбає.

За се присвячує польський уряд багато труду при будові нових осель для спроваджених з заходу до Східної Галичини польських кольтоністів. Щоби ту українську людність, яка остала в живих, якої не вспіли вигубити ні польські в'язниці, ні голод, ні епідемічні недуги, вигубити шляхом повільної дегенерації і змінити український характер краю на польський, — польська окупаційна влада Східної Галичини і польські суспільні організації проводять систематичну кольтонізацію тої країни. В Східній Галичині є на 655.000 рільних господарств, около 422.000 (себто 4/5) господарств несаможитних о просторі від 1/2 до 5 гектарів, яких власники не є в силі вижити із рільничої продукції. Крім того є там около 80.000 родин рільничого пролетаріату.

Замість за оплатою повної ціни купна наділити ті господарські одиниці землею місцевих лятифундій, спроваджують Поляки зпоза границь Східної Галичини польських кольоністів і між них розділюють землю більшої посілости. На основі окремого париського закона, який примінюється у Східній Галичині невільно продати нікому землю без дозволу уряду. А польський уряд дає дозвіл на купно землі тільки Полякам. Таким робом спроваджено досі до Східної Галичини зпоза її границь 60.000 польських кольоністів. Зате 80.000 українського рільничого пролетаріату і 422.000 українських малоземельних рільничих родин засуджені на фізичну дегенерацію, а їх слідує покоління наслідком ще більшого розшматовання землі дорогою спадщини, на повільні муки вимирання. Бо перед тими людьми наслідком повоєнних цін транспорту і рільничого інвентаря, замкнена еміграція, а також виключена можливість спролетаризовання, бо в Східній Галичині немає ніякого промислу.

В краю господарська продукція зменшується щораз більше. Рільник не продукує наслідком обави перед польськими грабежами і реквізиціями. На села накладається кількасоттисячні а навіть мільонові контрибуції. У українського населення реквірується худобу і збіже, навіть припаси на засів, у міської і сільської людности одіж на потреби польського війська під грозою високих грошових кар і арешту. Промисл тепер зовсім підупав. Переважна часть українських господарських інституцій, кас, кооператив в краю, закриті польськими властями.

До 3.000 бувших українських урядників з своїми родинами вже третій рік остає без ніяких засобів до життя. Польські окупаційні власти ані не приймають їх до служби, ані не платять належних їм поборів. Члени родин тих урядників вмирають найчастійше на чахотку.

Українську молодіж виключають від університетської науки вже третій рік. В більшій скількості українських

громад, українські діти не побирають ніякої науки. Українські суспільні, просвітні організації закриті.

Українські “Просвіти”, духовні семінарі були зареквіровані до 1. вересня 1920 р. польськими військами, так, що кандидати духовного звання не могли побирати науки. Наслідком воєнних подій, польських арештовань, значна частина українського духовенства вимерла так, що українські вірні в деяких громадах опинились без священиків. Нарід остає без релігії і освіти. Не згадувати вже про те, що український нарід позбавлений цілковито всякої політичної свободи.

Отсі коротко вичислені факти доказують, що Польща визискує для своєї користи, безправний окупаційний режим в Галичині, щоби винищити українське населення.

На очах культурного світа вигибає 4,000.000 Українців.

Покликаючися на найзвичайніші прінципи людяности і справедливости, в імени наших нещасних земляків, підносимо наш голос і віддаємо нашу справедливу справу в руки Союзу Народів.

Женева 28. падолиста 1920.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Копія.

№ 115

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ЛІЗИ НАЦІЙ ПРО ПОЛЬСЬКИЙ ОКУПАЦІЙНИЙ
РЕЖИМ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ З ВИМОГОЮ
ЙОГО ЛІКВІДАЦІЇ ТА ВИЗНАННЯ СУВЕРЕННИХ
ПРАВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ***2 грудня 1920 р.***Окупаційний режим Польщі у Східній Галичині.*****I. Окупація Польщею Східної Галичини зі становища
міжнародного права.***

Польща заняла Східну Галичину спираючися на отсе рішення Найвисшої Ради Мирової Конференції з дня 25. червня 1919:

“En vue de garantir les personnes et les biens de la population paisible de la Galicie Orientale contre les dangers que leur font courir les bandes bolchévistes, le Conseil Suprême de Puissances Alliées et Associées a décidé d'autoriser les forces de la République Polonaise à poursuivre leurs opérations jusqu'à la rivière Zbrucz.

“Cette autorisation ne préjuge en rien les décisions que le Conseil Suprême prendra ultérieurement pour régler le statut politique de la Galicie”.

“Щоби охоронити особисту безпеку та майно і добро су-покійного населення Східної Галичини перед небезпеками, які грозять зі сторони большевицьких банд, постановила Най-висша Рада коаліційних і усоюзнених держав, уповновлас-нити владу польської републики, продовжувати операції аж по лінію ріки Збруч.

Отсе уповновласнення ніяк не нарушує постанов, які Най-висша Рада остаточно видасть в справі політичного стано-вища Східної Галичини.”

На яких правних основах мала-би спиратися польська адміністрація, коли-би вона була установа, про це говорить отсе рішення Найвисшої Ради з 11. липня 1919:

“Le Gouvernement Polonai s sera autorisé à établir un gouvernement civil en Galicie Orientale, après avoir conclu avec les Puissances Alliées et Associées un accord dont les clauses devront sauvegarder autant que possible l’autonomie du territoire, ainsi que les libertés politiques, religieuses et personnelles de ses habitants”.

“Cet accord reposera sur le droit de libre disposition qu’exerceront en dernier ressort les habitants de la Galicie Orientale quant à leur allégeance politique; l’époque à laquelle ce droit exercera sera fixée par les Puissances Alliées et Associées ou par l’organe auquel celles-ci pourraient déléguer ce pouvoir”.

“Польське правительство буде уповновласнене завести в Східній Галичині цивільну управу після того, як воно заключить з коаліційними і усоюзненими державами договір, котрого застереження (клявзулі) мусять в як найбільшій мірі забезпечувати територіяльну автономію, як і політичну, релігійну й особисту свободу населення. Отсей договір буде спиратися на право самовизначення, яке населення Східної Галичини виконає в останній інстанції відносно своєї політичної приналежності. Час, в якому буде се право виконане, означать коаліційні і усоюзнені держави, або орган, якому вони дадуть на це повновласть.”

Правні основи, зазначені загально в наведеном рішенню означає докладно проєкт договору між коаліційними і усоюзненими державами а Польщею, ухвалений Найвисшою Радою на засіданню 20. падолиста 1918 р.

Наслідком опору польського правительства, яке відмовилося підписати сей договір, Найвисша Рада на засіданню 22. грудня 1919 р. рішила справу відложити.

Таким чином Польща не набула прав, які їй обіцявало рішення з 11. липня 1919 р. і які їй мало дати заключення

договору. Отже рішення Найвисшої Ради з 11. липня 1919 і проєкт договору з 20. падолиста 1919 є тими обявами волі Найвисшої Ради, які вказують, як Польща повинна виконувати окупацію. З сього виходить:

Польща повинна трактувати Східну Галичину, як окрему територію, яка не є частию польської держави.

Мешканці сеї території без різниці народности і віроісповідання повинні бути трактовані, як громадяне своєї території, себто громадяне Східної Галичини, окремі від громадян польської держави.

Закони польської держави не повинні розтягатися на територію Східної Галичини.

Польське правительство повинно управляти Східною Галичиною на основі законів, які обовязували перед польською окупацією; шанувати попередно набуті права як одиниць так і народностей і віроісповідань; трактувати мешканців краю без різниці народности і віроісповідання, як рівних перед правом, — се тимбільше, що Польща підписала разом з союзними і сполученими державами сан-жерменський мир, в якому виразно запоручено згадані права всім мешканцям держави без огляду на різниці релігії, народности і раси. Таксамо не повинно було польське правительство проти волі Найвисшої Ради в Парижі нічого тако-го заряджувати, що пересуджувало-би в чімнебудь політичну приналежність Східної Галичини на будуче. Словом, міродатні повинні для нього бути воля й інтенції Найвисшої Ради і приписи міжнароднього права.

II. Становище польського правительства.

Всупуруч постановам Найвисшої Ради, Польща трактує Східну Галичину як часть польської держави. Польський сойм видає закони з обовязуючою силою в Східній Галичині. Польські власти видають зарядження для Східної Галичини, опираючися на законах польської держави. Східно-галицька територія має бути розшматована на

окремі адміністративні області, причім західна частина Східної Галичини має бути злучена з сумежною частиною Західної Галичини на основі проєкту закона; ухваленого вже адміністративною комісією польського варшавського союму.

Мешканців Східної Галичини поділило польське правительство на дві категорії:

1. Поляків трактує вона як громадян польської держави і наділило їх усіми правами, які прислугують громадянам держави. Вони користуються всіми конституційними правами, як свобода особи, слова, друку, зборів, маніфестацій, товариств, організацій і т. д. Вони виступають в імені Східної Галичини в справах як внутрішній так заграничній політики. Через них польське правительство виконує владу у Східній Галичині.

2. Українців трактує польське правительство як вороже населення завойованої території. Вони є позбавлені всіх громадянських прав, натомість мусять поносити всі тягарі, які держава накладає на своїх горожан, включно до державних позичок і воєнних чинитьб, а навіть є проби наложити на них обовязок військової служби.

Окремому трактованню підлягають Жиди. Хто з них заявиться Поляком, того трактується як горожанина польської держави. Натомість загал жидівського населення трактується таксамо як Українців, себто як вороже населення завойованої території.

Представивши правні прінципи, якими руководиться польське правительство що до Східної Галичини, перейдемо до представлення польського окупаційного режіму в Східній Галичині у відношенню до українського населення, причім заявляємо, що на всі твердження служимо доказами.

III. Польський окупаційний режім у Східній Галичині.

1. Виконавці режіму.

Як уже сказано, польське правительство виконує владу в Східній Галичині через польську меншість сього укра-

їнського краю, в першій мірі через польське урядництво, витворене за австрійських часів. Адміністраційний апарат, одідичений по Австрії, змінено настільки, що введено його в органічну залежність від польського правительства в Варшаві й усунено з нього всі ті здобутки, які був осягнув в тій області український нарід під Австрією. Всі урядники вважаються урядниками польської держави, а служба присяга для урядників Східної Галичини звучить на вірність польській державі і польському народови.

Крім того на виконувannya адміністрації мають великий вплив різні польські комітети (Комітет Національної Оборони і ин.), в які входить все польське урядництво і які надають напрям цілій адміністрації краю.

Ті польські національні комітети змінюють і зносять розпорядки державних властей. А державні варшавські власти признають таку адміністраційну анархію за правний стан, бо у всяких справах публичної організації відносять-ся до згаданих польських національних комітетів по опінію та апробату. Вони то рішають нпр. про українське шкільництво, про дозвіл істновання українських культурних і господарських інституцій, про припинання державних урядників української народности до служби і т. д. Сі національні комітети розпоряджують т. зв. горожанськими уоруженими сторожами та сіють серед українського населення терор та крайну самоволю.

Виконувannya адміністрації, так військової як і цивільної, є зовсім самовільне. Кождий орган власти виконує її так, як вважає за найліпше, в інтересі сліпого польського шовінізму. Ніякої законности нема. Закони й розпорядки, як давні австрійські так і нові польські, примінюється тільки на некористь українського населення.

Зокрема повна адміністраційна самоволя проявляється у відношенню до громадської самоуправи. Громадські ради в українських місцевостях або розв'язані й заступлені уря-

довими комісарами, або так стероризовані, що мусять сповняти волю польських органів влади.

2. Усунення українських урядників.

Урядники української народности з австрійських часів, польське правительство усунуло зі служби. Була се найлекша кара за те, що вони служили українському правительству. Більшість з них, то є тисячі, понесла крім того значно тяжчу кару: їх арештовано, або й засуджено, або без засуду інтерновано, як ворогів польської держави. Так тисячі українських урядничих родин остали без ніяких засобів до життя. Тільки часть усунених зі служби прийнято опісля знова, призначуючи їх на підрядні становища, де вони виставлені на шикани польських шефів. Одначе більша часть і досі остає без служби.

3. Знесення прав української мови.

За Австрії українська мова здобула ряд управнень в державній адміністрації, які полягали на тім, що громадянин української народности мав право звертатися до державних властей і діставати від них відповідь українською мовою. Всі ті управнення, польські окупаційні власти знесли, що противиться виразним постановам міжнароднього договору в Сен-Жермен.

В вересні 1920 р. появилася в пресі урядова відомість, що польський кабінет має застановитись над приверненням тих прав української мови в Східній Галичині, які вона мала під Австрією. Сим стверджено, що ті права знесено. Чи і коли вони будуть привернені, невідомо.

В кождім разі треба ствердити, що доки існує польська адміністрація Східної Галичини, вони можуть бути привернені тільки на папері, для заграничної опінії, бо в дійсности польські урядники не будуть їх виконувати.

4. Убійства, знущання, арештування, інтернування, засуди.

Переходимо до найстрашнішої сторони польського окупаційного режиму в Східній Галичині: до фізичного винищування українського населення польськими військовими і цивільними властями. Жертвами цього винищування були як українські військові полонені, так і українське цивільне населення.

Після заняття Східної Галичини польським військом, українське населення стало виняте згід права. Убійства Українців без суду стали масовою появою. В розпорядимости підписаного правительства, яке відрізане від території Східної Галичини, могло зібрати певні відомости тільки про незначну часть випадків, знаходяться дані про парусот випадків убійств. Між иншим вбито без суду члена правительства Мартинця, державного секретера земельних справ і знаного композитора Ніжанковського, священиків: Підляшецького і Галібея в Монастирискях обліто підпалено і опісля убито. Рівночасно зарядили польські власти масові арештування. Часть арештованих впала відразу жертвою полевих судів. Інші пішли або до слідчих арештів і під суд, або просто до таборів інтернованих.

Число осіб української народности, які були арештовані, інтерновані і полонені, перейшло 200.000 осіб і все ще зростає. Вже се число показує, що арештують й інтернують усе, що в народі свідоме, впливове й діяльне. Священики, учителі, урядники, вільні професії, селяни, міщани, робітники, старці, жінки й діти — все йшло до вязниці і таборів інтернованих.

Підчас арештування й транспортування, арештованих жорстоко били й морили голодом. Багатьом вибито щоки, зуби, очі і т. д.

Табори полонених й інтернованих знаходились: у Львові, Перемишлі, Пикуличах коло Перемишля, Домбю коло Кра-

кова, Вадовіцах і Віснічи – в Галичині; в Щипюрні, Модліні, Дембліні, Повйонзках коло Каліша, Варшаві, Берестю, Томашові, Холмі, Грубешові, Влодаві, Бялій, Більську, Соколові – в давній Росії; в Стшалкові і Тухолі – в давній Німеччині.

Крім того арештованими переповнено галицькі арешти.

В арештах і таборах інтернованих знущання, голод, епідемії, забирали сотки жертв денно. Варшавський “Роботнік”, центральний орган польської соціалістичної партії, називає табор в Берестю табором трупів і характеризує голод в таборі отсим страшним образом: “Інтерновані вибирають нестравлені зерна з кінських відпадків і печуть їх з лушпинями”.

Перший період арештувань й інтернувань наступив безпосередно після заняття Східної Галичини польським військом і обняв цілий край.

Другий період відзначається нагінкою польських властей на ціле українське населення, під претекстом розброєння.

В однім селі (Нагуєвичі – дрогобицького повіту) зігнано малих дітей до церковної дзвіниці і підпалено її, щоби дітей приневолити до денунціяцій, де родичі мають зброю.

Третий – весною 1920 р. в горах Карпатах в околицях міста Косова. Голод і страшні надужиття властей, а також плянова провокація польських агентів, викликала тут несупокої серед селян, які здавило військо і полеві суди. Сі репресії були страшні. Арештовані селяни діставали на місци по 100 і більше буків. Також священників гонено в кайданах по кілька миль пішки до арештів. Села палено і грабовано.

Вкінці четвертий період арештувань наступив після уступлення російської совітської армії з Галичини. До сіл приїздять карні експедиції й арештують селян за мнимі симпатії до большевизму. Арештованих заковують в кайдани. В арештах голод і епідемії.

Часто особи, які після довшого арештування або інтернування випущено на волю, місцеві влади арештують в друге і в третє.

Багато арештованих ставлено перед суд і засуджено. Українських урядників, які служили за українського правительства засуджують за те, що сповняли прикази своєї власти. Як мотив, подається діяльність на шкоду польської держави і польського населення. Голосний був у Львові процес проти судового радника Масляка, якого на основі так тенденційно сконструованого обвинення, засуджено на кару в'язниці.

При всіх арештуваннях і процесах велику ролю грають мотиви особистої пімсти польських чинників супроти українського населення.

Найбільше жертв голоду і знущання пало в таборі полонених в Берестю. Лише протягом часу від 27. липня до 4. жовтня 1919 р. померло в Берестю 724 інтернованих Українців. Назвиска померших подавала українська щоденна часопись “Вперед”; — в зимі, в неопалених таборах гинули українські полонені сотками щодня, н. пр. в Пикуличах коло Перемишля (донесення польського часопису у Варшаві “Роботнік”).

Почались опісля епідемії в краю, та найбільше вони прокинулись у Східній Галичині. Але польські власти не зробили взагалі нічого, щоби ті пошестні недуги спинити, але поводитися так, якби їм на тім залежало, щоби як найбільше українського населення вимерло.

Всі ті убійства, знущання, арештування, інтернування разом з голодом і епідеміями у в'язницях і таборах інтернованих, загнали десятки тисяч Українців у могили, або зруйнували їх фізичне і моральне здоровля, не говорячи про матеріяльну нужду їх, і їх родин.

Так переводить польський уряд плянове фізичне винищування українського населення.

5. Зневажування української церкви і переслідування духовенства.

Переходячи до винищування духових дібр українського народу, польською окупаційною владою, найперше звернемо увагу на нігде в культурнім світі нечуване зневажування українських церков польським військом. Українські церкви рабовано, нищено; а навіть перемінювано в стайні для коний або в уступові місця. В церкві львівського духовного семинара, уладжено кіно для польських жовніврів.

Українських священників убивано без суду, арештовано, інтерновано, засуджено. Через польські в'язниці і табори для інтернованих перейшло більше ніж 700 українських священників, не виключаючи старців і високих церковних достойників. В деяких деканатах на 30–40 священників, остало на місци ледви 2–5.

Господарства священників рабовано й реквіровано.

6. Переслідування української преси.

Українська преса під польською окупацією здавлена військовою і цивільною цензурою, яка закриває видавництва, накладає грошеві кари, арештує редакторів, та конфіскує майже кожде число газети.

Зараз після заняття Львова польським військом закрито український дневник “Діло” і тижневник “Свободу”, органи найсильнішої української (націонал-демократичної) партії, які виходили від 1880 р. Новий дневник цієї партії “Громадську Думку”, яка почала виходити при кінці 1919 р., закрито в вересні 1920 р. Опісля закрито слідующий орган тоїж партії “Українську Думку”.

Дневник “Нову Раду” і тижневник “Правду”, обі газети клерикального напрямку після численних конфіскацй закрито.

Соціально-демократичний дневник “Вперед” примушено в зимі 1918/1919 побіч українського видання видавати також той сам текст польськими буквами. Після ревізій в редакції, арештовання редакторів і кількарэзових закри-

вань його на кілька днів, — в березні 1919 р. зовсім закрито. Від осені 1919 р. виходить він знов, при майже щоденних конфіскатах, частих грошових карах та під грозою, що кожної хвили буде закритий. Соціально-демократичний тижневик “Землю і Волю” закрито.

На провінції, всякі проби видавати українську пресу ще більше безвиглядні. “Український Голос” в Перемишлі і “Волю” в Станиславові закрито.

7. Збори, організації, товариства.

Українське населення зовсім позбавлене права зборів. Тому не може воно колективно висловити своєї думки про свій теперішній стан ні про свої домагання. Українські політичні організації, на скільки існують, остають під терором і репресіями. Тому вони не можуть сповняти своїх задач. Навіть українські гуманітарні, просвітні та господарські організації і товариства не можуть розвивати діяльності. На заложення такої гуманітарної організації, як “Український Горожанський Комітет”, який мав опікуватися українськими полоненими, інтернованими, видаленими зі служби, та їх родинами, не міг бути заложений без перешкод, а його діяльність відбувається під терором ревізій, арештувань та інших репресій. Тільки в деяких провінціональних містах дозволено на отворення його філій.

Не може відновити своєї діяльності товариство “Просвіта”, яке існує від 1868 р. для ширення освіти між українським населенням, бо відновленню його філій і читалень, ставлять власти перешкоди.

Те саме треба сказати про господарські товариства.

Ще брутальніше трактовано економічні організації. Поляки замкнули земельне товариство “Сільський Господар” з його численними філіями, як також “Союз Господарських Спілок”; щойно недавно дозволено відкрити центральні тих інституцій у Львові; але їх філії з приводу перепон польських властей не можуть фунгувати; Поляки забрали

склади та товарів в магазинах цього останнього товариства. Зачинено і зареквіровано численні кредитові товариства, та арештовано їхніх директорів. Існує дуже мало українських товариств кредитових і то з великим трудом а декрети польських властей спинюють цілковито їх діяльність.

Вкінці треба зазначити, що українські організації і товариства понесли великі матеріальні шкоди через реквізиції, будинків, знищення внутрішнього урядження і т. п.

8. Нищення української школи.

Щоби підтяти в корінню розвиток української культури також на будуче, польське правительство замкнуло українській молодіжи доступ до шкільної освіти.

Українські народні школи, в більшості зачинені.

Українські гімназії, яких є всего пять, бо закладання їх залежало від галицького сойму, який мав польську більшість, – також не можуть сповняти як слід своєї задачі, бо польські шкільні власти не дбають ані про підручники та наукові прилади, ані про опал та інші матеріальні потреби українських гімназій.

До польських середніх шкіл доступ українській молодіжи утруднений, а в школах ждуть їх шикани і наруга над їх національними святощами.

Перед війною існувало 9 приватних українських гімназій. З них тепер ведеться наука тільки в чотирьох, тай то з великими трудностями, бо їх будинки в часті зареквіровані польськими властями, а учителі інтерновані, або на еміграції.

На отворення нових українських приватних шкіл, польські власти не дають дозволу.

Щоб допомогти бідній молодіжи кінчити шкільну науку, українське громадянство заклало бурси; будинки сих бурс в більшості реквіровані.

Університетські студії для української молодіжи зовсім замкнені.

За австрійських часів існувало в львівському університеті кілька кафедр і доцентур з українською викладавкою мовою, а крім того українським студентам прислужувало право уживати в зносинах з університетськими властями української мови.

Тепер не тільки усунено українських професорів і доцентів і знесено права української мови, але також замкнуто українським студентам вступ до університету.

Розпорядком з 16. серпня 1919 і такими-ж пізнішими розпорядками університетські власти зарядили, що прийнятими до університету можуть бути тільки громадяни польської держави, причім мають також виказатися сповненням обовязку військової служби в польськiм війську.

Отже Українець, який хотів-би бути прийнятим на львівський університет, мусів-би прийняти польське громадянство і відбути військову службу в польськiм війську, значить допуститися національної зради супроти власного народу. Але і українських жінок, хоч вони не можуть виконувати військової служби, не приймається на університет у Львові.

Всі заходи “Українського Горожанського Комітету” і українських студентських організацій, щоби польські власти змінили своє зарядження, остали без успіху.

Вїздови українській молодіжці на університетські студії за границю, польські власти ставлять перешкоди, не даючи паспортів. Зрештою такий вїзд також з огляду на кошти, є можливий тільки для нечисленних одиниць.

Українське “Наукове Товариство ім. Шевченка” у Львові, хотіло зорганізувати для української молодіжці приватні університетські курси, одначе польські власти се заборонили.

Така сама заборона зустріла українське “Товариство наукових викладів ім. Петра Могили”.

Вкінці оголосив університетські курси старинний український церковний “Ставропігійський Інститут”, одначе ці курси розігнала поліція.

Вкінці для характеристики тактики польського правительства треба згадати, що коли воно так безоглядно замикає українській молодіжи вступ до університету (а також інших висших шкіл), то рівночасно перед загрозою робить собі рекляму, що воно особливо дбає про українську університетську молодіж.

Так в осени 1919 р. появилася польська офіційльна відомість, що польське правительство має заложити український університет у Львові. Коли проти сього піднявся протест на однім польським публичнім зібранню у Львові 26. вересня 1919., соймовий посол Бриль успокоїв зібраних, просячи, щоб не ухвалювали протесту, бо ціла відомість обчислена тільки на те, щоби премієрови Падеревському улекшити в Парижі акцію за прилученням Східної Галичини до Польщі. Українського університету польське правительство не думає закладати, отже і протест проти сього непотрібний. Зате такий протест утруднив-би акцію Падеревського, який покликуючися на відомість про заложення українського університету, буде доказувати, що Польща найліпше подбає про потреби українського населення.

Якраз через рік, в осени 1920 р., польська преса знов принесла відомість, що польське правительство думає заложити український університет (покищо тільки з юридичним факультетом) в Станиславові. Ціль сеї відомости очевидно така сама, як попередньої.

9. Накладання державних тягарів на українське населення.

Переходимо до економічного нищення українського населення польським окупаційним режимом.

Що там, де не шанується людського життя, не шанується також людського маєтку, се ясне. Тому ми тільки згадаємо про реквізиції, dokonувані польськими військовими і цивільними властями на маєтку українського населення; українських товариств і т. п. Також тільки зазначимо, що при самоволі, яка тепер панує в Польщі, сі реквізиції часто переменялися в прості рабунки.

Вкінці зазначимо, що польські влади силою заставляють українських селян працювати на ланах польських ділечів, давати підводи для спровадження інвентаря польських селян кольтоністів і т. п.

Хто опирається, того карається буками, арештами і гривною.

Зате, докладніше представимо справу накладання на українське населення таких державних тягарів, які мають характер правильних чинитьб для польської держави, хоч Східна Галичина не є частию польської держави.

І так польське правительство зарядило примусову виміну австрійських корон на польські марки по курсі 100 австрійських корон 70 польських марок, хоч на міжнароднім ринку курс австрійської корони був висший від польської марки. Таким чином польське правительство сконфіскувало в українського населення понад 30 % його грошового запасу.

Далі приміное польське правительство в Східній Галичині закон про примусову внутрішню позичку, ухвалений польським соймом 16. липня 1920.

Таксамо примінено в Східній Галичині закон з 25. липня 1920 р. про воєнні чинитьби і на основі того закона розпорядком з 1. серпня 1920 р. покликано до воєнних чинитьб муштин уроджених в рр. 1859—1902 “инших віроісповідань і народностей”, себто Українців і Жидів.

Далі розпорядком оголошеним в урядовім “Монитор-і польськім” ч. 203 з 7. вересня 1920 р. наложено на населення польської держави і окупованих областей т. зв. примусову данину для війська. Сей розпорядок відноситься також до населення Східної Галичини без ріжниці народности і віроісповідання. Що ся примусова данина для війська буде стягнена головно з українського і жидівського населення, про се постараються польські комісії, покликані для стягнення сеї данини. Крім того на українські села накладається високі грошеві контрибуції, як у завойованім краю.

Вкінці зазначимо, що польське правительство від часу до часу робить проби наложити на українське населення

обов'язок військової служби. Остання з таких проб, се покликання до спису всіх муштин уроджених в рр. 1889–1890., заряджене на основі рескрипту міністерства внутрішніх справ з 28. липня 1920. Що сей список заряджено для цілий військової служби, свідчить те, що в оголошенню львівського магістрату з 2. серпня 1920 р. грозиться неслухняним карами на основі австрійського військового закону з 5. липня 1912 р.

10. Польська колонізація Східної Галичини.

В проекті договору між Principà les Puissances Alliées et Associées і Польщею в справі Східної Галичини міститься постанова артикулу 9., що не вільно колонізувати Східної Галичини елементом зпоза її границь, і постанова артикулу 12., що земельне питання має належати до компетенції східно-галицького сойму.

Сі постанови, коли-б увійшли в життя, могли-би загородити дорогу польському плянови скольонізування великої земельної власности в Східній Галичині польськими селянами з Польщі.

В Східній Галичині є коло 420.000 селянських родин, яких земельна власність виносить 0–5 гектарів. Крім того є там около 80.000 родин земельного пролетаріяту.

Запас землі великої земельної власности, який можна ужити на земельну реформу, виносить всего 900.000 гектарів, в тім випадку, якби для дотеперішних власників не оставляти нічого.

З сього бачимо, що в Східній Галичині запас землі надто малий, щоби з нього можна було наділити землею місцеве малоземельне і безземельне населення.

Тимчасом польське правительство хоче весь той запас землі розділити між польських селян, спроваджених з Польщі.

Користаючи з того, що статут для Східної Галичини ще не рішений, спішиться польське правительство з своєю колонізаційною політикою, щоб поставити les Puissances

Alliées et Associées перед довершений факт; дотепер розпарцельовано вже 134 більших маєтностей о 69.000 гектарів.

11. Польський плян спису населення.

Після півтора року фізичного, господарського і морального винищування українського населення, польське правительство думає, що прийшов час на те, щоби переведеним списом населення виказати польський характер Східної Галичини. Такий спис мав-би після донесень польських дневників — бути переведений в грудні 1920 р. В тім списі населення малюся-би подати не тільки свою народність, але також свою державну приналежність. Очевидно, польське правительство числить на те, що терор, підступ, і фалшовання спису дадуть такий вислід, що більшість населення заявиться за приналежністю до польської держави.

Супроти того підносить весь український нарід Східної Галичини протест, щоби результати такого евентуального спису могли бути підставою рішень в справі Східної Галичини.

Отсе в коротці представлення польського окупаційного режиму в Східній Галичині опирається на фактах наведених з доказами (документами і свідками подій) в I-шім томі “Кривавої Книги”, виданої галицько-українським Урядом.

Наші домагання.

Півторарічний польський окупаційний режим в Східній Галичині дає незбите свідоцтво проти Польщі, що її ціль винищити фізично, матеріяльно і морально український нарід Східної Галичини, щоб таким чином забезпечити собі посідання сього українського краю. Такі відносини у Східній Галичині виключають привернення постійного миру на Сході Європи. Такою системою правління Польща виказала повну нездібність адмініструвати Східною Галичиною.

В імя Божих і людських прав, в імя права кожного народу на самостійне існування, в імя справедливости, звер-

таємося з зазивом, захистити український нарід Східної Галичини від жорстокого винищування Польщею; а зокрема:

1) Щоби Високий Союз Народів зволив прискіпити зреалізованню права Східної Галичини на національне самоозначення, відповідно волі українського народу, як переважачої більшости населення того краю, жити у своїй самостійній державі.

2) Щоби до часу зреалізованню того права, Високий Союз Народів, зволив зарядити негайне усунення польської окупації Східної Галичини і доручити управу краєм владі, уконституованій місцевим населенням, на основі чисельного відношення національностей краю, яка фунгувала-би під наглядом Міжнародної Комісії, як се постановлено було що до інших областей, котрих дефінітивне політичне становище не було вирішене міжнародною постановою.

Женева, дня 2. грудня 1920.

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Копія.

№ 116

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ АНТАНТИ ПРО САНІТАРНІ УМОВИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ПІД ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ

2 грудня 1920 р.

I. Санітарні відносини по розвалі Австрії в жовтні 1918 р.

Санітарні відносини у Східній Галичині ще за часів Австрії до світової війни з причини лихої польської адміністрації

були дуже лихі, наслідком чого пошестні хороби ніколи не уставали і були сильно поширені. Пятнистий тиф був ендемічний у Східній Галичині, коли в Західній Галичині, ба навіть в сусідній Буковині його не було. Через цілий час світової війни від серпня 1914 р. по кінець жовтня 1918 р. Східна Галичина була тереном безнастанних боїв, постоем й перемаршом мільонових мас військ і примусової евакуації цивільного населення Східної Галичини. Ціла ця область від Збруча по Сян світовою війною ґрунтовно знищена, так що цілі села, ба навіть й місточка зникли з поверхні землі. Населення мусіло мешкати в землянках, або в провізоричних, деревляних, зле заосмотрених і тісних будках-шопах. Весь його добуток, средства поживи, худобу, вибрано, тому то наслідком лихої відживи і лихих, вохких і тісних мешкань пошестні недуги були сильно поширилися; загальний стан народного здоровля підупав, а смертність змоглася. Мимо цих всіх лихих обставин, в цих часах був слід якої такої печаливости під санітарним оглядом з боку військової й цивільної австрійської адміністрації, бо коли по російській інвазії 1915 р. пошестні недуги, в першій мірі пятнистий тиф, дуже поширилися в Східній Галичині, австрійські власти енергічно поборювали їх, а найліпшим доказом є то, що мимо дуже лихих, гігієнічних обставин в р. 1915 померло на пятнистий тиф всего 1335 осіб, в р. 1916 лишень 883, а в р. 1917 лишень 207, а вкінци удалося цілковито винищити цю недугу. Сильно поширену епідемію холери у Східній Галичині в р. 1915 в коротці також цілковито поборено.

II. Санітарні відносини за час української влади від падолиста 1918 р. до кінця мая 1919 р.

З кінцем жовтня 1918 р. наступив розвал Австрії, а з початком падолиста 1918 р. обіймив владу у Східній Галичині уряд З.У.Н.Р. В цім часі через Східну Галичину, від листопада почавши, йшла ціла мандрівка народів, йшла безгранична маса поворотців і полонених з Росії, з Італії,

Мадярщини і других країв. Маса цих обдертих, збіджених, завошивлених, забруханих поворотців жовнярів, принесли найперше пошесть еспанки, а дальше п'ятнистого тифу. Ці маси з причини лихої залізничної комунікації йшли пішки днями й ночами від села до села, всіми можливими шляхами від півночі, сходу і полудня й так нараз рознесли вони пошесть по цілій області Східної Галичини.

Щоби поширення пошестий спинити і знищити їх в зародку, треба було на довгих пограничних кордонах, північно-східнім і полуднево-західнім, на всіх комунікаційних шляхах завести карантанні стації, мешкальні бараки, відвошивальні і т. и., треба було зорганізувати і тримати численну кордонну жандармерію.

До цього треба було приготування великанських матеріальних засобів, великого числа лікарів, санітарного персоналу і цілого санітарного апарату, великого числа дезінфекторів, дезінфекційних середників, середників поживи, ліків, білля, мила. Це все сталося нагло, бо цілий розвал великої держави наступив нараз. На те все уряд молодой й новоповстаючої держави З.У.Н.Р. не був приготований і не мав до цього великого діла сил, а в додатку від самого початку розвалу Австрії мусів боротися за своє існування. Уряд З.У.Н.Р. відчув цілу грозу тяжкого положення, катастрофального поширення пошестних недуг, страшних наслідків для свого населення і небезпеки загального поширення їх на захід, тому вислав обширні меморіяли зі звітами в справі пошестних недуг і грози для заходу через осібних кур'єрів до інтернаціональних комітетів для поборювання пошестних недуг в Будапешті, у Відні й Берні, з проханням о поміч, а то висланню достаточного числа вишколених лікарів, санітарів, санітарного персоналу, дезінфекційних середників, ліків, дезінфекторів, мила, білля й вугля, щоби можна було пустити в рух дезінфектори і відвошивальні. Уряд З.У.Н.Р. представляв цілу грозу і небезпеку для Заходу, просив о поміч кілька разів й жертвував від себе всі сирівці з дерева,

каміння, цегли, людей та заявив готовість понести кошти удержання лікарів й санітарного персоналу. На всі ці просьби не дістав наш Уряд жадної помочі, крім обіцянок і цього, що з початком марта приїхала до осідку Уряду З.У.Н.Р. в Станиславові санітарна Місія інтернаціонального Червоного Хреста з Президентом Фріком на чолі і кількома кореспондентами заграничних англійських й американських газет. Ця Місія за час майже одномісячного побуту у нас звиділа цілий край, бачила всі можливі наші заходи коло поборення пошестей і приобіцяла скору поміч. На обіцянках, ця поміч від держав Антанти скінчилася, ба сталося ще гірше, бо територія З.У.Н.Р., в другій половині квітня 1919 р. по виїзді санітарної Місії була цілковито заблокована зі всіх сторін, так що Уряд З.У.Н.Р. не міг дістати ліків і дезінфекційних середників. Всі зусилля українського народу, щоби дістати лікарів з заграниці й Польщі, щоби в дорозі виміни за польських полонених офіцирів, випущено з польських таборів інтернованих лікарів-Українців, були безуспішні.

Уряд З.У.Н.Р. наладнав своїми скупими лікарськими силами з кінцем лютого 1919 р. постійну лікарську санітарну організацію, для цивільного населення по повітах, і хоч має непоборимі трудности з причини браку лікарів і ліків, як також санітарних середників, поборював енергічно пошестні недуги. На 40 повітів Східної Галичини (12 було під польською владою) в 9 повітах не було ні одного цивільного лікаря, тому українські військові полеві лікарі мусіли попри свою роботу сповняти обовязки повітових лікарів. Від марта 1919 р. йшли вже до Державного Секретаріату в Станиславові правильно тижневі санітарні звіти від всіх повітових комісаріятів і повітових команд жандармерії, які дуже совісно сповняли свою службу, й дуже багато помагали в боротьбі з пошестними недугами. По звітам комісаріятів й повітових команд жандармерії, найбільше поширення п'ятнистого тифу було в квітні 1919 р. В квітні в 40 повітах, котрі були під

владою Уряду З.У.Н.Р., було в цих повітах, в 701 громадах 14.423 занедужань на п'ятнистий тиф між цивільним населенням, а 2.014 випадків смерті то є 13.9 %, а в українському війську було 1449 випадків занедужань на п'ятнистий тиф, а 20 випадків смерті, або разом було 15.873 випадків п'ятнистого тифу, а 2.034 випадків смерті, то значить 12.81 %. Черевного тифу було 247 випадків, а смерті 18, то є 7.28 %, віспи 65 випадків, а 2 смерті, то є 3.08 %. При допомозі санітарних військових сил і полевої жандармерії удалося налагодити сталу санітарну організацію по повітах в цілій області і санітарна робота йшла правильно. Мимо всіх браків в лікарях, санітарна й матеріальна робота йшла вперед, а благодатний вплив виявив ся наглядно в тижневих звітах в маю, де з кожним тижнем число нових занедужань й смертності маліло і під кінець мая стан хорих змалів до двох третин стану з квітня.

III. Санітарні відносини за час польської окупації від червня 1919 р. до кінця мая 1920 р.

В другій половині мая 1919 р. по проломанню українського фронту польським військом з кінцем червня, Польща обняла в окупацію цілу Східну Галичину. Здавалося, що польська адміністрація маючи більше санітарних засобів, більше вишколеного санітарно-адміністраційного апарату, а ще до того діставши від держав Антанти багату санітарно-харчеву і грошеву поміч, скоро вигубить пошести, а особливо п'ятнистий тиф, приступить до відбудовання краю, красної апровізації населення і санації лихого стану народного здоровля людности Східної Галичини. Польща мала до сього всі середники і условини: літні соняшні місяці, покінчену війну, коротку лінію кордону здовж Збруча, так, що могла на всіх комунікаційних шляхах зі Сходом не дуже великими силами завести карантанні стації і відвошивальні, і одночасно могла приступити до санації краю. Одначе дійсність виявила що инше. Замість завести лад в адмініст-

рації, наладнати санітарно-організаційну роботу, почалася пацифікаційна робота, в усіх її видах і з усіма наслідками. Із закажених сіл вивожено Українців до таборів, де пошесть п'ятнистого тифу в катастрофальний спосіб поширилася і спричинила смерть десятків тисяч людей.

Бідний український селянин не має підвод, щоби спроводити лікаря до хорого на п'ятнистий тиф, не було підводів для повітового лікаря до об'їздок по загрожених п'ятнистим тифом селян, бо всі підводи йшли на військові і польські політичні екстермінаційні цілі українського населення.

Щоби побороти п'ятнистий тиф, треба було усунути завошивлення через відвошивальні, треба усунути пособляючі причини ширення пошестьних хоріб через зміцнення відпорності людей, а то через ліпше відживлення, ліпші мешкальні хати, знищити зародки недуг через дезінфекцію, часті купелі, часте змінювання чистого білля. Того всего зроблено мало, а радше нічого за час майже однорічної польської окупації, протівно зроблено все протівне: зареквіровано в повітах, навіть найбільше знищених і заражених тифом середники поживи, худобу, дріб і т. и.

За цей час не переведено навіть провізоричної відбудови. Селяни мешкають дальше в землянках і деревляних будинках. Не заведено досі по повітах сталої лікарської служби, бо у 22 повітах Східної Галичини нема повітових лікарів. Недбайливість адміністраційних властей під оглядом народного здоров'я, треває дальше і дальше, відчувається брак і страшна дорожнеча ліків так, що хорий, не богач, не може тепер лічитися. Брак тепер дезінфекційних середників, як лізолю, карболевого квасу, брак і дорожнеча нафти, хоч Галичина є краєм нафтової продукції, брак і дорожнеча мила, білля, брак поживи і небувала дорожнеча молока, мяса, хліба, яець, товщів, все те спричиняє хирлявіння людей і досконале підложе для пошестьних недуг. Через надмірну реквізицію коней унеможливлено селянам по селах лічитися, спроводити лікаря, тому хорі мруть без лікарської помочі, тому

смертельність — така велика, бо до 30.50 %, проти звичайної смертності на п'ятнистий тиф 3 до 10 %.

У великій мірі до поширення пошестей причинилося нехарство й завошивлення залізничних возів, брак возів, а наслідком сього переповнення, бо цілий залізничний парк, ужито до військових цілей. Державні польські уряди для поборювання пошестних недуг, як “Цехадур” і “Юр” (державний уряд для справ повороту полонених, жовнярів і робітників) через свою лиху організацію багато причинилися до масового поширення п'ятнистого тифу. (Гл. звіт д-ра Миколайського “Газета Львовська” Нр. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 з року 1920.)

Як висше сказано, з поданих причин пошесть почала зматися в листопаді 1919 р. з кожним тижнем більше і дійшла до кульмінаційної точки в квітні 1920 р. Тоді було до 6.000 нових занедужань тижнево, а смертність до 18 %, а місцями до 50 %. Причиною сього була дальша війна, брак відвошивалень та лихе функціонування карантинних стацій на граничних стаціях.

Всі заходи Краєвого Уряду Здоровля у Львові були звернені в тім напрямі, щоби пошесть не дісталася до Західної Галичини. Поборювано пошесть п'ятнистого тифу всіма можливими способами у Західній Галичині, но не у Східній Галичині, де здано все на Божу ласку. (Гл. “Дзєннік Людови” ч. 7910 з року 1920). З 341 дезінфекторів, які мав Краєвий Уряд до розпорядимости, вислано до поборювання тифу 221 дезінфекторів до Західної Галичини, де лишень поодинокі громади були закажені, а нових занедужань було тижнево тільки 300 до 400. До Східної Галичини, де тижнево було нових захорувань 4.000 до 5.000 вислано лишень 16 дезінфекторів. Всяку апровізацію, дезінфекційні середники, мило, білля, яке у великій кількості прислано від держав Антанти для ратування людности, спрямовано до Західної Галичини.

Представник польських санітарних властей і шеф Краєвого Уряду Здоровля прилюдно заявив, що у Східній Гали-

чині не можна нічого зробити, та що епідемія п'ятнистого тифу мусить вигоріти і сама від себе погаснути, а натомість належить ратувати Західну Галичину і там звернути усі зусилля. Належить зазначити, що польський соймовий посол д-р Діаманд нап'ятував таке поступовання польських санітарних властей і назвав його "азійським". Зовсім справедливо висказалася прибічна рада генерального краевого Делегата на зїзді 7.IV.1920 в Кракові, що спосіб поборювання п'ятнистого тифу у Східній Галичині є лихий і невідповідний ("Дзєннік Людови" ч. 88 з 12.IV.1920). Були випадки, що санітарні кольони замість поборювати пошести, займалися реквізиціями збіжа, дробу і других середників поживи у хорого і бідного населення, а дезінфекція відбувалася часто невідповідно і спричинила більше шкоди чим хісна. Управитель санітарної кольони ч. 24 в Заліщиках враз з інтендантом обходилися крайно нелюдсько й брутально з хорими і їх родинами, жадаючими інформацій про стан здоровля хорих в шпиталях, а за випущення реконвалесцентів зі шпиталя, жадали оплат в грошах і натураліях. ("Дзєннік Людови" ч. 117 з 17.V.1920 р. д-р Альфред Кун, інспектор санітарни, справозданє о пшебегу епідемії тифу-су осипкового "Тигоднік Лекарскі" ч. 5 з року 1920).

Недбайливість і байдужність польських адміністраційних чинників, причинила, що п'ятнистий тиф поширився у всіх таборах полонених й інтернованих та забрав десятки тисяч жертв. Щойно тоді, коли польські офіцери і сторожа в кадрах почала хорувати і умирати на п'ятнистий тиф, рішили польські власти приступити до санації таборів. Інтернованих випущено на волю з бараків і знова розносили заразу по краю і тим способом табори полонених й інтернованих стали розсадниками поширення п'ятнистого тифу.

Українські гуманітарні інституції здавали собі справу з грози і небезпеки та в численних меморіялах й письмах звертали увагу відповідних чинників на ці відносини, одначе завсїгди без успіху. Українське Лікарське Товариство і Самаритан-

ська Секція Українського Горожанського Комітету у Львові, видали відозву до населення в справі п'ятнистого тифу і розкинули її в тисячах примірників по краю.

Польські інституції виключаючи від співділання в поборювання п'ятнистого тифу українські інституції, відразу вже утруднили акцію поборювання пошестних недуг, тому, що польський персонал й польські лікарі, не знаючи мови, звичаїв і обичаїв української народности, не могли з нею порозумітися, не могли знайти відповідних способів поступовання і не могли здобути собі його довіря.

Належить зазначити, що крім п'ятнистого тифу ще другі пошестні інфекційні недуги, як туберкульоза, сифіліс і інші, винищують українське населення, бо нема ніякої помочі від польського окупаційного уряду, а вся робота польської окупації в Східній Галичині робить вражіння систематичного, свідомого винищування українського населення.

“Таймс” з 16. червня 1920 пише: “Предсідник комісії поборювання тифу при Союзі Народів К. Морган звідомляє комісію, про заходи Польщі дотично поборювання тифу. В часі від липня 1919 р. до марта 1920 р. видала Польща на сю ціль 35. мільонів марок більше, чим було передбачено в бюджеті здоровля. Від марта до мая 1920 р. видано на поборювання тифу 176 мільонів марок. Видати на здоровні цілі займають в бюджеті польської республіки, зокрема на поборювання тифу 1–5 % загалу бюджетової квоти. Міністерство здоровля опрацювало подрібний плян поборювання тифу в будуччині, одначе виконання його є для Польщі задля недостачі гроша неможливе. Тут мусить допомогти Союз Народів і звернутися до поодиноких держав і осіб по жертви, з яких посередно скористає ціла Європа, бо охорониться перед пошестю. К. Морган домагається на цю ціль 2 мільонів фунтів штерлінгів”.

В останніх часах були донесення часописей, що Союз Народів на поборювання тифу вже асигнував Польщі 250 тисяч фунтів штерлінгів. З попередно сказаного знає-

мо, що ці гроші, призначені Союзом Народів не будуть уживані на поболювання тифу у Східній Галичині.

Тому іменем Української Національної Ради Східної Галичини звертаюся до Високого Союзу Народів з отсим домаганням:

1. Щоби Союз Народів призначив окремі фонди для поборювання пошестних недуг у Східній Галичині і щоби розпоряджування тими фондами оставалося під строгою контролею Союзу Народів.

2. Щоби акцію поборювання тифу на території Східної Галичини доручено Українському Лікарському Товариству, а принайменше, щоби Українське Лікарське Товариство і Самаританську Секцію Горожанського Комітету допущено до співучасти в тій акції на рівні з подібними польськими товариствами.

Женева, дня 2. грудня 1920.

д-р **Евген Петрушевич в. р.**
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 53–62. Машинопис. Копія.

№ 117

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ “ПОЛЬСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ”

4 грудня 1920 р.

Після окупації Східної Галичини, почала Польща систематичну кольонізацію тої країни, спрвадженими зпоза її меж польськими кольоністами.

Законами польського сойму з дня 10. липня 1919 р. і з 15. липня 1920 р. рішено, що в Польщі, сама держава рішає посіданням і оборотом землі.

На основі сих законів, польська держава має повну власть над всіми приватними земельними посілостями, тому, що має право вивласнення, залишаючи властителям лише означене законом максимум землі.

Ті вивласнені посілости творять земельний фонд. Землю цього фонду вільно продавати лише польським горожанам; першенство з купні тих земель мають польські жовіпри.

Польський уряд пристосовує всі ті закони також до Східної Галичини, хоч вона не належить до Польщі.

Українці Східної Галичини (тому, що вони не є горожанами польської держави) є виключені тими законами, від права набування землі з того земельного фонду.

Що більше, законом польської ради міністрів з дня 1. вересня 1919, опертого на законі з 2. серпня 1919 р., заборонено з днем 14. вересня 1919 свобідний оборот власністю більших земельних посіlostей, без дозволу польського уряду.

Цей закон примінюється також в Східній Галичині, де дозвіл на купно землі одержують лише польські кольоністи.

На основі звітів поміщених польськими інституціями, авторизованими варшавським правительством до парцеляції, по день 30. червня 1920 переводилася парцеляція в отсих повітах Східної Галичини: Бережани, Броди, Борщів, Бучач, Бібрка, Городенка, Городок, Гусятин, Збараж, Зборів, Золочів, Жовква, Калуш, Камінка Струмїлова, Коломия, Львів, Перемишляни, Підгайці, Рава Руська, Радехів, Рогатин, Рудки, Скалат, Сокаль, Станиславів, Тернопіль, Товмач, Чортків, Чесанів, Яворів. В тих повітах розпарцельовано до того часу 143 двірські обшари загального простору землі, приблизно 69.000 гектарів. На тім просторі осаджено 11.937 польських родин, спроваджених зпоза меж Східної Галичини, себто польських душ 59.685 числячи по пять душ на одну родину. Довершено сього протягом пів року, бо меншбільш в такім часі ведеться систематична й інтензивна польська кольонізація, отже протягом цілого року є здібна Польща скольонізувати у Східній Галичині 198.000 гектарів.

Обшар всеї поміщицької землі, пригожої до парцеляції виносить в Східній Галичині загалом 900.000 гектарів. На тій землі сидить 1.961 поміщицьких родин; приймаючи, що за кожною поміщицькою родиною при парцеляції залишиться пересічно по 100 гектарів землі, на парцеляцію остане 703.900 гектарів. Допускаючи отже, що польська колонізація тої країни поступати-ме в тій самій мірі, що досі, — можна прийняти, що вона буде вповні переведена протягом найблизших пяти років.

Після урядових статистичних обчислень з 3. червня 1902 р. було в Східній Галичині 649.913 усіх рільничих господарств, з того, на основі обчислень професора краківського університету д-ра Франца Вуяка (Поляка) було серед них 421.546, себто 79.8 % (около 4/5) економічно несаможиттєвих господарств. Се є господарства карловаті о просторі 1/2 до 2 гектари (їх є 42.6 %) і малоземельні о просторі 2—5 гектарів (їх є 37.2 %). Від того часу досі, простір тих господарств став ще менший а число несаможиттєвих господарств ще збільшилося. Власники тих господарств не могли вижити з власної продукції. Для заспокоєння своїх економічних потреб, вони мусіли крім праці на своїх господарствах, шукати заробітків на панських дворах або на еміграції. Деякі з них емігрували з краю на все. Крім того у Східній Галичині є около 80.000 родин сільського пролетаріяту, разом отже у Східній Галичині на основі отсих даних є около 502.000 родин, які повинні одержати з двірських лятифундій, відповідні наділи землі, щоби могли вижити.

Простір всеї землі у Східній Галичині здібної до рільничої культури не вистарчив-би на заспокоєння земельного голоду самого місцевого населення. Но коли-би розділити весь запас землі того краю, пригожої для рільничої культури о просторі 3.888.640 гектарів між всі рільничі одиниці господарські, яких кругло є 650.000 і родин рільничого пролетаріяту в числі 80.000, то такий наділ землею ще не створив-би здібних до життя господарств. Коли однак землю

більших посіlostий парцелюється між спроваджених зпоза меж краю кольоністів, то позбавляється автохтонне населення варстату праці і згодом витвориться таким чином кількамільонову клясу безробітних людей а на край спровадиться економічну катастрофу з усіми її господарськими і політичними наслідками. Бо в краю нема промислових підприємств, куди відпливав-би википений із села безземельний пролетаріат. Наслідком парцеляції більших посіlostей, відпадуть також заробітки на двірських лятифундіях, якими доповняло малоземельне селянство свої недостаточні доходи з власної рільничої продукції. З огляду на значне подорожіння транспортних засобів і рільничого інвентаря, еміграція українського селянства в чужі краї також неможлива. Перед автохтонним селянством Східної Галичини стоїть марево повільної, голодової смерті.

Слід замітити, що тому селянству чужі крайні кличі соціалізації землі, або земельної реформи без відшкодування дотеперішних власників, воно стоїть і стояти-ме твердо на становищі приватної власності і земельної реформи на основі повного відшкодування. Українські рільники оферують сьогодні за землю польським поміщикам тричі висші ціни від нормальних, але їх виключається від набування землі.

Польською кольонізацією загрожений первісний, самозаховуючий життєвий інстинкт українського селянина і українського народу Східної Галичини. Нею засуджені мільони українських селян і їх покоління на фізичну і моральну дегенерацію та на повільні муки вимирання протягом цілих десятків літ. Загрожена в своїм житті людина і так само загрожений цілий нарід, по непереможним законам природи мусти-ме шукати всяких засобів в цілі свого самозбереження. На Сході Європи витвориться центр негасаючої суспільної боротьби, веденої за фізичне існування трох з половиною мільонів людей.

На ось тій основі, правительство Західно-української Народної Республіки (Східної Галичини) просить Найвисшу Раду Мирової Конференції видати і перевести отсі зарядження:

1. заборонити польському правительству, примінювати польські земельні закони і розпорядки в Східній Галичині,

2. уневажнити всі контракти купна — продажі землі в Східній Галичині, заключені під польською окупаційною владою, якіми набули там землю особи, що перед 1. падолиста 1918 р. не мали права приналежности в одній з громад Східної Галичини,

3. привернути в Східній Галичині свобідний оборот землею на основі правного стану в часі перед 1. падолиста 1918 р.,

4. заборонити кольонізаційну парцеляцію землі в Східній Галичині між кольоністів зпоза границь краю.

Женева, дня 4. грудня 1920.

**Президент Української Національної
Ради Східної Галичини.**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294.
Машинопис. Копія.

№ 118

**ТАЄМНЕ ДОНЕСЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО
АТАШЕ У БЕРНІ ПРО ПРИБУТТЯ ДО ЖЕНЕВИ
ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА ЧОЛІ
З ЄВГЕНОМ ПЕТРУШЕВИЧЕМ**

10 грудня 1920 р.

Przed tygodniem przybyła do Genewy delegacja ukraińska w następującym składzie: Dr. PETRUSZEWICZ, Kość LEWICKI, Dr. WITWICKI i E. BRAJTER.

Przybyli oni specjalnie do Genewy aby wyciągnąć na forum Ligi narodów sprawę Galicji wschodniej. Konferowali oni z rozmaitemi c/członkami Ligi jak z Vivianim Barnesem, Robertem Cecilem, Nansenem i innemi.

Wskazówki potrzebne do kogo mieli udać się otrzymywali od Benesa z którym byli w ciągłym kontakcie i przez kurjera czeskiego komunikowali się z Wiedniem i Pragą. Benes narazie odmówił im jakoby osobiscie poruszyć sprawę Galicji przed Ligą, ale obiecał poparcie tej sprawy poza kulisami. Co do innych przedstawicieli, to ci także nie wykazali specjalnej chęci do podjęcia tej sprawy, ponieważ obecnie w Lidze narodów jest tendencja nie poruszania spraw drażliwych. Poradzili jednak oni ukrajincom złożenie odpowiednich memorjałów w tej sprawie. Delegacja ukraińska złożyła więc na ręce Sekretarza Generalnego Ligi narodów p. Drumondá odpowiednie pismo z memorjałami, które udało mi się otrzymać i odpis których przy niniejszym załączam. Memorjał ten został również rozesłany różnym delegatom Ligi, na poparcie których ukraińcy liczą.

Nadzieje swoja na podjęcie sprawy Wschodniej Galicji, pokładają oni głównie na delegata norweskiego Dr. F. NANSENA, który jakoby zainteresował się tą sprawą i obiecał im swoje poparcie. Za bardzo dodatnie dla swej sprawy uważają ukraińcy to, że sprawa ich może być podjętą przez delegata takiego państwa, które nie jest zupełnie zainteresowane w sprawie Wschodniej Galicji, więc może to mieć dodatniejszy wpływ na przebieg sprawy. Delegacja ukraińska starała się również pozyskać dla swej sprawy londyński “Jewish Committee of Action” przedstawiciel którego, Lucjan WOLFF znajduje się w Genewie. Konferowali

oni kilkakrotnie z Wolffem który obiecał im swoje poparcie, przez wpływ na żydów galicyjskich Wolff zaprosił Dr. Witwickiego, aby ten przybył do Londynu, dla bliższego porozumienia się i rozpatrzenia sytuacji gdzie mu obiecał zupełną pomoc. Wolff uważa sprawę Wschodniej Galicji i Wilna za wspólną sprawę, na załatwienie której żydzi mogą mieć duży wpływ. Główny rabin genewski Dr. GRINSBERGIER, został zaproszony przez Wolffa i ukraińców do współdziałania, i delegacja ukraińska po wizycie u niego, liczy na jego pomoc.

Delegacja żydowska francuzka z p. SYLVION LEWI na czele, w przeciwieństwie do delegacji angielskiej, odnosi się do kwestji galicyjskiej przychylnie dla Polski, i nie chce mieszać się do sprawy Galicji i Wilna, prawdopodobnie pod wpływem polityki francuzkiej.

Zainicjonowana przez Dr. Witwickiego, wspólna akcja ukraińsko-litewsko-białoruska przeciwko Polsce, zpełzła na niczem, z powodu nieprzyjaznego stanowiska litwinów w kwestji białoruskiej.

Dla propagandy prasowej, którą ukraińcy chcą obecnie przeciwko nam podjąć, został zaangażowany niejaki ROGOWIN (Geneve, 6 rue Hugo de Senger), który ma wkrótce w prasie rozpocząć odpowiednią akcję przeciwko nam. Materiał w tej sprawie został mu udzielony już przez ukraińców.

Informacje posiadane w niniejszej sprawie udzieliłem naszej Delegacji przy Lidze narodów, jak również i odpisy załączników.

№ 119

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ “ПОЛЬСЬКА
КОЛОНІЗАЦІЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ”
ІЗ СУПРОВІДНИМ ЛИСТОМ ПРЕЗИДЕНТА
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА Й ПЕРЕЛІКОМ
АДРЕСАТІВ ЇЇ ВІДПРАВЛЕННЯ**

13 грудня 1920 р.

A SON EXCELLENCE LLOYD GEORGE
Premier Ministre de Grande-Bretagne
LONDRES.

EXCELLENCE,

Je prends la liberté d’envoyer à Votre Excellence la note ci-jointe traitant de la Colonisation Polonaise en Galicie Orientale.

Priant Votre Excellence de bien vouloir faire en sorte que les desiderata du peuple ukrainien de la Galicie Orientale soient exaucés,

Je demeure
Excellence,
Votre tout dévoué

Vienne, le 13 Décembre 1920.

Président du Conseil National de la Galicie Orientale.

Вислано:

1. Лойд Джордж
2. Керзон
3. Лейб
4. Джолітті
5. Сфорца

6. Вільзон
7. Рада амбасадорів Париж
8. Естонський амбасадор Париж
9. і Ліга Народів

ПОЛЬСЬКА КОЛЬОНІЗАЦІЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Як ми вже зазначили, найбільше плановим, найбільше основним і найбільш успішним способом винищення українського населення Східної Галичини і спольщення її є польська кольонізація сього українського краю. Вона має довершити те діло, яке перед віками розпочали польські королі-завойовники Східної Галичини: стерти з лиця сеї землі її український характер і сим забезпечити її приналежність до Польщі.

В сій кольонізаційній політиці Польщі супроти Східної Галичини найяркійше виступає нехтування тих міжнародно-правних зобов'язань, які випливають з мандату Польщі в Східній Галичині, планове винищування українського і насаджування польського елемента в сім українським краю.

1. НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

Коли-б хто зовсім не знав історії Східної Галичини, то національний характер землеволодіння в сім краю сказав би йому, що се мусить бути український край, який у середніх віках підпав польському завойованню.

Типовою формою середньовічного завойовання було, що племя завойовників забиравало в підбитого племені землю. Ся земля переходила в володіння знатних родів племені завойовників, а підбите племя ставало рабами, які обрабляли сю землю для нових панів.

Сліди такого завойовання збереглися доси на всіх тих українських землях, які на протязі історії завойовала Польща і на яких панувала аж до свого упадку при кінці XVIII. віку. На всіх цих землях дрібна земельна власність знаходиться в руках туземного українського населення, а велика земельна власність в руках Поляків, нащадків колишніх польських завойовників.

Сі сліди польського завойовання особливо виразно збереглися в Східній Галичині, яка найшвидше з усіх українських земель підпала під завойовання Польщі і для якої упадок Польщі не був упадком польського панування, бо Австрія заволодівши Східною Галичиною, оставила в ній панування польської шляхти.

Таким чином землеволодіння в Східній Галичині поділене під національним оглядом різко на дві групи: дрібна земельна власність знаходиться в руках українського населення, велика земельна власність в руках польських дідичів.

2. СТАН ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

Простір Східної Галичини (без столиці Львова) виносить 5,520.335 га.

I. Велика земельна власність. З сього припадає на велику земельну власність 2,089.853 га, себто 37.8 % або майже 2/5 простору цілого краю. Ся велика земельна власність належить до 2.213 власників, з них 1.961 є особами фізичними, а решта особами правними.

II. Дрібна земельна власність. Решта простору, яка творить власність селянську, а також парохіяльну, шкільну, громадську і міську виносить 3,440.479 га, себто 62.2 % або мало що над 3/5 простору цілого краю. Сей простір належить до 649.913 власників.

III. Розклад дрібної земельної власності. Простір господарств, з яких складається дрібна земельна власність, виносить:

Господарства	до	0,5	га	творють	6,5	%
“	від	0,5–1	“	“	15,6	“
“	“	1–2	“	“	23,5	“
“	“	2–5	“	“	37,2	“
“	“	5–10	“	“	14,4	“
“	“	10–20	“	“	3,7	“
“	“	20–50	“	“	0,7	“
“	“	50–100	“	“	0,2	“

Коли переведемо оцінку сих господарств з огляду на їх здібність до життя і розвитку, то одержимо такий образ:

Господарства, які займають менше ніж 2 га простору, треба вважати абсолютно нездібними до життя і розвитку; сі абсолютно нездібні господарства творять 42,6 % усіх сільських господарств.

Однак не багато більше здібними є господарства від 2–5 га; сих господарств є 37,2 %.

Таким чином господарства, які в більшій або меншій мірі не є здібні до життя й розвитку, творять 79,8 % себто 4/5 всіх сільських господарств.

В останній 1/5 часті головний контингент творять господарства від 5–10 га, отже все ще господарства типу малих; їх є 14,4 %.

На господарства більші, від 10–20 га припадає всего 3,7 %.

Число господарств від 20–50 га (0,7 %) і від 50–100 га (0,2 %) таке зникаюче, що не має більшого господарського значіння.

Отже на 649.913 дрібноземельних власників у Східній Галичині є 421.646 себто 79,8 % або 4/5 таких, яких господарства не є здібні до життя й розвитку.

Крім сього є в Східній Галичині коло 80.000 родин зовсім безземельного сільського пролетаріату.

3. ПРОБЛЕМА ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

А. Під господарським оглядом.

Наведені числа говорять, що в Східній Галичині є понад 500.000 родин, зайятих управою землі, які не мають підстави господарського існування й розвитку. В дійсності число таких родин доходить до: 600.000., себто, числячи по 5 осіб на родину, до 3,000.000 осіб.

Щоб уможливити сим трьом мільонам населення господарське існування й розвиток, треба наділити їх землею, обертаючи на сю ціль велику земельну власність.

Ся велика земельна власність виносить, як уже подано, 2,089.853 га, одначе на ріжні роди управи припадає з сього тільки менша часть, а саме 891.488 га; решта припадає головно на ліси: (1,162.256 га), далі на озера, стави і мокляки (15.305 га), на під будівельні ґрунти (5.484 га) і на ріжні неужитки (15.290 га).

Таким чином на цілі земельної реформи можна ужити з великої земельної власности тільки 891.488 га, себто ту часть, яка припадає на ріжні роди управи. Ліси, озера, стави і т. п. перейшли-би на власність держави.

Отже земельний фонд на цілі земельної реформи в Східній Галичині виносив-би коло 900.000 га, з нього треба наділити землею до 600.000 селянських родин, або три мільони населення.

З сього бачимо, що запас землі, який може бути ужитий на земельну реформу в Східній Галичині, є в порівнанню з запотребованням невеликий, що робить проблему земельної реформи нелегкою*.

*Признають се і польські автори, прим. Здзіслав Людкевич, проф. Головної школи господарства в Варшаві, в праці, "Politika agrarna" (Варшава 1919) і Тадеуш Бжескі, проф. університету в Познані, праці "Materialy statystyczne do sprawy rolnej" (видання "Sprawa rolna" Варшава 1920).

В кождім разі треба ствердити, що в Східній Галичині нема місця на кольонізацію з поза границь краю, бо запас землі не вистане навіть на обділення потребуемого місцевого населення. Така кольонізація означала-би господарську руїну трьох мільонів місцевого сільського населення і цілого краю.

Б. Під національним оглядом.

Ужиття великої земельної власности в Східній Галичині на цілі земельної реформи в користь безземельного і мало-земельного місцевого селянства мало-би той наслідок, що польське землеволодіння в краю, майже зовсім зникло-би а українське скріпилося-би, бо земля польських дідичів перейшла-би до українських селян.

Таким чином акт соціальної справедливости — земельна реформа в користь селянства був-би рівночасно актом національної справедливости: земля відібрана перед віками українському народови польськими завойовниками, перейшла-би знов в руки свого правного власника — українського народу.

4. ПОЛЬСЬКІ ПЛЯНИ ЩО ДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Замість земельної реформи кольонізація.

Тому, що Східна Галичина є український край, заселений українською народною масою, політичні, соціальні господарські реформи, які лежать в інтересі широких народніх мас краю, йдуть рівночасно по лінії українських національних інтересів.

І навпаки, тому, що Поляки в Східній Галичині — нащадки колишніх польських завойовників — хочуть далі вдержатися на становищі володарів краю, ті самі політичні, соціальні і господарські реформи звертаються проти їх панування в краю.

Сей конфлікт між інтересами місцевого населення і інтересами польського панування дуже ядро виступає також при земельній реформі.

Польща, як відомо, стоїть на тім, що Східна Галичина повинна творити часть польської держави. Тимчасом земельна реформа усунула-би історичну і доси найсильнішу підставу польського панування в Східній Галичині: польських великоземельних власників.

Польща знає, що доки Східна Галичина буде українським краєм, доти її панування в сім краю не буде повне. Силою оружя, при матеріяльній допомозі і політичній санкції антанті, Польща могла завоювати Східну Галичину і може якийсь час держати її під своїм пануванням. Одначе ніяка сила оружя не зможе вирвати українському народови Східної Галичини його національної душі, заставити його зректися ідеї національної незалежності у власній національній державі, признати свою завойовницю – Польщу – своєю вітчиною.

Тому Польща, завоювавши Східну Галичину, хоче використати своє хвилеве панування на те, щоб відібрати краєви український характер.

Се має статися через плянову кольтонізацію Східної Галичини польськими селянами з Польщі.

Ся кольтонізація має бути новочасним продовженням тої кольтонізаційної політики, яку, почавши від XIV століття, вела на українських землях давна Польща.

Тоді польські королі творили підставу панування Польщі на Україні, роздаючи українську землю польським магнатам, які обертали українське населення в своїх рабів.

Тепер на українській землі, яка знаходиться в руках польських дідичів – нащадків тих обдарованих королями польських магнатів – мають бути поселені польські селяни, які разом зі спольщеним уже населенням східно-галицьких міст творили-би польську більшість в краю новочасну підставу польського панування над Східною Галичиною. Тому, що

тепер, коли про політичну долю краю рішає народня маса, польських дідичів і польської бюрократії замало, щоби вдержати Східну Галичину під пануванням Польщі, — ряди польських завойовників мають збільшитися таким способом, що на ту землю, яка доси була власністю одного польського дідича, має прийти ціла оселя польських селян.

Отже замість земельної реформи в користь місцевого, себто українського селянства Польща переводить кольонізацію Східної Галичини польським селянством, спровадженням з Польщі, між яке має бути поділена велика земельна власність краю.

В сім напрямі працює земельне законодавство польського сойму і земельна політика польського уряду, сповняючи волю всіх польських політичних партій і всего польського громадянства.

5. ЗЕМЕЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПОЛЬСЬКОГО СОЙМУ.

Виключення українського населення від набування землі.

Земельну реформу в Польщі рішають отсі два закони польського сойму: 1). закон з 10. липня 1919., який містить основи земельної реформи, і 2). закон з 15. липня 1920., який містить постанови про переведення земельної реформи.

На основі сих законів володіння землею, яке має опиратися на приватній власности, управильняє держава.

В сій цілі держава має право розпоряджати не тільки всіми земельними маєтками публичного характеру (землі державні, церковні і т. д.), але також всею приватною земельною власністю, яку держава має право примусово викупити оставляючи власникови тільки законом означене максимум, яке має виносити:

1. в маєтках, положених у промислових і підміських округах, 60 га;

2. в маєтках, положених в деяких частях бувшої Пруської Польщі, як також на східних окраїнах (себто передовсім в Східній Галичині і даліше на схід положених українських землях, а також в землях білоруських і литовських.), 400 га;

3. в усіх інших частях Польщі 180 га.

Так утворений земельний фонд має служити до творення нових самостійних господарств величини до 15 га і до збільшування існуючих господарств до величини 25 га а на західних і східних окраїнах до величини 45 га.

Набувати землю з сього земельного фонду можуть тільки громадяни польської держави в такому порядку першінства:

1. Інваліди і жовніри польської армії,

2. рільні робітники позбавлені праці через розпарцелювання великої земельної власности, і власники карловатих господарств, сусідуючих з розпарцельованим маєтком,

3. інші рільні робітники і малоземельні власники.

Для переведення земельної реформи утворено окрему державну інституцію, т. зв. Головний Земський Уряд. Для справ кольонізації, звязаних з земельною реформою, утворено при міністерстві рільництва Кольонізаційний Уряд.

Щоби зрозуміти значіння сього земельного законодавства для Східної Галичини, треба ствердити, що Польща, в супереч мандатови Найвисшої Ради, примінює наведені закони, як і всі інші закони й розпорядки в земельній справі також в Східній Галичині, хоч Східна Галичина не є частю польської держави і польський сойм не має законодатної власти що до сього краю.

Наведені закони постановляють, що право набувати землю мають тільки громадяни польської держави. А що українське населення Східної Галичини не є громадянами польської держави, то тим самим закон виключає його від набування землі аж до часу, коли справа Східної Галичини буде дефінітивно порішена.

Та крім сього тимчасового виключення українського населення від набування землі знаходиться в наведених зако-

нах постанова, яка на випадок прилучення Східної Галичини до Польщі на все виключає українське населення від першенства набування землі. А саме першенство набування землі мають інваліди і жовніри польської армії. А що українське населення не служило в польській армії, тільки навпаки творило українську армію, яка воювала проти наїзду Польщі на Східну Галичину, то воно є законом виключене від першенства набування землі.

Таким чином вже в самім земельнім законодавстві польського сойму маємо дві постанови, з яких одна зовсім виключає українське населення Східної Галичини від набування землі аж до часу дефінітивного рішення справи Східної Галичини, а друга на випадок, якби Східна Галичина була прилучена до Польщі, виключає українське населення від першенства в набуванні землі.

Колиж приглянемося заявам польських політиків в часі соймових дебат, голосам польської преси, польських суспільних діячів, то побачимо, що однотумною інтенцією цілої Польщі є: абсолютне виключення українського селянства Східної Галичини від набування землі і кольтонізація Східної Галичини польським селянством з Польщі.

Для короткості отсега начерку вибираємо з того матеріялу лиш декілька примірів:

Посол Вітос, голова польської людової партії, теперішній президент міністрів, говорив в польськїм соймі 7. червня 1919: “Розуміємо справу так, що який великий буде наш зиск в землі, така велика буде наша вітчина. Наш сільський люд дав докази своєї сили і відпорности супроти ворогів, тому нашою волею є: обсадити нашим людям наші землі Земельну реформу ми розуміємо не тільки як соціально-економічне питання, але як велику державну і національну проблему, якої полагодження розширить границі нашої вітчизни, скріпить певність нашого національного стану володіння і збільшить нашу відпорність у боротьбі за землю, як за підставу національної території”.

Посол Ян Домбський, один з провідників польської трудової партії, головний референт земельної реформи в соймі, теперішній державний підсекретар в міністерстві закордонних справ і президент польської мирової делегації в переговорах з совітьською Росією й Україною, говорив 7. липня 1920:

“На Східних окраїнах мусимо довести до того, щоб велика земельна власність як найшвидше зникла і була розділена між селян, бо показалося, що тільки селянин є таким охоронним муром, якого не може здобути ніякий ворог”. —

10. липня 1919:

“Внески що-до максимум посідання ставимо з національних причин, бо з селянських рук ніхто не зможе землі вирвати”... “Наш стан посідання на Сході є дивно пороздираний, виглядає як півострови, острови й енклави. Коли-б ті, що вели колись політику Польщі, були подумали про великі соціальні реформи, коли-б наші магнати замість кріпаків і служби були оселяли на своїх величезних маєтках селян та громадян держави з власним ґрунтом, ми тепер не потребували-би боятися плебісцитів на сих землях і не було-би страху, щоб американські капіталісти й нафтярі подавали в сумнів наші права до Східної Галичини”.

Посол Дашинський, провідник польської соціалістичної партії, теперішній віцепрезидент міністрів, поставив отсе внесення: “Переведення основ земельної реформи належить виключно до польської держави і ніяка держава не може мати впливу на поділ земельної власности в Польщі”. Сойм се внесення прийняв. Має воно очевидно на увазі запобігти інтервенції Найвисшої Ради проти кольонізації Східної Галичини польським селянством з Польщі.

Варшавський “Robotnik“, центральний орган польської соціальної партії, писав в липні 1919., що при переведенню земельної реформи легко буде польську меншість в Східній Галичині перемінити в подавляючу більшість

і так раз на все покласти кінець оспорюванню польського характеру Східної Галичини.

Плян польської кольтонізаційної політики в Східній Галичині виловив директор львівського колонізаційного банку “Towarzystwo agrarno-osadnicze” п. Витовт Стефанус в польській газеті “Gazeta Poranna” в числах 5091 і 5095.

Зазначивши, що треба “негайно” взятися до діла, бо “всьяке опізнення може спричинити шкоди, яких пізнійше ніхто не буде в силі направити”, п. Стефанус каже:

“Виходячи з заложення, що земельна реформа має ясну мету соціяльну з одного боку і національну з другого, що разом творить інтерес держави, можна-би спорити про спосіб переведення: чи “Laisser faire” чи організація, — одначе тільки в корінній Польщі, де живе виключно польське населення. За те не може бути ніякого сумніву в сій справі що-до східної часті Малополющі, званої в утертій мові під назвою Східної Галичини..... Нарушення польського стану посідання мало-би значіння просто грізне для будучности, а скріплення елементу національно певного лежить в найбільше життєвім інтересі теперішних і будучих поколінь”.

Коли-б парцеляцію великої земельної власности оставити вільній торговлі, тоді для Польщі грозить небезпека, що багато землі може перейти “в руки місцевого населення і ціль реформи може бути ударемнена”. Тоді “ціла парцеляційна господарка стала-би хаотичною і катастрофальною і могла-би творити поважну небезпеку для давнього дорібку на окраїнах, а також заважити на вазі історичного розвитку. Тому в сій часті краю й держави конечна є свідома організація”.

“На мою думку — каже п. Стефанус — не може се бути організація державна. За діяльність державної організації мусить держава прийняти відповідальність, а на тереторії національно мішаній така відповідальність незвичайно важна,

критика дуже легка, а прибильшені вісти про мнимі кривди, коли дістанутся раз до заграничних газет, зростаючи до пересадних кличів, можуть пошкодити симпатіям для Польщі, в часі її творення. Ся обставина має першорядне значіння і тому така організація не може бути державна. Отже є конечно, відповідно до ціли, утворити позадержавну організацію, свобідну і не звязану ерархічними і бюрократичними формулами”.

П. Стефанус уважає ліпшою систему концесіонованої спілки в роді американської “West Indian Company”; за те німецьку систему державної кольонізаційної комісії вважає невігідною, бо тут явно кидається в очі роля держави. “Форма концесіонована державно-приватної спілки — каже він — є для держави вигіднійша, коли зважити, що така спілка, працюючи в інтересі національним і державним, проте увільнить державу від всякої відповідальности, а навпаки діяльність кольонізаційної комісії йде виключно на рахунок держави. Діяльність кольонізаційних комісій в Німеччині дала марні висліди під фактичним оглядом у відношенню до ужитих засобів, а на німецьке правительство стягнула обурення цілого світа... Ходить о свободу рухів для спілки, яку треба утворити так, щоб її утворення і діяльність на перший вид і на зверх були зовсім самостійні. Ходить головно о се, щоби де тільки можна, поставити на позиції польського селянина, бо там, де стане нога польського селянина, там є і буде Польща”.

Далі п. Стефанус зазначає, що контролю в такій спілці, “виконувало-би правительство і соймові партії, які ввійдуть у склад надзірної ради через своїх делегатів”.

Подобиці організації такої спілки подає п. Стефанус в 16 точках; в 11-ій точці сказано: “Спілка старатиметься передовсім скріпляти польський елемент через оселювання польського селянина”.

Свій виклад закінчив п. Стефанус ось-так: “Швидка діяльність на вище поданих основах мусить бути почата

й доперва з повною енергією й незломною послідовністю, на скільки окраїни мають бути дійсно вратовані для Польщі і польського населення, а польська земля має припасти польському селянинові”.

6. УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВИКЛЮЧЕНЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ.

Земельне законодавство польського сойму і висше наведені голоси польських державних мужів, політиків, економістів, організацій і преси доказують, що доки Східна Галичина знаходиться під пануванням Польщі, українське селянство сього українського краю є виключене від земельної реформи.

Щоб закрити гидоту своєї кольонізаційної політики на українських землях, Поляки сконструували поняття, що земля на українській території, на скільки знаходиться у приватній власности Поляка, є “польською землею”^{*} і виставити принцип, що та “польська земля” може перейти тільки в польські руки.

Наведені голоси не оставляють ніякого сумніву, що польське правительство при переведенню земельної реформи буде сього принципу строго придержуватися.

Як подано висше запас землі на земельну реформу в Східній Галичині виносить 900.000 га. З сього треба оставити законне максимум для дотеперішніх власників (яких є 1.961) і наділити землею 600.000 безземельних і малозе-

^{*} Дикість сього поняття кинеться в очі, коли перенесемо його на ґрунт західно-європейських відносин і запитаємо, чи прм. у Франції земля, яка знаходилася би в приватній власности Англійця, була би “англійською землею”.

мельних родин або три мільйони населення. Зсього бачимо, що в Східній Галичині землі занадто мало навіть для місцевого населення, отже на колонізацію краю селянством з поза границь краю зовсім нема місця.

Поданий запас землі творить велика земельна власність. А що вона є власністю польських дідичів, то Поляки вважають її “польською землею”, яка не сміє перейти в українські руки, себто в руки місцевого селянства.

Отже Польща призначила той запас землі в Східній Галичині, який можна ужити на переведення земельної реформи, на колонізацію краю польським селянством з Польщі, а місцеве українське селянство виключила від земельної реформи.

Викрутом, обчисленим на обдурення заграниці, є фраза, в резолюції зїзду всепольської партії Східної Галичини: “Український селянин нехай бере землі українських єпископів, монастирів і парохій, які тепер при загальній реформі підуть на парцеляцію”. В руках української (греко-католицької) церкви є всего 43.250 га землі, з того 32.726 га лісів, які мають бути удержавнені, отже не підуть на цілі земельної реформи.* Отже відсилати українського селянина Східної Галичини (три мільйони населення!) “брати землі української церкви”, значить кпити з нього і обдурювати заграницю.

Польське правительство згідно з волею цілої польської суспільности переводить в Східній Галичині не земельну

* Рівночасно польська (римо-католицька) церков у Східній Галичині має 90.158 га землі, з того 42.898 ліса. Що українська церков, отже церков величезної більшости населення, є богато біднійша від польської не тільки що-до скількості, але і що-до якості землі, видно з того, що ґрунтовий податок, при яким береться на увагу також якість землі, від земель української церкви виносить тільки 20.642 корон, від земель польської церкви аж 138.472 корон.

реформу, а кольтонізацію, так, щоби весь запас землі розпарцелювати між польських селян, спроваджених з Польщі, і таким чином збільшити як число так і господарську силу польського елементу в краю, а місцеве українське населення засудити на поневолення і господарську руїну. На скільки-ж не вдалося би всего запасу землі обсадити польськими кольтоністами, то польське земельне законодавство дозволяє творити на українських землях нові господарства до 45 га і оставляти дотеперішнім власникам до 400 га. Отже якби не було достаточного числа польських кольтоністів, то можна буде творити для прибувших польських кольтоністів більші господарства і оставляти землю дотеперішнім польським дідичам.

Український селянин в кождім випадку не сміє дістати землі.

7. ЩО ГОТОВИТЬ ПОЛЬСЬКЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО В ПАРИЖИ.

Коли так Польща збиралася весь запас землі в Східній Галичині скольтонізувати польськими селянами з Польщі, а місцеве українське селянство виключити від земельної реформи, — рівночасно польське правительство запевняло Найвисшу Раду Мирової Конференції в Парижі, що власне земельна реформа, ухвалена польським соймом 10. липня 1919, наділивши українських селян землею, усуне дотеперішню польсько-українську ворожнечу в Східній Галичині.

Дня 25. вересня 1919 президент польської мирової делегації п. Дмовський подав Мировій Конференції ноту з домаганням признання Східної Галичини польській державі. В сій ноті говориться, що причиною дотеперішньої польсько-української ворожнечі в Східній Галичині був ненормальний і непропорціональний розклад земельної власности, а саме велика земельна власність в руках польських дідичів з одного боку і з другого безземельне і малоземельне українське селянство. Одначе польський сойм ухвалив уже

земельну реформу, яка усуває той непропорційний розклад земельної власності в Східній Галичині і тим самим зникне причина дотеперішньої польсько-української ворожнечі. Тому Мирова Конференція може бути спокійна за долю українського населення Східної Галичини і признати сей край Польщі, яка заспокоїть усі потреби українського населення.

Порівняйте сі виводи п. Дмовського з вище представленими польськими кольтонізаційними плянами, а побачите, як безсоромно Польща обдурює західну Європу.

Одначе не треба при сім забувати, що Польща робить се так безсоромно тому, бо знає, що на Мировій Конференції знайде прихильне ухо, яке все, що вона говорить приймає за правду.

8. КОЛЬТОНІЗАЦІЙНА АКЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

Як уже подано, на переведення земельної реформи в Польщі утворено окрему державну інституцію, так зв. “Головний земський Уряд”.

Компетенція “Головного Земського Уряду” розтягається також на Східну Галичину, де до часу переведення його організації зроблено його органом “Краєву комісію для обороту землею у Львові”, інституцію покликану до життя ще австрійським правительством.

Розпорядком польської Ради міністрів з 19. маю 1920. (який обов'язує в зад, від 1. мая 1920) до часу видання закона про організацію Земських Урядів устанавлено в Галичині трьох окружних делегатів Головного Земського Уряду: в Кракові, Перемишлі і Львові.

З хвилею устанавлення окружних делегатів Головного Земського Уряду для Галичини компетенція “Краєвої Комісії для обороту землею” стала тільки формальною; в дійсности рішають делегати.

Виданий на основі закона з 2. серпня 1919 розпорядок Ради міністрів з 1. вересня 1919 забороняє від дня 14. вересня 1919 свобідний оборот земельної великої власности. Для перенесення власности треба на основі сього розпорядку дозволу власти, яка дозволу відмовить, коли перенесення власности противиться основам закона з 10. липня 1919.

В Галичині дозволу уділяє “Краєва Комісія для обороту землею” як власть I. інстанції; властю II. інстанції є Головний Земський Уряд. Для ведення парцеляції великої земельної власности надає Головний Земський Уряд авторизацію як приватним особам так і фінансовим інституціям.

Доси – крім приватних осіб – одержали авторизацію отсі польські інституції:

1. “Związek Ziemiан” у Львові, – авторизація з 31. жовтня 1919. Сю авторизацію Головний Земський Уряд переніс 27. січня 1920 на “Bank Związku Ziemiан, towarzystwo akcyjне dla ochrony ziemi” у Львові.

2. “Galicyjskie Ziemiанski Bank Kredytowy” у Львові, – авторизація з 31. жовтня 1919. Для ведення парцеляції утворив сей банк свій “Wydział parcelacyjny” у Львові.

3. “Towarzystwo agrarno-osadnicze” у Львові, – авторизація з 4. падолиста 1919. Се Товариство має в Кракові, “вербункове бюро” для спровадження польських кольоністів з Польщі до Східної Галичини. Висше подали ми виводи директора сього товариства п. Стефануса, які ясно говорять про пляни сього Товариства скольонізувати Східну Галичину польськими селянами.

4. “Bank Ziemiанski dla Kresów, towarzystwo akcyjне” в Ланцуті, з філіями у Львові й Копичинцях, – авторизація з 22. падолиста 1919.

5. “Polskie biuro parcelacyjne” у Львові, – авторизація з 29. грудня 1919.

6. “Towarzystwo Zoliczkowe dla powiatu Mościckiego” в Мостисках, – авторизація з 3. липня 1920.

7. “Polska Gleba”, парцеляційна спілка у Львові — авторизація з 3. липня 1920.

8. “Podolski Związek Ziemi” у Львові, — авторизація з 3. липня 1920.

Наведені польські інституції, а так само приватні особи, які дістали авторизацію, ведуть очевидно виключно парцеляцію кольонізаційну, поселяючи на землях великої власности в Східній Галичині виключно польських селян з поза границь Східної Галичини. Хоч до сього вони не потребували аж заохоти з боку польського правительства, одначе розпорядок президента Головного Земського Уряду з 27. жовтня 1919 виразно приписує їм такий напрям діяльности.

Покликуючися на сей розпорядок, згадані інституції не хочять продавати землі навіть місцевим селянам римо-католицького обрядку, яких польські власти вважають за Поляків, бо ходить о се, щоби спровадити до Східної Галичини як найбільше чисто польського елементу зпоза її границь. Так, “Galicyski bank Kredytowy Ziemi” відмовив місцевим селянам римо-католицького обрядку продажі землі в маєтку діди-ча Серватовського в Озерянах, повіт Бучач, розпродуючи її виключно між польських селян з Західної Галичини.

Українське селянство від купна землі очевидно виключене: і на основі закону (мешканці Східної Галичини не є громадянами польської держави) і на основі висше представлених тенденцій польської кольонізаційної політики. За те були випадки, що українському селянинови, який хотів купити землю, казали, нехай принесе метрику хрещення від римо-католицького священника, себто, нехай переходом на римо-католицький обряд докаже, що він є Поляк і громадянин Польщі.

Для підпирання кольонізації ухвалив польський сойм ряд законів, а саме: закон з 19. грудня 1919 про утворення кольонізаційного фонду, на який Рада міністрів призначила як першу рату 70 мільонів марок (на основі розпорядку Ради міністрів з 16. червня 1920 фонду з сього можуть користати

тільки громадяни польської держави, отже українські селяни виключені); закон з 9. січня 1920. про тарифові полекші на залізницях для кольтоністів, які переносяться на кольтоніі; закон з 16. липня 1920 про “тимчасові фонди для фінансування земельної реформи”, на що поки-що призначено капітал пів мільярда марок, який в першій мірі піде також на кольтонізаційну парцеляцію; дальші закони при-готовляються.

В Галичині ще підчас світової війни утворило австрійське правительство “Краєвий Уряд відбудови”, який має за задачу відбудувати знищені війною оселі.

Польське правительство обернуло сей Уряд відбудови з усіма його секціями в Уряд помочи польським кольтоністам, спроваджуваним до Східної Галичини.

І так секція для відбудови осель від літа 1919 до весни 1920 давала на власну руку кольтоністам дерево на будову будинків, а опісля письмом з 17. мая 1920 віднеслася до міністерства публичних робіт, щоб воно уповажнило її давати кольтоністам дерево на будову. Міністерство очевидно на се згодилося (рескрипт з 28. червня 1920).

Окружний інспекторат рільної помочи (який ставляє задачі рільничої секції Уряду відбудови) — як заявив публично його начальник Яновський (“Gazeta Wieczorna” ч. 5.301. з 1920) — “дуже інтензивно займався зростаючим нині в нас кольтонізаційним рухом, підпираючи всіма силами і всякими можливими способами кольтонізацію, якій давав визначну допомогу в формі рільничих знарядів, навозів, насінь і живого інвентаря”.

Той сам інспекторат видав весною 1920 розпорядок, щоб насіння давати в першій мірі кольтоністам.

Повітові інспекторати рільної помочи на урядовім зїзді в справі облогів, який відбувся у Львові 15. і 16. мая 1920., давали звідомлення про хід кольтонізаційної парцеляції в повітах. Президент Краєвого Уряду відбудови, д-р Олександр Бачинський, у звідомленню про сей зїзд пише: “Пар-

целяція в Східній Галичині в усіх повітах розвивається швидко. Висліди, подані референтами, витано горячими оплесками”.

Отже замість помагати відбудуватися місцевому населенню, знищеному війною, — що є задачею Краєвого Уряду відбудови, — сей Уряд помагає будуватися і взагалі загосподарюватися польським кольоністам.

В кінці повітові староства примушують місцевих українських селян до робіт в користь польських кольоністів. І так староство в Золочеві примусило українських селян з Рикова дати 40 підвод для перевозу кольоністів з залізничої стації в Золочеві до Рикова. Староство в Городенці примусило громаду Дубки дати підводи для кольоністів. Староство в Бродах примусило громади Кадлубиска і Ясенів дати підводи для кольоністів з залізничої стації Заболотці до сих громад. Треба додати, що українські селяни в Кадлубисках і Ясенові самі хотіли купити двірську землю. Але їм її не продано, тільки польським селянам. За те якби на глум над ними, примушено їх, везти річи тих польських селян-кольоністів, які забрали їм землю.

І маємо такий образ: український селянин віки цілі робив польським зовойовникам панщину. Потім обробляв се саме поле за нужденну плату. А тепер на те поле приходять польський селянин-кольоніст, щоб зайняти місце польського пана-зовойовника, а він, український селянин, мусить йому ще даром звозити річи.

Ось-так вся державна машина в Польщі, від сойму і правительства почавши і на повітових властях скінчивши, працює з усєї сили над кольонізацією Східної Галичини польським селянством.

9. ДОТЕПЕРІШНІ ВИСЛИДИ ПОЛЬСЬКОЇ КОЛЬОНІЗАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

До 30. червня 1920. ведено окльонізаційну парцеляцію в 30 східно-галицьких повітах в отсих місцевостях:

1. Повіт Бережани: 1. Августівка. 2. Ценів. 3. Конюхи. 4. Вербівчик. 5. Каплинці. 6. Криве. 7. Кальне. 8. Юзефівка.

2. Повіт Броди: 9. Рожнів. 10. Ясенів. 11. Кадлубиска. 12. Корсів. 13. Лемнів. 14. Шнирів. 15. Клекотів. 16. Новачина. 17. Королівка, коло Цішків. 18. Вербівник коло Підкамінця.

3. Повіт Борщів: 19. Сковятин. 20. Мельниця. 21. Пищатинці.

4. Повіт Бучач: 22. Трибухівці. 23. Рібчиці. 24. Помірці. 25. Озеряни. 26. Монастириска.

5. Повіт Бібрка: 27. Білий Двір.

6. Повіт Городенка: 28. Репужинці. 29. Дубкі. 30. Підвербці.

7. Повіт Городок: 31. Добряни. 32. Годвищі.

8. Повіт Гусятин: 33. Говилів. 34. Суходіл. 35. Троянівка.

9. Повіт Збараж: 36. Лубянки. 37. Чернихівці.

10. Повіт Зборів: 38. Ярославичі. 39. Ярчівці. 40. Мшана. 41. Глинна. 42. Плугів. 43. Славна.

11. Повіт Золочів: 44. Риків. 45. Руживоля. 46. Красне. 47. Золочівка. 48. Ожидів. 49. Фирлеївка. 50. Юськовичі. 51. Зазулі. 52. Струтинь. 53. Кути.

12. Повіт Жовква: 54. Двірці. 55. Кошилів. 56. Нове Село.

13. Повіт Калуш: 57. Негівці. 58. Дубовиця. 59. Сільце.

14. Повіт Камінка: 60. Козлів. 61. Желехів малий. 62. Сілець-Беньків. 63. Руда. 64. Тадане. 65. Лани.

15. Повіт Коломия: 66–79. 14 фільварків.

16. Повіт Львів: 80. Яричів Новий. 81. Германів. 82. Білка коло Винник.

17. Повіт Перемишляни: 83. Глиняни. 84. Перемишляни. 85. Кореличі. 86. Лагодів. 87. Чуперносів. 88. Добряниці.

18. Повіт Підгайці: 89. Шумляни. 90. Голендри. 91. Сільце. 92. Золотники. 93. Рудники. 94. Теляче. 95. Мужилів.

19. Повіт Рава Руська: 96. Корчів. 97. Кревиця. 98. Хлівчани. 99. Воронів. 100. Карів. 101. Тарношин. 102. Хоронів.

20. Повіт Радехів: 103. Гайворони. 104. Павлів. 105. Дмитрів.

21. Повіт Рогатин: 106. Липиця долішна. 107. Чесники. 108. Мартинів старий. 109. Мартинів новий. 110. Демянів. 111. Тенетники. 112. Фирлеїв. 113. Книгиничі. 114. Букачівці.

22. Повіт Рудки: 115. Коропуж. 116. Бенькова Вишня. 117. Рудки. 118. Підгайчики.

23. Повіт Скалат: 119. Сороки коло Хоросткова. 120. Зарубанці. 121. Лиса Гора. 122. Мовчанівка. 123. Елеонорівка.

24. Повіт Сокаль: 124. Світезів. 125. Жужель. 126. Ванів. 127. Цеблів.

25. Повіт Станиславів: 128. Тисьменичани. 129. Колодіївка. 130. Дорогів. 131. Єзупіль.

26. Повіт Тернопіль: 132. Янівка. 133. Мшанець. 134. Ходачків. 135. Слобода-Городище.

27. Повіт Товмач: 136. Палагичі.

28. Повіт Яворів: 137. Нагачів.

29. Повіт Чесанів: 138. Дахнів.

30. Повіт Чортків: 139–144. 6. фільварків. 145. Біла.

Простір сих 145 маєтків виносить 109.472 га.

Якусь часть сього простору творять ліси і неужитки, які не йдуть на парцеляцію; якусь часть оставляли собі дотеперішні власники.

Скільки виносить простір, розпарцельований між кольоністів, можемо приблизно обчислити таким способом:

Парцеляцію вело перших п'ять з висше вичислених авторізованих інституцій (осталі три інституції дістали авторізацію аж в липні 1920.) і приватні особи.

Одна з тих авторізованих інституцій, "Towarzystwo agarno-osadnicze" оголосило, що за пів року розпарцельовано 20.000 моргів або 11.509.28 га.

Коли приймено таку саму інтензивність парцеляції для всіх п'яти авторізованих інституцій, то вони разом розпарцелювали 57.546.40 га.

Приватні авторизовані особи – на основі місцевих обчислень – розпарцелювали коло 20 % простору, який розпарцелювали інституції, отже 11.509.238 га.

Таким чином весь простір, розпарцельований між польських кольтоністів виносить 69.055.68 га.

Висше згадане “Towarzystwo agrarno-osadnicze” оголосило, що одну родину поселяно пересічно на 10 моргах. Се значить, що на 69.000 га (– 119.370 моргів) поселено 11.937 родин або – числячи на одну родину 5 осіб – 59.685 населення.

Отже білянс піврічної польської кольтонізації в Східній Галичині представляється так: На 69.000 га землі поселено 11.937 родин польських кольтоністів або 59.685 польського населення.

При такій самій інтензивности за один рік скольтонізувала-би Польша 138.000 га. Коли зважимо, що в десятиліттю 1902–1912 розпарцельовано в Східній Галичині і приватної ініціативи всего 151.568 га, – то побачимо, що однорічна кольтонізаційна діяльність польської держави майже дорівнює 10-літній приватній парцеляційній діяльності.

Як уже подано, весь запас землі на земельну реформу в Східній Галичині виносить 900.000 га.

З сього запасу треба оставити якусь скількість для дотеперішних власників, яких є 1.961 або кругло 2.000. Коли для них оставити по 100 га на родину, то для земельної реформи остане тільки 700.000 га.

При такій кольтонізаційній інтензивности, яку проявила Польша за першого пів року, скольтонізує вона тих 700.000 га за пять літ.

З сього вивід:

Коли польське правительство мати-ме змогу вести ухвалену соймом і підпирану цілою польською суспільністю кольтонізаційну політику в Східній Галичині далі з такою інтензивністю, з якою її розпочало, то за пять літ може

скольонізувати польським селянством з Польщі, весь запас землі, який знаходиться в краю для земельної реформи.

Се значить, що побіч польських дворів повстають заможні польські села, польський елемент збільшиться як що до числа, так і що до господарської сили, що в результаті дасть йому постійну політичну перевагу в краю, — а місцеве українське селянство, як доси наслідком недостачі землі жило в нужді і наслідком політичної переваги польських дідичів, в національнім поневоленню, так жити-ме і далі, позбавлене всяких виглядів поліпшити своє господарське положення через земельну реформу, засуджене на щораз більше національне поневолення і щораз більшу господарську руїну.

Таку долю готувить корінному українському населенню Східної Галичини, яке доси, не вважаючи на вікове польське поневолення, творить ще 70 % населення краю, кольонізаційна політика Польщі.

10. ПОЛЬСЬКА КОЛЬОНІЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ І МІЖНАРОДНЕ ПРАВО.

“Діяльність кольонізаційних комісій в Німеччині стягнуло на себе обурення цілого світа”. Отсі слова одного з визначних діячів польської кольонізації Східної Галичини* являються найбільше проречистим засудом кольонізаційної політики Польщі супроти українського народу.

Коли кольонізаційна політика Німеччини в польській Познанщині стягнула на себе обурення цілого світа, то на скільки більше обурення цілого світа повинно звернутися проти Польщі за її кольонізаційну політику в українській Східній Галичині!

На скільки більше, — кажемо, — бо коли кольонізаційна політика Німеччини супроти Поляків знаходила рішучий

* Див. стор. 366.

осуд значної частини німецької суспільності, то Польща ціла як один муж від консерватистів до соціалістів, хоче при помочі колонізаційної політики загарбати відвічно українську землю.

І ще є одна важна різниця між колонізаційною політикою Німеччини і Польщі.

Німеччина вела колонізаційну політику супроти польського народу на території, на яку розтягалася її суверенна власть, і в часі коли міжнародне право оставляло поневолені народи їх долі.

За те Польща веде без порівняння безогляднішу колонізаційну політику супроти українського народу на території, на якій її суверенна власть зовсім не прислугує, яка стоїть під охороною міжнародного права і на якій польське правительство виконує тільки провізоричний мандат Найвисшої Ради Мирової Конференції, і в часі, коли право самоозначення народів, — хоч товпане тими, які проголосили себе його оборонцями, — так глибоко вкорінилося в душу цілого культурного світа, що стало одним з основних елементів не тільки морального, але й писаного міжнародного права.

І коли ті, що обурювалися на колонізаційну політику Німеччини супроти польського народу, не мали ані обовязку, ані права ані змоги активно виступити проти сього злочину і поклати йому кінець, — то тепер ті культурні народи, які, зєдинені на Мировій Конференції і в Союзі Народів, взяли на себе обовязок завести новий лад в Європі, мають і право і обовязок поклати кінець злочини, якого допускається Польща на українським народі своєю колонізаційною політикою в Східній Галичині.

Бо, як сказано, Східна Галичина не підлягає суверенній власті польської держави, тільки стоїть під охороною міжнародного права і Найвисшої Ради Мирової Конференції, яка поручила Польщі тільки провізоричний мандат в сім краю.

З характеру сього мандату, — який означили им на іншій місці — ясно виходить, що Польща має право тільки то таких заряджень в Східній Галичині, які потрібні для вдержання порядку в краю. Поза сим она обовязана шанувати дотеперішні правні відносини, з окрема не робити нічого, що передужувало би будучність краю в її користь.

Що своїм земельним законодавством, на скільки польське правительство примінює його в Східній Галичині, і веденої на основі сього законодавства кольонізаційної політикою в сім краю Польща переступила границі сього мандату і нарушила міжнародне право, се ясне.

Се нарушення тим яркійше, що власне земельним питанню політика Польщі в Східній Галичині противиться ясно висловленій волі Найвисшої Ради Мирової Конференції.

В проекті статута для Східної Галичини, який ясна річ, є висловом волі Найвисшої Ради що-до сього краю, містяться що-до земельного питання отсі постанови:

“Артикул 9. Не можна буде переводити в Східній Галичині ніякої систематичної кольонізації при помочи кольоністів звні.”

“Артикул 12. Сойм Східної Галичини буде видавати закони в отсих справах:... 10/ Земельні питання.”

“Артикул 13. ...Коли законодатна ухвала в земельній справі після діткнення її ветом губернатора, буде протягом одного року рішена на ново соймом більшістю двох третин, тоді справа буде безпосередно предложена польським правительством Союзови Народів. Рада Союза Народів рішить більшістю голосів про акцію, яка повинна бути переведена, та про зарядження, які повинні бути видані, відповідно до того, що признав за користне і вказане в данних обставинах.

З тих постанов ясно виходить: 1) що по волі Найвисшої Ради земельне питання в Східній Галичині має належати до компетенції Східно-галицького сойму; 2) що на випадок конфлікту між східно-галицьким соймом і польським правительством (яке реперезентує східно-галицький губернатор)

має рішати Союз Народів; 3) що кольонізація Східної Галичини кольоністами зпоза границь краю має бути абсолютно заборонена.

Тимчасом Польща поступає як раз противно: польський сойм видає закони, а польське правительство розпорядки, які мають за ціл як найшвидше рішати земельне питання в Східній Галичині через скольонізуваня краю елементом зпоза границь краю.

Знаючи волю Найвисшої Ради що-до земельного питання в Східній Галичині, Польща хоче використати свій провізоричний мандат в сім краю, на те, щоб до часу, заки Найвисша Рада видасть дефінітивне рішення, скольонізувати край польським елементом і так поставити Найвисшу Раду перед довершений факт.

Супроти сього не тільки цілий культурний світ повинен звернути своє обурення проти кольонізаційної політики Польщі в Східній Галичині, але також Найвисша Рада Мирової Конференції має обовязок своїми зарядженнями покласти конець сьому винищуванню українського народу на його землі.

Наші домагання.

I. На основі всего висше сказаного правительство Західно-Української Народної Республіки домагається від Найвисшої Ради Мирової Конференції видання і переведення отсих заряджень:

1). Заборонити польському правительству приміннювати польські земельні закони і розпорядки в Східній Галичині.

2). Наказати польському правительству уневажнити всі контракти купна-продажі землі в Східній Галичині, заключені особами, які перед 1. падолиста 1918 не мали права приналежности в одній з громад Східної Галичини. Уневажнення має обняти всі контракти заключені під польською окупаційною властю.

3). Привернути в Східній Галичині свобідний оборот землею на основі попереднього правного стану.

4). Заборонити кольонізаційну парцеляцію Східної Галичини при помочи польських кольоністів зпоза границь краю.

5). Відложити рішення земельного питання в Східній Галичині до часу коли буде дефінітивно вирішене державне становище Східної Галичини.

II. Правительство Західно-Української Народної Республіки заявляє, що український нарід Східної Галичини ніколи не признає — як взагалі так і з окрема в земельнім питанню — фактів довершених польською окупаційною властю і швидше чи пізнійше, ставши правним господарем своєї землі, уневажнить їх як версайський договір уневажнив факти довершені німецьким правлінням в Альзації і Льотарингії. —

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 296. Машинопис. Копія.

№ 120

ЦІЛКОМ ТАЄМНИЙ ЛИСТ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УНР ГОЛОВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ У ПРАЗІ ПРО ПОЗИЦІЮ УРЯДУ ЩОДО ГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ

14 грудня 1920 р.

У.Н.Р.
МІНІСТЕРСТВО
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ

В І Д Л И С

Департамент Чужоз. Зносин.
14 грудня 1920 р.
м. Тарнів

К О П І Я

Ч. ССХХVII/537
ГОЛОВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ
У.Н.Р.
в Празі.

Строго довірно!

В звязку з заключенням квітневого політичного договору Уряду У.Н.Р. з Урядом Польської Річипосполітої, в якому зазначені західні кордони нашої держави — питання державної приналежності Східньої Галичини, як також питання про компетенцію рішати про долю цієї країни — зробилося предметом численних політичних декларацій і протестів де-яких кол галицького та наддніпрянського громадянства, а подекуди і обектом дипломатичних розмов та пертрак-тацій з представниками чужоземних держав.

Верховній Владі, яку представляє п. Головний Отаман, і Урядові У.Н.Р. деякі кола українського громадянства роблять закиди, наче б то вони зріклися Східньої Галичини і віддали її під панування Польщі.

Рівно ж де-які представники Польської Республіки старались прихилити представників У.Н.Р. до прийяття формули, що “Україна без Польщі існувати не може, Польща без Галичини” — значить, що українські Представники за кордоном мусять переконувати уряди чужоземних держав особливо англійський, який ворожо ставиться до імперіялізму Польщі, — що Галичина мусить належати до Польщі.

Все вищезазначене примушує Міністерство Закордонних Справ подати Вам, Вельмишановний Пане После, свої міркування про становище Уряду У.Н.Р. в галицькому питанню і прохає Вас керуватися ними в своїй роботі.

По упадку Габсбурської монархії — український нарід Східньої Галичини, опираючись на право самоозначення, проголосив свій край самостійною Західньо-Українською Республікою і потім на основі однушної волі народа зєднався з Українською Народною Республікою.

Але цим зеднанням — не вирішено і не могло бути вирішене питання державної приналежності території Східньої Галичини, бо Східна Галичина була частиною території б.

Австро-угорщини і тому вона і всі інші території підпадала рішенню Союзних та заприятинних держав — себсто точно сказати — рішенню найвищої Ради (стаття 91 Санжерменського договору).

25-го червня 1919 року Найвища Рада помимо ріжучого протесту з Сторони Української Делегації надала санкцію польській окупації Східньої Галичини, а постановою від 11-го липня м. р. віддала управу над нею Польщі на основі окремого договору між Польщею і Антантою, а українському народови обіцяла, що той договір забезпечуватиме по змозі автономію території як також політичні, релігійні і особисті вольности населення і спиратиметься на праві самоозначення, яке населення Галичини пізніше що до своєї політичної приналежности виконає.

Зазначене становище в галицькій справі зокрема в справі приналежности — було змінене тимчасовим Статутом для Східньої Галичини прийнятим на засіданню Найвищої Ради 20/XI.1919 р. Ухваленим статутом Найвища Рада надавала Східній Галичині автономію але відбирала населенню цієї території право самоозначення, а саме постановила, що по 25-ти роках польської управи — має рішати не воля народу, а Ліга Націй.

Після того на домагання Поляків Найвища Рада рішила завісити свою ухвалу про тимчасовий характер приналежности Східньої Галичини до Польщі — застерігаючи собі рішити цю справу пізніше (а до часу рішення віддала Східню Галичину під дальшу окупацію Польщі).

Таким чином справа Східньої Галичини була і є обектом міжнародного права та його диктуючих тепер чинників і вона не могла і не може бути вирішена ні волею населення, ні тим більше квітневим договором Уряду У.Н.Р. з Урядом Річипосполітої польської.

Уряд У.Н.Р. не тільки не мав права рішати про долю Східньої Галичини з погляду міжнародного права, але він

не міг цього зробити і на основі державно-правної окремішності Східньої Галичини, бо зеднання обох республік вправді наступило, але фактичної злуки зовсім не переведено і Західньо-Українська Республіка лишилася і надалі самостійною і незалежною.

На підставі умов від 2/12 1918 року і 3./1.1919 року Галицька Національна Рада затримала аж до часу скликання установчих зборів обох Республік найвищу законодавчу владу що до території Західньої Области У.Н.Р., а виконання цивільної і військової адміністрації доручила своєму, перед нею відповідальному, державному Секретарятові, як виконавчому органу.

З актів злуки виходить, що Західна Область УНР, стоячи на ґрунті державно-правної окремішності Східньої Галичини і вважаючи, що питання її політичної приналежності належить до вирішення міжнародніх чинників, які безпосередно візьмуть увагу на волю населення цієї країни, — не міг ні насильно відривати ні зрікатися на користь Польщі Східньої Галичини і визнаючися Західні кордони в декларації Української Дипломатичної Місії в Річпосполітій Польській від 2-го грудня 1919 року і після того в політичному договорі від 21-го квітня 1920 року не мав ні права, ні наміру предрішати питання про політичне становище Східньої Галичини.

Подаю Вам, вельмишановний Пане После, вищезазначені міркування, прохаю Вас взяти їх під ласкаву увагу, інформувати правильно офіціяльні закордонні, політичні і суспільні громадські круги про становище Уряду У.Н.Р. в галицькій справі, як також давати відповідні пояснення польським Представникам за кордоном.

Також прошу Вас, інформувати Міністерство Закордонних Справ про стан галицького питання за кордоном, особливо в тій державі, в якій Ви акредитовані.

Прошу Вас, Вельмишановний Пане После, прийняти вислови найглибшої пошани.

МІНІСТР ЗАКОРДОННИХ СПРАВ: (підпис) **НІКОВСЬКИЙ**.
За Директора Департаменту Чужоземних Зносин: (підпис)
КІЛІМНИК.

За згідність відпису!

В Празі, дня 24. грудня 1920.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78.
Машинопис. Засвідчена копія.

№ 121

РОЗВІДУВАЛЬНЕ ДОНЕСЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ОФІЦЕРА ЗВ'ЯЗКУ У ЧЕРНІВЦЯХ ПІДПОРУЧНИКА ВЕЛОГЛОВСЬКОГО НАЧАЛЬНИЙ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИЦТВ ЗУНР У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

14 грудня 1920 р.

MELDUNEK WYWIADOWCZY Z DNIA
14. GRUDNIA 1920.
SPRAWY RUSINSKIE I RZĄD
UKR.-GAL. WE WIEDNIU.-

Stowarzyszenie rusińskie akademickie w Czerniowcach p. n. “Sojusz” o nastroju czysto bolszewickim rozwinęło w ostatnich czasach intensywne działanie nie tylko wśród rusinów czerniowieckich, lecz wysyła swoich agitatorów na prowincję, celem uświadamiania ludności rusińskiej, zamieszkałej na wsi. Hasłem ich jest zdobycie niepodległości przez bolszewizm. Ludność ruska na Bukowinie uznaje jedynie Petruszewicza i całą swą uwagę skierowała na rząd Ukr.-Gal.

We Wiedniu. Informatorem ludności ruskiej o działaniu i prądach politycznych rządu Ukr. Gal. we Wiedniu prócz “Sojuszu”, jest stowarzyszenie rusińskie “Zaporożec” w Czerniowcach. Organem tego stowarzyszenia jest “Wola Naroda”. Jak już poprzednio meldowałem, robota tych stowarzyszeń jest przychylnie widziana i popierana przez tut. misje czeskie. –

Rząd Gal.-Ukr. we Wiedniu: głową rządu – Petruszewicz, jego zastępcą – Dr. Perfecki, adwokat, b. dyrektor tow. asekuracyjnego. Ministerja nazywają się sekretarjami, ministrowie – sekretarzami. Prezesom rady sekretarzy – Holubowicz, b. dyrektor banku kredytowego ukraińskiego, sekretarzem spraw zagranicznych – Dr. Witwicki, Szef delegacji w Rydze Kost Lewicki, Szef biura propagandy Dr. Nazaruk. Biuro propagandy mieści się przy Windengasse i wysyła duże ilości literatury na Bukowinę i do Wschodniej Małopolski.

Delegaci przy rządach zagranicznych we Wiedniu – Dr. Sangalowicz, w Paryżu – Tomaszowski (b. profesor geografii we Lwowie), w Pradze – Dr. Buraczyński, w Berlinie – Dr. Eugenjusz Lewicki (germanofil, b. członek Reichstag’u, zajmuje się specjalnie prasą). We Wiedniu znajduje się również Gen. Grakow i Gen. Kurmanowicz.

Organem oficjalnym rządu Gal.-Ukr. jest gazeta “PRAPOR” w której są drukowane wszystkie rozporządzenia rządu. Drugim organem Ukr.-Gal. we Wiedniu jest “BOROTBA” jak i dawniej bolszewickiego kierunku (redaktor Witek, b. poseł z rejonu naftowego w Gal. wsch.). Od chwili rozbicia wojsk Gal. Ukr., kolonja rusińska we Wiedniu znacznie się zwiększyła, Wiedeń zaś zrobił się centrum życia politycznego i kulturalnego rusinów.

Około 15.X.20. Petruszewicz, podczas swejej podróży do Londynu, proponował rządowi angielskiemu koncesję naftową w całej Galicji Wschodniej, żądając wzamian poparcia sprawy rusińskiej w Lidze Narodów. Rząd angielski miał odrzucić zrobioną mu propozycję,

Rusini w Czechach: znajdujące się tam 2 brygady Gal.–Ukr. są nie uzbrojone, w oddziałach są przeważnie oficerowie czescy. Brygady te liczą się jako internowane, lecz zarówno oficerowie, jak i żołnierze korzystają z kompletnej prawie swobody. Liczba internowanych sięga do 15.000 ludzi, ostatnio zostali oni przeniesieni z Rusi Przykarpackiej do Reichenbergu. Tam też jest umieszczony oddział Kraussa. Pomimo widocznych sympatji Czechów do Rusinów i popierania ich sprawy, rząd czeski trzyma się względnie w rezerwie.

Rusini w Niemczech: w chwili zbliżenia się wojsk bolszewickich do granicy Wschodnich Prus, Niemcy wypuścili w Tuchalu internowanych przez władze polskie rusinów, którzy następnie przeszli granicę niemiecką i zostali internowani przez Niemców w liczbie około 12.000 ludzi.

Rusini w Włoszech: z dawnych jeńców austr. pozostało się we Włoszech jeszcze do 18.000 ludzi internowanych.

Rusini w Stanach Zjednoczonych P.A.: według ostatnich danych statystycznych w Stanach Zjednoczonych zamieszkuje 300.000 rusinów, grupujących się w 2 organizacje: 1). “Towarzystwo pomocy Ukraińcom” ma zażądanie niesienia pomocy internowanym w Polsce rusinom. 2). Stowarzyszenie “Niepodległa Ukraina”, rozwijające szeroką propagandę bibułową, wysyłając duże jej ilości do Europy (na Bukowinę przybywają stosy tej literatury, wysyłanej pocztą w formie

listów do prywatnych osób i masowo konfiskowanej przez cenzurę rumuńską; kierunek broszur prawie wyłącznie bolszewicki). Stowarzyszenie to liczy z górami 14.000 członków i stale marzy o wysłaniu oddziałów zbrojnych dla walki z Polską. Stowarzyszenie zasila pieniężnie rząd Petruszewicza, lecz niezbyt wielkimi sumami. Rząd Petruszewicza posiada obecnie w swej kasie raptem 10 milionów koron czeskich, przysyłanych z Ameryki.

Rusini na Węgrzech: przebywa obecnie na Węgrzech do 40.000 rusinów (cywilnych), którzy w swoim czasie częściowo uciekali, częściowo dobrowolnie wyemigrowali z Galicji; Węgrzy pragnęliby się ich pozbyć.

Stosunek Rumunji do Rusinów i rządu Petruszewicza. O ile Rumunja widziałaby chętnie ustalenie się Ukrainy petlurowskiej, o tyle do rządu Petruszewicza odnosi się negatywnie, jednocześnie jednak z pobłażaniem patrzy się na wysiłki rusińskie i zbytnio Rusinów u siebie nie krępuje. O udzielanej Rusinom przez Czechów pomocy jest poinformowana i tej robocie nie przeciwdziała. W zatargach między ludnością polską i rusińską na Bukowinie (np. w sprawach szkolnych lub mianowania władz lokalnych) wydaje się, że władze rumuńskie skłonniejsze są raczej wziąć stronę elementu polskiego niż ruskiego. Do wojskowych b. wojsk Gal.-Ukr. władze wojskowe rumuńskie odnoszą się przyjaźnie i żadnych trudności im nie czynią np. rotm. Tabora (z III. bryg. U.S.S. internowany w Polsce po przejściu brygady od bolszewików na naszą stronę) powrócił w listopadzie do Czerniowiec i podał prośbę o przyjęcie go do armji rum. Prośba będzie prawdopodobnie uwzględniona.

Według krążących tu wiadomości Petruszewicz i Metropolita Szeptycki wyjechali do Genewy celem

przedstawienia żądań rusińskich w Lidze Narodów. Powstała nowa koncepcja w której rusini godziliby się na oddanie Galicji wschodniej Czechom na analogicznych warunkach jak Ruś Przykarpacka.

*Wielogłowski ppor.
i oficer łącznikowy W.P.
w Czerniowcach.*

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 263–266.

№ 122

ІНФОРМАЦІЯ З ВІДНЯ ПРО РОЗГЛЯД СХІДНОГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ В ЛІЗИ НАЦІЙ У ЖЕНЕВІ

18 грудня 1920 р.

Z okazji ogólnej konferencji Ligi Narodów w Genewie, w czasie od 15. listopada do 15. grudnia 1920 wyjechała tam Delegacya ukraińskiej Nacyonalnej Rady, pod przewodnictwem prezesa Dra Eugeniusza Petruszewzcza, w skład której wchodziłi oprócz niego: Dr. Kość Lewicki, Stefan Witwicki i Ernest Hreiter. Wedle programu umówionego jeszcze we Wiedniu zadaniem Delegacyi było: przedstawić przed oczami zebranych tam delegatów prawie ze wszystkich Państw świata, kierunek polskiego okupacyjnego regime w naszym kraju oraz postawić sprawę politycznego losu Wschodniej Galicyi na porządku dziennym ogólnej konferencji Ligi Narodów i spowodować rozstrzygnięcie tego pytania w myśl naszych żądań.

Instytucja Ligi Narodów w stosunkach międzynarodowych jest czemś zupełnie nowem. Jej zasadnicze zadanie: strzeżenie sprawiedliwości i pokoju w życiu międzynarodowym. Większa część postanowień o organizacyi Ligi Narodów odnosi się do procesu /procederu?/ jakim załatwiane mają być możliwe spory pomiędzy poszczególnymi państwami aby niedopuszczyć do wojny. Specyjalnego postanowienia, jakie by mogło być przystosowane do naszej sprawy niema. Do tego Państwa ententy /a są one przewodnikami Ligi Narodów/ stoją na tem stanowisku, że rozstrzygnięcia Ligi Narodów nie mogą w żadnym wypadku dotyczyć spraw, rozstrzygniętych już przez pokój wersalski i przez dalsze związane z nim pokojowe traktaty. W końcu obecne chwilowe międzynarodowe położenie jest takie, że rozstrzygnięcie naszej sprawy jeszcze ciągle dalej się odwleka.

W szczególności na podstawie zebranych przez nas informacji na miejscu t. j. w Genewie, stanowisko nasze wygląda tak:

Pytanie Wschodniej Galicyi /to już do znudzenia sta prawda/ związane jest z pytaniem wschodu i wskutek niewyjaśnionych stosunków w Rosyi pozostaje dotychczas nierozstrzygnięte a oprócz tego jest ono teraz mało aktualne. Nikt nieprzyniewolony tem pytaniem, w obecnej chwili już nie zajmuje się. Mogłyby pytanie to wysunąć tylko same zdarzania: Bolszewicko-polska wojna, albo pokój. Gdyby wskutek tych faktów, sprawa nasza weszłaby na porządek dzienny międzynarodowych rozważań, rozstrzygnięcie jej nastąpiłoby natychmiast. A w jakim sensie?: - Anglia stoi dotychczas na stanowisku, że ze Wschodniej Galicyi należy utworzyć osobną jednostkę państwową pod kontrolą

międzynarodową. W żadnym wypadku Anglia nie zgodzi się na przyłączenie Wschodniej Galicyi do Polski, ona przeciwną jest nawet polskiemu mandatowi dla administracyi Galicyą i na żądanie Lloyd Georgea zawieszony został statut, jakim miał być ustanowiony ten mandat.

Co do Francyi to niektóre koła już obecnie przyznają, że w sprawie wschodnio-galicyjskiej polityka francuska zrobiła pomyłkę. Ale przecież obecny franko-polski blok, aż nadto dużo ma wspólnych interesów i nadto dużo na okół sentymentów, aby Francya już teraz pogodziła się z poglądem Anglii. Chociaż Francya poczuwa się za związaną swym przedwojennym traktatem z Rosyą, wedle którego Galicya powinna przypaść Rosyi, to jednak ze względu na nieuporządkowane tam stosunki chciałaby ona oddać nasz kraj tymczasowo w administracyę Polsce na podstawie wygotowanego na naszą korzyść statutu. /Francuski prem ze względu na możliwość polsko-rosyjskiego pokoju w Londynie poruszył tam i kwestyę galicyjską z wnioskiem, ażeby już teraz rozpoczęto nad tem dyskusyę i rozstrzygnięto ją w powyżej podanym kierunku, jednak Rząd angielski nie wyraził dotychczas swojej zgody/.

Z wywiadów naszego przedstawiciela w Waszyngtonie wynika, że Ameryka pogodziłaby się także z utworzeniem ze Wschodniej Galicyi samodzielnego Państwa, lecz Ameryka nie bierze udziału ani w Najwyższej Radzie, ani w Lidze Narodów.

Włochy i Japonia co do naszej sprawy bliższe są do poglądu angielskiego jak francuskiego, jednak inicjatywy w tej sprawie nie podejmą i będą wyczekiwały dokąd jej nie podejmie kto inny.

Wobec wszystkiego tego co dotychczas powiedziano, okazuje się rzeczą nie wskazaną, domagać się postawienia naszych żądań na Lidze Narodów, ponieważ one mogłyby być tam odrzucone i w ten sposób sprawa do pewnego stopnia byłaby przesądzoną. Na wszelki wypadek sprawa wymaga zasadniczego przygotowania. Do tego przyłączyła się i ta formalna trudność, że celem postawienia naszej sprawy na porządku dziennym obrad Ligi Narodów, było rzeczą konieczną, aby ktoś z członków Ligi wysunął ją jako swój wniosek, a takiego wnioskodawcy nie można było znaleźć w obecnych warunkach.

Wobec tego na podstawie własnych spostrzeżeń i na podstawie rad udzielonych nam przez przychylnych polityków postanowiliśmy nieforsować naszej sprawy w obecnej chwili na Lidze Narodów. Pomimo tego wnieśliśmy tam swój memoriał z żądaniem, aby Liga Narodów przyczyniła się do zrealizowania naszego prawa samooznaczenia odpowiednio do woli ukraińskiego narodu jako przeważającej większości, mającej prawo do samodzielnego państwowego życia. Dalej postawiliśmy żądanie, ażeby aż do czasu dokąd to prawo nie będzie zrealizowane – władza we Wschodniej Galicyi była oddaną urzędowi utworzonemu z miejscowej ludności odpowiednio do liczebnej siły poszczególnych narodowości w kraju, a jaki stałby pod protektoratem międzynarodowej komisji. W końcu postawiliśmy żądanie, ażeby przez Ligę Narodów przyznana była przy tej instytucyi, reprezentacya ukraińskiej nacyonalnej Rady, dlatego, ażeby ona mogła przez Ligą Narodów zastępować żądania ukraińskiego narodu we Wschodniej Galicyi.

Delegacya do Ligi Narodów przyjętą była przez Przedstawicieli Anglii, Francyi, Italii, Japonii oraz przez

Prezydenta Ligi Hymansa i Przedstawiciela Generalnego Sekretaryatu. Wszystkim tym politykom przedstawiono dokładnie stan naszej sprawy i polskie okupacyjne regime we Wschodniej Galicyi, a oprócz tego wszystkim Delegatom Ligi Narodów rozesłano nasz powyżej wspomniany główny memoriał z osob dodatkiem /wniosionym również do Ligi Narodów/, jaki mieści prawnopaństwowy pogląd wschodnio-galicyskie pytania, oraz krótki obraz okupacyjnego regimu we Wschodniej Galicyi. Oprócz tego rozesłano wszystkim delegatom opis ostatnich nadużyć polskich, oraz pis w sprawie kolonizacji Wschodniej Galicyi, wniesione również do Generalnego Sekretaryatu Ligi Narodów.

U wszystkich obcych przedstawicieli spotkali się nasi delegaci z wielkimi sympatjami dla naszej sprawy. Wogóle należy podkreślić, że Polska do reszty utraciła te sympatyje jakie miała dotychczas, nawet we Francyi i że jeżeli będziemy uważać te zmiany w nastrojach zagranicą za siłę moralną, to trzeba przyznać, że ona jest za nami. Ta siła w rozstrzygnięciu naszej sprawy jakie powinno nastąpić w ciąg tego lata, na wszelki wypadek odegra swoją znaczną rolę.

Ta zmiana w nastrojach wobec Polski i nas objawia się na zewnątrz w prasie francuskiej, dotychczas dla nas nieprzystępnej, a niektórzy redaktorowie miejscowych dzienników genewskich, rozchodzących się i zagranicą, oświadczyli nam, że oddadzą swoje usługi na obronę naszej sprawy, jakiej życzą sobie być zastępcami. – Także we wszystkich miejscowych francuskich dziennikach pojawił się komunikat o przybyciu naszej delegacyi i o jej zadaniu, następnie przedruk naszego głównego memoriału, a w końcu komunikat o naszej audyencji u Prezydenta Ligi Narodów.

Oprócz tego członkowie delegacyi odbyli szereg rozmów z przedstawicielami zagranicznej prasy.

Dla dokładnego obrazu co do naszego międzynarodowego położenia należy dodać, że Polska dotychczas nie ma mandatu do administrowania Wschodnią Galicyą. W szczególności na podstawie postanowienia Najwyższej Rady konferencyi pokojowej z dnia 25. czerwca 1919 pozwolono polskiej armii przedłużać operacye wojenne po linję Zbrucza. To wszystko – na czym Polska opiera swoją okupacyę Wschodniej Galicyi. W postanowieniu z 11. lipca 1919 Rada Najwyższa oświadczyła, że Polsce przekazaną będzie administracya Wschodniej Galicyi, gdy Polska zawrze z Państwami ententy umowę, jaką zagwarantowana będzie Wschodniej Galicyi autonomia terytoryalna i jaka opierać się będzie ostatecznie na prawie nacyonalnego samostanowienia, które miało być wykonane przez samą ludność i ostatecznie rozstrzygnąć o politycznym losie kraju. A więc oddanie Wschodniej Galicyi w administracyę Polsce zawarunkowane jest zawarciem umowy między Polską a Państwami ententy co do takiej administracyi, a takiej umowy dotychczas nie zawarto. W ten sposób Polska jest i dotychczas tylko faktycznym okupantem. Natomiast projektem statutu /zawieszonego/ z 20. listopada 1919, postanowieniem Najwyższej Rady pokojowej konferencyi z 8. grudnia 1919 i traktatem w Saivre z 10. sierpnia 1920 uznano Galicyę za osobną międzynarodową jednostę a w szczególności projektem statutu postanowiono, że Wschodnia Galicya staje się przedmiotem państwowego prawa i osobną jednostką, jaka ma prawo do swego przedstawicielstwa w stosunkach międzynarodowych; tym samym projektem statutu oznaczono granice Wschodniej Galicyi, a postanowieniem

Najwyższej Rady z 8. grudnia 1919 określono prowizoryczne granice na Wschodzie, przyczem granica ta idzie linią Grodno – Przemyśl, i powiedziano, że Polska tylko do tej granicy ma prawo zaprowadzić administrację cywilną. W końcu traktatem w Saivre, zawartym pomiędzy Czecho-Słowacją, Węgrami, Rumunią i Polską z jednej, a Państwami ententy z drugiej strony, oznaczono ostateczne granice, pomiędzy wspomnianymi powyżej Państwami a Wschodnią Galicyą. Imieniem Wschodniej Galicyi podpisywała ten traktat ententa.

Taki jest w najogólniejszych zarysach praw stan wschodnio-galicyskiego pytania.

W najbliższych dniach ma nastąpić rekonstrukcja Rządu w ten sposób, że p. Dr. Kość Lewicki obejmie urząd spraw zagranicznych, p. Dr. Nazaruk urząd prasy i propagandy, a Stefan Witwicki, pozosta członkiem rządu bez resortu, obejmie przewodnictwo Delegacyi paryskiej i w charakterze przewodniczącego tej Delegacyi będzie prowadził zastępstwo naszych interesów również w Londynie. Odpowiednio do zebranych informacji za granicą, sprawa nasza będzie forsowana przez nas, lub też nie na Lidze Narodów. – Na razie ograniczyliśmy się do tego tylko, aby ją tam przedłożyć.

Wiedec, dnia 18. grudnia 1920.

ДАЛО, ф. 271, оп. 1, спр. 382, арк. 29–31.

№ 123

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО ПОРУШЕННЯ
ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ
ПРАВ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ***26 грудня 1920 р.*

Ексцеленціє!

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини дозволяю собі звернути увагу Вашої ексцеленції на порушення права Східної Галичини польською окупаційною владою:

На основі міжнародних рішень Східна Галичина як частина бувшої австрійської держави являється окремою територіальною одиницею, якої політичне становище досі не є вирішене державами антанти. Польща є тільки фактичним окупантом краю. На се мав я честь подрібно звернути увагу Вашої Ексцеленції у своїм письмі з 22. грудня 1920 р. про ухвалу польського сойму в справі поділу Східної Галичини на 3 департаменти.

Та проте Польща вважає Східну Галичину частиною польської держави а мешканців її трактує як горожан польської держави. І так

1. Органи польської окупаційної влади примінують всі закони польського сойму і всі розпорядки центрального варшавського уряду до Східної Галичини.

2. На мешканців Східної Галичини накладають фінансові тягарі, якими могли би обтяжувати тільки своїх горожан. І так розпорядком Ради Оборони польської держави з дня 20. серпня 1920 р., і виконуючим розпорядком Міністерства Внутрішних справ з дня 27. серпня 1920 р. наложено на населення одноразову данину в натурі на потреби польської армії. Ці розпорядки примінено і до населення Східної Галичини, їх виконано в цілім краю і їх переве-

дення погіршує господарські і санітарні відносини серед населення в краю; вже тепер панує серед населення Східної Галичини винищеного світовою, українсько-польською і польсько-більшевицькою війною великий брак одіжи, білля і обуви, — і сей брак є одинокою з причин поширювання пошестних недуг у Східній Галичині.

3. Крім того на всіх мешканців Східної Галичини наложено обов'язок примусової віддачі певної частини майна в хосен польського державного скарбу; ту фінансову трансакцію названо примусовою позичкою.

4. Мешканців Східної Галичини силують польські власти признавати себе горожанами польської держави і так нпр. всім учителям середніх шкіл доручено виповнити квестіонар, а яким міститься рубрика про державну приналежність. Учителів, Українців, силувано вписувати в тій рубриці, що вони є горожанами польської держави, під грозою увільнення зі служби. Так нпр. професора VII-ої гімназії у Львові о. Дам'яна Лопатинського, який вписав в згаданій рубриці, що він є горожанином Східної Галичини, директор тої гімназії п. д-р Йосиф Ногай без ніяких доходжень звільнив негайно зі служби. Шкільний інспектор д-р Іван Копач велів всім учителям I-ої гімназії у Львові, виповнити дотичну рубрику наведеного квестіонера; “Державна приналежність до польської Річипосполитої”, бо в притивнім случаю будуть звільнені зі служби. Таким самим насильством директор д-р Нітман присилував до такої самої заяви Українців учителів жіночої семінарії у Львові. Таким самим способом силувано до аналогічної заяви Українців учителів інших середніх шкіл у Львові і в цілій Східній Галичині.

5. Польська окупаційна влада наміряє перевести в цілій Східній Галичині конскрипцію, в якій має бути уміщена також рубрика про державну приналежність, хоч політичне становище Східної Галичини досі не є вирішене. Розуміється

польськими окупаційними властями будуть вжиті відповідні міри, щоб та рубрика була виповнена кожним мешканцем краю в бажанім для них зміслі.

6. Мешканців Східної Галичини польської національності силується до військової служби до польської армії, а таксамо деяких мешканців української національності. І так нпр. Павла Руру, Йосифа Руру і Матея Моравського, всіх зводник повіт Бібрка обжаловується перед Експозитурою військового суду ДОГ в Перемишлянах до ч. док. 8910/20 і Е132/20 о злочин де з польського війська. Всі названі є Українцями і взято примусово до польського війська. Як Українці служили Матвій Моравський і Йосиф Рура при українській галицькій армії, а саме перший як підстаршина, від 1. січня 1919 р. аж до уступлення українських військ зі Східної Галичини, а другий дістався як український жовнір дня 3. липня 1919 р. у польський полон і перебував довший час як українських полонений в польському таборі в Вадовицях. Всі три є греко-католиками і на це мають посвідки греко-католицького уряду парохіяльного в Водниках. Мимо того примусово забрано їх до польського війська, заприсяжено а коли вони втекли, оскаржується їх о злочин дезерції. Станислава Булу родом з Медич, повіт Дрогобич там приналежного, який не був навіть заприсяжений як польський жовнір, засуджено за дезерцію з польської армії на рік вязниці.

На тій основі і імени Української Національної Ради прошу Ваше правительство поробити відповідні заходи:

1. Щоби до території і до мешканців Східної Галичини були бережені інтернаціональні постанови,

2. щоби всі зарядження польської окупаційної влади, противні інтернаціональному праву відносно Східної Галичини, були уневаженні,

3. щоби мешканцям краю були повернені всі шкоди, спричинені противними зарядженнями польської окупаційної влади.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 26 грудня 1920.

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294.
Машинопис. Копія.

№ 124

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО УТВОРЕННЯ
ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ В ІТАЛІЇ
З РЕЗОЛЮЦІЄЮ ПРЕЗИДЕНТА
ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ОЛЕКСАНДРА КОЛЕССИ
ГОЛОВОЮ МІСІЇ**

26 грудня 1920 р.

**До
Високодостойного Пана**

Президента ЗУНР

у Відни.

В полагодженню даного мені доручення предложити внесення що до сформовання надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР до Італії вношу:

1. Щоби головою тої місії іменувати П. Д-ра Олександра Колессу, Проф. університету тепер у Відні.

2. Секретарем тої ж місії іменувати о. Хаверія Бона.
Одночасно долучаю декрети номінаційні для згаданих кандидатів.

Відень, дня 26, грудня 1920.

Степан Витвицький
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

Резолюція: До уряду Диктатора ЗУНР для
справ закордонних
В прилозі маю честь переслати оригінальні
декрети і призначення
1) Проф. Д-р Олександра Колесси головою
надзвичайної дипломатичної місії...

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77.
Машинопис. Оригінал.

№ 125

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
ТАРАСОВІ ШУХЕВИЧУ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ЙОГО
УРЯДОВЦЕМ ПРЕДСТАВНИЦТВА У БЕРЛІНІ**

29 грудня 1920 р.

**До Високоповажного Пана Тараса Шухевича
в Берліні.**

З дорученням п. Президента д-ра Євгена Петрушевича
іменую Вас урядовцем Представництва ЗУНР в Берліні
з днем 1. падолиста 1920.

Ваша платня буде виносити тисяч /1.000/ нім. марок місячно.

Відень, дня 29. грудня 1920.

Уповновласнений для Справ Закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Копія.

№ 126

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
УРЯДОВІ БОЛГАРІЇ ВІДНОСНО КОЛИШНІХ
ВІЙСЬКОВИКІВ УГА, ЩО ОПИНИЛИСЯ
НА ЇЇ ТЕРИТОРІЇ**

29 грудня 1920 р.

Ч. 636/20.

До

Високого Уряду Королівства Болгарії

в Софії

Після донесень, які одержав підписаний Уряд Східної Галичини, на територію болгарську мали перейти разом з відділами військ Генерала Врангля, також частини східно-галицької армії, яка літом 1919 р. перед переважаючими польськими силами опустила Східну Галичину і перейшла на територію давньої російської України. Число людей тої армії, що опинилась щойно в Болгарії має доходити до 5.000.

Оскільки би ті донесення відповідали правді, підписаний Уряд просить, щоби Високий Уряд зволив:

1) з частин галицької армії, що остають на болгарській території утворити окрему одиницю і помістити її в окремім таборі, сепаровану від інших військових яких-небудь чужих відділів, що остають в Болгарії та не відмовити їм головно моральної опіки,

2) виплачувати жовнірам їх жовнірські побори а офіцирам їх офіцирські платні,

3) щоби дозволено відпоручникови підписаного Уряду виїхати до Болгарії та відвідати там згадані наші військові відділи.

Відень, дня 28. грудня 1920.

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297.
Машинопис. Копія.

№ 127

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ ЗУНР У ЛОНДОНІ

30 грудня 1920 р.

На внесення Уповноваженого для справ закордонних установляю отсей статут для Надзвичайної Дипломатичної Місії ЗУНР в Льондоні:

1) Надзвичайна Дипломатична Місія в Льондоні складається з голови, 1 члена і 1 урядовця.

2) Всі справи, які входять в компетенцію Місії рішає голова.

3) Член Місії відповідно інструкціям голови Місії поладжує ті справи дипломатичного характеру, які означить голова.

4) Урядовець Місії виконує обов'язки, яких відповідно розпорядженню голови Місії вимагає внутрішнє діловодство Місії.

Відень, дня 30 грудня 1920.

Печатка Диктатора ЗУНР

Є. Петрушевич

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 7, арк. 19. Машинопис. Оригінал.

№ 128

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ ЗУНР У РИМІ

30 грудня 1920 р.

На внесення уповноваженого для справ закордонних установляю отсей статут для Надзвичайної Дипломатичної Місії ЗУНР в Римі:

1) Надзвичайна Дипломатична Місія в Римі складається з голови і 1 урядовця.

2) Всі справи, які входять в компетенцію Місії рішає голова.

3) Урядовець Місії виконує обов'язки, яких відповідно розпорядженню голови Місії вимагає внутрішнє діловодство Місії та полагоджує ті справи дипломатичного характеру, які будуть йому доручені головою Місії; в полагодженню тих справ він придержується точно інструкцій, які дасть йому голова.

Відень, дня 30 грудня 1920.

Печатка Диктатора ЗУНР

Є. Петрушевич

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 7, арк. 20. Машинопис. Оригінал.

№ 129

**ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР
НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ**

30 грудня 1920 р.

На внесення Уповноваженого для справ закордонних установляю отсей статут для Делегації ЗУНР на Мирову Конференцію в Парижі:

- 1) Делегація складається з голови і двох урядовців.
- 2) Всі справи, які входять в компетенцію Делегації рішає голова.
- 3) Урядовці Делегації виконують обовязки, яких відповідно розпорядженню голови Делегації вимагає внутрішнє діловодство Делегації та полагаджують ті справи дипломатичного характеру, які будуть їм доручені головою Делегації; в полагодженню тих справ, вони придержуються точно інструкцій, які дасть їм голова.
- 4) Всі інші постанови відносно організації Місії, траять силу.

Відень, дня 30 грудня 1920.

Печатка Диктатора ЗУНР

Є. Петрушевич

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 7, арк. 18. Машинопис. Оригінал.

№ 130

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ З ПРИВОДУ
ПОДАЛЬШИХ НАДУЖИТЬ
ТА ЗНУЩАНЬ ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАНТІВ
НАД НАСЕЛЕННЯМ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ***30 грудня 1920 р.***Ваша Ексцеленціє!**

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі предложити Вашій Ексцеленції дальші акти надужить та знущань польських окупаційних властей у Східній Галичині над українським населенням:

1. В другій половині вересня в селі Вербилівці рогатинського повіту спалило польське військо 27 господарств разом із цілим майном. Коли підчас пожару люде із околиці прийшли на місце і хотіли зльокалізувати пожежу, польські жовніри загрозили розстрілом кожному, хто поважиться ратувати будинки перед шаліючим огнем.

В тім самім повіті, в селі Фірлеїв, польська патруля убила Павла Дороша, який із припоручення сеїж, ніс зареквірований для війська овес, поціливши його кулею із кріса в пахвину.

Додати треба, що се село, ще в часі коли велася оружна боротьба з большевиками, польська артилерія безпотрібно острілювала, бо ні в селі ні в околиці не було большевиків, причім одну жінчину убито, а другу тяжко ранено.

В тім самім селі з початком жовтня 1920 р. місцева жандармерія застрілила одного парубка із села Мальної, якого арештував і привів до жандармерії польський провокатор, що перебраний за селянина, впросився під позором утікаючого із польського полону українського жовніра до згаданого парубка на ніч і своїми розмовами спровокував у сего

парубка вислів невдоволення із пановання Поляків над Українцями.

Селянина Степана Михалевича з Рожанки нижньої пов. скільського приарештувала тухольська державна поліція 23. вересня 1920 р. під покришкою, що брав участь в повстанню. Побивши до крові скованого ланцухом знятим із пса, розбито йому лице кольбою, посічено його тіло нагаями, а для постраху оден з поліцаїв водив його на посторонку немов пса по цілому селі. Державний поліцай, що ескортував Михалевича з Рожанки нижньої до Тухлі, по дорозі замордував арештанта, а на оправдання свого звірського вчинку зложив рапорт, що Михалевич украв багнет та ним сам пробився. Дня 21. серпня 1920 р. прийшло польське військо до Підпотого пов. Долина і під проводом державної поліції приарештувало камерального лісничого з Ясени Михайла Ільницького, якому удалося утечи; з пімсти за утечу Ільницького військовий поліційний агент Гурский знущався на жені Ільницького, хочачи на ній вимусили, щоби вона подала місце укриття свого мужа, а коли Ільницька сего не хотіла зробити, приарештував її і відставив до Перемишля, де її по кількох днях звільнено.

Сей самий відділ арештував без ніякої причини старенького побережника на Осмолоді Петра Хрестика, і його доньку, яку нелюдсько побито. По кількох днях їх випущено на волю, не найшовши за ними найменшої вини.

Арештовано митрополичого лісничого Криницького забравши його і в його сина одержу та білля, хоч і сей не мав ніяких зносин із повстанцями.

В селі Перегінську, польське військо і жандармерія розграбило майже все майно місцевого населення, причім замордовано Василя Паука і Йосифа Зазуляка. В селі зрабовано все, що мало яку-небудь вартість.

В селі Славську відділ польського війська з поручником Міхальским на чолі, за його-ж дозволом рабував 26 і 27. серпня с.р. майно місцевого населення. Жовніри

розбігшись по селу, побивали всіх не виймаючи жінок і дітей. Ходили бандами по кількох від хати до хати і забирали із хат все, що їм під руки попалося. Не обійшлося без насильств над жінками і дівчатами, а дикі інстинкти проявилися також і в безцільнім нищенню улиїв з бжолами, які спалено по забранню меду. Шкода, яку спричинено в пасіках виносить около пів мільона марок, а шкода з рабунків ще найменше півтора мільона марок, бо забрано всю теплу одіж, білля, полотно і т. д., так, що люде остали в тім, в чім були убрані.

В селі Дмитрові повіт Радехів, били органи польської влади, буками, на публичнім місци молоду в слобнім строю і всіх дружок. В тім-же селі 60-літний чоловік дістав 200 буків, а польські аристократи числили удари.

В селі Гребінка в повіті Рава Руська польський князь Павло Сапега буками зганяв на примусові роботи в своїм дворі навіть 12-літних дітей.

В селі Річицях тогож повіту, польські жандарми привязували до коней Українців і волочили звязаних по селі.

Особливо нелюдське поведився сержант польського війська Турек, ще арештованих побивав, а навіть колов багнетом.

Дня 30. серпня 1920 р. прийшов другий відділ польського війська під проводом Кলেখовського. Сей відділ спалив на верхах 4 будинки і два обороги сіна та гонив за людьми віддаючи від часу до часу сальви із крисів.

Жовніри з того самого відділу побили в нелюдський спосіб Катамая, Маркова і Луку Винника.

В Ланах під Щирцем повіту львівського жандармська патруля під командою Чухновського вистрілом із криса вбила Дейнеку і Ярембу з Ланів, які йшли дорогою разом із товаришами.

Сталося се 3. жовтня 1920 р.

Державна львівська поліція, бажаючи вимусити признання від 13-літнього хлопця Володимира Хомяка, скатувала його, так, що він помер із побоїв.

Ся поліція виказує особлившу кровожадність, як виказують дальші побиття Арона Бергера і Герша Гругера, агентом сеї поліції Мазоховским, який в другій половині жовтня 1920 р. при переслуханні побив їх нелюдсько касетом, приказавши їм розібратися до голого тіла. Сі садистичні практики вивели із рівноваги навіть львівські польські днівники, які як “Газета Поранна” ч. 5565., “Газета Вечорна” ч. 5543 і “Слово Польське” ч. 543 п'янують бестіяльство функціонерів державної львівської поліції, характеризуючи поведіння їх як злочинців.

II. Польські власти безпеченства в супереч постановам карного поступовання, виарештовують дальше Українців, яких потім держиться місяцями по слідчих вязницях, в яких по причині середновічних уряджень, попадають люде в недуги, що є зародком передвчасної смерти.

Таких безправних арештовань доконано, арештуючи в часі від вересня до грудня 1920 р.: учителя в Рибниках Ю. Юськевича, учителя в Вербові Н. Петрицького, д-ра Е. Ловицького і канцелярійного урядника в Підгайцях проф. Ю. Міськевича і Данева в Бучачи.

О. Дмитра Бахівського в Тустановичах, Василя Сухового з Бережан, якого ведено вулицями Львова босого і без плаща, о. Йосифа Кучкуду, гр.-кат. катихита в Перемишлянах, д-ра Іляріона Боцюркова, адвоката і бувшого українського державного комісара в Бучачи, якого держиться в Чорткові, в вязниці, в кімнаті без вікон, де він разом із другими спить на голій підлозі. Арештованим подається невистарчаючу поживу, а навіть не дозволяється рідні поліпшувати їх долю, та нарочно мориться їх голодом не даючи їм взагалі ніякої поживи.

Петра Дзюбінського властителя 100 моргового господарства і фабрики моторової господарських возів в Трушевичах повіт Доброміль, якому після побиття не можна було доказати ніякої вини, вислано до табору інтернованих в Домбю, де він вже поперх рік перебуває, коли між тим його господарство нищиться, бо жена із 4 дітьми в віці від 4–10 літ не є в можности відповідно загосподарити. З нагоди ревізій польські власти безпеченства розграбили ціле його движиме майно так, що його родина терпить нужду.

В повіті теребовельським в Малові, Семенові, Слобідці Струсівській і Романівці не лише арештовано невинних людей, але і побито буками, як 70-літню жінку Трендовацьку із Малова, Чайковського із Слобідки Струсівської. Арештовано також і молодіж шкільну і академиків.

В Купчинцях повіт Тернопіль, арештовано 10 селян, яких відставлено 15–17 жовтня 1920 р. до полевого суду у Львові, між иншими Михайла Бодарського і Василя Косара.

Арештовано і ставлено перед суд Михайла Кутельногоу, бувшого команданта постерунку української державної жандармерії в Оброшині, за се, що він за часів української влади виконував прикази своїх начальників, кваліфікуючи його діла, як насильство публичне.

III. В таборах інетрнованих та полонених, в яких під цю пору держить польська окупаційна власть поперх 5.000 Українців із Східної Галичини, відносини не тільки не поліпшилися, але із настанням зимнійшої пори погіршилися.

В таборі інтернованих в Домбю вже загостили холера, тиф і віспа.

Навіть польська преса, яка ворожо відноситься до галицьких Українців, приносить описи скандалічних відносин по таборах, як от варшавський часопис “Наруд” в числі 243 з 6. грудня 1920 р., приносить статтю Філіпа Кучковського про відносини в таборах для інтернованих на Домбю.

“Доходять до нас — пише Кучковські понурі вісти з концентраційних таборів. Робимо уважними кого належить, що почнемо оголошувати протоколи, що будуть

кликати о пікету до опінії цілого світа, коли відносини не поправляться.

“Маємо перед собою зізнання одної з жінок, випущеної з Домб'я. Стверджує вона, — що крім недостаточної поживи, спання на прічах без сінників, жінки є наражені ще на спеціальні щикани. Обтято їм волосся, зрушується їх до скидання одіжи в присутности комісії, зложеної з лікаря та інших мушин, а врешті поміщено їх в бараку (в числі 225) разом з проститутками.

“Відвідували їх жовніри вартівники. Діялися ординарні оргії, ходження на голо по бараках заповнених політичними в'язнями. За це проститутки користають з полекшей, дістаючи чисту білизну та ліпший харч.”

Стаття кінчиться покликом, — щоби польський уряд зробив раз порядок, та не давав таких командантів до таборів, що роблять скандали.

В тім ославленім таборі на Домбю під Краковом відносини дійсно страшні.

Мимо зимна доходячого до 15 степенів Цельз. низше нуль, інтерновані між якими є жінки й діти, ходять босі і обдерті, майже голі.

Пожива є неможлива. Дають бульбу майже зігнилу та 30 дк. хліба денна, а до того три рази в тиждень зігнилі оселедці.

Інетрновані сплять в бараках на землі, без сінників, та мало хто має коц на покриття.

Заведено арештантський порядок, а помічник команданта табору Дорчак зарядив знимання капелюхів перед жовнірською вартою, побиває та мальтретує людей, навіть хорих та приказує їм шурувати підлоги. До табору не пускається, навіть родин інтернованих у відвідини, а навіть заборонено привозити харчі з Українського Горожанського Комітету в Кракові.

Не ліпше діється в таборі полонених в Тухолі. Приміщено тут 461 старшин і 400 стрільців. Перед 3. жовтня 1920 р. були старшини приміщені в 5 бараках. По тім часі зігнано їх

до двох бараків, де так тісно, що сплять оден при другім. В бараках нема печий, тому люде, яких одяги і білля понищилося, по причині зимна до 15° С. низше нуль, западають на здоровлю і жеде їх неминуча тяжка недуга.

Полонених годується гороховою пісною зупою і бараболями, а деколи подяється ще пісну копусту. Міністерство приписало давати кінське мясо, але воно приходить до табору вже зігниле, тому і ніхто його не їсть.

Часами дають оселедці але зігнили, тому і ніхто їх не може їсти. Від тих оселедців захоріло кількох старшин.

Поведення управи табору брутальне. Старшин уживається до тяжких фізичних робіт.

Части полонених відставлено з Тухолі дня 15. падолиста 1920 р. до Ланцуга, де в кімнаті на 312 м² приміщено 370 людей. Більша частина була, змушена спати на долівці. Обіцяно, що звільниться всіх в 2–3 днях, але се не сповнилося, бо хоч вже друга половина грудня, а полонені ще дальше сидять в заперттю.

Тут 27. падолиста 1920 р. перенесено їх з бараку до стаєн, де сплять на голих дошках.

ІV. Виняття Українців з під права, характеризує досадно спосіб, в який власти вязничі поводяться з посудженими, що остають у вязниці слідчій, та спосіб, в який суди цвільні і військові переводять карне поступовання.

По думці обовязуючої карної процедури, посуджені, але не правосильно засуджені, мають бути трактовані у слідчій вязниці із найбільшою зглядністю, мається уважати на їх суспільне становище, вони мають право на власний кошт харчуватися поживою приношеною з поза вязниці, рідня має право відвідувати інквізита, а він має право відбирати листи та читати книжки, се все під контролею слідчого судді. Суд натомість є обовязаний з можливою поспішністю прискорювати хід поступовання, щоби скоротити слідчу вязницю.

Сі гуманні засади карного поступовання не примінюється до Українців, навпаки власти вязничі з потопганням права

трактують інквізитів як засуджених злочинців, а слідчі судді продовжують в нескінченість слідства так, що невинні люде сидять поверх року у в'язницях.

Ярким приміром системи винищування елементу українського є ув'язнення о. д-ра Степана Юрика, гр.-кат. пароха в Золочеві, папського шамбеляна та члена Української Національної Ради. Без всяких доказів вони арештували його 28. лютого 1920 р. Не зважаючи ні на його вік (75 літ), ні на суспільне становище, всаджено його до келії разом з польськими жовнірами, посадженими о крадіж та інші того рода провини, де він крім погроз і ординарних лайок зі сторони арештантів, мусів спати на деревляній прічі, разом із польським капралем. Дня 1. марта 1920 р. відвезено його до полевого суду у Львові і приміщено у військовий арештах на Замарстинові, звідки дня 4. марта 1920 р. переведено його до Золочева. Через ніч приміщено його в канцелярії місцевої жандармерії, де просидів до рана на кріслі, по причині браку ліжка до спання. Коло 10 год. передполуднем, ведено його головними вулицями Золочева під ескортою 6 жандармів, виставляючи сим способом на посміховиско, причім толеровано, що пасанти били його руками та палицями по голові і плечах, так, що його кров обляла. Не досить того, ще під брамами самої в'язниці, ескортуючий жандарм Добруцький ударив його багнетом в голову.

Заряд в'язничий примістив його в великій, неопаленій, брудній та з зігнилою підлогою казні, де не було ні ліжка, ні сінника, ні навіть стільця і лишено його власній судьбі. Через 3 дні ніхто ним не журився і не лише не дано йому поживи, але навіть профос, на прохання, щоби йому дано води, ліжка, коц і сінник, коротко заявив “хиба каміння”. Щойно отже дано ліжка арештованому, сінник і кошик, переносячи його до меншої, вогкої казні, та дано арештантську страву не позваляючи на приношення йому поживи з його дому.

Переводячий слідство майор-суддя Золотенький не лише не усунув надужити управи в'язниці, як се було його урядовим обов'язком, але навпаки проти законних постанов, відмовив його проханню побирати харчі з дому та не дозволив йому на читання догматики та трактату Пеша “De Граціє et Сакраменто”, який мав намір перекласти із латинської на українську мову. Не дозволено йому ні відправляти Служби Божої в каплиці в'язничній, ні навіть бути при відправі правленій в'язничним священиком.

Сеї суддя навіть не дозволив арештованому священикови на Великодні Свята відправити Служби Божої ані бути на ній.

Органи в'язничні поводитися брутально і не брали його в оборону перед здичілими арештованими, що не лише словних зневаг, але і биття на нім допускалися. Серед таких умов прожив він два місяці, коли почали йому пухнути ноги і в'язничий лікар ствердив тяжку недугу серця, передано його до шпитала.

Тепер суддя Золотенький не найшовни ніякої вини, велів відставити його до суду полевого у Львові, де його знова приміщено у військовій в'язниці на Замарстинові, в малій, брудній казні, разом з 14 польськими дезертирами та посудженими о крадіж. З сеї казні переведено його до казні ч. 30, де було 60 арештантів, людей простих, посуджених о провини із жажди зиску походячі, як крадіж, спроневірення, рабунок, де серед невиносимих санітарних відносин держано його три тижні.

В сій в'язниці просидів о. д-р Юрик рівнож на арештантськім харчу до 19. червня 1820 р., коли то його переведено до арештів цивільного окружного суду в Золочеві.

Тут держано його до 6. липня 1920 р. і перевезено знова до Львова дня 6. липня 1920 р., де передано краєвому карному судови.

Сеї суд звільнив його з під слідчого арешту, а щоби покрити вину судів цивільних і військових, сконструувала Державна Прокураторія обжаловання, що о. д-р Юрик

в часі української влади в Золочеві, ворожо відносився до Поляків.

Ворожу сторонничість польських військових і цивільних судів виказують наглядно і карні процеси проти братів Йосифа і Михайла Гнипів, господарів із Жорниск повіт Городок.

Йосифа Гнипу, 48-літнього, батька 8 дітей, арештувала жандармерія з Домажира. 18. червня 1919 р. під замітом, що за української влади zorganizував військову міліцію. Арештованого передержано у в'язниці до 24. жовтня 1920 р. тоді щойно звільнено його від вини і кари, застановляючи карне поступовання задля браку ества чину каригідного. У в'язниці його бито.

Михайла Гнипу арештовано 2. липня 1919 р. і відставлено його до в'язниць львівського суду полевого на Замарстинові, де держано його до 24. жовтня 1920 р., коли то випущено його на волю. Жандарми, Щир і Йосиф Кульчицький, які його 2. липня 1919 р. арештували, збили його в часі транспорту кольбами, а у слідчій в'язниці побивав його по голові ключник.

Подаючи до ласкавого відома Вашої Ексцеленції отсі надужиття польської окупаційної влади у Східній Галичині, прошу Вас іменем Української Національної ради Східної Галичини, спричинити, щоби Ваше Правительство ужило відповідних мір для охорони життя і майна населення Східної Галичини.

Прийміть, Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 30. грудня 1920.

Д-р Евген Петрушезич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

№ 131

МЕМОРАНДУМ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДИ ДО ЛІГИ НАЦІЙ І ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ
УСІХ КУЛЬТУРНИХ НАЦІЙ СВІТУ ІЗ ЗАКЛИКОМ
ПІДНЯТИ ГОЛОС ПРОТЕСТУ ПРОТИ
ПОЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО ТЕРОРУ
У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

грудень 1920 р.

В справі морду цілого племені.

В середині Європи вимордовується систематично ціле плем'я серед нечуваних мук. Край, де це діється, називається Східна Галичина. Нарід, який убивають, називається українським. Ті, що убивають на очах цілого світа, називаються Поляки. Ті самі Поляки, що більше як сто літ плакали перед Європою, що поки бідні, поневолені, аж поки Європа а в першій мірі Франція не дала їм допомоги. Ось що тепер виробляють ті самі Поляки з цілим народом.

1. Всі тюрми Галичини переповнені Українцями, який тортурами й голодом заморюють Поляки на смерть. А щоб не чути було криків тортурованих, то до сусідних келій пускають голодних собак, які своїм страшним виттям приглушують крики жертв. Це діється не тільки на провінції, але навіть в столичнім місті Львові, в будинку польської державної поліції. Ніякої вини арестованим ніхто не доказує! Терміну їх мук ніхто не визначає.

2. В знищених війною селах Сх. Галичини виграбовує польська жандармерія до останка сиріт убитих в тюрмах батьків, масово розстрілює і пускає з димом цілі села. Жінок, тортурованих у в'язницях політичних в'язнів примушують Поляки для більшої наруги вимивати щоденно кров, яка спливає з їх мужів в льокалях польської жандармерії.

3. До адміністрації в цілїм краю не допускають Поляки ні одного Українця, обсаджуючи уряди в українських місцевостях всякими розбишаками й нотованими злочинцями, які тільки роблять, що обкрадають, виграбовують і тортурують українське населення. Польська бюрократія в цілїм краю така скорумпована, що Галичина стала під польською управою одною великою спелонкою розбою, крадежей, насильств, знущань і всяких переслідувань, яких не робили навіть Турки на Балкані. А це признав навіть вшехпольський посол Заморський у варшавськїм соймі.

4. З одинокого університету, який є в Східній Галичині у Львові, виключені всі українські студенти й студентки виразною постановою польської влади, чоґо не робиться з жадним народом на цілій кулі земськїй! А на виїзд за границю дають польські власти паспорти тільки за грубими оплатами, яких не в силі поносити знищені й ограбовані Українці .

5. Тисячі українських інтелігентів з семями вимирають з голоду, бо польська влада не допускає їх до урядів. Ні оден український професор університету не сміє читати лекцій не тільки в університеті! Навіть приватних лекцій не вільно читати українським ученим і навіть про такі справи, як фільольогія. Старому культурному товариству “Ставропігія”, яке існує у Львові від 1583 р., заборонила польська влада уряджувати навіть популярні виклади.

6. Всяку торгівлю для кожного, хто не є Поляком, так утруднено, що жити з неї неможливо. Так само руйнують українське ремесло. Перехід Українців з місця на місце до тої міри утруднений, Поляками, що навіть слюбним жінкам відмовляють польські власти видачі потрібних паперів, щоб могли дістатися до своїх чоловіків.

7. Нелад під польською адміністрацією такий, що повітові польські власти не слухають ні центральної влади в Варшаві, ні взагалі ніякої висшої влади. Те саме в польськїм війську, яке дозволяє собі на нечувані надужиття; н.пр. при

вправах стріляє з гармат в спокійні українські села, убиваючи дітей і жінок. Що польські команданти роблять се нарочно, видно по тім, що перед острілюваними селами уставляють стійки, які перестерігають тих, що говорять по польськи, щоб не йшли туди “де пускається кров Українцям”. Польське військо, яке колись одягла Франція, тепер знов обідране, босе й голодне, а польські офіцери самі розпускають його на грабунки по селах. На гостинцях в білий день можна бачити, як польські салдати в присутності своїх командантів обскакують селянські вози й виграбовують їх до чиста.

8. Польські власти забороняють складати добровільні жертви на рятування перед голодом Українців. В українські села, заражені тифом, не допускають лікарів і навіть арестують тих, які там були. Ціль польських окупантів — винищити українську людність, щоби скольоназувати Галичину Поляками. Польський центральний уряд призначив на кольтонізацію Східної Галичини міліярдові суми й кольтонізація вже переводиться.

9. В тій екстермінаційній політиці Польщі, проти Українців в Галичині бере участь вся польська влада і суспільність, допускаючись страшних наруг. Н. прим. в селі Дмитрові повіту Радехів була польська влада буками українську молоду в слобнім строю і всіх дружок — на публичнім місци! В тім же селі вийт, 60 літний чоловік, дістав 200 буків, а польські аристократи числили удари. В селі Гребінка в повіті равськім польський князь Павло Сапега буками зганяє на примусові роботи в своїм дворі навіть 12-літних українських дітей! В селі Річицях тогож повіта польські жандарми привязують до копей Українців і волочать звязаних по селі і т. д. і т. д.

І все це роблять Поляки на землі, де їх нема навіть 15 %!

Правда, терпіли й інші побіджені народи від своїх ворогів. Але цего не оправдував бодай жаден міжнародний трибунал! А тимчасом Галичину віддано в тимчасову управу

Польщі — рішенням Найвисшої Ради Антанти з 11. липня 1919 р. І хоч цілому світові відомо вже від року, як “управляють” Поляки цею нещасливою землею, — Найвисша Рада Антанти не робить жадних заходів, щоб положити кінець тій тимчасовій управі. Противно! Лянсується проект, щоб на 25 літ оставити Галичину під польською окупацією.

Ми легальний Уряд Східної Галичини, відносимось отсим криком розпуки винищованого українського народу до всіх діячів культурних націй світа:

Дайте білому племеневі Українців, яке мучиться під польським ярмом, бодай тільки охорони, кільки даєте чорним муринам у своїх кольоніях! Прийдіть до Східної Галичини безсторонні комісії для ствердження польських злочинств в кождім повіті цілого краю! Допустіть уже раз до плебісциту в тім пеклі, що називається Східна Галичина! А колиб зона мала бути дійсно віддана на 25 літні муки й тортури Польщі, то просимо Вас о одно: Дати Полякам дозвіл, в однім році винищити все українське населення Східної Галичини, що Поляки зроблять з приємністю, а що населення прийме радше, чим повільне конання протягом цілої чверти століття!..

Сподіємось, що між діячами і політиками культурних народів світа знайдуться мужі й жінки, які піднесуть свій голос в обороні винищованого Поляками народу, тим більше, що Поляки роблять свої злочинства опираючись на допомозі західних держав і маючи офіційальний мандат Найвисшої Ради Антанти до управи Східної Галичини!

Коли у Вас, Діячів всіх культурних націй нема на стільки впливу, щоб вирвати зі страшної польської катівні ціле європейське племя, — то піднесіть бодай голос протесту! Нехай це племя бодай перед смертю почує, що в Європі не заглух ще голос совісти! Нехай сироти галицьких в'язнів, замучених між собаками в польських тюрмах, не йдуть у світ зі

страшною ненавистю в душі без жадного промінчика надії!
Сповніть свій обов'язок в ім'я звичайної людськості!!

З кінцем 1920 року.

За Національну Раду і легальне Правительство
Східної Галичини:

Д-р Евген Петрушевич
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 298.
Машинопис. Копія.

№ 132

**МЕМОРАНДУМ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ
ДО СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СВІТУ
ПРО БЕЗПРАВНЕ СТАНОВИЩЕ МОЛОДІ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ З АДРЕСАМИ
ДЛЯ ВІДПРАВКИ**

грудень 1920 р.

**МЕМОРАНДУМ
українських студентів до стоваришень
академічної молоді світа**

Східна Галичина (територія бувшої Австрії, з грубша поміж ріками Збруч і Сян) заселена 4. міліонами Українців в листопаді 1918. р. підняла домагання самостійности, згл. прилучення до етнічно тожсамої, самостійної, бувшої російської України.

Проти ціх змагань населення Східної Галичини виступила збройно Польща з метою анексії цієї території. По восьми-місячній війні Польща отримала від держав антанги мандат

тимчасової окупації Східної Галичини, котрої доля мала бути пізніше вирішена Найвищою Радою згл. Лігою Народів.

Мимо впертого опору Українських Військ в червні 1919. р., Східна Галичина в цілості була занята польськими військами всесторонно пістриманими антантою.

Хоча справа Східної Галичини досі ще не вирішене і в суперіч мандатови Найвищої Ради, польські окупаційні власти поводитися і поведяться у Східній Галичині як у збунтованій польській кольонії, винищуючи безпримірно жорстоко і систематично українське життя.

Одним із плянових методів нищення українського населення, з передо всім інтелігенції, є заборона для української молоді студіювання у східно-галицьких вищих школах видано в серпні 1919. р. і правосильна аж до сьогодні під претекстом, що до студій на вищих школах принімається тільки молодіж, що сповнила військовий обовязок в польській армії і признала польське горожанство.

Виповнення цих умов ізза того, що питання Східної Галичини ще досі не вирішене, було і є для української молоді не можливе.

Українське громадянство рішило помогти своїй молодіжі через закладення придатних університетських курсів. Та закладання тих курсів зустріло рішучу заборону з боку польських окупаційних властей, а в перший день викладів 9. марта 1920. р. появилися в викладовій салі польські жандарми і в імя польської влади не допустили до цього, щоб українська молодь могла користати з благ науки.

Для ошукування публичної опінії світа польський кабінет міністрів рішив закласти український університет в провінціо-нальнім місті Станиславові, в котрім не має ніякої наукової бібліотеки ні лябораторії, ані навіть приміщення, обіцуючи асигнувати на ту ціль смішно малу квоту трьох міліонів марок польських (около 1400 фунтів штерлінгів). Але навіть і ця провокуюча і для українського студентства і громадянства не-приємлима обіцянка осталась досі тільки обіцянкою.

Ізза нестачі фондів величезна більшість українського студентства не може дозволити собі на поїздку на студії за кордон і таким чином другий (згл. сьомий) рік позбавлена можливости продовжувати своє університетське формування.

Подаючи цей приклад нечуваного нищення українського народу і його культури до відома усіх стоваришень академічної молодіжї світа ми закладаємо протест проти польських варварств і віддаємо цю справу під осуд публичної опінії а головню академічної молоді світа, котра мимо довготривалої війни первно не затратила почуття для високих цінностей людської культури. Ми сподіємся, що всі стоваришення молодіжї світа своїм протестом вплинуть на зміну дотеперішнього розпучливого положення української академічної молоді.

Львів, у грудні 1920. р.

За Український Студентський Союз: **М. Матчак Я. Чиж**

За товариство “Академічна Громада у Львові”

В. Рудик А. Ступницька

За товариство “Основа”

підпис (нерозбірливо)

W Wien – London
H. Barbusse – Paris
T. Massaryk – Praha

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306.
Машинопис. Копія.

№ 133

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО БЕЗПРАВНІ
КОНТРИБУЦІЇ ТА РЕКВІЗИЦІЇ ПОЛЬСЬКИХ
ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ***5 січня 1921 р.***ЕКСЦЕЛЕНЦЕ,**

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі звернути увагу Вашої Ексцеленції на безправні контрибуції та реквізиції, які під сю пору переводити польські окупаційні влади у Східній Галичині.

Розпорядком Ради Оборони Держави з 20. серпня 1920 р. і виконуючим розпорядком Міністерства Внутрішніх Справ з 27. серпня 1920 р., заряджено в Польщі складання одноразової данини в натурі на потреби польської армії.

Польські окупаційні влади нарушують міждержавне право, розпорядили покликаними розпорядками, що цілий давний австійський край коронний Галичина, не виймаючи Східної Галичини, має на заосмотрения польського війська доставити 75.000 пар чобіт з холявами або 150.000 пар черевиків, 75.000 вовняних штанів, або 1.50.000 бавовняних грубих штанів, 150.000 комплектів білля, зложеного зі сорочки, спідних штанів і одної пари скарпеток або унуч, 75.000 воєнних коців або теплих ковдер. Реквізиція тих предметів має відбутися в складах та у приватних осіб при допомозі державної поліції.

Розпорядки сі оскільки розходиться о примусове притягнення українського населення у Східній Галичині до складання данин на потреби польської армії, являються нарушенням міжнародного права, бо Східна Галичина досі не є прилучена до Польщі і її населення не можна примушувати складати данини на польську армію.

Польські влади розділюють сей контингент на населення поодиноких громад, а громади мають заплатити властям за зареквіровані річи. Особи, що ухилюються від обов'язку доставлений зареквірованих предметів, підлягають карі арешту до 8 місяців або карі грошовій до 100.000 марок п.

Виконання сих розпорядків позбавило українське населення Східної Галичини у великій кількості засобів одіжи, білля і обуви, бо населення се, яке мешкає по території, яка через поверх 8 літ була тереном воєнним і без реквізицій відчуває діткливий брак сих предметів, який якраз являється одною із головних причин поширювання пошестних недуг у Східній Галичині.

Коли виявилося, що громади не є в можности доставити предметів в натурі, накладає польський Уряд на громади високі грошові еквіваленти, а коли громада винищена довготривалою війною не в силі заплатити дотичних сум, тоді виконуючі влади обкладають населення карою арешту і грошовими карами. Надто відказується населенню сих громад продажі середників конечної потреби, які є державним монополем, як соли, нафти і тютюну. Еквіваленти вимірені громадам до заплати виносять 30.000—500.000 марок польських.

Такі високі еквіваленти вимірено і стягнуто н. пр. в дрогобицькім повіті, в громадах: Горуцько 110.000 м.п., Грушів 100.000 м.п., Стебник 62.000 м.п., Добровляни 106.000 м.п., Мразниця 500.000 м.п., Трускавець 147.000 м.п. і в інших селах того повіту стягнуто по 20.000—40.000 марок польських.

При вимірі еквіваленту не бракує й разячих надужити державних органів, як се прим. сталося при вимірі еквіваленту селу Синевідсько Вижне (повіт Сколе). На се село наложено до заплати 50.000 м.п. Коли громада робила заходи, щоби їй обнижено данину, тоді по лише сої просьби не узгляднено, але навпаки підвищено еквівалент на 200.000 м.п. Синевідсько Вижне — се бідне, гірське село, і тепер, коли населення не має спроможности зложити сеї суми, жандарми забирають селянам послідне добро, щоби продати

на публичній ліцитації. Ті реквізиції переведено після наказу польської влади в цілій Східній Галичині.

Не менше діткливе для українського населення Східної Галичини, винищеного світовою війною, є реквізиції коней та збіжа, які переводяться безпошадно без углядення спроби можливості інтересентів.

Ярким приміром безправства являється реквізиція збіжа по громадах судового повіту Угнів. В селях, які не були в можливості відставити надмірно високого контингенту, забирається тепер збіжа при допомозі війська.

За зареквіроване збіжа не платять повної максимальної ціни (максимальна ціна установлена польською владою за сотнар метр, виносить 700 марок п., а у вільній торгівлі 4.000 м.п.), але потручують впрост від ціни, суми на дієти для жовнірів, які означено неймовірно високі. І так: простий жовнір бере дієти денно 50 м. п., а офіцер 150 м.п., а притім село мусить жити цілий військовий відділ, бо там де стоять на квартирі, мусять жовніри дістати і харч, за який ніхто не платить.

Під формою реквізицій, польська влада вивласнює приватне майно українського населення Східної Галичини, чого приміром отсей факт.

Староство в Богородчанах, бажаючи покрити дах будинку ради повітової, приказало зверхности гром. Грабовець, здерти бляху з даху стайні, яка є власністю товариства “Прогрессіта”. Нічого не помогли протести громади бо староство прислало само бляхарів, які здіймили бляху, через що тепер стайня нищиться, а українське населення позбавлено змоги переімінити стайню на школу.

Як видно з наведених примірів, польські власти не тільки видають безправні розпорядки що до реквізицій в Східній Галичині, але до того ті реквізиції, виконуючі органи переводять зовсім самовільно. Крім того низші органи польської влади, а зокрема жовніри ніким не уповажені самовільно і безкарно реквірують на свою руку. Образ тої адміністраційної анархії і самоволі польських цивільних і військових

властей у відношенню до українського населення, який виказує повну відсутність почуття права і примітивної людськості у тих органів, находимо в “Газеті Варшавській” ч. 336 і 337, в статті під заголовком: “Длячого?”

“З кінцем листопада був я, — пише посол Заморський — в Тернопільщині і вдалося мені зібрати неперебрані матеріали людської нужди.

Щоби зрозуміти розпучливе положення населення, слід пригадати собі, що через 7 років з ряду, було галицьке Поділля воєнним тереном. Ріка Стрипа, Серет Коропець та інші були підставами воєнних позицій. Через ті землі переходив кількома наворотами гураган війни і цілими тижнями та місяцями переходили боєві фронти. Потягало це за собою копання стрілецьких ровів і перед них, головних резервових позицій, скріплення їх деревом з розібраних будинків і забезпечення їх нечисленною скількістю кільчастого дрота. Вистарчить сказати, що в невеликому тернопільському повіті, живе по нинішнійний день 2.800 родин в землянках і вигибають вони з голоду, зима пошесних недуг.

Недавно в селі Маріянка відбувся похорон 6-ти замерзлих осіб. С тих жертв дуже багато і нема навіть уряду, який би з тих сконів спорядив статистику. Австрійські влади евакуували тисячі людей з Серединиць, Воробіївки, Чернилева мазовецького і ин. Ті люде перейшли ціле пекло бараків в Чехах і Стирії, а коли вернули домів, застали облоги без домів, знярядів і інвентаря — тільки положитися і сконати на подротованій і поперетинаній безчисленними стрілецькими ровами рідній землі.

Ті, що остали на місци переходили інвазію російську кількома наворотами, австрійську, пруську, турецьку, болгарську, а по світовій війні, прийшла польсько-українська а відтак польсько-большевицька війна. Кожді війська забирали коні, худобу, домашну птицю, господарські знаряди. Нечисленні ліси вирубано.

Вистарчить сказати, що в самому тернопільському повіті знищено 105 шкіл.

Прийшла польська влада. Але уряди відбудови не тільки що не помагали бідакам у відбудові, але перешкаджали їй. Засеквестровано далекі ліси і унято в руки уряду торговлю деревом. Наслідок був цей, що взагалі дерева не було. Люде ставали передімною і жалілися, чому Австрія, яка вернула до тих земель і була лише через 5 місяців, достарчила людям трохи будівельного матеріалу, трохи дощок, а Польща за цілий рік нічого їм не дала? Чому Польща не дбає про селянське населення навіть тільки, оскільки дбала Австрія?

Трета частина ґрунтів лежить облогом. Решту управляється в передпотоповий спосіб ізза браку мертвого й живого інвентаря і навозів.

За української влади лучалося рідше, за большевицької частіше, що нуждарі й сільські рабівники забирали збіжа і інші рільні плоди з двірських обшарів.

По повороті польських властей поладнано справу в цей спосіб, що обовязок звороту рільних плодів наложено на всіх мешканців громади, від морга землі. Порядні отже господарі, які ніколи не сплямили своїх рук крадіжю, мають тепер віддячати за злодіїв.

Висилається карні експедиції, які стягають без милосердя від населення і те, що їм наказано стягнути, і те, що на власну руку стягають для себе.

Тамтогорічні засіви дали дуже мізерні збори, тому що їх за пізно переведено. Багато озимини переорано, інші дають пів кірця з копи.

Тимчасом визначено на села так великі контінгенти ревізицій збіжа, що село Глубічок має доти 23 вагони, село Петриків 13 і пів і т. д. Такої скількості не стягається в Західній Галичині з цілого повіту! Після закону мав бути контінгент розложений на дві рати, тепер одначе стягається все нараз. В слід за наказом, іде й кольосальна гривна

і карна експедиція, — що заки минув установлений речинець, і заки господар має час прочитати наказ. На багато селян визначено висший контінгент, чим їх збори. Мусіли би докупити, щоби сповнити наказ.

Одночасно цофнено цілий полудневий фронт над Збруч і Серет, перенесено 6-у армію до Тернополя і закватировано жовнірів по селах.

Село Загробелля надлюдським трудом привело школу до порядку і зараз закватировано до неї коні, а підлоги уживається на опал. Немолочене збіжа стелиться коням під ноги. Просити о згляди не можна, бо назвуть чоловіка большевиком, або ще пібують. Підводи реквірується постійно. Цілими тижнями вивозили селяне нечистоту з Тернополя, нагромаджену там від шести років. І все те діється при малій скількості коней, так, ще коли на пр. у Ходачкові перед війною було 3.000 коней, то тепер нема їх навіть 300. Жовнір не ходить піхотою. Зустрівши фіру, скидає з неї ладунок і їде собі де йому хочеться.

Від війта в Ігровищі зажадано 50 фір, а коли він заявив, що в цілому селі є тільки 46 возів, дістав в лице і зареквіровано йому все, що мав. Заведено панщину до товчення каміння для направ гостинців. Коли спав сніг і потиснув мороз, кількадесять босих людей не вийшло до примусових робіт. Пігнано їх за це до арешту на голод, зимно і тиф. Решта коней селянського населення гине на примусових роботах, хоч військові кінні відділи мають кількакратно разів більше коней, чим людей. Ті коні українського походження, але це воєнна добич, себто приватна, власність жовнірів, до яких польська влада не може мішатися.

Всюди впадає в очі брак всякого людського чуття, як у військових властей, так і в цивільних. Якесь лакомство, якась хижачька охота збагачення рабунком так заволоділа представниками польської власти, що Українці заключають що Поляки є переконані про конечність зрезигновання

з цього краю і тому хочуть його перед своїм відходом основне зрабувати.

Один офіцер довідується, що в поблизькому селі, у одної вдови, що живе в землянці, є цілого інвентаря одна вівця — і він реквірує в зимі вовну. Державній поліції зіволів староста зареквірувати 4 сотнари збіжа на апропізацію в своєму районі, вона реквірує в кожному селі і в кожному при-сілку свого району по 4 сотнари і пускає на пасок.

Апровізаційні власти обмежили свою діяльність до виживлення міст. Тимчасом по селах є принайменше одна третя части зарібників, воєнних нуждарів, що не мають що збирати з поля, бо нічого не засіяли. Про них дбали багатші господарі і збирали між собою складки в збіжу. Тепер, по визначенню так високого контінгенту, жадному господареві не лишиться збіже на засів і на виживлення його родини. А про істновання по селах нуждарів, власти не хочуть нічого чути, тому, що ті люде мешкають на селі.

У млині платиться 7 марок за дозволення, 150 марок за змелення і з додатку 16 % збіжа. Староство зіставляє на папері тільки збіжа, щоби селянин сам міг вижити, а не полишає йому навіть на вигодування домашньої птиці. Годівля свиней не виплачується, бо військо реквірує по максимальній ціні. Коров від давна майже нема.

На людеї зруйнованих, бо третої частини господарств майже нема, третя частина піль лежить облогом, насилається цілі дивізії власні і чужі на прохарчовання. Жовніри забирають збіже на підстінку, реквірують, що попаде в руки, розбирають дома і стайні на опал.

Не числячися з тим, староство визначає на одно село у Східній Галичині більший контінгент збіжа, чим у Західній Галичині на цілий повіт. А нещасні люде кличуть: “ратунку!” — і питаються чому так діється? А послі тих сторін задають собі ще інші питання: “Чому викидається сотки

мільонів на друк і висилання агітаційних брошур, замість дати ті гроші на відбудову і на управу рілі? Чому маємо мільони на урядження парад, а бракує нам їх на прохарчовання голодних? Чому говориться тільки про нарід, а в дійсности накидається народови неволю і панщину і не мається милосердя для його недолі та смерти? Називається нашу державу народньою республікою, а в дійсности є зона державою солдатески та бюрократії, яку можна порівнати тільки зі старинною державою Мамертинів в Сицилії!”

Дозволю собі навести ще другий документ, якого автором є теж Поляк, (польський офіцер), а якого зміст відноситься до поведення польських властей в іншій околиці краю, а саме в гірських повітах Гуцульщини: Коломия, Косів, Печеніжин, Надвірна. Отож командант польського відділу граничної сторожі в Жабю (повіт Косів) пише в своїм тайнім письмі ч. 634 з дати 14. жовтня 1920 р. до команди військового округа у Львові ось що:

Поведення дотеперішних відділів баталіонів вартових 6/VI, 4/VI. було просто нелюдське і каригідне. Жовнір рекувірував, що хотів, забирав все, починаючи від їди а скінчивши на конях і худобі, впадав до хат днем і нічю, забирав безправно інвентар а навіть гроші, бив винних і невинних а навіть палив. ” А дальше в тім самім письмі між иншим сказано: “Треба охоронити Гуцула перед негідними махінаціями місцевої державної поліції, яка не тільки ще не викриває ніяких злочинів, але сама забирає у Гуцула, що паде.”

Згаданий документ зберігається в актах польського так званого Військового Округа Генерального у Львові до ч. 15155 Т. /20874/ I. оп.

Спираючись на отсі акти, маю честь просити Ваше Правительство о охорону життя і майна українського населення Східної Галичини, перед надужиттями польської окупаційної влади.

Прийміть, Ваша Ексцеленціє, заяву моєї найглибшої пошани .

Відень, дня 5, січня 1921.

Д-р Евген Петрушевич в . р .
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 311.
Машинопис. Копія.

№ 134

**ЦІЛКОМ ТАЄМНИЙ ЛИСТ НАЧАЛЬНИКА
ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ
ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИКА РОЗВАДОВСЬКОГО
ГЕНЕРАЛЬНІЙ АД'ЮТАНТУРІ НАЧАЛЬНОЇ
КОМАНДИ ПРИ ПІЛЬСУДСЬКОМУ
ЩОДО ЗАХОДІВ ПО ПОСЛАБЛЕННЮ
ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДУ ЗУНР
З ДОДАТКОМ ДОКУМЕНТІВ ЗУНР**

5 січня 1921 р.

Do

Adjutantury Generalnej.

Przesyła się w załączeniu odpis raportu Attache Wojskowego przy Poselstwie Polskiem w Bernie, wraz z następującymi załącznikami:

1 załącznik: odpis pisma Ukraińskiej Delegacji do Generalneg Sekretarza Ligi Narodów /:w tłumaczeniu / języka ukraińskiego:

2 załącznik: odpis pisma Ukraińskiej Delegacji do Ligi Narodów, /:w tłumaczeniu z języka franc.:/.

3 załącznik: odpis pisma Petruszewicza z dn. 2. grudnia 1920 do Ligi Narodów, zawierającego fakty o nadużyciach polskich Galicji Wschodniej, /:w tłumaczeniu z francuskiego:.

4 załącznik: odpis memorjału w sprawie systemu polskiej okupacji w Galicji Wschodniej /:w tłumaczeniu z francuskiego:/

5 załącznik: odpis pisma Petruszewicza w sprawie kolonizacji polskiej w Galicji Wschodniej /:w tłumaczeniu /.francuskiego:/.

Pozostają jeszcze następujące broszury w języku francuski które po prz.etłomaczeniu zostaną niezwłocznie przesłane:

1 “Krwawe Karty” /tom pierwszy:/.

2 “Problemat Galicji Wschodniej”.

3 “Galicja Wschodnia, jako Rzeczpospolita niezależna i neutralna”.

Naczelnemu Dowództwu W. P. wiadomem jest, że po ostatniej inwazji bolszewickiej, nastrój niepolskiej ludności Wschodniej Małopolski zmienił się dość przyjaźnie w stosunku do władz i państwowości polskiej. Ruch ten zarysował się dość wyraźnie zarówno wśród włościan ukraińskich, jak i żydów. Ci ostatni urządzili cały szereg wieców, gdzie przyjęto uchwały, domagające się ostatecznego wcielenia Galicji Wschodniej do Państwa Polskiego.

Z naszej strony dotychczas nic nie zrobiono, aby ten przychylny nastrój wykorzystać pod względem politycznym.

Nacz. Dow. W. P. uważa, że sprawa Galicji Wschodniej wcześniej czy później zostanie powołana do wystąpienia na szerokie forum polityki międzynarodowej. Dlatego należałoby niezwłocznie przystąpić do opracowania i wprowadzenia w życie akcji, mającej za zadanie:

1/ zwalczanie intryg międzynarodowych, wszczętych przez p. Petruszewicza za granicą, oraz

2/ wyzyskanie, podtrzymanie i rozwój owego przydhylnego dla Państwa nastroju niepolskiej ludności Galicji Wschodniej.

W myśl powyższego Nacz. Dow. W. P. znajduje, iż byłoby wielce pożądanem, aby M. S. Z. przyjęło na siebie inicjatywę zwołania w najkrótszym czasie w Warszawie konferencji, dla omówienia i opracowania planu naszej działalności. Udział w owej konferencji mogliby przyjąć oprócz przedstawicieli M. S. Z. zarówno delegaci M. S. Wewn. M. S. Wojsk., Nacz. Dow. W. P.. Generalny Delegat Rządu w Małopolsce.

5 załączników.

O t r z y m u j ą :

1. Adjutatura Generalna.
2. Przewodniczący Rady Ministrów.
3. M.S.Z. Wydział Wschodni.
4. M. S. Wewnętrznych.
5. M. S. Wojsk. Oddz. II.
6. Generalny Delegat Rządu we Lwowie.

Szef Sztabu Generalnego
ROZWADÓWSKI m. p.
general-porucznik.

ATTACHE WOJSKOWY
przy *Tłomaczenie*.

Poselstwie Polskiem w Bernie.

1. Załącznik do Nr. 2305.

[Stamp] Ścisłe Tajne
Trzymać pod zamknięciem

**ODPIS PISMA UKRAIŃSKIEJ DELEGACJI DO
GENERALNEGO SEKRETARZA LIGI NARODÓW.**

Panie Generalny Sekretarzu.

Niżej podpisani delegaci Rady Narodowej Wschodniej Galicji mają cześć złożyć na ręce Pana, Panie Generalny

Sekretarzu, notę, a przy niej expose o prawno-państwowem stanowisku i faktycznem położeniu Wschodniej Galicji, wobec czego mamy honor prosić Pana Generalnego Sekretarza, aby Pan zechciał przedłożyć Wysokiemu Zgromadzeniu Ligi Narodów jeszcze dotychczas nierozstrzygniętą inieuprawnioną kwestję Wschodniej Galicji i to z następujących przyczyn:

1/. Ze względu na to, iż zasadnicze zadanie Ligi Narodów polega na ustaleniu pokoju i bezpieczeństwa, ze względu na to, iż obecny jurydyczny stan Wschodniej Galicji dotychczas nieuprawniony i nieuregulowany żadną umową sojuszniczych i zaprzyjaźnionych państw, daje możliwość i swobodne pole ku wszelkim sporom i konfliktom międzynarodowym, które mogą wywołać wstrząśnienia międzynarodowe, oraz odwlec i uniemożliwić ziszczenie pokoju na wschodzie Europy /: pertraktacje pokojowe w Rydze, na których powstała dyskusja polityczna, tycząca się Wschodniej Galicji jest jednym z dowodów powyższego/.

2/. Ze względu na to, iż zgodnie z paragrafem 918. traktatu w St. Germain, na mocy którego Austria zrzekła się na rzecz głównych Sojuszniczych i Zaprzyjaźnionych Państw wszelkich praw do terytorji, które w tym czasie nie były nigdzie przynależne, co się tyczy tego, to powyższy paragraf dotyczy tylko Wschodniej Galicji ze względu na to, że sprawa Wschodniej Galicji nie jest do chwili obecnej uprawnioną i definitywnie zadecydowaną przez powyższe mocarstwa, a zaś Polska nadużyła i nadużywa atrybucji, jakie jej były dane w stosunku od Wschodniej Galicji przez zaprowadzenie polskiej cywilnej administracji i przez promulgowanie praw dla miejscowej ludności, która to ładnym aktem nie jest przyznaną Polsce \v charakterze obywateli polskich.

3/. Ze względu na to, iż stosunek Polski do Wschodniej Galicji jest stosunkiem czasowego okupanta w okupowanym

kraju, a Polska nie stosuje się do przepisów okupanta, przewidywanych Konwencją Haską z 1907 roku.

Chociaż Wschodnia Galicja z chwilą rozpadnięcia się Austro-Węgierskiej monarchji ogłosiła się jako państwo niepodległe i istniała faktycznie w tej formie pewien czas /:co dokumentalnie stwierdzonem jest w dołączonym materiale:/ ze względu na to, iż w pewnym momencie obrad konferencji pokojowej powstała możliwość utworzenia ze Wschodniej Galicji przedmiotu mandatu /:powyższe wypływa z par. 22. Ligi Narodów:/.

Ze względu na wyżej wskazane członkowie delegacji narodowej Rady Wschodniej Galicji odnoszą się, Panie Generalny Sekretarzu, do Pana autorytetu z prośbą o przedłożenie załączonych przy niniejszym dokumentów ludności Wschodniej Galicji Wysokiemu Zebraniu Ligi Narodów, i jednocześnie proszą Pana o wskazanie im przyjętego w Lidze Narodów porządku, co do ustnej obrony naszych żądań przed kompetentnymi organami Ligi Narodów, jakie Pan nam raczy wskazać, któreby zaważwały nas do rozpatrzenia, oraz przeprowadziły śledztwo i decyzję w sprawach, jakie my mamy honor przedłożyć Panu w swojej nocie i memorjale.

*Podpisano: Dr. E. PETRUSZEWITCH Prezes
Rady Narodowej Wschodniej Galicji
Członkowie: Kost LEWICKIJ,
Dr. WITWICKIJ, 2 E. BREJTER.*

/:Odpis niniejszego pisma jest zrobiony z oryginału ukraińskiego, który został przetłumaczony na język francuski i wręczony Generalnemu Sekretarzowi Ligi Narodów:/

Za zgodność tłumaczenia:
(podpis nieczytelny)

ATTACHE WOJSKOWY

przy *Tłomaczenie*.

Poselstwie Polskiem w Bernie.

1. Załącznik do Nr. 2305.

[Stamp] Ściśle Tajne

Trzymać pod zamknięciem

**SYSTEM POLSKIEJ OKUPACJI
W GALICJI WSCHODNIEJ.***I. Okupacja Galicji Wschodniej z punktu widzenia prawa
międzynarodowego.*

Polska zajęła Galicję Wschodnią na podstawie dekretu Najwyższej Rady Konferencji Pokojowej z dn. 25. czerwca 1919 r. Dekret ten brzmi jak następuje:

“Celem zabezpieczenia osób i mienia spokojnej ludności Galicji Wschodniej przed niebezpieczeństwem, zagrażającym im od band bolszewickich, Najwyższa Rada Mocarstw Sprzymierzonych i Sojusznicznych zdecydowała zezwolić wojskom Rzeczypospolitej Polskiej kontynuować ich operację, aż do rzeki Zbrucz. To upoważnienie nie przesądza w niczem decyzji, jakie Rada Najwyższa przyjmie w przyszłości dla uregulowania statutu politycznego Galicji”.

Na zasadzie dekretu Rady Najwyższej z dnia 11. lipca 1919 r. widzimy, na jakich podstawach legalnych administracja polska musiałaby oprzeć się, aby wypełnić ten mandat.

“Rząd Polski będzie upoważniony do ustanowienia rządu cywilnego w Galicji Wschodniej po zawarciu z mocarstwami Sprzymierzonymi i Zaprzyjaźnionymi ugodę, odnośne artykuły której mają zabezpieczać o ile możliwości autonomję tego terytorjum zarówno jak i wolność polityczną religijną i osobistą, mieszkańców. Podstawą ugody ma być prawo wolnego

samookreślenia, które to prawo będzie przysługiwać ostatecznie mieszkańcom Galicji Wschodniej ze względu na ich przynależność polityczna; termin, w którym to prawo zacznie działać będzie ustalony przez Mocarstwa Sprzymierzone i Zaprzyjaźnione, lub też przez organa, na który Mocarstwa Sprzymierzone przeleją swoje pełnomocnictwa”.

Podstawy legalne, wskazane ogólnikowo w wyżej przytoczonym dekrete są szczegółowo określone w projekcie traktatu Mocarstw Sprzymierzonych i Zaprzyjaźnionych z jednej strony, a Polską z drugiej strony, w projekcie opracowanym przez Radę Najwyższą na posiedzeniu w dniu 20 listopada 1919r.

Na skutek opozycji Rządu Polskiego, który odmówił podpisania tego traktatu, Rada Najwyższa na posiedzeniu z dn. 22. grudnia /adecydowała odłożyć tę sprawę na później. Na podstawie tego faktu Polska nie otrzymała prawa, które jej przyznawał dekret 11. lipca 1919 r. i które miały być jej nadane na skutek podpisania traktatu.

W ten sposób dekret Rady Najwyższej z dn. 11. lipca 1919 r. i projekt traktatu z dn. 20. listopada 1919 r. wskazują wolę Rady Najwyższej i zarówno określają w jaki sposób Polska ma administrować Galicją Wschodnią. Z powyższego wypływa:

że Polska powinna traktować Galicję Wschodnią jako terytorjum oddzielne, nie wschodzące w skład Państwa Polskiego.

Mieszkańcy tego terytorjum bez różnicy narodowości i religii winni być traktowani jako obywatele wymienionego terytorjum. t.zn. jako obywatele Galicji Wschodniej i wyodrębnieni od obywateli Państwa Polskiego. Ustawa prawna Państwa Polskiego nie powinna być zastosowaną do terytorjum Galicji Wschodniej.

Państwo Polskie musi rządzić Galicją Wschodnią na podstawie praw, ustalonych przed okupacją polską i brać pod

uwagę ustawy, uprzednio przyjęte i zastosowane zarówno do jednostek, jak i do narodowości i religii. Musi ono traktować mieszkańców tego kraju bez różnicy narodowości i wyznania jako równych przed prawem, zarówno na zasadzie tego, że Polska podpisała z Mocarstwami Sprzymierzonymi i Zaprzyjaźnionymi traktat pokojowy w St. Germain, gdzie prawa wyżej wskazane są wyraźnie zagwarantowane dla wszystkich mieszkańców, bez różnicy religii, narodowości i rasy. Również Rząd Polski nie może, wbrew woli Rady Najwyższej w Paryżu robić nic, co mogłoby przesądzać przyszłą przynależność polityczną Galicji Wschodniej.

Jednym słowem Polska powinna by się kierować jedynie zgodnie z wolą i intencją Rady Najwyższej i zgodnie z. prawem między-narowowem.

II. Stanowisko Rządu Polskiego.

Wbrew mandatowi Rady Najwyższej, Polska traktuje Galicję Wschodnią, jako część składową Państwa Polskiego. Sejm Polski zatwierdził ustawy, które są zastosowywane i do Galicji Wschodniej.

Władze Polskie wydają dekrety dla Galicji Wschodniej opierając się na ustawie Państwa Polskiego.

Polska chce podzielić Galicję Wschodnią na oddzielne okręgi administracyjne i przyłączyć zachodnią część Galicji Wschodniej do Galicji Zachodniej.

Rząd Polski dzieli mieszkańców Galicji Wschodniej na 2 kategorie: 1/ Polacy są traktowani, jako obywatele Państwa Polskiego ze wszystkimi wypływającymi stąd prawami obywateli tego państwa. Korzystają oni również ze wszystkich przywilejów konstytucyjnych, a mianowicie: wolność osobista,

słowa, wydawnictw, zebrań, manifestacji, towarzystw, organizacji i t. d. Są oni przedstawicielami Galicji Wschodniej we wszystkich sprawach politycznych, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. 2/. Państwo Polskie traktuje Ukraińców jako ludność wrogą terytorjum zdobytego. Są oni pozbawieni wszystkich praw cywilnych, a muszą jednocześnie ponosić wszystkie ciężary, jakie Państwo wkłada na swoich obywateli, łącznie z pożyczkami państwowymi, rekwizycjami cywilnymi i wojskowymi; zarówno zdecydowano narzucić im obowiązującą służbę wojskową w armji polskiej.

Żydzi są traktowani w podwójny sposób. Ci, którzy uważają się za Polaków są traktowani jako obywatele Państwa Polskiego, lecz większa część ludności żydowskiej jest traktowaną jak i Ukraińcy, to zn. jako ludność wroga, zdobytego terytorjum.

Po przedstawieniu zasad prawnych, któremi się Rząd Polski kieruje w stosunku do Galicji Wschodniej, przechodzimy do systemu polskiej okupacji w stosunku do ludności ukraińskiej, zaznaczając jednocześnie, że jesteśmy zawsze gotowi dowieść prawdziwość wszystkich naszych twierdzeń.

III. System polskiej okupacji w Galicji Wschodniej.

Jak już wyżej powiedziano Rząd Polski rządzi Galicją Wschodnią za pośrednictwem mniejszości polskiej tego kraju i w pierwszym rządzie przez urzędników polskich starej szkoły austriackiej. Aparat administracyjny, odziedziczony po Austrii zmienił się o tyle, że wszystko zależy od Warszawy, zamiast od Wiednia, i że pozbawiono Ukraińców wszystkich praw, zdobytych przez nich w czasach austriackich.

Wszyscy urzędnicy są uważani jako funkcjonariusze cywilni. Powyższe komitety narodowe zmieniają, lub też anulują

dekrety ładz politycznych, nawet te, które są wydane przez Warszawę. Taką anarchję administracyjną uważa się za normalną, gdyż we wszystkich łprawach organizacji politycznej, władze odnoszą się do tych komitetów, celem otrzymania od nich opinji i aprobaty. W ten sposób Jeczyje komitetów mają siłę prawa w wypadkach, tyczących się szkół ukraińskich, instytucji wychowawczych, rolnictwa, oraz przyjmowania «ta służbę urzędników cywilnych narodowości ukraińskiej. Do rozporządzenia powyższych komitetów oddana jest uzbrojona straż obywatelska, która swoim despotyzmem samowolnym rozsiewa prawdziwy postrach wśród ludności ukraińskiej.

Administracja, zarówno wojskowa jak i cywilna, jest bardzo arbitralna. Każdy organ administracyjny pełni swoje funkcje jak mu żywnie podoba, w interesie ślepego szowinizmu polskiego. Jest to /aprzeczenie wszystkich praw. Ustawy i decyzje, zarówno austriackie, jak i neopolskie, są zastosowane jedynie w celu szkodenia ludności ukraińskiej. W ustroju gmin widzi się również najzupełniejszy despotyzm administracyjny. Gminy wiejskie ukraińskie zawieszono przez iomisarijaty cywilne, albo też steroryzowano je do tego stopnia, że mogą one wyrażać jedynie wolę władz cywilnych.

2/. Usuwanie urzędników Ukraińskich.

Rząd polski usunął wszystkich urzędników cywilnych ukraińskich, którzy służyli Rządowi Ukraińskiemu. To było jeszcze najłagodniejsza kara, ponieważ większa część z nich /:można liczyć na :siące:/ zostali aresztowani i skazani, lub też internowani bez Aytoczenia procesu, jako wrogowie Rzeczypospolitej Polskiej.

W ten sposób rodziny tych urzędników pozostały bez środków do tycia. Część tylko usuniętych urzędników mogła

z powrotem zająć Manowiska, lecz i oni otrzymali stanowiska drugorzędne i są narażeni na szykany swoich szefów Polaków.

3/. Zakaz używania języka-ukraińskiego.

Przy systemie austriackim język ukraiński zdobył sobie cały ucąg przywilejów w administracji cywilnej. To zn., że obywatel narodowości ukraińskiej miał prawo porozumiewać się z władzami państwowymi i otrzymywać odpowiedź w języku ukraińskim. Przywileje te zostały zniesione przez zarząd polski, co się sprzeciwia wyraźnie traktatowi międzynarodowemu w St. Germain.

We wrześniu 1919r. ukazało się w prasie zawiadomienie urzędowe o tem, że gabinet polski będzie wkrótce deliberował nad przywróceniem praw dla języka ukraińskiego w Galicji Wschodniej, przysługujących mu z czasów austriackich. Tem samem ogłoszenie to stwierdza, że prawa te zostały anulowane. Czy będą one wrócone i kiedy – nikt tego nie wie. W każdym razie można twierdzić, że dopóki administracja polska w Galicji Wschodniej będzie egzystować, że prawa te. nawet przywrócone, pozostaną zawsze de facto literą martwą i władze polskie nie zastosują ich w żadnym razie.

4/. Morderstwa, tortury, aresztowania, internowania i zasądzenia.

Przechodzimy do karty najbardziej tragicznej okupacji przez władze polskie Galicji Wschodniej: do tortur fizycznych, zastosowanych przez władze polskie cywilne i wojskowe do ludności ukraińskiej. Ofiary znajdują się zarówno pomiędzy jeńcami wojennymi, jak i ludnością cywilną. Podczas zajęcia przez wojska polskie Galicji Wschodniej ludność była wyjęta z pod prawa. Egzekucje Ukraińców bez sądu były rzeczą codzienną. Nie mając prawie żadnej komunikacji z Galicją

Wschodnią niżej podpisany Rząd mógł zebrać zaledwie niedużą ilość stwierdzonych faktów z pośród setek dokonanych morderstw. Między innymi rozstrzelano bez dochodzeń ukraińskiego ministra rolnictwa p. Martinetz, sławnego kompozytora Wielebnego Nijankowskiego i Wielebnego Pidlaszeckiego i Halibeja, którzy zostali skatowani i żywcem spaleni po uprzednim oblaniu naftą.

Oprócz tego władze polskie przeprowadziły masowy areszt Ukraińców, z których jedni padli ofiarą sądów wojennych, inni zaś uwięzieni, celem odsiedzenia kary, lub też wepchnięci do obozów internowanych.

Liczba internowanych i uwięzionych Ukraińców przewyższa 200.000 i rośnie z każdą chwilą. W liczbie tej spotykamy samych patryjotów, wpływowych i najbardziej czynnych z pośród całej ludności, to zn. księży, nauczycieli, urzędników, rzemieślników, włościan, mieszczan, robotników etc. bez różnicy wieku i płci. Wszyscy zostali wepchnięci do więzień i do obozów koncentracyjnych.

Podczas aresztowania i transportowania nieszczęsne ofiary były traktowane w barbarzyński sposób i cierpiały głód. Wiele z nich miało połamane szczęki i zęby, wyklóte oczy etc.

Obozy uwięzionych i internowanych znajdowały się we Lwowie, Przemyślu, Pikulińcach /:koło Przemyśla:/ Dąbiu /:koło Krakowa:/, w Wadowicach i Wisniczu – w Galicji; w Szczypiornie, Modlinie, Dęblinie, Powiązkach /:koło Kalisza:/ w Warszawie, Brześciu, Tomaszowie, Chełmie, Hrubieszowie, Włodawie, Białej, Bielsku, Sokołowie – w byłej Rosji; W Strzałkowie, Tucholi – w byłych Prusach. Oprócz tego wszystkie więzienia galicyjskie przepełnione były Ukraińcami. W więzieniach i obozach koncentracyjnych tortury, głód i epidemie wytwarzały setki ofiar dziennie.

«Robotnik» dziennik warszawski, organ centralny partji P. P. S. nazywa obóz w Brześciu «obozem trupów» i charakteryzuje głód, jaki tam panuje tym strasznym obrazem: «Internowani zbierają ziarna nieprzetrawione w kale końskim i gotują je z wiórami».

Pierwszy okres aresztowań i internowania rozpoczął się zaraz po zajęciu Galicji Wschodniej przez wojska polskie i objął cały kraj.

Charakterystyczną cechą drugiego okresu jest naganka, prowadzona przez władze polskie przeciw ludności ukraińskiej pod pozorem rozbrajania. W pewnej wsi /:Najuevycz w powiecie Drohobych:/ zebrano dzieci w wieży kościelnej i podpalono, aby ttnusić je do zeznania, gdzie rodzice pochowali broń.

Trzeci okres, wiosna 1920 roku obejmuje okolice m. Kosów w Karpatach. Na skutek głodu i straszliwych nadużyć władz, jak również i prowokacji agentów polskich, wybuchły tam rozruchy, które były stłumione przez wojska i sądy polowe polskie. Represje były okropne. Włościanie aresztowani otrzymywali setki kijów. Aresztowano nawet księży, którzy ze związanymi rękami w drodze do więzienia musieli iść piechotą dziesiątki kilometrów. Wioski rabowano i palono.

Nakoniec *czwarty okres* aresztowań miał miejsce po wycofaniu się armji sowieckiej z Galicji. Wyślano na wieś ekspedycje karne, które aresztowały włościan pod pozorem sympatji do bolszewików. Ludzie ci są skuci w kajdany i osadzeni w więzieniach, gdzie panują głód i epidemje.

Bardzo często uwolnione po długim internowaniu, lub więzieniu osoby były po raz drugi i po raz trzeci aresztowane przez władze miejscowe. Wiele osób było skazanych. Skazano

wielu urzędników ukraińskich z czasów administracji ukraińskiej za to tylko, że wykonywali rozkazy własnych szefów pod pozorem, że tym przynosili szkodę narodowi polskiemu. Tylko na zasadzie tego skazano na uwięzienie profesora Maślaka. W tych wszystkich aresztowaniach i procesach odegrała wielką rolę chęć zemsty osobistej obywateli polskich przeciw ludności ukraińskiej.

Brześć Litewski pod tym względem był najbardziej upośledzony. Wiemy z całą pewnością, że od 27. lipca do 4. września 1919 r. 774 internowanych umarło we wskazanym obozie. Imiona i nazwiska ich były podane w gazecie lwowskiej «Wpered». Zimą, w tych nieopalanym obozach, więźni Ukraińcy umierali setkami dziennie. To samo miało miejsce w Pikulińcach koło Przemyśla. /:wiadomość podana przez «Robotnika» warszawskiego:/.

W tym czasie również zaczęły się epidemie w całym kraju, a szczególnie w Galicji Wschodniej, lecz władze polskie wogóle nic nie zrobiły, żeby temu przeciwdziałać, przeciwnie robiły wszystko, jakgdyby życzyły sobie śmierci jaknajwiększej ilości ludności ukraińskiej.

Te wszystkie morderstwa, tortury, aresztowania, internowania, zarówno jak głód i epidemie w obozach koncentracyjnych wprowadziły do grobu dziesiątki tysięcy Ukraińców, jako też zrujnowały moralnie i fizycznie, nie mówiąc już o ich własnej i ich rodzin nędzy materialnej.

W taki to sposób Rząd Polski działa systematycznie dążąc do zupełnego zniszczenia fizycznego ludności ukraińskiej.

5/. Prześladowanie kościoła ukraińskiego i kleru.

Chcąc mówić o ruinie intelektualnej, którą Rząd Polski stworzył dla narodowości ukraińskiej zwracamy przede-

wszystkiem uwagę świata cywilizowanego na profanację kościołów przez wojska polskie. Kościoły ukraińskie były rabowane, rujnowane, a nawet obrócone na stajnie, lub ustępy. W kościele seminaryjnym we Lwowie urządzono kinematograf dla żołnierzy polskich.

Wielu księży zostało zmasakrowanych, rozstrzelanych bez żadnego śledztwa, innych aresztowano, internowano, lub skazano. Przeszło 700 księży ukraińskich w tej liczbie starcy i wysocy dygnitarze kościelni zostali internowani. W niektórych djecezjach z 30 do 40 księży nie pozostaje więcej jak 2 do 5. Dobra kościelne były zrabowane, lub rekwirowane.

6/. Prześladowanie prasy ukraińskiej.

Prasa ukraińska pod okupacją polską jest tłumioną przez cenzurę wojskową która konfiskuje wydawnictwa, zamyka drukarnie, każe płacić znaczne kary, aresztuje redaktorów i konfiskuje codziennie ich dzienniki.

Wkrótce po zajęciu Lwowa przez armję polską zawieszono dziennik “Diło” i tygodnik “Swoboda”, organy najsilniejszej partji ukraińskiej /:demokracji naród., które wychodziły od 1880r.:/. Nowy dziennik tej partji “Hromadzka Dumka”. który zaczął wychodzić w końcu 1919 r. był zawieszony we wrześniu 1920r., później ten sam los spotkał organ tej samej partji “Ukraińską Dumkę”, dziennik “Nowa Rada” i tygodnik “Prawda”. Pisma kleru były zawieszono po licznych konfiskatach. Dziennik socjalnej demokracji “Wpered” zmuszony był w zimie 1918–1919 r. umieszczać obok tekstu ukraińskiego ten sam ickst pisany czcionkami polskimi. Po licznych rewizjach, przeprowadzonych w redakcji, aresztowano redaktorów, zawieszono dziennik ów na kilka dni, a w końcu w marcu 1919 r. dziennik był zupełnie zamknięty. Od jesieni

1919 r. zaczął na nowo wychodzić, znosząc prawie codzienne konfiskaty i kary pieniężne.

Organ socjal-demokratyczny «Ziemia i wola» został zawieszony. Wszystkie próby wydawnictwa dzienników ukraińskich na prowincji nie udały się. Ukraiński «Hołos» w Przemyślu i «Wola» w Stanisławowie zostały zawieszono.

7/. Zebrania, organizacje, stowarzyszenia.

Ludność ukraińska została całkowicie pozbawiona prawa zebrań. Jest to przyczyna, dla której ludność nie jest w stanie zbiorowo wypowiedzieć się nad swoim stanem obecnym ani też wyrażać życzenia. Jeżeli i egzystują jeszcze organizacje polityczne ukraińskie, /najdują się one pod terorem i prześladowaniem.

Nawet organizacje i stowarzyszenia w celach humanitarnych i naukowych nie mogą wypełnić swego zadania. Nie bez wielkich trudności udało się stworzyć organizację humanitarną, jaką jest Ukraiński Komitet Cywilny, mający na celu opiekę nad uwięzionymi, internowanymi i bezrobotnymi, oraz ich rodzinami. Komitet ten prowadzi dalej swoje dzieło, pomimo teroru, rewizji, aresztowań i innych represji. Na prowincji i w niektórych miejscach zezwolono na ziworzenie filji tego Komitetu.

Stowarzyszenie «Proswita» mające na celu szerzenie oświaty wśród ludności ukraińskiej i które egzystuje od 1868 roku nie może rozpocząć swojej działalności, gdyż władze stawiają rozmaite przeszkody dla powstających oddziałów tej instytucji i bibliotek.

To samo jest z organizacjami ekonomicznymi, które są traktowane w jeszcze bardziej brutalny sposób. Polacy zawiesili stowarzyszenie rolnicze «Silski Hospodar», łącznie

z jego oddziałami, zarówno jak i związek towarzystw ekonomicznych «Sojuz Hospodarskich Spilok». które zaledwie od kilku dni mogło rozpocząć swoją działalność we Lwowie, z zakazem jednakże stwarzania oddziałów na prowincji. Składy i towar w magazynach tego ostatniego towarzystwa były konfiskowane przez Polaków. Wiele towarzystw kredytowych zostało zamknięto i skonfiskowane, dyrektorów uwięziono. Bardzo mało banków ukraińskich egzystuje jeszcze i funkcjonuje z wielką trudnością, gdyż dekrety władz polskich paraliżują zupełnie ich działalność. Należy dodać i to jeszcze, że liczne towarzystwa i organizacje ukraińskie poniosły duże straty materialne na skutek rekwizycji lokali, zniszczenia mebli etc.

8/. Zniszczenie oświaty ukraińskiej.

W celu zniszczenia w zarodku rozwoju kultury narodowej ukraińskiej rząd Polski zakazał młodzieży ukraińskiej wstępować do szkół. Większa część szkół ludowych ukraińskich pozostaje zamknięta. Gimnazja ukraińskie, których jest zaledwie 5, ponieważ powstanie tych uczelni zależnem było od Sejmu Galicyjskiego, gdzie Polacy mieli większość, nie mogą wypełnić ich zadaniom, ponieważ władze szkolne polskie nie dostarczają książek, opału ani innych niezbędnych przedmiotów.

Wstęp do gimnazjum tych jest utrudniony dla młodzieży ukraińskiej. Przytem w szkołach tych muszą oni znosić szykany i widzieć własną chwałę narodową ośmieszaną.

Przed wojna było 9 gimnazjum prywatnych. Dzisiaj wykłady odbywają się zaledwie w czterech, i to z bardzo wielkimi trudnościami, ponieważ część gmachu była zarekwirowana przez władze polskie, a profesorowie są internowani, albo powyjeżdżali za granicę.

Władze nie zezwalają na otwarcie nowych szkół prywatnych. Aby dopomóc niezamożnej młodzieży w ukończeniu studiów, obywatele ukraińscy stworzyli t. zw. bursy, lecz lokale tych instytucji przeważnie są rekwirowane. Studja uniwersyteckie są wprost niemożliwe dla młodzieży ukraińskiej. Przy administracji ukraińskiej było w uniwersytecie lwowskim kilka katedr ukraińskich, gdzie profesorowie wykładali w języku Ukraińskim i studenci ukraińscy mieli prawo używać języka ukraińskiego w stosunkach z władzami uniwersyteckimi. Obecnie profesorowie i wykładowcy zostali w czynnościach zawieszani, prawa języka ukraińskiego zniesione i dostęp do uniwersytetu został wzbroniony studentom ukr.

Dekretem z dnia 16. sierpnia 1919 roku, zarówno jak i późniejszymi zarządzeniami władze uniwersyteckie ustanowiły, że prawo wstępu do uniwersytetu przysługuje obywatelom polskim z icdnoczesnem przedstawieniem świadectwa o służbie wojskowej w armji polskiej. Wobec tego, każdy Ukrainiec, chcący zapisać się na uniwersytet, zmuszony jest przyjąć poddaństwo polskie i służyć w armji to zn. zdradzić swoją własną narodowość.

Studentki ukraińskie, chociaż nie służą w armji nie są jednakowoż dopuszczone do uniwersytetu we Lwowie. Wszystkie prośby Komitetu Ukraińskiego i organizacji uczącej się młodzieży dotyczące się zmiany tych niesprawiedliwych dekretów, pozostały bez odpowiedzi.

Władze polskie stawiają przeszkody młodzieży ukraińskiej do wyjazdu za granicę dla studiów uniwersyteckich, odmawiając im paszportów. Zresztą ci, którzy mogliby wyjechać są nieliczni z powodu braku środków materialnych.

Towarzystwo naukowe «Szewczenki» we Lwowie postarało się zorganizować kursa prywatne dla młodzieży, lecz zostały one zakazane przez władze polskie. Towarzystwo naukowe «Piotr Mołyła» również /ostało rozwiązane z powodów analogicznych. Ten sam los spotkał łharożytną instytucję /:Institut stavropigien:/, ogłaszający podobne kursa, na które policja nie dała zezwolenia. Chcąc scharakteryzować taktykę Rządu Polskiego trzeba zauważyć, że utrudniając we wszelki możliwy sposób dostęp do uniwersytetów, jak i do innych wyższych uc/elni, rozgłasza się jednocześnie za granicą, że zajmuje się specjalnie losem młodzieży uniwersyteckiej ukraińskiej.

W ten sposób jak np. w jesieni 1919 roku Rząd Polski ogłosił oficjalny zamiar stworzenia uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie. Kiedy podczas jednego zebrania politycznego w tem mieście Polacy chcieli zaprotestować przeciw temu zamiarowi Rządu, poseł do Sejmu, p. Briihl prosił zgromadzenie nie uchwalać tego protestu, ponieważ, jak się wyraził, to ma na celu ułatwić Prezydentowi Ministrów, Paderewskiemu, jego akcję w Paryżu, tycaząc się aneksji Galicji Wschodniej. Rząd Polski wcale nie ma zamiaru stworzyć uniwersytetu ukraińskiego, wobec tego protest byłby zbyteczny. Przeciwnie utrudniłoby to akcję pana Paderewskiego, który opierając wię na ogłoszeniu otwarcia tego uniwersytetu będzie mógł argumentować, to że Polska bardzo dba o potrzeby ludności ukraińskiej.

Po roku w jesieni 1920. prasa polska podała, że Rząd Polski ma zamiar stworzyć w Stanisławowie uniwersytet ukraiński, tymczasowo jedynie wydział prawny. Ta wiadomość miała oczywiście ten sam cel, co i poprzednia.

9/. Narzucenia ciężarów państwowych ludności ukraińskiej.

Przejdźmy teraz do ruiny ekonomicznej ludności, spowodowanej przez system okupacji polskiej. Kiedy się wcale nie liczy z życiem ludzkim, tembardziej nie bierze się pod uwagę środków materialnych. Dlatego też nie będziem wspominać o rekwizycjach, przeprowadzanych przez władze cywilne i wojskowe polskie. Wobec chaosu, jaki panuje w Polsce, rekwizycje te stają się prawdziwym rabunkiem.

W końcu nie można zamilczeć o fakcie, że władze polskie zmuszają chłopów ukraińskich do pracy na ziemi dużych właścicieli ziemskich, jak również i do dawania furmanek dla przewożenia inwentarza kolonistów polskich.

Pomówimy nieco dłużej o ciężarach, nakładanych na ludność ukraińską, i noszących charakter obowiązków względem Rządu Polskiego, pomimo że Galicja Wschodnia nie stanowi części składowej Państwa Polskiego.

Państwo Polskie zarządziło obowiązkową zmianę koron austriackich na marki polskie, podług kursu 100 koron – 70 marek, nie patrząc na to, że giełda międzynarodowa notowała kurs korony austriackiej o wiele wyżej, niż marki polskiej. W ten sposób Rząd Polski pozbawia ludność ukraińską więcej niż 30% jej własnej gotówki.

Oprócz tego Rząd Polski zastosował do Galicji Wschodniej ustawę o obowiązkowej pożyczce wewnętrznej, ustawę, która przeszła 16. – lipca 1920 r. Rząd Polski zastosował również do Galicji Wschodniej ustawę z. dnia 25. lipca 1920 r. tyczącą się służby wojskowej. W myśl ustawy z dnia 1. sierpnia 1920 r. powołano do szeregów roczniki 1859 do 1902, należące do obcej religji i narodowości, to zn. Ukraińców i żydów.

Zgodnie z ustawą z dnia 7. września 1920 r., opublikowanej w dzienniku oficjalnym polskim «Monitor» Nr. 203. ludność Państwa Polskiego zmuszona jest płacić pewną sumę na armję. Ustawa ta została zastosowana również i do Galicji Wschodniej, bez różnicy religji i narodowości. Komisje polskie, którym powierzono zbieranie tych sum dla armji ściągają je przede wszystkim od Ukraińców i żydów. Nawet we wsiach ukraińskich władze polskie pobierają wysoki podatek, nazywany daniną, tak jak i we własnym kraju.

Nakoniec, trzeba dodać, że Rząd Polski próbuje narzucić feldności ukraińskiej służbę wojskową. Ostatnim zamachem w tym tkrunku jest spis mężczyzn od 1890r. /w myśl dekretu ministra spraw wewnętrznych z dn. 28. lipca/. Że dekret ten tyczy się służby wojskowej dowodzi inny dekret, opublikowany przez komisarza miasta Lwowa dnia 2. sierpnia 1920 r. gdzie jest powiedziano, że wszyscy niestosujący się do powyższego zarządzenia będą karani na podstawie kodeksu wojskowego austriackiego z dnia 5. lipca 1912 r.

10/. Kolonizacja polska w Galicji Wschodniej.

W projekcie traktatu między głównymi mocarstwami Sprzymierzonych i Zaprzyjaźnionych państw z jednej strony, a Polską z drugiej strony w sprawie Galicji Wsch. art. 9. zakazuje kolonizację tego kraju przez czynniki ściągnięte z poza granic Galicji Wschodniej. Art. 12. głosi, że sprawy rolne muszą zależeć od sejmu Galicji Wschodniej. Przepisy te wprowadzone w życie musiałyby przeszkodzić planom kolonizacji dużych własności przez włościan polskich.

W Galicji Wschodniej znajduje się 420.000 rodzin chłopskich, których własność rolna nie przekracza 5 ha. Oprócz tego

jest około 10.000 rodzin proletariuszy rolnych. Ogółem obliczono, że jest 900.000 ha ziemi /łącznie z tem wszystkim co posiadają właściciele/, które mogłyby podlegać reformie rolnej. Z powyższego wypływa, że ilość łcim, któreby można podzielić, nie wystarczyłaby, aby zadowolnić drobnych właścicieli, oraz proletariuszy rolnych. Wbrew tego Rząd Polski zamierza rozdzielić wszystkie tę ziemię kolonistom polskim, przybyłym z Polski.

Korzystając z tego, że statut polityczny Galicji Wschodniej nie jest dotąd ustalony. Rząd Polski stara się przyspieszyć swoją politykę polonizatorską, aby postawić mocarstwa Sprzymierzone i Zaprzyjznione przed faktem dokonanym. Rozparcelowano już 134 duże własności, liczące 69.000 ha.

III. Plan Polski, tycząc się spisu ludności.

Po półtora roku niszczenia fizycznego i moralnego ludności ukraińskiej Rządowi Polskiem zdaje się, że przyszła odpowiednia chwila do sporządzenia spisu ludności, celem scharakteryzowania (Galicji Wschodniej. Na podstawie danych polskich spis ludności ma odbyć w grudniu 1920 r. Każdy mieszkaniec musiałby zadeklarować swoje nazwisko, narodowość i do jakiego państwa jest przynależny. Widocznem jest, że Państwo Polskie liczy na terror i sfalszowanie ipisów, żeby dowieść, że większa część mieszkańców uważa się za Polaków. Wszyscy Ukraińcy w Galicji Wschodniej protestują przeciw temu, bez względu na to, jaki był by skutek, ponieważ rezultaty tego spisu w żadnym razie nie mogą służyć podstawą do ustalenie losu Wschodniej Galicji.

W ten sposób przedstawia się w streszczeniu cały system polskiej okupacji. Wszystkie podano wyżej fakty są stwierdzone przez dokumenty i wiarogodnych świadków i można je odnaleźć w broszurze pod tytułem «Krwawe karty», wydanej

przez rząd galicyjsko-ukraiński. /2 tom «Krwawych kart» ukaże się wkrótce.

Czego my żądamy.

Osiemnaście miesięcy okupacji Galicji Wschodniej dowodzą bezsprzecznie, że Polska stara się zniszczyć ludność ukraińską materialnie, fizycznie i moralnie, w celu utwierdzenia władzy swojej na tym ukraińskim terytorjum.

W imię ludzkości, w imię praw o samostanowieniu każdego narodu, w imię niezależności i sprawiedliwości ludność ukraińska Galicji Wschodniej uprasza o obronę i opiekę przeciw straszliwym prześladowaniom i prosi, aby położono kres polskiej okupacji w Galicji Wschodniej.

Za zgodność tłumaczenia:
(podpis nieczytelny)

ATTACHE WOJSKOWY

przy Tł o m a c z e n i e .

Poselstwie Polskiem w Bernie.

1. Załącznik do Nr. 2305.

Genewa 28. XI. 1920 r.

[Stamp] Ściśle Tajne
Trzymać pod zamknięciem

Do

Wysokiego Zgromadzenia Ligi Narodów.

Rada Narodowa Galicji Wschodniej zważywszy: że została wybrana przy powszechnem głosowaniu znaczną większością przez ludność wymienionego kraju, że jest jedynem legalnem

przedstawicielstwem, które się kieruje tym łamym ideałem sprawiedliwości i pokoju powszechnego, które jest podstawową zasadą Ligi Narodów,

Żc działa w duchu tego postulatu, wymagającego sprawiedliwości dla narodów, które ongi rządząc się same, były z biegiem czasu ujarzmione. Narody te są zdolne rządzić się same i w dobie dzisiejszej starają się odzyskać swoją niezależność polityczną, że zwracając się do Ligi Narodów, zwraca się do sumienia całej ludzkości, w celu uratowania narodu ukraińskiego, który wymiera pod okupacją, tą okupacją, która została narzucona siłą, ma honor zwrócić się do najwyższej instancji, jaką jest Liga Narodów z następującymi prośbami.

I/. Aby Liga Narodów zechciała uznać dla Galicji Wschodniej prawo swobodnego stanowienia o sobie, zgodnie z wolą narodu ukraińskiego, który przedstawia większość narodowościową i prawo do niepodległości.

Dążenie do wolności uwydatnia się w ciągu wieków w całej historii tego narodu. Po rozbiornie Austro-Węgier dążenie to przejawia się w tendencjach, mających na celu odbudowanie granic narodowych starożytnego państwa Halickiego. Krajów zawiera w sobie niezbędne warunki do niepodległości politycznej.

Niewzruszona siła aspiracji narodu ukraińskiego do wolności została stwierdzona przez walkę obronną, którą ten naród prowadził z imperjalizmem polskim.

II/. Aby Liga Narodów, która przyjęła zasadę swobodnego samookreślenia, zasadę ogłoszoną przez zwycięskie Państwa Sprzymierzone, zechciała przyczynić się, i to w możliwie najbliższym przeciągu czasu do zastosowania tej zasady i do

ludności ukraińskiej na jej własnym galicyjskim terytorjum, celem ratunku egzystencji tego narodu i zapewnienia pokoju na wschodzie Europy.

III/. Aby Liga Narodów, do chwili kiedy ustrój polityczny Galicji Wschodniej będzie ostatecznie ustalony, zechciała, ze względów humanitarnych bronić ludność ukraińską przeciw systematycznym uciskom ze strony polskiej. Niech Liga Narodów zechce w tym kierunku poczynić starania, celem niezwłocznego zakończenia panowania okupacji polskiej i przeszkodzić oddaniu administracji tymczasowej tego kraju Polsce, która jest odwiecznym wrogiem narodu ukraińskiego i która okazała, że jest niezdolną rządzić krajem sprawiedliwie.

IV/. Aby Liga Narodów zechciała poczynić starania, celem oddania administracji Galicji Wschodniej do czasu ostatecznego ustalenia losu jej, władzom wybranym z pośród elementów miejscowych na zasadzie proporcjonalnego liczebnie stosunku tych rozmaitych elementów. Powołanie tej administracji musiałoby się odbyć pod kontrolą Międzynarodowej Komisji jak to już miało miejsce dla innych terytorjów, których ustrój polityczny nie był jeszcze ostatecznie ustalony.

V/. Aby Liga Narodów zechciała uznać prawomocnem przedstawicielstwo Rady Narodowej Ukraińskiej, która stawia sobie za zadanie bronić interesów Galicji Wschodniej i wyrażać aspiracje polityczne ludności przed Ligą Narodów.

Rada Narodowa Ukraińska przedkłada swoje życzenia Lidze Narodów z nadzieją, iż zostanie wysłuchaną zanim zapadnie jakaś decyzja w sprawie Galicji Wschodniej, z nadzieją równocześnie, że życzenia narodu ukraińskiego, który stanowi większość w tym kraju, zostaną wzięte pod uwagę.

Załączniki przy niniejszym zawierają zestawienie faktów, które motywują powyższe wymagania.

Przewodniczący Rady Narodowej w Galicji Wschodniej
/podpisano/ Dr. E. PETRUSZEWICZ.

Członkowie Delegacji do Ligi Narodów: /podpisy/ Dr. Kost
LEWICKI, Dr. Stefan VIVITCKY, Ernest BREJTER.

Za zgodność tłumaczenia:
(podpis nieczytelny)

ATTACHE WOJSKOWY
przy Tłumaczenie.

Poselstwie Polskiem w Bernie.

4. Załącznik do Nr. 2305.

[Stamp] Ściśle Tajne
Trzymać pod zamknięciem

KOLONIZACJA POLSKA W GALICJI WSCHODNIEJ.

Po zajęciu Galicji Wschodniej Polska rozpoczęła systematyczną kolonizację, sprowadzając kolonistów z poza granic tego kraju.

W myśl ustawy Sejmu Polskiego z dnia 10. lipca 1919 r. i 15. lipca 1920 r. wydany został dekret, że posiadanie i tranzakcja majątków ziemskich w Polsce muszą być uregulowane przez Państwo. Zgodnie z tą ustawą Państwo Polskie kładzie rękę swoją na wszystkie prywatne posiadłości ziemskie, gdyż korzysta z prawa wywłaszczenia, pozostawiając właścicielowi tylko maximum, przewidziane przez ustawę. Wszystkie posiadłości, podlegające wywłaszczeniu przedstawiają własność ziemską, która może być rozparcelowaną

jedynie pomiędzy obywateli polskich; żołnierze polscy korzystają z pierwszeństwa przy nabywaniu tej ziemi.

Cała ta ustawa jest zastosowana przez Rząd Polski i do Galicji Wschodniej, pomimo, iż ta ostatnia nie wchodzi w skład Polski. Tem łamem ustawa ta wyłącza Ukraińców Galicji Wschodniej /ponieważ takowi nie są obywatelami Państwa Polskiego/ od nabywania ziemi. Oprócz tego dekretem Rady Ministrów z dn. 1. września 1919 r. opartym na ustawie z dnia 2. sierpnia 1919 r. zakazuje się od dnia 14 trzeźnia przeprowadzać tranzakcje dużych własności ziemskich bez uprzedniej na to zgody Państwa Polskiego.

Powyższy dekret jest również zastosowany i do Galicji Wschodniej gdzie mogą kupować ziemię jedynie tylko koloniści polscy.

Na podstawie sprawozdań instytucji polskich, upoważnionych przez Rząd Warszawski do parcelacji ziemi do dnia 30 czerwca 1920 r. przeprowadzono parcelację w następujących okręgach: Bereżany, Brody, Borszczów, Buczacz, Bóbrka, Horodenka, Horodok, Husiatyn, Zbaraż, Zborów, Złoczów, Żółkwią, Kałusz, Kamionka Strumiłowa, Kołomyja, Lwów, Przemyślany, Podhajce, Rawa Ruska, Radesziw, Rohatyn, Rudka, Skała, Sokal, Stanisławów, Tarnopol, Tłumacz, Czortków, Jaworów, Tschesaniw. W okręgach tych rozparcelowano dotychczas 143 duże własności, przedstawiające razem powierzchnię około 69 ha. Ziemie te zostały skolonizowane przez 11.937 rodzin polskich, ściągniętych z poza granic Galicji Wschodniej, to zn. przez 59.685 Polaków, licząc 5 osób w rodzinie. To zostało wykonane w przeciągu 6 miesięcy, gdyż od tego tylko czasu jest prowadzona kolonizacja polska systematycznie. Skutkiem tego w przeciągu jednego roku Polska może skolonizować w Galicji

Wschodniej 130.000 ha. Wogóle powierzchnia ziemi, podlegająca parcelacji w Galicji Wschodniej wynosi 900.000 ha. Na ziemiach tych żyje 1961 rodzin dużych właścicieli. Przypuszczając, iż każdy członek rodziny przy parcelacji zechce pozostawić dla siebie 100 ha ziemi, pozostanie więc do parcelacji 703.900 ha. Przypuszczając dalej, że kolonizacja polska tego kraju pójdzie w tym samym tempie jak dotychczas, można wywnioskować, że kolonizacja zostanie zupełnie zakończona w przeciągu 5 następnych lat. Zgodnie ze statystyką oficjalną z dnia 3 czerwca 1920 r. w Galicji Wschodniej było 649.913 własności ziemskich, z których na podstawie danych jednego z profesorów Krakowskiego Uniwersytetu, Dr. Franciszka Bujaka /Polak/ 421.546 to znaczy 79,8 % /około 4/5/ było właścicielami zależnymi, t. zn. nie mogącymi zaspokoić własnych potrzeb. Stanowi to posiadłości małe, przedstawiające powierzchnię od połowy do 2 ha /stanowią one 42,6 %/ i mało własności z powierzchnią od 2 do 5 ha /które stanowią 37,2 %/. Odtąd powierzchnia własności wogóle zmniejsza się i liczba zależnych właścicieli zwiększa się. Właściciele tych ostatnich nie są w stanie wyżywić się własną produkcją. Dla zaspokojenia własnych potrzeb zmuszeni są szukać pracy poza swoją posiadłością u dużych właścicieli ziemskich, albo za granicą. Niektórzy z nich porzucili kraj na zawsze. Znajduje się oprócz tego w Galicji Wschodniej około 80.000 proletariuszy rolnych. Wobec tego, na podstawie wyżej wymienionych danych w całej Wschodniej Galicji jest 502.000 rodzin, które muszą otrzymać pewną część, niezbędną dla egzystencji z ziem rozparcelowanych latyfundiów.

Cała powierzchnia ziemi, zdatnej do eksploatacji nie zaspokaja głodu miejscowej ludności, gdyż dzieląc całą masę

ziemi rolnej, wynoszącą 3.888.640 ha między wszystkimi właścicielami rolnymi, których jest około 650.000 i pomiędzy rodzinami proletariuszy rolnych, których jest około 80.000 podział ten nie wystarczyłby jeszcze właścicielom ziemi na wyżywienie. Jeżeli zaś zacznie się parcelować wielką własność pomiędzy kolonistów, przybywających z poza granic kraju, odbiera się w ten sposób miejscowej ludności środki do życia. W ten sposób stwarza się klasę kilkomiljonową bezrobotnych i popycha się kraj do katastrofy, nie tylko ekonomicznej, lecz zarówno socjalnej i politycznej. W kraju niema przemysłu, któryby mógł zatrudnić bezrolny proletariat, wyrzucony przez wieś. Na skutek parcelacji wielkiej własności niema pracy w dużych latyfundiach, które dotychczas pozwalały włościanom małorolnym zapełniać braki własnej produkcji. Wobec niezwyklej drożyzny środków komunikacyjnych, emigracja chłopu ukraińskiego jest uniemożliwioną. W ten sposób przed miejscowym chłopem Galicji Wschodniej staje widmo wolnej głodowej śmierci.

Należy zauważyć, że dla tego chłopu zasady krańcowe socjalizacji ziemi, lub reformy rolnej bez wynagrodzenia obecnych właścicieli są zupełnie obce. Chłop ukraiński pozostaje i pozostanie zawsze zwolennikiem własności prywatnej i zwolennikiem reformy rolnej z całkowitym wykupem. Chłopi ukraińscy ofiarowują dzisiaj właścicielom polskim za ziemię ceny trzykrotnie większe od ogólnie przyjętych, lecz ią systematycznie usuwani do kupna.

Przez kolonizację polską zagrożony jest instynkt samozachowawczy chłopu ukraińskiego i narodowość ukraińska. Potomstwo ich ikazane na zdegenerowanie fizyczne i moralne, a nawet na powolną imierć i długte cierpienia przez całe dziesiątki lat. Zarówno jest zagrożono życie każdej jednostki,

jak życie całego narodu. Z pośród praw niezwyknięzonych natury ludzkiej trzeba będzie szukać sposobu dla własnego samozachowania. Na wschodzie Europy tworzy się ognisko niewyczerpanych walk socjalnych za cenę egzystencji trzech i półmilionów ludzi.

Opierając się na powyższych faktach Rada Narodowa Galicji Wschodniej ma honor prosić o wstawienie się przed odnośniami Rządami, celem wydania dekretu i wprowadzenia w życie następujących dezyderatów:

1/. Przeszkodzić Rządowi Polskiemu w zastosowaniu ustawy rolnej do Galicji Wschodniej.

2/. Unieważnić wszystkie kontrakty kupna i sprzedaży ziemi w Galicji Wschodniej, które miały miejsce podczas okupacji Polski w lych wszystkich wypadkach, gdzie osoby kupujące ziemię nie miały przed 1. listopada 1918 roku praw obywatelskich w jednym z okręgów Galicji Wschodniej.

3/. Wprowadzić z powrotem w życie w Galicji Wschodniej swobodną sprzedaż ziemi, jaka miała miejsce przed 1. listopada 1918r.

4/. Przeszkodzić parcelacji kolonizatorskiej ziem Galicji Wschodniej pomiędzy kolonistów, przybyłych z poza granic wymienionego kraju.

Genewa, dn. 4. grudnia 1920 r,

/-/ PETROUCHEWITCH
Przewodniczący Rady Narodowej
Ukraińskiej Galicji Wschodniej.

Za zgodność tłumaczenia:
(podpis nieczytelny)

*ATTACHE WOJSKOWY**przy**Tłomaczenie.**Poselstwie Polskiem w Bernie.*

5. Załącznik do Nr. 2305.

Genewa dn. 2. XII. 1920 r.

[Stamp] Ściśle Tajne

Trzymać pod zamknięciem

Do

Ligi Narodów.

Pozwalam sobie przedłożyć Lidze Narodów ostatnie fakty nadużyć władz polskich w stosunku do ludności ukraińskiej Galicji Wschodniej.

Żandarmerja polowa polska w pierwszej połowie sierpnia 1920 r. przeprowadziła masowy areszt w miejscowości Żabie /powiat Kosów/ w kraju Hucułów. Organa polityczne, którym powierzono wykonanie aresztu torturowały aresztowanych w nieludzki sposób.

1/. Urzędnika Aleksego Oleksiuk maltretowano w drodze do więzienia, przeprowadzono do komendanta etapu Nr. 32. i uwięziono.

Piotr Zubiuk z synem Iwanem i Dmitro, Semen Kteruk, Iwan Sementulak, Iwan Fylajczuk, Piotr Skumarczuk, Bazyli Petriuk, Dmytro Pawluk, Dmytro Rachowsky, Aleksy Jakuszewski, Fedor Slyruk, Iwan Kyruluk, Dmytro Horbijczuk, Piotr Dydyk i wielu innych, którzy po uwięzieniu byli katowani kijami, nawet kilka razy dziennie. Oblewano ich wodą, żeby ich ocucić, przenoszono do innej izby, gdzie znowu byli torturowani przez innych żandarmów, którzy ich bili nahajkami z drutu kolczastego.

Kteruk zakończył życie podczas tych tortur, taki sam los w kilka dni później spotkał i Iwana Sementulaka.

W stosunku do tych ludzi nie ograniczono się jedynie torturami, aresztowani w liczbie około 200 ludzi zmuszeni byli maszerować piechotą do Kołomyży, miasta oddalonego o 500 kl. Byli zmuszeni przechodzić wbród Czeremosz i ci wszyscy, którzy zwalniali kroku ze zmęczenia, popychani byli do marszu uderzeniami pałki.

Władze polskie, po uwięzieniu tych ludzi, zarekwirowały siłą ich majątki. W posiadłościach aresztowanych Iwana Kuryluka, Dmytro Horbijczuka, Piotra Dydiuka i Jerzego Bendejczuka zabrano 54 sztuki bydła i 165 baranów.

W domu wymienionego Aleksego Oleksiuka żandarmi zabrali 292 wszystko, co było do wzięcia, znęcając się przytem nad jego żoną.

U Iwana Wirstiuka uprowadzono 2 krowy, 1 cielę i zabrano całe zboże, żonę zaś jego bito. Zabrano muzykantowi Iwanowi Kurylukowi wszystkie jego instrumenta muzyczne i wszystkie meble.

Iwanowi Gontariukowi i Iwanowi Zudiakowi zabrano cały inwentarz i cały zapas zboża.

Żandarmerja polowa polska szukała Michała Hapczuka, który był burmistrzem za czasów Rządu Ukraińskiego w Galicji Wschodniej, i nie zastawszy w jego domu zkatowała w taki sposób jego żonę, że przypląciła to 4-ro tygodniową chorobą. Cierpienia jej na tym się nie zakończyły, bo wkrótce bataljon armji polskiej, który stał kwaterą we wsi, wyrzucił ją z jej miszkania, zarekwirował całe zboże i inwentarz, na skutek czego, ta przedtem zamożna rodzina rolników, znalazła się bez dachu nad głową i skazaną na życie z jałmużny. Ten sam oddział armji polskiej zarekwirował w sposób nielegalny u Michała

Zatoniuka i Marji Kozmaniuk, Iwana Dydiuka i Dmytro Kuromeniuka, Kari Sokaniuka, jak również i u wdowy Marji Hyjak, cały inwentarz i inne rzeczy.

We wsi Hołowy powiatu Kosowskiego wojsko polskie podpaliło 2 domy i młyn Fedora Kajczuka, zabierając 10.000 koron i gwałcąc córkę Wasylina. We wsi Brustury tego samego powiatu aresztowano księdza Nikołą Smalko w wieku lat 75. Ten sam los spotkał 1 włościan, Fedora Morczerniaka i Wasyla Soroczana.

2/. Sytuacja w innych powiatach Galicji Wschodniej, gdzie władze polskie przeprowadzają aresztowania według planu miejscowych komitetów polskich, nie jest lepszą. W listopadzie zaaresztowano wielu włościan i inteligencji. Przed uwięzieniem byli aresztowani w nieludzki sposób katowani przez żandarmerję polską.

W powiecie Zaleszczyki zaaresztowano 80 osób, między nimi 2 lekarzy: Dr. Dołyńskiego i Dr. Andrzeja Buraczyńskiego. Ksiądz obrządku greckiego Czornodola, Dr. Baranyk i pan Dotynski, aresztowani wieczorem byli umieszczeni w przedsionku ustępu w magistracie, gdzie nie byto nawet okien. Wnocy wsadzono jeszcze kilku aresztowanych, tak że nie można było ruszać się. Ustępując na prośby dzieci jego władze polskie na trzeci dzień aresztu umieściły obwinionego w suterrenach żydowskich, które niegdyś służyły jako więzienie. Nie mogąc dłużej znosić złego traktowania i oczekując śledczego, uwięziony rozpoczął strajk głodowy. Po pięciu dniach głodówki został wreszcie wypuszczony na wolność.

Ksiądz Czornodola zaaresztowany w przeddzień święta religijnego został wysłany do Czortkowa, celem stawienia go przed tamtejszym trybunałem, a następnie skierowany do Lwowa.

Niejaką Dębicką zaaresztowano w ten sposób, że nie mogła nawet wdziać ciepłej odzieży, musiała odbyć podróż do Dzwyniacza, a stamtąd do Czortkowa, celem stawienia się przed trybunałem wojskowym zwolniona wróciła do domu, gdzie ponownie została aresztowaną i stawioną przed trybunałem w Czortkowie. Urzędnik trybunału Towste Szpikuła był więziony przez kilka dni w małej celi bez jedzenia i bez pozwolenia kupna takowego.

Urzędnik cłowy, Skomorowski, stawiony przed trybunałem wojskowym w Czortkowie był uniewinniony. Po powrocie ze swoim świadectwem zwolnienia do Zaleszczyk był ponownie zaaresztowany.

W pow. Dolina dwakrotnie przeprowadzono nielegalne rekwizycje we wsi DUBY. Pierwszy raz uprowadzono 9 sztuk bydła i mężczyźni byli poddani karze cielesnej. Po raz wtóry wysłano ekspedycję karną, na czele której był wywiadowca Górski i zaaresztowano tam 19 mężczyzn; rodziny ich bito i uprowadzono 15 sztuk bydła.

Wywiadowca Górski usunął burmistrza miejscowego, kazał mu dać dziesiątek kijów i mianował drugiego burmistrza. Ci, którzy najwięcej ucierpieli: Fedor Kłus, były burmistrz Wasyl Marynczuk, Mikołaj Jakiw, Andryszyn, Wasyl Bodnar, Iwan Kłus, Wasyl Kłus, Wasyl Gladun, Dmytro Cyhan, Iwonej Fryk i Pawlina Kłus. Wszyscy byli aresztowani i wywiezieni. Wielu ukrywa się po lasach z obawy zaaresztowania bez przyczyny. W powiecie Borszczów aresztowano 70 osób, których wielu skatowano w nieludzki sposób.

Niejaki “Stępalski, który przeprowadzał śledztwo sam kierował torturami i policzkował obwinionych. Ofiary były powiązane, zwinięte do kołder i zbite do krwi. W powiecie Radeszów zastosowano kary cielesne, kładąc ofiary rozebrane

do naga na rusztowaniu w środku wsi. Podaje się listę osób poddanych karze cielesnej: burmistrz – 100 kijów, syn jego – 50, Paraszka Maczen – 50, Anna Bójko – 50. Pośród torturowanych znajdowali się również i żydzi: Herszko Zolkover, Józef i Gille Sternberg.

W powiecie Stryjskim zaaresztowano 100 włościan we wsi Sławsko, w Jusejtyczy – 80.

W powiecie Dobroczyn konfinowano około 80 osób. Między nimi znajdował się adwokat Dr. Antoni Horbaczewski.

W powiecie Bereżany we wsi Kapłyńcy włościanie byli zmuszeni do robót polnych u pewnego dużego właściciela ziemskiego kijami.

To samo działo się w powiecie Czesaniw, gdzie również przeprowadzono nielegalne rekwizycje i gdzie zawieszono w czynnościach wszystkich burmistrzów, wybranych przez gminy włościańskie.

W Stanisławowie zaaresztowano urzędnika kolejowego Zahajkiewicza-Celewycza, panią Solańską, stud. prawa Kotlara, Nestoruka i innych. Nestoruk został zastrzelony przez eskortujących go do więzienia żandarmów.

W Skale aresztowano 30 osób, w Towste żandarmi bili po twarzy milicjantów miejscowych.

3/. W obozach koncentracyjnych w Tucholi, Strzałkowie, Wadowicach, Łańcucie i Dąbiu i innych miejscowościach znajdują się uwięzieni wojskowi ukraińscy. Niktórzy z nich pozostają uwięzieni od listopada 1918r. bez żadnego obwinienia, pozostają tam jedynie z tej racji, że ich osadzono.

Pozbawiać ludzi tych wolności, nie oznaczając nawet terminu ich internowania, nie bacząc na to, że w Galicji wojna się zakończyła, sprzeciwia się zasadom prawa międzynarodowego i wszystkich praw ludzkich. Podaje się do

wiadomości następującą skargę internowanych w Dąbiu: «Położenie nasze jest nieznośne, baraki, które zamieszkujemy nie mają okien, ani opału. Spać zmuszeni jesteśmy na deskach bez sienników i bez kołder. Błagamy was o pomoc».

W trybunale powiatu Czortkowskiego znajduje się około 100 aresztowanych politycznych, pochodzących z powiatów, Czortków, Buczacz, Zaleszczyki, Borszczów. Dn. 18. listopada 1920 r. zaprzestano wydawać im chleb, a od dnia 20. listopada wogóle nie dają im wcale jeść; zmuszeni są spać na deskach; wszyscy kaszlą. 20. listopada dyrektor więzienia Świdnicki robił przegląd uwięzionych, lecz położenie ich wcale się nie polepszyło, ponieważ od dnia tego zaprzestano ich zupełnie karmić.

Nawet trybunały Galicji Wschodniej stały się narzędziem gnębienia elementu ukraińskiego, ponieważ przeciągają niepomiarnie śledztwo, zmuszają niewinnych ludzi pozostawać w więzieniach całymi miesiącami, jak to miało miejsce np. z szambelanem Jego Świątobliwości Monsiniore Youryk, który był gnębiony przez 6 miesięcy w więzieniu, czekając na rozprawę sądową.

Po długich miesiącach śledztwa sądowego trybunał nie znajduje żadnej przyczyny do wytoczenia procesu, można stwierdzić jednakże, że przed sądem stają wybitni Ukraińcy, którym się nie zarzuca innych, zbrodni, jak te, że byli urzędnikami ukraińskimi w epoce władzy ukraińskiej w Galicji Wschodniej i wykonywali tylko rozkazy sekretarza stanu.

Przykładem tego może służyć skazanie członka Rady Ukraińskiej Tymoteja Staruk i sędziego Maślaka, którzy za pełnienie obowiązków administratorów politycznych powiatu i miasta Bereżany i za to, że wykonywali rozkazy swoich władz zostali uznani za winnych i skazani na długie więzienie.

Wobec tego, że skargi ludności ukraińskiej, przedłożone władzom okupacyjnym polskim nie miały żadnego skutku,

a przeciwnie, zwiększały tylko represje, Rada Narodowa Ukraińska podaje fakty te do wiadomości Ligi Narodów prosi w imię zasad humanitarnych o poczynienie starań, celem zabezpieczenia życia i mienia ludności ukraińskiej Galicji Wschodniej.

/Podpisano/ Dr. E. PETROUCHEWICH

Przewodniczący Rady Narodowej Ukraińskiej Galicji Wschodniej.

За zgodność tłumaczenia:

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 1. – P. 270–296.

№ 135

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО
УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДИПЛОМАТИЧНИМ
ПРЕДСТАВНИКАМ ПРО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ
ВІДНОСИНИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ
Й УТВОРЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ**

6 січня 1921 р.

Політичні відносини які під сучасну хвилю запанували в краю і викликані ними події на стількі важні, що вважаю своїм обов'язком звернути на них окрему увагу а особливо їх в дечім прояснити. Після відступу большевиків з краю ще більше скріпився польський терор супроти українського населення так що окупаційний режим став в дечім пригадувати перші місяці польської інвазії, се виявилось в однаковій мірі супроти інтелігенції супроти селянства. Рівнобіжно з тим пішла польська акція пропагандистична за польською

державністю в Східній Галичині поперта масовими репресіями з обсягу арештовань реквізицій звільнювань від посад і т. и. Головно примінують польські влади репресії господарського характеру, які дають ся перевести більш спокійно і успішно. Деякі з тих примусових мір ставляють наших людей чи наші інституції в примусове положення якого вислідом являються акти політичні що стоять в деякі суперечности і з самостійницьким становищем всеї нашої суспільності.

До тої категорії актів належать отсі події: учителям всіх середних шкіл в Східнім Галичині предложено в місяці грудни квестіонар до виповнення з рубрикою про державну приналежність. Одночасно з дорученням того квестіонара заповіджено всім учителям Українцям вони мають заявити себе приналежними до Польської Річипосполитої, в противним случаю будуть усунені зі служби із найблизшим місяцем перестануть одержувати свої платні. Деякі з учителів Українців признали себе приналежними до Східної Галичини і тих зараз звільнено зі служби. Наслідком такого примусу з боку польських шкільних властей, наслідком вичерпання всіх грошових засобів для евентуальних підмог, видаленим зі служби урядовцям а в кінци наслідком невідрадного положення матеріального урядовці Українці в краю, які через довгий час не одержували ніякої платні учителі Українці приневолені були виповнити наведену рубрику в той спосіб, немов то вони признають себе приналежними до польської держави. Добавити треба, що сталося те на основі порозуміння нашими політичними організаціями, які не видавали в тій справі ніяких своїх офіціальних заяв але якіх члени запитані о опінію мусіли числитися з безвихідним положенням учителів Українців і невідпорним примусом з польського боку.

Друга справа яка по своїм сути доторкає тої самої теми себто нашого правного становища се розписання польською окупаційною владою позички в хосен польської держави.

А саме польські влади скарбові розписали позичку державну під загрозою що опісля буде переведена друга примусова позичка державна себто конфіскація певного проценту майна для польської держави на багато гірших умовах як перша так звана добровільна позичка. З огляду на те, що наші всі господарські інституції остають в незвичайнім критичнім положенню та що з другого боку видавалось їм більш доцільним дати ворожі окупаційнім влади менше як більше — наші господарські інституції в краю рішили підписувати так звану добровільну позичку для польської держави. Той поступок є вислідом рішення всіх наших фінансових інституцій центральних і їх зоганізованого відступу теж перед польським невідпорним терором.

Можливо що Поляки покликуватися муть на ті факти перед загрозою та будуть їх для себе вихисновувати тому треба, щоби Ви були поінформовані про причини їх і характер.

Зовсім інший характер має акція п. Михайла Яцкова і п. Сидора Твердохліба, які за польські фонди видають газету Рідний край, що своєю політичною платформою вважає належність Східної Галичини до Польщі. Досі політична робота згаданих панів не знайшла ніякої симпатії перед нашою суспільністю і зустрілася з одностайним осудом з її боку. З огляду на те, що п. Михайло Яцків являється членом радикальної партії управа тоїж партії була приневолена займитися на своїм засіданню відбутім 25. грудня 1920 р. справою згаданого видавництва. Одною із своїх резолюцій ухваленою на тім засіданню управа радикальної партії ствердила, що не дала Михайлови Яцкову дозволу на видання Рідного краю, що не має нічого спільного з тим видавництвом осуджує його напрям та взиває п. М. Яцкова, щоби виступив з редакції Рідного Краю.

На тімже самим засіданню займалася управа радикальної партії справою переговорів Д-ра Северина Даниловича (члена тоїж партії) з Поляками. А саме Д-р Северин Дани-

лович уважав за вказане почати на свою руку політичні переговори з польським намісником для Галичини п. Галецьким і польським прем'єром п. Вітосом. Підчас своєї конференції з п. Галецьким п. Данилович вказав на невиносимий польський окупаційний режим в Східній Галичині та висловив своє бажання, щоби відносини між українськими землями, які опинилисьби поки що в рамках польської держави, були уладжені так, щоби могли бути приготування до майбутньої історично конечної федерації вільної, зєдиненої України з вільною демократичною Польщею. Дня 8. падолиста с. р., себто після розмови з п. Галецьким, яка відбулася з початком серпня с. р., п. Данилович відбув у Варшаві розмову з польським прем'єром Вітосом. На питання п. Вітоса, яким ми міг бути правно-державний устрій українських земель при Польщі, п. Данилович відказав: “По моїй думці той правно-державний устрій повинен бути приготуванням до майбутньої федерації держав українського і польського народу. Треба би з усіх заселених в більшості українським народом земель утворити одну правно-державну одиницю з власним соймом і правлінням, звязану з польською державою реальною унією, спільністю деяких справ, як начальника держави, міжнародного заступництва, начальної команди і інших конечностей і для державної спільности конче потрібних. Щось в роді взаємин бувшої Угорщини і Австрії або німецьких союзних держав. “Притім розвинув п. Данилович короткий начерк цілого устрою “такої української провінції”, називаючи так українські зв'язані з Польщею. Притім — як передає п. Данилович в своїм звіті з тоїж розмови — п. Вітос робив свої уваги і вкінці сказав, що він є за як найширшою автономією українських земель а зокрема Східної Галичини і що в межах польської держави дасться та справа полагодити на вдоволення Українців а чисто адміністраційний поділ на воєводства не стоїть тому на перешкоді.

В своїм звіті про ту конференцію і про розмову з п. Галецьким п. Данилович виразно заявляє, що ті розмови провадив в характері приватнім, хоч домагався повновласти від управи радикальної партії, яка однак заявила проти офіціальних переговорів, ведених іменем тої партії. Отож і тою справою займалася головна управа радикальної партії на своїм засіданню дня 25. грудня 1920 р. і ствердила, “що розмови д-ра Даниловича з Вітосом мають характер чисто неофіціальний, не обов'язуючий партію на то що особисті погляди д-ра Даниловича, висказані в тих розмовах, а подані до публічного відома в “Рідному Краю” (орган Михайла Яцкова) не відповідають становищу партії”.

З кінцем минулого місяця перевели свою організацію закордонні групи партій: Народно Трудової і радикальної. До управи закордонної групи партії Трудової вибрано п. д-ра Дністрянського, як голову, п. Льва Левицького, як заступника і п. Микетєя, як секретаря. В закордонній групі партії радикальної проводить п. д-р Назарук. Обі групи почали дискусію про сучасні справи нашої політики а зокрема про те, як нам ставитися до питань політики закордонної. Дискусії сі ще остаточно не покінчені, про їх вислід донесу окремо.

Вчера, себто 45. с. м. уконституувалася Всеукраїнська Національна Рада, “як громадянська репрезентація українського народу” — (слова цитовані дослівно із статута). “ї майбутня діяльність означена статутом і платформою, прийнятою при її основаною представниками українських партій і організацій дня 23. грудня 1920 р. В склад тої Ради увійшли представники всіх політичних партій Східної Галичини з виїмком соціал-демократів, для яких репрезентовано відповідну скількість місць, представники всіх політичних партій Західної України з виїмком соціал-демократів, представники Кубані і представники міжтериторіяльних організацій: а саме: Лігі Оборони України і Українського Союзу Жінок. Число всіх членів Всеукраїнської Національної Ради разом з резервованими місцями для східно-українських

соціал-демократів (шість) і для галицьких та буковинських соціал-демократів (два) установлено на 75, з чого припадає на політичні партії і організації Східної України 45, Західної України 18, Кубані 7, Лігу Оборони України 2, Український Союз Жінок 3. Ліга Оборони України вибрала своїм представником Галичина а крім того від Союзу Жінок делеговано до Ради дві Галичанки і тих трьох членів входить в склад західно-української територіальної групи.

Органами Всеукраїнської Національної Ради є: Загальні Збори, Виконавчий Комітет Ради і Президія Ради. Відповідно постанові уступу 9-того статута до компетенції Загальних Зборів належить: зміна статута і платформа Ради, зміна числа членів Ради і розділ їх між поодинокі території, прийняття нових членів до Ради, визначення напряму політики Ради, оголошування заяв правно-державного характеру: про форму державного ладу, державно-правна приналежність поодиноких українських земель, міждержавні договори і союзи, вибір Виконавчого Комітету і Президії Ради, затвердження прелімінарів бюджетних і звітів Виконавчого Комітету, ухвалювання директив для Виконавчого комітету в згаданих справах державно-правного характеру. Той уступ статута нарочно передаю дослівно. В зв'язку з тим уступом остає постанова уступу 11-го статута в якій сказано: “Справи про які згадується в § 4. (розділ місць в Раді і прийняття новозголошених партій і організацій)”, далі справи державного характеру перераховані в § 8. а також справи про конструкції урядів окремих українських державних територій і їх діяльності заки будуть рішені на Раді, мусять бути попередно обговорені і порішені на секції відпоручників партій і організацій дотичних територій.

“Територіальні групи (Секції) мають право вета в тих справах на Раді. На случай заложення вета зі сторони якої небусть територіальної групи (Секції) не можуть бути перераховані в попереднім уступі справи, предметом рішень і енуціяцій Ради”.

Принята на нараді представників партій і організацій політичних Східної України і Західної України дня 23. грудня 1920 р. платформа Ради звучить так: (наводжу її дослівно)

“1. Оборона національної єдності українського народу і відновленої ним державної самотійности української земель.

“2. Зєднання поодиноких українських земель в одноцільній державі на умовах, які будуть вироблені правно-державними органами тих земель (Велика Україна, Галичина, Кубань і інші).

“3. Народоправний лад в українській державі, державний устрій котрої має установити Національне Зібрання, обране на підставі п'ятичленної виборчої формули.

“4. Переведення парламентарним шляхом аграрної реформи, з тим, що в основу аграрної політики має бути положена засада сталого володіння селянством землею.

“5. Реальне забезпечення за робітництвом його домагань в соціальній області, як охорона праці, воля професіонального руху і т. п.

“6. Забезпечення національним меншостям національно-персональної автономії, основи якої установить Національне Зібрання.

“Для осянення тих цілей мають служити такі способи:

“1. Впливати в дусі сеї пліятформи на діяльність українських державних органів.

“2. Звільнення українських земель від окупації чужих політичних захватів та впливів.

“3. Боротьба проти заходів та відбудови бувшої “єдиної неділимої” російської держави та прочих сторонніх інтервенцій в тім напрямі.

“4. Навязання найтісніших зносин з іншими державами, які повстали по розпаді колишньої російської і австро-угорської держави та змагання до заключення союзів з ними для спільної оборони державної самотійности.

“5. Старання про міжнародне признание самостійної державности на українських землях.

“6. Скликання Всеукраїнського Національного Конгресу.

“7. Обєднання і охорона української еміграції, полонених та військових і цивільних інтернованих в чужих державах.”

Перші Загальні Збори Всеукраїнської Національної Ради вибрали отсю Президію Всеукраїнської Національної Ради: сенатор Сергій Шелухін, голова, (с. ф.) д-р Роман Перфецький (гал. труд.) заступник голови, генерал-поручник Олександр Греків заступник голови, одно місце в Президії резервовано для Кубанця, Микола Залізник (с. р.) секретар; крім тих панів ввійшли до Виконавчого Комітету: Базяк Ісаак (с. р.), д-р Дністрянський Станислав (гал. труд.), Жук Андрій (укр. нар. пар.), Кривецький Михайло (с. с.), Кушнір Макар (с. ф.), Макаренко Олександр (с. с.), д-р Підляшецький Ярослав (гал. рад.), Храпко Іван (нар. реп. пар.), два місця резервовані для (с. д. наддніпр. і гал-бук.).

Копію статута Всеукраїнської Національної Ради перешлю Вам слідуючим листом.

Відень, дня 6 січня 1921.

Уповневласнений для Справ Закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301.
Машинопис. Копія.

№ 136
НОТА ДЕЛЕГАЦІЇ РСФРР
РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ГОЛОВІ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ ПРО ТЯЖКІ
УМОВИ ПЕРЕБУВАННЯ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ
У ПОЛЬСЬКИХ ТАБОРАХ

9 січня 1921 р.

Из Риги. Мир. дел. 80, 9/1 23 10

Сообщается копия отправленной только что полякам ноты кавычки милостивый государь господин председатель уже неоднократно российско-украинская мирная делегация обращала внимание польской мирной делегации на совершенно недопустимые условия содержания российско-украинских военно-пленных в Польше 3-го декабря 1920 г. отношением за № 117 польской мирной делегации была сообщена сводка имевшегося к тому времени у российско-украинской делегации материала по этому вопросу несмотря на то что польская мирная делегация при устных переговорах на эту тему неоднократно обещала предпринять меры к улучшению положения российско-украинских военнопленных в положении их никаких существенных перемен не произошло о чем свидетельствует имеющийся у российско-украинской мирной делегации материал считаю поэтому необходимым господин председатель обратить ваше внимание на условия в которых содержатся и живут российско-украинские военнопленные в Польше лагерные помещения в которых размещены пленные в совершенно недопустимом состоянии согласно отчетов американского союза христианской молодежи (отдел помощи военнопленным в Польше, отчет по 20 октября 1920 года) военно-пленные размещены в помещениях абсолютно “неприспособленных

для жилья: отсутствие всякой мебели, отсутствие спальных приспособлений так что спать приходится на полу без матрацов и одеял почти все окна без стекол в стенах дыры повсеместно у военнопленных наблюдается почти полное отсутствие обуви и белья и крайний недостаток одежды так например в лагере Стражолково, Тухоле и Домбе пленные не меняют белья в течение трех месяцев причем большинство имеет лишь по одной смене, а многие совсем без белья, в Домбе большинство пленных босые, а в лагере при штабе 18 дивизии большая часть совершенно не имеет никакой одежды не лучше условия жизни и в рабочих командах как пример указываю на 112-ую и 222 рабочие команды причем в последней 90 0/0 пленных совсем без одежды даже в варшавских рабочих командах 60 % пленных не имеют никакого белья 40 % — одежды обуви и шинелей это обстоятельство становится особенно тяжким ввиду того что при пленении у военнопленных систематически отнимаются одежда и обувь установленный для пленных продовольственный рацион остается только на бумаге ибо практически по разным причинам получаемая пленными пища никогда не отвечает по своей скудости этому рациону это явление наблюдается во всех лагерях и командах лагерные лазареты и больницы имеют те же недостатки, также нет матрацов одеял (часто нет и кроватей не хватает медицинского персонала так как пленных врачей и лиц медицинского персонала ставят в такие условия существования которые делают для них невозможным оказание медицинской помощи точка запятой не хватает медикаментов, и перевязочного материала в Тухоле наприм. раненые лежали без перевязки в течение двух недель и в ранах завелись черви такие нечеловеческие условия содержания военнопленных конечно имеют самые пагубные последствия и приводят к быстрому вымиранию военнопленных это подтверждается как громадным процентом больных в лагерях так и ужасным процентом смерт-

ности по произведенным подсчетам оказывается что если принять за норму смертности среди пленных в лагере в Тухоле за октябрь месяц минувшего года то в течение 5—6 месяцев в этом лагере должно вымереть все его население эти цифры подтверждены официально польскими военными врачами ряд стольже ужасных случаев нашли свое отражение и в польской прессе где поднялись голоса протеста против средневековых ужасов творящихся в польских тюрьмах и лагерях, обращая ваше внимание на перечисленные в настоящей ноте факты я позволяю себе приложить к ней ряд документов принимая во внимание все вышеизложенное считаю необходимым заявить что рабоче-крестьянские правительства России и Украины не могут впредь терпеть такого отношения к своим гражданам правительства России и Украины категорически настаивают на немедленном изменении условий содержания российско-украинских военнопленных в частности правительства России и Украины настаивают на немедленном отстранении от занимаемых должностей тех лиц администрации лагерей которые виновны в вышеуказанных злодеяниях прошу вас господин председатель срочно ответить какие меры приняты польским правительством к устранению указанных злоупотреблений не допуская и мысли о возможности подобных условий существования для польских военнопленных в России и Украине даже на основе взаимности российское и украинское правительства все же в случае непринятия польским правительством необходимых мер вынуждены будут применить репрессии к польским военнопленным в России и Украине примите господин председатель уверение в совершенном моем уважении Иоффе кавычки 9 января 1921 г. № 598

Шеншев.

№ 137
**ПОВІДОМЛЕННЯ УПОВНОВАЖЕНОГО
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ ПРЕДСТАВНИКОВІ
ЗУНР У БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО
НОТИ, НАДІСЛАНІ УРЯДАМ АНТАНТИ**

18 січня 1921 р.

Ч. 726/21.

До

**Високоповажаного Пана
д-ра Евгена Л е в и ц ь к о г о
Представника З . У . Н . Р .**

в

Берліні.

Пересилаю до ужитку у Вашій праці дві ноти Уряду з дати Женева, 2. грудня 1920 і Відень, 5. січня 1921, в справі польських надужить у Східній Галичині, яку Уряд вислав до Лойд Джорджа, Керзона, Лейга, Джолітті, Сфорци, Вільсона, Ради Амбасадорів, японського амбасадора в Парижі Ishii та Союзу Народів.

Відень, дня 18. січня 1921.

Печатка

Підпис (Г. Микетей)

Уповновласнений для Справ Закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 52. Машинопис. Оригінал.

№ 138

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ АНТАНТИ У ЗВ'ЯЗКУ
З ПРОДОВЖЕННЯМ ПОЛЬСЬКИМИ
ОКУПАНТАМИ РЕПРЕСІЙ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ***20 січня 1921 р.*

В останніх нотах я зважав іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути увагу Найвищої Ради на окупаційний режим польської окупаційної влади у Східній Галичині з приводу порушення Польщею міждержавних постанов відносно Східної Галичини, порушення Польщею інтегральності території Східної Галичини, арештування і убійства населення Східної Галичини та самовільних реквізицій і контрибуцій, що винищують українське населення Східної Галичини.

Нові переслідування зі сторони польської окупаційної влади, що розпочалися з початком цього року у Східній Галичині знов змушують мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути на них увагу Найвищої Ради.

Подані нище події вказують цілий ряд безпідставних масових ревізій в українських інституціях і у поодиноких українських діячів, як також довільні арештування визначених осіб з української суспільности, все те, з виразною тенденцією польської окупаційної з влади, щоби систематичним способом терору; присилувати українську інтелігенцію і провідників українського народу Східної Галичини до узнання польської держави на території Східної Галичини Але ціле українське населення, то значить переважуюча більшість всего населення Східної Галичини, не хоче під ніякою умовою іти під Польщу та стоїть непохитно при постановах Найвищої Ради з 25 черніа 1919 і з 11. липня 1919, котрим запоручено, що населення Східної Галичини свобідно виконає своє право самовизначення.

Найновіші події насильств польської окупаційної влади у Східній Галичині, виказують з осібна:

1. Перші ревізії у Львові переведено на сам Новий Рік, дня 1. січня 1921 р. о год. 7-ій рано, і ці ревізії тривали аж до самого полудня. Ревізії переводила львівська поліція, в першу чергу в українських редакціях, інституціях та в деяких українських політичних діячів. І так переведено ревізію: в редакції “Українські Думки”, (ця часопись замкнена польською владою в половині падолиста 1920 р.) в редакції “Впереду” в редакції “Учительського Слово”, в “Горожанському Комітеті”, в “Самаританській Секції” тогож Комітету, з товаристві “Воля”, у редактора Федя Федорцева, редактора Степана Чарнецького у голови “Українського Горожанського Комітету” д-ра Степана Федака, в його мешканню і в канцелярії товариства обезп. “Дністер”, якого він є директором, у секретара У.Г.К. судді Володимира Целевича, у голови соціал-демократичної партії Східної Галичини, адвоката д-ра Льва Ганкевича, його приватнім мешканню і в мого адвокатській канцелярії та у проф. Михайла Галушинського.

2. Дня 5. січня 1921 р. в ночі, переведено ревізію в помешканню редактора “Впереду” Івана Квасниці.

3. Дня 9. січня 1921. р. переводила львівська поліція дальші ревізії і так: у адвоката д-ра Володимира Бачинського, у лікаря д-ра Івана Курівця, у проф. о. Дамяна Лопатинського, у проф. о. Олександра Степановича, у директора “Народної Торгівлі” Миколи Заячківського, у директора Краєвого Союзу Кредитового Омеляна Саевича, у редактора Олександра Костика, у С. Ференцевича, директора друкарні Івана Айхельберга, в льокалі редакції зачиненої польською владою “Української Думки”, та в друге у редактора тогож часопису Степана Чарнецького. Тогож самого дня переведено також ревізію у директора Земельного Банку Гіпотечного Любомира Рожанського, у пралата і каноніка гр. кат. Капітули у Львові о. Тита Войнаровського і у д-ра Степана Біляка.

4. Дня 14. січня ц.р. переведено стислу чотирогодину ревізію у адвоката д-ра Степана Барана, бувшого державного секретаря для справ земельних Зах.УНР.

5. По переведенню ревізій, розпочала польська поліція у Львові переводити арештування. І так: редактора “Впереду” п. Івана Квасницю, по переведенню згаданої ревізії в ночі, дня 5. січня ц.р. рештовано, і хоч у него не найдено нічого підозрілого, відставлено його до II. відділу ДОГ. Тут просидів він цілий день без переслухання, а дня 7. січня ц.р. по переслуханню відіслано його до Варшави.

6. Дня 6. січня ц.р. арештовано редакторів зачиненої “Української Думки” Степана Чарнецького, Олександра Костика і директора друкарні Івана Айхельберга, яких відставлено до суду при вул. Буторія. Цего останнього по п'ятиденнім побуті в тюрмі, випущено на волю 14. січня ц.р.

7. На основі одержаних вістей, польська окупаційна влада переводить арештування і ревізії в цілій області Східної Галичини. І так дня 6. січня ц.р. арештувала польська жандармерія бувшого офіцера Української Галицької армії п. Андрія Гофана, в селі Підвисоке, повіт Снятин. Арешт приведено на приказ снятинського староства. Арештовано відставлено до ДОГ. у Львові.

8. Дня 9. січня ц.р. о год. 4-тій рано, себто на другий день Різдвяних Свят після гр. кат. обряду, польські жандарми арештували адвоката д-ра Ярослава Качмарика у Мушини, д-ра Захара Копистинського, отця Дмитра Хиляка з Изб і селянина Миколу Громосяка з Криниці. Всіх переведено в тюрму в Новому Санчі. Арештований і ревізії продовжуються.

9. Дня 12 січня ц.р. арештовано у Коломиї, переїзджаючих залізницею проф. Саву Никифоряка, що недавно вернув з табору полонених в Тухолі Михайла Берлада. Причиною арештування було те, що контролюючий жандарм почув, як вони розмовляли по українськи. Згаданих відстав-

лено до військової жандармерії в Коломиї, а по докладній ревізії і переслухання, передано їх до експозитури ДОГ.

10. Дня 13 січня ц.р. привела до Коломиї жандармерія окало 10 арештованих Гуцулів, між ними кількох інтелігентів та приміщено їх в судових арештах.

Перед кількома днями відбулася у репрезентанта польської окупаційної влади для Східної Галичини у Львові д-ра Галецького нарада, в якій взяли участь: старший прокуратор Маліна, прокуратор Свобода і директор львівської поліції др. Райнлендер. Внаслідом тої народи було це, що прокураторія поручила карному судови вести слідство про головну зраду проти цілого ряду українських діячів у Львові. З краю дальше доносять, що це сталося на виразний приказ міністра судівництва польського уряду, Новодворського, з Варшави.

Наслідком отсих постійних насильств, що нарушують права особистої свободи і домашнього спокою, безборонного українського населення прошу іменем Української Національної Ради: видати конечні розпорядження, щоби зі безправні переслідування українського населенні зі сторони польської окупаційної влади у Східній Галичині були в найкороткім часі усунені.

Прийміть, Ексцеленціє, заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 20 січня 1921,

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 311.
Машинопис. Копія.

№ 139
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ АНТАНТИ
ПРО НОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ

24 січня 1921 р.

В останній ноті з дати 20 січня 1921 р. я мав честь звернути увагу Найвищої Ради на терор польської окупаційної влади у Східній Галичині супроти українських передових діячів, з виразною тенденцією: Примусити українське населення всупереч його волі і постановам Найвищої Ради: узнати польську державу на території Східної Галичини.

Вслід за тими ревізіями і арештуваннями порішила польська окупаційна влада потягнути горожан Східної Галичини, української народностей перед суд польської держави, де вони малиби відповідати за злочин головної зради супроти польської держави.

Про отсю постанову польської окупаційної влади доносить її офіційний орган “Gazeta Lwowska” з дня 12 січня 1921. р., що слідує:

“В 33 ч. з дня 13. листопада м.р. приніс львівський дневник “Українська Думка” ухвали Українського Національного Комітету, звернені проти цілости польської держави. Цю статтю сконфіскувала тоді пресова прокураторія при окружному карному суді, а дирекція поліції з місця зависила цей часопис. Тепер заряди в прокуратор при окружному карному суді у Львові в справі цеї ухвали і її оголошення вступне слідство за злочин з 58 § буква с.к.з і приказав увязнити відповідального редактора “Української Думки” Степана Чарнецького та видавця цього часопису Олексу Костика і друкаря Івана Айхельберга. Одночасно переведено стислу домову ревізію у осіб, на яких паде підозріння, що

брали участь в зборах, де згадана ухвала, запала, а матеріял, забраний підчас ревізій є предметом слідства.

З цього офіційного комунікату польської окупаційної влади виказується, що горожане Східної Галичини, української народности, мають відповідати перед польським судом за ухвали, які оголосив Народний Комітет як управа Української Народної Трудової Партії, найбільшого українського сторонництва Східної Галичини, в дни 10. листопада 1920.

Щоби виказати цілу безправність розпорядження польської окупаційної влади, подаю дослівно ухвали згаданої партії:

Народній Комітет, Начальна Управа Української Трудової Партії на своєму засіданню дня 10 листопада 1920 р. обговоривши сучасне політичне положення:

I. Стверджує, що Східна Галичина, заселена у великій більшості українським народом, має природне право на самоозначення, яке український народ — як віковий хазяїн цих земель — виконав дня 19. жовтня 1918., проголошенням державної самостійности українських земель бувш. Австро-Угорщини в формі окремої Західноукраїнської Держави, що на основі ухвали Української Національної Ради з 3. січня 1919 р. і Трудового Конгресу з 22. січня 1919 р. висловила бажання злучитися на засаді федерації з Українською Народною Республікою з один спільний, державний організм;

II. Стверджує, що самотнім представником українських земель бувшої Австрії є Українська Національна Рада і тільки вона, зглядно уповноважені мають право виступати іменем цих земель, давати зобов'язуючі заяви і заключувати зобов'язуючі міждержавні акти;

III. Стверджуємо існуюча у Східній Галичині — на основі мандату Найвищої Ради Мира тимчасова польська управа має тільки характер окупаційної влади; яка в своїх зносинах з місцевим населенням є обов'язана придержуватися постанов міжнародного права;

IV. Заявляє, що умови уряду отамана Симона Петлюри з Польщею з 22 «квітня» 1920 р. та прелімінарна умова «Польщі зі Східною Росією і Радянською Україною з 11 жовтня 1920 р., оскільки вони яким небудь способом пересуджують правно-державну будучину Східної Галичини в користь Польщі є необов'язуючі для українського населення Східної Галичини і це населення не визнасть їх ніколи. Народний Комітет стверджує, що поведені у варшавській умові з 22 квітня: 1920 р. і у риській умові з 11 жовтня 1920 р. штучні кордони, розділюючі українські етнографічні землі, ніколи не будуть обов'язуючими для галицького українського народу, котрий всупереч цим умовам все змагатиме до створення Незалежної, Соборної Української держави;

V. Стверджуємо окупаційна польська влада, mimo фактичного закінчення війни на території Східної Галичини, продовжує воєнний і виїмковий стан і через свою екстермінаційну політику винищує до решти українське населення Східної Галичини;

VI. Стверджує, що існуюча у Східній Галичині польська мандатова управа всупереч постановам міжнародного права знесла всі горожанські свободи у відношенні до українського населення інтенуючи, арештуючи і засуджуючи масово українських, громадян навіть за вчинки сповнені на приказ легальної української влади в часі її фактичного існування, вважаючи їх за вчинки вимірені проти польської державности і військової польської збройної сили, — що насильно спинює культурний і економічний розвиток українського народу у Східній Галичині, що масою кольонізує чужим тут польським елементом Східну Галичину, щоби тим чином створити з часом при помочи штучно насадженого населення з поза меж Східної Галичини польську більшість, що примусовими реквізиціями, примусовими позичками і контрибуціями в користь польської держави винищує економічно українське населення, що даліше вивести по таборах і тюрмах українських полонених і укра-

їнських цивільних горожан, де ці ізза нечувано лихого приміщення і постійного виголоджування масово гинуть, що в інтересі кольтонізації і самовільної господарки у Східній Галичині протизаконне знесла громадську самоуправу, що дальше удержує проголошений льокавт українських державних службовиків, що не допускає української молодіжи до вищих шкіл у Львові, та що взагалі шляхом свого законодавства у варшавському соймі зносить і ті придбання українського народу, які він мав досі на основі австрійських законів.

Народній Комітет протестує перед цілим світом проти такого поступовання польської мандатової управи у Східній Галичині, жадаючи знесення усіх виїмкових законів, розпорядків, заряджень і вироків, що їх вимірено проти життєвих інтересів українського народу у Східній Галичині і негайного привернення правного ладу та порядку, як також забезпечення всіх горожанських прав українському населенню. Окремо протестує Народній Комітет проти наміреного переведення 5 днем 31. грудня 1920 р. переписи населення Східної Галичини без гарантій справедливости і обективности, що може статися в утворених обставинах тільки під міжнародньою контролею.

Одночасно Народній Комітет заявляє, що український народ “Східної Галичини є готовий до порозуміння з польською національною меншістю цієї країни і взагалі з польським народом — під умовою, що негайно буде привернений стан з перед 1. листопада 1918, що українському населенню Східної Галичини повернеться всі шкоди, заподіяні йому наслідком заряджень польської мандатової управи та що зі Східної Галичини будуть усунені чужі окупаційні війська.

З наведених резолюцій слідує, що вони тільки стверджують ті міжнародні постанови, які відносно території Східної Галичини підняла Найвища Рада Миркової Конференції своїми рішеннями з 25. червня 1919, 11. липня 1919, 8. грудня 1919, 10. липня 1920 і з 10. серпня 1920.

Зосібна згадані резолюції Народньої Трудової Партії у Львові стверджують, що існуюча у Східній Галичині на підставі мандату Найвищої Ради тимчасова польська управа має тільки характер окупаційної влади: застерігаються проти пересуджування правно-державної будучности Східної Галичини зі сторони Польщі та Совітської Росії і України, як також домагаються привернення українському населенню у Східній Галичині тих прав, які йому належаться на основі міжнародних постанов.

А польська окупаційна влада замість примінитися до тих постанов не тільки їх постійно нехтує, продовжуючи воєнний і виїмковий стан у Східній Галичині, але ще безправно присвоює собі таке політичне становище мовби Східна Галичина була інкорпорованою частиною Польщі, та на цій неправній підставі потягає перед польський суд горожан Східної Галичини української народности, мовби вони стали винуватцями головної зради польської Держави, хоч вони ніколи не були, не є і не хочуть бути горожанами польської держави та супроти цього не могли допуститися головної зради на шкоду польської держави.

Подаючи отсей державний замах Польщі до відома Найвищої Ради, вважаю моїм обовязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини рішучо запротестувати проти яркого надуживання польської окупації Східної Галичини до імперіалістичних змагань Польщі, то є до неправного забору української території Східної Галичини та прошу:

1. приказати польській владі, щоби вона безумовно респектувала міжнародні, постанови і рішення відносно Східної Галичини;

2. щоби наступило негайно застановлений всіх доходжень проти горожан Східної Галичини української народности, остаючих під закидом мнимого злочину головної зради проти польської держави,

3. щоби, доки не буде остаточно вирішена справа державного становища Східної Галичини, у всякім разі була

усунена польська влада з території Східної Галичини, з інтересі життя і майна населення цієї території.

Відень, дня 24 січня 1921.

Др. Євген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Машинопис. Копія.

№ 140

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПРО НЕБЕЗПЕКУ ВІДЧУЖЕННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ ПРАВ НА ДЕРЖАВНЕ МАЙНО

26 січня 1921 р.

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини, позволяю собі звернути увагу Найвисшої Ради на небезпеку нарушення державного майна Східної Галичини зі сторони польської держави.

Новий польський міністр Скарбу д-р Стечковський предкладаючи плян ратовання державних фінансів Польщі, підніс потребу втягнення закордонних капіталів до Польщі та одним із способів до придбання чужих капіталів для поратунку польської держави має бути: виарендовання державних нафтових теренів і заокпів Східної Галичини, на довгі роки на річ закордонних фінансових груп, – супроти чого американська вже зголосилася з офертою аренди державних нафтових теренів Східної Галичини.

Отсей фінансовий плян Польщі, оскільки він дотикає державного майна Східної Галичини, являється безперечно як нове нарушення міжнародного становища Східної Галичини, – бо сим способом Польща, неправдо добирається до державного майна чужої території, так як Східна Галичина як частина бувшої австро-угорської монархії перейшла по мисли артикулу 91. сан-жерменського договору під розпорядимість Найвисшої Ради Мирової Конференції, – вона творить осібну територіяльну одиницю, котрої політичне становище досі не є вирішене Найвисшою Радою, а Польща як тимчасовий окупант цього краю з волі Найвисшої Ради не має права розпоряджувати на свою користь державним майном сеї території, що до неї не належить.

Отсей новий фінансовий плян Польщі нарушує також маєткові інтереси державної території Східної Галичини, бо по мисли арт. 199–204 Сан-жерменського договору: на державнім майні Східної Галичини тяжить припадаюча часть довгу давного австрійського правительства, та на державнім майні Східної Галичини тяжить еще найконечніше зобов'язання відбудови цієї війнами найбільше зруйнованої території Східної Галичини, – але Східна Галичина не має ніякого правного зобов'язання ні спромоги ратувати знищені фінанси Польщі, так як вона не провинилась нічим у фінансовім господарстві польської держави.

Та отсей польський фінансовий плян містить в собі окриту дальшу ціль державне-політичну, аби разом з іншими державними замахами, про котрі я мав вже нагоду звістити Найвисшу Раду, – пересудити вирішення політичної судьби Східної Галичини зі сторони Найвисшої ради та проти інтенцій Найвисшої Ради як також виразно виявленої волі українського населення Східної Галичини – поставити їх перед підступне захоплення державної влади з боку Польщі

над територією Східної Галичини, проти чого, мусимо рішучо виступити!

Вкінці не можу поминути ще одного моменту, що проявляється в сій фінансовій акції Польщі. Зтягання закордонних капіталів для ратовання банкрутства Польщі на гіпотеку державного майна чужої державної території впроваджує в блуд закордонні фінансові круги, під теперішню хвилю так дуже потрібні до санації повоєнних відносин в європейськiм континенті, — бо того рода фінансові операції не мають реального підкладу і булиб позбавлені всякого правого значіння, — що отсим позволяю собі піднести.

З отсих причин іменем Української Національної Ради Східної Галичини прошу підняти відповідні розпорядження: щоби всі заходи правительства польської держави в справі позбування, заставлювання, обтяжування або виарендовування державного майна Східної Галичини на користь Польщі зістали безпроволочно здержані, та щоби всякі зарядження фінансові Польщі, обтяжуючі державне майно Східної Галичини на користь Польщі, як противні міжнародному становищу Східної Галичини, зістали уневажнені.

Відень, 26 січня 1921

Президент
Української Національної Ради
Східної Галичини.

№ 141
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА
У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

26 січня 1921 р.

ПРЕДСТАВНИЦТВО
західно-української Народної Республіки
в Празі.

LÉGATION
de la République d'Ukraine Occidentale
à Prague

Ч. 245/21

Прага,
Praha, дня 26. січня 1921.
Prague,

До
Високоповажаного Пана Уповноваженого
для Заграничних Справ З.У.Н.Р.
Др. Костя Левицького
у
В і д н і.

В останньому часі не було мені можливо післати Вам пись-
менне звітлення. Причини знають П. Президент Петру-
шевич і Др. Витвицький. В часі їх побуту в Празі старав ся
я поінформувати їх устно якнай докладнійше і думаю, що
вони переказала Вам все найголовнійше про політичну
ситуацію в Празі.

В доповнено до мого покаліченого і непідписаного звіт-
лення з дня 30. грудня 1920 передав я Др. Витвицькому
відпис розпорядку Мін. Зак. Справ У.Н.Р. з дня 14 грудня
1920 до всіх Дипломат. Місій, яким дасть ся дерективи,
як Диплом. Місії У.Н.Р. повинні правильно інформувати

офіційальні закордонні політичні і суспільні круги про становище Уряду УНР в галицькій справі. Тут передаю Вам, ще оден відпис того розпорядку. Дуже прошу задержати се в строгій тайні, що я добув сей відпис від Місії в Празі тай у взагалі заховати повну дискрецію. Треба все знати, але ходить о те, щоби справі не пошкодити.

Шульгин повернувши з Женеві був зі мною, розказував мені, все, що робив в Женеві, особливо, що все і всюди, перед усіма, і перед поляками Ашкеназим і Галецьким підчеркував становище У.Н.Р. згідне з наведеним розпорядком, що іменно справу ЗУНР. має ще доконечно вирішити Найвисша Рада Антанти. Він очевидно грав ролю великого приятеля Польщі, малював найчернішими красками небезпеку, яка грозить Польщі від Росії, вказував їм що тільки зоюз Польщі з Україною може ту небезпеку від Польщі і України відвернути, але добувши тим їх повного довіря, не залишив вказати їм на се, що правдивій приязни між Польщею а Україною стоїть і стоятиме завсігди на заваді справа галицька, бо ніколи ні оден Українець не згодить ся на се, щоби Галичина остала ся при Польщі. Шульгин міркує, що і Ашкеназого а ще більше Галецького переконав про се, що Польщі треба зректи ся Галичини. Правда, Ашкеназому жаль було Львова.

Від Шульгина довідав ся я также, що Поляки в Женеві старали ся представити скрізь нашу Делегацію як вислаників Маклакова: Сказав мені также, що становище поляків в Женеві було дуже скругне, що самі они констатували супроти себе холод і брак всякого довіря.

Мушу ще додати для докладної інформації, що Шульгин висказав побоювання, що наша Делегація мусіла дещо наговорити у Сесіля проти Уряду УНР., бо так як Сесіль ставив ся з початку до справи УНР. прихильно, так пізніше майже ворожо.

Шульгин їздив до Тарнова, щоби здати звідомлення про свою працю в Женеві. Тепер він призначений до Парижа.

Се незвичайно гарна людина, з котрою можна вповні порозуміти ся. В Женеві се не стало ся. Може се було і добре, бо Поляки за ним і за нашою делегацією дуже слідкували. Але повинно се стати ся в Парижі, бо без порозуміння з УНР. і ми нічого не вдіємо. Сими днями чи відірбрав до Парижа. Перед відїздом ще з ним поговорю.

Між Чехо-Словаччиною а Югославією чимраз більше напружні відносини. Причина Торговельна-економічна. Югославія обовязала ся дати збіже і иньші потрібні харчі, але не дає. Чехо-Словаччина не може доставити потрібних промислових виробів по тій ціні або і дешевше, якої вимагають від Югославії инші держави н.пр. Австрія і Німеччина, бо продукція тих товарів в Чехо-Словаччині дійсно дорожша ніж деінде. А що для Чехо-Словаччини з огляду на большевицький рух прохарчоване — річ була незвичайно важна, то очевидно повстали кваси, а відносини навіть дуже заострують ся. Від часу, як я се зовсім автентично довідав ся, то зн. від 19. грудня 1920 справа ще погіршила ся тим, що Бенеш не дозволив, аби замовлені вже давнійше корабельні канони в фабриці “Шкоди”, яких якраз тепер Югославія помимо рапальського договору дуже потребує, були вивезені до Югославії, бо Чехо-Словаччина хоче зберегти свою неутральність супроти Італії. Як звичайно, і сю забаву мусимо заплатити ми.

На підставі приватного письма аташе при американській Місії в Парижі Гельнера, який тепер призначений до американської Місії в Царгороді до свого знайомого Ластовецького в Парижі, в котрім був уступ Самостійність Східної Галичини визнана під протекторатом Малої Антанти інспірував я таку нотатку в чеських газетах. Се спонукало “Час” орган Бенеша, зареагувати на сю вісткул так, що мовляй справа Галичини твоє ще неясна, що в варшавськїм соймі радять над автономією для Галичини а проти того не протестуй Антанта, з чого отже виходить, що Антанта погоджуєть ся з тим, що дальше ніхто з Малою Антантою про

протекторат не говорив, та що навіть вразі, колиб такий протекторат Чехо-Словаччині заоферованоб, то Чехо-Словаччина мусілаб його в найчемнійшій формі відкинути і тд. Взагалі статя дуже поьонофільська і прямо оферує Польщі згоду. Така сама статя інспіроване, очевидно Бенешом, але вже трохи в понижинім тоні, появила ся в Чесько-Словацькій Републіці, а потім в французькім урядовім органі ще слабша “Газет де Праг”. Я очевидно ужив всіх способів, щоби довідати ся, відки нараз така зміна. Перш у сього довідав ся я зовсім автентичне, що в тій справі віденський чеський посол Др. Флідер, котрого ті статі дуже збентежили, був у Бенеша і дістав від нього таке пояснене: З Югославією відносини дуже попсовали ся так далеко, що при великій зручності польської дипльомації Чехо-Словаччина мусить побоюватися, щоб Польща не знюхала ся з Югославією. Траба було отже тому запобігти і з одного боку Югославії показати, що Чехо-Словаччина без Югославії може также жити і найти в Польщі союзника, а Польщу дезоріентувати. В справі укр. особливо Східної Галичини чесько-словацька орієнтація остає та сама. З тим отже поїхав Др. Флідер до Відня і Ви маєте нагоду в розмові з ним провирити, чи і оскільки ся орієнтація змінила ся. Така провірка навіть потрібна.

Від того часу і Др. Витвицький мав нагоду від самого Бенеша почути, що він вправді бажає собі дійти до згоди з Польщею, але що не має на думці зробити се на наші кошта. І з посланих Вам вирізок з чес. газет бачите, що я інспірованими мною статями всіми силами працюю над тим аби до такої згоди між Чехо-Словаччиною а Польщею взагалі не прийшло. Бенеш старає ся ніби то у ту згоду очевидячки під сильним напором Франції. Публичну опінію тут і в Польщі обрабляю ся проти такої згоди і я глибоко переконаний, що до неї не прийде. Занадто велика розбіжність інтересів. А найбільше стоїть тому на перепоні наше пражске Представництво. Полякам воно сілю в очах.

Дня 19. с.м. був я у шефа політичного відділу Мін. Загр. Справ радника Хвальковського і довідав ся від нього, що день перед тим мав він гірку годину з польським послом, який з моєю заявою, даною з припорученя Др. Витвицького до газет в справі акції Василька, в руках робив як найтяжші докори Чехо-Словаччині за те, що там виразно говорить ся приязни з Чехо-Словаччиною і дякуєть ся за поміч нашим збігцям. В тім він добачав докази ворожого поступованя Чехо-Словаччини проти Польщі, яке ще крім того виявляєть ся в помочи до формованя Укр. Армії в таборах в Яблоннім і в Ліберци. В тій справі передав він также дуже остру ноту, а Хвальковський казав, що Поляки заносять такі скарги на Чехо-Словаччину также перед Антантою і що з тої причини становище чехо-слов. влади дуже трудне. При тім висказав, Хвальковський бажане, щоб ми того становища не утрудняли і не приводили Чехів до конфлікту з Поляками. З розмови з Хвальковським пізнав я щераз, що Чехо-Словаччина в своїм власнім інтересі ніколи не допустить, щоб Східна Галичина лишила ся при Польщі, набрав я также переконаня, що вістка про яку небудь згоду Бенеша з Поляками на лінію Буг-Стрий не має жадної підстави. Се провірив я в моїй вчерашній розмові з персональним секретарем Масарика інж. Шкрахом.

Властивож моїми ходами до сих панів а также до референтів в Мін.Радї рад я був приспішити вирішене справи поборів в ліберецькім таборі. При тім я побачив, що і ся справа стоїть під впливом нового польського курсу чеської влади, яка своїм прихильним нам вирішенням не радаби дати Полякам нового доказу до рук про свою прихильність до нас, що очевидно у Поляків уважаєть ся ворожнечо до них. На тім то тлі виринула навіть думка полагодити справу поборів ліберецькім таборі таким чином, щоб зменьшити відповідно побори в Нім. Яблоннім добуту з того суму дати на Ліберецький табор; і так втрівнати побори обох таборів. Я всіх сил доложив, щоб се не стало ся і на підставі запев-

нення секретаря Шкраха і президіялісти в Мін. Раді Бартоша я переконаний, що нарешті ся справа буде вирішена після нашого бажання. Акт лежав ще вчора в Президії Мін. Фінансів — до підпису Міністра, потім вертаєть ся він до М.Н.О. і приходить на Раду Міністрів.

Масарик був дійсно хорий, ледви перед вчора підніс ся з ліжка і може, покищо ходити тільки в своїм помешканю, а лікарі заборонили йому працювати. В половині лютого їде він до Італії для поратованя свого здоровля. Окремим письмом звернув ся я вчора до Президента Петрушевича, щоби був готовий на другий тиждень приїхати до Праги. Шкрах дасть мені два дні наперед знати, коли авдієнція визначена, тоді, я зараз зателеграфую Президентови Петрушевичови.

Якраз довідав ся я, що інж. Нечас. має вже готовий свій реферат про справу українську і нашу для Масарика і що завтра буде в тій справі з Масариком мати розмову.

Домбчевський, тут. представник наших соц. демократів, починає дуже широку акцію в наслідок застановлення “Впереду” і страшного переслідуваня Українців в Галичині Поляками проти польського режиму в Східній Галичині у всіх соц. організаціях Західної Європи. Тут їде йому на руку його особиста знайомість з провідниками соц. демократії Франції, Англії і Бельгії. І в Празі, як бачите і з вирізок, підняли ми великий галас проти польських звірств. Додаю, що ті вісти переймають газети Західної Європи.

В заграничній комісії чеського Союму підніс комуніст Крайбіх справу наших Бригад, а на то дістав від Бенеша окрім поданої в газетах відповіді ще і таке пояснене: Ті бригади зістануть тут під нашою охороною для того, що вирине про автономію Східної Галичини є вже близьке. В звязк з тим подаю Вам ще до відома, що Бенеш в Парижи сказав Падеревському дословно, щоби приготував ся на стра-ту Східної Галичини та що з Східною Галичиною мусить розлучити ся. Бенеш відірбрав 31-го січня до Риму.

Вчора привів до мене знаний Вам др. Роберт Шай графа Шапарого, що був колись губернатором Реки (Фіюме). Ми мали розмову від 2. до 5. години. З розмови виходить, що Мадярщина мусить тепер конечно рішати ся, що сї робити. Є дві концепції. Одна — звязати ся з Польщею і Румунією військовою конвецією, щоби проти большевиків, яких Мадярщина дуже боїть ся поставити сильний вал. Друга концепція, яку заступає Сапарі є злука з Чехо-Словаччиною і з невизнаною ще доси Україною з провідною орієнтацією на Німеччину. При тій концепції вимагає однак Мадярщина, щоби Чехо-Словаччина відступила єї Кошиці і Руську Країну. До мене удали ся они в тій цілі, щоби ми згодили ся на відступлене Руської Країни Мадярщині, котрій Мадярщина дасть якнайширшу і повну автономію, щоби ми заявили се Чехо-Словаччині, що проти того нічого не маємо. Я сказав, що сї пропозиції беру до відома, щоб їх передати Нашому Урядови до рішення. Особисто я лиш тільки заявив, що Прикарпацька Русь на підставі мирового договору належить до Чехо-Словаччини, що отже Чехо-Словаччина сама може в сій справі рішати, дальше, що справа ся дуже трудна і з тої причини, що Чехо-Словаччині потрібно конечно мати і спільні границі з Галичиною і міст на Схід, та що ми, зорентовані на Чехо-Словаччину, не можемо без Чехо-Словаччини, яка оказала ся нам одинокою приятелькою, що небусть зробити. З другого боку я всіх сил ужив, аби Мадярщину остеригти перед союзом з Польщею і Румунією. Була се цікава але очевидно до нічогоне зобовязуюча розмова. Одно цікаве, що прецінь і Мадярщина числить-ся з нами вже як міжнародним чинником і що ми входимо в ріжні комбінації. На другий тиждень очікую тут Президента Петрушевича і маю надію, що він в тій справі скаже своє важне слово. Що тичить становище в Чехо-Словаччини в тій справі, то уверяю про те виключеним; щоб вона на се пристала. Домірковую я, що ... Самарою стоїть в звязку з акцією Петлюри-Василька, котра однак іде по лінії — Польща — Румунія — Мадярщина — Україна.

І послови Сінгалевичови в часі його побуту в Празі в грудню, а також і Президентови Петрушевичови в січні сказав я, що на виплату перзоналу Представництва дня 1. січня не маю гроший. І дійсно я, аби виплатити перзонал, поживив 12.000 корон. Тепер наближають ся 1. лютого а я стою зовсім без гроший. Замкнене рахунків до кінця року вже готове і прелімінар складаєть ся. Можу тепер тільки кругло подати Вам потреби нашого Представництва на 25.000 місячно і прошу Вас дуже постарат, щоби мені якнайскорише була асигнована потрібна сума.

Післані мені ноти передав я всі б Міністерству загр. справ передам їх также послови Югославії. Ті ноти роблеть дуже велике вражіння і для того потрібно такими нотами прямо засипати Антанту.

Мушу кінчити, бо Др. Марітчак відїждяє, хоч булоб ще про дещо написати .

З низеньким поклоном

(підпис) Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78.
Машинопис. Оригінал.

№ 142

РОЗВІДУВАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ВІЙСЬКОВУ І ПОЛІТИЧНУ АКТИВНІСТЬ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ З ДОДАТКОМ ДОКУМЕНТІВ

26 січня 1921 р.

W zabłączeniu przesyła się wiadomości informacje o planach ukrańskich oderwania Galicji Wschodniej od Polski oraz dziaalnści komunistów polskich we Wiedniu i Galicji Wschodniej.

Informacje powyżcze pochodzą z wiarogodnego źródła wiedeńskiego.

PROTOKÓŁ

z Posiedzenia oficerów Galicyjskiej Republiki w Wiedniu. Dnia 6. XII. miesiąca odbyło się posiedzenie ukraińskich oficerów pod prz.ewodnictwem arcyksięcia Wasyla Wyszywanego (Habsburga).

Uchwalono sporządzić spis wszystkich wschodnich galicyjskich oficerów, zamieszkałych w Dolnej Austrii, zebrać ich w jedną kadre, przeorganizować i w ciągu jednego miesiąca wysłać do Czechosłowacji.

8) Wszystkie powiatowe Rewkomy mają pozostawać w stałym kontakcie z żydowskimi organizacjami.

Podpis: członek Centralnego Komitetu K.P./B.

K.P./B./U.

(—) P o r a j k o.

Na tem samym posiedzeniu wygłosił tow. Kosarewicz referat o organizacji zbrojnych sił czerwonej armji.

UWA GA: Odnośnie do przyjazdu Iwana Kosarewicza z Kijowa do Czerniowiec zaznacza się, że celem tegoż jest przeprowadzenie reorganizacji miejscowych rewkomów, oraz zorganizowanie pogranicznych punktów na Bukowinie dla przewozu literatury, przeznaczonej dla polskich żołnierzy. I. Kosarewicz z pogranicznych punktós (Wyżnica, Waszkowce, Zastawna) angażuje na służbę ludzi, władających miejscowymi językami.

WOJSKOWY PUNKT W RACHOWIE NA PODKARPACIU (koło Kórozmező)

W połowie listopada został założony przez Petruszewicza przy pomocy Czechów wojskowy punkt w Rachowie; na czele

tego punktu sioi sztabowy pułkownik Chryć Kosak, pozostający na żołdzie rządu czeskiego i posiadający czeski paszport. W ostatnich czasach dwa razy Kosak wyjeżdżał do Galicji Wschodniej; do niego też został przydzielony polityczny komisarz dr. Birecki, były komisarz polityczny w Szczercu pod Lwowem za czasów ukraińskich.

Po przyjeździe delegacji rządu Petruszewicza na posiedzeniu grupy (“Propaganda”) pod przewodnictwem Kością Lewickiego uchwalono:

1) Postanowiono wydrukować odezwę do obywateli Galicji Wschodniej, [w] której będą podane do ogólnej wiadomości szczegóły 4cbatów genewskiej konferencji w sprawie Galicji Wschodniej.

2) Po wydrukowaniu tej odezwy należy wszelkimi siłami rozpowszechnić ją między chłopami Galicji Wschodniej.

3) Osobnym pismem zawiadamia się wszystkie komitety:

DO POWIATOWYCH NACJONALNYCH KOMITETÓW GALICJI WSCHODNIEJ.

Mamy zaszczyt zawiadomić was, że sprawa uznania samodzielności Galicji Wschodniej jest niedaleka. Galicja Wschodnia została uznana samodzielnym państwem pod protektoratem “Ligi Narodów”. Waszym obowiązkiem jest rozszerzyć tę wiadomość w jaknajszerszych kołach społeczeństwa. Wśród polskich żołnierzy należy rozsiewać pogłoski, że do Galicji Wschodniej wkrótce wkroczą ukraińskie i c/cskie wojska.

Za wszelką cenę należy stworzyć niepewność wśród polaków, zapewniając ich, że Galicja Wschodnia nie będzie należeć do nich. Po wsiach i miasteczkach należy zwoływać

zgromadzenia poufne, gdzie zebranych należy zapowiedzieć, że wkrótce Galicja Wschodnia będzie zwolniona od polskiej inwazji.

KONFERENCJA GRUPY K.P./B./ U. WE WIEDNIU.

Dnia 25.XI. 1920 r. przyjechał do Wiednia z Rygi kurjer, tow Krawczenko z pismem do zagranicznej grupy K.P./B./ U. w Wiedniu.

Dn. 27.XI.20 r. odbyło się posiedzenie K.P.(B.) U. w Wiedniu. Na tem posiedzeniu tow. Krawczenko, zabierając głos w sprawie pokoju z Polską, powiedział:

Pertraktacje z Polską nie sprowadzą pokoju, bo my nie zgodzimy się na to, żeby Polska była tak wielką i tak reakcyjną, gdyż tem samem będzie zagrażała sów. Rosji i Ukrainie i pozostanie dla nas zawsze niebezpieczną. Zwyciężyliśmy Wrangla, Petlurę, Bałachowicza, teraz odbywa się przegrupowanie wojsk i z wiosną rozpoczniemy nowa ofensywę przeciw Polsce. Przez ten czas wypocznie nasza armja i jesteśmy przekonani, że w niedługim czasie staniemy pod Warszawą. Rząd sów. dla Polski nie został rozwiązany i gotów jest w każdej chwili objąć swe funkcje. Atak czerwonej armji koła wojskowe przywidują na marzec. Rozpocznie się z północy i z południa, ale najważniejszym terenem dla wojskowych i politycznych operacji jej Galicja Wschodnia. Przez nią mamy dostęp do Czech i Węgier. W Galicji i Czechach nasza partja jest tak silna, że przy jej pomocy będziemy mogli uniemożliwić do pewnego stopnia plany, ułożone przez Ententę i skierowane przeciwko nam.

Na temże posiedzeniu uchwalono wysłanie kurjera do Lwowa, do Hałecrewkomu /Galicyjskiego Komitetu

rewolucyjnego/ z sumą 1 miliona marek polskich. Pieniądze te mają być użyte na agitację: 200.000 na terena naftowe (Borysław, Drohobycz), 100.000 — na Przemyśl, 400.000 — na Lwów i 300.000 — na Pokucie.

Kurjerem ma wyjechać Orzeszczuk, rodzice którego mieszkają we Lwowie.

U W A G A: Między grupa K.P./B./ U. we Wiedniu a niejakim Karolem Mecem, kupcem /. Bukowiny, ściganym przez władze rumuńskie, została zawarta umowa, że tenże Mec wypłaci we Lwowie Orzeszczukowi 1 milion marek polskich, za co otrzymuje we Wiedniu 1 milion dwieście tysięcy marek polskich. Mec wyjechał z transportem medykamentów, które zostały we Wiedniu chwilowo wstrzymane. Obecnie Mec przebywa we Lwowie, niewiadome pod jakim nazwiskiem. Posiada polski paszport (wizowany w Wiedniu).

PISMO DOKTORA WITWICKIEGO PRZED WYJAZDEM DO GENEWY DO ARCYBISKUPA SZEPTYCKIEGO.

Witwicki, sekretarz spraw zagranicznych przy Rządzie Petruszł-wicza, zwraca uwagę na politykę kół dyplomatycznych angielskich w sprawie Galicji Wschodniej, która stoi na dobrej drodze.

Anglja ma zamiar utworzyć ze Wschodniej Galicji, Podkarpackiej Rusi, Wołynia i Polesia państwo odrębne pod protektoratem “Ligi Narodów”.

Anglja byłaby już przeprowadziła odnośny plan, jednakże politycy angielscy uważają, że odpowiednia chwila jeszcze nie nadeszła. W angielskich kołach politycznych mówi się, że sprawę Galicji Wsch. można będzie definitywnie załatwić,

gdy między Polską a Rosją przyjdzie do stanowczego porozumienia. Rosja, jak i Anglja nigdy nie zgodzi się, by Wschodnia Galicja przypadła Polsce. W najbliższym czasie bolszewicy mają poruszyć na konferencji pokojowej w Rydze sprawę samostanowienia Galicji Wsch. zapomocą plebiscytu. Jak otrzymaliśmy wiadomości z Warszawy, Polska na to się nie zgodzi. Według otrzymanych informacji od komisarza Barana z Rygi, dowiadujemy się, że bolszewicy absolutnie nie odstąpią od plebiscytu. W tym wypadku sprawa Galicji Wsch. stanie się między Rosją a Polską „Casus Belli”, z czem liczą się Anglicy.

W tym samym momencie ma się Anglja wmieszać w tę sprawę i kategorycznie odmówić Polsce wszelkiej pomocy przeciw bolszewikom, żądając ustępstw na rzecz Galicji Wschodniej.

Jeżeli bolszewicy swoją drogą będą zmuszeni zawrzeć z Polską pokój na omówionych preliminarzem warunkach, wtedy Anglja, przy pomocy zwolenników swego projektu zażąda od Polski utworzenia „Bufforstatu” przeciw Rosji z powyżej wymienionych krajów. Zaznaczam, że w sprawie niezawisłości Wschodniej Galicji są niezwykle zainteresowani Czesi, którzy między innymi, są projektowani przez Anglję, jako mandatarjusze w przeprowadzeniu organizacji państwowej imieniem „Ligi Narodów”.

Między nami a Czechami został zawarty osobny układ. Czesi są zmuszeni nas podtrzymywać, ponieważ nie mając dostępu na wschód do Rosji, z ekonomicznych i politycznych względów nie będą mogli się tożwijać. Politycznie nie będą się czuć pewnymi ze względów militarnych, bo posiadają oni niezbite dowody, że między Polską a Węgrami został zawarty

układ. Również rząd czeski jest przekonany, że po ukończeniu zatargu z Rosją, Polska z Węgrami uderzą na nich /Czechów/.

Dlatego my musimy pod opieką Czechów skupić całą naszą militarną siłę. Poczyniliśmy daleko idące obietnice Anglii i Czechom za pomoc w osiągnięciu niepodległości. Anglija otrzymuje protektorat nad naftowym terenem, a Czechosłowacja wolny dostęp na wschód do Ukrainy i Rosji i prawo eksploatacji lasów. Teraz musimy główny nacisk położyć na to, aby poszczególne klasy społeczne i partje polityczne zostały skonsolidowane i w danym momencie okazały swoje niezadowolenie z polskiej administracji, jak swego czasu na Pokuciu. W Genewie będziemy musieli zwrócić uwagę wszystkich państw na stosunki, panujące pod polską administracją; odpowiednie materiały w tym kierunku są już przygotowane. Zwracam uwagę, że nasz rząd jest w stałym kontakcie z żydowską radą narodową, we Lwowie, a jej przedstawicielem przy naszym rządzie jest poseł Breiter. Ponieważ arcybiskup Szeptycki zwrócił już uwagę, że tymczasowa administracja polska prześladowuje nauczycieli, a głównie księży, donoszę, że odpowiednie materiały w tym kierunku wiozę z sobą do Rzymu.

ODPIS

PROTOKÓL

Z Posiedzenia Centralnego Komitetu Komunistów
Partji Bukowiny.

Dnia 25.XI. 1920 r. odbyło się osiedzenie pod przewodnictwem towarzysza Kaninka (inspektor szkół zamieszkały w Czerniowcach, b. dyrektor “Woli Narodu”).

Na porządku dziennym były 4 punkta, odnoszące się do Bukowiny, punkt 5 odnosił się do Polski. Uchwalono wysłać tow. Majdańskiego (Amerykański komunista, chłop) do Kołomyji z pismem do Centralnego Komitetu Komunistów partji Ukrainy (U.P.B.U.) do tow. Skwarki (jednak nie do znanego burmistrza Skwarki). Owe pismo przywiózł z Kijowa tow. Iwan Kosarewicz, brat Wasila Kosarewicza-Kosarenko, zamieszkałego w Łotwie z rodziną. Z Kosarewiczem przyjechał z Kijowa do Czerniowiec b. szef wywiadowczego oddziału przy galicyjskiej armji, wówczas stacjonowany w Kołomyji, Owetan Stalicki, kapitan za czasu pobytu bolszewików w Zateszczykach, był szefem ofenzywnego wywiadowczego oddziału. On wysyłał do Zateszczyk swoich agentów do Kołomyji i Stanisławowa celem szerzenia paniki w wojsku polskiem – obecnie przebywa w Pradze, (poddany rumuński, średniego wzrostu, oczy ciemne, twarz podłużna, mówi szybko, chód szybki, włada językami: ukraińskim, tosyjskim, niemieckim, rumuńskim, dobrze, słabo ppskim.

Wasyl Kosarewicz-Kosarenko, ożeniony z Ireną z domu Hurstiick, ze Lwowa.

KOPJA PISMA DO WSZYSTKICH REWKOMOW GALICJI I BUKOWINY.

T o w a r ż y s z e !

Centralny komitet K.P.B.U. postanowił: rozpocząć pracę ze zdwojonemi siłami przeciwko reakcji za zwolnienie proletariatu od kapitalistycznego knuta. Chwilowe niepowodzenie czerwonej armji i tymczasowe zawieszenie broni nie powinno nasz zrażać do dalszej pracy, w niedługim czasie czerwone wojska zawitają do waszych osad i oswobodzą was od burżuazyjnych rządów.

2) Nakazuje się wszystkim towarzyszom organizować natychmiast rewolucyjne rewkomy.

3) Pilnie śledzić wszystkich, którzy występują przeciwko komunistom, ich nazwiska i mieszkania zapisywać.

4) Między wojskowymi szerzyć niewiarę w wojnę, opowiadać że wojna potrwa jeszcze najmniej dwa lata. Żołnierzom polskiej armji objaśniać, że bolszewicy chcą pokoju, a polski rząd dąży do wojny i zmusza bolszewików powadzić dalszą walkę.

5) Od oddziałów wojsk przychodzących dowiadywać się, jaki oddział, nazwa uzbrojenie, dokąd idą.

6) O wszystkich rozmowach żołnierzy i ich odpowiedziach należy donosić do centralnego Rewkomu.

7) Petlurowcom należy odpowiadać, że Petlura sprzedał ich Polatom, którzy ich zdradziecko rozbroili, należy namawiać petlurowców, by wracali przez front do domu.

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 308–314.

№ 143

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ЩОДО ПОДІЛУ КОЛИШНЬОГО АВСТРІЙСЬКОГО ЗАЛІЗНИЧНОГО ПАРКУ

28 січня 1921 р.

В найблищому часі має приступити австрійська секція Репараційної Комісії у Відні до розділення парку залізничних зозів і паровозів між сукцесичні держави давньої австро-угорської монархії. З того поділу має по мисли постанов сан-жерменського договору припасти відповідна часть також надержавну територію Східної Галичини, як складову частину бувшої австро-угорської монархії /Арт. 318/.

Державне становище Східної Галичини досі не є ще вирішене Навищою Радою Мірової Конференції, а Польща як тимчасовий окупант Східної Галичини під розпорядністю Найвищої Ради, — не має права до власности цього державного майна, що з розбору бувшої австро-угорської монархії припадає на територію Східної Галичини, бо ця область творить окрему від Польщі територіальну одиницю та становить осібний міжнародний підмет правний. Як осібний підмет міжнародного права під охороною Найвищої Ради потребує Східна Галичина також свого заступника в Репараційній Комісії у Відні для береження маєткових інтересів її території, так аби припадаюче на неї державне майно було осібно трактоване як також безпечно збережене для Східної Галичини аж до остаточного вирішення державного становища цієї території.

До цього часу Східна Галичина не має свого заступника в Репараційній Комісії у Відні та як нам доносять, Польща намагається там розпоряджувати держави майном Східної Галичини наче своїм добром, через що наражені є на небезпеку і втрату цінні маєткові предмети, які належаться Східній Галичині, бо в хвилі визнання державного становища Східної Галичини, була-би через те всяка ревіндикація цих предметів незвичайно утруднена або і безуспішна.

З отсих причин уважаю за вказане іменем Української Національної Ради Східної Галичини просити Найвищу Раду:

1. Припоручити Репараційній Комісії у Відні, щоби припадаюча на територію Східної Галичини часть парку залізничних возів і паровозів була окремо зінвентаризована як власність державної території Східної Галичини, та щоби кождий з цих предметів був зверху означений виразним знаменем Східної Галичини.

2. Щоби отсі предмети були переховані в ліквідаційній масі до часу вирішення державного становища Східної Галичини, та в разі конечної потреби їх вживання, щоби держава перенимаюча ці предмети до часового ужиття, зо-

бовязалзся своїм коштом удержувати їх в стані, придатнім до вжитку і віддати їх в своїм часі в такому стані, безпрозочно цій державній владі Східної Галичини, що буде там установлена по вирішенню державного становища Східної Галичини.

3. Щоби в Репараційній Комісії у Відні був установлений Найвищою Радою заступник до береження маєткових інтересів державної території Східної Галичини, та щоби там покликувано відпоручника Української Національної Ради Східної Галичини до представлювання бажань і потреб населення цієї території.

Відень, 28 січня 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 311.
Рукопис. Оригінал.

№ 144

ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

30 січня 1921 р.

До

Високого Уряду для справ закордонних ЗУНР

Щойно д: 28. с.м. міг я бути у п. Гренера, референта галицької справи в міністерстві справ закордонних. Доки не був я у него (як сказати-би — господаря до певної міри)

не міг говорити а чужинцями, які були тут присутні підчас конференції Найвисшої Ради.

Після вступних фраз від мене для п. Гренера, я вказав йому на необхідність можливо скорого полагодження галицької справи. Мотивував те грозою большевизму, який вихиснує невдоволення окраїнних народів, конечністю утворення центра, довкола якого консолідувалась-би поки що “найздоровіша” частина давньої російської території, себто Україна і санації відносин на Сході Європи етапами, починаючи від областей найменш пригожих для розвитку большевизму, підкреслив дальше недане рішення Найвисшої Ради, яким визнано де юре Латвію й Естонію — і те, що маєся визнати Грузію; для повноти тої будови — говорив я дальше — необхідно вирішити питання Галичини по думці наших домагань. Згадав я теж про невиносимий польський режим, який створює саме біля російського кордону постійно огнище анархії, завязки довгої безоглядної боротьби суспільно-економічної (своєю кольонізацією) та доводить країну до господарської і моральної руїни.

П. Гренер відповів мені, що нема наміру вирішувати нашу справу вже зараз, в безпосереднє найблизшій будучности. Що до її вирішення нема ще порозуміння між союзними державами (згадав про Англію й Італію), впрочім — мовляв — се справа дуже трудна; те все, що я говорив, він передасть шефови дипломатичного департаменту п. Міністрови. Але тут — би конче знайти якусь розвязку практичну — каже далі п. Гренер. “Мало того, що ви безнастанно жалуетесь; ми ті ваші жалоби розглядаємо, передаймо їх зміст нашому послови у Варшаві, але безпосередно інтерв'ювати ми не можемо, бож Польща там виконує владу”. “Так, стала се не польська територія, а країна, яка поки що на основі мирового договору в С. Жермен належить до держав антанти, їх обовязком вглянути в те, що дієся в Галичині”. “Та се правда — відказує п. Гренер, — але як ми прикажемо Польщі щоби вона поводитася инакше, і як ми

той прііказ тепер, супроти можливости війни з большевиками, виконаємо? Найкрасше було-би, як-би ви (себто Українці) погодились з Поляками”. На те відвітив я, що справа наша є питанням міжнародним — і ми ставимо зовсім практичне предложення для вирішення того питання, а саме провізоричну адміністрацію краю владою, установленою місцевим населенням, зложеною відповідно чисельному взаїмовіднотенню народів, заселюючих край, яка оставала-би під інтернаціональною контролею. П. Гренер признав, що те є також предложення “практичне” — та поза те не сказав більш нічого. Радив мені (0 непотрібно впрочім) про справу все інформувати покликані чинники, предкладати свої екпозе і т. д. Після кількох пращальних чемностей, я розстався з п. Гренером.

Маю вражіння, що тут у Франції, трудно нам буде добитись зреалізований наших хоч-би мінімальних домагань резолюції женеvської. Про давне і сучасне відношення Франції до Польщі не буду витрачувати слів. До того невідомі нам можливі тайні договори між ними, заключені в найблизшій минувшині, договори, для закріплення яких приїзджав сюди д. 3/11. с. р. Пілсудський. Міродайні сфери (теперішні) стоять далі при польонофільським курсі. Тим більше кола більш націоналістичні. На днях н.пр. відбулось тут торжественне засідання “Союза французьких товариств для національного відродження”, присвячене Польщі в присутности п. Поанкере, амбасадора (бувшого) Нулянса, польського посла Замойського, єпископів Теодоровича і Сапеги і численної публики. М.и. говорив там Поанкаре, що Польща перебула інвазію українську — большевицьку — отже Галичину, яко-го ми колись правили називався Польщею.

Ще перед приладом Пілсудського буду старатися бути з іншими відповідальними політиками французькими і кождому з них предложу короткий (дуже) меморіал, щоби вробити все можливе. Для преси (оскільки би можна її при-

еднати хоч в часті для нас) треба-би фондів, а тих, як відомо, усім нам недостає.

У п. Гренера був я 28. с.м. перед полуднем. Вечером тогож самого дня був я прийнятий п. Філіпом Керром (приватним секретарем Лойда Джорджа). Йому представив я тож сучасні відносини в краю під польською окупацією та дозволив собі звернути його увагу на ті інтереси, які повинні-би заставити Англію піти на зустріч нашим домаганням. Отже (пишу тільки коротко): а) Галичина стане центром довкола, якого створиться з часом, дорогою поступеного розвитку, українська державна організація, (маю на думці закордонну Україну), яка (хоч у приязнім відношенню до Росії (буде противагою до російської будучої сили, яка-би та Росія не була: большевицька чи яка инша. Ті противенства, які вже до війни, існують між Англією і Росією й існувати будуть (коли сила російська збільшиться) в будуччині, велять сподіватися, що не є в інтересі Англії відбудова одностайної, великої Росії, — б) Далше, утворення самостійної галицької держави спинить похід польського анексіонізму; самостійна голицька держав а разом з іншими новоутвореними малими державами на межах давньої Росії виповнить бар'єру між Польщею і Росією і причиниться до пацифікації, європейського Сходу. в) Коли визнано де юре Латвію й Естонію, мається визнати Литву і Грузію, то треба упорядкувати відносини тих територій, що лежать далі на південь. І коли ті держави є вже сьогодні під англійським впливом, то сей вплив міг-би поширитися й на дальші території.

II. Керрови вручив я одночасно копію ноти Уряду, оскільки тямлю з 24/1 с.р., про намір польських властей кваліфікувати як державну зраду вчинки, які доторкають польської державности, радше нарушують польську державність в Галичині.

II. Керр просив, щоби все мною сказано предложити на письмі Лойдови Джорджу і льондонському міністерству справ закордонних. Велів мені бути у него і в міністерстві

справ закордонних, коли приїду до Лондону. Заявив, що тепер справа наша не буде предметом Конференції.

Я просив, щоби її взято на дневний порядок нарад, що мають відбутися 21. лютого с.р. в Лондоні. На те — очевидно сказав п. Керр, що він тепер не може дати ніякої відповіді — але все те зreferує Лойдови Джорджови. Лойд Джордж — сказав далі — знає інтересується вашою справою постійно, — а в теперішнім моменті особливо.

Отче коротко переказаний вислід моїх перших двох авдієнцій. До часу і підчас побуту Пілсудського мушу бути тут, опісля (коло 10/11. с.р.) хотів-би переїхати до Лондону. Та вже тепер постараюся приладити відповідний (короткий) меморіал для англійців. Про його основні думки напишу завтра п. Томашівському.

Дуже замітною надією слід вважати визнання Латвії й Естонії де юре — і намірене визнання Литви і Грузії. Значить антанта не почуває себе звязаною принципом неподільнооти Росії (давньої); Можна-би з того вивести висновок, що тим менше почувається не звязаною договором своїм з давньою Росією, на основі якого Східна Галичина (що перед війною не входила в склад Росії!) припасти-би мала російському союзникови. Тим-то таке рішення було-би на руку польонофільському курсови Франції. Але коли розглянути його основніше, мається вражіння, що се побіда англійської політики, якій не вигідна Велика Росія і яка бажала-би, володіючи балтійським морем, поширити свої впливи на європейським континенті. Замітне, що проти “згаданого визнання зараз-же запротестували Зєдинені Держави, новий і грізний суперник Англії, з огляду на те, що таке рішення може опісля стати пересудом для питання про незалежність тих держав, що повстали на Сибірі, а існування таких державних новотворів скріпило-би становище Японії, що позбулась-би в той спосіб сусідства російське ко кольоса. А саме скріпити те становище Японії, ворога Зєдинених Держав, відповідало-би змаганням англійської політики.

Ноту з 20/1, с.р. вислано у всі покликані місця. Я просив-би щоби ноти, які матють бути доручені на тутешні адреси, присилано делегації. На всякий случай прошу одночасно з присилкою ноти, чи повідомленням про її висилку, подати до відома делегації коли і на які адреси її вислано.

П. Томашівський домагався, щоби на час його побуту в Льон-доні виплачувати йому його плятню в англійській валюті, бо відношення між франком і фунтом зміняєся. З огляду на те, що побут п. Томашівського в Лондоні тепер і в найближшій будучнооти являється конечним, треба виконати його справедливе впрочім домагання. Він домагався, щоби йому виплачувати в Лондоні місячно 75 фунтів штерлінгів.

Дуже бідую без машини до писання. Всю українську кореспонденцію (а е її доволі) мушу пологоджувати власноручним письмом. А до того треба ще з письма робити копії. На кальці не пишу бо погано і марно виходить. Тому прошу вибачити, що не доручую окремої копії для Пана Президента. — Як-би була можливість яка, мені вислати або передати українську машину до писання — то прошу доручити ласкаво, щоби се зроблено. З собою я її не взяв, бо одинока, яка була свобідна, була попсована і годі було її направити.

Прошу веліти ласкаво, щоб я з сього звіту знято в Уряді копію для атків тутешної делегації і мені її прислано.

Степан Витвицький в.р .

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78. Машинопис. Копія.

№ 145

**ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ
ПРО ВІДГУКИ НА ПЕРЕБУВАННЯ В ПАРИЖІ
ЮЗЕФА ПІЛСУДСЬКОГО**

5 лютого 1924 р.

/ Відпис /.

Хочу подати до відома раду кілька інформація звязаних з побутом Пілсудського в Парижі.

На основі тих вісток, які я одержав і на основі донесень преси, предметом розмов, які мають тут вестися між польськими політиками і французьким урядом, мають бути питання економічні і фінансові, звязані з майбутнім заключенням французько-польського господарського договору — та справа Горішного Шлезка. Трудно перевірити на скільки ті вісти правдиві та дізнатися про справлений зміст таємних польсько-французьких розмов.

В звязку з побутом Пілсудського в Парижі наша Делегація подбала про вяснення нашої справи в пресі та порушила її ще раз в окремій ноті, внесенім до урядів антанти, яка покликуючись на можливість французько-польських пересправ про Східну Галичину реклямує наші державні права не основі коротко, загально тільки наведених в ноті мотивів. Ноту внесено вчора, себто 4. с.м.; тому, що осталась в наших руках тільки одне, копія, яку треба буде сьогодні переписати, щоби розіслати відбитку ноти часописам і деякім політикам, — копію для. Уряду будемо могли вислати щойно після завтра (завтра неділя).

Оскільки ходить о пресу тутешну, то як відомо, для нас доступ до неї трудний, майже неможливий. Поки що приніс

в нашій справі статтю дневник “Рапель”, написану мною, яку опісля в дечім перемінив редактор, даючи під нею свій підпис. В понеділок дам другу статтю для “Л-ре Вувель” (тутешного дневника), яка, сподіюся, теж повинна бути поміщена. Вирізку з “Рапель” з нашою статтею пересилаю.

Атмосфера французько-польських вступних сердечностей прохолоджується. Перш усього слід відмітити одну з Фраз Мільрана, ужиту підчас його тоасту в честь Пілсудського, а саме сказано там між ин.: “Польща дожидаючи часу, коли вкінці будуть означені її границі відповідно її оправданий бажанням (аспіраціям) і великим принципам, яких тріумф запевнила победа держав антанті” і т. д. Пригадуючи собі промови Мільрана після зїзду в “Е ле Бен” про те, що Польща повинна обмежитися до своїх етнографічних границь і пізнійшу анальогічні промову Лейга слід-би з тих фраз вивести висновок, що Франція і на далі не думає змінити свого погляду в справі Галичини, себто згодитися на її дефінітивне прилучення до Польщі.

А вже зовсім виразно застерігаєся проти походу Польщі поза її етнографічні границі французський орган тутешного міністерства справ закордонних (півофіціоз) “Пті Парізієн”, який між иншим пише (після згадки про сердечне прийняття, зготовлене тут Пілсудському):

“Але твердий досвід навчив нас, що в політиці важно зберегти холодну голову. Чому закривати, що найкращі приятелі Польщі, — саме тому, що вони найкращі приятелі, почувають в деяких справах тривогу. В першу чергу згадати-би про справу Вильна”. Тут Автор згадує про ролю Желіговського, який є підставленим агентом польського уряду та вказує Польщі на необхідність піддатися рішенню Союзу Народів, яке зарядити має плебісцит для Вильна і пише даліше:

“Ще більше поважною є справа східної границі Польщі. Дня 8. грудня 1919 Найвисша Рада визначила межу, яка покривається у своїм загальнім начерку з етнографічною

границею країни. Але після заключення прелімінарів в Ризи між Польщею і Совітами, які не довели ще до мирового договору. Захід счудований дізнався, що Польща присвоїла собі границю положену о кілька соток кільометрів далі на схід, доходячи аж до Двини. Інакше говорячи, вона інкорпоровала території більше російські як польські.

“Франція не могла-би піти за нею тим шляхом, щоби Польща жила, треба, щоби вона була оглядна супроти завтрішньої Росії і не перла її нерозважно а обійми німецькі. Ось чому границі рижські є небезпекою для Польщі і Європи”.

Значиться зараз спершу мусіли польські політики настоювати на тім, щоби Франція згодилася попірати польські домагання в напрямі визнання антантою рижських границь. І видно з сього, що Франція тому домаганням рішучо спротивилась.

Але і переговори про мілітарно-господарський союз, який мав бути головною темою розмов, мало що не рвуться. Пише про се інший тутешний джавник Л-Евр:

“Побут Пілсудського в Парижі може продовжитися значно довше, як се спершу предвиджено. Переговори про договір військовий, який зовсім не мав-би характеру дефензивного союзу, тільки характер технічної кооперації, і передовсім переговори про торговельний договір, яким-би отворено Польщі кредит з нашого боку під Гарантією доставки сирівців (головно нафти), здається стали трудними. Дожидають польського міністра фінансів, який мав-би прискорити переговори, але вони дуже мало посунулися вперед і міжнародна криза спричинена парижською Конференцією не виглядав на те, щоби її улукшити”.

Вчера мав я умовлене побачення з одним з французьких послів, який інтересується східною політикою Франції, та він велів перепросити, що не може прийти ізза парламентарної дискусії над звітом Бріяна, та переложив розмову на другий тиждень. Нині маю мати одну розмову, від якої сподіюся деяких інформацій. Спробую теж “зачіпити” одно

нафтове місце, хоч з того не обіцяю собі багато успіху для справи. Мабуть запізно після польської окупації говорити про те.

Англійський уряд справ закордонних разом з японським (чи тільки обі ті тутешні амбасади) задумують видати лексікон; про всі ті держави, які утворилися після війни на Сході Європи, в яким хочять помістити також інформації про З.У.Н.Р. Для того просили про короткий історичний начерк, про який мабуть попрошу п. Томашівського, та біографії декількох найвизначніших наших сучасних (із найближшої минувшіни) політиків. Робота має бути готова до вісім днів, числячих від нині, — вчора нам зроблено таке пропозиція. Тому прошу зладити дуте короткі (цілість з історичним начерком не має в книжці переступити одну картку друку), біографії тих наших найвизначніших політичних діячів, про яких Уряд вважав би відповідним дати інформації для згаданого видавництва.

Прощу приймати слова високої пошани і сердечні мої поздоровлення.

Стефан Витвицький в. р.

П.С. На другий тиждень сподіюся кількох розмов. В понеділок попрошу віза до Лондону, куди хотів би виїхати з слідууючу неділю. Прощу веліти зробити мені копію з 3, 4 і 5 сторінки, бо тут нема часу, прислати мені ласкаво. Копія ноти внесеної мною з приводу побуту Пілсудського готова і її долучую.

2) прилоги .

Париж, 5 лютого 1921.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 93–96. Машинопис. Копія.

№ 146
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

8 лютого 1921 р.

Ексцеленціє

В ноті з дати: Женева, 4. грудня 1920 р. вважав я моїм обов'язком іменем Української Національної Ради Східної Галичини, звернути увагу Вашої Ексцеленції на те, що після окупації Східної Галичини Польщею; розпочали польські цивільні влади систематичну колонізацію території Східної Галичини, спровадженими зпоза границь польськими кольтоністами, — та піднести просьбу про заборону кольтонізаційної парцеляції землі у Східній Галичині між кольтоністів з границь цього краю.

Тепер дійшли нас вісти, що польські цивільні влади окупаційні у Східній Галичині не тільки не застановили цієї пагубної для українського населення кольтонізаційної акції, але на підставі законів варшавського сойму а 6. липня 1920 р. В.з.Р.П. ч. 461 І з 15. липня 1920 р. В.з.Р.П. ч. 462, впровадили безправно у Східній Галичій — два земельні окружні уряди в Перемишлі і у Львові, котрі приступили вже до примусового викупна землі в цілі її кольтонізації між кольтоністів польських зпоза границь цієї території, бо в самім районі перемиського окружного уряду оголошено викуп 16-ти більших посіlostей земських.

Таким неправним способом і проти виразної волі Найвищої Ради Мирової Конференції позбавляється автохтонне українське населення Східної Галичини коначного варстату праці та витворюється масу безробітних людей, а на цей край спроваджується економічно-соціяльну катастрофу з усіми її господарськими і політичними наслідками.

Відтак нашою нотою 9 дати: Відень, 26-го грудня 1920 звернули ми ласкаву увагу Вашої Експеленції на те, що мешканців Східної Галичини польської національності і деяких мешканців української національності силують польські окупаційні власти до військової служби в польській армії, нарушуючи тим способом міжнародні постанови, що до території і мешканців Східної Галичини.

А тепер виказується, що польські цивільні пласти у Східній Галичині приступають вже до примусового побору населення цієї території до польського війська, без огляду на національність (Українців, Поляків, Німців, Жидів і інших), та на зарядження повітових староств взивають місцеві адміністраційні органи під загрозою кар, щоби всі муштини означених років зголошувалися до поборової листи, як свідчить отся оповістка:

На мурах міста Коломиї появилoся таке оголошення: “Ч. 13037. Коломия, 27. грудня 1920. Оголошення. Наслідком зарядження староства в Коломиї з 12. грудня 1920 ч. 27283/30, взивається всіх муштин без огляду на національність (Поляків, Русинів, Німців, Жидів і ин./, народжених в рр. 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, щоби в непереступнім речинці до 15. січня 1921, зголосилися в Магістраті ч. 23, в ціли втягнення до поборової листи. Непослушні нинішному візуванню будудь покарані. Кождий, що зголоситься дістане посвідку зголошення. Правительственный комісар міста: Патковські.”

Отсей новий акт самоволі польської цивільної окупаційної влади прослідуює скриту тенденцію польської політики, щоби примусом втягнути населення Східної Галичини до польського війська та цим чином насильно притягнути його до польського горожанства і на тій підставі дійти до безправного проголошення Східної Галичини польською територією проти виразної постанови Найвищої Ради Мирової Конференції з 25-го червня 1919 та проти однодушної волі українського, населення Східної Галичини як значно переважаючої більшости всего населення цієї території, що-

домагається своєї самостійної галицької держави та не хоче бути безумовно під ворожою польською владою.

Східна Галичина як терен найбільш кривавих шести-літніх боїв стала великою руїною та її населення не бажає і не потребує війни, а хоче мирного вирішення сучасного конфлікту на Сході і визнання державної незалежності східно-галицької території як неутральної держави, що запоручує різні права всім своїм горожанам без різниці національності.

А покликування мешканців Східної Галичини до польської армії є тільки ярким порушенням міжнародного становища Східної Галичини як державної території окремої від Польщі, але являється також небезпечною провокацією Совітської Росії зі сторони Польщі, – коштом Східної Галичини, котра не має ніякого конфлікту з Совітською Росією, бо якраз декларацією російської мирової делегації, зложеною в Ризи 24. вересня 1920. Світська Росія визнала незалежність Східної Галичини це не на основі совітських принципів, але на підставі звичайного горожансько-демократичного принципу, якого придержується ціле українське населення Східної Галичини і з якого вийшла Українська Національна Рада Східної Галичини.

Тому якраз тепер так складаються міждержавні обставини, що питання про державне становище Східної Галичини, иступає як справа доспіла до остаточного вирішення зі сторони Найвищої Ради Мирової Конференції, як розпорядника територією бувшої австрійської монархії по думці артикулу 91. Сан-Жерменського мирового договору, та отсе вирішення на підставі права самовизначення населення Східної Галичини витворить важний державно-правний етап на шляху консолідації політичних відносин на Сході, бо довкола, него витвориться українська державна організація та отсе перепинить анексійні конфлікти Польщі з Росією.

Ексцеленціе! Найвища Рада Мирової Конференції, даючи дня 25. червня 1919 р. Польщі право продовжувати воєнні операції “проти більшовиків” аж по Збруч, не пересуджую-

чи цим політичного становища Східної Галичини, мала на цілі забезпечити життя і майно населення цієї території супроти наступів більшовицьких військових банд.

В наступаючій місяці 11. липня 1919, заявила Найвища Рада за цим, аби тимчасом, до часу вирішення політичного становища Східної Галичини по думці її населення, віддати Польщі адміністрацію Східної Галичини під умовою автономії населення цієї території. Але вже в місяці грудні 1919 р. по виготовленню проекту статуту для автономної території Східної Галичини, вважала Найвища Рада Мирової Конференції за вказане: засистувати справу віддання Польщі мандату до тимчасової адміністрації в Східній Галичині, так, як Найвища Рада розпізнавала, що польський режим окупаційний протягом цього короткого часу виказав неспосібність Польщі до уладження нормальних відносин правних на території Східної Галичини.

Та відтак протягом року 1920 і з початком цього року пішла польська цивільна адміністрація у Східній Галичині таким некультурним, безпощадним і терористичним шляхом на винищення автохтонного українського населення цієї території, що одна частина українського населення Східної Галичини скитаєсь в тяжких недостатках на еміграції з Чехословацькій державі і в Австрії, ратуючи своє життя перед жорстокими переслідуваннями Польщі, яка не зважає на заборону переслідування, видану постановою артикулу 92. Сан-Жерменського мирового договору; друга частина загиває в національній і економічній неволі польського окупаційного режиму у Східній Галичині, а остальна частина самочинно у розпуці кидається в загони повстанців, аби смертю висвоботися зпід ярма польської неволі.

Як це представлено з попередних нотат Української Національної Ради Східної Галичини, польська окупаційна влада позамикала значну часть українських шкіл; викинула українську молодь з університету і всіх вищих шкіл; знесла самоуправу українських громад, а матеріально винищила

українські громади всякими безправними реквізиціями і контрибуціями; знищила українське урядництво терором польського горожанства; пляноювою колонізацією польськими кольтоністами зпоза границь краю, викидає сотки тисяч українських безземельних хліборобів з рідного краю; масово арештує і вязнить горожан української народности, не признаючи їм ні свободи особистої ні безпечности маєтку та трактуючи їх взагалі як винятих зпід права. А щоби українське населення Східної Галичини мало закнебльовані уста і не могло вже нічим боронитися перед світом від польських безправств, закрила польська окупаційна влада всі українські незалежні часописи у Східній Галичині.

Польська окупаційна влада від хвилі, коли польські війська окупували територію Східної Галичини, зовсім примусила українську пресу, забороняючи у Львові видавання українських часописів “Діло”, “Громадська Думка”, “Українська Думка”, “Свобода”, які були пресовими органами найбільшої українсько-галицької народної трудової партії, а їх редакторів Степана Чарнецького і Олександра Костика поставлено перед польський суд за мниму головну зраду проти польської держави. Крім цього заборонено видавання дневника “Нова Рада” і тижневика “Правда”, органі в української християнсько-суспільної партії; — видавання дневника “Громадський Голос”, органу української радикальної партії, та вкінці зачинено видавання дневника “Вперед” і тижневика “Земля і Воля”, — органів української соціально-демократичної партії. На провінції з Станиславові закрито український орган “Воля”,

Тим всім, що зробила польська окупаційна влада у Східній Галичині за час від місяця липня 1919 до початку цього року, перевела сама Польша прилюдний і незрушимий доказ своєї некультурности і безправної самоволі супроти українського народу та безоглядної нездатности до перейму адміністрації Східної Галичини, та дальше полипшення польської окупації на цій українській території перемінить

в короткім часі Східну Галичину у Східну Македонію, що всупереч благородним інтенціям Найвищої Ради Мирової Конференції витворить нове живло анархії на Сході.

Екцеленціє! Коли розважаються отсі події: 1. що ніякі більшевицькі банди не загрожують населенню Східної Галичини нарушенням життя або майна, бо на підставі постанови Всеросійської Ради Депутованих, Делегація Совітської Росії на Мировій Конференції в Ризі, 24. вересня 1920, заявила визнання державної незалежності Східної Галичини на принципі горожансько-демократичнім; 2. що цим чином Росія зріклась анектовання Східної Галичини для себе, та признаючи, що у Східній Галичині нема більшовицької організації навіть не намагається там впроваджувати більшовизму; 3. що імперіялістичні посягання Польщі на забрання Східної Галичини, як української етнографічної території є безправні, бо противляться принципowi самоозначення народів, прийнятому з основу світового мира, є супротивні виразно заявленій постанові Найвищої Ради Мирової Конференції з 11. липня 1919, та супротивні понад всякий сумнів заявленій волі значно переважаючої більшости всего населення Східної Галичини, що під ніякою умовою не хоче іти під Польщу; 4. щоб дотеперішня окупаційна влада Польщі у Східній Галичині не тільки не здійснила надії Найвищої Ради на культурне і справедливе запровадження тимчасового ладу і спокою на цій території, але свідомо ігнорує всякі постанови Найвищої Ради Мирової Конференції та нелюдським способом винищує автохтонне українське населення цього краю і спроваджує катастрофу повної руйни цеї і так безнастанними війнами винищеної території, — чого українське населення вже довше не в силі видержати, — та 5. що Найвища Рада Мирової Конференції на своїм останнім засіданню приступила до вирішення державної незалежності Естонії і Латвії, прямуючи цим ділом до консолідації відносин на Північнім Сході, — то належить ствердити, що якраз тепер прийшов вказаний час на остаточне вирішення державного становища Східної Гали-

чини як областю, що лежить на полудневім Сході, до чого у всякому разі Найвища Рада Мирової Конференції є одиноким покликана.

Маючи отсе все на увазі прошу іменем Української Національної Ради Східної Галичини:

I. Найвища Рада Мирової Конференції зволить приступити до визнання Східної Галичини як Самостійної держави, що запоручує рівні права всім своїм горожанам без різниці національностей.

II. Найвища Рада Мирової Конференції зволить розпорядити негайне увільнення Східної Галичини від польської окупації та передати зорганізованню Східної Галичини як самостійної держави Українській Національній Раді, вибраній на основі загального права голосування переважаючою більшістю населення Східної Галичини, як легальній репрезентації, до котрої увійдуть також заступники (посли) національних меншостей у чисельнім відношенню до населення цієї території.

III. Якби Найвища, Рада Мирової Конференції вважали за конечне відложити остаточне вирішення державного становища Східної Галичини на час пізній, то в цім разі зволить в ім'я людськості і справедливості негайно усунути польську окупацію тої нещасної країни та тимчасову адміністрацію Східної Галичини доручити владі, уконституованій місцевим населенням на основі чисельного відношення національностей краю, і веде під протекторатом Міждержавної Комісії, котру установить Найвища Рада Мирової Конференції.

Прийміть, Ваша Екецелнціє, заяви моєї найглибшої пошани.

Відень, 8. лютого 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

№ 147

**ЗВІТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ
МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ***9 лютого 1921 р.*

Передаю короткий звіт про мої заходи за послідні дні.

Дня 5/11. був я у п. Соколова (впливового жидівського політика — особливо в Англії). Від него я теж дізнався, що галицьке питання не було предметом парижської конференції. Наа його думку Франція в галицькій справі не піде проти Польщі і тут трудно буде добитися користного для нас рішення. Розмова тривала розмірно довго, яких 1 і 1/2 години. — та оберталася головно довкола тих питань доторкаючих української а зокрема галицької справи, які звичайно невідомі чужинцєви, а які я мусів довше пояснювати, підкреслюючи старанно і виказуючи ті шкоди для жидівства, які вийшли-би на случай прилучення (хоч-би провізоричного) Галичини до Польщі, або залишення її в такім становищи, в яким вона остає тепер.

П. Соколов обіцяв допомогти мені вимало в Льондоні. Дня 7. лютого прийняв мене член Палати Послів п. Гаяр-Восель (рояліст, приятель п. Тишкевича, що на весну минулого року у тутешній Палаті послів промовляв за помічу для України у її війні з більшовизмом.

Л. Гаяр дораджував мені порозумітися з Тишкевичем та з Білорусинами (подав мені навіть адресу білоруського полковника, представника Білорусів) — щоби “створити з Великою Україною і Білорусю один фронт політичний і стратегічний”. Поведення Поляків в Галичині йому — п. Г. — відоме та на його погляд його-ж самого виступ в тій справі, з огляду на те, що він в опозиції до Уряду, справі не поміг-би. Радив мені бути у п. Лейга (б. премієра, теперішного

голови комісії для справ загарничних в Палаті послів) і у п. Ескідіє, заступника голови тої-ж комісії та голови підкомісії для справ російських.

Вчера (д: 8 лютого) я мав розмову а членом Палати послів п. Далядіє (професор університету – історик, раднк. Републиканець). Пояснивши йому коротко вагу галицького питання в сучасну хвилю та невиносимість польського режіму, – я просив, щоби він вніс інтерполяцію в галицькій справі.

П. Далядіє питав про наше відношення до Петлюри, до п. Моркотуна, вияснював своє відношення до Польщі, називаючи себе “полонофілом”, який хотів-би сильної Польщі в її етнографічних границях, бо инакше Польща – мовляв – се небезпека не тільки для її істновання але й для Франції. Обіцяв, що в справі польської адміністарції в Галичині заінтерполює Бріяна, і оскільки не дістане від него бажаної відповіді то внесе інтерпеляцію в Палаті послів. Просив о інформації (коротко зібрані) – та для тої ціли визначив мені розмову на найблизшу суботу. Зладжу короткий опис польської адміністрації для п. Далядіє і коротке експозе про становище нашої справи.

Сьогодні (себто 9/11. був я прийнятий паном Андре Тардіс, членом французької делегації на Мирову Конференцію, приятелем політичним і головним помічником п. Клемансо в часі мирових переговорів, якого він (п. Тардіє) уважався загально “правою рукою” – тепер він оден з провідників опозиції, людина політично дуже впливова.

П. Тардіс відповідаючи мені – (я головно попри наші засадничі домагання просив о те, щоби Франція вглянула в польську адміністрацію Галичини – (висловив здивовання, що на наші ноти про польські надужиття не реаговано з боку урядів антанти, з огляду на те, що він від року займає майже виключно справою репарації воєнних і відношенням Франції до Німеччини, він – як каже – “вийшов з курсу справ східних” і тому просив, щоби йому дати

короткий начерк про відносини в Галичині під польською окупацією та про становище нашої справи, — він прочитає собі те та опісля попросить мене знова до себе.

Завтра маю авдієнцію у п. Жіля Камбона, голови Ради Амбасадорів, післязавтра у п. Шіттаус-а, англійського уповновласненого міністра, заступника тутешного англійського амбасадора.

Польські політики підчас побуту Пілсудського в Парижі мали домагатися, щоби Франція перед іншими союзними державами поперела їх домагання в справі Галичини. Так мене інформував оден з тутешних Українців (Д-р Галіп) — що на те відказала Франція невідомо. З другого знов жерела довідуюся, що Польщі признано Францією як “сферу її впливів велику Україну, анальоґічно як тамтого року весною, причім відпала-би “орієнтація” на Петлюру (се певне, що Петлюра являється для Франції фактором остаточно зліквідованим) — а польська політика супроти України мала-би спертися на іншу силу (українську). Не знаю на скільки ся вістка відповідає правді.

Комунікат “В.У.Н.Ради”, який стверджує, що тільки “Українці Східної Галичини не могли-би погодитися з польською окупацією і насильним поневолення Польщею,” комунікат сей отже взятий як цілість, не скріпляє нашого становища і до певної міри покривається із становищем Петлюри в галицькій справі (дезінтересман Великої України).

Я одержав яже французьку і англійську (дипломатичну) візу до Лондону. При тій нагоді признано членам парижської Делегації засадниче право на дипломатичні візи, з боку французького уряду, який попросив о спис всіх членів Делегації.

Прошу подати, і як можливо, о копію польського закона (здається конституційного) яким признано Галичину польською державною територією, і о копії моїх попередних листів.

В понеділок найдальше у вівторок приїжджаю до Лондону.

Прошу приймати слова високого поважання.

П. С. Прошу дуже, щоби зміст моїх листів не виходив поза Уряд для Справ Закордонних, зокрема, щоби случайно в “Прапорі” або деінде не писано, що я був прийнятий тим то а тим то політиком. Прошу о копію сього звіту.

Степан Витвицький в.р.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 102–104. Машинопис. Копія.

№ 148

ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ З ПРИВОДУ ОСТАННІХ УРЯДОВИХ НОТ

10 лютого 1921 р.

Звертаю Вашу ласкаву увагу на ноти Уряду з дати 20, 24, 28. січня с. р., які появилися друком в “Українським прапорі”, в ч. 4. з 29. січня 1921 і в ч. 5. з 5. лютого 1921, і тому копій Вам не пересилаю.

Спеціальну увагу звертаю Вам на ноту з дати 26. січня с. р., яка щойно появиться в тім числі “Українського прапора”, який сього тижня вийде друком.

В тім також числі появиться на першій місци основна нота Уряду під датою 8. лютого с. р., на яку я передовсім звертаю Вашу увагу, а якої копію я Вам залучаю. Як бачите з її змісту, вона є призначена для Найвисшої Ради, яка має зібратися ще сього місяця на наради в Лондоні.

Копію тої ноти посилаю Вам завчасу в тій цілі, щоби Ви чи то в конференціях з певними кругами чи чинниками, чи при пресовій акції, знали погляд нашого Уряду, як

він справу Східної Галичини остаточно ставить. В ній зясоване конкретне становище Уряду і нічо більше додавати не треба.

Тут підчеркнене вирішення і провізорії і остаточного вирішення.

Тимсамим ся нота є основою до політичної, пресової і дипломатичної акції всіх наших представництв і місій.

Як лише буде викінчений її друк на французській мові — буде сейчас, — вже під кінець сього тижня вислана на адреси: Лойда Джорджа, Керсона, Бріяна, Джоліттога, Сфорци, Ishii, (япанського амбасадора в Парижі), Ради Амбасадорів, Вільсона, та буде подана до відома Союзови Народів і нововибраному президентови Америки Гардінгови.

Надто до тої ноти долучую додаток п. з. Українська влада Східної Галичини (в р. 1918—1921), себто огляд української державної влади у Східній Галичині. Сей додаток має служити за спростовання для державних мужів західної Європи, де завдяки ворожим заходам Поляків, на справу українсько-галицької державности, поширені є фалшиві інформації, як се н. пр. недавно сконстатував п. Бандрівський на рефераті департаменту преси Швайцарської Конфедерації про українську справу, де поміщено цілком неправдиві інформації про Уряд З.У.Н.Р., в уступі п. з. “Українська Директорія Східної Галичини”. Сей додаток появить ся також друком в “Україні” — часописі на французській мові, яку видає Степанківський в Льозанні.

Одержую відомість, що на засіданню Ради Союзу Народів в Женеві, яке починається 21. с. м., на дневнім порядку поставлено також справу Східної Галичини. Я подаю там до відома останну ноту до Найвисшої Ради, тобто ту ноту, якої копію Вам в прилозі пересилаю, — та готовлю спеціальну ноту, в якій буде вказане на те, що справу остаточного вирішення має за собою Найвисша Рада Мирової Конференції, — а буду просити лише Раду Союзу Народів,

щоби вона поперла вирішення Найвисшої Ради, та заявила від себе, щоби рішення запало по нашій думці.

Відень, 10. лютого 1921.

Підпис (К. Левицький)

Уповноважений Уряду для Справ
Закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 72–73. Машинопис.
Оригінал.

№ 149

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЛІЗИ НАЦІЙ ЩОДО ДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

12 лютого 1921 р

Нотою з дати: Женева, 28. падолиста 1920 звернулася Делегація Українською Національною Радою Східної Галичини до Союзу Народів з проською, допомогти Східній Галичині до можливо скорого здійснення права національного самовизначення, відповідно волі українського народу як переважаючої більшості тамошнього населення: жити самостійним державним життям, — та взяти в оборону український нарід Східної Галичини: негайним усуненням самовільної польської окупації з того краю.

З уваги, що в найблищих днях збирається Висока Рада Союзу Народів на свої засідання, котрих предметом має бути також справа політичної судьби Східної Галичини, проте вважає Українська Національна Рада Східної Галичини за вказане внести отсе доповнення до згаданої петиції з 28. падолиста 1920.

1. Східна Галичина як частина території бувшої австро-угорської монархії належить до цих національних облас-

тей, котрих державне становище досі ще не зістало Найвищою Радою Мірової Конференції.

2. Постановою з 25. червня 1919 призволила Найвища Рада Мірової Конференції, щоби польська армія продовжала свої воєнні операції проти большевиків аж по ріку Збруч, але під виразним застереженням, що цим не пересуджується політичного становища Східної Галичини.

3. З цього приводу польська армія посунула свої операції воєнні на схід аж по ріку Збруч і таким способом в місяці липні 1919 Східна Галичина найшлася під фактичною окупацією Польщі.

4. Тоді постановою з 11. липня 1919 прирєкла Найвища рада Мірової Конференції: право самоозначення для населення Східної Галичини, не означуючи речинця, в котрім це право буде переведене.

5. Відтак сан-жерменським мировим договором з 11. вересня 1919 постановлено, що всі права до тих територій бувшої австро-угорської монархії, котрі лежать поза новими границями Австрії, а не зістали признані ніякій державі, переходять на держави антанти, то значить до розпорядимости Найвищої Ради Мірової Конференції (артикул 91). Найбільшою з цих територій є Східна Галичина.

6. Виконуючи отсе право признала Найвища Рада Мірової Конференції постановою з 8. грудня 1919 Західну Галичину як територію з більшістю польського населення Польщі, а що до Східної Галичини, котра є етнографічною українською територією зі значно переважаючою більшістю українського населення — не видано до нинішного дня ніякого рішення.

7. А коли з приводу воєнного конфлікту між Польщею і Росією мала бути скликана загальна конференція до Лондону для вирішення східно-європейського питання, то на нараді в Спа, 11. липня 1920, постановлено покликати до цієї конференції також заступників Східної Галичини, аби остаточно вирішити про державне становище отсеї тері-

торії. Але наслідом тодішнього становища Східної Росії не могла відбутися загальна конференція в Лондоні і тому справа Східної Галичини також остала не вирішена.

8. Також договором закінченим в Севр 10. серпня 1920 між державами антанти з одної сторони а Чехо-словацькою, Румунією, Угорщиною і Польщею з другої сторони, визначено постійну границю для тих держав як також особне для Східної Галичини, чим стверджено, що Східна Галичина є окремою державною територією, але ще остаточно не вирішено про її державне становище.

9. Та на Міровій Конференції в Ризі, 24. вересня 1920, заявила Делегація Східної Росії, що визнає державну незалежність Східної Галичини, на принципі горожансько-демократичнім, узяючи, що у Східній Галичині нема совітських організацій, та що переважаюча більшість всего населення сеї території домагається державної самостійности, – але про то дальше не вирішено державного становища Східної Галичини, бо Делегація Польщі відповіла на це, що Мірова Конференція в ризі не має компетенції вирішувати про державне становище Східної Галичини.

Тому справа Східної Галичини знов не зістала вирішена, а тимчасом вже другий рік остає отся етнографічне українська територія з п'яти мільонами населення під неавторизованою польською військовою і цивільною окупацією, що некультурним способом винищує український нарід.

10. Коли-ж Росія формально зреклася всяких претенсій до Східної Галичини на користь незалежної східно-галицької держави, та воєнні операції більшовиків проти Східної Галичини є виключені, прийшов вже той час, щоби Найвища Рада Мірової Конференції на підставі артикулу 91. сан-жерменського мирового договору: виконала своє право та по думці принципу самоозначення остаточно вирішила державне становище Східної Галичини як самостійної держави, що запоручує рівні права всім своїм горожанам без різниці національностей, – так як отсе становище відповідає волі всего населення Східної Галичини.

Тому Українська Національна Рада Східної Галичини внесла до Найвисшої Ради Мирової Конференції ноту з дати: Відень, 8. лютого с. р., котрої копію тут долучується, в котрій просить о остаточне вирішення державного становища Східної Галичини та у всякім разі домагається: негайного усунення польської окупації того нещасного краю.

З отсих причин зволить Висока Рада Союзу Народів, узгляднюючи представлені безправні обставини, в яких загибає український нарід під насильною польською окупацією: признаючи Східній Галичині право державного самоозначення відповідно волі українського народу як значно перед пхаючою більшости тамошного населення, жити самостійним державним з а життям, — заявитися можливо скорим здійсненням цього права згідно з принципом мира, проголошеним по бідними державами та в цілі збереження життя українського народу на його галицькій землі; підняти в імя людськості культури і справедливості вказані заходи до негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини.

Висока Рада Союзу Народів добуде собі велику в дяку всего українського народу, коли своїми добродійними заходами причиниться до цього, щоби покласти кінець тяжким терпінням українського населення Східної Галичини.

Вкінці долучується представлення про українську владу Східної Галичини.

Відень, дня 12. лютого 1921.

Є. Петрушевич
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

№ 150
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВИ
ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ЗАХОДИ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ЗАСІДАННЯ РАДИ
ЛІГИ НАЦІЙ В ПАРИЖІ

16 лютого 1921 р.

Ч. 859/21.

До
Високоповажного Пана Державного Секретара
д-ра Степана Витвицького
Голови Делегації ЗУНР на Мирову Конференцію і
Голови
Надзвичайної Дипльоматичної Місії ЗУНР
в
_ _ _ _ _ Л ь о н д о н і .

Потверджую відбір Вашого звіту з дати 9. лютого с. р. та залучаю Вам його копію.

Уряд для Справ Закордонних одержав відомість, що Рада Союзу народів, яка збирається 21. с.м. на наради в Парижі а не в Женеві, поставила на дневнім порядку також східньо-галицьке питання.

Зі сторони Польщі крім проф. Ашконазого, удається до Парижа ще спеціальна делегація, в якій склад як експерти входять: проф. Бузек, гр . Скарбик і д-р Левенгерц.

З нашої сторони виїжджає спеціальна Делегація, зложена з отсих пп.: д-р Кость Левицький, Ернест Брайтер, о. Йосафат Жан і д-р Найман, сей останній як експерт. Прошу до Парижу виделегувати сейчас п. проф. Томашівського, який має бути противагою для проф. Кузена, бо проф. Станислав Рудницький хорий і виїхати не може.

З огляду на те, що справа з візами може протягнутися, поручив я п. Антонови Петрушевичеви справу пильнувати, та все потрібне приготувати. За директиву має йому служити наша нота до Ради Союзу Народів, якої копію я Вам вже переслав, а долучаю її французький переклад. Те саме прошу також поручити п. проф. Томасівському. Копію ноти до Ради Союзу Народів подайте також до відома Найвисшій Раді в Лондоні...

Ви будете ласкаві остати через цілий час нарад Найвисшої ради в Лондоні, — це допомагати буде Вам п. Іван Петрушевич.

П. Володимир Бібірович, шеф Пресової Агенції розіслати має через віденських кореспондентів лондонських часописів по одній статті, які мають пригадати міждержавне становище Східної Галичини, та звернути увагу Найвисшої Ради, що справа наша доспіла до вирішення.

Прошу Вас прислати мені відпис договору в Севр, який Ви одержали в Паризі.

За дотеперішну Вашу діяльність складаю Вам щиру подяку та бажаю Вам успіхів в Лондоні.

Прийміть заяви моєї глибокої пошани та щиро-сердечні поздоровлення.

Відень. Дня 16 лютого 1921.

К. Левицький
Уповноважений Уряду для Справ
Закордонних.

№ 151
**ОФІЦІЙНЕ КОМЮНІКЕ РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ
ПРО РОЗГЛЯД СХІДНО-ГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ**

23 лютого 1921 р.

Рада Союзу народів займалася положенням мешканців Східної Галичини. Вона була в посіданню певної кількості жалоб що до способу адміністрації цієї території.

Рада уважала, що розслідування всіх документів відносно судьби мешканців Східної Галичини, належить до компетенції коаліційних і усоюзнених держав, які мають над цією територією права суверенности, передані їм Австрією аж до часу, коли вони остаточно вирішать її судьбу.

На тій основі рішила вона передати їм одержані документи, як також відповідь зі сторони польського уряду, якої надіслання заповів делегат цього уряду до Союзу Народів п. АШКЕНАЗИ, котрий брав участь в тій часті засідання, згідно з постановами статута.

Цей комунікат дає нам нагоду до слідуючих пояснень:

Галичина, найбільша територія бувшої Австрії, перейшла на основі договору в Сан-Жермен під суверенність головних коаліційних і усоюзнених держав, які мали вирішити її будучу державну приналежність. Беручи під увагу, що край цей зложений з двох ріжних етнографічних територій – одної польської на заході, другої української (руської) на сході – які з початком розпаду Австрії уконституувались в два окремі і ворожі народи, Найвища Рада, згідно з принципом національного самовизначення, першу територію признала польській республіці, а рішення що до другої території відложено аж од часу, поки положення Східної Європи, якої інтегральною частиною являється Східна Галичина, не стане нормальним, і, в тій цілі Найвища Рада бажала зберегти національне правительство Східної Галичини. Але Польща

стреміла все до анексії цього краю, і всупереч долі Мирової Конференції, окупувала його по зявзятій 9-ти місячній боротьбі проти Українців. Тоді Найвища Рада числячись з доконаним фактом, дала призвіл (25. червня 1919) польським воєнним силам окупувати тимчасово цей оспорюваний край аж до дефінітивного вирішення його судьби.

Але, на жаль, рішення в сій справі не запало до сьогодні і Східна Галчина найшлась в стані хронічної безправности тим більше шкідливої для краю, що польське правительство від першої хвилі окупації, трактувало Східну Галичину як інтегральну частину Польщі, переводячи систематичні зміни в її політичній, економічній і етнічній структурі — з одної сторони, та трактуючи автохтонне населення як елемент ворожий і завойований — з другої сторони. Тим обставинам належить приписати ряд актів, які є в суперечности не лише а правшим становищем цього краю, але й є також незгідні з ідеєю та принципом справедливости і гуманности. Національне правительтво Східної Галичини, яке від часу польської окупації находиться на вигнанню, звернулося до Союзу Народів з проханням о охорону населення цеї території, примушуючи Польщу до привернення правного стану цього краю, та наклонюючи коаліційні і усоюзнені держави до остаточного вирішення галицького питання згідно а обіцянним правом самовизначення.

Рада Союзу Народів займаючись петиціями національного правительтва Східної Галичини, опинилася в клопотливім положенню, бо Польща як новоповсталата держава не є обовязана придержуватись постанов гагської конвенції дотично прав і обовязків окупанта, а Східна Галичина находячись поза границями Польщі не обовязана придержуватись постанов версайського договору що до національних меншостей, на своїй території. Тому Ряда Союзу Народів не могла визказатись інакше, як це вона зробила, та ограничилася сконстатованням правного становища Східної Га-

личини і переданням дотичних документів цій-же справі головним коаліційним і усоюзним державам.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 133–135. Машинопис. Копія;

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 299. Машинопис. Копія.

№ 152
ПОСТАНОВА РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ
ПРО СТАТУС СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

23 лютого 1921 р.

РІШЕННЯ СОЮЗА НАРОДІВ В СПРАВІ
ПРАВНО-ДЕРЖАВНОГО СТАНОВИЩА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

23 лютого 1921.

1. Постанови мирового договору про права національних меншостей в Польщі не можуть бути примінені супроти Галичини, бо вона лежить поза границями Польщі.

2. Постанови про виконання мандатів і контролю Союзу Народів над мандатарем не можуть бути примінені супроти Галичини, бо Польщі не наділено мандатом завести адміністрацію тої країни.

3. Не можна теж прикладати до того случаю приписів гагської конвенції, бо в часі коли була заключена та конвенція, Польща не існувала як держава.

4. Польща являється тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої сувереном є держави Антанти (арт. 91. договору Сан-Жермен). –

тому Рада Союзу Народів рішає предложені їй домагання дотично правного становища Галичини і відносин в тім краю відступити Раді Амбасадорів.

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 15, арк. 10. Машинопис. Копія.

№ 153

**ЛИСТ ПАПИ РИМСЬКОГО БЕНЕДИКТА XV
ДО МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО**

24 лютого 1921 р.

Відручне письмо папи

Апостольський престол до українського народу

До Високодостойного Брата
Андріяна Шептицях Шептицького
Греко-українського Архієпископа у Львові.

Папа Венедикт XV

Високодостойний Брате! Поздоровлення і Апостольське Благословенство!

Біль, який Ми відчували, коли в маю 1915 р. відїздили з цього божого міста улюблені сини “Руської Колегії”, які під опікою Божої Матери в Жировиці (на Паскольо) так дорогої для українського надоду, приготовлялися до того, аби стати вірними слугами Престола — біль цей тепер остаточно уступає після прошення, яке Ви як Митрополит до Нас звертаєте, щоби отцю Колегію наново відновити.

Ми бачили з вдовolenням, як довкруги Апостольського Престола наново згуртувалися молоді богослови з ріжних, до недавна воюючих країв і Ми щасливі, що можемо сповнити Вашу принагідну просьбу.

А тому, що “Руська Колегія” відчула більше другі інші — сумні наслідки світової пожежі, бо ізза війни втратила Колегія велику частину своїх доходів, яких їй уділювала упавша австро-угорська держава. Ми постаралися забезпечити їй дальше істнування, призначаючи їй доходи, з яких Колегія буде могла удержувати стільки пітомців, скільки їх було перед війною.

Нехай отже прибувають Наші улюблені сини “Руської Колегії”, коли тепер через Боже провидіння і для них вибила година повороту.

Ми дуже радо будемо наново оглядати представників цього дорогого народу, який може більше кожний інший відчув страшні наслідки нечуваної війни.

Згадаючи Українців і українську землю, з болем серця пригадуємо собі як розграблювано гарні міста, як палено супокійні села, як нищено врожайні поля походами і відворотами безконечних військ. А згадуючи сам нарід, уявляємо собі а Нашій душі, його розвалені церкви, понижені святі образи, святі ризи виставлені на посміховище, та що передовсім переймає жахом Нашу душу то це збещення святих Тайн безсовісними фанатиками. Страшні наслідки голоду, холоду, пошестей, жорстокости, знущань, везення, якого пятно і Ви Любий Брате і досі на собі носите, убійства поважаних священиків, немічних старців, слабих жінок, цвитучої молоді, яких одинокою провинною було привязання до власного обряду — все це виступає ярко перед Нашими очима і рівночасно з глибоким почуттям батьківського милосердя спонукує Нас занести особливу молитву до Всевишнього, аби узискати, щоби Божа ласка після таких допустів зволила милостиво оплинути на цей геройський нарід, який зумів стільки перетерпіти для того, щоби заховати свій обряд, забороло своєї національності.

Коли згадаємо про батьківську запобігливість цього Апостольського Престола і Наше особливе заінтересування улюбленим українським народом, мило Нам згадати, що Ми дали виразний доказ Нашого старання, коли з уст кількох заступників українського народу Ми пізнали розпуку цього нещасного населення. Ми не лише старалися післати підмогу але також заіменувати і післати на місце Нашого особного делегата, який від Нас і в Нашім імені передати всім слова розради і допомоги. І хоча незалежні від Нашої волі обставини і від заходів папського візитатора не дозволили

улюбленому синові о. Івану Дженоккі, Місіонарови Св. Серця дістатися між Українців — то все таки зі звітів, які він Нам прислав, Ми побачили з болем серця, що цей благородний нарід ще все терпить великі муки. Та з другого боку потішаємо себе милою розрадою, що так у війні, направленій проти св. віри як і у нападах звернених проти священства, дуже нечисленими були ці, які на жаль відпали від св. Церкви. Ми оплакуємо упадок цих нещасних Наших синів, але великою розрадою є для Нас вістка, що їхнє відступство не потягнуло за собою жадного наслідку в народі, ба навіть, що наслідки їх безбожного кроку стали вони предметом такої погорди, що були змушені покинути свій край і деінде шукати захисту. Як раз через це, що Нам лежить, на серці поворот народів Сходу до єдиної віри, віримо глибоко, що за посередництвом тісно сполучених з Римським Престолом Українців, які тепер через останні нещастя ще більше скріплені у вірі, скоро буде могло здійснитися набожне бажання Нашого славного попередника Урбана VIII., який висказав пам'ятні слова: “Сподіюся, що через Вас Мої Русини навернуться Схід”..

Нехай отже приходять, нехай без вагання приходять, кохані Наші українські богослови! Ми ждемо на них зі сердечним піклуванням і молимо горячо Всевишнього, щоби Нашим улюбленим синам української землі уділив ласки виобразуватися під опікою Петрового Престола до цього святого Апостольського звання, яке втішить Христа і Його Намісника поворотом стільки мільонів християн до єдиної загорода, християн, що досі живуть відлучені від неї.

З тим бажанням уділюємо з цілого серця Вам Дорогий Брате, братам Єпископам і найулюбленішим вірним українських земель Наше Апостольське Благословенство!

Дано у Ватикані, 24 лютого 1921.

Папа Венедикт XV.

№ 154

**ІНСТРУКТИВНИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА
ГОЛОВІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ
У РИМІ ОЛЕКСАНДРОВІ КОЛЕССИ***24 лютого 1921 р.*

Ч.891/21.

До
Високоповажаного Пана Д-ра Олександра Колесси
Професора Університету і Голови Надзвичайної
Дипломатичної Місії З.У.Н.Р.

в
Римі.

Постановою з 28. грудня 1920 зістали Ви покликані до заступництва З.У.Н.Р. (Східної Галичини), в характері голови надзвичайної дипломатичної місії в Римі, перед королівський Урядом італійської держави. На сій підставі зволите інформувати італійський королівський Уряд про державне становище та відносини Східної Галичини і предккладати домагання Української Національної Ради Східної Галичини і її Уряду; входити в сій цілі в зносини з рішайочими політичними чинниками італійської держави, та виступаючи іменем надзвичайної дипломатичної місії заступати вказані інтереси З.У.Н.Р. (Східної Галичини) перед королівським Урядом Італії.

Відень, дня 24. лютого 1921.

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

№ 155
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ В ПАРИЖІ
У ЗВ'ЯЗКУ З ПОРУШЕННЯМ ПОЛЬЩЕЮ
СЕН-ЖЕРМЕНСЬКОГО ДОГОВОРУ ЩОДО
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

28 лютого 1921 р.

Нотою з 28 січня ц.р. звернулася Українська Національна Рада Східної Галичини до Найвищої Ради Мирової Конференції в справі розділення парку залізничних возів і паровозів між сукцесійні держави бувшої австро-угорської монархії, та між иншим просила, щоби в Репараційній Комісії у Відні зівстав установлений Найвищою Радою заступник до береження маеткових інтересів державної території Східної Галичини, та щоби там покликувано також делегата Української Національної Ради Східної Галичини до вислухання бажання і потреб населення цієї території. Вирішення цієї справи вижидає населення Східної Галичини.

Тепер вважаємо нашим обовязком звернути ласкаву увагу Високої Ради на справу воєнних позичок бувшої австро-угорської монархії. Польський міністер фінансів оголосив виконачим розпорядком з 5.січня 1921 В.З.П.Р. ч. I до польського закона з 9. липня 1920, що переводить реєстрацію й остемпльовання облігацій австрійських воєнних позичок також на території Східної Галичини в часі від 15. січня до 15. лютого 1921. Отеє розпорядження польської влади має на ціли переведення постанови арт. 205 Сен-Жерменського мирового договору також дотично Східної Галичини і як таке являється переступленням меж компетенції Польщі.

По мисли постанов цего артикулу право остемпльовання облігацій воєнної позички мають ці держави, що їм признано дотичну часть території давньої австро-угорської монархії, або що повстали на її частях. Східної Галичини не признано ніяким міждержавним актом de jure польській дер-

жаві і тому польський уряд виконує лише *de facto* окупаційну а не державну владу над нею. З уваги на це, присвоєння собі Польщею державних прав до східно-галицької території, як це тут діється при виконанню Сан-жерменського мирового договору, представляється як самовільне порушення міждержавного становища Східної Галичини з поминенням одинокого чинника до вирішення державно-правного становища Східної Галичини, то значиться Найвищою Ради держав Антанти.

Посідачі облігацій австрійської воєнної позички у Східній Галичині задля невирішення державного становища цієї території, є наражені на матеріальні втрати, бо досі населення Східної Галичини взагалі не має свого заступництва до вирішування справ економічної натури по думці сан-жерменського договору, що впливають з колишньої державно-правної приналежності до бувшої австро-угорської монархії.

Представлені тут обставини, в яких знаходиться населення Східної Галичини наслідком польської окупації, знов виказують наглядно конечну потребу вирішення державного становища Східної Галичини по думці права самовизначення значно переважаючої більшості населення, що безнастанно і непохитно домагається визнання державної незалежності Східної Галичини, а у всякім разі вже в найблищій часі установа Найвищою Радою осібною правового заступництва до береження інтересів державної території Східної Галичини і її населення, на підставі постанов сан-жерменського мирового договору.

Відень, 28. лютого 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Сх. Галичини.

№ 156
ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО
ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ В ПАРИЖІ ПРО
АКТИВІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ
ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ

1 березня 1921 р.

w W a r s z a w i e.

Sprawy ukraińskie.

Obecnie na gruncie paryskim czynne są następujące, mniej lub więcej zorganizowane ugrupowania polityczne ukraińskie:

1) Misja rządu PETLURY. Na jej czele zamiast hr. M. TYSZKIEWICZA stoi SZULGIN, który jeszcze do Paryża nie przyjechał, radca misji SAWCZENKO; sekretarz KOWALENKO Attache wojskowy – pułkownik KOŁOSOWSKI.

2) Posłowie t. zw. dyrektorjatu ukraińskiego (a obecnie raczej przedstawiciele dwóch b. członków dyrektorjatu MAKARENKO i SZWECA, przebywających we Wiedniu) Artem GALIP, ŁUCZYNSKI i BORSZCZAK. Naogół są bardzo czynni i występują otwarcie wrogo przeciwko Polsce. Mają dość duże stosunki i szczególnie ścisły kontakt utrzymują z dziennikarzami francuskimi Franklin BOUILLON i PALISSIER. Są w stałej łączności z Wiedniem i z przebywającą tam “ukraińską radą narodową” mają kontakt.

Są przypuszczenia, że grupa ta jest subwencionowana przez Niemców.

3) T. zw. “ukraiński komitet narodowy” w składzie MARKOTUNA, CYTOWICZA i MOGILANSKIEGO. Powstał w Styczniu 1920 r. z inicjatywy radcy tut. poselstwa

rosyjskiego p. BAZYLEGO w celu wywołania rozłamu w ruchu ukraińskim. Ugrupowanie to jest utrzymane przez przedstawicielstwo rosyjskie i od niego otrzymuje instrukcje. W poprzednich raportach donosiłem, że na jesieni z.r. MARKOTUN był wzywany do WRANGLA.

MARKOTUN jako b. sekretarz hetmana SKOROPADSKIEGO Utrzymuje z nim nadal stały kontakt.

Kontakt ze SKOROPADSKIM jest utrzymywany również przez ks. Bazylego KOCZUBEJA, który ostatnio zaliczył się do komitetu narodowego. Jest to ten sam KOCZUBEJ, który był za czasów okupacji niemieckiej w 1918 r. adjutantem SKOROPADSKIEGO i jeździł z nim do Berlina, gdzie otrzymał z rąk Wilhelma II order niemiecki. Obecność KOCZUBEJA w komitecie najlepiej określa jego tendencje polityczne.

4) Przedstawicielstwo kooperatyw ukraińskich: "Dnieprosojuz" – organizacja wyłącznie przemysłowo handlowa, faktycznie jednak prowadzi akcję przeciwko PETLURZE (aczkolwiek pozornie należy do jego stronnictwa) i wrogo odnosi się do nas.

Skład: Włodzimierz TIMOSZENKO, Sergjusz SIDORENKO, ISAJEWICZ, REBIKOW i POREPELICA.

5) Delegacja galicyjska w składzie WITWICKIEGO, Antoniego PETRUSZEWICZA i KULCZYCKIEGO. Również przebywa w Paryżu dr. PANEJKO, który wchodzi w skład tej delegacji, lecz prowadzi samodzielnie swoją akcję polityczną.

6) Karpacko-ruska delegacja z d-rem MARKOWEM b. członkiem parlamentu austriackiego na czele. Pracuje w kontakcie z delegacją ukraińską i w kierunku rusofilskim wrogim dla Polski.

Równocześnie z zabiegami w Paryżu, które czyni WITWICKI, przedstawiciel delegacji galicyjskiej na Anglię. prof. TOMASZEWSKI i Jan PETRUSZEWICZ starają się pozyskać dla swej sprawy koła angielskie, a szczególnie lorda CURZONA i CHURCHILL'a.

Zauważyć należy, że cała akcja polityczna na zewnątrz delegacji galicyjskiej jest zcentralizowana w Wiedniu, skąd przychodzą nietylko dyrektywy lecz nawet zredegowane już noty, które dopiero delegaci wręczają w Paryżu i w Londynie.

W ostatniej nocy swej z dnia 12 lutego, podanej radzie Ligi Narodów «haliczanie» prosili w imię sprawiedliwości i ludzkości o uwolnienie Galicji Wschodniej od opresji polskiej.

Wymijająca odpowiedź rady Ligi Narodów, w której zaznacza się, że suwerenne prawa na Galicję Wschodnią należą do państw koalicji a nie do Polski, wywołała duże niezadowolenie w delegacji galicyjskiej.

№ 157

СТАТТЯ ДЛЯ ПРЕСИ “ВИРІШЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВНОГО СТАНОВИЩА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ РАДОЮ СОЮЗА НАРОДІВ”

*Не пізніше 3 березня 1921 р.**

Рада Союзу Народів зібрана в Парижі 23. лютого с. р. приступила до вирішення домагань предложених їй Делегацією Української Національної Ради З.У.Н.Р. в Женеві дня 28. падолиста і 2. грудня 1920 як також 12. лютого с. р. Реферував її президент Союзу Народів Павло Гіманс /Бельгієць/ а проводив Раду амбасадор Бразилії в Парижі Де Куня. По офіційним відомостям з Парижа Рада Союзу Народів одноголосно в отсей спосіб вирішити міждержавне сучасне становище Галичини /Східної/.

1. Постанови мирового договору про права національних меншостей в Польщі не можуть бути примінені супроти Галичини, бо вона лежить поза границями Польщі.

2. Постанови про виконування мандатів і контролю Союзу Народів над мандатарем не можуть бути примінені супроти Галичини, бо Польщу не наділено мандатом завести адміністрацію тої країни.

3. Не можна теж прикладати до того случаю приписів гагської конвенції, бо в часі коли була заключена та конвенція, Польща не існувала як держава.

4. Польща являється тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої

* Дата встановлена за рукописною приміткою зверху на статті: «До поміщення. 3.3. Микетей», де «3.3.» означає дату.

сувереном є держави антанти /арт. 91. до-
говору Сан-Жермен./.

— тому Рада Союзу Народів рiшає
предложені їй домагання дотично правно-
го становища Галичини і відносини в тiм
краю відступити Раді Амбасадорів.

В часі нарад делегат польського Уряду член Союзу На-
родів п. Аскеназе не був присутний, а покликано його лише
до вислухання рiшення. По вислуханню його він заявив,
що супроти такого рiшення польський Уряд предложить
свою ноту з протестом.

Запавше рiшення буде безперечно мати авторитативне
значіння для Ради Амбасадорів зглядно для Найвисшої Ради
Мирової Конференції, так як при його постанові згідно
заявилися представники держав антанти, що засiдають
в Раді Союзу Народів.

З особна, перший пункт стверджує, що Східна Галичина
не належить до польської держави та що супроти сего ук-
раїнське населення не може бути трактоване як національ-
на меншість в Польщі, - але як національна більшість дер-
жавної території Галичини.

Другий пункт рiшення про квестію мандату, на який
досі Польща неправно покликувалася, стверджує раз на все,
що Польща не дістала від держав антанти ніякого мандату
на заведення адміністрації в Галичині та що супроти сего
всякі законодатні і адміністраційні запорядження Польщі
стратили всяке правне значіння відносно території і насе-
лення Східної Галичини без рiжниць національностей.

Третій пункт про примінення приписів гагської миро-
вої конвенції вказує, що Польща цієї конвенції не підписа-
ла, і з тої причини її навіть в межах окупанта не придержу-
валася і тим виправдувала своє безправне поступовання
в Східній Галичині.

В кінці четвертий пункт стверджує, що Польща є ли ш е
і тільки фактичним мілітарним окупантом

Східної Галичини і не має права тим самим виконувати на цій території ніяких державних прав, так як сувереном цієї території аж до остаточного вирішення державного її становища є держава антанти по думці арт. 91 сан-жерменського мирового договору, підписаного 11. вересня 1919 р.

Отсе послідне ствердження відповідає доперішному становищі Найвисшої Ради, бо вже в договорі заключенім в Севр 10 серпня 1920 при означуванню остаточних границь між Чехо-словаччиною, Угорщиною, Румунією, Польщею, - представники держав антанти заступали інтереси території Східної Галичини як окремого міжнародного підмету. Те саме сталося і при заключуванню договорів торговельних між Францією а Полщею в Парижі в місяці лютім с. р., в котрих всі права відносно Східно-галицької області застережено для того Уряду, який обійме державну владу на території Східної Галичини.

Вислідом отцего міжнародного становища Східної Галичини є те, що польська окупаційна влада не має права домагатися від населення Східної Галичини, щоби воно uznавало свою приналежність до Польщі, або uznавало себе польськими горожанами; вона не має таксамо права військової бранки, вона не має права до касовання законів, які обовязували до польської окупації, ані розвязування яких небудь урядів та запроваджування нових, — ні до переносування тамошних урядників до служби на території польської держави, ані уживати державних доходів Східної Галичини на потреби чужої польської держави. Та польська окупаційна влада не має права потягати до якої небудь відвічальности східно-галицьких горожан за нарушення обовязків польського горожанства; а тим самим все населення Східної Галичини стає на легальній основі, коли себе визнає східно-галицькими горожанами, — а не польськими. За се воно не може бути потягнене до ніякої відвічальности польською окупаційною владою. Рівнож не може

польська окупаційна влада потягати ціле населення Східної Галичини до якої небусть відповідальности з причини його політичних чи мілітарних виступів в часі до польської окупації.

Отсе прінціпіяльне становище такої міжнародної інституції, яким є Союз Народів, буде безперечною великою пільгою для цілого населення Східної Галичини, та стане основою до остаточного вирішення державного становища Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 109–111. Машинопис. Оригінал.

№ 158
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ З ВИМОГОЮ ЛІКВІДАЦІЇ
ПОЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ
І ВІДНОВЛЕННЯ САМОСТІЙНОГО СТАТУСУ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

5 березня 1921 р.

До
Найвисшої Ради Мирової Конференції,
в
Парижі.

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини мав я честь останних нотах звернути ласкаву увагу Найвисшої Ради на те, що як раз тепер прийшов вже вказаний час на остаточне вирішення державного становища Східної Галичини.

На узаasadнення цього домагання піднесено от сі обставини, що Совітська Росія зріклася Східної Галичини на користь незалежної Східно-Галицької держави; що Найвисша Рада являється одиноко компетентним форум до

вирішення державного становища. Східної Галичини по думці арт. 91. Сан-Жерменського договору мирового; що значно переважаюча більшість населення Східної Галичини по думці прінципу самовизначення домагається визнання державної незалежності Східно-галицької території як неутральної держави, котра запоручує рівні права всім своїм горожанам без різниці національності; що польська окупація показалася неможливого, не культурним способом винищує автохтонне українське населення Східної Галичини, та що вирішення державного становища Східної Галичини буде важним етапом для консолідації міждержавних відносин на Сході.

Отее узасаднення приймає на підставу, що вирішення міждержавних відноси на Сході наступить мировим шляхом. Колиж в останнім часі виринають що раз більше чутки про приготування Совітської Росії до воєнного наступу на захід Європи, то зогляду на те вважаю моїм обовязком звернути, увагу Найвисшої Ради на еше більше значіння незалежної Східно-галицької держави для вирішення справи Сходу в разі оружного конфлікту з совітською Росією.

Постійні змагання держав антанти, аби відвернути большевицьку небезпеку організуванням сумежних держав до спільної оборони їх територій супроти Совітської Росії та матеріальним підмаганням тих-же, не узгляднили одного чинника, що не лише з огляду політичного, але й чисто військового має велика та навіть рішаюче значіння, коли агресивна Росія безнастанно загрожує своїх сусідів та через них цілу Європу.

Тим чинником є Східна Галичина.

Східна Галичина має таке географічне положення, що створена від півночі, від сходу має легко переправну ріку горішного Дністра та від полудня доступні до переправи Карпатські гори і таким положенням отвирає дорогу до серця середньої Європи — Угорщини. Вона не має, так як Польща або Румунія, обильного водного бігу і тому потребує для своєї оборони тим сильнішою людською силою.

Задача, яка припадає Східній Галичині в разі воєнного конфлікту є охорона середньої Європи перед большевицькою інвазією.

В случаю війти Совітської Росії з Польщею і Румунією, зглядно з одним з них, буде кожда з нападаних держав старатися в першу чергу боронити осередку своєї території. Польща буде змушена старатися всіми силами здержати похід червоних військ проти Східної Пруссії і Варшави; Румуни знов, мусять в першу чергу боронити Бесарабію а відтак хоронити Молдавію і Буковину. Обі ці держави будуть му-сілі при виконанню своїх найважніших завдань, все при-готовити на найважніших для них пунктах та ні одній ні другій не буде можливо щонайменше з самого початку во-єнних ділань, приготовити значнійшу силу до безпечної охо-рони отвертої вже з природи переломової лінії, яка йде через Східну Галичину до Карпат. До сьої задачі будуть могли в найлучшім разі Польща а може Румунія, спираю-чись на свої природи сильні для рішаючих боїв стратегічні лінії, призначити тільки евентуально злишні части своїх армії. На всякий случай Східна Галичина є для Румунії і Польщі лиш побічним тереном воєнних операцій, — для Польщі є Східна Галичина цілком експонованою, але для безпеки середньої Європи, є вона головною базою для воєнних операцій. В тої спосіб втрата Східної Галичини не має великого значіння для Польщі, але велику вагу для се-редньої Європи.

Без огляду на розділення воєнних сил червоної армії, потребує Східна Галичина з огляду на близькість червоно-го противника і з огляду на своє отверте положення, тим сильніших сил до успішної оборони.

Тому що Польща і Румунія мусять дбати за себе самих і не можуть брати на себе ризика вже з самого початку, — призначенням у віддалі від свого внутра значних сил, му-сять їх доставити ту держави, що в другій лінії стоять за ними, а котрі що найменше мають такий самий інтерес

у здержанню успіхів червоних. Тогі держави булиб: Чехословаччина і Угорщина. Се однак велике питаання, чи остатні держави моглиб перекинути значні части своїх армій поза границі своїх держав до Східної Галичини. Тому остає одинока можливість, а іменно створення галицько-української армії, що оборонюючи свою тіснішу вітчину, на півночі від Карпат, – рівночасно віддає неоцінену прислугу середній Європі, Польщі та Румунії.

В інтересі галицько-української армії буде лежати: удержання своєї вітчими, та отця оборона їх вітччини буде найпевнішою злукою між Польщею а Румунією, а її сильна армія творитиме найважнійшу точку опору в случаю, колиб червоні війська з початку мали успіхи над Польщею і Румунією. Східно-галицька армія на північ від Карпат в силі кількасот тисяч людей, булаб навіть в стані флянковими наступами в північне-західнім або полуднево-східнім напрямі, заграженим сусідам, рішучо допомогти.

Якби навіть червона армія відкинула галицько-українську армію, то вона завсігди залишиться при своїм відвороті на границі Східної Галичини і ЧехоСловаччини та через фронтальне відступлювання замкне лінію перелому, бо в цім случаю польські сили з повністю пішлиб не на полудне, але на захід, – а румунські на полудневийсхід, щоби свій край охоронити і тим отворилиб ворогови дорогу до Карпат. Наслідом свого положення має Східна Галичина: місію охорони середної Європи в її найбільше болючім пункті та до отсе-го важного завдання потребує своєї питомої армії. Тільки твердою рукою держана точка опору та боронена автохтонною силою, що не допустить до переломання лінії, може дати безпечну запоруку удержання одноцілого фронту між Польщею а Румунією. Та навіть, тоді якби хвилево червона небезпека уступила, є дуже вказане чим скорше приступити до створення такої армії, бо лиш тоді буде Европа могла спокійно ставитися до всяких подій, коли будуть створені всі условини мілітарної натури до успішного здержання червоні небезпеки.

Тут не мож цего поминути, що Польщею окупована й переслідувана Східна Галичина лиш скріплює більшовизм, так як спо-сібне до оружя населення Східної Галичини ніколи не піде у боротьбу проти більшовиків, доки не буде мати своєї свободи і спромоги у своїй національній армії за свою справу боротися. А примусове затягання української мужви Східної Галичини до польської армії не принесе Польщі ніякої користи, але противно викличе тяжкі заворушення в польській армії та може загнати українське населення в обняття більшовиків, аби з крайній розпуці так пімститися на польських гнобителях.

Також блудна є думка, що при помочі Петлюри мож би приєднати українське населення Східної Галичини до військової служби, бо Петлюра є між українським населенням Східної Галичини найбільше зненавидженим чоловіком, котрий минулого року оборонював Польщу, яка гнете і знищує укпаїнський нарід на його території. А до того, армія Петлюри огидним способом обходилаь з братним українським населенням Східної Галичини: рабуючи його майно, мордуючи нечинних та виступаючи з всякого рода погромами паче організована банда розбійньків, і тому українське населення відчуває оправдану відразу до Петлюри і його війська.

І тому одиноким способом до осянення вказаної ціли є тільки зорганізований галицької армії під командою своїх людей, до чого послужить як перша кадра: галицько-українське військо, інтерноване в Чехо-Словаччині: около 10.000 жовнірів і 1.500 офіцирів. До цього прийдуть частини галицько-української армії, інтерновані в Польщі, Румунії і Болгарії, що своїм воєнним досвідом супроти Більшовиків представляють велике значіння для формації оборонної армії у Східній Галичині, та в кінці прийшли би тут нові кадри з табору новобранців з населення Східної Галичини.

Мілітарна здатність Східної Галичини є доволі значна, бо супроти числа населення понад пять міліонів та при

використанню 10 % уружної сили – мож дійти до півмільйонної армії, а якби притягнути лиш українське населення (около чотири мільйони), то мож досягнути около 400.000 війська. Отся армія потребувалаб безпроводочно военных середників: одягнення, оружя і амуніції для війська зі сторони держав Антанти.

Отее велике завдання для консолідації Сходу і відверення більшевицької небезпеки від Заходу може у Східній Галичині перевести лиш Українська Національна Рада Східної Галичини зі своїм Урядом і своєю армією, так як тільки за ними стоїть з повним довірем все українське населення Східної Галичини і вони є в силі запровадити правний лад в адміністрації як також мілітарну охорону під території під протекторатом держав Антанти.

Тому до здійснення представленого пляну є конечним услівям: усунення польської окупації зі Східної Галичини та визнання її независимости галицькою державою і впровадження там влади, яку зорганізує Українська Національна Рада Східної Галичини і її Уряд під протекторатом держав Антанти.

Приймаючи наведені обставини під ласкаву розвагу зволить Найвисша Рада, коли вважає предложений плян користним для зреалізованія змагань держав Антанти, покликати делегатів Української Національної Ради Східної Галичини до близшого узасаднення і вияснення сего стратегічно-політичного пляну.

Відень, 5. марта 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

№ 159

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

7 березня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

П а р и ж і .

Постановою ради Союзу Народів в Парижі з 23 лютого ц.р. стверджено між иншим, що Польща є тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини (Східної Галичини), та що сувереном сеї державної території є держави Антанти на підставі артикулу 91 сан-жерменського договору.

Наступаючий артикул 92. сан-жермекського договору постановляє, що ніхто з мешканців областей бувшої австро-угорської монархії не може бути переслідуваний з причини свого політичного становища в часі від. 28. липня 1914 аж до остаточного визнання державної влади ьа тих облястях.

Державне становище Східної Галичині не є досі вирішене Найвисшою Радою, а про те мешканці сет території, найбільше української народности, є безнастанно безпокоєні і переслідувані польською окупаційною владою, як отес виказано численними представленнями Української Національної Ради Східної Галичини, що вже нині є нотарійною подією. З осібна, Українське населення Східної Галичини вже від двох років є предметом безпроривних, тисячних конфіновань, інтерновань, ревізій, арештовань, вязнень і самовільних засудів зі сторони польських окупаційних урядів, а те все як раз з приводу його політичного становища по 28. липня. 1914, та зосібна, по 19. жовтня 1918, коли уконституовано Західно-Українську (Східно-галицьку) державу, — так

що значна частина населення Східної Галичини мусить ратувати своє життя в чужих державах (в Австрії і Чехословачії), бо у Східній Галичині під польською окупацією нема ні спокою, ні безпечности майна, ні спромоги життя!

Та не лиш українське населення Східної Галичини не може жити під безправним режимом польської окупаційної влади, але також населення жидівське цієї території шукає охорони свого майна і життя поза границями краю, та справа повороту так званих східних Жидів не буде так довго полагжена, доки не буде установлене тут на місці представництво теперішнього суверена Східної Галичини, що як авторитетний і безсторонний чинник міждержавний, буде оборонювати інтереси населення тої території.

Аби уможливити населенню Східної Галичини, щб з ко-нечности хорониться, на еміграції, поворот до рідного краю як також безпечний побут населенню на своїй землі, по думці артикулу 92, санжерменського договору, являється потребою в отсій переходовій стадії: до часу вирішення державного становища Східної Галичини, установити у Відні Комісію держав Антанти для заступства інтересів Східної Галичини супроти ліквідації бувшої австро-угорської монархії, як також виделгувати Представництво держав Антанти до Львова як столичного міста Східної Галичини.

Отсе Представництво мало-би на меті: до часу остаточного вирішення державного становища Східної Галичини, виконувати суверенні права іменем держав Антанти, в справах, що дотикають населення Східної Галичини.

Предкладаючи отсю справу ласкавому вирішенню високої Ради Амбасадорів, прошу приймати вислови мого най-висшого поважання.

Відень 7. марта 1921.

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

№ 160
ВИТЯГ ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ
НАЧАЛЬНИКІВ ПОЛІТИЧНИХ ВІДДІЛІВ
МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩИ
ПРО УТВОРЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ТА ПРО РІШЕННЯ
РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ

8 березня 1921 р.

Wszuchukraińska Rada Narodowa.

Kwestją podpisania przez nas pokoju w Rydze zajmują się znów z innych względów Ukraińcy, którym udało się zjednoczyć na emigracji wszystkie partje ukraińskie naddnieprzańskie i rusinów galicyjskich (oprócz komunistów) w “Wszuchukraińską Radę Narodową”, ukonstytuowaną d. 23 grudnia z.r.

Znaleźć wspólną platformę dla porozumienia się wzajemnego nic było łatwo. Ukraińcy naddnieprzańscy kładli nacisk na stworzenie frontu przeciw-rosyjskobolszewickiego, uważając Moskwę za najpoważniejszego swego wroga; rusini galicyjscy przeciwnie, nie ukrywali swoich sympatji do Rosji, podkreślając natomiast wrogi stosunek do Polski i nieprzejednane stanowisko w sprawie Galicji Wschodniej. Dla pogodzenia tych sprzeczności, Rada musiała przyjąć maksymalny program, zawierający żądania obu stron, a mianowicie: “obronę jedności narodowej narodu ukraińskiego” i “niepodległości państwowej ziem ukraińskich” oraz zjednoczenie poszczególnych terytorjów ukraińskich (Wielka Ukraina, Galicja, Kubań i inne).

Było to ustępstwem na rzecz rusinów galicyjskich, dzięki któremu udało się ich nakłonić do zajęcia stanowiska

antyrosyjskiego i antybolszewickiego. (Odezwa Rady zawiera punkt o walce przeciw staraniom odbudowy jedynej niepodzielnej Rosji). Tem niemniej programu tego nie można uważać za ostatnie słowo Rady. Wielu Ukraińców z t.zw. Wielkiej Ukrainy skłania się do poglądów, że Polskę, jako najbliższego sąsiada i naturalnego sprzymierzeńca, trzeba zainteresować sprawą odbudowy Ukrainy, chociażby za cenę dużych ustępstw. Utrzymują oni, że dobro 2 milionów rusinów galicyjskich winno być podporządkowane dobru Wielkiej Ukrainy. Wyrazicielem tego programu jest gen. Grekow. Jest on zwolennikiem zbliżenia polsko-ukraińskiego i oparcia dążeń niepodległościowych Ukrainy o Polskę i Francję.

Program socjalny przedstawia się, jak następuje:

1) przeprowadzenie agrarnej reformy z tem, że w zasadzie agrarnej polityki będzie położone władanie ziemią przez chłopów.

2) realne zabezpieczenie robotnikom ich żądań w dziedzinie reform socjalnych, jako to: ochrona pracy, wolność związków zawodowych i t.d.

Względem narodowych mniejszości na Ukrainie, Rada stoi na stanowisku zagwarantowania im narodowo-personalnej autonomji.

Rada ma się składać z 75 członków, z tego 47 członków przedstawicieli Wielkiej Ukrainy, 18 czł. — przedstawicieli rusinów galicyjskich, bukowskińskich i węgierskich, 7 przedstawicieli Kubani i 5 przedstawicieli międzyterytorjalnych organizacji. (Liga Odbudowy Ukrainy i Ukraiński Związek Rolnik.). Tymczasem jednak nie wszystkie organizacje nadesłały swoich przedstawicieli.

Prezesem został obrany Szełuchin, wice-prezesem Grekow, sekretarzem Perfecki.

Z tych trzech Greków uprawia politykę polonofilską.

Zaznaczyć należy, że uprawia ją nie od tak dawna. Jeszcze przed dwoma laty stał na czele armji petruszowiczowskiej. Dziś, jak twierdzi, przyszedł do przekonania, że jedyny ratunek dla Ukrainy — związek z Polską. Podobną metamorfozę przeszedł słynny baron Wasilko.

Z kolei zabrał głos P. Gwiazdowski.

O Lidze Narodów.

Wobec ewolucji, jakiej Liga Narodów niewątpliwie w najbliższej przyszłości pod wpływem Ameryki uleść musi, a także ze względów na bardzo wyraźne tendencje Anglii, które w Sekretarjacie Generalnym Ligi niepodzielnie panują, placówka polska w Genewie ma wyjątkowo ważne przed sobą zadanie.

Trwająca od d.21 lutego do 4 marca w Paryżu dwunasta Sesja Rady Ligi Narodów została słusznie nazwaną “la Session Polonaise”. Porządek dzienny obejmował cały szereg doniosłych dla Polski spraw, co do których jednak nie zapadły ostateczne decyzje. Wielkie zainteresowanie obudziło podniesienie sprawy Galicji Wschodniej. Asumpt dały dokumenty, złożone przez galicyjskich rusinów w Sekretarjacie Ligi, a specjalnie obszerny memoriał Petruszewicza z d.26 grudnia. Z punktu widzenia formalnego Liga Narodów nie miała właściwie żadnego prawa zajmowania się kwestją Galicji Wschodniej, gdyż:

1) Galicja Wschodnia nie stanowi jednostki należącej do Ligi Narodów,

2) Polska nie zwracała się do Ligi o interwencję,

3) Żadne z państw, należących do Ligi Narodów nie wystąpiło urzędowo do Rady Ligi z propozycją zajęcia się tą kwestją na mocy art. 11 Paktu, jak poprzednio, według mylnych informacji, można było przypuszczać.

Wobec jednak faktu, że Rada Ligi przyjęła do wiadomości i postanowiła rozpatrzyć otrzymane dokumenty rusińskie i, wraz ze swoją opinią, przekazać całe dossier Radzie Ambasadorów, nie wskazanem było ze strony rządu polskiego zakładać protest, gdyż, nie odniósłszy żadnego pozytywnego skutku, mógł on jedynie dać broń w rękę naszym nie przebijającym w środkach przeciwnikom.

Słuszny natomiast był protest ze strony delegata rządu polskiego prof. Aszkenazego przeciwko niedopuszczeniu Polski na posiedzenie Rady, na którym sprawa Galicji miała być przez Hymans'a referowana.

Następstwem protestu był memorjał, będący repliką na oskarżenia, zawarte w memorjale Petruszewicza. Memorjał ten przekazany został przez Sekretarjat Ligi Konferencji Ambasadorów.

Podczas rozpraw nad kwestją ekspulsji żydów galicyjskich / Austrii (o czym jeszcze obszerniej będę mówił), pośrednio znów poruszona została sytuacja prawnopaństwowa Galicji Wschodniej, którą Balfour nazwał “tymczasową okupacją wojskową Polski”.

Liga Narodów zażądała od nas zarejestrowania całego szeregu umów międzynarodowych, a pomiędzy innymi konwencji z Gdańskiem. My stoimy na stanowisku, że ponieważ mamy protektorat nad Gdańskiem, uważamy tę konwencję za sprawę wewnętrzną. Lidze Narodów możemy przytem odpowiedzieć, że nie możemy rejestrować umów, jeszcze przez Sejm nie ratyfikowanych, gdyż inaczej umowa ważna już na terenie międzynarodowym mogłaby nie być ważną jeszcze wewnątrz w kraju...

№ 161
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО
АТАШЕ У ПАРИЖІ НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДИ
ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ
ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ

9 березня 1921 р.

Sprawy galicyjskie.

Delegacja galicyjska, o której poprzednio donosiłem rozwija bardzo ożywioną działalność. Kilka not było podane tutejszym poselstwom i politykom francuskim o okrucieństwach Polaków w Galicji Wschodniej i o “jarzmie” polskiem. Materjały odnośnie są otrzymywane przez delegację wprost z Galicji wschodniej lub z Wiednia. Ostatnio były przywiezione przez niejakiego KOBYLANSKIEGO, b. oficera armji austriackiej. W jednej z tych not delegacja domaga się przysądzenia oddzielnie dla Galicji wschodniej jako samodzielnej jednostki państwowej przypadającego na jej konto części taboru kolejowego b. monarchji austro-węgierskiej.

Niektóre koła francuskie odnoszą się przychylnie do delegacji galicyjskiej, która jednak największe nadzieje pokłada na Anglię i na Włochy w sprawie rewizji przez Ligę Narodów kwestji Galicji wschodniej. Członek delegacji Ukraińskiej KULCZYCKI, oświadczył na zebraniu swej grupy, że większość członków Ligi Narodów będzie popierała aspiracje “haliczan” i że prócz Anglii, Włoch i przedstawicielel mniejszych państw ma również zapewnione poparcie przedstawicielel Szwajcarji.

Otrzymałem zupełnie pewną wiadomość, że Artem GALIP, delegat dyrektorji ukraińskiej wybiera się do Polski, a raczej do Galicji w najbliższych dniach.

Wobec tego, że w Paryżu wizy polskiej nie uda mu się otrzymać — będzie się starał otrzymać ją w BERNIE, WIEDNIU lub PRADZE. Prosiłem tutejsze Poselstwo, aby uprzedziło odnośnie Konsulaty.

GALIP jest dla nas niebezpieczny, o tyle, że dzięki swej oglądzie i zręczności ma dość rozległe znajomości. Jest on b. oficerem 7 pułku ułanów austriackich. Podczas wojny dostał się do niewoli rosyjskiej, a jak przypuszczają sam się poddał. Następnie służył u rosjan jako informator ruchu mazepińskiego, podczas rewolucji przeszedł do mazepinców i pracował przeciwko rządowi rosyjskiemu. Służył również u PETLURY. Obecnie pracuje z “haliczanami” i rosjanami, aczkolwiek uważają go za agenta niemieckiego.

Attaché Wojskowy
Z rozkazu zastępcy
(podpis nieczytelny)
Rotmistrz

№ 162

**ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА
о. ЛЬВУ СЕМБРАТОВИЧУ З ДОРУЧЕННЯМ
ЗАХИЩАТИ ІНТЕРЕСИ ГРОМАДЯН
ЗУНР У КАНАДІ**

9 березня 1921 р.

Ч. 922/21.

До

**Високопреподобного Отця
Льва Сембратовича**

у

Вінніперу.

Потверджуючи, що Секція Українського Червоного Хреста Східної Галичини у Львові вислала Вас як свого делегата до Канади, Уряд Західно-Української Народної Республіки (Східної Галичини) уповажняє Вас отсим до заступства інтерсів горожан Східної Галичини, що виїмали до Канади.

Обовязком Вашим остає в силі аж до часу відкликання.

Президент Української Національної Ради
Західно-Української Народної Республіки
(Східної Галичини).

Уповноважений Уряду для Справ Закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 302.
Машинопис. Копія.

№ 163

**ОФІЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ
ВІД 23 ЛЮТОГО 1921 р. ПРО РОЗГЛЯД НА РАДІ
ЛІГИ НАЦІЙ ГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ***10 березня 1921 р.**Paris, le 1er Mars 1921.***LA QUEST LON GALICIENNE devant le CONSEIL
de la SOCIETE des NATIONS****GOMMUNQUE OFFICIEL du CONSEIL
de le SOCIETE des NATIONS du 23 Février.**

le Conseil de la Société des Nations s'est occupé de la situation des habitants de la Galicie Orientale. Il a été saisi d'un certain nombre de plaintes relatives à la manière dont ce territoire est administré.

le Conseil a estimé qu'il appartenait aux Puissances alliées et associées qui possèdent sur la Galicie Orientale jusqu'au moment où elles détermineront son sort définitif, les droits de souveraineté qui leur ont été cédés par l'Autriche de prendre en considération tous documents relatifs au sort des habitants de ce territoire.

Il a décidé en conséquence de leur transmettre les documents qu'il a reçus, ainsi qu'une note de réponse du gouvernement polonais, dont l'envoi a été annoncé par son représentant, M. ASZKENAZY, délégué à la Société des Nations qui assistait à cette partie de la séance, conformément aux règles établies.

Ce communiqué nous prête l'occasion de fournir les explications suivantes:

La Galicie, le plus vaste territoire de l'ancienne Autriche, est passée, en vertu du Traité du Saint-Germain, sous la souveraineté des Principales Puissances Alliées et Associées

qui devaient décider sur son sort politique ultérieur. Considérant que ce pays était composé de deux territoires ethniques distincts – l'un polonais à l'ouest, l'autre ukrainien (ruthène) à l'est – lesquels, dès les premiers moments de la dislocation de l'Autriche-Hongrie, s'étaient constitués en deux nations distinctes et ennemies, le Conseil Suprême, conformément au principe de l'autodisposition nationale, reconnut le premier territoire à la République polonaise, tandis que la décision vis à vis du second fut ajournée jusqu'au moment où la situation de l'Europe Orientale, dont la Galicie Orientale fait une partie intégrante, deviendrait normale, et dans ce but, le Conseil Suprême désirait conserver le gouvernement national de la Galicie Orientale. Cependant la Pologne visait toujours l'annexion de ce pays, et, en contradiction avec la volonté de la Conférence de la Paix, l'occupa après une lutte acharnée de neuf mois contre les Ukrainiens. Alors le Conseil Suprême, tenant compte du fait accompli consentit (le 25 Juin 1919) que les forces militaires polonaises occupassent, à titre provisoire, le pays disputé, jusqu'au règlement définitif de son sort.

Mais hélas, ce règlement n'eut pas lieu. Jusqu'à nos jours, et la Galicie Orientale est entrée en état d'illégalité chronique, d'autant plus préjudiciable pour le pays que le Gouvernement polonais, depuis le premier moment de l'occupation, a traité la Galicie Orientale comme une partie intégrante de la

Potogne, en entreprenant des modifications systématiques dans sa structure politique, économique et ethnique, d'une part, en considérant la population autochtone comme élément ennemi et conquis, d'autre part. A cette circonstance est due une série d'actes qui sont en contradiction, non seulement avec l'état juridique du pays, mais encore sont incompatibles avec l'idée et le principe de justice et d'humanité. Le Gouvernement national de la Galicie Orientale, qui depuis l'occupation polonaise est en exil, s'est adressé à la Société des Nations, pour qu'elle protégît la population en obligeant la Pologne à rétablir l'état légal du pays et en décidant les Puissances Alliées à un règlement définitif de la question galicienne, d'accord avec le droit promis de libre disposition.

Le Conseil de la Société des Nations, en s'occupant des pétitions du gouvernement national de la Galicie Orientale, s'est trouvé dans l'embarras, puisque la Pologne comme Etat nouvellement créé n'est pas tenue d'observer les conventions de la Haye concernant les droits et les devoirs de l'occupant et, la Galicie Orientale étant en dehors du territoire légitime de la Pologne, celle-ci n'est pas tenue à observer les stipulations concernant les minorités ethniques sur son territoire, imposées par le Traité de Versailles. Dans cette circonstance le Conseil de la Société des Nations n'a pu ne prononcer autrement qu'il ne l'a fait et il se borna à constater l'état juridique du pays et à remettre le dossier en question aux Principales Puissances Alliées et Associées.

№ 164
ПОВІДОМЛЕННЯ КОРЕСПОНДЕНТА “ОСЕАН”
ПРО ЗАЯВУ ПРЕЗИДЕНТА США
УОРРЕНА ГАРДІНГА ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ В АМЕРИЦІ

11 березня 1921 р.

Заява президента Америки ГАРДІНГА
в справі Східної Галичини.

Согг. “Осеан” доносить а Вашингтону під датою 11. марта с.р. Представники Українського і Національної о Союзу в Америці були прийняті президентом Гардінгом, якому зложили привіт і щирі побажання від всіх українських емігрантів. Представники звернулися до нового президента з проханням, щоби подав свою допомогу українському народови, який від чотирох літ героїчно бореться проти чужого ярма. Вони висловили домагання, аби Сполучені Держави Північної Америки признали українському народови право самоозначення і аби висвободили 5 мільонів Українців Східної Галичини зі завойовницького польського ярма. Жидівські делегати передали зі свого боку президентові! Гардінгові меморандум, з яким домагаються інтервенції проти постійних протизаконних переслідувань Жидів в Польщі, а в справі Східної Галичини прилучилися до домагань Українців. У своїй відповіді президент Гардінг заявив, що Америка не перестане ніколи бути справедливою для всіх народів та не відмовить своєї допомоги переслідуванім. Сполучені Стани стремлять до пацифікації європейського Сходу і будуть під цим оглядом попірати кожного, хто до цієї самої цілі стремить. Отже отсе становище відноситься і до Українців. Питання Східної Галичини досі не було остаточно ніким вирішене і Сполучені Стани без уваги на їх становище до Ліги Народів, будуть

мати на увазі бажання східно-галицького громадянства, право на самовизначення, яке не може бути ніколи ніким знасилуване. —

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Копія. Переклад з газети "Осепан".

№ 165

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОРУШЕННЯМИ ПОЛЬСЬКИМИ ВЛАСТЯМИ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

12 березня 1921 р.

На доповнення подій і страшних вчинків, яких допускається польська окупаційна влада на безбороннім населенню Східної Галичини, вважаю моїм обов'язком іменем Української Національної Ради Східної Галичини представити Високій Раді кілька знаменних справ, що зістали вже право-сильно вирішені самими польськими судами та вказують на самовільне нарушування постанови артикулу 92, сан-жерменського мирового договору, як також на некультурне і нелюдське переслідування українського населення Східної Галичини зі сторони польської окупаційної влади.

I. Типовим доказом польського окупаційного режиму на винищування Українців у Східній Галичині є замучення на смерт бл. п. Антона Яечника. Антін Яечник, залізничий столяр в Станиславові, перенісся по окупації Східної Галичини польськими військами, на українську територію поза Збруч, та аж в падолисті 1919 повернув назад до міста Станиславова у Східній Галичині. Туг зараз арештувала його польська жандармерія та побила нелюдським способом, бючи ручкою револьвера по голові та завдаючи и ударів

крижі. Сильно окровавленого, в дорозі як ведено його до в'язниці, побила ще товпа Поляків, яку провадив польський священник.

По тім польським самосуді наступила 13-ти місячна в'язниця слідча у військовому суді, та аж в осени 1920 перемила справа до польського карного суду, який перевів в днях 13, 23 грудня 1920 розправу над ним о душегубство, мнимо ним dokonane на 7-мох польських міліціантах та за поміч мнимо ним уділену українській армії, на шкоду польської республіки.

Карний суд польської окупаційної влади, увільнив його стверджуючи, що польські міліціанти були розстріляні на основі українського полевого суду за приловлення їх з оружжям в руці; що звірств на тих міліціантах (як Поляки подавали, мовби Українці тих міліціантів споганили, здираючи з живих людей шкіру, обтинаючи вуха, носи, та розпорюючи животи) ніхто не допустився, що Яечник в часі юстифікації польських міліціантів находився далеко від місця події, та що проти него не мож піднести ніякого закиду.

Увільняючий вирок польського суду в Станиславові вернув йому по 13-ти місячній тюрмі свободу, але не міг вже вернути втраченого здоровля. Мимо лікарської опіки, він помер в 3 тижні по випущенню його із в'язниці, полишаючи вдову і діти без заосмотрення.

2. Перед карним польським судом у Львові як трибуналом суду присяглих обжалувава державна прокуратурія польської окупаційної влади 25. січня 1921, д-ра Петра Петрушевича, бувшого лікаря галицької української армії і санітарного шефа бувшої української військової команди в Коломиї. Обжаловано його на те, мовби він в часі від грудня 1918 до мая 1919 як лікар і санітарний шеф української армії, у відношенню до полонених і інтернованих Поляків поводився нарочно всупереч санітарним приписам, з наслідок чого ширилися там дуже часто случаї пошесних недуг, значить, що він злобою спроваджував небезпеку

для людського життя і здоров'я, чим допустився злочину публичного насильства.

Польський карний суд у Львові держав д-ра Петра Петрушевича у слідчій в'язниці поперх 14 місяців, та відтак перепровадив розправу, до котрої покликав 160 свідків, але отся розправа не виказала ніякої вини цього українського лікаря, а противно ствердила, що він правильно і гумано як пристало лікарєви виконував серед тяжких умов свої обовязки санітарного шефа, так що судії присягли, по народности Поляки, мусли видати ущільнюючий вердикт!

3. На днях 17. і 18. лютого 1921 поставила польська окупаційна влада перед своїм судом присяглих у Львові: Михайла Кутельмаха, підстаршину української полевої жандармерії. Його держано в слідчім арешті поперх 10 місяців, і закинено, мовби він за часів української влади у Східній Галичині, на весні 1919 спричинив арештовання 31 Поляків зі Ставчан і Оброшина, коло Львова, яких українська власть опісля інтернувала та з котрих кількох вмерло на пятнистий тиф що він повинен був передвидіти; та мовби він допустився злочину тяжкого, ушкодження тіла; злочину крадежі на шкоду 3 Поляків через безправне забрання одягів і обуви, і злочину небезпечної погрози через це заподіяної, що приложивши револьвер до грудей Яна Гайовського загрожував йому вбійством.

По переслуханню 37 свідків, увільнив його польський суд зовсім від вини і кари, бо ствердженого він не спричинися ні одного зрештування, а оскільки був як командант відділу української полевої жандармерії при переведенню кількох арештовань, то робив це на приказ вищих українських властей і нікого на тілі не ушкодив. Дотично мнимого злочину крадежі устійнено зізнаннями самих пошкодованих, що він зареквірував у кількох селян одіж і обуву, але відпровадив її до найблищого військового відділу, до чого був він як жандарм обовязаний, так як одержав був такий службовий наказ від своєї зверхної військової власти. А до-

тично злочину небезпечної погрози стверджено, що Гайовський по покликанню його до служби військової, зміг з місця збірки, та коли на другий день стрінув його обвалований на вулиці і завізвав іти з ним, тоді обжалований аж погрозою револьвера змусив утікаючого Гайовського, виконати військовий приказ.

4. Дня 3. марта 1921 поставила польська прокуратура перед своїм карним судом в Станиславові: 11 людей, котрі невинно просиділи в польській тюрмі через поверх 4 місяці.

Зокрема обжаловано: 1. Василя Дейчаківського, селянина з Ямниці. 2. Олексу Коляндрука, 3. Дмитра Щербія, 4. Юрка Шкандрія, ученика VIII. кл. гімн, 5. Семена Семенишина, 6. Ілька Попадинця, 7. Матрія Брочковського, (всіх 2 до 7 з Павелча), 8. Степана Матвія, (селянина з Хриплина), 9. Дмитра Хомицького в Чернієва, о це, мовби вони в серпні 1920, ділаючи у взаїмнім порозумінню з висланниками президента З.У.Н.Р. д-ра Евгена Петрушевича, також українськими офіцерами і жовнірами отамана Петлори, через за говори, підбурювання і вербування змагали до відірвання Східної Галичини від одноцілої звязи з Річипосполитою польською, до насильної зміни форми правління, як також до побільшення небезпеки для польської держави на зверх та заворушення і домашньої війни у внутрі. Дальше обжаловано: 10. Антона Терешкуна, ученика III. року учительської семінарії з Угринова і II. Осипа Терешкуна, селянина з Угринова, мовби вони в серпні 1920 р., через набуття і переховання зброї і муніції та інших військових предметів, вели акцію зміряючи до оружного повстання проти польської оружноі сили і польської держави, отже підприняли ділання на шкоду польської оружноі сили і приспорення користи ворогови.

Всіх обвалованих увільнив орікаючий польський суд від вини і кари, бо розправа виказала, що поліція польської окупаційної влади на підставі довільних комбінацій, сконструувала обжаловуючий матеріал проти обжалованих, аби

в цей спосіб стероризувати населення українських громад, за те лиш, що на думку польських урядовців, Українці тих громад є ворожо настроєні супроти Польщі.

5. Ярким приміром терору польської окупації у Східній Галичині являється переслідування польським урядом о. д-ра Степана Юрика, гр. кат. пароха в Золочеві, шамбеляна Його Святости Папи та члена Відділу Української Національної Ради Східної Галичини. Цего високоповажного священика-патріота, мучили польські власти слідчими в'язницями більше одного року, про що вже в одній з попередніх нот було сповіщене. А коли закиди йому роблені мовби він спричинив поставлення Поляків в Золочеві перед український військовий суд, в часі української влади у Східній Галичині, за те, що се Поляки плямували збройне повстання проти легальної української і засудження тих Поляків через цей суд, показали ся неправдивими, – то поставила його тепер польська державна прокураторія перед карним судом у Львові в стан обжаловання і на підставі видуманого матеріялу закинула йому злочин публичного насильства, поповнений в цей спосіб, мовби він в часі української влади в Золочеві і в часі війни українсько-польської, / (1919) словно взивав і підбурював українське населення до вбивання Поляків! Дими діланнями мають бути після мотивів польського акту обжаловання: нагробні проповіді о. д-ра Юрика при нагоді похоронів жоднірів-Українців, які полягли у борбі з польським військом на фронті.

Та знов остаточно зістане цей український патріот увільнений навіть польським судом від всякої вини і кари, але хто дасть йому і таким многим нашим належну відплату за страшні терпіння, муки, втрату здоровля а може й життя?

Отеє питання позволяю собі поставити Високій Раді до ласкового вирішення, та з цим питанням в'яжеться дальше вирішення: про судьбу Східної Галичини, що вже зі зглядів культури і людськості не може далі остати під польською окупацією. А тут виступає як одиноко справедливе насе-

ленням бажане розв'язання: неутралізація Східної Галичини як самостійної галицької держави, що дає рівні права всім своїм горожанам без різниці національностей.

На конечну потребу полагодження отсеї незвичайно пекучої справи в інтересі мира на Сході, маю честь звернути увагу Високої Ради.

Відень. 12 марта 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.

Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Український прапор. – 1921. – 26 берез.

№ 166

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕЗАКОННИМ ПІДПОРЯДКУВАННЯМ КООПЕРАТИВІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВАРШАВСЬКІЙ “КООПЕРАТИВНІЙ РАДІ”

12 березня 1921 р.

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини дозволяю собі звернути увагу Високої Ради Амбасадорів на нове порушення міждержавного становища Східної Галичини польською окупаційною владою.

На основі міжнародних рішень та зокрема на основі постанови арт. 91. сан-жерменського мирового договору, Східна Галичина як частина бувшої австрійської монархії є окремою територіяльною одиницею, над котрою права суверена справують держави антанти. Польща є тільки фактичним військовим окупантом, що ствердила також Рада Союзу Народів в Парижі своїм рішенням з 23. лютого 1921.

Тимчасом, як я вже мав честь з попередник нотах звернути ласкаву увагу Польща поводитьсь у Східній Галичині, якби у признаній їй польській території.

Закони, що ухвалює їх польський сойм у Варшаві польська окупаційна влада примінює також на території Східної Галичини не зважаючи на те, що населення Східної Галичини, не знає і не може узнавати компетенції польського сойму у Варшаві до вирішування справ Східної Галичини.

Сим разом доводжу до ласкавого відома закон ухвалений польським соймом у Варшаві, який дотичить кооперативних організацій на території Східної Галичини.

Закон сей ухвалено польським соймом 29. жовтня 1920, та він увійшов в життя 1. січня 1921. р. Згаданий закон в арт. 130, зносить отсі до того часу обовязуючі на території Східної Галичини закони:

1. Закон з 9.IV.1873 ч. 70. Взд., про стоваришення заробкові і господарські, та

2. закон з 10.VI.1903, ч. 133. Взд. про обовязкові ревізії стоваришеннях заробкових і господарських, котрі давали ще за часів Австрії спромогу свобідного розвою кооператив кожної нації і краю на засаді автономії, та на сій підставі існуючі кооперативні організації у Східній Галичині, як приміром Український Краевий Союз ревізійний у Львові, набули авторазовані права до організації і ревізії союзних стоваришень.

Замість цього правного стану, польський закон в арт. 107.— 109 творить нову польську організацію “Державну Раду Кооперативну” при міністерстві скарбу у Варшаві. Членів Кооперативної Ради покликуює польський міністр скарбу, та председателя Кооперативної Ради визначає польський міністр скарбу з поміж урядників свойго міністерства, а нагляд, який після дотеперішного австрійського загона з 10.VI.1903, мали: Галицьке Намісництво і галицькі торговельні суди супроти стоваришень заробкових і господарських у Східній Галичині в напрямі уділювання управнень до виконування ревізій і нагляду над стоваришеннями, переносять польський новий закон на міністерський орган у Варшаві “Кооперативну Раду”.

На підставі згаданого польського закону, польська окупаційна влада у Східній Галичині намагається перепинити і знищити кооперативний рух українського населення, опертий на економічній самопомочі суспільности з характером добродійного співділання, для ратовання населення з економічної руїни, — та отсима самовільними постановами, польська окупаційна влада переносить природний осередок організації господарсько-кооперативного життя Східної Галичини зі Львова, як центратої території, до центра чужої польської держави у Варшаві, чим нарушує набуті права переважаючої більшости населення території Східної Галичини, як також неправно присвоює собі права суверена до території Східної Галичини.

З отсих причин іменем Української Національної ради Східної Галичини, прошу Високу Раду Амбсаторів, щоби зволила заборонити Польщі: касування обовязуючих законів на території Східної Галичини та примінювання законів чужої польської держави до території Східної Галичини.

Відень, марта 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Оригінал.

№ 167

ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР
НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДИРЕКТОРУ
ПОЛІТИЧНОЇ СЕКЦІЇ ЛІГИ НАЦІЙ МАНТУ

12 березня 1921 р.

Paris, le 12 Mare 1921.

Monsieur le Directeur,

Conformément au désir du Secrétariat Général, j'eus l'honneur de vous adresser aujourd'hui par l'intermédiaire de votre bureau de Paris (38 rue Vernet) et aux bons soins de Monsieur de Montenaoh, le double des documents présentés à la Société des Nations par le Conseil National de l'Ukraine Occidentale et dont le registre se trouve cijoint.

Si ce n'était pas abuser de votre bienveillance, je vous serais infiniment obligé de vouloir bien me communiquer le texte officiel de la décision du Conseil de la Société du 23 Février ainsi que la copie de la lettre d'envol remettant le dossier respectif à la Conférence des Ambassadeurs, bien entendu si ces documents ne portent pas un caractère secret.

Veilles agréer, Monsieur le Directeur, l'assurance de ma profonde considération.

Président de la Délégation.

Monsieur MANTOUX

Directeur de la Section politique

de la Société des Nations.

GENEVE

№ 168

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ
ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ
З ВБИВСТВОМ ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО
КОМПОЗИТОРА ОСТАПА НИЖАНКОВСЬКОГО
ТА ПОДАЛЬШИМ ТЕРОРОМ ПОЛЬСЬКИХ
ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ***12 березня 1921 р.*

До цілого ряду важких матеріалів про польську окупаційну владу у Східній Галичині, вже предложених Високій Раді, я примушений звернути увагу на кілька типових прикладів, що зображують невидержимий режим польської окупаційної влади у Східній Галичині:

1. В ночі 21. на 22. мая 1919, арештували і розстріляли польські війська в Стрию у Східній Галичині о. Остапа Нижанковського, гр. кат. пароха з Завадова і визначного українського композитора, — без найменшої причини.

Коли польська окупаційна влада не робила ніяких доходжень з приводу сего морду, то вдов по невинно погиблїм внесла в січні 1920 р. просьбу до Найвищого Суду в Варшаві о ревізію сеї кримінальної справи. Щойно по році, в січні 1921 р. дістала вона відповідь, що Найвищий польський військовий суд рішив на внесок прокуратура Найвищого Суду справи розстрілу о. Нижанковського не розглядати по тій причині, бо польський полевий суд ніколи в цій справі не урядував, не видавав засуду і ця справа в згаданому суді не була.

На тім покінчили своє урядування польські суди, хоч стверджено, що о. Нижанковського польські жовніра без судового вироку розстріляли і в сей спосіб допустилися огидного морду! Так представляється безпечність життя українського населення у Східній Галичині під польською оку-

паційною владою, що навіть не переслідується злочинів, котрих допусकाються Поляки на Українцях!

2. Гр. кат. (українські) уряди парохіяльні у Східній Галичині вели метрики і виставляли досі свідоцтва в метрик в українській мові, означаючи в наголовку посвідок край; Східна Галичина.

Польський начальник повіту Збараж у Східній Галичині п. Шіндлер, видав 20. лютого 1920 розпорядок, яким приказав українським священникам вести метрики і вставляти свідоцтва метрикальні в мові латинській, та велів в наголовку метрик і метрикальних свідоцтв означувати територію Східної Галичини як «Малопольська». Так надуживає польська окупаційна влада в Східній Галичині навіть урядів парохіяльних до фальшування державно-плавного становища Східної Галичини.

3. На конгресі польської партії людової у Львові дня 20. марта с. р. проголосив прилюдно сам польський президент міністрів п. Вітос, що в найблищім часі великі комплекси землі у Східній Галичині будуть розділені поміж спроваджених польських легіонерів. Так явно проголошує шеф польського правительства: кольонізацію Східної Галичини спровадже ними зпоза границі Поляками, аби українське населення, що терпить недостаток землі, довести до крайного зубожіння та цілий край: Східну Галичину привести до економічної катастрофи і більшевицької революти!

4. Коли польська окупаційна влада у Східній Галичині заборонила українській університетській молоді: доступу до державних вищих шкіл у Східній Галичині, — давно основаних Австрією для населення Східної Галичини без різниці національностей, — то українське товариство науковдих викладів ім. Петра Могили у Львові по мисли § 3. статуту, хотіло для датування українських студентів перед духовим занепадом, — своїм коштом уладити наукові, загально доступні виклади, відчуті і систематичні курси в українській мові.

Але відбуття навіть таких курсів для українських студентів заборонила польська Дирекція поліції у Львові, та коли управа сего добродійного товариства відкликала до польського Намісництва у Львові як вищої інстанції, вирішило воно рескриптом 319. марта 1921 ч. 6025/през., затвердити заборону Дирекції поліції на тій підставі, що систематичні наукові курси належить уважати як намір заснування приватної школи академічної для української молоді а на те не може призволити польська окупаційна влада! Ось як виглядає з дійсности так звана польська культура у приміненню до українського народу та на його етнографічній території, у Східній Галичині!

5. Вкінці дозволяю собі в прилозі подати до відома письмом одержане мною від селян з повіту Косів у Східній Галичині, долучаючи просьбу взяти в оборону життя і майно нещасних жертв польського безправства у Східній Галичині.

Отої постійні події нечуваної в культурнім світі самоволі польської окупаційної влади у Східній Галичині супроти українського населення як значно переважаючої більшости населення сеї території, котрої сувереном є великі держави антанти, змушують мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини піднести апель до Високої Ради Амбасадорів з просьбою:

як найскорше усунути польську окупацію зі Східної Галичини та обнимаючи плавом суверена протекторат над Східною Галичиною приступити до визнання незалежної галицької (східно-галицької) держави.

Відень, 12 марта 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.

Президент Української Національної Ради ЗУНР.

№ 169

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ АНТАНТИ В ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ
З НЕПРАВОМІРНИМ РОЗПУСКОМ ПОЛЬСЬКОЮ
ВЛАДОЮ ГАЛИЦЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ КРАЄВОЇ РАДИ***15 березня 1921 р.*

Польська окупаційна влада у Східній Галичині, доконавши минулого року розв'язання агенд галицького Виділу Краєвого, який був виконавцем рішень Союму галицького, причім неправно перенесено майно краю Східної Галичини на власність скарбу держави польської, — приступили тепер до дальших заряджень, які мають на меті усунути всі досі існуючі автономні інституції публичні у Східній Галичині і таким способом, дорогою підступних фактів, а проти волі Найвищої Ради як також проти волі населення цього краю — доконати мають інкорпорацію Східної Галичини в склад польської держави.

Таким найновішим фактом являється розв'язання автономної ради Шкільної Краєвої у Львові, якій було підчинене середнє і народнє шкільництво у Східній Галичині. Ця Рада Шкільна творила колегію, зложену з вибираних та іменованих членів, і вона була покликана колегіяльно вирішувати шкільні справи, а Українцям законно була признана в тій колегії участь, так, що зони через своїх репрезентантів співддлали у вирішуванню і контролі справ дотично українського шкільництва.

Польський міністер освіти Ратай, опираючи своє зарядження на польськїм законі про устрій шкільних властей з 4. червня 1920, доконав з початком сего року розв'язання Галицької Ради Шкільної Краєвої у Львові, та на місце її настановив куратора в особі п. Собінського, якого особисто впровадив в урядовання у Львові, 9. марта 1921. Сему кураторови має підлягати від тепер ціле шкільництво се-

редне і народне за виємом вищих шкіл (університетів, техніки) у Східній Галичині та він зединить в своїй одній особі всі ті управління, які досі виконувала колегіяльно автономна Галицька Рада Шкільна Краєва.

Консеквенцією сего зарядження являється усунення до теперішних членів Українців від участі і контролі в справах українського шкільництва у Східній Галичині, та видання сих справ від виключну управу польського урядовця з Варшави, який буде мати спромогу ще більше як досі своїми зарядженнями на полі шкільництва докопувати польонізації українського населення.

Подаючи до відома отсей факт, що даліше поневоле українське шкільництво, дозволю собі ще піднести, що окупаційна польська влада у Східній Галичині, навіть заваших дня 23. лютого 1921, рішень Ради Союзу народів в Парижі, дотично правно-державного становища Східної Галичини, не дозволив подати до відома загаду населення, так як ново-основані часописи “Український Вістник” і “Батьківщина”, котрі принесли текст рішення Ради Союзу Народів, зі стали сконфісковані і приказано їм викинути сю відомість, як містячу в собі знамена злочину головної зради і заворушення публичного порядку!

Отее зарядження польської окупаційної влади наглядно виказує, що вона не зважаючи на авторітетну заяву Ради Союзу Народів, неправно намагається присвоїти собі суверенні права над Східної Галичиною, трактуючи рішення Ради Союзу Народів, що ствердила суверенність держав антанті, як злочин проти цілости Річипосполитої польської!

Не підлягає ніякому сумніву, що такі безправні і терористичні акти польського уряду підкопують поміж населенням авторітет справедливости як також повагу і значіння Ради Союзу Народів і держав антанті, та отее все спонукує мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини, просити Високу Раду Амбасадорів, аби зволила покласти вже кінець окупаційному режимови Польщі над

українським населенням Східної Галичини як значно переважаючою більшістю всего населення, що безоглядно домагається своєї державної влади на своїй території.

Відень, 15. марта 1921.

Др. Евген Петрушевич, в.р.

Президент Української Національної Ради ЗУНР,

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 170

**ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО
АТАШЕ У ВІДНІ: “ПРОПАГАНДА
ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ”**

20 березня 1921 р.

Propaganda ukraińskiej zachodniej republiki.

Rząd ukraińskiej zachodniej republiki, widząc niekorzystne dla niego załatwienie sprawy przynależności Galicji wschodniej i Bukowiny, usilne czyni starania, by jeszcze w ostatniej chwili przekonać państwa koalicyjne o konieczności utworzenia niezawisłego państwa zachodniej Ukrainy. W tym też celu prowadzi tak zagranicą, jak w Bukowinie i Galicji wschodniej ożywioną propagandę zmierzającą bądźto do wywołania powstania w obszarach, które rząd zachodnio ukraiński za swoje uważa, bądźto do zyskania dla sprawy niezawisłości zachodniej Ukrainy w poszczególnych państwach jak najwięcej przyjaciół.

Kierownictwo propagandy leżeć ma w rękach ukraińskiego komitetu centralnego w Wiedniu i podlegać mu mają szefowie propagandy w poszczególnych krajach.

W Wiedniu Dr. Petraszewicz i Dr. Grotter,
 W Londynie Dr. Petrewij,
 W Pradze Sołowińskij,
 W Paryżu Rozalewskij,
 Na Bukowinie Kość Krakalja i Żółkowycz,
 W Polsce Walewskij w Warszawie.

I. Wiedeń, Londyn, Paryż.

Prowadzona tu propaganda zmierza głównie do tego, by czynniki miarodajne i społeczeństwo jaknajkorzystniej dla sprawy zachodniej Ukrainy usposobić, by ich przekonać o konieczności utworzenia państwa zachodniej Ukrainy. W tym też celu stara się Centralny komitet Zachodniej Ukrainy przekupić tut. prasę i przez inspirowane przez niego artykuły zyskać sympatje społeczeństwa. Jako jeden z najważniejszych powodów do przekonania państw koalicyjnych o korzyściach wynikłych dla nich z utworzenia samoistnej (zachodnie) Ukrainy podają Ukraińcy tę okoliczność, że lud ukraiński jest przeciwnikiem bolszewizmu, że wojska ukraińskie potrafiłyby stawić skuteczny opór czerwonej armji.

II. Praga.

W państwie Czeskosłowackiem, które jest prawie, że oficjalnym sprzymierzeńcem zachodniej Ukrainy, prowadzą Ukraińcy bardzo in-tenzywną pracę zmierzającą do uzyskania niepodległości. Na mocy układu pomiędzy Drem Petruszewiczem a Drem Beneszem rząd czeski miał uznać samodzielność zachodniej Ukrainy.

Układ ten ma być skierowany przeciw Polsce, przy czem na wypadek wojny polsko-czeskiej mianoby ogłosić państwo zachodnio-ukraińskie pod protektoratem Czech.

W tym wypadku wojska ukraińskie, które dnia 14 kwietnia maj:j być przeniesione z Deutsch Gabel (Jabłonna) do Ruskiej

Krainy, miałyby dostać się pod wyłączne rozkazy rządu ukraińskiego.

Przeniesienie tych oddziałów do Ruskiej Krainy nastąpić miało także i z tego powodu, że w ten sposób chcą Czesi przeciwdziałać tajnym werbunkom węgierskim do t. zw. legionów robotniczych.

Na uwagę zasługuje pogłoska, że między rządem czeskim a rumuńskim miały być prowadzone narady celem osiągnięcia porozumienia w sprawie zachodnio-ukraińskiej. Rumunja miała się zgodzić na popieranie terytorialnych żądań Czech w Ruskiej Krainie na wypadek, gdy się Czechosłowacji uda doprowadzić do uznania niezawisłości zachodniej Ukrainy. Rokowania te jednak nie doprowadziły do żadnego-rezultatu.

III. Bukowina.

Najintensywniej mają Ukraińcy pracować na Bukowinie, gdzie w Czerniowcach i licznych miastach prowincjonalnych utrzymują liczne komitety, wydają liczne czasopisma i broszury.

Szefem biura propagandy na Bukowinie w Czerniowcach ma być niejaki Żolkewycz, podległy bukowińskiemu ukraińskiemu centralnemu komitetowi.

W komitecie tym reprezentowane być mają wszystkie ważniejsze partie polityczne ukraińskie i tak:

partja radykalna, przewodzca Dr. Teodor Halip;
organ prasowy “Hromadjany”.

partja narodowo-demokratyczna, przew. M. Wasylko, organ prasowy «Bukowyna» «Narodnyj Hołos».

partja socjalno-demokratyczna:

Przewódzca: Bezpalka, organ prasowy «Bordba».-

Rząd rumuński na Bukowinie stara się ukraińskiej propagandzie przeciwdziałać, przyczem czyni to oficjalnie lub tajnie. Dla rządu rumuńskiego ma pracować Ukrainiec

Łukaszewycz, przyczem ma on zajmować stanowisko łączności całej Bukowiny z Rumunją.

Na usługach Rumunji ma stać również dziennik ukraiński “Hołos Bukowyny”.

Rumunizację Bukowiny mają Rumuni także w ten sposób przeprowadzać, że od 1 stycznia 1921 r. miał zostać zaprowadzony we wszystkich szkołach rumuński język wykładowy. Zarządzenie to miało wywołać wielkie rozgoryczenie u Ukraińców i spowodowało, że ukraińscy nauczyciele połączeni w tajną organizację “Samoobrona ukraińskich nauczycieli Galicji i Bukowiny” wszystkimi sposobami temu przeciwdziałają.

Prof. Zurkanowycz, sekretarz biura propagandy ukraińskiej na Bukowinie, ma w piśmie «Robitnyk» (dawniej «Wola narodu»), którego jest redaktorem, prowadzić bardzo intensywne propagandę. Pomocnikami mu w tym są stowarzyszenia «Ukraińska Szkoła», «Narodnyj Dien», «Ukraińska Besida», której prezes Wasyl Dimitrowskij ma być drugim sekretarzem tajnego «Komitetu centralnego».

Wszyscy członkowie «Komitetu centralnego» mają należeć również do ukraińskiej «Kooperatywy».

W pierwszych dniach lutego b.r. miano rozpocząć druk broszury p.t. «Ukraina dla Ukraińców», którą mają tajnie rozpowszechniać.

Ostre zarządzenia wprowadzone przez Rumunię na Bukowinie względem Zachodnio-Ukraińców spowodowały, że członek ukraińskiej centralnej rady. Dr. Grotter w czasie zjazdu tejeż niedawno w Wiedniu miał się zwrócić do rumuńskiego rządu z prośbą o złagodzenie tych zarządzeń.

№ 171
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
ПРО СТАТУС СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
ПІСЛЯ РИЗЬКОГО МИРУ

26 березня 1921 р.

ДО

ВИСОКОЇ РАДИ АМБАСАДОРІВ

В

ПАРИЖІ

Мировий договір, заключений між Росією а Польщею в Ризі 18. марта ц.р. ствердив державну незалежність України і Білоруси, означуючи границі цих обох держав супроти Польщі / артикул 2. /. В артикулі 3. цього договору постановлено, що Росія і Україна / Радянська / зрікаються прав і домагань до областей, котрі лежать на захід від установленної лінії граничної, а Польща так само до областей, котрі лежать на схід від тої лінії. Обласні питання між Литвою а Польщею остають справою сих обох держав.

Отсе значить, що Росія і Польща визнали держави: 1. Україну / Придніпрянську у радянській владі / поза Збручем; 2. Білорусь у границях узнаних Польщею, та 3. Литву, на разі без границь, полишаючи справу області литовської держави - до вирішення між Польщею і Литвою.

Таким чином Польща узнала Совітську Росію спадкоємцем давньої царської Росії, та з нею поділилась західною територією давньої Росії і згодилася, аби між нею і новою Росією визнати три нові держави: Україну / Придніпрянську /, Білорусь, і Литву, утворені з території давньої Росії, з котрих то держав: Україна лежить на схід від граничної лінії, а Білорусь і Литва на захід від тої лінії.

Східна Галичина лежить також на захід від установленної тим договором лінії граничної, та отся область / Східної Галичини / не є частиною державної території давньої Росії, але частиною території давньої австро-угорської монархії, і суверенні права до території Східної Галичини перейшли вже на підставі артикулу 91. Сан-жерменського договору з 11. вересня 1919 на держави антанти, що ствердила Рада Союзу Народів у своїй постанові з 23. лютого ц.р. Тому ані Росія ані Польща не мали права вирішувати про державне становище Східної Галичини, та коли на першій засіданню Мирової Конференції в Ризі / 23. вересня 1920 /, російська Делегація заявила за визнанням державної незалежності Східної Галичини, то польська Делегація відповіла, що Східна Галичина не належала до території давньої Росії і тому справа східно-галицька не належить до компетенції сей Мирової Конференції.

З тих причин державно-правних справа Східної Галичини належить під вирішення держав антанти. І тепер як раз, Рада Союзу Народів предложила її Високій Раді Амбасадорів в Парижі як компетентному форум, що має постановити про державне становище Східної Галичини.

При остаточнім вирішуванні справи Східної Галичини як частини державної території бувшої австро-угорської монархії, належить піднести ті правні обставини і події, що зайшли при розпаді австро-угорської монархії. В цім часі, то є з кінцем р. 1918, всі нації бувшої австро-угорської монархії, ділаючи на підставі: права самовизначення, проголошеного побідними державами антанти, приступили на своїх етнографічних територіях бувшої австро-угорської монархії до зорганізованя своїх національних держав або до прилучення їх етнографічних територій до існуючих вже національних держав / як Югославяне, Італійці і Румуни /.

Українці Східної Галичини також виконали своє право самовизначення, проголошуючи 19. жовтня 1918, на конститууючій зборі Національної Ради у Львові: свою само-

стійну державу на своїй етнографічній східно-галицькій території, та з днем 1. падолиста 1918, обняли державну владу на цілій території Східної Галичини, усуваючи звідси останнього австрійського намісника. Отсю правильну державну владу у Східній Галичині виконувала Українська Національна Рада Східної Галичини зі своїм урядом і військом аж до місяця липня 1919, то є протягом девяти місяців. І аж тоді, коли Польща наслідом уповажнення Найвисшої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919, скріплена армією ген. Галлера, приступила до військової окупації Східної Галичини під позором наступу більшовиків, мусіла Українська Національна Рада зі своїм урядом і армією уступити поза границі Східної Галичини.

Таким способом, Польща стала мілітарним окупантом Східної Галичини, етнографічної території українського населення, що творить значно переважаючу більшість всего населення Східної Галичини. А майже дволітний час польської окупації над Східною Галичиною виказав наглядно: некультурне і нелюдське переслідування населення цієї території зі сторони польської окупаційної влади, крайне зубожіння всіх суспільних верств і занепад всякого почуття права і справедливости, так що не тільки все українське населення як значно переважаюча більшість / над 70 % /, але й жидівське населення та поважна часть польського населення вижидають по дволітній неволі як раз тепер свого визволення: як найскоршим усуненням польської окупації зі Східної Галичини та приверненням виконаного вже в р.1918, права самовизначення на користь населення Східної Галичини, то значить: самостійної галицької / східно-галицької / держави під протекторатом великих держав антанти.

Натомість, до дальшого удержування польської окупації над Східною Галичиною не заходить ніяка потреба, бо отся окупація, як показав майже дволітний досвід, не допровадить там ніколи до ладу і спокою, але противно витворить

нове огниво анархії на Сході; від большевицької небезпеки оборониться найліпше вільна і незалежна Східна Галичина, - та коли всі нації буйшої австро-угорської монархії дістали від побідних держав антанти право державного самовизначення, то годі допустити, щоби отсе право не було призначане лиш одинокому українському народови Східної Галичини, коли і переведення рівних прав для всіх горожан галицької / східно-галицької / держави запоручить протекторат великих держав антанти.

Тому в отсім моменті, коли польсько-російська війна закінчилась мировим договором в Ризі та коли визнаються нові національні держави на розмежю між Польщею і Росією, як Україна / Придніпрянська /, Білорусь і Литва з території давньої Росії, то прийшов вказаний час, щоби в цім ряді нових національних держав, що розмежують Схід від Заходу, доповнено недостаточне звено: визнанням незалежної галицької / східно-галицької / держави, - що повстала з території давньої австро-угорської держави.

Вирішення цієї міждержавної справи належить до компетенції великих держав антанти та з тої причини іменем Української Національної Ради Східної Галичини предкладаю її під ласкаву розвагу Високої Ради.

Відень, 26. марта 1921.

Д-р Євген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Західно-Української Народної Республіки
/ Східної Галичини /.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Рукопис. Оригінал.

№ 172
ДОДАТОК ДО НОТИ УНРАДИ
ВІД 30 БЕРЕЗНЯ 1921 р.*

30 березня 1921 р.

Дня 25. квітня 1920 року, прийшов карний курінь польських військ до села Жабя і околичних сіл, як Голови, Ясенів і Криворівня (косівський повіт). Сі польські війська допускалися на приказ своїх командантів, а головню Д.О.Г. (Довудзтво Окренгу Генерального) Львів, страшних надужить: в першу чергу арештовано по дорозі 37-літнього селянина Дмитра Зюзяка в Жабю, за мниму шпіонажу на користь повстання проти Поляків. Підчас допитів побито його смертельно. І хоч не було за ним ніякої вини, замкнено його до слідчої в'язниці. Переводячий слідство сержант Мияк, з куріння 6.IV., мав зі своєю командою отсю характеричну розмову: “Галло, Коломия, ту сержант Мияк, карнего оддзялу в Жабю, проше даць Д.О.Г. – Юж мами еднего пташка, неякего Дмитра Зюзяка з Жабя, цо далей з ним зробіць”. Наспіла відповідь: “Справце ся по польску”. (То зн. убити). Мияк відповів: “Юж ма по польску, до рана може жице сконьчиць”. Була відповідь: “Добже”. Що дальше балакав сержант Мияк, свідок не знає, бо викинено його за двері з уряду поштового. Свідок: Олекса Олексюк листонос і телефоніст.

Сей сам польський карний курінь 6.IV. дня 28.IV.1920 року, в Жабю - Зелене спалив дім Олекси Мартищука, Василя Мартищука, Василя Савчука, с. Олекси, Дмитра Шкрібляха, Петра Янушевського і других господарів. При тім зрабовано все їхне майно. Арештовано там 50 (пятьдесять) осіб, над якими знущалися польські жовніри в нечуваний спосіб.

* Ноти УНРади у справі не виявлено.

Петра Мартиншука — Сементелюка били польські жовніри на приказ сержанта Мияка через цілий день. На другий день, його разом з новоарештованими Петром Пирчуком і Юрком Цвілінюком, знова катовано кольбами, нагаями і колючим дротом.

Так побитого Петра Мартишука відставлено на постерунок польської жандармерії в Жабю, де йому польські жандарми вбивали деревляні кілки поза нігті, а відтак залізними кліщами зривано нігті з рук і ніг. На постерунок мусіли його нести інші арештовані, бо він сам ізза побоїв не міг іти. Свідками події були місцеві селяне: Олекса Олексюк, Федір Слижук і Василь Колюк з Голов. Завезений до Коломиї до тюрми, по кількох днях помер Петро Мартишук наслідком тих польських середновічних, інквізичійних тортур.

Під покришкою мнимого повстання польський карний курінь 6./IV. арештував Юрка і отича Петрового, а його дім спалив. Арештованого били польські жовніри також кільчастим дротом, а на кінець розпекли дві залізні штаби та змусили його ставати на них босими ногами. Нещасна жертва так сильно спекла собі підшви, що було видно кістки.

Та сама карна польська експедиція в селі Голови, спалила дім господаря Василя Шекерика і Федора Карабчука. Польські жовніри знасилували і тяжко побили Василину Шкіндюк з Костюків. Арештованого Дроняка Миколу так тяжко побили, що мясо його відлітало кусниками від костей. Василя Маротчака Ваділюкового і Іляка Бойчука Ілякового арештувала польська стежа на полонині Стівні. Обох приведено до села Ферескулі, де на приказ польського офіцера бито їх, а опісля підвішено їх на смереці, та коли вони були вже цілком непритомні відтято їх доперва тоді, як показалася піна на устах з удушення. Коли прийшли до притомности дали їм ще по сто буків і пущено їх на волю як цілком невинних.

Селян, арештованих з Голов, Крамоїли і Жабля-Замагори, попривязували польські жовніри до коней, яких відтак

бито нагаями і піками, та колено їм тіло аж до костей. Свідками тих знущань були місцеві селяне: Олекса Олексюк, Дмитро і Параска Гайчук, Іван Зішинюк, Марійка Самокішук і Семен Коржух.

Арештованих Гната Раховського, Федора Кікінчука, Василя Сорича, Петра Форгана, Івана Кікінчука і Федора Мартишука, Бин-дяка, по дорозі до тюрми в Коломиї, — в селі Ворохті, в домі Івана Мартишука, конвоюючі польські жовніри били їх колючим дротом, нагайками та прикладами крісів, змушуючи при тім арештованих наслідувати звірів і птиці.

В липні 1920 р. польські жовніри арештували Юрка Нечая та збили його. Кров, що пустилася з носа збирав польський жовнір в його капелюх а відтак змусив його пити власну кров.

В половині вересня 1920 р., підчас копання окопів на Ардже-лужі біля Ворохти, знасилувало трийцятьлітню дівчину Анну Стін-дзак Пачкунову десять польських жовнірів.

В селі Головах місяця вересня 1920 р. прийшов польський підстаршина (імя не відоме) з кількома жовнірами з 32. п. до Василя Соколовського-Щирбанового в Жабю реквірувати худобу. Василь Соколовський не згодився, бо йому вже перед тим забрано кілька штук худоби. Тоді сей польський підстаршина загрозив йому розстрілом. Соколовський заявив, що йде до висщої команди на скаргу. Заледви він віддалився, згаданий підстаршина вистрілив з револьвера і убив його на місци.

На Великодні свята, себто в квітні 1920 р., польські жовніри і жандарми забирали Гуцулам послідну паску, на яку зужили послідний запас муки. Гуцули плакали за тим останним кусником хліба — а польські жовніри за те побивали.

Згаданий вже польський карний відділ 6./IV. заарештував Марійку Мартишук за мниму співучасть в протипольськiм

повстанню; побивши її тяжко, зрабували їй дві корови і десять свиней. Не пощадили польські жовніри навіть її малих діточок, одно 8-літнє, друге 10-, а третє 12-літнє, яких били нагаями та припікали огнем.

Юрка Цвілінюка Козьминового розібрала польська жандармерія до нага, біла нагаями, загнала до собачої буди, де приказано йому гавкати як собаці то тонким то грубим голосом. Згаданий ночував в буді, а на другий день гонили його на посміховище голого по селі.

Так само з весною 1920 р. арештувала польська жандармерія Дмитра Пиргука, Біліщука, за мнимий заговор проти Польщі. Відставили його до вязниці, де сидів до осені 1920 р. В часі арештовання, його дочок, Марійку і Параску, жовніри били через цілу ніч, а відтак знасилювали їх та заразили сіфілісом, на який хорують вони досі.

Дім Василя Карабчука, кошового Тов. “Січ” в Головах, підозруваючи його і його сина Василя а співучасть в “повстанню” проти Польщі, польські жовніри спалили. Перед підпаленням, не заставши ні старого Карабчука ні його сина в хаті, збили його жінку, а відтак щойно підпалили хату з усіх сторін. Коли побита жінка Карабчука спостерігла, що її хата горить, вибігла із дитиною із горіючої хати. Тоді зловили її знова польські жовніри, побили наново та вкинули назад до горіючої хати. Щойно на плач людей, полишили польські жовніри її і дитину при життю.

В тім самім часі польська жандармерія арештувала Дроняка Федора, селянина з Голов. Арештований окупився польському капітанови 700 австр. К. сріблом і золотом, та вийшов на волю. На другий день арештував його інший польський офіцер і смертельно побив. Збитого вкинено до тюрми, де він ще сидить. Той сам капітан був арештував також Івана Іванійчука, який окупився знова 2.000 австр. К., так що коли безвинні жертви мучаться по польських тюрмах, то лише з тої причини, що не мають грошей і не могли купити свободи.

Дня 28.IV. 1920 р., арештувала польська жандармерія Федора Гріздака з Голов, який перед кількома днями вернув з італійського полону. Польські жовніри приказали арештованому піднести руки до гори, а самі почали його бити кольбами попід боки і були–б убили нещасну жертву, коли–б не був оден польський жовнір, що з ним разом повернув з італійського полону, який випросив Федора Грездака від дальших катовань.

В Юри Сайріянчука – Туманового зрабували ті самі польські жовніри 600 корон і ще набили до того. Коли він прийшов скаржитись до польського капітана, сказав той капітан: “Добже зробілі, же набілі, то зрабовалі пеньондзе, дайце му еше 25 букув (кіув) зацо он жалуе се на вас”.

Ті самі польські жовніри зловили на полонині цілком невинну жінку Марійку Кречуняк. Її били день і ніч. Вішали за коси до дерева і так били. Коли вона впала на силах і була півмертва, відійшли кати. В кілька день пізнійше, донесено їй, що ідуть до неї польські жандарми. Вона зі страху перед новими тортурями, пішла до стайні і повісилася, щоби тільки не бути катованою. Її чоловіка Маковія Кречуняка, зловили пізнійше польські жандарми, били його, а по кількох тижнях тюрми пустили на волю як цілком невинного.

Оден польський військовий відділ, нарабувавши цивільного одягу в Жабю, перебрався по селянськи та прийшов до Голов. Тут зайшов до господаря Дмитра Костюка на ревізію ніби-то по кріси, причім зрабував йому 2.000 корон золотом і сріблом. Бачучи, що він має гроші, бито його, щоби ще дав, кажучи, що він: Українець, повстанець, большевик. Вкінці, забравши коня, пішли далі. В тім самім селі, старенький Гуцул 76-літний Василь Костюк, побачивши зорганізований машеруючий, по селянськи одітий відділ, думав, що се повертають українські галицькі війська. Тому вийшов їм на зустріч з солею та хлібом, бо не впав на думку польської провокації. Здіймив побожно капелюх, зложив

руки до молитви і так молився з сльозами в очах: “Слава Тобі Боже Великий, що ю дочекався перед своєю смертю ще раз побачити наше, українське військо. Слава Тобі Боже, що я дочекався перебути польське ярмо, а на Вас, юнаки, давно чекав, щоби Ви нас виратували.” Польські жовніри з перебраного відділу, удаючи Українців, питалися, “чи він не пішов-би воювати проти Поляків”. “Хоч най зараз гину, то їду на Поляків, лише давайте сюди скоростріл” – відповів старець. Дали йому скоростріл, а він почав стріляти у воздух, та тишився як мала дитина. Схопили його тоді польські жовніри, почали бити тяжко, говорячи: “Дами ми тебе, стари недзвездю, Україне, не бендзеш юж венцей просіць Бога о Україне”. Рівночасно зловили Михайла, сина старого діда і обох били нагаями, буками та колючим дротом. По двох тижнях пустили їх на волю.

Дня 3.1.1921 р., напав підкомандант польської жандармерії в Жабю, Сохецькі, в товаристві чотирьох жандармів на дім Анни Гайчук, жінки Михайла, який від 25.VIII. 1919 р. скривається перед польськими переслідуваннями в горах, та якому знищили велике господарство, худобу, збіже, домашню обстанову, убрання, на суму 1.000.000 к.а. Згадану жінку замкнули в хаті, почали бити в немилосерний спосіб, нагаями, прикладами крісів. Кинули потому сильно побиту на землю, та почали копати ногами. Відтак її арештовано та припроваджено на постерунок. Тут бито її знова, а командант Гураль, визивав її ріжними неморальними словами. Опісля відпущено її домів. Коли вона прийшла до місцевого лікаря д-ра Якова Невестюка і той сконстатував сильне ушкодження тіла, слідчий суддя Казимір Шипонь не хотів списувати протоколу, кажучи: “Не треба тобі заїдатися з паничами”. Дперва на рішучий протест д-ра Невестюка, списав Шипонь протокол. При розправі Шипонь і голова Н. А. Шпихт, радили, щоби погодилася з жандармами, бо інакше убють її, а господарство знищать. Жандарми з пімсти за те, що лікар Невестюк важився скато-

ваній Анні Гайчук уділити лікарської помочі, побили відтак д-ра Невестюка так тяжко, що мусів приїхати лікар (фізик) з Коссова, щоби його лічити. Свідки побиття Анни Гайчук: Дмитро Храпчук, якого також били, Михайло Пятнюк, Филип Катрич, Василь Фрой і Жид Файгер.

Польське військо переводячъ в Жабю ревізії за крісами, переводили їх при катованню населення, як се сталося з Василем Петренчуком, де його так побито при ревізії, що лікар сконстатував сильне ушкодження тіла. Також при ревізії, побито Василя Фрая, Проця, Панудзяка – Драчука, Івана Кішука, Марійку Пітиляк, яка і тепер лежить хора наслідком побиття, Івана Пітилика, Юрка Гуцеймока і Микиту Кішука з Жабя прислін. —

Вкінці польська жандармерія забороняє без її дозволу відбувати народні звичаї, як весілля, празники, похорони, посиджіння (грушка) толоки і вечерниці, а як позволить, то висилають туди двох до трьох жандармів як асисту, які провокують і деморалізують нарід, обдирають та обідають його. Коли хтось важиться доносити про надужиття польських військ і жандармерії, грозять розстрілом і переслідуваннями. В цім Жабю, Головах, нема вже хати, де би не побито людей, або їх не обробовано.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 173

**ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО
ПРЕДСТАВНИКОВІ У ПРАЗІ
СТЕПАНОВІ СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ
ЩОДО ПОЗИЦІЇ УРЯДУ СТОСОВНО
РИЗЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ**

31 березня 1921 р.

В прилозі пересилаю Вам ноту до Ради Амбасадорів з дати 26.ІІІ.с.р. про сучасне міждержавне положення на Сході, витворене заключенням мирового договору між Польщею а Росією в Ризі, 18. марта с.р., в якій наш Уряд домагається від держав коаліції сповнення домагань Уряду і населення Східної Галичини в тім напрямі, аби вони при-спішили вирішення східно-галицької справи, визнанням самостійности неутралізованої Східної Галичини.

Сю ноту не друковано в “Укр. Прапорі” — і тому прошу трактувати її довірочно. Є вона так сказати б ургенсом до держав Коаліції, — що вирішення міждержавного становища Східної Галичини є конечне й негайне, та не терпить тепер проволоки, яке однак має наступити по думці наших домагань, поставлених в ноті з 8. лютого с.р.

Прошу також відповідно до змісту залученої ноти, розвинути діяльність при довірочних конференціях з представниками держав коаліції в тім напрямі, щоби держави коаліції приступили вже в найблизшій часі до вирішення східно-галицької справи по думці наших домагань.

Прийміть заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 31 марта 1921.

Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних.
Печатка **К. Левицький**

№ 174

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ
ДЕРЖАВНОЇ САМОСТІЙНОСТІ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ***2 квітня 1921 р.***ДО ВИСОКОЇ РАДИ СОЮЗУ НАРОДІВ В ЖЕНЕВІ.**

Висока Рада Союзу Народів, зібрана в Парижі, 23. лютого ц.р., розваживши предложені домагання дотично державно-правного становища Східної Галичини і відносин в цім краю, зволила ствердити, що Галичина, (Східна Галичина) лежить поза границями Польщі: що Польщі не наділено мандатом завести адміністрацію того краю, та що Польща являється тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої сувереном є держави антанти (арт. 91 договору в Сен-Жермен).

На цій державно-правній підставі постановила Висока Рада Союзу Народів, предложені їй домагання відносно правного становища Галичини і відносин в тім краю відступити Раді Амбасадорів.

За отсе справедливе ствердження сучасного державно-правного становища Східної Галичини по думці Сен-Жерменського мирного договору з 11 вересня 1919 р., вважаю моїм обов'язком іменем Української Національної Ради Східної Галичини зложити Високій Раді Союзу Народів належну подяку, яку глибоко відчуває ціле українське населення того краю.

По запавшій постанові Високої Ради Союзу Народів заключила Польща з Совітською Росією мировий договір в Ризі, 18 марта 1921 р., в котрім означено ріку Збруч як граничну лінію Совітської Росії і України від Східної Галичини. А в часі нарад Мирової Конференції в Ризі заявила

Делегація Східної Росії, на засіданні з 24 вересня 1920 р., за визнанням державної незалежності Східної Галичини, зрікаючись тим чином своїх претенсій до Східної Галичини не на річ Польщі, але на користь населення цієї території, що домагається своєї самостійної держави. На це відповіла тоді Мирові Делегація Польщі, бо Східна Галичина не належала до Росії і тому Мирові Делегація Східної Росії не може розпоряджувати Східною Галичиною. Та супроти цього є самозрозуміле, що Східна Росія не мала (також) права відступати Східної Галичини на користь Польщі, проти чого також виразно застеріглась Делегація Української Національної Ради Східної Галичини протестом внесення до Мирової Конференції в Ризі дня 7. жовтня 1920 р.

Таким способом, Східна Галичина правно осталась далі поза границями Польщі, — як територія давньої австро-угорської монархії, що по думці артикулу 91 мирового договору Сан-жерменського належить виключно до розпорядимости держав антанті, котрі є сувереном цієї території, та їх права суверенности над Східною Галичиною не був в силі нарушити мировий договір, заключений між Польщею і Східною Росією.

Колиж тепер Польща намагається робити заходи в Союзі Народів про реєстрування рижського мирового договору з 18. марта ц. р., аби цим способом паралізувати права держав антанті і насилувати волю населення Східної Галичини, що під ніякою умовою не хоче іти під Польщу, — то проти цих заходів Польщі мусить Українська Національна Рада Східної Галичини як легальне заступництво українського населення цієї території як найбільше рішучо за протестувати!

Звертаючи ласкаву увагу Високої Ради на отсі обставини, просить Українська Національна Рада Східної Галичини:

Зволить Висока Рада в консеквенції становища занятого своєю постановою з 23. лютого ц. р., трактувати Східну Галичину за окрему міждержавну територію, що повстала

з областей давньої австро-угорської монархії та вдоволяючи бажанням населення цієї території, заявитися за визнанням незалежної галицької (східно-галицької) держави, що запоручить рівні права всім своїм горожанам без різниці національностей як Швейцарія Сходу.

Відень, дня 2 квітня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.

Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 323.
Рукопис. Оригінал.

№ 175

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕЗАКОННИМ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ПОЛЬСЬКИХ ВОЄВОДСТВ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

8 квітня 1921 р.

Нотою з 22. грудня 1920 подав я іменем Української Національної Ради Східної Галичини до відома Високої Ради, що ухвалою польського сойму в Варшаві з 3. грудня 1920 порушено територіальну окремішність і інтегральність Східної Галичини в сей спосіб, що розділено край на три адміністративні округи, так звані польські воевідства, а з окрема на департаменти: Тернопільський, Станіславівський і Львівський, причім до автохтонної української території львівського департаменту долучено частини польської території з заходу, аби в сей спосіб побільшити польський елемент на території Східної Галичини.

Тепер польський окупаційний Уряд на зарядження польського міністра внутрішніх справ п. Скульського рішенням з 30. марта с.р. приступає до введення в життя цього поділу адміністративного Східної Галичини, назначуючи

своїх польських урядників; на становище львівського воєводи п. Казимира Грабовського, на становище станіславівського воєводи п. Едмонда Юристовського, та на становище тернопільського воєводи п. Карла Ольпінського.

Отсе зарядження Польщі свідчить наглядно, що польський Уряд не числячися з правно-державним становищем Східної Галичини, самовільно dokonує поступенно інкорпорацію сего краю в склад польської Республіки, та хоче поставити великі держави антанті, котрим після Сан-Жерменського мирного договору прислугує суверенність над сим краєм, перед довершений факт неправного забору чужої території.

Підносячи іменем Української Національної Ради, як легального представництва українського населення Східної Галичини рішучий протест проти сего безправного зарядження польського Уряду, що є супротивне волі значно переважаючої більшості населення цієї території, — прошу Високу Раду згідно з правнодержавним становищем Східної Галичини, котра остає поза державними границями Польщі, як також з фактом, що Польща не має мандату до введення там адміністрації, — привернути окремішність та інтегральність державної території Східної Галичини, заборонюючи Польщі, впроваджувати свої адміністраційні організації на території Східної Галичини.

Відень, дня 8 квітня

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Рукопис. Оригінал.

№ 176

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
У ЗВ'ЯЗКУ З ПОСИЛЕННЯМ ПОЛЬСЬКОЇ
КОЛОНІЗАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ***12 квітня 1921 р.*

Нотою з дати: Женева 4. грудня 1920 подав я іменем Української Національної Ради Східної Галичини до відома Високої Ради, що польський центральний уряд в Варшаві — як і польська окупаційна влада на території Східної Галичини, по думці законів ухвалених польським соймом в Варшаві з 10. липня 1919 і 15. липня 1920, розпочали на широку скалю кольонізацію у Східній Галичині польським елементом, спроваджуваним зпоза границь Східної Галичини, щоби таким чином, що нарушує правнодержавні постанови великих держав антанти в справі міждержавного становища Східної Галичини, — в короткім часі, спровадженням і осадженням польських кольоністів на території Східної Галичини, затерти український національний характер тої території.

В покликаній ноті звернено увагу Високої Ради, що спровадження кольоністів Поляків на територію Східної Галичини грозить економічною загладою автохтонного українського населення цієї території — бо українському мало-і безземельному населенню відбирається спромогу набуття конечної землі, а що Східна Галичина не має розвиненого промислу, аби безземельний український елемент знайшов там працю, — то кольонізацією зпоза границь цього краю засуджується понад 90 % українського рільничого населення Східної Галичини на фізичну смерть!

Та передвиджуючи катастрофальні наслідки цієї убійчої польської політики просили ми Високу Раду, заборонити Польщі кольонізаційну парцеляцію землі у Східній Гали-

чині між польських кольоністів зпоза границь краю. Але Польща не послухала пересторог великих держав Антанти.

А тимчасом автохтонне українське населення Східної Галичини, добачуючи в кольонізації його питомої території чужим, імпортованим елементом, грозу своєї загибелі з одної сторони, — та нехтування польською окупаційною владою постанов великих держав Антанти про окремішність і ненарушимість державної території Східної Галичини з другої сторони, — самочинно береться до самооборони, що знов дає привід польській окупаційній владі у Східній Галичині до примінення над мученим українським населенням грізних репресій та жорстокого терору, як виказують найновиші події.

Для ілюстрації подається Високій Раді отсей примір:

В часі світової війни зістала сільська громада Дрогоїв коло Перемишля, в часі облоги фортів Перемишля російськими військами, майже зрівнана з землею. По облозі відбудовано ще за часів австрійських частину господарств цієї громади. Та як в цілій Галичині, так і в тій околиці терпить населення голод землі, — яка знаходиться в руках власників більшої посілости. Та саме в місяці марті ц.р. розпочали Поляки в селі Дрогоєві парцеляцію земського маєтку, та не між місцеве українське населення, але поміж спроваджуваних кольоністів Поляків зпоза границь Східної Галичини. Таке погубне поступовання обурило до краю місцеве населення, що є безправно виключене від набування найблищої землі йому конче потрібної як варстату праці, то воно вхопилося до самооборони. І так дня 22. марта ц.р. прийшло до бійки між місцевим українським населенням а спровадженими польськими кольоністами.

Наслідом цього 1. квітня ц.р. зявилася карна польська експедиція зложена в кількадесяти польських уланів, яку вислала проти українського населення польська окупаційна влада. Вже до прибуття цієї польської карної експедиції арештувала польська жандармерія чотирьох українських селян: Йосифа Войтовича, Михайла Берка, Миколу Берка

і Івана Жилу, а польська карна експедиція розпочала безоглядний рабунок майна населення, не лиш місцевості Дрогоїв, але поширила його також на сусідні села: Задуброва, Зоболотці, Гнатківці, Трійці. Всі згадані села знищені війною (лінія Сяну), а польське військо рабує тепер все безоглядно і шкоди населення йдуть в мільйони. Весна йде і застає згадані села не лиш без насіння, — але населення остає вже тепер без щоденної поживи.

А тут знов остатні відомости нам доносять, що з польських повітів як Ланцут і Ряшів їде вже нова велика маса польських кольтоністів, яких має польська окупаційна влада поселити на території Східної Галичини в українських повітах: Перемишляни, Львів і Станиславів, — не зважаючи на це, що в Польщі виставлено велику скількість землі на парцеляцію, якої нема там на кого розпарцелювати.

Отсе наглядно доказує, що Польща під позором окупації переводить супроти українського народу у Східній Галичині політику екстермінації, що загрожує існуванню українського населення цієї території, над котрою стоїть суверенне право великих держав Антанти. Та коли великі держави Антанти не положать кінець цій злочинній польській окупації, що загрожує життям переважаючої більшості населення Східної Галичини, то в тім нещаснім краю витвориться незабаром огнище хронічної боротьби не лиш національної але й соціальної, що не тільки не допроводить до консолідації відносин міжнародних на Сході Європи, але в розпуці може кинути сотки тисяч спролетаризованих українських селян в обійми більшевизму, — тих галицьких хліборобів, що досі так відпорно держуться проти всякої пропаганди більшевизму, як це виразно признала навіть сама мирового Делегація Совітської Росії в Ризі.

Українська Національна Рада Східної Галичини і її Уряд роблять все можливе, аби українське населення Східної Галичини здержати від всякого акту розпуки, покладаючи надію на справедливість великих держав Антанти. Але невиносимі злочини польської окупаційної влади у Східній

Галичині примушують нас просити Високу Раду негайної помочі. А першою помічю може тут бути: згідно з державно-правним становищем, перебрання державної влади над Східною Галичиною окремою комісією великих держав Антанти, — щоби тим способом приготувити зорганізування свободної Галицької Держави під охороною великих держав Антанти.

Відень, дня 12 квітня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.

Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Рукопис. Оригінал.

№ 177

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО
УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ**

14 квітня 1921 р.

Ч. 1029/21.

**До
Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делегації З.У.Н.Р. на Мирову Конференцію
в
Парижі.**

В прилозі пересилаю ноту з 12. с.м. в справі польської кольонізації Східної Галичини до доручення Раді Амбасадорів в Парижі.

При тій нагоді потверджую відбір Вашого звіту з 8. с.м. В ноті нашого Уряду з 2. квітня с.м., що протестує проти наміреної реєстрації рижського мирового договору, наш Уряд зясував також своє відношення до факту заключення згаданого договору, яке ґрунтується на тім, що рижський договір в нічім не може пересуджувати справи Східної Галичини, яка є ліквідацією бувшої австро-угорської монархії та що до неї існують правосильні постанови держав антанті.

Тому ставлення справи Східної Галичини в яку-небудь звязь з рижським договором, як се вчинив п. Томашівський у своїй розмові з урядовцем англійського міністерства, є хибне і не відповідає ані міждержавним постановам у відношенню до нашої справи, ані становищу нашого Уряду.

Иншою є справа, покликаючись на заключення рижського договору, як се вчинив наш Уряд своєю нотою з 26. марта с.р., вказувати на те, що тим самим і справа Східної Галичини, як ліквідація бувшої австро-угорської монархії, є вже доспілою до вирішення, щоби в той спосіб прискіпити вирішення в нашій справі.

Вкінці, з огляду на те, що п. проф. Ст. Рудницький є занятий в Уряді Пропаганди і мені тут дуже придавбися п. проф. Ст. Томашівський як фаховий референт, аби Вам звідси все потрібне виготовляти і облекшити Вашу роботу там на місці, предкладаю Вам під розвагу, чи не було би ліпше, перенести п. проф. Ст. Томашівського до Відня. В сій справі ожидаю Вашої відповіді.

Прийміть щирі поздоровлення і заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 14. квітня 1921.

Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних.

Печатка

К. Левицький

№ 178

**МЕМОРАНДУМ КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКИХ
УРЯДОВЦІВ У ВІДНІ УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ВЛАШТУВАННЯ
ЇХ ДОЛІ (З РУКОПИСНИМ
СУПРОВІДНИМ ЛИСТОМ ГОЛОВИ КОМІТЕТУ
АНТОНА ДОЛЬНИЦЬКОГО)**

*15 квітня 1921 р.**

МЕМОРАНДУМ.

Тими днями зіхались в Римі заступники національних держав, повставших на розвалинах старої Австрії, щоб між іншими правами порішити справу урядовців, не порішену в Сан Жерменському договорі, в якому арт. 216 лиш те постановив, що пенсіоністи, горожане нових національних держав не можуть мати претенсії до нової республіки австрійської.

Порішення те має наступити на підставі взаємного порозуміння всіх, в конференції участь беручих держав. На жаль в конференції тій не заступлена Західно-Українська Народня Республіка, хоч для Східної Галичини ще не вирішена доля і вона позостає лише тимчасово під окупацією Польщі, яка інтерес Українців по свому на конференції буде заступати. Подібно – ж не буде на конференції заступлений інтерес урядовців Українців, з окупованої Буковини походячих. Щоб заступство таке не принесло українським урядовцям шкоди на довгі літа, дозволяємо собі звернути на це увагу Світлого Правительства Західно-Української Народньої Республіки і просити о попертя бажань віденських урядовців Українців в міродатних кругах.

* Дата встановлена за супровідним листом.

Урядовців тих є після долученого під 1| спису 48. З того частъ а то 27 суть горожанами австрійської республіки, бо іменовані за старої Австрії до Відня на сталі посади, узискали приналежність до Відня і приналежности тої ні через розпад старої Австрії не стратили, після арт. 64 сан жерменського договору, ні не оптували досі до иншої держави. Урядовці ці, заняті по більшій часті при центральних властях старої Австрії, зістали проти постанови арт. 67 сан жерменського договору в падолисті 1918 року лиць тому звільнені, що вони української народности.

Тоді наразі позіставлено їм дотепершню платню, як підмогу, і управильнено дальші побори міжнародним договором з 19. лютого 1919 р. як відпис під 2|. Декотрі з них старалися о приняття їх через Польщу або Румунію до служби у Східній Галичині, згл. Буковині, однак безуспішно, бо у Східній Галичині рішаючий голос мають т. зв. Комітети народової оборони, а Буковинців Українців не приймають румунські власти, тому, що вони були зайняті при ліквідації як заступники Західно-Української Народної Республіки. |Як се сталося з урядовцями під ч. 30 і 31 спису під 2|.]

Так само безуспішні були і заходи тих, що старалися о реактивованнн на давні посади віденські (як ч. 2 спису під %|)., а знову деякі боялись старатись о приняття на службу через Польщу з обави, щоби вернувши до краю, не зістали інтерновані, як то сталося з многими урядовцями Українцями в Галичині. Крім того вимагають польські власти від урядовців українців, убігаючихся о посади у Східній Галичині...

Помимо міжнародного договору, під 2| долученого, деякі з вище наведених урядовців | як виказані під ч. 7, 10, 34, 35, 40, 42, 43 | не побирають підмоги від австрійського правління а їх просьби о виплату місяцями не полагоджені.

Що до тих 27 урядовців аномалія є разяча, бо ні то вони в службі, ні спенсіоновані. Австрійська Республіка не хоче їх назад прийняти до служби, бо вони не німецької націо-

нальності, Західно-Українська Народна Республіка не може їх прийняти, бо Східна Галичина окупована Польщею а українська часть Буковини під румунською владою. Подавати на пенсію також не можна в Австрії, бо після закона австрійського з 18 марта 1920 Д.З.Д. ч. 132 § 1 не дістали б такої пенсії, яку цей закон признає австрійським пенсіоністам, лиш дістали б після давних приписів старої Австрії так мінімальну пенсію, що рішучо не вистала б серед теперішних дорожннних часів місячна пенсія на найнужденніше удержання на кілька днів, а постанова ця австрійського закона грішить також проти арт. 66 сан-жерменського договору, бо виключає від користання з нового пенсійного закону лиш тих урядовців, занятих у Відні при центральних властях, які дістались до Відня з країв коронних давної Австрії, не входячих в склад нинішної Австрії, це значить виключає урядовців не німецької народности.

Подібна доля стрінула і другу частину урядовців Українців, т. є прочих 21 в списі під 1 |. Виказаних, які або в хвилі розпаду старої Австрії перебували у Відні, як послі парляментарні або для інших занять, а до рідного краю Галичини згл. Буковини з обави переслідування не могли вертати, або які пізніше до Відня з рідного краю з політичних причин, а не зі своєї вини мусіли утікати. Деяким з них австрійське правління по мисли вище покликаного міжнародного договору признало і уділяє підмогу в висоті побираних в старій Австрії поборів. Більша однак частина їх ограничена на дуже скромну підмогу правительства Західно-Української Народньої Республіки, якого фонди однак на вицерпанню і яке ті підмоги застановити буде мусіло.

Підмоги, уділювані через австрійське правительство в мислі вище наведеного договору суть однак в теперішних часах ноторично зростаючої дорожні у Відні до нужденного удержання не вистарчаючі і рішучо за малі; та найлучшим доказом цього є факт, що хоч Австрія законами з 18. грудня

1919 Д.З.Д. ч. 570 і з 22. марта 1920 р. Д.З.Д. ч. 134 в пять до десять разів підвищила платні своїм урядовцям, в найновішій часі мусила знову приступити до регуляції поборів і взяти цю справу під обради національного Збору.

Подібно мається справа і з пенсіоністами. Помимо регуляції пенсії виш згаданим законом австрійським з 18. марта 1920 р. Д.З.Д. ч. 132 не устають нарікання австрійських пенсіоністів на крайну нужду і комітет урядничий, в котрого склад увійшли представники також других не німецьких народностей з виїмком української [котрих о тій акції не завідомлено і до участі не запрошено] вніс петицію на конференцію в Римі, в якій виказано ту несправедливість, яка діється пенсіоністам, если при вимірі їх пенсії не узглядняється цієї обставини, що вони в часі своєї чинної служби платили пенсійний податок в повновартнісній валюті австрійській передвоєнній, коли то австрійська корона вище стояла від швайцарського франка. Так, що прим. повна річна пенсія урядника V. ранги виносяча 14.800 корон рівналася 15.540 шв. франків.

В петиції цій поставлено опираючись на арт. 248 Д. санжерменського договору прохання: 1| щоби пенсіоністи з передвоєнного часу побирали пенсії свої після давних австрійських приписів, але в висоті, відповідаючій курсові австрійської корони з липня 1914 в відношенню до швайцарського франка, 2| щоби пенсіоністи з часу війни, або з нагоди розпаду старої Австрії, побирали пенсію за час до липня 1914 так як пенсіоністи під 1|., а за прочий час їх служби найменше в такому вимірі, який відповідає австрійській валюті з жовтня 1918 р., 3|. щоб тим урядовцям, які перейшли на службу національних держав, застережно на случай їх спенсіювання право пенсії, як під 2|., 4|. щоб пенсії виплачувано зі спільного Фонду, дотованого всіми на розвалинах старої Австрії повставшими державами, і то в кожній місцевості старої Австрії без огляду на приналежність дер-

жавну пенсіоніста і то через державу замешкання пенсіоніста, 5]. щоб ті самі засади примінювано при виплаті датків на заосмотрення вдів і сиріт по урядовцях старої Австрії.

Ті прохання відповідають вповні бажанням віденських урядовців Українців. Єсли б одначе ці бажання не могли бути сповнені, то по крайній мірі їх бажанням було б, щоби на Австрію наложено обовязок, урядовцям Українцям, що хотять і на дальше позістати австрійськими горожанами і перейти в стан супочинку, виплачувати пенсію, яку побирають пенсіоністи німецької народности, подібно, щоби на Польщу і Румунію вложено обовязок, урядовцям Українцям, які хотіли б зречися австрійського горожанства а прийняти горожанство Східної Галичини згл. Буковини, та перейти в стан супочинку, виплачувано пенсії, як і всім інших своїм урядовцям. При чім сама з себе, без окремого старання віджила би приналежність до тої громади, в котрій єї мав дотичний урядовець перед именованям его на посаду до Відня. Пенсії ці, мали б бути виплачувані без огляду на осідок пенсіоністів в границях старої Австрії, бо вони набули за час своєї служби в старій Австрії право поселення як пенсіоністи в границях старої Австрії.

Але крім того мають урядники Українці ще спеціальне бажання, щоби міродатні круги вложили на новоповставші національні держави обовязок, не лиш заховувати вищенаведені засади що до пенсіоністів, вдів і сиріт, але також прийняти на службу зголошуючихся віденських урядовців Українців в списі під 1]. виказаних а то так служивших при центральних властях в хвилі розпаду Австрії, як і тих, що з політичних причин службу в краях коронної Австрії, по єї розпаді виконувати не можуть і у Відні перебувають. Що до тих послідних належало б на національні держави вложити обовязок на їх бажання перенести в стан супочинку і платити пенсії так як і всім другим горожанам своїм і то без огляду на місце замешкання в границях старої Австрії.

До
Високоповажного П. Дра. Костя Левицького,
уповажненого Диктатором З.У.Н.Р.
для справ закордонних.

Як голова комітету урядовців, вибраного на загальних зборах віденських урядовців українців, предкладаю під / меморіал, ухвалений на засіданню тогож Комітету дня 15 цвітня 921, з просьбою о предложене его міродатним кругам і попере горяче.

Підпис

З глґбоким поважаням
Антон Дольницький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Ориґінал.

№ 179
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
ЩОДО ЗАЯВИ ПРЕДСТАВНИКА ПОЛЬЩІ В РАДІ
ЛІГИ НАЦІЙ

18 квітня 1921 р.

До
Високої Ради Амбасадорів
в
П а р и ж і .

На помічення п. Ашкеназе делегата польського правительства до Союзу Народів, з дати: Париж, 28. лютого 1921, предложені Високій Раді Союзу Народів супроти наших меморандів з 28. падолиста та з 2. і 4. грудня 1920, в справі польського окупаційного режиму у Східній Галичині, маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини представити отсю

ВІДПОВІДЬ:

1). На самім вступі підносить п. польський делегат видуманий факт, мов би в місяці лютім 1918, зібралися заступники всіляких політичних партій у Львові і вибрали “Національну Раду для Східної Галичини”. Отсе твердження є незгідне з правдою, бо в місяці лютім 1918, не вибрано ніякої Національної Ради для Східної Галичини, але аж дня 19. жовтня 1918, отже в часі розпаду австро-угорської монархії та на підставі принципу самовизначення народів, проголошеного побідними великими державами антанті, відбулися у Львові конститууючі всенародні збори Українців з цілого краю, на котрих покликано до життя: Українську Національну Раду для Східної Галичини, до котрої ввійшли: всі українські послы з загального голосовання до парламенту, всі українські послы до галицького сойму та делегати всіх українських політичних партій Східної Галичини, вибрані загальним голосованням, так що Українська Національна Рада Східної Галичини, що вийшла однодушною волею українського народу Східної Галичини, була від свого початку і є дотепер одиноким легальним представником всего українського населення Східної Галичини.

Так само як у Східній Галичині уконституувалися з кінцем місяця жовтня 1918, Національні Ради в Чехії, Австрії і Югославії, та в інших областях бувшої австро-угорської монархії.

2). Відтак підносить п. польський делегат неправдивий закид, мов би Українська Національна Рада Східної Галичини, памятної ночі 1. падолиста 1918, станула на чолі нападу українського війська на супокійне місто Львів і виступила варварським системом проти польського населення цього міста, — так як в дійсности Українська Національна Рада в дні 1. падолиста 1918, на підставі права самовизначення українського народу як значно переважаючої більшости всего населення Східної Галичини, обняла у Львові державну владу цього краю, усуваючи останного австрійського

намісника, та зовсім не виступаючи проти польського населення, так що цей акт перейму державної влади відбувся без проливу крові і без ніяких жертв населення міста і цілого краю. Але якраз відтак бунт польських повстанців у Львові проти української державної влади та напад польських військ на місто Львів, пам'ятного дня 22. падоліста 1918, виконали варварський погром на супокійне населення міста, Львова, при котрім, як ноторійно звісно вже у цілім світі, згинуло кількасот супокійних горожан міста Львова (переважно Жидів) з рук польського війська! Та отсе дійсно являється зневагою Союзу Народів, — коли там виступає делегат польського правительства в ім'я мира і справедливости!

А що до мнимо насильного виконування української державної влади на території цілої Східної Галичини, в часі від падоліста 1918, до липня 1919, то п. польський делегат сам добровільно признає, що він не може виказати надужить української державної влади та покриває свій вивід фразою мнимо неоправданих обжаловань зі сторони Української Національної Ради Східної Галичини, що викручується закидом некомпетенції Союзу Народів для вирішення державного становища Східної Галичини, покликуючись на Найвисшу Раду Мирової Конференції як одиноким форум, перед котрим польське правительство є готове представити свої правні виводи. Отсе найсильніший доказ безпідставности польських виправдувань, а радше неправних аспірацій на українську територію: Східну Галичину!

Та в цім безраднім положенню польського делегата вичує нас “Кривава Книга” (1919–1920), що наглядно і подрібно ілюструє перед світом самовільне і безправне поновлення польської окупаційної влади у Східній Галичині, за час від липня 1919, коли польське правительство під фальшивим позором походу на більшовиків ввєднало від Найвисшої Ради призволення окупації Східної Галичини. І тут як раз виступило в цілій наготі: польське імперіялістичне

змагання заволодіти чужою територією: шляхом винищення автохтонного українського населення Східної Галичини проти всяких засад: права, справедливості і культури, як це виказано в численних нотах, висланих до Високої Ради на основі дійсних обставин, витворених безправним польським окупаційним режимом у Східній Галичині.

3). Так само незгідні з правдою, а просто фальшиві є всі історичні виводи польського делегата про Східну Галичину.

І так неправда є, мов би територія Східної Галичини була до кінця XIV. століття спірною областю поміж польською та київською державою, а натомість правда є, що Східна Галичина належала до київської держави від найдавніших часів, про які тільки маємо звістки з історичних джерел (Літопись по Іпатському списку звана Несторовою, Хроніки польські Кадлубка, Галля, Длугоша і т. п.). Від 1085–1340 існувала на території Східної Галичини самостійна галицька, потім Галицько-володимирська держава з княжими містами Галичем, Львовом, Перемишлем, Холмом, Володимиром і т. п. Це елементар історична дійсність, яка знаходиться в кожному шкільнім польським підручнику. Читаємо про неї на кожній дотичній сторінці наукових книг польської історії: Нарушевіча, Лелевеля, Шуйського, Бобжинського ітд. ітд. Обсяг цієї цілком незалежної держави показують нам усі історичні атласи середньовіччя: Лелевеля, Шпрунер-Менке, Дройзена ітд.

Спірною областю біли тільки західні пограниччя Галичини т. зв. червенські городи, — землі над Сяном, Вислоком, Вепром коло міст Перемишля, Ряшева, Переворська, Холму (Червень), Люблина і т. д. Та й вони від хвилі повстання галицько-володимирської держави все до неї належали.

Польські князі краківські мішалися що правда в спадкові й інші уособиці галицьких князів, однак 1) це було в середньовіччі всюди практиковане; 2) галицькі князі мішалися так само в уособиці польських князів і заходили зі своїми арміями аж на Шлезьк і в Великопольщу.

Неправда є також мовби Східна Галичина становила від 1340 р. інтегральну частку Польщі, натомість правда є, що від 1340–1349 Галичина була самостійна. Р. 1350 заключив польський король Казимір Великий з угорським королем Людовиком Великим трактат, в котрім він признав угорській династії право до Галичини як правній спадкоємниці вимертій 1340 р. галицькій династії князів Романовичів, а за це отримував Галичину в досмертне володіння. При помочі Угорщини Казимір нарешті заняв Галичину надавши їй повну автономію.

Від р. 1370 (від смерті Казимира Великого) була Галичина під зверхністю Угорщини на основі згаданого трактату й була адміністрована окремих автономних князів, та аж 1387 р. Ядвіга королева польська користаючи з замішань на Угорщині, безправно зайняла Галичину й прилучила її до Польщі. Угорщина зайнята турецькими війнами й дуже ослаблена протестувала даремне, бо війни починати не могла. Так лишилася Галичина аж до 1772 р. при Польщі, завше як автономне Руське воевідство.

Зайняття Галичини Габсбургами 1772, наступило на основі прав угорської корони до Галичини як ревіндикація. Так зв. “одноцільність Галичини” під Австрією означала тільки адміністраційне сполучення дійсної Галичини (Східної й Середньої Галичини) з частинами краківського й сандомірського воевідства в одній австрійській провінції Галичині. Цю шутчну а неправну цілість удержували польські міродайнні чинники всіми способами, – головно інтрансігентною ультральояльністю супроти Габсбургів, виставляючи себе австрійськими патріотами а Українців русофільськими зрадниками. Мимо цього Австрія 1848–1860 поділила Галичину на дві частини. В юрисдикції цей поділ полишився аж до розпаду Австрії, 1918 р. Одноцільність адміністрації й Союму удержано проти волі українського народу, щоби “льояльними” Поляками парализувати “русофільських ірредентистів” себто Українців!

Залишення Галичини при Польщі не було би отже продовженням “стану усвяченого століттями історії,” як каже п. Ашкеназе, але санкціонуванням нечуваного в історії культурних народів насильства меншости народу над більшістю автохтонного народу Східної Галичини, та український нарід Східної Галичини вірить; що великі держави антанти не повторять злочинної політики Австрії, але увільнять сей край від польського ярма.

4. В дальших виводах намагається п. польський делегат оборонювати польські окупаційні влади, покликуючись на циркулярі: генерального делегата польського правительства у Львові з 25. мая 1919, коли еше Польша не мала окупаційної влади у Східній Галичині, як також на проклямації польського правительства з р. 1920, коли Польша була загрожена більшевицькою інвазією, але отсі злудні слова доказують тільки польські приречення в її нещастю, — без фактів!

Та навіть в тих хитрих польських словах без змісту відзивається польське правительство ніби до українського населення Східної Галичини, але прозиваючи його “Рутенцями”, бо в Польщі панує така свобода, що вона брутально хоче диктувати, якої хто має бути нації і як він має називатися, та Українцям в консеквенції польської свободолобної політики навіть не вільно у Східній Галичині називатися Українцями!

5. Українські урядники у Східній Галичині мали право і хотіли, не зважаючи на польську окупацію, лишитися на своїх становищах, але польська окупаційна влада безправно їх всіх поусувала та відтак розпорядила нове виїмкове припинання українських урядників до служби, тероризуючи їх безправним жаданням припинання горожанства польської держави, наслідком чого одна часть українських урядників під грозою голодової смерти обняла службу а друга часть о голоді і холоді коротає своє життя у Східній Галичині, без становища або найшла з конечности службу в інших

держав: Чехо-Словакії, Австрії та Югославії. Так свобідно живеться українським урядникам у Східній Галичині під польською окупацією!

6. Та п. Ашкеназе дозволив собі заявити в справі переслідування греко-української церкви у Східній Галичині, що така церква не існує! Для відпертя отсего бистроумного твердження польського ученого вистарчить покликатися на відручне письмо Папи римського Венедикта XV, дане у Ватикані, 24. лютого 1921, в котрім голова Католицької Церкви звертається до Високодостойного Андрія Шептицького як “греко-українського” архієпископа у Львові, а голова Католицької Церкви мабуть більше заслугує на правду і знання справ Католицької Церкви як п. Ашкеназе, що взагалі не є членом Католицької Церкви!

Отсе відручне письмо Папи римського стверджує також, що польська окупаційна влада у Східній Галичині не допустила навіть делегата папського о. Дженокія до Галичини, аби він на місці провірив переслідування греко-українського духовенства і тому Папа римський Венедикт XV. візвав до себе греко-українського архієпископа Андрія Шептицького та по вислуханню його звіту отворив в Римі з конечности окрему колегію для образування греко-українських богословів, так як польська окупаційна влада у Східній Галичині не допускає до отворення греко-української духовної семинарії у Львові, що за часів Австрії завсе була удержувана правительством і не зазнавала ніяких переслідувань!

Що більше п. польський делегат каже, що число українських священників інтернованих в тім періоді не перевищило кільканайцяти. В однім звіті з лютого 1920 до Його Ексцеленції Апостольського Нунція у Варшаві Арх. Раттіого, єпископи трьох українських єпархій в Галичині (Львів, Перемишль і Станиславів) післали виказ під заголовком: “Імена і адреси 498 гр.-кат. священників і монахів інтернованих Поляками.” Той спис — казали вони є неповний наслідом перепон теперішного положення.” Це факт знаний

всім у Львові, що в церкві духовного семінарія у Львові Поляки поставили кіно, яке там було через 3 місяці від жовтня 1919 до січня 1920. І це не є типічною клеветою, що деякі українські священники зістали палені Поляками! Їх імена є: о. Захар Підляшецький, 71-літний парох з Монастириск коло Бучача і о. Галібей, префект духовної семінарії в Станиславові.

Так виглядає свобода віри під польською окупаційною владою у Східній Галичині і так представляється ученість як також правдомовність делегатів польського правительства, що досі йшли тільки “ложю” і надуживали авторитету великих держав антанти до своїх погубних плянів в справі Східної Галичини.

7. Справа нищення української преси польськими окупаційними властями у Східній Галичині зістала вже представлена Високій Раді в нашій ноті з 21. січня ц. р., а п. польський делегат подає, що тепер у Львові виходять лиш три українські часописи, з котрих “Рідний Край” і “Обнова” є видавані польським урядом для пропаганди прилучення Східної Галичини до Польщі і тому тих часописів ніхто не читає з поміж Українців, так як ціле українське населення Східної Галичини є безглядно противне всякій думці прилучення Східної Галичини до Польщі, так що остає “Український Вістник” як одинокий незалежний український дневник.

А твердження п. польського делегата, мов би у Східній Галичині запроваджено превентивну цензуру для польської і української преси та лиш дотично воєнних звідомлювань, є ноторійно неправдиве, бож у Східній Галичині майжи від року нема ніякої війни а одинокий незалежний український дневник “Український Вістник”, що зачав виходити в місяці січні ц. р. у Львові, раз по разу конфіскує польська окупаційна влада та не за якісь воєнні звідомлення, бо цих нема, але за всяке підношення домагань українського народу, та це дійшло до того степення, що польська цензура недопу-

сила навіть до оголошення в українській пресі: постанови Ради Союзу Народів в Парижі з 23. лютого ц.р., кваліфікуючи дотичний комунікат як злочин головної зради проти польської держави!

Отсе значить свобода української преси під польською окупацією у Східній Галичині, супроти дійсної свободи, яку має тут тільки польська преса!

8. Далі оповідає п. Ашкеназе про “теоретичне” (!) побирання податків у Східній Галичині, хоч населення цієї території екзекуціями змушуване до дійсного плачення податків для польського державного скарбу та очевидно перебирає він міру при означуванні неправдивого ключа податкового що до польського і українського населення (74 і 26), бо зовсім призабув на своїх коннаціоналів: Жидів у Східній Галичині, котрі безперечно платять значний процент податків, — так що належить дивуватися як може делегат правительства до Союзу Народів підсувати Високій Раді так легкодушні (“фальшиві”) утвердження.

А що до всяких безправних реквізицій і контрибуцій, немилосердно стяганих польською окупаційною владою з українського населення Східної Галичини, то признає п. польський делегат, — що розпорядженням польської Ради оборони держави з 25. серпня 1920, установлено “таксу”, якою обложено також населення Східної Галичини з деякими полекшами, яких розуміється не респектує польська окупаційна влада у Східній Галичині. Такі военні контрибуції, хочби у формі “такс” за увільнення від довільного забирання майна населення може собі Польща накладати на своїй державній території, але не вільно їй цього робити на території Східної Галичини, що лежить поза границями Польщі та суверенним правом належить до великих держав антанті. А отсі держави не призволили Польщі розпочинати війну з Совітською Росією (1920 р.) та Польща не провадила тої війни в інтересі Східної Галичини, але в своїм змагання до забору чужих земель. Тому Східна Галичина

не має ніякого обов'язку ратувати крахуючу Польщу, а самовільне побирання такс контрибуційних від населення Східної Галичини являється безправним порушенням міжнародного становища сеї території.

9. Справа поширювання обов'язку військової служби на Українців і Жидів у Східній Галичині не є “клеветою”, як це дозволив собі сказати п. польський делегат, але твердою дійсністю, як це впрочім посередно признає той сам п. делегат в долученій до його письма прилозі “Про обов'язок військової служби” і тому нема потреби тут bliще вияснювати отсю справу, так як наші протести в цій справі осягнули свою ціль.

10. Вкінці, згадує п. польський делегат про плян польського спису населення (конскрипції) у Східній Галичині та жалує, що воєнні обставини перепинили переведення загального спису людности і ніби дивується, чому українське населення противиться отсему, щоби польська окупаційна влада у Східній Галичині перепроводжувала загальний спис населення, коли це робиться у всіх культурних державах світа.

На се належить відповісти, що ціле українське населення Східної Галичини противне є цьому, — бо польська окупаційна влада у Східній Галичині не має права виступати наче державна влада у Східній Галичині і переводити тут державний акт спису населення цієї території, що не належить до Польщі; — бо ніхто з Українців Східної Галичини не має довіря до польського окупаційного режиму а кождий Українець є переконаний, що польські окупаційні влади у своїм шовінізмі і імперіялізмі перевели би спис населення у Східній Галичині несправедливо і зовсім фальшиво, отже некультурно, та всякими способами терору і насильства наразили би населення цього нещасного краю на еще більші муки і терпіння, — а що еще важніше, що польська окупаційна влада плянує при конскрипції населення вставити рубрику про державне горожанство (розуміється не східно-

галицьке, але польське!?), аби в той підступний спосіб скрито перевести фальшивий плебісцит проти волі населення Східної Галичини і проти інтенцій великих держав антан-ти. Тому список державний населення Східної Галичини може перевести лиш самостійна галицька держава під протекторатом великих держав антан-ти, а ніколи Польща!

Висока Радо!

Предкладаючи іменем Української Національної Ради Східної Галичини отсю відповідь на головні точки піднесені п. польським делегатом, Високій Раді до ласкавого розваження перед остаточним вирішенням державного становища Східної Галичини, вважаю за вказане заявити, що все українське населення Східної Галичини, та з ним жидівське населення як також значна частина поміркованого польського населення Східної Галичини, як група партійна польського посла міста Львова п. Ернеста Т. Брайтера, котрого поклик в прилозі долучуємо, бажають передусім негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини, аби не допустити до національної, соціальної і економічної катастрофи у цім війнами так тяжко знищенім краю, що тільки державною самостійністю та нейтральністю і свободою всіх своїх горожан стане мирно відбудовуватися і буде заборолом мира на Сході Європи.

Східна Галичина, що своєю територією (55.330 км²) і числом населення (5,450.000 мешканців) як також скарбами природи (як нафта, сіль, калі, вуголь, плідна земля і ліси) та соціальними відносинами, котрі основуються на дуже значно переважаючим хліборобським населенню, привязанім до рідної землі і недоступнім до комуністичних переворотів, має всі кваліфікації до державної незалежності та ніколи не визискувана ані не переслідувана є в силі сама підвестись із занепаду до повного розвою і станути безпечним осередком до консолідації давньої російської України, коли буде визнана великими державами антан-ти як свобод-

на галицька держава (Швайцарія Сходу), що запоручує рівні права всім своїм горожанам без різниці національностей.

З отсих причин Українська Національна Рада Східної Галичини просить Високу Раду, приступити до усунення польської окупації зі Східної Галичини як вельми шкідливої життєвим інтересам населення сеї території як також змаганням великих держав антанті до привернення світового мира і справедливости та свободи для всіх націй, та рівночасно визнати Східну Галичину незалежною державою і видати вказані розпорядження до зорганізованя галицької держави під протекторатом великих держав антанті, або якої иншої усоюзненої держави з виключенням Польщі, так як Польща сама є взагалі несконсолідованою державою; і виказала своїм окупаційним режимом цілковиту нездатність до справедливого і культурного уладження правних відносин у Східній Галичині, та провадила би далі свою ворожу екстермінаційну політику проти українського населення сеї території аж до оконечної його заглади.

Відень, 18. квітня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Західно-Української Народної Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310.
Рукопис. Оригінал.

№ 180

**ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ДО УПРАВ УКРАЇНСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ, РЕДАКЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ
ЧАСОПИСІВ І ВСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО
ГРОМАДЯНСТВА США І КАНАДИ ІЗ ЗАКЛИКОМ
ПРО ДОПОМОГУ В БОРОТБІ З ОКУПАЦІЙНИМ
РЕЖИМОМ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ**

20 квітня 1921 р.

До

**Світлих Управ Українських Організацій,
Хвальних Редакцій українських часописів і всего
українського Громадянства в Зєдинених Державах
Північної Америки і Канади.**

Допомога політична і матеріальна, яку Ви Дорогі Земляки і Землячки в останних часах оказали для Ваших Братів і Сестер Вашої давньої Вітчизни, що тепер стогне в поневольнім ярмі польського наїзника, — викликала в нашім героїським галицько-українським народі, його народнім парляменті, “Українській Національній Раді” та його галицькім Уряді: почування для Вас всіх щирої і сердечної вдяки.

Ваша матеріальна допомога в найтяжших часах переслідування, мучення і катовання віковічним польським ворогом нашого українського населення, піддержала Ваших Братів і Сестер у старім краю і Вони ворогови не піддалися.

А знов Ваша політична допомога, яку Ви подали Вашими рішучими жаданнями, зверненими до провідних мужів держав Антанти і Союзу Народів, якими Ви домагаєтесь усунення польської безправної окупації з території Східної Галичини та визнання державної самостійности Галицької Рєпублики, причинилась багато в заходах нашого Галиць-

ко-українського Уряду, що ізза ворожого наїзду на нашу Вітчину, опустив територію рідної Країни і перенісся на чужину, щоб звідси все можливе вчинити для ратунку й визволення нашої дорогої Вітчини.

Ваша політична акція причинилася до того, що вкінці рушила закаменіла совість дипломатів держав Антанти, які дали свого часу дозвіл польському наїзникови окупувати територію Східної Галичини а тим самим створити пекло мук для українського галицького населення. Ваша політична допомога причинилася до отсего, що сьогодні цивілізований світ звернув свою увагу на той нечуваний в історії морд, якого dokonує польський наїзник над нашим населенням в краю та прихилила опінію культурного світа для нашої справедливої справи.

Але останнє слово провідних мужів держав Антанти в справі визволення галицького українського народу з кіхтів польського хижака ще не впало!

Тому просимо Вас, Дорогі Земляки і Землячки, поведіть Вашу акцію ще енергічнійше, — піднесіть Ваш голос протесту ще сильнійше та домагайтеся негайного визволення Ваших Братів і Сестер з ляцької неволі та визнання державної самостійности ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛИКИ!

Піддержка Ваша нашій Вітчині і її легальному Урядови конечна і негайна!

Відень, дня 20. квітня 1921.

підпис

(Е. Петрушевич)

Президент Української Національної Ради
Західної Української Республіки (Галичини).

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301.
Машинопис. Оригінал.

№ 181
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ
УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
В ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

21 квітня 1921 р.

Ч. 1051/21.

До
Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делегації ЗУНР, на Мирову Конференцію
В
Льондоні.

Наш Уряд одержує відомість, що Найвисша Рада збирається на свої засідання вже 1. мая с. р.

Після донесень польської преси з Парижа, на дневнім порядку поставлена між іншими також справа Східної Галичини.

Тому прошу Вас, докладно сю інформацію перевірити в доступних Вам міродайних кругах, та мене завчасу повідомити.

Відповідь нашого Уряду на протестуючу ноту п. Ашке-нази, вислав я вже п. Петрушевичеви до Парижа, до негайного вручення Раді Амбасадорів, — а копію нашої відповіді посилаю також Секретаріатови Союзу Народів.

Тепер працюю над проектом конституції для Галицької Республіки — і сподіюся за тиждень Вам вислати.

№ 182
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ
УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
В ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

23 квітня 1921 р.

Ч. 1058/21.

До

Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делегації ЗУНР

в

Льондоні.

Вчера, 22. квітня с. р. вислав я прилоги до відповіді нашого Уряду на протестуючу ноту п. АШКЕНАЗИ до Парижа на руки п. А. Петрушевича, до передачі Раді Амбасадорів (саму ноту вислав я ще 18. квітня с. р.).

Сьогодні другий примірник ноти з прилогами висилаю до Генерального Секретаріату Союзу Народів.

Наші заходи, щоби відіхала польсько-жидівська депутація до держав антанті перед остаточним вирішенням нашої справи, дійшли до того висліду, що посол Брайтер, видав як Вам відомо відозву до польського населення у Східній Галичині — та є готовий кожної хвили поїхати до держав антанті, щоби іменем своєї партійної групи заявити, що нам потрібне.

Жидівські організації (делегатія жидівської східно-галицької Національної Ради) заявили, що вони не можуть на зверх маніфестуватися, аби не викликати нових погромів зі

сторони Польщі, але одобрюючи в цілості наше становище в справі інтернаціоналізації Східної Галичини, уважають отсю розвязку за однукову вказану і корисну для Жидів. Вони інформують і дальше будуть інформувати жидівську суспільність в краю, щоби приняла отсе становище за своє та з Поляками не входила в ніякий політичний контакт.

Відносно заграниці, то вони в тім напрямі працюють у держав антанти і будуть ту працю продовжати через своїх мужів довіря.

На доказ своїх звязків предложили мені копію протестуючої ноти п. АШКЕНАЗИ, яку вони також одержали, а кромі того копію супровідного письма Генерального Секретаря Союза Народів до Ради Амбасадорів, якої ми не мали.

При тім заявили вони, що у них найсильніші звязки є в Америці і Англії і тому було би вказаним, щоби Ви перевірили справу у звісного Вам Луціяна ВОЛЬФА, тим більше, що як довідуюся, коло него заходиться тепер дуже п. Падеревський.

Прийміть щирі поздоровлення і заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 23 квітня 1921.

Печатка

Підпис

(Кость Левицький)

Уповновласнений Уряду для Справ
Закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304.
Машинопис. Оригінал.

№ 183
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ
УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ
НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
В ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

28 квітня 1921 р.

Ч. 1071/21.

До

Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делегації З.У.Н.Р.

в

Лондоні.

Потверджую відбір листів з дати 22 і 25. квітня с. р. як також депеші.

Дякую Вам за надіслані в них інформації.

На Ваше жадання пересилаю ноту нашого Уряду, яка є відповіддю на протестуючу ноту п. Ашкеназе, до ласкавого внесення.

Окремим листом висилаю Вам український текст тоїж ноти як також проєкт організації інтернаціоналізованої Галицької Републики до ужитку при конференціях, щоби міродайні круги ближче познайомилися з нашим становищем і домаганням.

Там вони знайдуть також відповідь, чому ми домагаємо висилки антантської Комісії.

Прошу ласкаво розважити, чи є доцільним ставити нашу справу в звязку з питанням Горішної Сілезії.

В справі брошури про польські жорстокости звернувся Президент д-р Петрушевич до д-ра Назарука.

Ми вдоволені з Президентом, що первісні інформації про негайне уступлення Керра, не здійснилися, та очевидно ніко-

го не винуємо, що нас вчасно повідомлено про першу відомість.

Бажаючи Вам Веселих Свят та найкращих успіхів у Вашій праці — остаю з щирим поздоровленням та належною пошаною.

Відень, 28. квітня 1921.

Печатка

Підпис (Кость Левицький)
Уповновашений Уряду для Справ
Закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304.
Машинопис. Оригінал.

№ 184

ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ – ПРОЕКТ КОНСТИТУЦІЇ, ПІДГОТОВЛЕНИЙ УПОВНОВАЖЕНИМ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕМ ЛЕВИЦЬКИМ І НАДІСЛАНИЙ ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ У ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ДЛЯ ПЕРЕДАЧІ ЙОГО ЛЛОЙД ДЖОРДЖУ

28 квітня 1921 р.*

THE PRINCIPLES OF THE POLITICAL ORGANISATION OF THE GALICIAN REPUBLIC.*

I. SOVEREIGNTY OF STATE.

Art. 1. The *Republic of Galicia* is an independent and sovereign State. All the rights of sovereignty in that State belong to its citizens as a whole.

* Дата супровідного листа.

II. TERRITORY OF THE STATE.

Art. 2. The territory of the Republic of Galicia is limited on the North, East and South by the frontiers of the late Austrian province of Galicia, and covering the Ukrainian ethnic territory, extends on the West as far as Peremyshl, in such a way, that its western frontier, as far as *Sanok*, is formed by the river *San* and the Lupkow Railway line together with the limitrophic Lemko region, which belongs to the territory of the Republic of Galicia.

The territory of the Republic of Galicia also includes those Ukrainian ethnic territories which will be assigned to it by the Principal Allied Powers.

III. NATIONALITIES OF STATE.

Art. 3. In Eastern Galicia the following nationalities are recognised as principal: Ukrainian, Polish and Jewish. They enjoy equal rights in the sphere of public life. Other nationalities in the State represent national minorities, which are assured of their rights and protection by the Constitution.

IV. FORM OF GOVERNMENT.

The Republic of Galicia is a legal State possessing a republican form of Government. Its object is, in general, both the moral and economic welfare of its citizens. On this basis rests the organisation of the State.

V. GENERAL RIGHTS OF CITIZENS.

Art. 5. The Republic of Galicia assures to its citizens the following rights:

1. The general right of citizenship in the Galician State.

Until the question of the Nationality of the Republic of Galicia is settled by way of legislation, the right of citizenship

in the Republic of Galicia shall be enjoyed by those persons, who upon the territory of that State have obtained the right of citizenship by virtue of the laws in force in that territory on November 1st, 1918; further, both legitimate and natural children born after November 1st, 1918, of those citizens and alien females, who after November 1st, 1918, have entered into legal marriage with men, possessing on November 1st, 1918, the right of citizenship upon the territory of that State.

2. All citizens are equal before the State and its laws.

3. All public functions are accessible to all the citizens.

4. Every citizen of the State has the right of free choice of residence and of the disposal of his possessions.

5. Every citizen has, subject to the observance of general conditions, the right of freedom of work upon the territory of the State, as well as the right of a choice of profession and professional training.

6. Every restriction of a citizens' personal liberty is unlawful. Consequently, every form of slavery, every kind of forcible work and every kind of tribute in favor of individuals or corporations is prohibited in the State. Obligatory supply of work in favor of the State is admissible only if subject to special stipulations of its respective laws. The arrest of a citizen by public authorities can take place only in such instances as are foreseen by the law.

7. The right of inviolability of residence is guaranteed. Domiciliary searches by public authorities cannot be made except in cases foreseen by the law.

8. Privacy of letters and other correspondence is inviolable. Neither letters nor other correspondence may be seized, except by public authorities in case of lawful arrest or in case

of domiciliary search in war time or under warrant of Tribunal of Justice in conformity with existing provisions of law.

9. Citizens have the right of organising meetings and forming associations. The exercise of these rights will be regulated by special legislation.

10. Every citizen has the right of expressing in public his opinions, by speech, writing, print or of representing them by pictures within the provisions of the law. The Press cannot be subject either to censure or be fettered by any system of concessions. Postal transmission cannot be refused to papers published in the country.

11. Every citizen shall enjoy full rights of liberty of conscience, and the exercise of political rights by citizens is not subject to their creed; at the same time neither the political rights nor the obligations of any citizen are curtailed in any way by his religious denomination.

No citizen shall be forced to contribute (tithe) toward the institutions and requirements of another denomination.

Citizens of the same religious denomination form a distinct and autonomous unit in the internal matters of their denomination, controlling their institutions, funds and capital devoted to denominational objects and charitable work; notwithstanding the public legal status of these denominational bodies they are subject nevertheless to the general laws of the State.

12. All instruction is free provided it does not menace the existence of the State nor interfere with the attainment of its objects.

Every citizen of the State is entitled to education in the elementary schools, secondary (also lyceums and professional) schools, as well as University and higher schools.

Elementary education is obligatory.

Every citizen has the right of establishing educational institutions, provided he establishes them in a legitimate way and proves his competence in this matter.

The supreme control of the school teaching and the supervision of all the schools and institutions belongs to the State.

Private instruction is not subject to any restriction.

VI. STATE DIET.

Art. 6. The legislative powers of the Republic of Galicia are exercised by the whole population through its representatives elected in accordance with universal, equal, direct, secret and proportional suffrage without sex distinction. The representatives form the State Diet of the Republic of Galicia and all the citizens of the country are subject to its laws.

Art. 7. The Competence of the State Diet in its capacity of the legislative Assembly, extends over all questions pertaining to the State, its territories, and its citizens; questions of Treaties with Foreign States and ratification of decisions on war and peace are equally within its competence.

Art. 8. The State Diet expresses also the wishes of the people by its declarations and exercises the right of control over the whole administration of the country.

Art. 9. Elections of Deputies to the State Diet take place every 5th year on the principle of national lists, notably each of the nationalities (Ukrainian, Polish and Jewish) vote separately for their Deputies while the national minorities vote together. The numerical assessment of the deputies' seats amongst the nationalities is regulated by the Electoral Law

on the basis of the numerical force of each nationality in regard to the total population of the State.

Art. 10. The State Diet, duly elected, elects from amongst the Deputies the President of the Diet and four Vice-Presidents. The President of the State Diet shall be of Ukrainian nationality and at least one of the Vice-Presidents shall be of Polish and one of Jewish nationality.

VII. PRESIDENT OF STATE.

Art. 11. At the head of the Republic of Galicia stands the President elected by the whole population of the Galician State for a period of 6 years in accordance with the special electoral law, based on the principle of the universal, equal, direct, secret suffrage without sex distinction.

Art. 12. The President of the Republic, assuming after his election the power conferred upon him by the people, takes, at the Diet, before its President, a solemn oath, to the effect, that he will fulfil the supreme duty entrusted to him, conscientiously, devotedly and in accordance with the sovereign wishes of the nation, as laid down by the laws of the State.

Art. 13. The President of the Republic of Galicia represents the State and governs in the spirit of the existing laws.

He appoints ministers, the number of whom is fixed by the State Diet, accepts their resignation or dismisses them from their offices. He is Commander-in-Chief of the Army, appoints commanders and military chiefs as well as army officers, concludes treaties with other States with the consent of the Diet and decides with the Council of Ministers in the matter of Peace or War but is bound to submit such a decision without delay for ratification by the State Diet.

Art. 14. The President of the Republic of Galicia convenes the State Diet, prorogues or dissolves it. He sanctions the laws enacted by the State Diet.

His decision, either approbation or refusal, must take place within 30 days from the presentation of the law enacted by the State Diet for his sanction. Should the sanction be refused, the Act is without delay returned to be discussed by the State Diet and if two thirds of valid votes at the State Diet are in favour of, substantially, the same Act, then the law passed acquires validity without the sanction of the President.

Art. 15. To the President of the Republic belongs the right of appointing the high Functionaries of State. Appointment of subordinate officials belongs to respective Ministers.

Art. 16. The President of the Republic has the right of abolishing proceedings in the Criminal Court, reduce the penalty or grant total reprieve.

Art. 17. The President of the Republic signs all the Acts of State, which have to be countersigned by the responsible Minister.

VIII. MINISTRY OF STATE.

Art. 18. The President of the Republic carries out, through the intermediary of responsible Ministers and their subordinate officials, the wishes of the whole people, as manifested by the laws.

The State ministry controls all the State services, puts into operation the laws enacted by the State Diet and issues Orders-in-Council concerning the execution of the laws.

Art. 19. The Ministry of State consists of the President of the Council of Ministers and of the Ministers of the various Departments, the number of whom is fixed by the State Diet.

Art. 20. The President of the Council and the State Ministers are appointed, by the President of the Republic and take an oath in his presence to carry out the provisions of the State Law conscientiously and to protect the general welfare of the citizens.

Art. 21. The President of the Council and all the State Ministers are responsible to the State Diet for all the acts appertaining to the performance of their functions; in case of failure in the discharge of their lawful duties or violation of the law they can be summoned before a special tribunal at the suggestion of the State Diet supported by two thirds of deputies, provided that more than one half of them is present.

IX. RIGHTS OF NATIONALITIES.

Art 22. Both the elementary and secondary schools have to be organised, according to the needs, separately, of each of the three principal nationalities and teaching in those schools is given in the mother tongue of the pupils.

Citizens of national minorities can follow the curriculum in all the schools, according to their own wishes. As far as possible, elementary and secondary schools for national minorities, according to needs, shall be organised.

The Statute of Universities and other institutions of High Studies, which are accessible to everybody, are subject to special legislation.

Art. 23. Ukrainian is the official language of internal service of all the authorities in the Republic of Galicia.

The official languages both for oral and written intercourse between the State Authorities and the population of the Republic of Galicia are: Ukrainian, Polish and Jewish. Citizens, corporations and institutions shall receive from the

State Authorities and the Government replies to their communications written in Ukrainian, Polish or Jewish, in the same language as used by them in the communication.

The first paragraph of this article does not prejudice in any way the rights of autonomous authorities who shall be at liberty to adopt for their own internal use another official language, viz.: Polish or Jewish.

Art. 24. Official debates shall be conducted and minutes drawn up in one of the languages mentioned according to the nationality of the parties in question.

Art. 25. The laws, Orders in Council and official notices shall be promulgated in all the three languages named.

Art. 26. Within the bounds of possibility and according to actual needs, the languages of national minorities shall be respected.

Art. 27. The appointment of members of the State Ministry takes place according to proportional system i. e. shall be based upon the numerical strength of nationalities in relation to the total number of the State population.

Art. 28. Likewise, in the distribution of all the other public offices the numerical proportion of various nationalities in the State has to be taken into consideration.

Art. 29. Only citizens possessing perfect command of at least two of the languages recognised in the State can be appointed officials or employees of the Republic of Galicia.

All the officials and employees of State take an oath of allegiance to the Republic of Galicia and undertake to fulfil conscientiously the duties devolving upon them by the laws.

X. JUSTICE.

Art. 30. All justice in the State is exercised in the name of the Republic of Galicia.

Verdicts and sentences are pronounced in the name of the Republic of Galicia.

Art. 31. Judges in the exercise of their functions are sovereign and independent.

Tribunals have no right of examining the validity of laws legally promulgated, but have the right of decision concerning the validity of Orders-in-Council, in the course of instances foreseen by the law.

Art. 32. Proceedings both in civil and criminal courts are oral and public.

Art. 33. The State and its officers of justice, can be prosecuted before the tribunals in the case of any infringement of law by its functionaries in the execution of their duties.

This procedure shall be regulated by special legislation.

XI. ADMINISTRATION.

Art. 34. The Execution of the Administrative Law belongs to administrative Authorities.

These authorities are obliged to observe in their functions the existing laws and are not subject to any order or instruction which is not consistent with the provisions of the law.

Art. 35. The organisation and competence both of the administrative Authorities of State and of the Autonomous Authorities shall be defined by special legislation.

Art. 36. The administrative functionaries of the State can be prosecuted before the Tribunals, in case of any infringement of laws by them in the performance of their functions.

This procedure shall be regulated by special legislation.

Art. 37. The final decision as to citizens' complaints in the matter of the violation of political rights, guaranteed by the State constitution, shall be pronounced in the last resort by

the Administrative Tribunal, after all the other administrative stages have been passed.

XII. ARMY.

Art. 38. The Republic of Galicia maintains for the purpose of defence of State and its frontiers a regular army, reinforceable in case of necessity on the basis of compulsory military service.

In cases when public security or order in the State is menaced, various units of that army can be employed by order of the President of the Republic to restore peace and order in the country.

INTERIM PROVISIONS ON THE FORMATION OF THE INDEPENDENT GALICIAN REPUBLIC.

Art. 39. In order to put into operation the decisions of the Principal Allied and Associated Powers in the matter of the formation of the Independent Galician State in accordance with the Statute drawn up as above, an Inter-Allied Commission for the State of Galicia shall be appointed, containing representatives appointed by each of the Principal Allied Powers.

Art. 40. In order to realise the object defined hereby and to give the local population a chance of co-operation, the commission, constituted as above, shall create a Council of Administration, consisting of seven representatives delegated by the Ukrainian National Council of East Galicia on behalf of the Ukrainian population, three representatives delegated by the Central Polish Political Organisation on behalf of the Polish population, and two representatives delegated by the Central Jewish political organisation on behalf of the Jewish population.

The Council of Administration remains under the protectorate of the Inter-Allied Commission for the State of Galicia.

Art. 41. The Inter-Allied Commission for the State of Galicia shall hand over to the Council of Administration all the political and military power in the Republic of Galicia. The Council shall acquire by this fact the right to appoint its functionaries, to take over control of the State funds and to collect taxes; it will also possess the right of effecting arrests, either through local organisations of security or with the assistance of military forces organised by the population of the country.

Art. 42. The rights and duties of the Council are as follows:

a) To provide, from the date of its accession to power, at the very latest within three months, for the election of the State Diet, foreseen by the present Statute.

b) To provide within the period of the next six weeks following, for the election of the first President, foreseen in the same Statute.

c) To convene at the very latest within 14 days after the election of the President of the Republic, the State Diet for its first session under the presidency of the oldest Deputy, during which time the President shall take his Oath of Office in accordance with the provisions of the present Statute.

Immediately after the oath having been taken by the President and the announcement having been made of the formation of a “State Ministry”, the Council of Administration shall remit its full powers into the hands of the Inter-Allied Commission for the Galician State and shall hand over the Administration together with the funds of State, to the President, after which step its task shall be accomplished.

№ 185
**ПРОТОКОЛ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАСІДАННЯ
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО
КОМІТЕТУ У ВІДНІ**

30 квітня 1921 р.

Протокол.

Квітня, 30 дня 1921 року. Нижче підписані особи, обмірковавши українські справи в зв'язку з сучасним моментом, ухвалили:

Приступити до об'єднання усіх державномислящих елементів українського громадянства; справу сего об'єднання має перевести Комітет з найбільш впливових серед українського громадянства осіб; ця організація має назву “Український Національно-політичний Комітет”.

Комітет організується на платформі:

1. Суверенна Українська Республіка.
2. Орієнтація на Держави Антанги: “Франко-Польсько-Український міждержавний Союз”, політичний, мілітарний економічний.
3. Союз з окраїнними державами, що повстали і повстануть на території бувшої Росії (Дон, Кубань, Білорусь et cetera...).
4. Парламентаризм, боротьба з московськими большевиками і большевизмом взагалі.
5. Консолідація всіх державно-мислящих елементів України.
6. Амністія всім, що в той чи інший спосіб приймали участь в горожанській війні.
7. Допомога українській еміграції.

В склад “Українського Національно-Політичного Комітета” окрім нижчепідписаних ініціаторів, мають бути запрошені особи: сенатор С. П. Шелухін, д-р І. Липа, інж.-мех. Кобза, адвокат М. Корчинський, інж.-мех. Коллард,

інж.-агр. Є. Архипенко, генерал Омельянович-Павленко і проф. Антонович.

До праці притягнути видатніші українські сили по важніших центрах Європи.

Увага. Платформа має бути розглянута і усталена при закінченні справи організації Комітета.

Комітет має свій орган.

Комітет починає функціонувати, коли ініціативна група скінчить організаційну працю і матиме належні для нормального функціонування средства.

Головою ініціативної групи є д-р Михайло Кривецький
Члени ініціативної групи

М. Кривецький

Андреевський

ген. Греков

інж. Ол. Макаренко

На протоколі зроблена приписка С. Шелухіна після переговорів з ним ініціативної групи:

“Не предрішаючи питання про свій вступ в Комітет, сим заявляю, що з вище вказаними я згоджуюсь; працю в тім напрямку вважаю потрібною.

С. Шелухін, 22 мая 1921 року.”

З оригіналом згідно: **М. Кривецький**

№ 186
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З ДОДАТКОМ “ОСНОВ
ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ”

30 квітня 1921 р.

До
Високої Ради Амбасадорів
в
П а р и ж і . .

В нашій ноті з 18. квітня с. р.* представила Українська Національна Рада Східної Галичини до відома Високій Раді, свою відповідь на помічення польського Делегата до Союзу Народів, в справі невиносимих життєвих обставин населення Східної Галичини під польським окупаційним режимом.

Та в тій відповіді звернула Українська Національна Рада Східної Галичини увагу Високої Ради на конечну потребу, в найкоротшій часі усунути польську окупаційну владу зі Східної Галичини та згідно з принципом самовизначення народів приступити до визнання цієї території як незалежної держави, що запоручує рівні права всім своїм горожанам без різниці народностей і користуючись охороною великих держав антанти буде всілі причинитися до консолідації міжнародних відносин на Сході Європи.

В цілі переведення сеї справи маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини предложити Високій Раді до ласкавого розваження і вирішення залучений тут проект державної організації Галицької Републики.

* Див. документ № 179 від 18 квітня 1921 р.

Отсей проект має на меті, положити кінець теперішнім аномальним і безправним відносинам у Східній Галичині: одиноким доцільним способом створення на сій території дійсно свобідної держави по думці бажань всего населення Східної Галичини з виємом малої части Поляків. Галицька Републіка буде всилі самостійно уладитись і дійти із занепаду до добробиту, коли перестане бути тереном воєнних операцій як також економічної експльоатації своїх сусідів.

А визволенням Східної Галичини з анексійного вікового спору між Польщею а Росією, допоможуть великі держави антанти також до сконсолідовання державних відносин в Польщі і в Росії.

Всякі інші способи не можуть допровадити до санації міждержавних відносин, що витворились у Східній Галичині, бо Польща ані не переведе автономії Східної Галичини ані не додержить мандатового статута, але все буде насильно винищувати автохтонне українське населення, як це робить в останніх двох роках під оком великих держав антанти, і передше робила цілими століттями, а українське населення борючись за свою свободу буде іти струєю іріденти на шкоду Польщі, що буде приводом до вмішування інших держав і до воєнних кофліктів на Сході Европи.

Тому тільки статут незалежної Галицької Держави свобідних народів, наданий авторітетом великих держав антанти, є всилі доконати великого діла: мира і справедливости на розмежжю Сходу Европи, і такого вирішення справи вижидає Українська Національна Рада Східної Галичини від Високої Ради і великих держав антанти.

Відень, 30. квітня 1921.

Президент Української Національної Ради
Західної Української Народної Републіки
(Східної Галичини).

PRINCIPES DE L'ORGANISATION POLITIQUE) DS LA REPUBLIQUE GALICIENNE.

I. Souveraineté d'Etat.

Art. 1.

La République Galicienne est un Etat indépendant et souverain. Les droits de souveraineté dans cet Etat appartiennent à l'ensemble de ses citoyens.

Art. 2

Le territoire de la République Galicienne est borné au Nord, à l'Est et au sud par les frontières de l'ancienne province autrichienne de Galicie et s'étend à l'Ouest couvrant le territoire ethnographique ukrainien jusqu'à Przemysl (inclusivement) de telle sorte que jusqu'à Sianok, la rivière Sian forme la frontière occidentale et que la ligne du chemin de fer de Lupkow avec le pays limitrophe des Lemkes, appartiennent au territoire de la République Galicienne,

Feront aussi partie du territoire de la République Galicienne ces régions ethnographiques ukrainiennes qui lui seront accordées par les Principales Puissances Alliées.

III. Nationalités d'Etat.

Art. 3

En Galicie Orientale sont reconnues comme principales, les nationalités suivantes: Ukrainienne, Polonaise et Juive. Elles jouissent de. droite égale dans le domaine de la vie publique. Les autres nationalités dans l'Etat forment les minorités nationales qui sont assurées de leurs droits et protection par la Constitution.

IV. Forme du Gouvernement.

Art. 4

La République Galicienne est un Etat légal ayant une forme républicaine de Gouvernement. Son but est le bien-être général tant moral que matériel de ses citoyens, Sur ces bases doit s'appuyer l'organisation de l'Etat.

V. Les droits généraux des citoyens.

Art. 5

La République Galicienne assure a ses citoyens les droits suivants:

1/ Droit général do citoyen de l'Etat Galicien. Jusqu'au règlement de la question d'indîgénat de la République Galicienne par voie d'une loi, jouiront du droit de citoyen de la République Galicienne les personnes qui, sur le territoire de est Etat obtinrent le droit de citoyen selon les lois en vigueur dans ce territoire le 1er Novembre 1918. ensuite, les enfants légitimes et naturels de ses citoyens nés après le 1er Novembre 1918 et les étrangers du sexe féminin qui après le 1er Novembre 1918 ont contracté un mariage légal avec des hommes jouissant Je 1er Novembre du droit de citoyen but le territoire de cet Btat.

2/ Devant l'Etat et ses lois, tous les citoyens sont égaux.

3/ Toutes les fonctions publiques sont accessibles a tous les citoyens.

4/ Chaque citoyen de l'Etat' a le droit de libre séjour et de disposition de ses biens.

5/ Chaque citoyen, a sous réserve d'observer les condition! générales, le droit de la liberté do travail dans tout le territoire de l'Etat, ainsi que le droit de choisir son métier et' de s'y perfectionner.

6/ Toute restriction de la liberté personnelle des citoyens est interdite. Par ce fait, toute forme de l'esclavage, tout travail forcé et tout tribut en faveur de particulier ou de Sociétés sont défendus dans l'Etat. Les prestations obligatoires du travail en faveur de l'Etat, ne sont admissibles que sur la base des stipulations expresses des lois respectives. L'arrestation d'un citoyen par les organes publics ne peut avoir lieu que dans les cas prévus par la loi.

7/ Le droit d'inviolabilité du domicile est assuré. Les perquisitions domiciliaires par les organes publics ne peuvent avoir lieu que dans les cas prévus par la loi.

8/ Le secret des lettres et autres correspondances est inviolable. Les lettres et autres correspondances ne peuvent être saisies que par les organes publics dans le cas d'arrestation légale ou bien d'une perquisition domiciliaire en temps de guerre ou bien par l'ordre du tribunal de justice d'après les stipulations des lois en vigueur.

9/ Les citoyens ont le droit d'organiser des réunions et de fonder des associations, L'exercice de ces droits sera réglé par des lois spéciales.

10/ Tout citoyen a le droit d'énoncer en public ses pensées et ces convictions par la parole, l'écriture, l'imprimerie ou bien de les représenter par des images autant que le permettent les lois. La presse ne peut être soumise à la censure ni limitée par un système de concession. Le débit postal ne peut pas être retiré aux journaux édités dans le pays.

11/ Tout citoyen jouit du plein droit de liberté de conscience. La jouissance des droits politiques de citoyen n'est nullement conditionnée par sa croyance; les droits et devoirs politiques du citoyen ne peuvent cependant être limités d'aucune façon par sa religion.

Aucun citoyen ne peut être forcé à n'importe quelle prestation (dîme) au profit des institutions et des besoins d'une autre confession.

Les citoyens de la même confession forment une unité distincte et autonome dans les affaires intérieures de confession et qui gère elle-même les institutions, fondations et capitaux affectés aux buts confessionnels et aux œuvres de bienfaisance; pourtant, la situation juridique publique de ces unités confessionnelles est réglée par les lois générales d'Etat.

12/ Toute instruction est libre si elle ne menace pas l'existence de l'Etat et ne l'empêche pas de réaliser son but.

Tout citoyen de l'Etat a droit à l'instruction dans les écoles primaires, les écoles secondaires (aussi bien dans les écoles professionnelles) de même qu'à l'université et autres écoles supérieures.

L'instruction primaire est obligatoire.

Tout citoyen a le droit de former des institutions d'enseignement et d'éducation à condition qu'il démontre d'une manière légale sa capacité en la matière.

La direction suprême de l'enseignement scolaire et la surveillance de toutes les écoles et institutions appartiennent à l'Etat.

L'instruction privée n'est soumise à aucune restriction.

VI. Le Conseil d'Etat.

Art. 6

Le pouvoir législatif dans la République Galicienne est exercé par toute la population par l'entremise de ses représentants élue d'après le suffrage universel sans

distinction de sexe, égal, direct, secret et proportionnel. Cea représentante forment le Conseil d'Etat de la République Galicienne et tous les citoyens du pays sont soumis à ses lois.

Art. 7

A la compétence du Conseil d'Etat, en tant que corps législatif, appartiennent toutes les questions qui se rapportent à son territoire et à ses citoyens; lui appartiennent également les questions des traités avec les autres Etats et la ratification des décisions sur la guerre ou la paix.

Art. 8

Le Conseil d'Etat manifeste de même la volonté du peuple par des déclarations et exerce le droit de contrôle sur toute l'administration du pays.

Art. 9

Les élections des députés au Conseil d'Etat ont lieu pour une période de 5 ans d'après le principe des listes nationales, à savoir: les nationalités ukrainienne, polonaise et juive élisent leurs députés chacune séparément et les minorités nationales toutes ensemble.

La répartition numérique des mandats de députés entre les nationalités est réglée par la loi électorale sur la base de la force numérique de chaque nationalité par rapport au nombre total de la population de l'Etat.

Art. 10

Le Conseil d'Etat, une fois élu, élit lui-même, parmi les députés, le président du Conseil d'Etat et quatre vice-présidents. Le président du Conseil d'Etat doit être de nationalité ukrainienne. Au moins un vice-président doit être de nationalité polonaise et un de nationalité juive.

VII. Le Président de l'Etat.

Art. 11

A la tête de la République Galicienne se trouve le Président de l'Etat élu par toute la population de la République Galicienne pour une période de 6 ans d'après une loi électorale spéciale, selon le suffrage universel, sans distinction de sexe, égal, direct et secret.

Art. 12

Le Président de la République prend, après son élection, possession du pouvoir à lui conféré par le peuple et prête, au Conseil d'Etat, devant son Président, le serment solennel qu'il accomplira la charge suprême qui lui a été confiée, consciencieusement, avec dévouement et en accord avec la volonté souveraine de la nation manifestée par les lois de l'Etat.

Art. 13

Le Président de la République Galicienne représente l'Etat selon les lois en vigueur.

Il nomme les ministres dont le nombre est fixé par le Conseil d'Etat, il accepte la démission des ministres ou les démet de leurs fonctions; il est le Commandant en Chef de l'Armée, il nomme les commandants et les chefs militaires ainsi que les officiers de l'armée; il conclut les traités avec d'autres Etats avec le consentement du Conseil d'Etat et décide avec le Conseil des Ministres de la Paix et de la guerre mais il est tenu de présenter sans retard une telle décision à la ratification du Conseil d'Etat.

Art. 14

Le Président de la République Galicienne convoque le Conseil d'Etat, le renvoie ou le dissout. Il sanctionne les lois décrétées par le Conseil d'Etat.

Sa décision, soit approbative, soit désapprobative, doit avoir lieu pendant les 30 jours qui suivent la remise à la sanction de la loi votée par le Conseil d'Etat. Lorsque la sanction est refusée, la loi est renvoyée sans retard aux débats du Conseil d'Etat et lorsqu'au Conseil d'Etat les deux tiers des voix valides votent de nouveau la même loi, intégralement, alors la loi votée acquiert sans sanction sa validité.

Art. 15.

Au Président de la République appartient la nomination des Hauts Fonctionnaires d'Etat. La nomination des fonctionnaires subalternes appartient aux ministres respectifs.

Art. 16

Le Président de la République a le droit d'abolir un procès en cour criminelle, de réduire la peine et de gracier complètement.

Art. 17

Le Président de la République signe les actes d'Etat qui doivent être contresignés par le Ministre responsable.

VIII. La Ministère d'Etat.

Art. 18

Le Président de la République exécute, par l'intermédiaire des ministres responsables et des fonctionnaires subordonnés à eux, la volonté de tout le peuple, volonté manifestée par les lois.

Le Ministère d'Etat dirige tous les services de l'état, met en vigueur les lois votées par le Conseil d'Etat et émet des décrets concernant l'exécution des lois.

Art. 19

La Ministère d'Etat se compose du Président des Ministres et des Ministres pour les divers ressorts dont le nombre est fixé par le Conseil d'Etat.

Art. 20

Le Président des Ministres et les Ministres d'Etat sont nommés par le Président de la République et prêtent devant lui serment d'exécuter consciencieusement les lois de l'Etat et de défendre le bien général des citoyens.

Art. 21

Le Président des Ministres et tous les Ministres d'Etat sont responsables devant le Conseil d'Etat pour tous les actes concernant l'exercice de leurs fonctions. Dans le cas d'omission dans leurs devoirs légaux ou bien de violation des lois, ils peuvent être traduits devant un tribunal spécial sur la proposition du Conseil d'Etat votée par les deux tiers des députés dont plus de la moitié doit y participer.

IX Les droits des Nationalités.

Art. 22

Les écoles primaires et secondaires doivent être organisées selon le besoin, séparément pour chacune des trois principales nationalités et l'enseignement dans les écoles doit être donné dans la langue maternelle des étudiants.

Les citoyens des minorités nationales peuvent suivre les cours dans toutes les écoles selon leur propre choix. Autant

que possible doivent être organisées, selon le besoin aussi pour les minorités nationales, des écoles primaires et secondaires.

Le statut des Universités et autres instituts de Hautes Etudes qui sont accessibles a tous, est réglée par les lois spéciales

Art. 23

La langue officielle du service intérieur de toutes les Autorités de la République Galicienne est l'Ukrainien.

Les langues officielles pour les rapports oraux ou écrits entre les Autorités d'Etat et la population dans la République Galicienne sont: l'Ukrainien, le Polonais et le Juif. Les citoyens, les corporations et institutions reçoivent des Autorités et du Gouvernement les réponses a leurs écrits ukrainiens, polonais et juifs, dans la langue dont ils se sont servis.

Le premier alinéa de cet article ne préjuge en rien les droits des autorités autonomes qui peuvent établir pour elles une autre langue officielle du service intérieur, c'est-à-dire, le polonais ou le juif.

Art. 24

Le débats officiels doivent être menés et les procès verbaux dressés dans une les langues mentionnées selon la nationalité du parti en cause.

Art. 25

Les lois, les décrets d'Etat et les avis officiels doivent être promulgués dans les trois langues mentionnées.

Art. 26

Dans la mesure du possible et selon le besoin réel, on doit tenir compte des langues des minorités nationales.

Art. 27

La nomination des membres du ministère d'Etat a lieu selon le système proportionnel, c.a.d. no basant cmr la force numérique dec nationalités en rapport afroc lo nombre total do la population do l'Etat.

Art. 28

De même dans la distribution de toutes les autres fonctions publiques on doit prendre en considération la proportion numérique dos diverses nationalités de l'Etat.

Art. 29

Seuls, les citoyens qui possèdent a perfection au moine deux langues des nationalités reconnues dans l'Etat, peuvent être nomrnés fonctionnaires en employés do la République Galicienne.

Tous les fonctionnaires et employés d'Etat prêtent serment d'observer la fidélité envers la République Salicionne et de remplin consciencieusement les devoirs qui leur sont imposés par les lois.

X. La Justice.

Art. 30

Toute la justice dans l'Etat est exercée au. nom de la République Galicienne.

Les verdicts et les sentences sont prononcés au nom do la République Galicienne.

Art. 31

Les jugea, dans l'exercice de leurs fonctions, sont souverains et indépendants.

Les tribunaux n'ont pan le droit d'examiner la validité des lois promulguées légalement, nais ils ont le droit de statuer

sur la validité des ordonnances et suivant lo cours dos instances prévu par las lois.

Art. 32

Les débats sur les causes civiles et criminelles devant les tribunaux sont oraux et publics.

Art. 33

L'Etat et ses fonctionnaires do la Justices peuvent être poursuivis devant les tribunaux dans le cas d'une atteinte portée aux lois par ces magistrats dnnc l'exécution de leurs fonctions.

XI L'Administration.

Art. 34

L'exécution du droit administratif appartient aux autorité o administratives.

Les autorités cont obligées d'observer dans leurs fonctions les lois en vigueur et ne sont liées par aucun décret ou instruction qui ne serait pas conforme aux stipulations des lois.

Art 35

L'organisation et la compétence des autorités administratives d'Etat et celles des autorités autonomes seront précisées par dos lois spéciales.

Art. 36

L'Etat et ses fonctionnaires administratifs peuvent être poursuivis devant les tribunaux dans le cap d'une atteinte portée aux lois par ces magistrats dans l'exécution de leurs fonctions. Cette procédure sera réglée par une loi spéciale.

Art. 37

Sur les plaintes des citoyens au sujet de la violation des droits politiques qui leur sont garantis par la constitution de l'Etat, statuera en dernière instance le tribunal administratif après qu'ils auront passé par toutes les instances administratives.

XII. L'Armée.

Art. 38

La République Galicienne entretient pour la défense de l'Etat et de ses frontières une armée régulière renforcée en cas de besoin sur la base du service militaire obligatoire.

Dans le cas où la sécurité publique et l'ordre dans l'Etat sont menacés, les diverses unités de cette armée peuvent être employées sur l'ordre du Président de la République, pour rétablir la paix et l'ordre dans le pays.

Disposition transitoire sur la formation de la République Galicienne Indépendante.

Art. 39

Pour mettre en vigueur les décisions des Principales Puissances Alliées et Associées au sujet de la formation d'un Etat Galicien Indépendant selon le statut ci-dessus arrêté sera constituée une «Commission Interalliée pour l'Etat Galicien» à laquelle chacune des Principales Puissances Alliées déléguera un représentant.

Art. 40

Pour réaliser les tâches exposés ici et pour donner à la population locale la possibilité d'y coopérer, la commission

ainsi constituée créera: “Le Conseil d’Administration” dont feront partie sept représentants délégués par le Conseil National Ukrainien de la Galicie Orientale au nom de la population ukrainienne, trois représentants délégués par l’organisation centrale politique polonaise au nom de la population polonaise, et dix représentants délégués par l’organisation centrale politique juive au nom de la population juive.

Le Conseil d’administration est placé sous le protectorat de la Commission Interalliée pour l’Etat Galicien.

Art. 41

La Commission Interalliée pour l’Etat Galicien remettra de suite au Conseil d’Administration tout pouvoir politique et militaire dans le territoire de la République Galicienne. Le Conseil acquerra par ce fait, le droit de nommer les fonctionnaires, de prendre en gérance des fonds de l’état et de percevoir les impôts; il aura aussi le droit d’exécuter ses arrêts, soit à l’aide des organes locaux de sûreté, soit à l’aide des forces militaires formées de la population du pays.

Art. 42

Les droits et devoirs du Conseil d’Administration sont:

a) D’ordonner, au plus tard dans l’espace de trois mois à partir du jour de la prise en possession du pouvoir, les élections au Conseil d’Etat prévues par le présent statut.

b) D’ordonner dans l’espace de six semaines suivant l’élection du Président de la République, le Conseil d’Etat pour sa première séance sous la présidence du plus âgé et pendant laquelle, le Président prêterait serment conformément aux stipulations du présent statut.

Immédiatement après la prestation du serment par le Président de la République et la communication, annonçant la formation du “Ministère d’Etat, le Conseil d’Administration déposera ses pleins pouvoirs entre les mains de la Commission Intérialiée pour l’Etat Galicien et remettra l’administration avec le fonds d’Etat aux mains du Président après quoi, sa tâche achevée.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 324.
Рукопис. Оригінал.

№ 187

ЗВЕРНЕННЯ ПОСЛА МІСТА ЛЬВОВА ЕРНЕСТА ТЕОДОРА БРАЙТЕРА “ДО ЗЕМЛЯКІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ” ІЗ ЗАКЛИКОМ ДО ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Квітень 1921 р.

Полоса краю від Сяну по Збруч, це країна, на яку падали найващі удари варварської війни. У світі багато говориться про Англію і Францію, – але про Східну Галичину глуха тишина. Тишина та є з ціллю, а джерело її в мерзкій політиці, якої ціллю: звернути думки й сумління Європи на всі сторони світа, тільки не на ту нещасну полосу краю. Краще, коли Європа, коли цей нинішній псевдоцивілізований світ забуде про цей кусник землі й полишить його на ласку цього, що підлизується нинішнім володарям світа й який вмовив в свою шовінізмом запоморочену голову і ненаситну душу, що ця земля мусить до нього належати!

А на цім куснику землі переходить населення від ряду літ справжнє пекло! Ні, неправда, не від ряду літ, але від цілих віків. Та лишім на разі минувшину а говорім тільки

про нинішню хвилю. Все, що підходить під поняття “пекло”, це все відбивається на цьому нещасному населенню. Душна, давляча, просто вбійча атмосфера, непевність завтрашнього дня, недостаток, доріжня, голод, найбільше крайна нужда, знущання, брутальна самовільність солдатески, перекупство державних функціонерів, хабарництво, загальна деморалізація, реквізиція останнього кусника хліба, інтернування або в'язнення по тюрмах найбільше невинних людей, епідемічні хвороби, словом: сльози, роспука й руїна! І не дивниця, що цей, хто бодай короткий час перебував в цім пеклі, міг втратити всю віру в будуччину й сказавши собі: “тут немає більше надії”, – забрати свої нужденні торби й піти на поневірку в широкий світ. І дійсно тисячі вибрали цю дорогу або думають на неї вступити, – бо справді, мандрівникам смачнійший кусень хліба, чим розпучлива, в голоді, повільна, безнадійна вегетація в цьому моральному багні!

Так, безнадійне і розпучливе мусілоб бути завтра нинішнього покоління і будучність цілих слідуєчих поколінь. Бо хто знає минувшину цього кусника землі й дивиться незазраченими очима в будуччину, цей добре знає, що як що цей край окупований хвилево Поляками з дозволом державантанті (буцімто зі страху перед “більшевицьким острахом”), мав лишитися при Польщі, то тоді мусять повторитися нещасні історичні події минулих віків. Бо цей край, то сфера тертя між Росією і Польщею, цілком така сама, яку творить Литва й Біла Русь.

Кожний Поляк, який не вчився історії свого народу з підручників, спрепарованих з ціллю закриття правди, цей мусів прийти до переконання, що нещастя і проклоном, які тяжать на цій минувшині Польщі, причиною її трагічних переходів й Судьби, було це хворобливе, засліплене стремління до експанзії на Схід за кожную ціну, хотяйби навіть за ціну існування й державного життя. Цю еспанзивну політику ведено під найбільше ріжноманітними по-

кришками, а все під кличами, які чудово звучать, як н. пр. під кличем: несення римської культури на Схід, або: під Кличем християнського обов'язку скроплення поганських лобів свяченою водою, або: одягнувшись в геройську драперію, відгривано ролю заборолу християнства й спасителя Європи. Викрут йшов за викрутом і викрутом поганяв. Від Хороброго, який “вищербив” меч на брамах Київа (цікава легенда, яка доказує вищерблення могутости Польщі), побіч Ботька, що свої посягання на Схід заплатив бурею в своїй державі і втратив корону, побіч Казимира Великого, Ягайлонів і пізніше шляхотські “польські королята” йшли на Схід походи, йшли боротьби то з Козаччиною то з Московою, аж до останньої хвилини існування державної незалежності, бої, які ніколи не дозволили Польщі сконсолідуватися і зорганізувати в сильний державний організм. І що осягнуто цею проклятою шовіністичною забаганкою? Чи зумілося бодай настроїти прихильно до себе населення загарбаних насильством земель? Чи зроблено дещо для піднесення культури й добробуту цих “поборених” народів? Йдіть на Литву, йдіть на Білу Русь, ідіть на Україну — а почуете, переконаєтеся, що імя Польщі, на жаль, згадує Литвин, і Білорусин і Українець і Жид зі страхом і проклятом! Ось результат цього несення римської культури, культури Заходу на Схід!

А чи Польща, хоча пролила тільки крові своїх дітей, добула й чи може колинебудь добути до цих земель права, санкціоновані етикою, культурою й сумлінням? Коли хто робить на другім насильство, розбій або морд і займе йому хату, чи набуває вже через те усвячене право до посідання цієї хати? Чи колинебудь можуть оправдувати літа або й цілі віки якийнебудь розбій і санкціонувати право до посідання загороди знасилуваного сусіда? Чи хотяйби й пролита кров десятків тисячів до сповнення розбою, може одержати санкцію перед лицем Справедливости? На ці питання хай дасть відповідь наша власна історія, історія

Польщі. Колись і нас знасилувано, розбито, й розбій і морд, який над нами поповнено, хотіли хвиливі володарі світа усанкціонувати договорами розбору Польщі. І чи вдалося це? Надійшов час, хочайби по 150 літах і відізвалося сумління Людськості, подерто договори як паперову шмату, подоптано її й Польща — воскресла! Думка чесного й зі сумлінням Поляка може бути одна, одинока: Осудження всякого насильства, кожного розбою, кожного морду й рабунку!!

Історія розкаже нам про трагічні переходи цього кусника землі, що лежить між Сяном і Збручем. Від досвіта середновічних віків по нинішній день йде кровава боротьба, яка нищить край і його населення. І не улягає найменшому сумнівови, що, колиб нинішній стан посідання мав стати усанкціонований володарями антанти, — то боротьба й воєнна хуртовина, одна після другої, перетягатимуть через цей нещасний край і нищитимуть населення до останка.

Східна Галичина, чи в руках цих чи інших, буде все тереном експльоатації для хвилевого її посідача, буде для нього на взір камерунських кольоній тереном визиску. Чей-же найкращим на це доказом є теперішня хвиля, в якій буквально нічого не робиться для відбудови цього нещасного краю, а навпаки, визискується його й висисає з нього ще останні живучі соки, які в нього лишилися. Цілу Східну Галичину уважається за пашалік, а дорогий нашому серцю Львів, зіпхнено до ряду підупавшого містечка, Куликова, чи Пацанова!

Ми бажаєм вкінці спокою для цього мученого населення, бажаємо для нього добробуту й можливої суми щастя!!

І тому серед тверезих, які також дивляться в далечінь будуччини як Поляків так і Українців, зродилася ідея, яка хоче раз на все положити край цим віковим воєнним заварухам, цему варварському нищенню людського майна й життя.

А цею ідеєю є:

ЗНЕВТРАЛІЗУВАННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ,
створення з неї самостійного державного організму під протекторатом Союзу Народів. Зневтралізування Східної Галичини, як рів-нож в дальшій розвитку подій, Білої Русі й Польщі, розділить на все Польщу від Росії, цих двох смертельних ворогів, покладе край цьому віковому кровавому тертю, увільнить населення цих земель від наїздів і воєнних заверюх, дозволить йому віддатися успішній господарській праці, а грядучим поколінням забезпечить щасливу будуччину.

Кожний тверезо думаючий Поляк зрозуміє й зрозуміти мусить, що Польща на цьому в дійсності нічого не втратить. Навпаки, її користь десятикратно перевищить ці втрати в областях, які замешкують народи, що ненавидять Польщу. Польща, обмежена на свої етнографічні кордони, скристалізується внутрішньо і скріпиться політично і морально, а прихильними і приятельними відносинами дипломатичними й господарськими зі своїми сусідами одержить з певністю серед них, замість смертельних ворогів — невільників, які ненавидять її з цілого серця, — прихильних приятелів, — а крім цього примушена до покинення своїх шовіністичних аспірацій, які гонять її на Схід, буде приневолена посвятити час на будівництво сильного державного організму і широко зайнятися адміністративними й економічними відносинами держави. В неї не буде міг існувати нелад, який існував у неї через цілі віки. А це все, чейже стократно більше цінне й пожиточне, чим всякі “геройські ескапади на Схід”, які заколочують спокій половини Європи і нищать цілі краї, людське майно й тисячі людських існувань.

В Східній Галичині, організованій як

Галицька Республіка,

яка позіставалаб під протекторатом і опікою Союзу Народів, в цій Республіці, в якій усі національності малиб безоглядно рівні права політичні, культурні, й релігійні, — мігби повстати державний організм з дійсно ідеальними відносинами.

Бо ця полоса землі, яка своїм об'ємом є більша від Швайцарії, має в собі усі умовини до самостійного державного життя й до забезпечення населенню можливої суми добробуту. Природа вивінувала нас по королівськи! Нафта, сіль, калі, вугілля, дерево й земля, оця мати-земля, яку колись перед віками називано землею “пливучою молоком і медом”, земля, що материнською рукою дає збіжжя. Ці скарби, при легкому піднесенню примислу в краю, моглиб створити з цієї республіки дійсну перлину серед державних організмів.

Ми, Поляки Східної Галичини, не маємо найменшого страху перед будучиною, навпаки, повнота прав політичних, культурних і релігійних, яку загарантувавби нам Союз Народів, zapewнилаби нам всі умовини удержання й розвитку польськості й відповідного впливу на судьбу цієї землі. Ба, що більше моглаби й мусілаби забезпечити кожній поодинокій одиниці право до свободи ділання, забезпечити нетикальність обсягу її праці, забезпечити становище, яке вона займає. Дійсним благословенством булоб зреалізування цієї ідеї знеутралізування Східної Галичини, бо воно забезпечилоби цьому нещасному населенню, мученому від тільки літ воєною хуртовиною, супокій і можливість відбудування знищеного краю, увільнилоб будучі покоління від цієї страшної змори воєнних варварств, наїздів, хаосів, нищення людського добутку й людського життя й забезпечувалоб усім нам і нашим наслідникам можливу до осягнення суму щастя!

Тому кожний чесний Поляк, який не є заражений скаженим шовінізмом, перейметься киненою ідеєю, стане під її прапором і буде боротися за

САМОСТІЙНУ, ВІЛЬНУ І СВОБІДНУ
без невільника й пана
ГАЛИЦЬКУ РЕПУБЛІКУ!

Що ця ідея не є утопією, доказує факт, що так серед Литовців, як і Білорусинів найшла голосний

і щирий відгомін. В тім дусі ведеться там пропаганда, йде широка агітаційна праця. Але не тільки серед них. Ідея сотворення ланцюха независимих держав від Балтійського по Чорне Море, держав, які розгороджують Польщі від Росії, найшла приятелів і представників як в Парижі так і в Лондоні, серед мужів, що рішають про наміри й кроки антанти.

Найшла вона також признання серед найчільніших членів Союзу Народів, а репрезентанти Світської Росії і України підчас мирових переговорів в Ризі, прихилилися гарячо до зреалізованя цієї ідеї.

При добрій волі і праці, при вмільї і щирій агітації з нашого боку, маючи до помочі приклонників серед инших міродатних держав і народів, з певністю дасться нам зреалізувати таке важне для населення й для щастя мільонів людей діло, якого одним із найважніших огнив є: Унеза-
лежнення Східної Галичини або створення

ВІЛЬНОЇ НЕЗАВИСИМОЇ ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛИКИ!

Хто вірить в щасливіщу будучність хай стає до праці!

Відень, в квітні 1921.

Ернест Теодор Брайтер в.р.
Посол міста Львова.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310.
Машинопис. Копія.

№ 188

**ЛИСТ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО
ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРУ ФРАНЦІЇ АРІСТІДОВІ БРІАНУ
ПРО ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ У СХІДНІЙ
ГАЛИЧИНІ З ДОМАГАННЯМ СПРАВЕДЛИВОГО
ВИРІШЕННЯ ЇЇ ДОЛІ**

Не раніше квітня 1921 р.

Ексцеленціє!

Сан Жерменським мировим договором розв'язано всі питання, що доторкають ліквідації Австро-Угорщини, з виїмком одного тільки питання: Східної Галичини. Ся країна богата природними багатствами, важна своїм географічним положенням як поміст між Середушою і Східною Європою, заселена людністю 5.450.000 якої більшість переважаючу творять Українці; частина того самого народу, що заселює Україну (давну південну Росію).

Після розпаду Австрії з початком падолиста 1918 р., українське населення у виконанні права свого національного самовизначення реституувало на території Сх. Галичини давну Українську Галицьку Державу з верховними державними органами: Парляментом і Правительством. Проти так зреалізованого права на самовизначення виступила Польща війною для заспокоїння своїх анексіоністичних змагань. Для оборони своєї державної незалежності молода Галицька Держава зорганізувала 120.000 армію. Підчас сеї польсько-галицької війни інтервеніювала двічі Найвисша Рада предкладаючи обом воюючим сторонам завіщення оружа; першого предложення перемиря (лютий 1919) не могли прийняти Українці, як для себе кривдячого; друге (май 1919) справлене в користь Українців відкинула Польща. Перед перемогою польських сил, скріплених армією Галера, призначеного державами Антанти для боротьби

з Большевиками, мусіла після дев'ятимісячної боротьби з кінцем липня уступити з краю українська-галицька армія і її Уряд. (Сей послідний веде державні діла за границею, удержуючи в Парижи свою делегачію на конференцію миру). Коли польська армія заняла була більшу частину Східної Галичини, Найвисша Рада Мирової Конференції рішенням з 25/6.1919. дозволила польській армії продовжати свої операції по ріку Збруч (східну границу Галичини) та рішила, що політична судьба Східної Галичини буде дефінітивно рішена самими мешканцями краю, які виконають право свого національного самовизначення. Поки що договором в Сан Жермен з 10. вересня 1919 арт. 93 суверенність над Східною Галичиною застережено державам Антанти.

На основі згаданого рішення з 25. червня 1919 Польща від липня того року досі держить Галичину у мілітарній окупації, якою користуєся в цілі екстермінації там українського племена. Зараз після заняття краю Поляками, десятки тисяч Українців осаджено в в'язницях; багато ув'язнених померло наслідком побоїв, голоду та епідемічних недуг.

Українська Національна Рада у своїх нотах звернених до правительств держав Антанти навела стокільканайцять случаїв убійств довершених безкарно польськими військовими органами на Українцях. Уважаючи Східну Галичину за інтегральну частину польської держави, польські окупаційні власти карають в'язницею тих, що не признають в тім краю польської державности. Около 2.000 державних урядників Українців польські окупаційні власти не прийняли до служби ані вже третій рік не виплачують їм ніяких платень. В богатях українських селах нема ніякої школи чимало українських шкіл перемінено на польські. Українські приватні середні школи, удержувані добровільними датками суспільности, польські власти закривають /гімназії Городенка, Снятин/ українська молодіж вже третій рік виключена від науки в одині в краю університеті львівським, і не дозволено для неї уладити приватних університетських

курсів. На українське населення накладають польські окупаційні влади високі контрибуції і реквізиції, крім того поодинокі польські військові та стоціоновані в краю масово польські військові відділи своєвільно і безкарно граблять населення, допускаючися над ним жорстоких знущань. (н. пр. на днях одержую відомість, що в селі Переділниці, вимірено 50 нагайок 70 літньому старцеві, українському селянинові Панчикови за те, що не хотів добровільно віддати польським жовнірам свого будівельного матеріялу, призначеного на будівлю хати, спаленої польським військом).

В кінець переводжена у Східній Галичині польська кольтонізація грозить загладою українському племені в його основі 78,9 % усеї аграрної власности у Східній Галичині се господарства нездібні удержати себе самою агрікультурою з приводу малого простору своїх посіlostей. Колиби всю земельну більшу власність дорогою аграрної реформи розділено між місцеву рільничу людність, то з усіх рільничих господарств, не створилоби економічно самостійних одиниць. Колиж польські окупаційні влади у Східній Галичині застановили свобідний оборот землею а на землі більшої посіlosti осаджуєся при підмозі тих властей польських кольтоністів, справаджених з поза краю, то місцевому населенню, яке постійно зростає відбирається одинокий варстат праці і спосіб виживлення. (запримітити треба, що у Східній Галичині майже не розвинена індустрія, яка абсорбує в інших краях викинений зі села пролетарят, а еміграція з краю з приводу значно збільшених коштів транспорту і господарського інвентаря не можлива). Теперішне і будучі покоління українського селянства у Східній Галичині, засуджуєтья таким робом на фізичну дегенерацію і повільні муки вимирання протягом десятків літ. Через те створюєтья на межі сучасної Росії огнище не вгасаючої боротьби, веденої за збереження життя 4.000.000 населення, яка принести може необчислені шкоди моральні, суспільні і політичні не тільки самому населенню Сх. Галичини.

Східна Галичина під оглядом географічним є інтеграль-

ною частиною давньої російської України (званої давно південною або Малою Росією). З тої причини вона звязана з тоюж територією економічними життєвими інтересами. Крім того українське населення Східної Галичини звязане з населенням давньої російської України звязком крові, як оден і той самий нарід. Завдяки тим звязком Галичина може відограти преважну ролю в упорядкованню відносин на Сході Європи. Нарушувати ті всі звязки значить нарушувати права природи. Здержувати теперішний стан повного безправства (бо населення Східної Галичини не є навіть хоронене приписами Гагської конвенції, якої не підписала Польща, тому що в часі тої конвенції, Польща ще не існувала, як держава) або оставляти Східну Галичину в яким не-будь хочби провізоричнім звязку з Польщею, се значилоби, ослаблювати ті сили, які моглиби пособляти консолідації мирних відносин на Сході Європи і вдержувати небезпеку для мира, яка постійно тліє або тлілаби в місце дуже вражливім під політичним і стратегічним оглядом.

Я свідомий того, що мир, якого так горячо бажаю своїму народови і цілому нещасному краєви, вимагає надзвичайних жертв усіх інтересованих сторін. На таку жертву готовий український нарід і його політичний провід. Бажаючи подати польському народови руку до згоди, українська більшість готова булаби зректися своїх належних її прав більшости і признати двом другим заселюючим народам, політичну рівноправність, і у відношенню до їх чисельної сили, конституцією забезпечену співучасть в управі Східної Галичини, як самостійної держави, замість, щоби їм признані були тільки права національних меншостей.

Проект такої конституції доручила Українська Національна Рада Східної Галичини правительствам держав Антанти і от сим дозволяю собі звернути на неї увагу Вашої Ексселенції, як на єдину розвязку болючої Східно-Галицької проблеми. Уконституовання із Східної Галичини такої держави, як Швайцарії Сходу, лежить в життєвім інтересі краю, в добре зрозумілим інтересі внутрішньої і зовнішньої консолі

дації молодой польської держави, та в кінці в інтересі безпеки Франції та мира Європи.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 313. Машинопис. Копія.

№ 189
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ НАДЗВИЧАЙНОЇ
ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ДО СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

3 травня 1921 р.

На внесення Уповноваженого для Справ Закордонних установляю отсей статут для Надзвичайної Дипломатичної Місії до Зєдинених Держав Америки.

1. Отся Надзвичайна Дипломатична Місія складається з голови Надзвичайної Дипломатичної Місії п. д-р. Роберта Березовського і секретаря п. д-р. Луки Мишути.

2. Отся Надзвичайна Дипломатична Місія має на меті: уладити наші справи фінансові та підпомогти діяльність нашого уповноваженого представника в Зєдинених Державах Америки, аби чим скорше виеднати визнання Галицької Рєпублики.

3. Передвступні, підготовні та інформаційні заходи піднімає голова Надзвичайної Дипломатичної Місії за порозумінням зі своїм секретарем, зглядно відпоручає свого секретаря до виконання вказаних чинностей.

4. Всі важніші політичні і репризентаційні виступи перед офіційними особами, має п. голова сеї Місії відбувати колегіяльно разом з п. д-р. Льонгином Цегельським, нашим дипломатичним представником в Зєдинених Державах Америки.

5. Секретар Надзвичайної Дипломатичної Місії виконує обовязки, яких вимагає внутрішнє діловодство Місії та

полагоджує ті справи, які будуть йому доручені головою Місії. Він має бути при колегіяльних нарадах з голосом дорадчим, — та йому належить одвітне місце при виступах репрезентаційних.

Відень, дня 31. мая 1921

Печатка

(Підпис)

Є. Петрушевич

Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 14, арк. 17–18. Машинопис.
Оригінал.

№ 190

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ СТОСОВНО ПОЛІПШЕННЯ СТАНОВИЩА УКРАЇНСЬКИХ УРЯДОВЦІВ У ВІДНІ

5 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

П а р и ж і .

На домагання загальних зборів урядовців української народности, пробуваючих у Відні, маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини представити Високій Раді: справу конечного уладження службових відносин тих урядовців української народности, зі Східної Галичини, — що по розпаді австро-угорської монархії осталися у Відні.

1). Одна часть тих урядовців в числі 27^{ми}, після долученого тут спису була за часів австро-угорської монархії іме-

нована австрійськими урядовцями у Відні і тут виконувала свої урядові обов'язки аж до часу розпаду австро-угорської монархії. Отсі урядовці були не тільки австрійськими горожанами, але силою урядового іменування до Відня набули вони також право приналежності до громади міста Відня.

Але по розпаді австро-угорської монархії в падолисті 1918 р., зістали ті урядовці — заняті по більшій части при центральних властях давньої Австрії — увільнені від урядової служби, лиш тому, що вони є української народности, то значить проти постанов артикулів 64 і 67, сан-жерменського мирового договору. Та на разі признала їм Австрія в переважній части: давні їх службові побори, які вони побирали перед падолистом 1918, як підмогу, що в теперішніх відносинах фінансових Австрії зовсім не вистарчає на заспокоєння найконечніших потреб їх життя.

Що до тих 27^{ми} урядовців української народности, є аномалія незвичайна, бо вони ні в службі ні спенсіоновані. Австрійська Република не хоче їх приймати до служби, бо вони не є німецької народности, а до Східної Галичини не можуть вони вертати, бо Східна Галичина є окупована Польщею і там не допускають їх до обняття урядової служби: такзв. Польські Комітети Народнової Оборони, неправні вимагання визнавання польської державности над Східною Галичиною всупереч постанові артикулу 91. сан-жерменського мирового договору, гроза інтернування і всякі інші переслідування польського окупаційного режіму.

2). Ще гірша доля стрінула другу частину урядовців української народности, в числі 21, долученого спису, котрі в часі розпаду австро-угорської монархії перебували у Відні як послі парламентарні або задля інших занять та до Східної Галичини з причини небезпеки переслідування зі сторони Поляків не могли вернути або пізнійше з рідного краю до Відня мусіли втікати. Та деяким з тих австрійський уряд уділяє підмоги, неvistарчаючої на життя, але більша їх частина побирає тільки незначні підмоги від Уряду Укра-

їнської Національної Ради Східної Галичини, котрого фонди вичерпуються так, що отсі урядовці української народности стоять перед голодовою смертю.

3). Подібно мається справа і з пенсіоністами української народности, що пробувають в Австрії, бо після австрійського закону пенсійного з 18. марта 1920, Віз. д. 132, не дістають вони такої пенсії, яку цей закон признає австрійським пенсіоністам, але одержують після давних австрійських приписів так мінімальну пенсію, що не вистарчає в теперішних часах дорожнечі на найнужденніші удержання.

Отся постанова австрійського закона є незгідна з постановою артикулу 66. сан-жерменського мирового договору, бо вона виключає від користання новим законом пенсійним тих урядовців, занятих у Відні, котрі там дістались, з країв давної Австрії, що не входять в склад теперішньої Австрії, то значить виключає урядовців ненімецьких народностей. Тут виступає ярка несправедливість, яка діється тим пенсіоністам, коли при вимірі їх пенсії не узглядняється цієї обставини, що вони в часі своєї чинної служби платили пенсійний податок в повновартній валюті австрійській передвоєнній, як австрійська корона вище стояла від швайцарського франка!

З тих причин та з огляду на недокладну постанову артикулу 216. сан-жерменського мирового договору заходить конечна потреба зайнятися долею урядовців української народности зі Східної Галичини, що остають в теперішній Австрії. Тому zvolить Висока Рада розпорядити:

1) Аби австрійських урядовців української народности, категорії під 1/ вище означеної, допущено в Австрії до чинної служби або на їх жадання перенесено їх в стан спочинку, трактуючи їх на рівні з австрійськими урядовцями німецької народности.

2) Аби бувшим австрійським урядовцям української народности зі Східної Галичини, категорії під 2/ вище

означеної, пробуваючим в Австрії, виплачено належні їм активні побори службові від часу розпаду австро-угорської монархії та уможливлено їм без всякої перепони свобідний поворот на їх давні урядові місця у Східній Галичині, по думці артикулу 92. сан-жерменського мирового договору.

3) Аби австрійські пенсіоністи української народности, категорії під 3/ вище означеної були трактовані в Австрії на рівні з австрійськими пенсіоністами німецької народности.

Відень, 5 мая 1921.

Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Рукопис. Оригінал.

№ 191

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОСИЛЕННЯМ ТЕРОРУ ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

10 травня 1921 р.

І знов події двох останніх місяців примушують мене, іменем Української Національної Ради Східної Галичини, предложити Високій Раді нові акти самоволі польського окупаційного режиму супроти українського населення Східної Галичини. Отсі події маю честь подати до відома Високої Ради на підставі самих звідомлень преси, допущених цензурою польської окупації у Східній Галичині.

1. До цих нових актів знушання над культурним життям українського народу у Східній Галичині належить в першій ряді: закриття українського студентського Союзу у Львові польськими властями в дні 29. квітня ц. р. Отсе розв'язання організації українських студентів наступило за те, що сту-

денти української народности домагалися доступу до наук на самотнім університеті краю у Львові; допущення професорів української народности до відбування викладів та повернення тих прав які вже за часів давньої Австрії прислугували Українцям на університеті у Львові, – самотнім університеті в цілій Східній Галичині!

Отсе говорить само про себе, що Українцям заборонений доступ до університету, та що їм навіть не вільно цього домагатися на своїй землі під польською окупаційною владою!

2. При цій нагоді доставили польські окупаційні власти ще оден прилюдний доказ нехтування прав української мови як матірньої мови значно переважаючої більшости всего населення Східної Галичини. Бо не зважаючи на домагання голови Українського Студентського Союзу, п. Ярослава Чижана – польська дирекція поліції у Львові списала з ним відносні протоколи в польській мові та знов не зважаючи на його протести, приказала йому підписати їх.

Так виглядають національні права українського населення Східної Галичини під безправною польською окупацією!

3. А як виглядає релігійна толеранція супроти греко-українського віроісповідання, це виказує факт, що суд повітовий, Секція III у Львові, визначив на той сам день 29. квітня ц. р. то є в Велику П'ятницю судові розправи, в яких мали виступати сторони й інтересовані української народности. Та на цей святочний день також цивільний суд у Львові визначив процесові розправи для українських сторін.

4. Факти безнастанних і нелюдських знущань польських окупаційних органів над безборонним українським населенням у Східній Галичині такі численні, що обмежуємося тільки до наведення деяких прикладів, аби не надуживати увагу Високої Ради.

Зосібна, Богдан Гандзюк 13. літний ученик гімназії, з Торського, коло Заліщик, увязнений вже другий рік в польській тюрмі в Пйотркові, хоч ніякий закон культурної держави не карає нелітців понище 14 років життя, на мнимі злочини;

— дня 21. марта ц. р. польський жовнір з 6. полку уланів в Золочеві разом з поручником Пятковським тяжко побили і покалічили: Івана Гудиму, Мих. Коваля і Михайла Сеня — без причини;

— дня 27. марта ц. р. польські кавалеристи напали на гурток українських дітей в Немирові, тратували їх кіньми та побили на вулиці: Грицька Токарчика і Писарівського;

— Михайло Полюга зі Ставчан коло Городка, вернув при кінці марта ц. р. з польського табору інтернованих в Пикуловичах коло Перемишля, але наслідком польських побоїв став колікою невилічим;

— дня 3. квітня ц. р. у Стілську коло Жидачева, польський жандарм побив без причини селянку Ружю Гунька до крові, та в тім звірстві не отямила його навіть мала дитина на грудях матері;

— в цій місцевості допускаються польські жандарми таких нечуваних bestialьств, що самовільно зганяють людей на площу і обкладають буками мушин, жінок і старців; там безправно заарештували вони навіть начальника громади Василя Гудза, а тепер пошукують за місцевим священником о. Гаврилюком, що мусів через те покинути парохію і укривається перед злочинною рукою польських жандармів;

— в Підгороддю коло Рогатина, тяжко побили польські жовніри при кінці марта ц. р. Пилипа Малецького і його жінку та покинули їх побитих в рові, а відтак дня 9. квітня ц. р. тяжко побили там Андрія Бойкевича і його сина Івана, а другому синові підпалили будинки та далі побили тяжко Теодора Когута, малого хлопця Василя Михальського як та кож господарів: Михайла Матвійцева і Миколу Олійника;

— дня 15. квітня ц. р. в Любіні великім коло Городка, польські жандарми: Недзвецькі і Голуб закували Софію Ільчишин і привязали її до стовпа та немилосердно побили, а відтак били її дітей: Настю і Василя, за те, що вони випрошували свою матір від катування;

— дня 16. квітня ц. р. побив польський жандарм Юрія Головацького в Свершківцях, повіту Заліщики, і ще отся справа опинилася в суді повітовім в Товстім до ч. 66/21;

— в днях 18. і 19. квітня ц. р. побили польські жандарми в Желехові великім коло Камінки Струмилової: Йосифа Яцишина, його жінку і двоє дітей їх (одно осліпло на очі);

— дня 19. квітня ц. р. побив польський жовнір в громаді Белзець коло Золочева: Грицька Гавуру, крісом так тяжко, що цей бореться зі смертю, за те, що він боронив свою жінку перед рабунком;

— дня 21. квітня ц. р. помер Юрко Головецький господар зі Сверхковець, повіт Бережани, від варварських побоїв польських жандармів Дурбайла і Жура, як це ствердила при секції польська судова комісія;

— дня 22. квітня ц. р. замордували польські поліцаї з Ясенева горішного на області громади Устеріки, повіт Коссів, чесного Гуцула Федя Чемпренчука...

І так іде далі, безнастанно і безкарно польський звірський режим окупаційний у Східній Галичині перед лицем всего культурного світа, що находиться в блуді, думаючи досі, — мовби Польща була культурною державою!

5. Та польська окупаційна влада по при знуцання над безборонним українським населенням у Східній Галичині руйнує його матеріально, накладаючи на него ріжного рода данини, змушує його до ріжного рода чинитьб, та переводить масово реквізиції. Для ілюстрації подаємо деякі докази:

— Усі мешканці міста Стрия одержали такий друкований наказ заплати данини: “До пана... в Стрию. Горожанська оціночна комісія в Стрию, наложила на пана обовязок заплати квоти... польських марок, як одноразову данину на польського жовніра. Отся данина мусить бути негайно заплачена під загрозою примінення примусових средств по мисли розпорядку Ради Оборони Держави з дня 25. серпня 1920. Стрий, 3. лютого 1921. Старости: Новак, Предсида-

тель Ради Повітової Бруніцкі, правительственный комісар міста: (підпис нечиткий).

— В селі Корчині Рустикальнім, повіт Стрий, ком. Голембйовські зарядив примусову контрибуцію. Без блищого пояснення, без якого небудь повідомлення населення, бере він від кожної хати по 200—400 марок!

В селі Жиравка, повіт Львів, зявився 6 квітня ц. р. польський ексекатор зі Львова, та хоч ніхто в селі не одержав наказу заплати якогось податку, розпочав фантування рухомостей. І так: Анні Питиль зафантував дві подушки, а від Марії Питиль вимусив заплату податку 1400 марок, Емілія Шавіль заплатила 1700 марок, Іван Шавель 2000 марок, Петро Стецина 200, і тд.

— Розкинені польські військові відділи по селах Сх. Галичини реквірують на власну руку, що їм лиш попаде, і так: дня 19. квітня ц. р. в селі Переволочна, повіт Золочів, жовніри 6-го польського полку уланів під проводом капрала Маріяна Пайонка, вдерлися на обійстя господаря Гриця Литвина, який лежав хорий на тиф, і почали забирати йому сіно. При тім побили його стару матір і шурина його: Івана Коваля.

— По селах золочівського повіту, в Княжім, Почапах, Хильчичах, Ляцькому і и., закватировано в останніх днях відділи кавалерії польських військ. Часті кватирунки, переведжені протягом цілої війни, винищили вже й так тамошнє населення в страшний спосіб. Теперішні одначе перевищають своєю безоглядністю все, що було досі. А щоби ніхто не перешкаджав їм красти, заведено виїмковий стан і забронено селянам виходити з хати по 9. год. вечером, так, що вони тільки з вікон можуть глядіти, як рабується їх майно!

Те саме робить польська жандармерія:

Дня 4. марта ц. р. приїхала до Хоросна Старого, повіт Львів, польська жандармерія на реквізицію збіжжа у селян. Між іншими зайшли жандарми також до хати вдовиці Еви Гуменної. Її на цей час не було дома, тільки пятеро дітей.

Польські жандарми Пйонтас й Гарайда, питали дітей, де є мати. А коли ці не вміли на це відповісти, оба жандарми били їх по лиці і штовхали кольбами, а молодшому хлопцеві, Михайлови, завязали шию перевеслом і підтягали в гору, а потім вкинули його в яму з картофлею і приказали гавкати! Після цього забрали жандарми овес і ячмінь з комори, які були призначені на засів. Дня 9. марта ц. р. зарядили ті самі польські жандарми вимолочення у цеї вдовиці 10 кіп жита, забрали з цього 4 кірці без ніякої заплати, ні поквітування, а решта збіжжя пропала в соломі, або розсипалася.

В половині марта ц. р., знов польські жовніри, що безправно реквірували по селах Цеперів, Руданці, Ременів і в других селах львівського повіту, в селі Руданцях побили тяжко селянина Ст. Жижковича за це, що не хотів дати здерти блюзки жовнірам зі свого 14-ти літнього сина. Лежачого копали його польські вояки ногами та обкладали крісами, аж зломали руку.

В тому самому селі польські жовніри побили тяжко селян: Івана Хомяка, Степана Леська і Михайла Підгайного, якому розбили цілком голову і який від побоїв напух.

Та для доповнення образу цих польських рабункових реквізицій, що є нічим иншим як розбійничими погромами нещасного населення Східної Галичини, дозволяю, собі долучити копію листу польського жовніра в прилозі, котрий виказує комплетну анархію польської влади.

6. Насильне асентерування Українців у Східній Галичині до польського війська, що було часово здержане наслідком наших протестів, внесених до Високої Ради — тепер підняла знов польська окупаційна влада.

І так в повіті Чортків забирає польська окупація примусово Українців до польського війська від місяця марта ц. р. Зосібна примушено там до військової служби Івана Маланчака з Бичковець, Василя Фаріона з Ридодуб, Миколу Білявого зі Звиняча, Цибульського з Бичковець, Михайла Білака зі Скородинець. Асентерунок так відбувається, що

польська жандармерія під крісами приводить українця до староства і тут їх асентерує, хоч вони утверджують, що вони Українці. Один з них заявив комісії: “Я українець і я до асентерунку розпиратися не буду, хіба, що силою роздінете мене!” Не зважаючи на такий протест, комісія заявила йому, що він взятий до польського війська.

В повіті Збараж, ходить польська жандармерія від села до села і покликаючися на устний приказ староства, забирає Українців до війська. І так нпр. в Лубянках нижних, забрано Василя Росола і Гриця Залудського – обох Українців, до польської армії.

В повіті Дрогобич, в місцевості Тустановичі зарядив міський комісар Кобак і устно дав приказ поліції, щоби всіх мешканців міста, себто Українців, Жидів і Поляків, піддати переглядови і то протягом 24 годин.

Польська повітова команда доповняюча в Самборі, розіслала до всіх громадських урядів в повіті Старий Самбір, об’їзник того змісту: “Ч. 124/2/ Міністерство військових справ зарадило через поборові власти і власти доповнення заснування експедиційних книг загального ополчення. Всі уряди громад спорядять безпроводочно поіменний спис всіх ополченців без огляду на народність, це є Поляків, Українців і Жидів, уроджених в рр. 1901, 1902, 1903, – кождий річник зокрема і предложать його після поданого взору найпізнійше до 13 марта 1921 евіденційному офіцерови в Старому Самборі.

Другий документ звучить так: “До греко-католицького уряду парохіяльного в Старому Самборі. До відома в ціли виставлення екс оффо метрик уроджених ополченців з літ 1901–1903 включно і оголошення цего розпорядження з проповідниці. До всіх урядів, що ведуть метрики уродження рим.-кат, греко-кат. і жидівського в повіті...

“Повітова доповняюча команда в Станиславові. Евіденційний офіцер в Станиславові. Ч. 170 Всечесному урядови

гр.-кат. парохіяльному в... По думці тимчасового устного розказу М.С.В. ч. 144. Дз роз. В. ч. 7. прошу о надіслання метрикальних витягів муштин, уроджених в 1901–1903. Негативні викази належить також надсилати (для кожної громади річниками осібно) найдалше до 10. квітня 1921. Витяги ті мають послужити до заложення лист загального ополчення, як також лист іменних (лист поборових). Проситься о додержання речинця, Станиславів, 24 марта 1921. Офіцер евіденційний в Станиславові, Щитек в. р.

Михайло Залеський, зі села Ставчани, пов. Городок, вернувши з австрійського війська, зголосився 1918 р. добровільно до українсько-галицької армії, та відтак вернув з України на весні 1920. По його повороті прийшло від польського староства візвання, щоби він ставився до бранки в Городку. Одначе він до цієї бранки не пішов. В осени 1920., зловили його польські жандарми і віддали до арешту в Городку, з арешту завели його силоміць до бранки і асентерували, — але він не присягав, кажучи: “Я щирим серцем служив при українській армії, а при польській служити не буду, хотяй би мене вбито!”. Та його таки відставлено просто до війська. Третого дня пустив Михайла Залеського польський підофіцер на дводневну відпустку до дому, одначе він вже до війська не вернув. Від тоді шукають за ним жандарми і то по шістьох відразу. Жандарми ці говорили до його матері: “Як ми його зловимо, то він вже на світі не буде жити”.

За те зараз візвали польські власти до бранки його брата Івана Залеського. А коли він не явився, впали польські жандарми до його хати, — скували лежачого в постелі і хорого поволікли до повітового міста Городка, де запротерено його в тюрму, а потім насильно заасентерували до польського війська.

Вкінці, польські жандарми хотіли також насильно забрати до польського війська другого брата Миколу Зале-

ського, та він полишив господарство, жінку й діти і до тепер десь укривається.

Так представляється та добровільна служба у польським війську, про яку так рішучо згадував п. польський делегат Ашкенази!

7. Справу кольтонізації Східної Галичини спровадженими з поза її границь Поляками провадить Польща, не зважаючи на заборону Високої Ради, так інтенсивно, що польський сойм у Варшаві призначив на отсю ціль два мільярди польських марок! Та до Східної Галичини спровадила Польща в останнім часі 50000 польських кольтоністів, що забирають землю безземельним і мало-земельним українським рільникам.

Тому вважаю моїм обов'язком ще раз звернути увагу Високої Ради на катастрофальні наслідки цієї убійчої політики Польщі супроти українського населення Східної Галичини, що нетерпеливо жде рятунку від великих держав Антанти, бо в противнім разі може Східна Галичина переіменитися в Македонію Сходу, і в розпуці шукати захисту в обняттях більшевизму.

А на докінчення усіх самовільних актів Польщі супроти Східної Галичини, радить тепер польський сойм у Варшаві над виборчою ординацією, яку хоче насильно накинути також для Східної Галичини, аби тим чином проти волі великих держав Антанти, як також проти волі населення цієї території безправно перевести інкорпорацію Східної Галичини до Польщі!

Проти тих всіх актів самоволі і безправства Польщі підносить Українська Національна Рада Східної Галичини як найбільше рішучий протест на руки великих держав Антанти як теперішнього суверена Східної Галичини.

Та як з одної сторони закон людської справедливости домагається від культурного світа: безпроволочно усунути польську оккупацію зі Східної Галичини, аби увільнити населення цієї території від варварських переслідувань,

терпінь і страшних мук, — так право національної справедливості наказує нам домагатися від великих держав Антан-ти, аби спираючись на принципи самовизначення народів, зволили рівночасно приступити до вирішення політичного і державного становища Східної Галичини, конституючи як назалежну Галицьку Державу свободних народів по думці нашого пропозиції з 30. квітня ц. р., так як тільки незалежна і правно уладжена Галицька Держава може покласти кінець тому хаосови, який витворили імперіялістичні змагання Польщі до чужих територій на розмежжі Сходу Європи.

Відень, дня 10 мая 1921.

Д-р Євген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Рукопис. Оригінал.

№ 192
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН
АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ДОДАТКОМ ст. 39–42
“ПЕРЕХОДОВИХ ПОСТАНОВ ДОТИЧНО
КОНСТИТУЮВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ
ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ”*

12 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

В

П а р и ж і .

Нашою нотою з дати: Відень, 30 квітня ц. р. мав я честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини предложити Високій Раді: проект державної організації Східної Галичини як Галицької Республіки свободних народів, що одиноким відповідає інтенціям великих держав Антанти і бажанням населення Східної Галичини.

Задля уможливлення чим скорішого запровадження спокою і правного ладу та постійного сконсолідування державних відносин у Східній Галичині під протекторатом великих держав антанти, як також створення відпорности Галицької Республіки супроти всякого ворожого наступу зпо- за границь сеї держави, маю честь представити отсим Високій Раді: в дечім відмінний проект Переходових По- станов дотично конституювання ./. незалежної Галицької Республіки./. до ласкавого розваження і вирішення.

* Завершальні статті до “Основ державного устрою Галицької республіки” від 30 квітня 1921 р.

Прошу прийняти заяви моєї найглибшої пошани.

Відень, 12. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

ПЕРЕХОДОВІ ПОСТАНОВИ
ДОПІЧНО КОНСТИТУВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ
ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛІКИ.

Артикул 39.

В цілі впровадження в життя постанови скоалізованих Великодержав про творення незалежної Галицької держави на підставі прийнятої для неї як вище організації, відпоручується “Міжкоаліційну Комісію для Галицької Республіки”, до котрої скоалізовані великодержави висилають по одному представникови.

Артикул 40.

Задля переведення повищого завдання має бути безпроволочно утворене тимчасове правительство, зложене з 12 членів, — до которого покликує Президент Української Національної Ради Східної Галичини: сімох членів української народности, трьох членів польської народности і двох членів жидівської народности з поміж політичних організацій Східної Галичини.

Тимчасове правительство Галицької Республіки стоїть під протекторатом Міжкоаліційної Комісії для Галицької Республіки.

Артикул 41.

Міжкоаліційна Комісія для Галицької Республіки передасть негайно тимчасовому правительству на місці: всю політичну і мілітарну владу на території Галицької Респуб-

лики, котре тим самим одержує право установляти урядників; обняти у свій заряд краєві і державні фонди та стягати податки, як також право екзакутиви своїх заряджень, що виконує при допомозі місцевих органів безпечности та при ужиттю мілітарних сил, зорганізованих з населення Східної Галичини.

Артикул 42.

Тимчасове правительство є обов'язане безглядно придержуватися основ постановленої як висше організації (конституції) Галицької Републики.

Зосібна, тимчасове правительство Галицької Републики має:

а) найдалше до трьох місяців, числячи від дня перейму влади, перевести вибори послів до Державної Ради, по думці постановлених висше основ організації; —

б) В дальших шести тижнях, перевести передвиджений в повисших основах вибір першого Президента держави;

в) Найдалше до 14 днів, числячи від дня вибору Президента держави скликати Державну Раду на її перше засідання, на котрім обійме провід найстарший віком, та на котрім засіданню зложить Президент держави присягу, передвиджену в основах організації держави.

По зложенню присяги Президента держави і повідомленню про утворення ним першої державної міністерії, передасть зараз тимчасове правительство всю державну владу враз з краєвими і державними фондами Галицької Републики в руки її Президента і вважати ме своє завдання за скінчене. —

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 193
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
З ПРИВОДУ РОЗПОДІЛУ МАЙНА ЗАЛІЗНИЧНИХ
ГУМАНІТАРНИХ ІНСТИТУЦІЙ
АВСТРО-УГОРСЬКОЇ

14 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів в Парижі, в справі ліквідації давніх австрійських залізничних гуманітарних інституцій.

ВИСОКА РАДО!

По мисли артикулу 275. Сан-жерменського мирового договору, має австрійське правительство передати сукцесійним державам фонди, зібрані правительством та адміністраційними органами бувшої австро-угорської монархії, як також ділаючими під їх контролею публичними або приватними корпораціями, що є призначені на удержання всяких соціяльних і державних забезпечень на відносних областях.

Наслідом цієї постанови є австрійське правительство також зобовязане виділити частку майна тих фондів і гуманітарних інституцій, що стояли перед розпадом Австрії під зарядом австрійських урядів залізничних. Декотрі з сукцесійних держав вже звернулися до австрійського уряду з жаданням переведення того розділу і в найблищому часі, має уряд австрійський приступити до передачі того майна.

З того поділу має по мисли постанов Сан-жерменського договору, припасти відповідна частка фондів поданих в прилозі також на державну територію Східної Галичини як складову частину бувшої австро-угорської монархії.

Державне становище Східної Галичини досі не є ще вирішене Найвищою Радою Мирової Конференції а Польща

як тимчасовий окупант Східної Галичини, не має права до власности цього майна, що з розбору бувшої австро-угорської монархії, припадає на територію Східної Галичини, бо ця область творить окрему від Польщі територіяльну одиницю та становить осібний міжнародний підмет правний. А через передачу цього майна Польщі, були би наражені гуманітарні інституції на небезпеку і втрату цінних маєткових вартостей, які належаться Східній Галичині, так як в хвилі визнання державного становища Східної Галичини, була би через те всяка ревіндикація того майна незвичайно утруднена або і безуспішна.

З отсих причин уважаю за вказане іменем Української Національної Ради Східної Галичини: рішучо спротивитися передаванню сих фондів залізничних гуманітарних інституцій на користь Польщі, та просити Високу Раду Амбасадорів:

1). Припоручити Репараційній Комісії і австрійському правительству у Відні, щоби припадаюча на територію Східної Галичини часть фондів залізничних гуманітарних інституцій бувшої австро-угорської монархії: була окремо зінвентаризована як власність державної території Східної Галичини, — та

2). Щоби це майно було переховане в ліквідаційній масі до часу вирішення державного становища Східної Галичини, — як також

3). Установити осібного репараційного комісара для заступства маєткових інтересів Східної Галичини при ліквідації давньої австро-угорської монархії у Відні. —

Відень, 14 мая 1921.

Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

№ 194
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ
У ПАРИЖІ У СПРАВІ ЛІКВІДАЦІЇ
АВСТРО-УГОРСЬКОГО БАНКУ

16 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

В
Парижі.

Дня 12. ц.м. розпочалася у Відні нарада представників сукцесійних держав бувшої австро-угорської монархії, в справі ліквідації Австро-угорського Банку. Предмет сеї наради дотичить: розділу активів і пасивів банку, заспокоєння акціонерів банку, як також розбору скарбу золота, зложеного в тім банку.

В отсій справі є також інтересована Східна Галичина як частина державної території бувшої австро-угорської монархії. Державне становище Східної Галичини не зістало досі вирішене великими державами антанти, як її сувереном по думці арт. 91. Сан-жерменського мирового договору, та у всякім разі державна територія Східної Галичини є осібним міждержавним підметом правним, котрий повинен мати свого окремого заступника також при ліквідації Австро-угорського Банку як спільної інституції фінансової бувшої австро-угорської монархії, аби про права і зобовязання Східної Галичини не вирішувано без участі її представника.

Зосібна, справа розділу скарбу золота Австро-угорського Банку, що має служити на покриття зобовязань цього Банку є тепер актуальна як також незвичайно спірна з огляду на суперечні інтереси населення Східної Галичини супроти домагань і становища Польщі в сій справі.

На узасаднення сего твердження підноситься:

1) що польська окупаційна влада самовільно запровадила у Східній Галичині в р. 1920 польську валюту марок польських замість австро-угорської валюти корон, так як Польща з титулу тимчасової окупації не мала права трактувати Східну Галичину наче територію інкорпоровану до польської держави і запроваджувати там польську державну валюту;

2) що значна часть населення Східної Галичини, спираючись на постанові арт. 91. Сан-жерменського мирового договору, не піддалась примусови польської окупаційної влади і не віддала своєї австро-угорської валюти коронової до зміни на польські марки, бо не мала довіря до польської операції фінансової;

3) що наслідком цього у Східній Галичині досі зовсім не зістала переведена переміна австро-угорської валюти коронової на польську валюту марок польських, ані правно ані фактично, та що регуляція валюти у Східній Галичині може наступити аж по впровадженню там легальної державної влади;

4) що польська окупаційна влада запроваджуючи у Східній Галичині: самовільно польську державну валюту, аби поставити великі держави антанти перед факт доконаний: установила примусовий курс 70 польських марок за 100 корон австро-угорських, то значить відразу скривдила населення Східної Галичини на 30 % його майна у валюті;

5) що коли возьметься під розвагу катастрофальний стан фінансів Польщі, значно гірший як бувшої австро-угорської монархії, як це проявилось навіть у відношенню курсу польської марки до австрійської корони: 70 сотиків австрійських до одной польської марки, — то виявляється, що населення Східної Галичини поносить через польську марку еще дальшу 30 % — втрату свого майна, та отсе провадить до дальшого великого економічного банкрутства

населення у Східній Галичині, за котре Польща мусить грошево відповідати, та

б) що супроти вказаних обставин, справа домагань Східної Галичини до Австро-угорського Банку мусить бути трактована як справа осібної державної області, котра належала до давньої австро-угорської монархії, а не може бути комульована ані зі справою так зв. Західної Галичини ані взагалі зі справою Польщі, та проти всякої інгеренції Польщі іменем Східної Галичини мусимо тут рішучо застеречися.

Тому вноситься таке застереження до Комісії Ліквідаційної Австро-угорського Банку у Відні, а рівночасно маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини просити Високу Раду Амбасадорів, як представницю теперішніх суверенів Східної Галичини, — аби зволила розпорядити:

Що Східна Галичина як окрема державна територія має бути заступлена при ліквідації Австро-угорського Банку у Відні;

що великі держави антанти відпоручують там осібного заступника в цілі береження прав і інтересів Східної Галичини, та

що всякі маєткові вартости припадаючі з ліквідації Австро-угорського Банку на річ Східної Галичини мають бути осібно переховані в ліквідаційній масі як депозит Східної Галичини аж до часу вирішення про державне становище Східної Галичини.

Відень 16. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

№ 195
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ СПРОБ ПОЛЬСЬКОГО
УРЯДУ РОЗПОРЯДЖАТИСЯ МАЙНОМ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

24 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

П а р и ж і .

Нотою з дати: Відень, 26. січня ц. р. вважав я за вказане іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути увагу Високої Ради на небезпеку порушення державного майна Східної Галичини зі сторони Польщі: виарендуванням державних нафтових теренів і закопів Східної Галичини — на довгі роки, та просив, аби наміри і заходи Польщі до позбування, заставлювання, обтяжування або виарендування державного майна Східної Галичини, зістали здержані, зглядно уневажені як противні міжнародному становищу Східної Галичини.

Найновіші звідомлення з нарад Фінансової Комісії польського сойму в Варшаві подають до прилюдної відомости, що польський міністер скарбу д-р Стечковскі предложив вже зміст нафтового договору Польщі з Францією, та що над цим договором розпочалась дебата в тій комісії. З отсего слідує, що нафтові терени Східної Галичини, зглядно їх продукція є предметом згаданого договору нафтового, та що Польща заключає іменем Східної Галичини торговельно-політичні договори на свою користь.

Таке роблення інтересів зі сторони Польщі коштом Східної Галичини противиться постанові артикулу 91. сан-

жерменського мирового договору, – котрою Східна Галичина як частину території бувшої австро-угорської монархії перейшла під розпорядимість великих держав антанти аж до часу вирішення про її державне становище, що до цього часу еше не наступило. Та по думці сан-жерменського мирового договору не може підлягати сумніву, що Польща як тимчасовий окупант Східної Галичини не має права іменем сеї окремішної міждержавної території заключувати торговельно-політичні договори на свою користь, а заключувати договори іменем Східної Галичини і в її інтересі мають право тільки великі держави антанти як її теперішні суверени!

Таке державно-правне відношення Східної Галичини втворилось на підставі сан-жерменського мирового договору з 11. вересня 1919 р., та воно мусить бути респектоване також Польщею, бо великі побідні держави антанти зобовязалися удержати отсей міжнародний характер Східної Галичини аж до часу вирішення про державне становище сеї території.

А на утвердження цього, в останніх днях заявили прилюдно представники правительств великих держав антанти з приводу справи Горішного Шлеську, що заключені ними мирові договори мусять бути виконані по правді і справедливости. Та супроти цього, постанова арт. 91. сан-жерменського мирового договору надає населенню Східної Галичини: право і обовязок вважати великі держави антанти своїм сувереном; шукати у них вже тепер охорони своїх інтересів як також жадати від них справедливого вирішення про державне становище галицької землі.

І дійсно, з тим державно-правним відношенням Східної Галичини до великих держав антанти числиться населення Східної Галичини та покладає свою надію визволення зпід Польщі: на справедливости державних мужів, що стоять на чолі побідних держав антанти, а не хоче допустити до цього, аби імперіялістична політика Польщі далі оперувала доконаними подіями, як це сталось в Горішнім Шлеську, і тим перепинювала справедливе вирішення великих проблемів світового миру.

З отсих причин Українська Національна Рада Східної Галичини вважає своїм обов'язком звернути увагу Високої Ради на безправне розпоряджування Польщі нафтовими територіями і їх продуктами у Східній Галичині, бо отсе самовільне ділання Польщі як часового окупанта нарушує не лише суверенні права великих держав антанти, але також вирабовує майно території Східної Галичини; що безглядно належить тільки населенню сеї території для піднесення його із тяжкого занепаду, спричиненого світовою війною, що також узгляднив сан-жерменський мировий договір (арт. 199—204).

Рівночасно вважають Українська Національна Рада Східної Галичини і її Уряд своїм правом заложити рішучий протест проти всяких торговельно-політичних договорів, заклочуваних Польщею іменем Східної Галичини та проголосити їх неважними, бо всупереч мировим договорам як також проти волі населення — Польща не має ніякого управнення трактувати Східну Галичину наче свою державну територію та доконувати її іменем яких небудь державних актів правних!

Та для уладження невиносимих відносин у Східній Галичині, спричинених безправною польською окупацією, являється необхідною конечністю: вже тепер впровадити у Східній Галичині Адміністраційну Комісію великих держав антанти, задля санації пануючих там безправств та для уможливлення великим державам антанти справедливого вирішення про державне становище Східної Галичини.

На отсі обставини і домагання маю честь звернути увагу представників великих держав антанти.

Відень, 24. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

(Підпис)

№ 196
ЛИСТ НАЧАЛЬНИКА ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ
ДИКТАТОРА ЗУНР СЕЛЕЗІНКИ ПРЕДСТАВНИКОВІ
В БЕРЛІНІ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ГРОШЕЙ
ДЛЯ ДОПОМОГИ ІНТЕРНОВАНИМ І
БЕЗРОБІТНИМ

24 травня 1921 р.

До

Посольства ЗУНР

в

Берліні.

Відень, дня 24. мая 1921.

На Ваше Ч. 378/21 з дня 18. мая 1921 просимо на підставі рішення Диктатора ЗУНР. квоту 3000 (три тисячі) марок до тут. Ч. 2408/Інт. з 12./V.1921 задержати і зужити на допомоги для наших інтернованих в Целле переїзджаючих до Ч.С.Р. і для прочих безробітних військових Галичан — виплачуючи на голову квоту 30—50 марок.

Начальник

Військ. Канцел. Диктатора
З.У.Н.Р.

(Підпис)

др. Селезінка

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 6, арк. 21. Машинопис. Оригінал.

№ 197
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
 РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
 ПРО НОВІ ЗЛОЧИНИ ПОЛЬСЬКОЇ
 ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ**

26 травня 1921 р.

До
Високої Ради Амбасадорів

**В
 Парижі.**

Незвичайні акти самоволі польської окупаційної влади у Східній Галичині примушують мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути увагу представників великих держав антанти на ті страшні терпіння, котрі безборонне населення цього краю є приневолене зносити безнастанно, — вижидаючи вирішення своєї будучності від побідних великих держав.

1). Всупереч всякому культурному поступови і елементарній соціальній справедливості запровадив польський окупаційний режим у Східній Галичині: середеновічні примусові роботи українських хліборобів на користь польських власників більшої посілости, так звану панщину!

На наші зажалення в цій справі, представлені у своїм часі Союзови Народів, дозволив собі відповісти п. польський делегат Ашкеназе, що наші твердження є незгідні з правдою, та думав собі, що способом самої негачії виправдає Польшу за її нелюдські вчинки — перед культурним світом.

Тимчасом вже не з нашого приводу, але з польської сторони і в польськiм соймі у Варшаві, внесено: 13. мая 1921, від польського людового Клубу нагле внесення в справі знесення панщини у Східній Галичині, котре предкладається в прилозі під 1).

Отся подія виказує прилюдно, що польська окупація у Східній Галичині не може бути далі толерована державами культурного світа.

2). А на доказ польської брутальності і нетолеранції релігійної супроти української католицької церкви у Східній Галичині предкладається в прилозі під 2). опис нападу польських жовнірів на українську церкву в Балигороді (повіт Лісько), в часі святочної відправи дня 28. квітня ц. р. Отсей опис зістав прилюдно оголошений в пресі за призволом цензури польської окупації у Львові.

3). Польська преса у Львові (“Курієр Львовскі”) оголосила під датою 17. мая ц. р., що польському комітетови для оборони західної області Польщі вдалося у Східній Галичині стягнути на “Акцію” в Горішнім Шлеску: 30 мільонів польських марок!

А по нашим інформаціям, польські окупаційні власти у Східній Галичині наложили формальну контрибуцію також на українське і жидівське населення, на “акцію в Горішнім Шлеску, та безглядний апарат польської окупації насильно стягнув ту суму з вимученого і знищеного населення Східної Галичини. І так не перестають польські реквізиції безпокоїти і винищувати нещасне населення Східної Галичини!

4). За дозволом цензури польської окупації у Львові оголошено під датою 21. мая ц. р., що польські староства у Східній Галичині — розіслали всім урядам громадським формуляр і резолюцій з приказом, що усі громади у Східній Галичині мають приступити до акції Корфантія в Горішнім Шлеску та усіми способами оборонювати цей край для Польщі!

Так надуживає Польща окупацію Східної Галичини до своїх махінацій на Горішнім Шлеску, проти волі населення Східної Галичини і проти інтенцій великих держав антанті.

5). Під тою самою датою доходять нас знов вісти, що не зважаючи на постанови міжнародного права, у цілій Східній

Галичині відбуваються примусові асентировання до польської армії, та без огляду на протести улажується формальні нагінки за молодими Українцями, котрих насильно віддається до польського війська!

Висока Радо,

На безправний окупаційний режим Польщі у Східній Галичині, я мав нагоду не раз звернути увагу Високої Ради та просити про охорону безборонного населення цієї території в інтересі життя нашого населення як також справедливості і авторитету великих держав антанти.

Та на жаль, всякі остороги Високої Ради звернені до Польщі не принесли пожаданого успіху, бо вона далі безкарно допускається самовільного розпоряджування чужими етнографічними територіями у своїй заборчій жадобі і нельояльності супроти великих держав антанти та не допускає до мирного уладження міждержавних відносин на сумежних територіях. Тому для запобіження дальшим оружним конфліктам заходить конечна потреба: по вирішенню справи Горішнього Шлеську негайно приступити до вирішення справи Східної Галичини, Литви і Білорусі, аби устійнити державні етнографічні границі Польщі; [нерозбірливе слово] держав у незалежність також другим народам, що не хочуть і не можуть бути під Польщею, та отсим покласти кінець її імперіялістичним посяганням на чужі території.

На отсю потребу маю честь звернути увагу представників великих держав антанти.

Відень, 26. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

(Підпис)

№ 198
ЗВІТ РЕФЕРЕНТА КРАЮ
др. ОЛЕКСАНДРА МАРІТЧАКА
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПОЇЗDKУ ДО ПРАГИ
Й УЖГОРОДА 21–27 ТРАВНЯ 1921 р.

28 травня 1921 р.

I. Положення на Прикарпатській Україні.

По проголошеній ліквідації Уряду от. Петлюри появилася нова струя збігців на Прикарпатській Україні. Напливають там Наддніпрянці і Галичане, які находилися в придніпрянській службі зглядно були заняті при інституціях звязаних з істнованем Уряду от. Петлюри.

Збігці находяться в дуже невідраднім стані. Не мають доброго одягу, обуви та позбавлені в більшості всяких средств до життя. Український допомоговий комітет в Ужгороді звернувся з проханнем до голови придніпрянської Місії в Празі пана Славинського о допомогу для збігців Придніпрянців а до нашого Представництва в Празі о допомогу для збігців Галичан. Наше Представництво заявило готовість виасигнувати одноразово на допомогу квоту від 2.000 до 3.000 корон чеських, від п. Славинського ще відповідь не прийшла.

II. Вістки з Галичини.

Особи, що приїхали з Галичини на Прикарпатську Україну подають, що настрої українського населення в Галичині є дуже піднесений і патріотичний. Особливо останнє поставлення Союзу Народів до справи Сх. Галичини зміцнило надію українського громадянства на користне вирішення нашої справи і воно відкидає рішучо всякі спроби угодової акції з Поляками. Заходи Польських урядових кругів для позискання визначнійших українських діячів для угодової акції не відносять ніяких успіхів і ціла наша суспільність осуджує безоглядно всякі змагання поодиноких нечисленних оди-

ниць в напрямі польсько-української угоди за ціну зречення самостійности Сх. Галичини.

III. Конскрипція Українських горожан на території чесько-словацької Республіки і відношення до неї урядових чинників на Підкарпатській Україні.

Наше Представництво в Празі зарядило переведення конскрипції українських горожан на чесько-словацькій території і на Прикарпатській Україні. В тій цілі розіслало між іншими до українських організацій на Прикарпатській Україні відповідні конскрипційні листки. Характеристичним є, що чеські почтові Уряди на Підкарпатській Україні конфіскують згадані формуляри, так що їх постова пересилка є неможливою. Перевезення формулярів до Праги мусить отже наступити через кур'єра.

IV. Обсадження місця губернатора на Підкарпатській Україні ще не наступило. Як відомо з часописей димісія Дра. Жадковича зістала принята — як кандидатів на становище губернатора подають чеські “Народні лісти”: Жупана з Берегу Д-ра. Ліхта, предсідника “російської Ради”, адвоката дра Бескіда в Еперс, дра. Падейдля і дра. Брейшу.

V. Українські робітничі сотні на Підкарпатській Україні

На місце виїхавшого до Галичини сотника Дра Дивидяка, зістав назначений командантом укр. робітничої сотні в Ужгороді сотник Микитка.

До Ужгороду зістав приділений рівнож полковник Степанів як старшина для звязку для всіх сотень на Підкарпаттю, як кажуть, з широкими повновластями.

VI. Голоси чеської преси про українську справу.

Чеська преса реєструє точно всі події з українського а особливо з українсько-галицького життя та займається під теперішню пору пильно відносинами на Підкарпатській Україні. Особливо чеська преса заінтересована є справою обсадження місця губернатора на Підкарпатській Україні та справою її автономії.

Характеристичною є стаття Єнзена, яка появилася в другій половині мая ср. в “Прагер Прессе” про українську справу, в котрій Єнзен, до тепер великий наш прихильник, виступає проти Українців і виказує, що великий 35. міліоновий народ український не проявив до тепер ніякої державної творчої сили.

Відень, дня 28. мая 1921.

(Підпис)

Ол. Марітчак

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294.
Машинопис. Оригінал.

№ 199
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ
У ПАРИЖІ З ВИМОГОЮ ПРИТЯГНЕННЯ
ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИННИХ У ЗЛОЧИНАХ,
УЧИНЕНИХ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

28 травня 1921 р.

В справі провірення, покарання і відшкодування нелюдських мордів, котрих допустилася польська окупація на безбороннім населенню Східної Галичини.

До

Високої Ради Амбасадорів

В
Парижі.

Від самого початку польської окупації на Східну Галичину докладає польська окупація усяких зусиль і піднімає плянову акцію, щоби винищити автохтонне населення у Східній Галичині. Найчорнішою картиною польських знущань над

отсим населенням є нелюдські морди, яких Поляки допускаються на безбороннім населенню у Східній Галичині. Польське правительство добре знає про ті морди, але зі зрозумілих причин не перевело досі ніяких слідств, не потягнуло винних до відповідальності і не дало ніякого відшкодування родинам замордованих.

Тому звертаються оставші члени родин замордованих до Української Національної Ради Східної Галичини з проханням, щоби ї їм вказати вищу владу, що є компетентна потягнути Польщу до одвічальності за ті нечувані в світі морди.

По думці артикулу 91. Сан-жерменського мирового договору переняли великі держави антанти по розпаді Австрії, суверенність над Східною Галичиною аж до часу вирішення державного становища Східної Галичини і тому тепер тільки вони мають право та обов'язок перевести в тій праві доходження, покарати винних, присудити відшкодування оставшим членам родин.

На тій підставі з припоручення Української Національної Ради Східної Галичини предкладаю Високій Раді першу серію зголошених польських мордів у Східній Галичині:

1. О. Захарій Подляшецький, укр. кат. парох Монастириск, літ 73, замордований в звірський спосіб 13. червня 1919 польським військовим конвоем в присутности двох польських офіцерів під лі-сом, між Монастирисками а Комарівкою, повіт Бучач. Перед замордовання облите його кипятком. Ексгумацію і обдукцію та слідство перевів полевий суд VIII. самбірської бригади українських галицьких військ 15. червня 1919 до ч. с. І/Д.

2. О. д-р Альберт Галібей, префект духовної семинарії в Станиславові, літ 35, замордований дня 13. червня 1919 разом з о. Захарієм Подляшецьким тим самим польським конвоем в тім самім місци і в той сам спосіб. Стверджують це наведені під 1. акти полевого суду VIII. самбірської бригади українських галицьких військ.

3. О. Остап Нижанковський, укр. кат. парох Завадова, повіт Стрий, застрілений дня 22. мая 1919, в Стрию польською полевою жандармерією 4-ої дивізії польських військ, стаціонованої тоді в Стрию. (Командант дивізії полк. Александрович).

4. Український Державний Секретар рільництва інж. Михайло Мартинець, замордований 10. червня 1919, польськими жовнірами 30-го варшавського полку піхоти, 6-ої сотні під командою пор. Підвисоцького, в лісі біля села Прислоп, повіт Надвірна.

5. Іван Сілецький, проф. учит. семинарії в Самборі, замордований 10. червня 1919 тими самими польськими жовнірами, в лісі біля Прислоп.

6. Д-р Василь Падох, кандидат адвокатури, замордований дня 10. червня 1919 тими самими польськими жовнірами, в лісі біля села Прислоп.

7. Альфонс Ляер, майор українських військ 1-го галицького корпусу, уроджений 8. липня 1881 в Бардорф, повіт Бравнаув, Чехословацька Республіка, застрілений 9. червня 1919, конвоюючими його до Тернополя трьома польськими жовнірами, на дорозі, між Панасівкою а Ходачковом, повіт Скалат.

8. О. Йосиф Заторський, укр. кат. парох Лапшина, повіт Бережани, замордований 20. червня 1919 польським офіциром в пивниці, до якої схоронився.

9. Гриць Соловій, міщанин з Книгинина, міста біля Станиславова, вул. Церковна ч. 6, замордований 16. червня 1919, через польських полевих жандармів, над рікою Бистриця і для закриття слідів кинений до ріки. Труп винесла вода в Угорниках, де його похоронено.

10. Федір Твердохліб, селянин, літ 48, в Дуброві-Ямне, коло Нижнева, повіт Товмач, застрілений з заду трьома польськими жовнірами, 15. червня 1919. Стріл попав в плечі і вийшов грудьми.

11. Василь Грижак, селянин, літ 27, застрілений рівночасно з Федором Твердохлібом. Дістав постріл в потилицю кулею дум-дум, бо лице було цілком розтріскане а мозок вискочив на траву.

12. Павло Періг, селянин і сільський організатор в Нисмичах, повіт Сокаль, застрілений дня 8. січня 1919 польськими жовнірами на власнім подвірю. Перед розстрілом виколено йому очі багнетом.

13. Каська Тивонюк, селянка з Нисмич, повіт Сокаль, застрілена 8. січня 1919, польськими жовнірами в хвилі, як стояла в вікні власного дому.

14. Іван Драган, кравець і організатор повіту, літ 55, з Сокаля, замордований 17. мая 1919, польськими жовнірами при заняттю Сокаля.

15. Андрій Космин, селянин, літ 60, з Черча, повіт Рогатин, застрілений польським жовніром, в хвилі, як вів коні пасти.

16. Семен Шкреметко, український офіцер, літ 24, родом з Тучап, повіт Яворів, взятий 11. марта 1919 в Яксманичах в полон, застрілений зістав через польського сержанта жандармерії Броніслава Стоповського в Перемишлі.

17. Микита Івашкевич, український стрілець кінного гайдамацького загону пор. Ал. Фарановського зі Збаража, замордований 5. червня 1919 в звірський спосіб польськими жовнірами в Збаражі.

Сей факт стверджений заприсяженими зізнаннями (протокол з дати, Збараж, 21/6.1919 списаний командою І. гал. корпусу ч. 835 розв.).

18. Іван Фридль, з базаринець укр. стрілець, замордований 6/6. 1919 польськими жовнірами в Збаражі по звірським катованню прикладами від крісів.

Сей факт стверджує протокол з дати 22/6. 1919 ч. 78, списаний команд. І-го галицького корпусу.

19. Іцик Балін, літ 23, син слюсаря в Збаражі, розстрілений польськими жовнірами 6. червня 1919. (Гляди протокол 1-го галицького корпусу ч. 79).

20–21. Марія Вась, селянка, літ 58 і Марія Тропак, селянка, літ 56, обі з Черняви, повіт Мостиска замордовані при кінці лютого 1919, підчас завішення оружя між українськими і польськими військами, залогою польського панцирного поїзду, ч. 3.

22. Михайло Онишко, селянин, літ 70, з Черняви, повіт Мостиска, замордований 13. марта 1919 польськими уланами 6-го полку.

23. О. Юстин Сухаровський, укр. кат. парох в Заболотцях, повіт Броди, замордований жовнірами польського панцирного поїзду в Заболотцях 23. червня 1919, по катованню прикладами від крісів.

24. Василь Боднар, селянин з Черниховець, повіт Збараж, застрілений польськими жовнірами 3. червня 1919, в хвилі, як їхав на кони з громадського пасовиска, а польські жовніри забравши йому пару коней хотіли забрати ще того коня, на котрім Боднар їхав.

25–28. Стах Колос, побережник в Білці, повіт Перемишляни, Венедикт Типирович, Ляйзер Баумвальд і Фішль Баумвальд, гуменні з двора в Білці, застрілені 28. червня 1919, польськими жовнірами (позниньчиками) на побережничівці в Білці.

29–30. Іван Хомяк, літ 45 і Іван Пайтала, літ 44, з Ботяшина, повіт Мостиска, розстрілені в Судовій Вишні 15/3. 1919, на зарядження поручника польських військ Абламовича, команданта двірця в Судовій Вишні.

31–32. Михайло Степаняк і Кася Бень, 16-літна, з Судової Вишні, присілок Княжий Міст, застрілені польським жовніром 15. марта 1919, в хвилі, коли Михайло Степаняк на візвання сего жовніра, отворив двері від своєї хати.

33–35. Хаскель Злочовер – вель Жолковер з Кулачковоць, повіт Коломия, Йосиф Баль, з Раківчика, повіт Коломия, Герман Роттенберг, зі Слобідки, повіт Коломия, академики, що училися в школі барона Гірша. (Евіш Кольоніаль Асоціяціон) в Слобідці, повіт Коломия, – всі три

замордовані в Слобідці польськими легіоністами дивізії генерала Желіговського, в половині червня 1919. Група Хаскеля Злочовера, найдено потратованого кінськими копитами. Перед похороном всіх трьох жертв, що відбувся 17. червня 1919, Міжнародна Комісія перевела секцію трупів, сфотографувала їх і списала протокол.

36–41. Маєр Бартфельд, літ 63, Жанетта Бартфельд, літ 27, Озіас Бартфельд, літ 25, Ізаак Бартфельд, літ 23, Сімеон Бартфельд, літ 15, — та Савль Грінверк, літ 27, — з Раковчика, повіт. Коломия, замордовані в половині червня 1919, як попередні. Та сама Міжнародна Комісія перевела секцію, фотографувала трупи і списала протокол. Похорон відбувся 18. червня 1919, в Коломиї.

42. Йосиф Наконечний, син Теодора в Кудинівцях, повіт Зборів, застрілений 19. липня 1919, польськими жовнірами, на громадським пасовищі, при стереженню коней.

43. Розалія Георгіня з Гринчуків, заміжна Максимчук, літ 19, жена українського старшини, замордована 4. червня 1919, в Хоросткові, повіт Копичинці, через постріл в живіт. Находилася вона тоді в тяжи; замордували її польські легіонери, а то: Домінік Брошак, Йосиф Мислицькі, Йосиф Чердарецькі і Маріян Чердарецькі. Сей факт стверджений доходженнями повітової команди державної жандармерії З.У.Н.Р. в Копичинцях, актом з дати 30 червня 1919, до ч. Е.Ч. 84/Дов.

44. Григорій Врубльовський, літ 75, начальник громади в Маркові, повіт Бережани, застрілений 1. липня 1919, польськими жовнірами.

45. Михайло Колодка, санітет української армії, замордований польськими жовнірами 18. мая 1919, в Милятині коло Буська, повіт Камянка Струмилова. Колодка дістався до польського полону легко ранений в руку, а польські легіоністи замордували його прикладами від крісів.

46. Петро Зубюк, господар в Жабю, повіт Косів, замордований в половині квітня 1920, польськими жовнірами,

які катували його через цілий тиждень так, що поломили йому крижі і він через те помер у страшних муках.

47. Іван Зубюк, син Петра (ч. 46), з Жабйого, замордований в тім самім часі польськими жовнірами, які поломили йому ребра, ноги й руки.

48. Ілько Грабар, господар в Славську, повіт Сколе, замордований 26. серпня 1920, польськими жовнірами, які під проводом поручника Міхальського впали до Славська, і по звірськи катували населення того села. Сержанти Кলেখовські і Турек, побили Ілька Грабара, хорого тоді на червінку, так тяжко, що він від побоїв помер.

49. Степан Михалевич, господар в Рожанці Нижній, повіт Сколе, замордований 23. вересня 1920, польським жандармом з Тухлі, при ескортюванні його до Тухлі. Перед замордуванням, сковано його ланцюхом, кольбою розбито лице, а тіло його посічено так нагаями, що цілі плечі, що ізза сціпу крови, були чорні як вуголь.

50. Юрко Головацький, господар в Свериківцях, повіт Бережани, замордований 21. квітня 1921, польськими жандармами Дурбайлом і Журом з постерунку в Бережанах.

51. Федір Чемпренчук, господар з Устерік, повіт Коссів, замордований польськими жандармами з Горішного Ясенева 22. квітня 1921 у Устеріках.

Висока Рада зволить видати вказані розпорядження в цілі доходження, покарання і відшкодовання сих нелюдських мордів, котрих допустилася польська інвазія і окупація у Східній Галичині.

Відень, 25. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

№ 200
СЛУЖБОВЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ГОЛОВИ
НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
У США РОБЕРТА БЕРЕЗОВСЬКОГО,
ЗАСВІДЧЕНЕ ПРЕЗИДЕНТОМ УНРАДИ
ЄВГЕНОМ ПЕТРУШЕВИЧЕМ З ДОДАТКОМ
РУКОПИСНОЇ ЗАЯВИ РОБЕРТА БЕРЕЗОВСЬКОГО
ВІД 19 ГРУДНЯ 1918 р.

31 травня 1921 р.

Довжний запис.

I. В п. Пан д-р Роберт Березовський обнимаючи становище голови Надзвичайної дипломатичної Місії Української Національної Ради Східної Галичини до заступства справи Галицької Республіки перед урядом Президента Зєднених Держав Америки у Вашингтоні, зобов'язується отсим з власного маєтку поносити видатки сеї місії до висоти суми: одного міліона чеських корон. —————

II. Квоти на сю ціль дійсно виложені та провірені і одобрєні Урядом закордонних справ Президента Української Національної Ради Східної Галичини будуть приняті як довг Галицької Республіки на річ п. д-ра Роберта Березовського як її вірителя. —————

III. Від дня зачислення виданих квот зачинають від них числитися 6 % - (шести процентів) відсотки. —————

IV. П. д-р Роберт Березовський доложить заходів, аби між українським громадянством в Америці добровільними датками зібрати потрібні фонди для Уряду Президента Української Національної Ради Східної Галичини, та буде управнений із зібраних квот ужити половину на сплачування свого домагання як II. і III. —————

V. Оскільки домагання п. д-ра Роберта Березовського не буде сплачене повисшим способом, то по визнанню і укон-

ституованню Галицької Республіки негайно зголосить Вд. Пан Президент Української Національної Ради Східної Галичини д-р Євген Петрушевич: остальну квоту домагання п. д-ра Роберта Березовського як довг Галицької Республіки до безпроволочної заплати. —————

VI. У всякім разі заплата dokonується валютою чеських корон. —————

VII. Видатки сеї Надзвичайної дипломатичної Місії обнимають: дійсні і потрібні кошти подорожі п. д-ра Роберта Березовського як голови Місії, як також дійсні кошти його удержання через час місії (приблизно 1.500 долярів місячно) та конечні кошти репрезентації. До тих видатків належать також дійсні і потрібні кошти подорожі, удержання і репрезентації секретаря місії, котрого установляє Вд. Пан Президент Української Національної Ради Східної Галичини. —

VIII. Отсей довжний запис виготовлюється у двох рівнозвучних первописах, з котрих один задержить у себе Вд. п. Президент Української Національної Ради Східної Галичини д-р Євген Петрушевич а другий п. д-р Роберт Березовський, та отсі оба первописи підписують Вд. п. д-р Євген Петрушевич і Вп. п. д-р Роберт Березовський. ———

Відень, 31. мая 1921.

Печатка

Є. Петрушевич

Наколяя нищепідписаний одержав всі мої видатки і інші домагання на підставі цього довжного запису, для того освідчаю, що цей довжний запис тратить свою силу з нинішнім днем.

Відень, 19. грудня 1921.

(Підпис)

Др. Березовський

№ 201

**ЗВЕРНЕННЯ УРЯДУ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ДО УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
І ВСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА США
ІЗ ЗАКЛИКОМ ПІДТРИМКИ ВИЗНАННЯ
САМОСТІЙНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ***31 травня 1921 р.*

Ч. 1153/21.

До**Світлих Управ українських організацій та всего
українського Громадянства в Америці.**

У відозві з 20. квітня с. р. до всего українського Громадянства в Зєдинених Державах Америки просив я Вас, щоби Ви піднесли рішуче домагання перед державами антанти: негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини та визнання державної незалежности Галицької Рєпублики.

Наша справа приходить по вирішенню Горішнього Шлєську та Вильна (сєредушої Литви) на чергу нарад Найвищої Ради Мирової Конференції.

Щоби рішення в справі Східної Галичини вийшло по думці бажань українського населення у Східній Галичині, є конечною потребою приєднати для нашої справи п. Прєзидента Зєдинених Держав Америки і його Уряд.

А щоби наше Галицьке дипломатичне представництво у Вашингтоні могло сю ціль осягнути, конечно для него довіря і допомога всего нашого Громадянства, його провідників і організацій на місці.

З отсею просьбою звертаюся отсим до всего нашого Громадянства — передусім до провідників наших організацій в Зєдинених Державах: о щирю допомогу в заходах нашого представництва, щоби визволити наше населення з тяжкої

неволі польського наїзника, та добути визнання самостійної Галицької Держави.

За всі патріотичні заходи і жертви нашого Громадянства в Америці, які воно підіймає для ратунку катованої нашої Вітчизни – пересилаю Вам Найгорячійшу подяку.

Відень, 31. мая 1921.

Підпис **Є. Петрушевич**
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Підпис **К. Левицький**
Уповновашений Уряду для Справ Закордонних
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 303.
Машинопис. Копія.

№ 202
ЗВЕРНЕННЯ ПОСЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ
З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

3 червня 1921 р.

До
Найвищої Ради Мирової Конференції

Підписані, послы Східної Галичини, вибрані загальним правом голосування до парламенту бувшої австро-угорської монархії, – тепер члени Української Національної Ради, вносять отсю державно-правну декларацию:

І. Східна Галичина по ріку Вислок на заході, від X-ого століття аж до кінця XI-ого століття, становила частину великої української держави з центром у Києві, а опісля, аж

до кінця XIV-ого століття, творила Галицько-Володимирське королівство, з осередком в Галичі і у Львові. Завойована Польщею Галичина, що творила під назвою “руського воеводства”, аж до поділу старої Річипосполитої польської, окрему адміністраційну одиницю, була виставлена на всякі спроби польського імперіялізму, всеруйнуючої експльоатації і національної екстермінації. Українське населення Східної Галичини ніколи не признавало польської державности, і в численних повстаннях XV, XVI, і XVII, віків, намагалося скинути польське ярмо. Прилучена до Австрії в р. 1772, на основі колишньої і переходової приналежности до угорської корони, під назвою “Королівства Галичини і Володимирії” мала бути злучена з Буковиною в окрему українську провінцію Австрії. Та цей природний звязок, припинило сфорсоване через Поляків, політичне получення Галичини з приналежними до чеської корони князівствами Освенцім і Затор, та великим князівством краківським в окрему, неприродної величини провінцію.

Український нарід постійно протестував проти сеї неприродної злуки, і від 1848 р. аж до 19. жовтня 1918 р., домагався утворення окремої української провінції зі Східної Галичини.

II. Східна Галичина, заселена в 3/4 частях українським народом, який від довгих століть становить корінне населення краю, згідно з правом про самоозначення народів, проголосила дня 19. жовтня 1918 р., державну самостійність у формі окремої Західно-української Народної Республіки всіх українських земель бувшої Австро-Угорщини, а то: Східної Галичини, Лемківщини, укр. Буковини і Закарпатської України, утворивши законодатне тіло під назвою: Української Національної Ради, та візвавши національні меншости новоутвореного державного організму, то є, Жидів, і Поляків до спільної праці для добра всего населення і запоручивши їм повну рівноправність і охорону.

III. Українська Національна Рада, у Львові, дня 1. падолиста 1918 р. обняла владу на території Західної Української Республіки, та вже дня 3. падолиста 1918 р. була примушена відпирати напади польських озброєних ватаг у Львові, а опісля, аж до половини 1919 р. боронила територію Східної Галичини перед польською оружною заборчистою.

IV. На основі ухвали Української Національної Ради в Станиславові (перенесеної з окупованого Поляками Львова) з дня 3. січня 1919 р. та постанови Всеукраїнського Трудового Конгресу з 22. січня 1919 р. в Києві, проголошено зєдинення Західної Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою, що обнімала всі українські землі давньої Росії, в один державний організм, з одночасним прийняттям застереження Української Національної Ради, що вона аж до скликання Всеукраїнських Установчих Зборів задержує виключну владу на своїй західній території.

V. З огляду на спричинену наїздом російських большевиків неможливість скликання Всеукраїнських Установчих Зборів, єдиним повноправним представником українських земель бувшої Австрії є Українська Національна Рада і тільки вона, зглядно її мандатарі мають право репрезентувати сі землі, виступати зі зобов'язуючими заявами та заключати важні міждержавні акти.

VI. Виходячи з наведеного в горі фактичного правно-державного стану українських земель бувшої Австрії, — умови Уряду отамана С. Петлюри з 2/XII.1919 і з 22. квітня 1920 р., та мировий договір заключений 18. марта 1921 р. поміж Польщею з одного боку та Совітською Росією і Радянською Україною з другого боку, оскільки вони яким-небудь способом малиб пересуджувати правно-державну будуччину Східної Галичини в користь Польщі, не мають

ніякої ваги для українського населення Східної Галичини та не будуть тим населенням ніколи визнані. Штучні кордони проведені на основі рижського договору без участі інтересованих народів, шматують українські етнографічні землі і тому ніколи і в ніякій формі не одержать санкції українського народу, що все змагатиме до утворення Соборної Незалежної Української Держави.

VII. Польща, мілітарний окупант Східної Галичини, як це вичерпує сформувавши Рада Союзу Народів на своїм засіданні в Парижі, 23. лютого 1921 р. мимо того, що від держав антанті, як тимчасового суверена Східної Галичини (на основі Ст. Сан-жерменського трактату) ніколи не одержала мандату до адміністрування Східної Галичини, виконує узурпаційно ту адміністрацію всупереч не то постановам міжнародного права, але взагалі всупереч найпримітивнішим вимогам людяности. Отже польська окупаційна власть знесла всі горожанські свободи у відношенні до українського населення, масово інтернує, арештує, засуджує і розстрілює часто без суду, українських горожан, навіть за вчинки, сповнені на приказ української легальної влади в часі її фактичного існування, вважаючи їх за вчинки проти польської державности і польської збройної сили; — руйнує церковне виховання клиру; — переслідує в нечуваний спосіб українську незалежну пресу; — не визнає прав української мови ані в суді ані в інших установах; насильно спинює культурний і економічний розвиток українського народу; всупереч постановам основних законів австрійських о свободі набування нерухомостей через горожан (арт. 6. основ. дер. закон. з 21.XII.1867 р. ВЗД. ч: 142), знесла це право дотично українського населення Східної Галичини і перекинувши на Східну Галичину всупереч окупаційному мандатові Антанті з 25. червня 1919 р. польські закони о обороті нерухомостями і закони о переведенні аграрної реформи, масово колонізує Східну Галичину, спровадженням з польської

території елементом, не дозволяючи рівночасно автохтонній українській людности набувати землю при парцеляції (що діється і всупереч інтенціям Антанти); своєю скарбовою і торговельною політикою, примусовими позичками і реквізиціями, контрибуціями і безнастанними грабунками польських військових частин, до решти винищує українське населення. Вже і так знищене 7-літною війною, дальше вязнить в таборах і тюрмах українських полонених і цивільних горожан, засуджуючи їх на голодову або неминучу пошесну смерть (слідчі арешти невинних зовсім людей протягається навіть і роками); в інтересі кольонізації краю самовільно і протизаконно знесла закондатну і адміністраційну краєву автономію і громадську самоуправу; дальше льокавтує українських державних службовиків, або переносить їх масово на польську територію; польсько-український утраквістичний університет у Львові самовільно перемінила на чисто польський і не допускає до сього університету студентів-Українців, ані професорів і доцентів; знесла шкільну автономію; нищить середне, а зокрема народне шкільництво, скасовуючи в народних школах безправно українську викладову мову, а накидуючи польську, льокавтуючи Українців-учителів і учительок, або переносячи їх на польську територію Західної Галичини; шляхом свого законодавства у варшавському Соймі, нищить решту українського надбання навіть на економічному і національно-культуральному полі, мимо неправних накладань, безглядних стягань податків з українського населення, не приходить йому з жадною помічю, зокрема в знищених війною повітах, а навіть фондів філантропійних закордонних інституцій, призначених на ратовання населення винищеного війною і на діти, уживає майже виключно на допомогу для польського населення; не відбудовує цілком Східної Галичини, а грошей, призначених ще Австрією на відбудову краю, уживає виключно на відбудову Західної Галичини і на забудовання спроваджених до Східної Галичини

польських кольоністів, – взагалі польський окупаційний режим довів Східну Галичину до стану крайньої нужди і цілковитої руїни.

Підписані, підносять перед цілим культурним світом, перед усіми державами і народами, протест проти некультурного, екстермінаційного і варварського польського окупаційного режиму, та в імени населення Східної Галичини, звертаються до держав Антанти, як свого тимчасового суверена, щоби як найскорше поклали край польській окупації, аби усунули з території Східної Галичини польські окупаційні війська, щоби приневолили польську державу повернути всі шкоди, заподіяні українському населенню від 1. падолиста 1918 р. до тепер, та щоби негайно вирішили політичну долю Східної Галичини, згідно з правом самоозначення народів: визнаючи її незалежною державою.

Львів, 3. червня 1921.

Д-р Бачинський Володимир в. р.	Д-р Окуневський Теофіль в. р.
Д-р Лев Бачинський в. р.	о. Онишкевич Степан в. р.
Будзиновський Вячеслав в. р.	о. Погорецький Омелян в. р.
Д-р Голубович Ізидор в. р.	Романчук Юліян в. р.
Д-р Загайкевич Володимир в. р.	Старух Тимко в. р.
Лаврук Павло в. р.	Стефанік Василь в. р.

Відень, 28. червня 1921.

Брайтер Ернест в. р.	Семака Ілія в. р.
Д-р Александер Колесса в. р.	Сінгалевич Володимир в. р.
Д-р Левицький Евген в. р.	Д-р Смаль-Стоцький Степан в. р.
Д-р Левицький Кость в. р.	Спинул Микола в. р.
Левицький Лев в. р.	Д-р Трильовський Кирило в. р.
Д-р Петрушевич Евген в. р.	Д-р Цегельський Льонгин в. р.

№ 203
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
СТОСОВНО ПОЛЬСЬКИХ БЕЗПРАВНИХ ВИРОКІВ
ПОЛЬСЬКИХ СУДІВ ТА ВИЗНАННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

6 червня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

В наших нотах з дати: Відень, 7 марта і 24. марта 1921, вказували ми на те, як польська окупація допускається на безбороннім населенню Східної Галичини самовільного порушення постанови артикулу 92 Сен-Жерменського мирного договору, некультурним і нелюдським переслідуванням українського населення цієї території, та просили про усунення тих безправств польської окупації у Східній Галичині.

Головні переслідування українського населення Східної Галичини зі сторони польської окупації відбуваються там з приводу його політичного становища по день 19-го жовтня 1918, коли український нарід Східної Галичини, приступив до уконституювання Галицької держави.

Та на жаль наші представлювання, внесені до Високої Ради Амбасадорів, з покликанням на постанову артикулу 92, Сен-Жерменського мирного договору, що ніхто з мешканців областей бувшої австро-угорської монархії не може бути переслідуваний з причини свого політичного становища з часі від 28 липня 1914 аж до остаточного визнання державної влади на тих областях, — не віднесли пожаданого успіху, бо польська окупація вже два роки по ниніш-

ний день, не зважаючи ні на постанови мирового договору ні на перестороги Високої Ради Амбасадорів, нечуваним в культурнім світі способом переслідує безпереривно українське населення Східної Галичини.

Найновішим доказом самоволі і безправства польської окупації у Східній Галичині є карна розправа і засуд українського посла та члена Української Національної Ради д-ра Теодора Ваня вироком польського карного суду у Львові з 28 мая 1921. Отсим вироком узнано обжалованого д-ра Теодора Ваня винним злочину публичного насильства і засуджено його на три місяці в'язниці з однодневним постом що місяця і на поношення коштів поступовання.

Приводом до переслідування і засуду д-ра Теодора Ваня зі сторони польських окупаційних властей був той факт, що дня 1. падолиста 1918. прийшов д-р Теодор Вань до президії окружного суду в Золочеві і тут оголосив зібраним судовим функціонерам, що Українська Національна Рада у Львові переняла державну владу на території Східної Галичини та візвав присутних до дальшого виконання своїх урядових функцій. Отсе значить, що польська окупаційна влада у Східній Галичині потягнула до карно-судової одвічальности і покарала обжалованого д-ра Теодора Ваня, українського посла і делегата Української Національної Ради Східної Галичини за його політичне становище в часі перед остаточним визнання державної влади на території Східної Галичини, так, як досі ще не вирішили великі держави Антанти державного становища Східної Галичини.

Таким чином являється той засуд самовільним і безправним порушенням постанови артикулу 92 Сен-Жерменського мирового договору зі сторони Польщі, як також злочинном політичного насильства на особі д-ра Теодора Ваня!

По отсій карній розправі розпочалась дня 30. мая 1921, перед польським карним судом у Львові, нова розправа карна проти о. д-ра Степана Юрика, папського шамбеляна і греко-

українського пароха в Золочеві та члена Виділу Української Національної Ради Східної Галичини.

Сего загально поважаного українського священника патріота мучили польські окупаційні влади слідчими вязницями і всякими тортурами та коли всіякі тому роблені закиди показалися неправдивими, то польська державна прокуратурія поставила його тепер перед карний польський суд у Львові на підставі видуманого посудження, мовби він в часі від падолиста 1918 до квітня 1919; отже в часі української влади в Золочеві, підбурював українське населення до ворожого ділання проти Поляків, та, мовби він тим допустився злочину публичного насильства, хоч не вказано ніякої особи, на котрій би це насильство мало бути виконане.

З цього слідує, що обжалування о. д-ра Степана Юрика зі сторони польської окупаційної влади у Східній Галичині дотичить політичного становища отсего українського діяча і посла в часі української державної влади у Східній Галичині, та що по думці артикула 92 Сен-Жерменського мирового договору польські окупаційні влади у Східній Галичині не мають права його судити з того приводу так, як того рода поступовання польської окупації є нічим іншим як тільки одним з численних актів безправного терору над безборонним українським населенням сеї території, — яке ще досі остає під суверенним правом великих держав Антанти!

І так докінчується послідовно і безглядно дволітний період страшної польської окупації над Східною Галичиною, та цей період часу чейже достарчив Високій Раді Амбасадорів і Найвищій Раді Мирової Конференції обильні докази, що Польща не придержується ніяких постанов міжнародного права та не респектує ніяких міждержавних договорів, але йде без пардону на вигублення більшости автохтонного населення Східної Галичини, аби поставити великі держави Антанти перед доконаний факт своєї імперіалістичної політики...

Тому українське населення в імя права самоозначення знов підносить свій голос до побідних великих держав Антанти:

про увільнення його відвічної землі від безправної польської окупації, та визволення всего населення Східної Галичини з польської неволі: визнанням Східної Галичини незалежною Галицькою Республікою, що дає рівні права всім своїм горожанам без різниці національностей.

Покликуючися на попередні представлення, внесені іменем Української Національної Ради Східної Галичини, в справі конечної потреби вирішення державного становища Східної Галичини, маю честь предложити повище представлені найновіші події під польською окупацією у Східній Галичині під ласказву розвагу Високої Ради Амбасадорів, та прошу прийняти вислови мого найвищого поважання.

Відень, 6. червня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 204

ТЕРМІНОВА ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ВНУТРІШНІХ, СУДІВНИЦТВА І КОМУНІКАЦІЇ ПРЕЗИДАЛЬНІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ПРО ПЕРЕГОВОРИ МІЖ УРЯДАМИ РУМУНІЇ І ПОЛЬЩІ ЩОДО ОБМІНУ УКРАЇНСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

6 червня 1921 р.

Оден із моїх знакомих з Буковини, чоловік дуже поважний на висшій становищі, котрий прибув вчера до Відня звістив мене, що румунське Правительство предложило польському Правительству територіяльну заміну того рода, що Румунія малаби віддати Польщі три буковинські повіти

іменно: вашковецький, кіцманський і заставнецький за відступлене Румунії зі сторони Польщі повіту косівського і печеніжинського. Відносні пересправи ведуться тепер в Варшаві. Одним з членів-знавців румунської делегації комісійної є Михайло Больдур /:давнійше Якубович:/; бувший лісовий комісар при вижницьким старостві а тепер шеф Краєвої інспекції лісової на Буковині.

Відень, дня 6. червня 1921.

Підпис

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Оригінал.

№ 205

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
СТОСОВНО ПЕРЕГОВОРІВ МІЖ УРЯДАМИ
РУМУНІЇ І ПОЛЬЩІ ЩОДО ОБМІНУ
УКРАЇНСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ**

8 червня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

П а р и ж і .

З віригідного джерела донесено нам, що румунський уряд предложив польському урядови територіяльну заміну того рода, що Румунія мала би віддати Польщі три буковинські повіти іменно: вашковецький, кіцманський і заставнецький за відступлення Румунії зі сторони Польщі повітів: косівського і печеніжинського. Відносні пересправи ведуться тепер у Варшаві. Одним з членів — знавців румунської деле-

гації комісійної є Михайло Больдур (давнійше Якубович) бувший лісовий комісар при вижницькім старостві а тепер шеф краєвої інспекції лісової на Буковині.

Плянований договір заміни між Румунією а Польщею відноситься до українських повітів Буковини: вашковецького, кіцманського і заставнецького, що по думці артикулу 59. Сан-жерменського мирового договору не зістали признані Румунії, — а з другої сторони до українських повітів Східної Галичини: косівського і печеніжинського, в котрих нема ні одного Румуна, — що по думці артикулу 91. Сан-жерменського мирового договору не зістали признані Польщі.

Таким чином торгують обі згадані держави предметами міжнародними, що не належать до їх диспозиції, але виключно до компетенції великих держав антанти, котрі мають приступити до вирішення державного становища сих українських територій по думці проголошеного прінципу самовизначення народів, на яким повстали також обі згадані держави: Румунія і Польща.

З тої причини вважаю моїм обовязком, іменем Української Національної Ради Східної Галичини, до котрої належать також представники українського населення Буковини, звернути увагу Високої Ради на отсю нову безправну акцію Польщі і Румунії, що нарушує суверенні права великих держав антанти, — та запротестувати проти всяких торгів життям українського народу, що має такі самі права до державної самостійности на своїх територіях, як нарід румунський або польський.

Відень, 8. червня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

№ 206

**ВЕРБАЛЬНА НОТА ПОСОЛЬСТВА ЗУНР У ВІДНІ
ВІЙСЬКОВОМУ МІНІСТЕРСТВУ В БУХАРЕСТІ
СТОСОВНО ДОЛІ УКРАЇНСЬКИХ
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У БРАШОВІ**

10 червня 1921 р.

Вербальна нота.

Вербальною нотою з 30. марта 1921 ч. 922, повідомило нас Посольство Королівства Румунії у Відні, що в таборі інтернованих в Брашові перебуває около 1.100 стрільців і 140 старшин українських, та в цій ноті згадується про заходи Місії Української Народної Республіки, аби отсих українських військових перенести до Польщі.

Посольство Західно-Української Народної Республіки у Відні дякує за ті інформації та вважає своїм обов'язком звернути увагу Королівського Міністерства Війни в Бухаресті на ості обставини:

Поміж військовими Українцями, інтернованими в Брашові находиться значна часть Українців зі Східної Галичини, що належать до Галицької Української Армії, зорганізованої Західно-Українською Народною Республікою з поміж горожан Східної Галичини, з кінцем р. 1918. Ті частини Галицької Української Армії брали участь в р. 1919, в боротьбі проти наступаючих більшевицьких військ, та відперті перемогою змушені були перейти із зброєю на неутральну територію Королівства Румунії. Та у відвороті перед більшевицькими військами найшли ті частини одинокий захист на неутральній території Королівства Румунії, бо в межичасі Польща зі своєю армією ген. Галлера пішла окупацією на Східну Галичину і тим чином явно перейшла у военний стан супроти Західно-Української Народної Республіки.

А міжнародний спір про державне становище Східної Галичини досі не зістав вирішений Мировою Конференцією та до сего часу є великі держави Антанти сувереном сеї території по думці артикулу 91. Сан-жерменського Мирового договору, що також стверджено постановою Ради Союзу Народів з Парижі з 23. лютого с.р.

Супроти таких дійсних обставин виказується, що Місія Української Народної Республіки в Букарешті не має компетенції вдаватися в які небудь заходи про перенесення тих частин Галицької Української Армії, а тим менше про перенесення їх до Польщі, так як отсе противиться міжнародному праву.

З тих причин проситься Високе Правительство Королівства Румунії:

1/ ті частини Галицької Української Армії, що є інтерновані на території Королівства Румунії, як окрему військову одиницю примістити в осібнім таборі та задержати їх на території Королівства Румунії аж до часу, коли буде Найвищою Радою Мирової Конференції вирішене державне становище Східної Галичини;

2/ давати тим частинам належне матеріяльне заосмотрення, так як Галицький Український Уряд не має тепер спромоги достарчити їм потрібної підмоги;

3/ приймати подяку за матеріяльне удержування сих частин та запевнення рефундації, в хвилі визнання незалежності Галицької Республіки.

Відень 10. червня 1921.

К. Левицький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Рукопис. Оригінал.

№ 207
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
СТОСОВНО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ
РЕСПУБЛІКИ**

18 червня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

В

П а р и ж і .

Сучасне міжнародне положення Східної Галичини, втворене наслідом світової війни як також подій, що зайшли по війні, вкладає на мене обов'язок: іменем Української Національної Ради представити Високій Раді Амбасадорів до ласкавої розваги отсі обставини, — перед остаточним вирішенням державного становища Східної Галичини:

1). До часу світової війни була Східна Галичина частиною державної території австро-угорської монархії, найбільше висуненою на схід до Росії та ставала приводом конфліктів між австро-угорською монархією та царською Росією. Через те найбільше терпіло українське автохтонне населення Східної Галичини, бо Австрія підозріваючи його про руссофільство віддала була майже всю державну власть в Галичині з руки протегованих собою Поляків, з котрими галицькі Українці мусіли на кожному кроці боротися за свої права, хоч австрійська конституція признавала засадничо рівні права всім своїм горожанам і націям держави. А Росія підносила зі свого боку закиди з приводу тих переслідувань Українців у Східній Галичині, хоч сама у себе не признавала національної рівноправності українському народови.

2). Те невідрадне положення українського населення Східної Галичини найдокладніше проявилось з початком світової війни 1914 р., коли Австрія по перших воєнних невдачах проти Росії приступила до нелюдських юстифікацій тисячів невинних галицьких Українців, підозріваючи їх без найменшої підстави про зраду на користь Росії, а відтак Росія вступаючи побідним походом до Галичини розпочала зі свого боку переслідувати галицьких Українців підозріваючи їх про австрофільство та засилаючи їх в глибину Росії.

3). Такі страшні муки переходило українське населення Східної Галичини в часі світової війни з причини аспірацій Австрії і Росії до галицької території (1914–1918), та аж клич конгресової промови президента Вільсона з 18. січня 1918: про висвободження всіх народів австро-угорської монархії, приніс тому населенню надію на кращу будучність з рук побідних держав антанти.

4). Ідучи за отсим животворним і справедливим кличем великих побідних держав антанти до національного самовизначення — приступив український нарід Східної Галичини в хвилі розпаду австро-угорської монархії до уконститування Української національної Ради і через неї до реалізованню галицької держави, відбирючи в дні 1. падоліста 1918, у Львові державну владу останньому австрійському намісникови та організуючи на території Східної Галичини свою державну адміністрацію і правильну армію.

5). Та отсей процес реалізування незалежної Галицької держави (Західно-Української Народної Республіки) зістав здержаний наступом польських військ на Східну Галичину як також постановою Найвисшої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919, котрою призволено Польщі перевести часову окупацію Східної Галичини, до хвилі вирішення про державне становище цієї території по думці самовизначення її населення.

6). Відтак артикулом 91. Сан-Жерменського Мирового договору зріклася Австрія всяких прав до Східної Галичини

на користь великих держав Антанти, котрі сим чином обняли формально суверенні права над цею територією, котрих в нічім не міг нарушити мировий договір, пізнійше заключений в Ризи між Польщею а Совітською Росією і Радянською Україною.

7). А тим часом Польща своїм дволітним окупаційним режімом у Східній Галичині (1919–1921), режімом некультурности, самоволі і безправства, доставила прилюдний доказ безглядної нездатности до запровадження державної адміністрації у Східній Галичині та викликала загальне домагання населення сеї території: чим скорійшого усунення польської окупації зі Східної Галичини та визнання незалежної Галицької держави вільних народів.

8). Але польський окупаційний режім у Східній Галичині виявив також ноторійне імперіялістичне змагання Польщі до цього, аби не зважаючи на суверенні права великих держав Антанти та їх інтенції: вирішити державне становище Східної Галичини згідно з волею населення, на сильною інкорпорацією сеї української території до польської держави поставити рішаючі чинники перед факт доконаний! Значить, тут примінюється та сама політична метода Польщі, що проявилась у відношенню до Литви і Горішного Шлеська.

9) Та коли Польща у своїм нерозважнім шовінізмі стає на котурнах давної Австрії, аби заволодіти Східною Галичиною супроти Росії, то на зовсім иншім становищі станула в цій справі нова дипломатія Росії, бо на самім вступі нарад Мирової Конференції в Ризи (24 вересня 1920) заявила Совітська Росія за визнанням державної незалежности Східної Галичини, ідучи за волею населення сеї території, що не має у себе ніяких більшевицьких організацій. Копію отсеї декларації долучається в прилозі ./.. А так само проти небільшевицька конституанта демократичних партій російських в Парижі заявила в останнім часі перед Високою радою за визнанням незалежної Галицької Републики, вважаючи таке вирішення сеї справи: справедливим облекшенням консолідації міждержавних відносин на Сході

Європи, бо тільки таким способом усувається Східну Галичину з міждержавного конфлікту Польщі і Росії.

10). Розважуючи отсі міждержавні події в справі Східної Галичини, що зайшли перед світовою війною в часі сеї війни і по розпаді австро-угорської монархії, приходиться до сего висліду, що справа Східної Галичини є тепер доспіла до вирішення, а дальше полишення польської окупації на сій території є не тільки некультурне і убійче для українського населення Галичини, але також небезпечне і шкідне для привернення мира і т. д. і національної справедливости на розмежі Сходу Європи, бо українське населення Східної Галичини як значна переважаюча більшість всего населення сеї території не знесе ніякої польської адміністрації над собою та в своїй конечній обороні буде при всякій нагоді загрожувати польську державу. —

Та дальше відрочування у вирішенню державного становища Східної Галичини аж до остаточного вирішування справи Сходу Європи — взагалі не має свого оправдання, так як справа державної незалежности Східної Галичини в нічім не преюдикує питанням Сходу ані не нарушує прав Росії, бо вона згідна зі становищем українського населення Східної Галичини, а на признання цієї території на річ Польщі ніколи не згодиться, так що негайне вирішення державного становища Східної Галичини з відкиненням неоправданих претенсій Польщі, стане тільки пригідним етапом до пізнішого чи вчаснішого вирішення справ Сходу Європи.

І таке вирішення справи Східної Галичини лежить навіть в інтересі безпечної будучности Польщі, так як польська держава навернена до своїх етнографічних границь буде оставати в добросусідських і мирних відносинах до сумежних держав та буде мати спромогу поладнати свої здезольовані внутрішні справи, — а Східна Галичина як неутральна держава стане природним помостом для держав середньої і західної Європи до навязання господарсько-торговельних зносин з Україною і Росією, що лежить в інтересі світового мира і добробиту як також в інтенціях великих держав антанті.

З отсих причин прошу Високу Раду Амбасадорів, щоби зволила взяти під ласкаву розвагу: справу визнання Східної Галичини як незалежної Галицької Республіки вільних народів, по ./думці предложеного проекту./.

Відень, 18. червня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Рукопис. Оригінал.

№ 208
РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ ГАЗЕТИ “НАША ПРАВДА”
ПРО ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ УРЯДУ ЗУНР

18 червня 1921 р.

У Відні перебуває так званий уряд Західноукраїнської народної республіки на чолі з диктатором Петрушевичем. Цей уряд опинився в Австрії з того часу, як галицька армія перейшла до Денікіна і коли Петрушевич відбився від Петлюри. Це було в кінці 1919 року. Від того часу галицька диктатура, яка нині вже виступає просто як від Галицької Республіки, звертала всю свою увагу на заопікування тими галичанами-стрільцями, що опинилися по таборах Чехословаччини, та на дипломатичні переговори по різних антантівських місіях. Але, крім того, галицька диктатура розвинула свою “жваву діяльність” у висиланні різних дипломатичних нот до можновладних антантівських держав.

Писали вони і все пишуть ті ноти до Союзу Народів і до Високої ради амбасадорів (послів) і Найвищої ради мирної конференції у Парижі.

Про що пишуться ноти

А в тих нотах повторюються ті ж самі заявлені фрази про право Галичини на самостійне існування, про переважно український характер Східної Галичини, про окупацію країни польською військовою владою і так далі без кінця.

Подає диктатура до відома буржуазної Франції та Англії факти про незчисленні криваві події у Східній Галичині, про здириства, про військові надужиття, про кріпацтво, про арешти, про насильства і т. д.

Згадує вона раз по раз про наїзд і незаконну анексію Східної Галичини військовою владою, вказує на зламання генералом Галлером даної [ним] обіцянки не виступати проти Галичини. Підносить ноти протесту проти засудів польськими судами українців, проти інтернувань, проти побирання селян до війська. Згадує безнастанно про 92-у статтю Сен-Жерменського договору, яка віддає Східну Галичину під суверенне право держав Антанти.

Хто винний?

Та у всіх своїх велеславетних «дипломатичних» виступах галицька диктатура нічого не досягає, крім обдурювання галицьких робітників і селян. Галицькі трудовики та радикали своїми нотами наче б намагаються довести трудящим масам Східної Галичини, що вони усіма засобами побиваються, щоб визволити їх від панування розбійної шляхти.

Недурно така сила нот на всі чотири вітри посилається? Про всі лиха в нотах згадується, то ж, мабуть, ті всі лиха Петрушевич вигубить. “Чи бачите ви, селяни, як ми ноти до у могутніх світу цього пишемо, як ми по цілому світу розголошуємо про ті гвалти, що над вами польські імперіалісти вчиняють?” — отак наче б говорять галицькі націоналісти і тим ховають правду, заліплюють багном брехні очі трудящим масам.

Бо ж свята, відверта правда є та, що в неволі галицького селянина й робітника винні обидві сторони: і галицька диктатура, й держави Антанти. І ті й другі своєю тактикою запровадили Галичину в обійми єзуїтської Польщі, і ті й другі пустили Галлера на трудящі галицькі маси.

Від кого йшов Галлер у 1919 році? Хіба ж не Франція давала йому своїх офіцерів і свою амуніцію? А Національна рада тим часом перла війною на підмогу Петлюрі, рятувала Польщу від Червоної Армії, яка тоді вже насувалась на її східні кордони, а галицьке правительство тим часом посунуло воювати проти більшовиків і Радянської України.

Антанта

Не треба багато пояснювати, щоб показати, що Франція, Америка та Англія ніякої серйозної уваги не звертали на правительство Петрушевича. Вони тільки давали легенькі натяки на те, що Східна Галичина, мовляв, може, й не буде польською, а потім вигадували лінію Керзона і штовхали галицьких націоналістів проти комуністичних сил на Радянській Україні. Галицька диктатура грала найглупішу роль, вона поставила себе в становище того пса, що рятував панські кошари, коли вовки його дітей шматували. Петрушевич по коліна в робітничій крові ступав, по трупах галицького жовніра і червоноармійця, громив соціалістичну Україну, допомагав російській чорній сотні. І саме тоді Франція та Польща жерли Східну Галичину, встановлювали там єзуїтську диктатуру.

Франція дивилась на Польщу як на свого підданця. Франція вважала Польщу жандармом, що вартував її прибутки на сході Європи, і дарувала йому всі його злодійства. “Коли Росія стала совітська, то хай буде Польща на її місце”, – так казала Франція і віддавала їй усе на поталу. Польща була її союзником проти Німеччини, а разом французькі капіталісти марили про визиск робітничих мас у Польщі і Східній Галичині. Всім звісно, що Польща – це банкрут, який тре-

петається в пазурах французького лихваря-банкіра. Бориславська нафта належить здебільшого французьким буржуям (60%).

Злочинна ймовірність

Галицьке націоналістичне правительство повинно було тямити, що ні Франція, ні Англія за пролиту робітничу кров па Україні і в Росії не дадуть Петрушевичу жодного клаття галицької землі. Диктатура галицька повела на війну сотню тисяч селян і робітників, але повела їх на Червону Росію й Україну і лишила Східну Галичину Польщі, півніжці французької плутократії. Петрушевич допоміг своєю піддержкою Петлюрі повалити Радянську Угорщину, допоміг Франції в її контрреволюційних планах і кинув під ноги дідичів і зажерливого польського шовінізму мільйони галицьких робітників і бідних селян.

Трудовики й радикали та соціал-демократи вдають, ніби повірили обіцянкам Франції, що армія Галлера наче б не могла піти проти волі Франції на Галиччину, і поперли свої сили на підмогу Петлюрі. “Через Київ на Львів” – ось що вони казали. Хіба це не злочинна ймовірність?

Краще Польща, ніж Радянська Україна

Тут можна припустити тільки дві можливості: або уряд Петрушевича це зробив через свою політичну глупоту, або через свою запеклу контрреволюційність. Глупими галицьких націоналістів, як і всяких націоналістів, загалом не можна назвати. Галицькі демократи мають тяму в своїй голові остільки, що потрапили дурити селян. Але, правда, не досить було тяму, щоб їх самих великі пани не лишили при ніжках та рижках. Петрушевичівці знали, що вони можуть за свою контрреволюційну працю дістати під зад коліном від Антанти. Але галицька контрреволюція воліла кров'ю галицьких селян врятувати західноєвропейську буржуазію й Польщу. Вона воліла ліпше віддатися на ласку французьких капіталістів, ніж залишити в спокою Червону Україну.

Галицько-українська контрреволюція не по глупості пішла проти Радянської влади, а зі свого контрреволюцій-

ного почуття обов'язку й інтересу. Вони хотіли, щоб у Галичині був буржуазний лад за всяку ціну. Коли ж ні, то хай буде там краще Польща. Ось така була і така є їхня думка. Краще панська Польща, ніж Радянська Галичина. Ось чому вони так легко і піддалися на ласку Франції, яка потім їх, замість [того, щоб] дати нагороду, копнула ногою.

Фальшиві ноти

А тепер, коли вже минуло два роки по окупації, диктатор і “президент Української національної ради Галицької Республіки” Євген Петрушевич посилає ноту за нотою до Антанти — до Франції й Англії — з протестами проти польської окупації і намагається переконати французьку буржуазію, що він краще за Пілсудського боронив би “лад” у Галичині. Порожня брехливість цих нот так кидається у вічі, а їхня зайвість така очевидна, що не варто було б про них і згадувати, коли б вони не з'являлись мало не щотижня на сторінках “Українського прапора”.

Коли б за тими протестами і нотами прокидалося дійсне бажання нагнати польську шляхту з Галичини, то для цього треба не ноти писати до Антанти, а зброю готувати проти розбишацької Польщі. Бо ж галицькі “диктатори” ще не стільки з глузду з'їхали, щоб не знати, що буржуазну Польщу тільки ударом каблука можна зіпхнути з потоптаної нею жертви. Бо ж видно це зовсім не з того, що сталося в Шлеську й Вільно, видно це з того, як Польща плонула на керзонові межі.

Галицькі президенти це добре знають і тямлять, що ніяка Антанта їм Галичини не віддасть, хіба що після того, коли б її було вже збройно від Польщі відбито.

І, знаючи це, вони не впиняють подавати свої благальні ноти, і паки ноти — ноти до тих, хто кепкує над ними.

Пролетарська революція

Отже, Петрушевич тільки дурить українські галицькі маси, тільки відтягає здорову революційну думку, що жевріє в надрах трудящих мас, і лише гальмує єдину надію, яка

горить у серцях прибитого селянства, надію на збройне повстання проти ненависної шляхти.

Тут для пролетарського класу питання стоїть ясно. Ніяка Антанта, ніякі петрушевичі Східну Галичину з рук буржуазної Польщі не вирвуть. Тільки збройне, насильне захоплення влади пролетаріатом і вбогим селянством може навіки розчавити шляхетську владу в Східній Галичині. Для нас, комуністів, так само ясно, що Польща не піде з Галичини, навіть хоч би Англія та Італія наказали їй це зробити. Так само видно, що ні Англія, ні Ліга Націй своїх військ туди не пошлють шляхту виганяти. А Франція, так та навіть буде всіма засобами допомагати езуїтам цю країну нищити.

Ось чому всі ноти є порожнім звуком у пустелі, ось чому Українська національна рада тільки дурить селян надією на Антанту і своїми нотами.

Для галицьких дрібнобуржуазних націоналістів лишається тільки два шляхи видобутись на дійову політичну чинність у Східній Галичині: перший шлях — це піти попихачем до польського пана; другий — це вчинити революцію і розбити озброєною рукою буржуазну Польщу. Коли сталось би останнє і в революції перемогли дрібнобуржуазні демократи, то на галицькому крайнебі знову з'явилась би постань Петрушевича і всієї його демократії, яка пішла б боронити від селян фільварки польських панів.

В обох випадках галицькі націоналісти зістаються ворогом робітничих мас. Ось чому ми кажемо: геть шовіністичну Польщу й галицьку диктатуру разом з її нотами і Антантою!

Хай живе Галицька Соціалістична Радянська Республіка, об'єднана з Радянською Україною й Радянською Росією!

Наша правда. — 1921. — 18 червня.

№ 209

**ТЕЛЕГРАМА КОМІТЕТУ ПОМОЧІ ДЕРЖАВНИХ
УРЯДНИКІВ І СЛУЖБОВЦІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
ЛЛОЙД ДЖОРДЖУ ПРО ДОПОМОГУ
ГОЛОДУЮЧИМ УРЯДОВЦЯМ,
ЗВІЛЬНЕНИМ З РОБОТИ ПОЛЬСЬКОЮ
ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ**

28 червня 1921 р.

Найвища Рада

Льойд Джордж, Л ь о н д о н

Поверх 2.500 українських державних урядовців Східної Галичини, зльокавтованих польською окупаційною владою, голодують разом зі своїми родинами. Вони просять, до вирішення державного становища Східної Галичини, о негайний наказ польським окупаційним властям прийняти їх назад до служби і виплати їм всіх залеглих поборів.

Комітет помочі державних урядників і службовиків у Львові.

Д-р Кирило Студинський, професор університету, Іван Кивелюк, надрадник і член Виділу Краєвого, Д-р Василь Щурат, Микола Парфанович, залізничний надрадник, Богдан Мороз, державний офіціал. —

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 307.
Машинопис. Оригінал.

№ 210
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ
ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ
З НОВИМИ АКТАМИ ТЕРОРУ ПОЛЬСЬКОЇ
ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ

30 червня 1921 р.

Під теперішню хвилю, коли Висока Рада Амбасадорів на підставі постанови Ради Союз а Народів з 23-го лютотоу ц.р., як також зібраних підготовних матеріалів має предложити Найвищій Раді Мирової Конференції справу державного становища Східної Галичини до остаточного вирішення, — польська окупація у Східній Галичині придумала новий нелюдський спосіб, аби українське населення цієї території безнастанно безпокоїти, жорстоко переслідувати і матеріально винищувати,

Отсим новим актом злочинного польського окупаційного режиму є розсилання польських провокаційних агітаторів, щоби підбурити українське населення до повстання, та на підставі фальшивих алярмів цих агітаторів відбуваються безпідставні арештування, інтернування і конфінування невинних Українців, як також масові закватировування польських військ у Східній Галичині, що до решти вирабовують добро українського населення.

І так дня 6-го червня ц.р. арештовано в місточку Товсте (повіт Скалат) о. декана І. Іванчука. Від часу польської окупації арештовано його отсе вже пятий раз з черги.

Дня 9-го червня ц.р. переведено ревізії в Комарні і Кліцку-Якимчинцях (повіт Самбір) та для їх переведення спроваджено там жандармерію, поліцію і компанію війська з Городка, під побором стеження за організаторами мнимого повстання. Та отся карна експедиція не найшла нічого підозрілого.

Дня 10-го червня ц.р. приїхала до села Лисятич (повіт Стрий) польська поліція з трьома офіцерами та арештувала невинних селян.

В місті Станиславові арештувала польська поліція і вивезла до Львова професора української гімназії д-ра Грицака. Це вже третій раз його арештовано.

Відтак арештовано у Львові вісьмох бувших старшин українського війська і всіх їх відставлено до табору інтернованих в Ланцуті, без ніякої причини.

В місті Перемишлі конфіновано без найменшої причини дра Теофіля Кормоша, адвоката, бувшого сеймового посла і Члена Української Національної Ради, і и.

А до якого степення посувається нечувана в світі самоволя без-правної польської окупації, на це доказом може послужити цей факт, що коли в місяці маю ц.р. станиславівський єпископ Ексцеленція Григорій Хомишин прибув на візитацію парохії до Заліщик і уділяв місію духовну для вірних, то польська поліція інтернувала його в домі парохіальнім!

За безправними конфінуваннями і арештуваннями ідуть масові квартирунки польських військ у Східній Галичині.

Зосібна, в селі Черніїв коло Станиславова уміщено ескадрону б, полку польських уланів, а жовніри вимагають, щоби селяни безплатно їх кормили та забирають харчі силою і роблять спокійним мешканцям всякі пакости та допускаються протизаконних вчинків і тягнуть з бідної громади послідне.

В селі Петриків (повіт Тернопіль) закваторовано більшу скількість польського війська, що нападає і вирабовує безборонне населення цієї громади, а всякі представлювання і зажалення не находять послуху у польських окупаційних властей.

Відтак в район Сянік-Лісько відійшло чотири бригади піхоти і полк артилерії; до Сколього полк піхоти артилерія, а в повітах: Калуш і Долина приготовляються квартири для

більшої кількості польського війська, що все незвичайно тривожить українське населення.

А тепер польська “Газета Поранна” доносить, що в найблищих днях приходить на Покуття (повіти: Коломия і Косів) одинайцять дивізія польської інфантерії, що складається з чотирьох полків піхоти, одного полку артилерії і баталіону саперів.

Насилання масове польських військ на територію Східної Галичини нарушує постанови міжнародного права, бо Східна Галичина не має обов'язку удержувати польську армію та Польща не має також мандату від великих держав Антанти: улашувати карні експедиції на території Східної Галичини, аби безборонне українське населення політично тероризувати і матеріально винищувати.

Ціль отсих терористичних актів польської окупації зовсім ясна: ширити анархію у Східній Галичині та фальшиво підсувати їй характер мнимого більшевицького руху перед великими державами Антанти, так як це зробила Польща в місяці червні 1919 р. щоби некорисно настроїти ці держави для визвольних домагань населення цієї території і тим способом відрочувати та перепинювати справедливе вирішення державного становища Східної Галичини, по двох роках безправної польської окупації.

З отсих причин, ідучи за голосом розпуки безправно і безкарно переслідуваного населення Східної Галичини, вважаю моїм обов'язком іменем Української Національної Ради Східної Галичини піднести рішучий протест проти цих нових переслідувань українського населення зі сторони польських окупаційних властей.

Та коли всякі остороги Високої Ради Амбасадорів до правительства Польщі не віднесли пожаданого успіху, то зволить Висока Рада Амбасадорів звернути ласкаву увагу Найвищої Ради Мирової Конференції на конечну потребу: негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини та остаточного вирішення державного становища цієї території,

на підставі права самовизначення народів як незалежної держави вільних народів.

Відень, 30. червня 1921.

Д-р Євген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 211

ЛИСТ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПОСЛУ В ПРАЗІ СТЕПАНУ СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ ПРО ГАРАНТУВАННЯ ОПЛАТИ ВИТРАТ УРЯДУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ НА УТРИМАННЯ ВІЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

2 липня 1921 р.

Високоповажаний Пане Посол!

На прохання ректора “Вільного Українського Університету” ВП. Д-ра Олександра Колесси згоджуюсь, щоби іменем ЗУНР було дано Урядови Чехословацької Республіки письменно запевнення, що кошти, які б сей уряд поніс на удержанне згаданого університету у Празі, будуть в своїм часі по визнанню державности ЗУНР і по обняттю влади над цею територією легальним правительством, Урядови Чехо-Словацької Республіки звернені.

Деталі цього письма, яке має бути підписане Вами, як послом ЗУНР у Празі, прошу обговорити з ВП. Ректором, через котрого отсе письмо Вам передаю.

Диктатор ЗУНР
Є. Петрушевич

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78.
Машинопис. Оригінал.

№ 212

**ВИТЯГ ІЗ СТЕНОГРАМУ ЗАСІДАННЯ ПАЛАТИ
ГРОМАД БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ:
ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ ЛОРДА
РОБЕРТА СЕСІЛІЯ ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ**

6 липня 1921 р.

Peace Treaties – Eastern Galicia.

4 а. Lord R. Cecil asked the Prime Minister what is the present position with regard to East Galicia; which international body is now concerned with the question; whether any attempt has been made to ascertain the wishes of the inhabitants as to the future settlement of this country in accordance with the policy declared on June 25, 1919; and whether there is any truth in the reports that the Poles are settling colonies there?

Mr. Cecil Harmsworth (The Under-Secretary of State for Foreign Affairs):

Eastern Galicia is at present in the military occupation of the Poles by virtue of a decision of the Peace Conference in June 1919, Its ultimate allocation has not yet been decided upon, but by Article 91 of the Treaty of Versailles the rights of Austria have been transferred to the Allied and Associated Powers for disposal. The Supreme Council is the body competent to effect such disposal. The answer to the third part of the question is in the negative and to the fourth part in the affirmative.

Lord R. Cecil: Will my hon. Friend a little expand his last answer as to the report that the Poles are settling colonies there?

Mr. Harmsworth: Perhaps if the lioblo Lord will put a further question down I can supply further information.

Parliamentary Debates. House of Commons. Wednesday, July 6, 1921.
Vol. 144 – No. 92. Official Report. – P. 394. Oral Answers.

№ 213
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ З ПРИВОДУ РОЗПОДІЛУ СКАРБУ
ЗОЛОТА АВСТРО-УГОРСЬКОГО БАНКУ**

8 липня 1921 р.

**До
Найвищої Ради Мирової Конференції
в
П а р и ж і**

Рішенням Репараційної Комісії признано суцесійним державам, котрим припали державні території бувшої австро-угорської монархії, засадниче право до скарбу золота Австро-Угорського Банку – по територіяльному прінципу.

Та в останних днях заключено між управою Австро-Угорського Банку і його ліквідаторами з одної сторони а уповажненим польської держави п. д-ром Львом Білінським з другої сторони договір, котрим признано Польщі зі скарбу золота Австро-Угорського Банку: на разі задаток в сумі: 7,250.000 корон в золоті, зглядно відповідну вагу золота, обчисленого по ціні передвоєнній К. 3.278 за 1 кг. чистого золота.

На рахунок тої суми почислено вартість 14 будинків філій Австро-Угорського Банку в Західній і Східній Галичині, приймаючи їх вартість в сумі: 2,786.000 корон в золоті, обчисленій по ціні: К. 3.278 за 1 кг. чистого золота, а решта

в сумі: 4,464.000 К. має бути видана Польщі в ефективнім золоті.

Між будинками зачисленими висше згаданим договором на рахунок мнмих претенсій Польщі є також будинки бувших філій Австро-Угорського Банку в Бродах, Дрогобичі, Коломиї, Львові, Перемишлі, Станиславові, Тернополі і Новім Санчі, котрі лежать на території Східної Галичини.

Таким чином преюдикується державне становище Східної Галичини всупереч постанові Найвищої Ради з 25. червня 1919, як також всупереч постановам Сан-жерменського мирового договору, наче би Східна Галичина належала до Польщі, — а не зважається на те, що Найвища Рада до сего часу еще не вирішила державного становища Східної Галичини.

Щоби вчасно запобігти признаванню Польщі як тимчасовому окупантові Східної Галичини якого небудь задатку з активів Австро-Угорського Банку, що правно належиться Східній Галичині, внесла Українська Національна Рада Східної Галичини ногою з 16. мая с. р. до Ради Амбасадорів і Комісії Ліквідаційної Австро-угорського Банку проти сего: рішуче застереження і домагалась: трактувати претенсії Східної Галичини до Австро-угорського Банку як справу осібної державної області, що належала до давньої австро-угорської монархії та не може бути кумульована ані зі справою так званої Західної Галичини ані взагалі з фінансовими справами Польщі.

Та на узаasadнення отсего державно-правного застереження піднесено, що Польща як тимчасовий окупант Східної Галичини не мала права запроваджувати там польської валюти марок замість австро-угорської валюти корон; що значна часть населення Східної Галичини, спираючись на постанові артикулу 91. Сан-жерменського мирового договору не віддала своєї австро-угорської валюти коронової до виміни за польські марки; — що регуляція державної валюти у Східній Галичині може наступити аж по впровадженню там легальної державної влади; — та що Польща як банкрутуюча держава самовільно впро-

ваджуючи польську державну валюту у Східній Галичині накинута безправно населенню сеї території замість мало-вартної австро-угорської валюти коронової майже зовсім безвартну валюту польських марок і сим чином наразила населення Східної Галичини на втрату понад 60 % валютного майна, за що Польща є обовязана відшкодувати населення сеї території, а не може собі забирати ніяких маеткових вартостей, що припадають на Східну Галичину, котрої суверенами є тепер великі держави антанти.

Коли ж таке застереження внесене в своїм часі до Ради Амбасадорів і до Комісії Ліквідаційної Австро-угорського Банку не віднесло пожаданого успіху в обороні загрожених політичних і маеткових інтересів населення Східної Галичини, то вважаю моїм обовязком: іменем Української Національної Ради Східної Галичини заложити перед Найвищою Радою як найбільше рішучий протест проти важности і правної сили договору, заключеного між управою Австро-угорського Банку і його ліквідаторами з одної сторони а уповажненим польської держави з другої сторони, котрим признано Польщі також задаток зі скарбу золота, що правно належиться Східній Галичині, та прошу Найвищу Раду, щоби зволила розпорядити: що згаданий договір є неважний, бо зістав заключений без участі заступника Східної Галичини, котра як осібна державна територія стоїть під охороною суверенного права великих держав антанти; що всякі маеткові вартости, припадаючі з ліквідації Австро-угорського Банку на річ Східної Галичини, мають бути окремо переховані в ліквідаційній масі як депозит державної території Східної Галичини аж до часу вирішення державного становища сеї території; а не можуть бути видавані Польщі;

що будинки бувших філій Австро-угорського Банку, положені на території Східної Галичини: в Бродах, Дрогобичі, Коломиї, Львові, Перемишлі, Станиславові, Тернополі і Новім Санчі мають бути заінтабульовані в книгах

грунтових на власність державної території Східної Галичини, а не як власність Польщі, - та що регуляція державної валюти у Східній Галичині може бути переведена аж по остаточнім вирішенню державного становища сеї території.

Найвища Радо,

Отсе є один з многих приводів, передше докладно представлених Найвищій Раді, що вказує на неможливість якого небудь державно-правного сполучування Східної Галичини з банкрутуючою Польщею і тому населення Східної Галичини, навіщене від двох років нещастям польської окупації нічого більше не бажає як визволення його з польської неволі та вижидає від Найвищої Ради Мирової Конференції в ім'я проголошеного принципу самовизначення народів: чим скорійшого вирішення державного становища сеї території як незалежної держави вільних народів.

На отсі вельми важні обставини маю честь звернути ласкаву увагу Найвищої Ради.

Відень, 8. липня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 214
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
ПРО ПРОВЕДЕННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ
ВЛАДОЮ ПРИМУСОВОГО ПЕРЕПИСУ
НАСЕЛЕННЯ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

18 липня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

В

П а р и ж и .

На підставі польських законів про організацію адміністративної статистики з 21. жовтня 1919, В.з.ч. 85, поз. 464 і з 13. мая 1921, В.з.ч. 43, поз. 262, та розпорядку польської Ради міністрів з 9. червня 1921, заряджено на всіх територіях польської влади: спис населення в дни 30. вересня с.р.

Отсими зарядженнями задуме польський уряд обняти також територію Східної Галичини, щоби сим способом безправно втягнути населення тої території проти його волі до загального числа населення Польщі та сим безправним фактом фалшиво задокументувати приналежність Східної Галичини до Польської держави, а великі держави Антанти перед їх вирішенням державного становища Східної Галичини поставити перед фактом доконаним!

З відповіді англійського прем'єра Льюйда Джорджа, зложеної в англійській Палаті громад дня 6. с.м. слідує зовсім докладно, що Східна Галичина є тепер часово під військовою окупацією Поляків, на підставі постанови Мирової Конференції з 25. червня 1919, та що тільки Найвисша Рада Мирової Конференції є компетентним тілом до вирішення про державне становище Східної Галичини, по думці права самовизначення населення сії території.

На сім державно-правнім становищі спирається ціле населення Східної Галичини (з виїмком малої частини польських шовіністів) та рішучо противиться, аби Польща як тимчасовий окупант військовий переводила які не будь організаційно-державні улагодження на сій не своїй, а чужій території, котрі виключно належать до компетенції легальної державної влади. До сих організаційно-державних справ належить також організація адміністраційної статистики і спис населення, що мали би право там переводити в сій перехідовій стадії лиш великі держави Антанти як теперішні суверени Східної Галичини, але не має права робити сего Польща як тимчасовий військовий окупант Східної Галичини.

Населення Східної Галичини тим більше противиться цьому наміреному державному акту зі сторони Польщі, бо воно знаходиться вже третій рік [під] страшним терором польської військової окупації та в таких обставинах переведений інтересованими Поляками спис населення був би лиш повним актом нечуваного насильства над Українським і жидівським населенням, щоби таким чином на папері фалшиво виказати як найбільше число Поляків на сій українській території, а відтак покликатися на цей спис населення Східної Галичини як на акт мнимого плебісциту на користь Польщі.

Такі адміністраційні практики поляків загально звісні з часів їх панування в австро-угорській монархії.

Та нещасне населення Східної Галичини не потребує і безумовно не хоче ніякої польської адміністрації, а найбільше бажає в інтересі свого життя тільки освободження себе від польської окупації і від всякого державного звязку з Польщею, очікуючи вже третій рік вирішення державного становища своєї території по його волі, як незалежної держави вільних народів.

З тих причин вважаю моїм обовязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини зголосити отсим рішучий протест проти наміреного Польщею переведення організації державної статистики і спису населення

у Східній Галичині, та просити Високу Раду Амбасадорів, щоби зволила: на підставі артикулу 91. Сан-Жерменського Мирового договору заборонити Польщі як тимчасовому військовому окупантові самовільно переводити організацію державної статистики і спис населення у Східній Галичині, та звернути ласкаву увагу Найвисшої Ради Мирової Конференції на сей новий захам Польщі на суверенні права великих держав Антанти як також на конечну потребу негайного вирішення справи державного становища Східної Галичини.

Відень, дня 18. липня 1921. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 215
**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
ВІДНОСНО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПРОЕКТУ
ВИБОРЧОЇ ОРДИНАЦІЇ ДО ДЕРЖАВНОЇ РАДИ
ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

25 липня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

П а р и ж і .

В ноті з 30 квітня с. р.* предложила Українська Національна Рада Східної Галичини Високій Раді Амбасадорів до ласкавого розважання і вирішення: Проект державної організації Східної Галичини як незалежної Галицької Републики,

*) Дивись док. від 30.04.1921 р.

по думці бажань населення сеї території як також інтенцій Найвисшої Ради Мирової Конференції, висказаних постановою з 25 червня 1919.

Метою сего проекту є: по двох роках вельми тяжких, безправних відносин у Східній Галичині, покласти кінець військовій окупації Польщі та замість неї zorganizувати там державу вільних і рівноправних народів і сим міждержавним актом великих держав Антанти: здійснити ідею національної справедливости; визволити Східну Галичину з вікового анексійного спору між Польщею і Росією та створити природний етап до консолідації міжнародних відносин на Сході Європи.

Тепер доповнюючи той проект державної організації Галицької Республіки маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини предложити Високій Раді Амбасадорів: долучений тут проект виборчої ординації до Державної Ради Галицької Республіки, до розважання і вирішення як інтегральної частини державного уладження Галицької Республіки.

Отсей проект виборчої ординації до Державної Ради відповідає постанові артикулу 9 висше згаданой державної організації Галицької Республіки, забезпечуючи кожній народности в сій державі: ненарушиме право окремого і свобідного вибору своїх заступників до законодавного тіла, у процентовім відношенню до загального числа населення держави.

Таким способом Галицька Республіка буде в силі самостійно уладити ся і мирним співділанням своїх горожан, без ріжниць народностей, — дійде із занепаду до добробиту та як держава інтернаціоналізована перестане бути тереном воєнних операцій, а причинить ся до впровадження мира і правного ладу на розмежжю Сходу Європи.

Відень, 25 липня 1921.

Президент
Є. Петрушевич

№ 216

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДІ ЩОДО ДЕРЖАВНО-ПРАВНОГО
СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ***28 липня 1921 р.*

Ексцеленціє,

В останнім часі узнали великі держави Антанти, зосібна Англія і Франція, справу Східної Галичини актуальною і пильною. Та інтерпеляції піднесеної лордом Робертом Сесилем в англійським парламенті як також з відповіді англійського прем'єра Льюйда Джорджа слідує, що вони вважають рішення Найвищої Ради Мирової Конференції в Парижі з 25. червня 1919, державно-правною і міжнародною основою справи Східної Галичини, так що у всякім разі буде отсе рішення вихідною точкою при остаточнім вирішуванню сеї справи.

Тому є на часі: докладно розважити те становище, яке своїм змістом і своєю тенденцією займає згадане рішення з 25. червня 1919.

Мериторично обнимає отсе рішення три постанови:

1). Уповаження польського правительства, щоби своїми військовими силами окупувало східну Галичину аж по ріку Збруч;

2). Предложення, що польське правительство може бути уповажнене завести цивільну адміністрацію у Східній Галичині, як заключить умови з державами Антанти, котра мусить запоручити в як найбільшій мірі автономію сеї території, та

3). Приречення, що справа державної приналежности сеї території мусить остаточню (“в останній інстанції”) опертися на праві самовизначення населення Східної Галичини.

Постанови: 1) і 3) є своїм змістом безглядні, значить аподиктичні, а постанова 2) є условлена (“може — і “як”).

Зосібна, постанова 1) є вже виконана, бо польське правительство зараз в місяці липні 1919, своїми військовими

силами окупувало Східну Галичину аж по ріку Збруч і тому, Польща від того часу аж дотепер є військовим окупантом Східної Галичини. Отсе ствердила Рада Союзу Народів (23. лютого 1921) та потвердив англійський прем'єр Льюїс Джордж (6. липня 1921), а ніхто проти сего не підніс і не міг піднести іншого твердження.

Що до постанови 2), то вона мала на меті: створити переходову, значить, тимчасову стадію у Східній Галичині: між військовою окупацією а остаточним вирішенням державного становища Східної Галичини. Та Найвища Рада Мирової Конференції підняла була заходи в місяці падолісті 1919, аби Польща, дістала уповажнення: завести цивільну адміністрацію у Східній Галичині на підставі статута (“умови”) автономною територією Східної Галичини. Але Польща тої умови не прийняла, а представництво українського населення Східної Галичини як значно переважаючої більшості населення рішучо запротестувало проти якого небудь уповажнювання Польщі до цивільної адміністрації у Східній Галичині, і тому покликані умовини “може” і “як” не здійснилися та супроти сего Найвища Рада Мирової Конференції відступила від своєї пропозиції як 2). А тимчасом перейшли два роки тяжкої неволі населення під режимом військової окупації Польщі та через те прояснилися міжнародні відносини і справа Східної Галичини зовсім доспіла до остаточного вирішення.

Справа Східної Галичини виступає як актуальна і пильна, бо польське правительство, що є тільки військовим окупантом, в межичасі самовільно присвоює собі права цивільної адміністрації Східної Галичини, а навіть ігноруючи Найвищу Радю Мирової Конференції, одиноко компетентне тіло до остаточного вирішення ДЕРЖАВНОГО становища сеї території, трактує Східну Галичину безправно, всупереч постанові артикулу 91. Сан-Жерменського Мирного договору наче інкорпоровану вже частину Польщі, як се виказало нашими представленнями внесеними до ради Амбасадорів. Не вирішена справа Східної Галичини виступає

як актуальна і нагла для автохтонного українського населення сеї території, так як польський окупаційний режим протягом двох років виказав не тільки цілковиту нездатність Польщі до ведення адміністрації у Східній Галичині, бо допровадив сей край до безправства і страшної економічної руїни, але виявив вже досі явний систем нелюдської екстермінації українського населення, — так що отсе населення нічого більше не бажає як освободження його від польської окупаційної неволі і від всякого державного звязку з Польщею, як це виказано нотами Української Національної Ради, внесеними до представників великих держав Антанти.

З тих причин приходить тепер до виконання постанова 3) рішення Найвищої Ради Мирової Конференції в Парижі з 25. червня 1919, з категоричним дороговказом, що справа державного становища Східної Галичини має бути остаточно вирішена на праві самовизначення населення. Тому англійський прем'єр Льюїс Джордж у своїй парламентарній відповіді вказав на волю населення Східної Галичини як на політичну лінію рішення Найвищої Ради з 25. червня 1919, що обавязує великі держави Антанти.

Приймаючи отсю витичну лінію політичну за підставу, остається Найвищій Раді Мирової Конференції до вирішення: саме здійснення волі населення Східної Галичини як найбільше інтересованого чинника, — по думці національної справедливости.

Екссцеленціє,

Українське населення Східної Галичини, що представляє значно переважаючу більшість всего населення сеї території (70%), проголосило в хвилі розпаду австро-угорської монархії (19. жовтня 1918) конституовання на території Східної Галичини: незалежної Галицької держави, та реалізуючи те право самовизначення обняла дня 1. падоліста 1918, Українська Національна Рада у Львові і цілім краю державну владу, цивільну і військову, усунувши звідси останнього австрійського намісника.

Покликаний Українською Національною Радою галицький український Уряд виконував державну владу на тери-

торії Східної Галичини аж до половини липня 1919, коли наслідом польської інвазії і рішення Найвищої Ради Мірової Конференції в Парижі з 25. червня 1919, був примушений разом зі своєю галицькою українською армією уступити поза границі краю і оставити Східну Галичину під військовою окупацією Польщі.

Таким державним актом українське населення понад всякий сумнів заявило свою однудушну волю, що хоче мати на території Східної Галичини свою незалежну державу, та те своє самовизначення обстоює непохитно до теперішнього часу.

Польське населення Східної Галичини є там національною меншістю (14,3%), але піддержуване анексійними змаганнями сусідної Польщі воно заявляється за прилученням сеї території до польської держави. Отсе змагання шовіністичного польського населення противиться політичному принципу більшости і не має за собою ніякого узасаднення, та його узгляднення значилоби знасилування волі української більшости на користь меншости населення, а у всякім разі погубне порушення національної справедливости.

Коли бо польське правительство тепер як тимчасовий військовий окупант під суверенним правом великих Держав Антанти: некультурним способом безправно порушує особисту, релігійну, економічну, культурну і політичну свободу українського населення Східної Галичини, – то вразі прилучення сеї території до Польщі, відразу українська більшість населення перейшлаби в національну меншість супроти Польщі та Польща, маючи в своїх руках суверенне право над українським населенням, пішлаби без пардону на винищення Українців, аби Східну Галичину перемінити на польську провінцію. Отее значилоб, створити зі Східної Галичини новий Балкан Сходу!

І тут не мож поминути тої обставини, бо польська національна меншість не є одинока у Східній Галичині, бо там є ще й жидівська національна меншість, (12,3%), – чисельно майже рівна польській меншости а економічно сильніша

від польської. Жидівське населення Східної Галичини не хоче вдоволитися приреченням охорони меншости, але жадає повної рівноправности в школі, уряді і життю публичнім... А отсим домаганням жидівського населення не мож відмовити узасаднення, бо годі бавитися ілюзіями, що Жиди стануть польського або українською нацією....

Ексцеленціє!

Бажаючи вирівнати отсі розбіжні змагання трьох націй Східної Галичини і допровадити їх до спільного знамени національної справедливости та до кращої будучности всего населення галицької вітчизни, українська більшість готова є признати двом другим заселюючим народам: повну рівноправність, замість самих прав національних меншостей та допустити їх у відношенню їх чисельної сили до співучасти в законодавстві і адміністрації Східної Галичини як незалежної держави вільних народів.

Проект такої державної організації Східної Галичини як незалежної Галицької Республіки доручила Українська Національна Рада Східної Галичини правительствам великих держав Антанти та от сим дозволяємо собі іменем Української Національної Ради звернути на цей проект увагу Вашої Ексцеленції, як на одинокую справедливу і доцільну розв'язку східно-галицької справи.

Уконститування такої Галицької Держави відповідає життєвим інтересам всього населення Східної Галичини без різниці націй, що будуть мали спромогу спільно і згідно працювати для загального добра своєї держави.

Таке вирішення справи є також в розумнім інтересі Польщі, що у своїх етнографічних границях буде могла приступити до успішної консолідації своїх внутрішніх відносин, бо у Східній Галичині найде вона замість ворожої іреденти добро-сусідську державу.

Та вкінці, таке вирішення державного становища Східної Галичини відповідає також добре зрозумілим інтересам великих держав Антанти, бо сим способом Східна Галичина

перестане бути вічним огнищем державних конфліктів між Польщею і Росією, а стане важним етапом мира на Сході Європи.

Львів – Відень, 28. липня 1921.

Президія Української Національної Ради
Галицької Республіки

Д-р **Евген Петрушевич**, в.р. президент.

Олександр Барвінський, в.р.

Д-р **Лев Бачинський**, в.р.

Д-р **Володимир Бачинський**, в.р.

Д-р **Кость Левицький**, в.р.

Уповноважений Уряду для Справ Закордонних
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Рукопис. Оригінал.

№ 217

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ КОНГРЕС МИРУ ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

*28 липня 1921 р.**

Інтернаціональний конгрес мира про Східну Галичину.

Від дня 25 до 28 липня с.р. радив в Лондоні Інтернаціональний конгрес мира під проводом бельгійського сенатора La Fontaine. Конгрес почався привітом лондонського лорда-мера від імени Лондону. Опісля міністер освіти Figher відчитав привіт англійського короля та побажав конгресові успіхів від імени англійського правительства, висказуючи в довшій промові, що воно все улягало до мирного полагодження міжнародних спорів та що в будуччині воно доложить всіх заходів, щоби виключити всяку можливість нової війни.

* Дата прийняття резолюції.

Конгрес, на яким було заступлених 26 народів, займався питаннями господарської відбудови Європи, розружень, ревізією мирових договорів та правами націй. Галицьку Україну заступав д-р Стефан Витвицький.

Дня 28 липня конгрес на повнім засіданні ухвалив одностайно (не вчисляючи голосів польських) отсю резолюцію:

“Інтернаціональний конгрес мира, маючи на увазі домагання, предложені представниками Єгипту і Східної Галичини, висловлює бажання щоби права національного самовизначення було зреалізоване можливо найскорше в тих краях і у всіх інших, яких політичне становище є неозначене, або оспорене”.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Копія.

№ 218

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ І ДИСКРИМІНАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СЛУЖБОВЦІВ

30 липня 1921 р.

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі звернути увагу Високої Ради Амбасадорів на дальші безправні акти польської окупаційної влади у Східній Галичині, якими Польща всупереч міждержавним постановам нарушує державноправне становище Східної Галичини, присвоюючи собі самовільно право до державної адміністрації Східної Галичини, а навіть трактуючи її наче інкорпоровану частину польської держави, — і так:

1. Паспорти польської держави на виїзд за границю впровадила польська окупаційна влада також на території Східної

Галичини. В сих нарочно уміщено клявзулю, що власник паспорту є горожанин польської держави, — та власник паспорту мусить отсе ствердити власноручним підписом. В отсей підступний спосіб Польща примушує горожан Східної Галичини деклярувати себе підданими польської держави, а коли сього хто з населення Східної Галичини відмовить, є позбавлений можности виїзду зі Східної Галичини за кордон, або повороту до своєї вітчизни.

2. Гр. кат. (українські) парохіяльні уряди у Східній Галичині вели досі метрики і виставляли свідоцтва з метрик в українській мові, означуючи зовсім правно в наголовку посвідок — край Східна Галичина.

Тимчасом польський делегат на Східну Галичину видав рескрипт з 18.мая 1921. Ч:59577; 3485/ХІІ. до всіх повітових староств Східної Галичини, а сі знов до всіх гр. кат. парохіяльних урядів, яким наказано українським священикам вести метрики і виставляти свідоцтва метрикальні в латинській мові та в наголовку метрик і метрикальних свідоцтв означувати територію Східної Галичини: “Східна малопольська”.

3. Польська влада по окупації Східної Галичини зараз викинула з державної служби кілька тисяч урядників і службовиків української народности, які через довшу службу ще за часів бувшої Австрії набули свої службові літа та право емеритури на території Східної Галичини.

З огляду на внесені зажалення до Високої Ради Амбасадорів та Союзу Народів, польська окупаційна влада зачала привертати деяких із зльокавтованих державних урядовців і службовиків у державну службу, але тепер самовільно переносить їх поза границі Східної Галичини — і приневолює їх робити службу в чужій державі: внутри Польщі, або Познанщині.

Урядовці і служовики Українці мусять віддаватися тим безправним зарядженням польської влади, бо остаючи без служби і платні два роки, найшлися вони і їх родини у безвихіднім матеріальнім положенню та перед маревом голодової смерти. Так наприклад судового радника і члена

Краєвого Виділу п. Івана Кивелюка допущено аж по двох роках до служби і службових поборів, але рівночасно перенесено його зі Львова до Тарнова; судового радника Степана Дрогомирецького перенесено зі Станиславова до Ряшева; судового радника Івана Гамоту з Золочева до Нового-Санча, повітового суддю Йосифа Іванця з Товстого до Ульянова і т.и.

А тимчасом обсаджує польське правительство урядові місця у Східній Галичині спровадженими Поляками.

4. На мурах міста Львова розміщено тепер слідуєче урядове оповіщення:

Ч.М.64.654/2І.

ІV.

Оповіщення. На основі розпорядку міністерства для військових справ Ч.20.275/ІІІ. з 30. червня 1921 державні урядовці польської републики: народности руської (значить української) німецької або жидівської, що мешкають на території Східної Галичини, не можуть користати з полекш, згаданих в тутешних наказах з 22-го липня 1919 Ч. 9.090/ІV П і з 14. падолиста 1919 Ч. 11./089/ІV П.тому, що названі особи через те, що вступили до державної служби, набули польське горожанство і о скільки не було противного застереження по думці Держ. Закону Ч. 7 з року. 1920, поз. 44 арт. 4, пункту 5. /Денник військових розпоряджень Ч.10.1920/, є обов'язані до військової служби і тим самим до зголошення себе до військової служби.

Отсе подає магістрат до публичного відома з зазивом, щоби державні урядовці, за яких належить уважати всіх державних функціонерів річників 1902–1885 включно, ставили ся до військового перегляду в тутешній команді в часі від 25. липня до 16. серпня 1921 з особистими документами, які стверджують їх характер як державних урядовців і евентуально з посвідченням відбутої військової служби заборчих держав. Магістрат королівсько-столичного міста Львова дня 22. липня 1921. Йосиф Найман в.р.

5. Нотами Української Національної Ради Східної Галичини з 4. грудня 1920 і 12. квітня ц.р. подано Високій Раді Амбасадорів до відома про застрашаючу кольонізацію Східної Галичини, яку провадить польське правительство тим способом, що спроваджує зпоза границь Східної Галичини польських імігрантів і масово їх поселяє на території Східної Галичини, не допускаючи українських безземельних і малоземельних хліборобів у Східній Галичині до набування землі в їх вітчизні.

Таке нечуване в світі варварське вигублювання автохтонного українського населення для імперіалістичних посягань Польщі на чужій землі доконується в центрі Європи під оком суверенних великих держав Антанти. А такими безправними актами вже задокументувала Польща перед лицем культурного світа: конечну потребу висвободження нещасної Східної Галичини від польської окупації і від всякої влади Польщі над сею територією!

Вистане сказати, що досі розпарцельовано таким способом у Східній Галичині понад 160.000 гектарів землі і там спроваджено понад 120.000 польських кольоністів зпоза границь краю.

Всі наші представлення і зажалення не мали успіху, бо Польща в останнім часі розпочала ще сильніше кольонізувати Східну Галичину. З краю наспіли автентичні вісти, що саме тепер цілими поїздами насилає Польща туди кольоністів, до того всіх їх узброює в кріси та кулемети. Українське населення живе в тяжкім терорі, який виконує над ним не лиш польська окупаційна армія, але також польські озброєні кольоністи, що рабують землю українському населенню.

Негайна поміч є конечна, бо український нарід Східної Галичини знаходиться в стані розпуки!

З отсих причин ще раз прошу іменем Української Національної Ради Східної Галичини:

Можливо скоро приступити до вирішення про державне становище Східної Галичини, по думці права самовизна-

чення населення, як також на основі національної справедливості, а до часу того остаточного вирішення негайно знести всякі безправні акти польського правительства, видані у Східній Галичині всупереч законам, обов'язуючим там до 1. падолиста 1918, з осібна здержати всяку польську кольонізацію у Східній Галичині.

Відень, 30. липня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Рукопис. Оригінал.

№ 219

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ВІДНОСНО ВИРІШЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

3 серпня 1921 р.

До

Найвисшої Ради Мирової Конференції

В

Парижі.

Постановою Найвисшої Ради з 25. червня 1919, приречено, що справа державного становища Східної Галичини буде в останній інстанції вирішена на праві самовизначення населення сеї території.

Та на підставі артикулу 91. Сан-Жерменського мирового договору з 10. вересня 1919, є Найвисша Рада одиноким компетентним тілом до вирішення державної долі Східної Галичини.

Але Найвисша Рада досі не вирішила справи Східної Галичини, та наслідом сего вже третій рік тяжко терпить українське населення сеї території, автохтонна більшість населення сеї території, автохтонна більшість населення Східної Галичини, під самовільною військовою окупацією Польщі.

Узглядняючи безправні відносини, що запанували у Східній Галичині, під польським окупаційним режимом, звернулася Рада Союзу Народів своїм рішенням з 23. лютого с.р. до Ради Амбасадорів, представляючи конечну потребу остаточного вирішення державного становища сеї території, та відносини підготовні матеріяли зістали вже в своїм часі передложені Раді Амбасадорів.

А тимчасом екстермінаційна акція польської військової окупації іде не тільки на вирублення українського населення у Східній Галичині такими способами, як масова кольонізація сеї території насильно імпортованими польським елементом з поза границь краю, але також скорим темпом пригтовляється в найблизшій часі безправа перевести у Східній Галичині державну статистику і спис населення та накинути сій території виборчу ординацію до польського сойму у Варшаві, щоби таким державним замахом проти волі населення поставити Найвисшу Раду перед доконаний факт безправної інкорпорації Східної Галичини до Польщі.

Та населення Східної галичини живе еше вірою, що тільки Найвисша Рада в імя людскости і національної справедливости, визволить його з тяжкої неволи і польської окупації і від всякого державного звязку з Польщею, як се виказано нотами Української Національної Ради, внесеними до представників великих держав Антанти.

З цих причин вважаю моїм обовязком в сім моменті, коли збирається Найвисша Рада на свої народи, звернути іменем Української Національної Східної Галичини, ласка-

ву увагу Найвисшої Ради: на внесений ними проект державної організації Східної Галичини як незалежної Галицької Республіки вільних народів, що одиноко відповідає волі населення, — та просити, щоби Найвисша Рада на сій основі зволила вже тепер приступити до остаточного вирішення державного становища Східної Галичини, визнаючи її незалежною державою. —

Відень, 3. серпня 1921.

Д-р Євген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної
Ради Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 220

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПЕРЕГОВОРИ У ЛЬВОВІ МІЖ ЧЛЕНАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ І ГОЛОВОЮ РАДИ МІНІСТРІВ ПОЛЬЩІ ВІНЦЕНТІ ВІТОСОМ

3 серпня 1921 р.

На день 3. серпня ц.р. год. 4 попол. генеральний делегат польського уряду Др. К. Галецькі запросив на розмову: радн. А. Барвінського, Д-ра Вол. Бачинського, Д-ра О. Біляка, тов. П. Буняка, Д-ра М. Кордубу, Д-ра Л. Охримовича і Д-ра К. Студинського.

Коли запрошені явилися в бюрі ген. делегата, заявив він, що хотів-би поінформуватися про становище українських сторонництв до польського уряду. Одночасно запросив делегат до участі в конференції присутних в палаті Намісництва польського президента міністрів Вітоса і міністра почт Д-ра Стисловича.

Іменем запрошених заявив професор Др. Студинський, що предметом конференції не може бути справа правно-державної приналежності Східної Галичини, як справа міжнародня, яка належить до іншого форум, одначе незалежно від правно-політичного становища українське населення Східної Галичини має право домагатися від польських властей пошановання своїх людських і національних прав і тому відпоручники українського населення домагалися і домагаються від польського уряду усунення цілого ряду переслідувань, налужить і безправств, а саме:

- 1) звільнення всіх полонених, інтернованих, конфінованих і політичних засудженців;
- 2) заборони самовільних арештовань, інтернувань і конфінувань Українців;
- 3) привернення свободи слова, преси і права зборів;
- 4) залишення колонізації Східної Галичини, яка має на меті змінити етнографічний стан населення;
- 5) залишення перетягання властями на латинський обряд;
- 6) залишення безправних реквізицій;
- 7) звільнення з під військового кватирунку будинків українських інституцій, шкіл і товариств;
- 8) допущення української молодіжи і професорів до студій зглядно викладів на університеті і техніці;
- 9) покликання службовиків і учителів Українців на попередні службові становища, з виключенням перенесення на захід;
- 10) привернення свободи статуткової діяльності укр. товариств і інституцій;
- 11) привернення прав української мови в школі і в уряді;
- 12) привернення громадянської автономії в сільських громадах;
- 13) усунення безправного впливу організації т. зв. на адміністрацію в краю.

Поодинокі точки ілюстрували присутні цілими рядом фактів. Радн. Барвінський підніс безправне і нічим неоправдане усунення кураторії “Народнього дому” у Львові та усунення автономічних членів Українців з Ради Шкільної Краєвої.

Тов. Буняк, навязуючи до наведених в горі надужить і безправств, підніс ще справу усунення і неприпинання українських робітників з державних і автономічних інституцій, справу незатверджування статутів професійних і освітних робітничих організацій, справу поштових непорядків, а саме неприпинання по українськи адресованих листів і нищення української преси, непорядки в поштової касі ощадности в кінці нерівномірне трактування українських консумів при приділі харчів.

Др. Вол. Охримович підчеркнув ще раз з натиском, що справа державно-правної приналежности Східної Галичини як міжнародня належить перед инше форум і не може бути предметом нинішньої конференції, одначе як небудь уложаться правно-політичні відносини в Східній Галичині у всякому разі обі народности мусять жити побіч себе і знайти спосіб мирного співжиття. В тій цілі без сумніву є конечно порозуміння, яке одначе в нинішній хвилі неможливе, бо наслідком подій з двох останніх літ галицькі Українці, втративши дуже багато зі свого і так не великого стану посідання, який існував в хвилі розпаду Австрії, з огляду на це є необхідним щоби з польської сторони наступили як найскорші факти, які з одної сторони привернулиби український стан посідання в Галичині в хвилині розпаду Австрії, щойно по заснуванню цілого ряду таких фактів булиб вигляди на можливість порозуміння.

Др. В. Бачинський замітив, що зазначені вище жалоби прикладаю нераз ген. делегатови у Львові і міністерств вам у Варшаві одначе без найменшого успіху.

Відтак преміер Вітос заявив, що годі віддаватись ілюзії щоби нинішна розмова мала безпосередній успіх, тому не

вимагає від Українців ніяких зобов'язань, ані сам не може дати обов'язуючих приречень, одначе теперішній польський селянсько-робітничо-демократичний уряд вважає полагодження польсько-українського питання одною з найважливіших, а за разом найтрудніших справ. Все-ж таки та справа мусить бути вирішена, бо без огляду на те, як уложаться правно-державні відносини, оба народи жили, живуть і будуть жити побіч себе. В польській суспільности сильно стараються між собою різні напрямки в цій справі, одначе бесідник впевняє, що теперішній селянсько-робітничий-демократичний уряд Польщі є далекий від всяких імперілістичних екстермінаційних намірів. Не хоче входити відразу в подрібний розгляд поодиноких українських зажалень, йому тепер предложених, — одначе зазначає, що багато з них є в повні оправданих і надаються до негайної полагоди; інші також мусять бути полагождені по попередньому розгляді і обговоренню. Тому всі ті жалоби будуть після його повороту до Варшави предложені Раді Міністрів, де попре їх також присутни при розмові мініс. Др. Стеслович.

Іменем запрошених сказав Др. Бачинський, що заяву президента міністрів Вітоса приймають до відома і ждуть нетерпеливо на факти і діла.

Словами прем'єра Вітоса, що не буде надуживати терпеливості галицьких Українців, закінчилася та більш чим одногодинна розмова.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 292. Машинопис. Копія.

№ 221

**НОТА ПРОТЕСТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ
ПРОТИ ОКУПАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ
З ДОДАТКОМ СУПРОВІДНОГО ЛИСТА
БРИТАНСЬКОМУ ПОСЛУ В ПОЛЬЩІ**

7 серпня 1921 р.

PROTEST.

According to the Law of October 21st 1919 (Publication of Laws Nr. 85 pos. 464), to the Law of May 13th 1921 (Publication of Laws Nr. 43 pos. 262) and to the Regulation of the Cabinet Council of June 9th 1921. (Publication of Laws Nr. 58 pos. 368.) a General Census of the population, dwelling houses etc., farms, and domestic animals in promulgated for Poland to be carried out on September 30th inst.

According to the above mentioned Laws and especially to the above cited Regulation of June 9th 1921 the General Census will concern all the persons who will be staying on September 30th inst. within the borders of Polish Republic.

According to Art. 91-st of the Treaty at St. Germain on September 10th 1919 which has been signed by all the Allies and by Polish Republic, and according to the Decision of the Council of the League of Nations on February 23rd 1921 Eastern Galicia does not lie within the borders of Polish Republic, Eastern Galicias Sovereign being the Allies.

In spite of it Polish Occupation Authorities regard Eastern Galicia as a part of Polish Republic and are carrying on

intensive preparations for the Census to be taken also of Eastern Galicia.

Polish Government regards this census as an affair of a very high importance, and Polish Press is announcing that the Census probably will show enormous displacings and changes concerning the population of the territories the census will be taken of. The results of this census shall become a political trump in the hands of Polish Diplomacy the more that in the lists of queries special questions will be put about: “which state the person is subject to?” and: “nationality”.

Already on December 31st 1919 Polish Authorities have taken census of the Eastern territories occupied by Polish troops. Its results were directly sensational. They are significant as of the means the census has been taken by, as of the credibility of it, and we expect that in the same way a census will be taken, of Eastern Galicia too. That census showed e.g. in the district Oszmiany only 5.9 % White-Ruthenians but 66.3 % Poles while the scientific work by two Polish professors at the Jagello-University at Crarau in 1915 (Krzyzanowski i Kumaniecki: “Statystyka Polsici”) shows 79.97 % White-Ruthenians and only 1.75 % Poles in the mentioned district. Similarly in the district Grodno the percentage of Poles has been increased from 5.66 % to 54, and that of White-Ruthenians diminished from 65.59 to 33.5 . In the district Lida the percentage of White-Ruthenians has been diminished from 73.13 to 14.9 and that of Poles increased from 4.67 to 76 and so forth in each one district of the territories. (Vide; Geographical Works by Eugene Romer. Memoir VII. Statistics of Languages of the Provinces being under the Polish “Civil Administration of the Eastern Lands” (December 1919).

As to the past the Poles did not take the census impartially still during the Austrian Rule. Availing themselves of the political administration being in their hands they took the censuses of Eastern Galicia to the disadvantage of Ukrainians. The fact has been acknowledged even by the first Prime Minister of Polish Republic M. Andrew Moraczewski. (Vide: Moraczewski: “Granice między Polską a Ukrainą”, studjuin statystyczne. 1919, p. 13.: “Among 172.000 members of Greek-Catholic Church there are many persons who did not voluntarily declare Polish language as their native. We cannot imagine such a compulsion nowadays. The partiality in taking of censuses has attained its summit in 1910.”).

The census taken of the Eastern territories in 1919 is already being illustrated above. There is to be taken into account Eastern Galicias exceptional state the freedom of Ukrainian assemblies and of Ukrainian Press being abolished, the country being the rule of police-men and gendarmes, Ukrainians imprisoned in masses, administration carried out exclusively by officials of Polish origin. It can be easily supposed how biassed the Census would, be taken of Eastern Galicia to the disadvantage of Ukrainian population.

The question: “which state the person is subject to?” is to prove than Ukrainian wish to become subject to Polish Republic. The inhabitants can be forced by several oppressions and means to answer to this question to the disadvantage of their real wishes.

Because of the above described real conditions and of Ukrainian population having no influence or control over the means the Census will be carried out by or over its results published we are compelled to protest against taking Census of Eastern Galicia. In the case it will be carried cut we shall

regard it as not authoritative for estimation of national relations in Eastern Galicia, as a new violation of Ukrainian Nation, and as a trial to deceive the public opinion of the

World. Lwow, August, 1921.

To
His Britannic Majesty's Ambassador
Extraordinary and Plenipotentiary to the Government
of Republic Poland
at
Warsaw.

Sir,

We have the honour to enclose to this:

1) Protest against General Census which is promulgated by Polish Government to be taken of Eastern Galicia on September 30th inst, and 2) Protest against compulsion of Ukrainian public officials to serve in Polish Army. The two Protests are being presented to the Governments of Allies, to the Council of the League of Nations, and to the Representative of Polish Occupation Authorities in Eastern Galicia.

2) We have the honour to ask you, sir, to send up these enclosed Protests to his Britannic Majesty's Government and remain, Sir, with greatest respect.

нідпис

Володимир Бачинський

нідпис

Михайло Стругинський

№ 222

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ГОЛОВІ РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ
ЮЛІЮ КАМБОНУ ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ
СПЕЦІАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИКА РАДИ
ДЛЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
ПРИ РОЗПОДІЛІ АКТИВІВ
АВСТРО-УГОРСЬКОГО БАНКУ**

8 серпня 1921 р.

**Ексцеленція Юлій Камбон Президент Конференції
Амбасадорів в Парижі.**

Письмом з 16 мая с.р. звернула Українська Національна Рада Східної Галичини увагу Високої Конференції Амбасадорів на справу ліквідації Австро-Угорського банку у Відні.

З осібна, так піднесено, що в сій справі є також інтересована Східна Галичина як частина державної території бувшої австро-угорської монархії; — що державне становище Східної Галичини не зістало єще вирішене великими державами Антанти як сувереном по думці артикулу 91, Сен-Жерменського Мирowego договору, — та що державна територія Східної Галичини у всякім разі є осібним міждержавним підметом правним, котрий повинен мати свого окремого заступника при ліквідації Австро-угорського Банку, щоби про права і зобов'язання Східної Галичини не вирішувано без участі її представника.

На тій підставі ми просили, щоби Висока Конференція Амбасадорів зволила розпорядити, що великі держави Антанти делегують до ліквідації до Австро-угорського Банку у Відні осібного свого Заступника в цілі береження прав і інтересів Східної Галичини.

Тим часом, письмом з 8 липня с.р. зволив Ексцеленція Пан Президент Конференції Амбасадорів відповісти, що

правительство Західної України (Східної Галичини) не може бути запрошене до вислання свого представника на конференцію суцесійних держав бувшої австро-угорської монархії.

Отся відповідь Ексцеленції Пана Президента вийшла наслідком очевидного непорозуміння, бо Українська Національна Рада Східної Галичини не домогалася запрошення свого представника на конференцію суцесійних держав бувшої австро-угорської монархії, але просила, щоби Висока Конференція Амбасадорів іменем великих держав Антанти виделегувала там осібногo заступника в ціли береження прав і інтересів Східної Галичини.

З тої причини позволяю собі іменем Української Національної Ради Східної Галичини просити Ексцеленцію Пана Президента Конференції Амбасадорів, щоби зволив наше представлення з 16 мая с.р. ласкаво вирішити по думці артикулу 91 Сен-Жерменського Мироговo догoвору.

При тій нагоді вважаю своїм обов'язком заявити, що Українська Національна Рада Східної Галичини і її уряди функціонують правно і фактично як одинокe легальне представництво українського населення Східної Галичини.

Відень, 8 серпня 1921.

Президент Української Національної Ради
Д-р Євген Петрушевич в.р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Рукопис. Оригінал.

№ 223
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВЕРХОВНІЙ РАДИ В ПАРИЖІ ЩОДО
НЕВІДКЛАДНОГО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО
СТАТУС ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

18 серпня 1921 р.

До
Найвисшої Ради Мирової Конференції

В
П а р и ж і . . .

Постановою Найвисшої Ради з 25. червня 1919, приречено, що справа державного становища Східної Галичини буде в останній інстанції вирішена на праві самовизначення населення сеї території.

Та на підставі артикулу 91. Сен-Жерменського мирового договору з 10. вересня 1919, є Найвисша Рада одиноко компетентним тілом до вирішення державної долі Східної Галичини.

Але Найвисша Рада досі не вирішила справи Східної Галичини, та наслідом сего вже третій рік тяжко терпить українське населення сеї території, автохтонна більшість населення Східної Галичини, під самовільною військовою окупацією Польщі.

Узглядняючи безправні відносини, що запанували у Східній Галичині, під польським окупаційним режимом, звернулася Рада Союзу Народів своїм рішенням з 23. лютого с.р. до Ради Амбасадорів, представляючи конечну потребу остаточного вирішення державного становища сеї території, та відносні підготовні матеріяли зістали вже в своїм часі передложені Раді Амбасадорів.

А тимчасом польська військова окупація іде не тільки на вигублення українського населення у Східній Галичині

такими способами, як масова кольонізація сеї території насильно імпортованим польським елементом з поза границь краю, але також скорим темпом приготовляється в найближшій часі безправно перевести у Східній Галичині Польську державну статистику і спис населення та накинати сій території виборчу ординацію до польського сейму у Варшаві, щоби таким державним замахом проти волі населення поставити Найвисшу Раду перед доконаний факт безправної інкорпорації Східної Галичини до Польщі.

Та населення Східної Галичини живе еще вірою, що Найвисша Рада в імя людскости і національної справедливости, визволить його з тяжкої неволі польської окупації і від всякого державного звязку з Польщею, — як се виказано нотами Української Національної Ради, внесеними до представників великих держав Антанти.

З цих причин вважаю моім обовязком в сім моменті, коли має зібратися Найвисша Рада для остаточного вирішення справи Горішнього Шлеська, звернути іменем Української Національної Східної Галичини, ласкаву увагу Найвисшої Ради: на внесений нами проект державної організації Східної Галичини як незалежної Галицької Републики вільних народів, що одиноко відповідає волі населення, — та просити, щоби Найвисша Рада на сій основі зволила вже тепер приступити також до остаточного вирішення державного становища Східної Галичини, визнаючи її незалежною державою. —

Відень, 18 серпня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної
Ради Східної Галичини.

№ 224

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ З ПРОХАННЯМ ОСТАТОЧНОГО
ВИРІШЕННЯ СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
НА ВЕРХОВНІЙ РАДІ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***19 серпня 1921 р.*

В прилозі маю честь приложити Високій Раді Союзу Народів копію нашої ноти з дати: Відень, 18 серпня с.р., внесеної до Найвищої Ради Мірової Конференції, в праві остаточного вирішення державного становища Східної Галичини як незалежної Галицької Республіки вільних народів, та іменем Української Національної Ради Східної Галичини отсим прошу:

Висока Рада Союзу Народів зволить згідно зі своїм рішенням з 23 лютого с.р. звернути увагу Найвищої Ради Мірової Конференції на конечну потребу точного вирішення державного становища Східної Галичини.

Відень, 19 серпня 1921.

Президент
Д-р Кость Левицький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306.
Рукопис. Оригінал.

№ 225

**ІЗ ПРОПОЗИЦІЙ МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ
СПРАВ ПОЛЬЩІ К. СКІРМУНТА РАДІ МІНІСТРІВ
ПОЛЬЩІ ПРО ВІДКРИТТЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО
ПРЕДСТАВНИЦТВА В ХАРКОВІ З УРАХУВАННЯМ
ПРОБЛЕМИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

22 серпня 1921 р.

...В соответствии с вышеупомянутым решением представительство в Москву уже выслано, а в настоящее время МИД, учитывая требования со стороны Украины на отправку представительства в Харьков, а прежде всего в связи с выдвижением на первое место вопроса об украинской политике и связанной с ним проблемы Восточной Галиции, а также в связи с общей обстановкой в России, считает немедленную организацию наших представительств на Украине делом, не терпящим отлагательства...

Министр иностранных дел

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 4. – С. 57.

№ 226
ЗВІТ ПОСЛА ВОЛОДИМИРА СІНГАЛЕВИЧА
ПРО ЗУСТРІЧ З СПІВРОБІТНИКАМИ
ЯПОНСЬКОГО ПОСОЛЬСТВА У ВІДНІ

25 серпня 1921 р.

Звіт
Посла В. Сінгалевича
з відвідин в японському посольстві у Відні
дня 25. серпня 1921р.

Дня 23. серпня ц.р. одержав я від Вп.Уповаженого для закордонних справ приказ постаратися о авдієнцію у недавно-прибувшого японського посла до Відня, передати йому копію ноти з дня 28. липня висланої до членів Найвисшої Ради в Парижі і французький текст брошури “Про незалежність Галицької держави” представити устно провно державний і фактичний стан нашої справи, та просити, щоби японська держава через свого представника у Найвисшій Раді підняла ініціативу для скорого і справедливого вирішення справи Галицької Републики.

На мою просьбу визначив мені японський посол п. Куматаро Гонда авдієнцію на нині о 10 год. перед полуднем.

Прибувши в означенім часі і довідавшись, що посла нема еще в канцелярії я розпочав розмову з одним урядовцем канцелярії посольства та довідався, що п. Куматаро Гонда не розуміє по німецьки а з чужих мов найліпше говорить по англійськи. Німецькою мовою найліпше володів конзуль п. Морі. Тоді я попросив, щоби мене зголосити у конзуля Морі, якому в обширний спосіб я представив цілі моєї авдієнції та просив, щоби він був ласкав взяти на себе ролю перекладчика. Пан Морі, якому не легко було орієнтуватися у моім викладі зраджував, що не має жадних інформацій або лиш дуже малі в нашій справі заявив мені, що він пере-

каже мою просьбу легаційному радникови п. Іда, бо він також розумів по німецьки і є компетентніший для інтервенування між мною і послом.

За хвилю зголосився до мене легаційний радник п. Іда, який говорить по німецьки дуже слабо, але мабуть розуміє більше.

По перших реченнях я зорієнтувався, що п. Іда мав мінімальні відомости про нас і нашу справу і пов я йому виклад о скільки можливо систематичний і прозорий. Пан Іда слухав пильно, але кожде його запитання зраджувало брак відомости про нашу територію і стан нашої справи. Він питався мене приміром чи ми уконституувалися в році 1918 як республіка, чи як держава іншої форми правління, чи Україна має два правительства, хто є президентом нашої республіки, яке значіння має рішення Ради Союзу Народів з 23. лютого ц.р., що постановляє арт. 91 Санжерменського договору і т.д.

Мої відповіді і головні моменти мого викладу нотував собі пильно а імена і дати казав собі написати.

Коли я закінчив мій виклад просьбою зверненою до японського уряду по мисли одержаної як вище інструкції відповідь п. Іда менче більше в той спосіб: “я не випереджую відповіді п. посла але мені здається, що ми тою справою не будемо могли зайнятися, впрочім пождіть я представлю річ ексцеленції послови.”

Відходячи до посла забрав п. Іда з собою один примірник брошури “Про незалежність Галицької держави” і копію вище згаданої ноти.

Його конференція у посла в сусіднім покою тревала около 10 хвиль, почім він заявив мені як слідує: “Я приношу вам відповідь від ексцеленції посла. Коли ви принесли ту копію і ті матеріяли з тим наміром, щоби наш посол інтервенював у вашій справі у Токіо, та переслав там сей матеріял, щоби японське правительство підняло ініціативу для вирішення тої справи — то посол не може прийняти того матеріялу. Наш уряд має свого заступника в Найвисшій Раді,

але ми інтересуємося лиш справами Азії. В європейські проблеми того рода як ваш ми не мішаємося. Се чисто європейське питання і нам ніяково і не можливо до тих річей втручуватися. Коли однак ви хочете ту ноту і ту брошуру передати нам як інформаційний матеріал, то посол його радо прийме однак еще раз з застереженням лиш як інформаційний матеріал для нашої бібліотеки. Я пробував пояснити, що наше питання є того рода, що японський уряд як безпарціяльний суддя в інтересі загально політичним міг би знайти форму інтервенювання в цілі вирішєння справедливого домагання поневоленого народа по мисли засади о самоозначенню, але пан легаційний радник Іда еще раз зазначив, що Японія не мішаєтця до європейських справ. Тогді я попросив його, щоби приняв вище згадану ноту, малу і дві брошури “Про незалежність Галицької держави” як інформаційний матеріал зазначуючи, що вирішення нашої справи буде мати загально політичне значіння та що я певний, що пан посол знайде в тім матеріалі много інтересного та актуального.

Спосіб, в який говорив радник Іда був для мене вказівкою, що японський посол уважав злишним еще лично зі мною говорити, а я вже і не просив о личне побачення так як розмова через перекладчика в для обох сторін дуже утяжлива і радше при незнанню матеріалу могла би скінчитися відємним результатом, чим позитивним успіхом. Можливо, що по перечитанню брошури і при другім побаченню можна би з послом японським успішнійше порозуміватися.

Час вівідин у японським посольстві заняв майже півтора години.

Відень, 25. серпня 1921 р.

підпис

В. Сінгалевиц

№ 227

**З ІНФОРМАЦІЇ ГАЛИЦЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕЛЕГАЦІЇ, ПРО РЕЗОЛЮЦІЮ X МІЖНАРОДНОГО
КООПЕРАТИВНОГО КОНГРЕСУ У БАЗЕЛІ**

26 серпня 1921 р.

... X-ий Міжнародний Кооперативний Конгрес в Базилей довідується з боєм, що Польські Військові Власти, які знаходяться в часовій окупації Східної (Української) Галичини, переслідують Українські кооперативні товариства того краю.

Конгрес протестує проти цього поведення Польських Військових, і сподівається, що переслідування перестануть та що українсько-галицьким кооперативним товариствам буде дана повна воля свobodного розвитку...

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306.
Машинопис. Оригінал.

№ 228

**НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ І РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ
У ПАРИЖІ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ІНКОРПОРАЦІЇ
ТЕРИТОРІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПОЛЬЩЕЮ**

31 серпня 1921 р.

Генеральний делегат польського правительства п. Галецького-лосив в останніх днях у Львові отсей урядовий комунікат:

“На підставі польського закону з 3 грудня 1920, В.з.Р.П.Нр. 117, поз. 768, та по думці розпорядку Ради польських міністрів з 17. мая 1921, В.з.Р.П. ч. 46, поз. 282, перестає існувати львівське намісництво з днем 1. вересня 1921, а в його місце

входять в життя як власти адміністративно-політичні II інстанції на терені Малопольщі: уряди воєвідські в Кракові, Львові, Тернополі і Станиславові, котрих обем ділання означають приписи згаданого на вступі закона, як також розпорядку Ради польських міністрів з 14. марта 1921, В.з.Р.П. ч. 117, поз. 768”.

Отсим державним розпорядком польського правительства від-носно території Східної Галичини (Львів, Тернопіль і Станиславів лежать на території Східної Галичини) нарушила Польша сен-жерменський мировий договір (артикул 91.), бо по думці сього мирового договору Східна Галичина лежить поза границями Польщі та сувереном Східної Галичини є тільки великі держави Антанти, а Польша як тимчасовий військовий окупант, по думці рішення Ради Союзу Народів з 23. лютого 1921, не має права диспонувати територію Східної Галичини.

З причини такого яркого нарушення мирового договору закладає рішучий протест та домагається Українська Національна Рада Східної Галичини:

розпорядити негайне уневажнення інкорпорації території Східної Галичини до польських воєвідств Малопольщі (Кракова), як супротивної сен-жерменському мировому договору і волі населення Східної Галичини, – та привернення львівського намісництва як адміністраційно-політичної власти II-гої інстанції у Східній Галичині аж до часу остаточного вирішення про державне становище Східної Галичини.

Відень, 31 серпня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

№ 229
ПРОПАМ'ЯТНА ЗАПИСКА СЕНАТОВІ
УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
В ПРАЗІ

12 вересня 1921 р.

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В ПРАЗІ

Міжпартійний З'їзд вирішив на своїм засіданні у Львові дня 3. вересня по нараді над університетською справою резолюцію, в якій взива українських професорів і доцентів, що проживають на еміграції, щоби повернули до краю.

З огляду на те, що переважна частина українських професорів і доцентів та інші представники науки, що проживають за кордоном згуртована є в Українському Вільному Університеті у Відні, який переносить ся до Праги, вирішила Рада У.В.У. на своїм засіданні дня 12. вересня 1921 предложити ласкавій увазі Президії Міжпартійного З'їзду і Управам наших культурно-наукових інституцій отсе пропам'ятне письмо про організацію Українського Вільного Університету за кордоном з просьбою, щойно на основі засади [...] (Нерозбірлива фраза від руки. — Прим. *авт.*) порішити справу так, як буде найкористнійше для народного добра.

Відчуваючи пекучу потребу зорганізованя університетської науки в рідній мові для української академічної молодіжи, перед якою брутальна рука переможців замкнула брами університету на рідній землі, а також потребу згуртування українських наукових сил за кордоном порішили українські університетські професори вже з кінцем року 1919 перевести таку організацію в Празі.

З тою метою явила ся вже тоді делегація професорів в якої склад входили: Др. Горбачевський, Др. Колесса і Др. Дністрянський в Празі, щоби тут перевести се в діло. Стрінула тут ся делегація з такими трудностями: також із боку деяких

своїх чинників, що приневолена була свої наміри відложити до кращого часу і догіднішого терену.

Зріст числа української академічної молодіжи у Відні спонукало б українських професорів і учених перевести тут організацію наукових викладів. Думку сю переведено в діло і серія викладів відбула ся вже в листопаді і грудні 1920 р.

При деякій матеріяльній допомозі з боку Союзу українських журналістів і письменників перемінено сі виклади у систематичні курси і засновано в січні 1921 р. Український Вільний Університет на разі з осідком у Відні. Перший семестер цього університету трівав до початку мая а деякі виклади протягнулися до кінця мая. Устрій УВУ, взорований на устрою иньших західних європейських університетів. Введено в життя два факультети: факультет права і суспільних наук і факультет філософічний. До професорських колегій покликано українських професорів і доцентів університетів або тих учених по часті гімназійних професорів, що виказали ся науковими працями. Докладні звідомлення про засноване У.В.У. були оповіщені в своїм часі в часописях (порівний “Український Прапор” з дня 8. січня 1921). Також чужі часописі м.и, преса німецька і чеська віднесла ся до факту засновання У.В.У. прихильно підносячи з признаням поважну працю української еміграції і вдаряючи на ті порядки, що не дали сій організації розвинути ся на рідній землі. Рада міста Відня відступила УВУ. безплатно викладові салі в городських школах. Українські професори свій обовязок сповнили.

Тимчасом, коли показало ся, що далеко більше число української академічної молодіжи проживає в Празі, повернули ініціатори УВУ. до своєї первісної думки і постановили перенести УВУ. до Праги.

Сей намір УВУ. стрінув ся тут із анольогічними стремліннями і захоотою з боку української академічної молодіжи в Празі, яка в письмі Ради Академічної Громади з дня 11. лютого 1921 просить Управу УВУ. перенести сю інститу-

цію до Праги, — щоби заспокоїти духовий голод викладів в обсягу своєї мови, літератури, історії та взагалі рідної культури а також викладів в рідній мові з інших галузей людського знання — у поверх 700 українських студентів, що підсю пору проживають в чесько-словацькій Республіці, а з яких в самій Празі є поверх 378 на високих школах.

З початком мая 1921 р. явила ся в Празі депутація, зложена з голови УВУ. проф. Др. О. Колесси і заступника голови та голови правного відділу проф. Др. Ст. Дністряньського в Празі, подала відповідне письмо в справі УВУ. і була прихильно прийнята Президентом Міністрів міністром закордонних справ і міністром просвіти. Була вона також у компетентних чинників університетських, де стрінула ся із зрозумінням і спочуванням для сеї справи. Дальшу акцію переведення сего трудного діла перенесення УВУ. до Праги провадив з порученя Ради УВУ. його голова О. Колесса.

Не зважаючи на труднощі чеська влада дала свою згоду на перенесення УВУ. до Праги а університетські власти згодили ся дати приміщення УВУ. в викладових саях та інститутах чеського університету. В Кароліnum, в найстаршій осідку прагського університету виголосили свої виклади: проф. Колесса а.) про М. Драгоманова, б.) про наукову діяльність Івана Франка; проф Дністряньський: про українські конституції.

Окрім того виголосили в иньших льокалях в Празі свої виклади з рамени УВУ. проф. Ганицький і проф. Сабат. Чеська преса віднесла ся до справи перенесення У.В.У. з Відня до Праги дуже прихильно. Замітний є особливо просторий півофіціальний комунікат часописі “Час” з дня 12. мая 1921 р. під наголовком “Заступники У.В.У. з Відня в Празі”, та статі в часописі “Трібуна” з дня 31. липня 1921 р. під наголовком “Забуті голодуючі” і “ Прага центрум словянського студентства” а також комунікат у французьким відділі часописі “Народні Лісти”.

Організаційні праці є вже скінчені. Устрій У.В.У. взорований головню на устрою чеського університету в Празі. Переговори з деякими науковими силами ще ведуть ся; будуть вони в значній мірі залежні від дальшого матеріяльного забезпеченя сеї інституції.

Покищо зорганізовано два факультети УВУ. а саме факультет права і суспільних наук та факультет філософічний із — відділами історично-фільольогічним і природописно-математичним.

Виклади розпічнуть ся враз з нормальним академічним роком то єсть в другій половині жовтня 1921 р. Матеріяльно університет не єсть ще забезпечений на довший протяг часу. Коли наша суспільність признаєть істновання такої інституції за кордоном за користну, повиннаб їй дати і матеріяльну поміч. На початок виеднано деяку матеріяльну підмогу, яка дає можливість перенести УВУ. з Відня до Праги та впровадити інституцію на разі в життя.

Програму викладів УВУ. на зимовий семестер 1921/1922 долучуємо до сього письма.

Приєднання дальших наукових сил залежитиме від матеріяльних засобів, якими буде розпоряджати УВУ.

Для тих кругів нашого громадянства, що менше обізнані із станом сеї справи, зясуємо коротко задачу і значіння УВУ. в Празі.

Задачею УВУ. є плекати і подавати українській молодіжи науки в рідній мові і з усіх областей людського знання з особливим узглядненнем тих галузей науки (українознавства), які неє заступлені в чужих університетах а відносять ся до українського народу. Він має підготовлювати нашу молодіж до діяльности серед рідного народу в своїх інституціях та майбутніх урядах.

УВУ. має організувати наукову працю та дати можливість нашим професорам, доцентам та иньшим ученим, що опинили ся за кордоном продовжувати свою фахову працю.

Одною з задач У.В.У. є приготувлювати нові наукові сили для наших університетів. Вони мати-муть якраз в Празі добру нагоду здобути собі повну наукову кваліфікацію і габілітуватися в чеському університеті. У.В.У. буде також самотнім науковим пристановиском для придніпрянської молодіжи видаленої з рідних територій.

У.В.У. має улекшити сформованне українського університету на рідній землі і має як готовий організм бути перенесений в відповідний час на рідну територію там, де буде його найбільше потрібно. Сам факт існування УВУ. в Празі, що стала тепер як столиця малої Антанти великим політичним осередком, що з давна є осідком замітного культурно-політичного руху Словян — підносить престиж нашого народу перед чужинцями і є вимовною маніфестацією культурної самостійності і суверенності нашої нації.

Оформовання УВУ. за кордоном є могутнім протестом проти тої бруталної, антикультурної системи, яка вигнала українську молодіж і українську науку із львівського університету.

Організація УВУ. переведено вже як було сказано під кінець року 1920 а з самим початком р. 1921 введено вже в життя УВУ. в повних розмірах у Відні, повідомляючи про це прилюдно наше громадянство. Старання, щоби УВУ. перенести з Відня до Праги розпочато вже з самим початком мая с. р. і вже дня 12. мая с. р. появили ся про це комунікати в часописях. Мимо того наші компетентні чинники в краю не зайняли зглядом сеї нашої акції становиска не повідомили нас що творить ся анальогічна інституція в краю (неясні вістки про це дійшли до нас щойно з кінцем липня 1921 р.) — не візвали нас тоді до повороту так, що ми поробили рішучі старання в ціли зорганізованя УВУ. в Празі.

З огляду на те, що заінтересували ми сею справою високі чинники чес. слов. держави і виеднали їх згоду на перенесене У.В.У. до Праги виринає з цілою силою питання,

чи занехання сего важного і з таким трудом, з такими зусиллями підготовленого культурного діла, не зашкодить нашій народній справі і не понизить нас в очах сих поважних чеських чинників. Предкладаючи сей стан справи УВУ. ласкавій увазі наших політичних і культурних організацій, особливож Президії Міжпартійного Зїзду, просимо вирішити, чи користнійше буде для української народної справи занехати сю працю за кордоном, чи може продовжувати її як доповнення і скріплення на иньшому терені тої організації, яка переводить ся в краю та як заспокоєння духової потреби сеї частини нашої молодїжи, що перейшовши із збруєю в руках поза границю Галицької України не може покищо вертати до Рідного Краю.

Як солідарні громадяне свого народу ми готові служити йому там, де праця наша дасть йому найбільшу користь. З тугою дожидаємо тої хвилі, коли зможемо працювати на рідній землі.

В кождім разі ми приневолені тепер з огляду на наші згадані вже зобовязання ввести УВУ. в життя в Празі і розпочати виклади в жовтні с. р. дожидаючи рішення цієї справи з боку компетентних чинників нашого громадянства по вислуханню і нашого голосу.

У Відні, дня 12. вересня 1921.

ЗА СЕНАТ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ректор УВУ.

м.п. Др. Олександр Колесса в.р.

Проректор УВУ. і декан правничого факультету:

Др. Станислав Дністрянський в.р.

Продекан філософічного факультету:

Др. Степан Рудницький в.р.

Продекан правничого відділу УВУ. і секретар УВУ.

Др. Володимир Старосольський в.р.

№ 230
**СТАТТЯ В ГАЗЕТИ “УКРАЇНСЬКИЙ ВІСТНИК”:
“ДЕСЯТИЙ МІЖНАРОДНИЙ КООПЕРАТИВНИЙ
КОНГРЕС В БАЗЕЛІ І СПРАВА
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ”**

14 вересня 1921 р.

Базіля, у вересні 1921 р.

Конгрес тривав чотири дні від 22. по 25. серпня. Число присуних делегатів виносило коло 800 душ. Найбільше численна була делегація англійська (більше 200 душ). Делегація німецька складалася з 64 осіб. Франція була репрезентована в спосіб майже так само численний як і Німеччина. Зпоміж новоутворених держав взяли участь у конгресі Чехословаччина, Югославія, Україна (наддніпр.), Польща, Литва, Латвія, Естонія, Фінляндія і Грузія. Ці держави були кожда представлена одним або двома представниками. Росія мала дві делегації — одну стару (з двох осіб) та одну нову, большевицьку з одної особи. Галицько-українська делегація, в особі п. В. Степанківського, була на лісті записана в польській делегації, але представник Західної України в порозумінню з Секретаріатом конгресу та з наддніпрянською делегацією зайняв місце за столом України. В делегаціях англійській, німецькій та чеській, були поодинокі комуністичні представники, разом коло 25 ти душ. Кілька інших комуністів не змогли дістатися до конгресу через неуділення їм візи швейцарським урядом.

Між визначними учасниками конгресу треба зазначити отсі особи: Альберт Томас і Е. Пуасен (з Франції), Г. Кауфман (з Німеччини), Сер Аллен і Генри Май (з Англії), д-р Сутер (з Швейцарії), д-р Реннер (з Австрії) і ин.

Конгрес був привітаний іменем швейцарської республіки її президентом, паном Шультесом. Цілий перебіг конгресу був наскрізь поважний і урочистий.

Прибувши до Базілеї представник Західної України п. Степанківський відразу зажадав побачення з генер. секретарем конгресу п. Мей, аби зорієнтуватися при якій нагоді могла б бути okazія до піднесення справи переслідування українських кооператив Сх. Галичини Поляками. Пан генер. секретар зустрів з початку досить неприхильно його бажання підносити цю справу, і то так з причин мериторичних, вважаючи її за справу політичну, як з причин формальних: порядок денний, мовляв, є вже усталений, а щоби справа була обговорювана, треба ще заявити про це секретаріатові найменше за місяць передтим.

Відтак довідався п. Степанківський, що п. Реннер, австрійський представник має на порядку деннім конгресу аналогічну справу пригнічення кооперативних організацій на Угорщині. Він звернувся до п. Реннера з пропозицією, аби він згодився причепити нашу справу до своєї, з огляду на їх подібність; викладав п. Реннеру, що з того може його справа лиш зискати і пропонував йому виробити на пропозицію конгресови спільну резолюцію. Не дивлячись на всі аргументи п. Степанківського, п. Реннер рішучо відмовився йому допомогти. Як п. Степанківському, так і іншим особам, котрі, співчуючи з галицькими Українцями, хотіли допомогти справі, Реннер уперто відповідав, що він нічого не знає за галицькі кооперативи, не є навіть певний чи вони взагалі існують, в кождім разі дивується, чому наші Спілки не були записані в загально-австрійській кооперативній федерації, перед війною. Взагалі відношення п. Реннера, як і цілої австрійської делегації було досить неприхильне, хвилинами майже вороже.

Приватні розмови з німецькими кооператорами виявили цілком дружнє відношення цих делегатів до нас, але звідси не можна було сподіватися жадної чинної допомоги: Німці, — остаточно мабуть цілком слушно зі свого становища — зайняли на конгресі непохитно неутральну позицію, з якої не можна було їх зіпхнути.

Навіть наддніпрянська делегація в складі пп. Сербиненка та Горбаня, поставилася була з початку до програми представника Західної України цілком неприхильно, боючися через нас попусувати собі відносини з Поляками.

Лишалися отже з поміж великих і впливових делегацій Англійці і Французи. Але п. Степанківський дуже хутко міг сконстатувати, що Англійці цілковито не обзнайомлені зі становищем у Східній Галичині взагалі, а з кооперативами нашими зокрема. Що до Французів, то виявилось, як того й треба було сподіватися, що вони не охоче будуть виступати проти Поляків.

Зрештою ні Англійці, ні Французи, ні Німці не мали на своїм порядку деннім справ, до яких можна булоб долучити нашу. Щож до наддніпрянської делегації, то, навіть полишаючи на боці її прихильність до Поляків, годі було на неї числити вже хоча би через те, що члени її не володіють жадною з мов уживаних на конгресі, і тому, як виявилось пізніше, не могли виступити навіть в цих справах, які їх безпосередно доторкали (прим. справа помочі голодуючим на Україні).

В тих обставинах лишалися делегатови Західної України дві можности: або забрати голос при дискусії над справою піднесеною Реннером, або примусити конгрес узгляднити його нагле внесення в своїм порядку деннім.

(Підчас привітань, на початку конгресу, годі було забрати слово, бо згори заповіджені промови зайняли ціле перше відкритеве зібрання).

Зауваживши, що пропозиція Реннера викликає сильне озлоблення серед Мадярів, і не бажаючи викликати у цих останніх неприхильного відношення до східно галицьких справ, яке моглоб повстати з утворення якої небудь спільности між нашою справою та справою Реннерівською, п. Степанківський рішив спинитися на наглім внесенню, як на одиноко можливій тактиці. Розрахунок його був той, що як йому не пощастить перефорсувати нашої справи на пленумі конгресу, то та справа буде мусіла бути обговорена на Цент-

ральнім Комітеті Міжнародної Кооперативної Спілки, пізніше.

Після статуту нагле внесення може бути узглядене конгресом лиш у випадку, коли воно є підперте найменше 25 ма членами конгресу. Отож п. Степанківський взявся до збирання тих підписів. Найперше він уважав вказаним звернутися до наддніпрянських делегатів з формальною пропозицією підписати внесення. Потративши зо дві години на переконування сих останніх, мусів врешті часово зрезигнувати з їх підпису, не дивлячись на те, що ним виконана була умова, поставлена наддніпрянськими делегатами і яка полягала в тім, що він мусів з початку перебалакати з польськими делегатами. Останні як того і треба було чекати, заявили п. Степанківському, що вони вважають наш намір виступити “за шовіністичну роботу” і т. и.

Аж коли п. Степанківський дістав підпис одного Англійця, згодилися наддніпрянські делегати підписати наше внесення. Відтак підписав його оден Грузин. Німці відмовилися підписати, заявивши, що вони є серцем з нами, але бояться, аби їх не обвинувачено в намірі зробити німецьку маніфестацію. Тоді звернувся п. Степанківський до Італійців, які легко дали нам свої підписи. За Італійцями підписали наше внесення Чехо-Словаки. Решту підписів (здається 15) дали Англійці. Замість 25 канонічних підписів стояло під нашим внесенням 28.

В той спосіб президія була змушена поставити нашу справу на порядок денний. Обговорення її прийшло, по справі Реннера, на четвертий день конгресу.

Зачувши за нашу акцію Поляки зачали готуватися до своєї контракції. Рано на четвертий день конгресу однак виявилося, що Поляки полишилися далеко позаду у наших спільних перегонах за симпатіями конгресівців. Навіть видатніші з поміж Французів стали на наш бік. Поляки надіялися, що справа буде передана на Центральний Комітет. Коли прийшла наша справа на денний порядок, то Поляки не були ще записані до голосу. Після промови п. Степан-

ківського, яка в останню хвилину впала на них несподівано, Поляки зажадали голосу, одначе їм було відмовлено через пізність зголошення. Прибиті цею несподіванкою Поляки вийшли з салі саме підчас голосовання, а в той спосіб наша резолюція перейшла без жадної опозиції, одноголосно.

З оглядів тактичних делегат Західної України виголосив свою промову англійською мовою. Вона була нагороджена оплесками цілої англійської делегації. Так само була нагороджена одностайними оплесками промова, яка була виголослена перекладачем по німецьки. По французьким перекладі оплески були мляві. Поставлена на голосовання, наша резолюція перейшла одноголосно, при одностайних оплесках цілої салі.

Промова п. Степанківського була недовга і обмежувалася, головним чином на найвизначніших фактах переслідування Поляками наших кооперативів.

Дослівний текст ухваленої в нашій справі конгресом резолюції:

“Х-ий Міжнародний Кооперативний Конгрес в Базілі довідується з болем, що польські військові влади які знаходяться в часовій окупації Східної (української) Галичини, переслідують українські кооперативні товариства того краю.

“Конгрес протестує проти цього поведення польських військових властей, і сподівається, що переслідування перестануть та що українсько галицьким кооперативним товариствам буде дана повна воля свобідного розвитку”.

На закінчення годиться зауважити, що брошура про галицькі кооперативи була би на конгресі значно в більшій пригоді стала, якби була надрукована по англійськи, а навіть по німецьки. Між иншим слід піднести, що французький переклад брошури є дуже недосконалий. Також що до фактів піднесених в брошурі, то на будуче бажаним булоб, аби дати були точніші і сильніше скріплені під оглядом документальним.

З трьохсот примірників брошури, які були в Базилі до диспозиції, майже всі розійшлися поміж членами конгресу.

Український вістник. – 1921. – 14 верес.

№ 231
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ “УКРАЇНСЬКИЙ
ВІСТНИК” ПРО ВНЕСЕННЯ СПРАВИ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НА РОЗГЛЯД ЛІГИ НАЦІЙ

18 вересня 1921 р.

Внесення Догерті в справі Сх. Галичини.

“Journal de Géneve” доносить, що 15. вересня ц. р. голова канадійської делегації Догерті поставив отсе формальне внесення: “Збір Союзу Народів висказує бажання, щоби Рада Союзу Народів звернула увагу Найвищої Ради на конечність вирішення в найблизшім часі справи державного становища Східної Галичини”.

Внесення це відіслано до ініціативної комісії (Commision initiative).

*

Донесення польської преси будьто би Догерті поставив внесення, щоби Найвища Рада занялась справою статуту Східної Галичини, не відповідає правді, бо внескодавець у своїм внеску нічого не сказав про спосіб вирішення державно-правного становища. Ці донесення полягають на фальшивім перекладі французького слова (statut), котре в тім внеску ужито не в розумінню статуту як такого, але в розумінню державно-правного становища (staatsrechiliche Stellung) східно-галицької справи, як воно звичайно уживається все лишень в тім значінню.

Український вістник. – 1921. – 18 верес.

№ 232
СТАТТЯ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО В ГАЗЕТИ
“УКРАЇНСЬКИЙ ВІСТНИК”:
“СПРАВА ГАЛИЧИНИ НА СОЮЗІ НАРОДІВ”

18 вересня 1921 р.

Женева, 15. вересня 1921.

Справа Галичини на Союзі Народів.

Галицьку справу порушено вперше перед Союзом Народів в грудні минулого року. Делегація Української Національної Ради під проводом През. д-ра Євгена Петрушевича, яка явилась в тім часі в Женеві підчас засідання Збору Союзу Народів, предложила Союзови Народів основний меморіал з домаганням, щоби він своєю інтервенцією перед правительствами держав антанти спричинив можливо скоре вирішення галицького питання, рішення, яке по своїй суті відповідало би волі українського населення як подавляючої більшості краю. Тим меморіалом займалася Рада Союзу Народів в лютім, підчас свого засідання в Парижі. Представлені нашою делегацією домагання зустрілися із справдішніми симпатіями майже усіх членів згаданої Ради. Ті симпатії знайшли свій вислів у рішенню Ради Союзу Народів з 23. лютого с. р. Отсим рішенням Рада Союзу Народів стверджуючи, що право суверенности над Галичиною належить державам антанти та що Польща є тільки військовим окупантом нашої країни, заявила, що органом покликаним для рішення про політичне становище Галичини являється Найвища Рада.

Найвища Рада з того часу збиралася двічі: з кінцем квітня і в першій половині серпня с. р. Підчас першого її зібрання важилась доля європейського мира ізза питання воєнних відшкодовань, що їх домагалась Франція від Німеччини. Вся увага причасних до того питання правительств була присвячена його полагожденню, що знайшло свій вислів у відомім ультиматі, прийнятій опісля Німеччиною.

На тім жеж другім засіданню Найвищої Ради справа Сілезії довела до різкої різниці поглядів між Францією і Англією. Крізу поладнано компромісовою постановою, що питання Горішньої Сілезії передається до вирішення Союзови Народів. Непорозуміння між Англією і Францією не тільки на точці Горішньої Сілезії, а ще й між иншим у питанню воєнних відшкодовань, далі — політики на близькім Сході спричинило відложення розв'язки нашої справи.

Дня 8. с. м. почав отсе свої наради Збір Союзу Народів, який — як сказано — вже раз звернув увагу Найвищої Ради на те положення, що в нім опинилася наша країна наслідком польської обсади та відсутности всякої постанови про її політичне становище. Тим то галицький Уряд рішив знову пригадати українські домагання Союзови Народів та в'єднати у нього його ж інтервенцію задля прискіпшення дожданого нами рішення.

Дня 10. с. м. прибула до Женеви делегация галицької Української Національної Ради зложена з д-ра Костя Левицького і д-ра Степана Витвицького із своїм секретарем о. Йосафатом Жаном. Не стану розказувати про заходи делегации, про це буде відомо загалови пізнійше. Скажу тільки, що вона зустрілася тут скрізь, у всіх тих делегатів на Союз Народів, у яких їй прийшлося інтервеніювати, з нетаєною прихильністю для нашої страждучої країни.

Справа Галичини була порушена на Зборі Союзу Народів в дни 13. с. м. Засідання починається як кожного дня о 10. год. ранком. Спроволя виповнюється делегатами саля засідань, що вражає вас своєю простотою. Перед невисокою трибуною для президента і його заступників ряд немов шкільних лавок (кожда з чотирма місцями) для делегатів поодиноких правительств, що сидять за азбучною чергою своїх держав. У передніх лавках визначається орлиний вид льорда Роберта Сесіл-а, а далі постаті Гіманса і Вівіані. Декілька хвилин після 10 години ново вибраний прези-

дент Збору Ivan Karnebeck отвирає засідання. Після полагодження кількох формальних справ одержує голос австралійський делегат Bruce, який як один з дальших бесідників у генеральній політичній дебаті над звітом Генерального Секретаріату домагається від Союзу Народів рішучої акції задля обмеження уоружень, бажаючи Міжнародному Трибуналови Справедливости як найкращих успіхів в його діяльності.

О год. 11¼ вступає на трибуну делегат Канади Doherty. Сивий міністр канадійський говорить поволі, твердим рішучим акцентом. Весь збір прислухується уважливо його словам. Бесідник вказує спершу на ті завдання, які судилося Союзови Народів взяти на себе і вже перевести, згадує про адміністрацію області Саар, про Міжнародний Трибунал Справедливости і далі зупинившись на хвилю говорить дослівно:

“Стверджую із звіту Генерального Секретаріату, що в лютім сього року Рада Союзу Народів одержавши численні петиції від українського населення Східної Галичини прийшла до заключення, що одинокий спосіб в тій справі се передати ті петиції Найвищій Раді, яку репрезентує конференція амбасадорів. Я не бажаю критикувати сього рішення. Воно видається мені одиноким. Не оспорюю того, що юрисдикція в отцім цілім питанню належить Найвищій Раді. Підношу сьо справу тільки тому, щоби звернути увагу на факт, що населення Східної Галичини дожидає нетерпеливо рішення. Не мені, ані Зборови Союзу Народів пересуджувати саму справу. Рада ступила на одиноко можливий шлях. Але дозволяю собі піддати увазі сього збору, щоби ми висловили бажанне, аби рішення в тій справі було прискорене. Коли населення підносить ті домагання, я не висказую свого погляду, чи вони узасаднені, чи ні, — то воно має без сумніву право, щоби його вислухано і щоби покликалися трибуналом, було видане рішення; а ми — здається — не виставимо себе на притику, коли дозволимо собі висловити бажанне, щоби те рішення прийшло скоро. Я почуваю себе

спонуканим підняти ту справу з приводу факту, що в нашій канадійській країні серед населення маємо велике число Українців, які разом з нами збудували канадійську державу, яких ми шануємо як цінних горожан і які дають нам заповуруку їх дальшої допомоги для того краю. Почуваю своїм обовязком підняти ту справу й тому, що Українці звернулися до канадійського правительства, щоби воно звернуло увагу на факт, що їх брати у своїй вітчизні нетерпляче дожидають вирішення питання про їх національне і політичне становище.”

Промова канадійського міністра зустрілася з загальними оплесками цілого збору. Отсе після заяви Ради Союзу Народів в справі Галичини, піднісся вперве в нашій обороні голос на загальнім зборі Союзу Народів. Читачі певно як слід розберуть собі зміст цілої наведеної промови. Я вкажу тільки на те признанне для державно-творчої здібности галицько-українських емігрантів, яким перед делегатами з усіх майже частин світа вшанував канадійський міністер нашу суспільність, в першій мірі її селянських синів.

Сьогодні ранком канадійський делегат Doherty поставив на зборі Союзу Народів отсе внесення:

“Збір Союзу Народів висловлює своє бажанне, щоби Рада Союзу Народів звернула увагу Найвищої Ради на потребу уладити в близькій будучности політичне становище Східної Галичини”.

На предложенне президента збір ухвалив без дискусії переказати отсе внесенне комісії ініціативи. Її головою є льорд Robert Cecil і вона на днях займеться внесенням канадійського представника.

Ст. Вит.

№ 233
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕСБЮРО
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ В ЛОНДОНІ ПРО РОЗГЛЯД
СХІДНОГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ В ЛІЗІ НАЦІЙ

19 вересня 1921 р.

COMMUNICATION
of
THE EAST GALICIAN PRESS BUREAU
(99, The Vale, Golders Green, N.W.11)

London, September 19, 1921.

THE CASE OF EAST GALICIA AT THE LEAGUE
OF NATIONS.

A speedier decision in the matter of the political Status of East Galicia was urged by Hon. Doherty (Canada) in the name of his Government, at the League of Nations Assembly meeting in Geneva on September 13, 1921.

The corresponding paragraph of his speech, as given by the official protocol of the above meeting, runs as follows: –

“I note in the Report the fact that in February last the Council, having been in receipt of numerous petitions from the Ukrainian population of Eastern Galicia, arrived at the conclusion that the only course open to it, was to refer those petitions to the Supreme Council as representative of the Council of Ambassadors. I have no criticism to make on that conclusion. It seemed to me an inevitable conclusion. I do not dispute that the jurisdiction over the whole matter rests with the Supreme Council. I refer to the subject only for the purpose of calling attention to the fact that that population of

Bafltern Galicia has been impatiently waiting for a decision. It is not for me, it is not for this Assembly to prejudge the case itself. The Council has taken the only possible step. But may I venture to suggest to this Assembly that we express the wish that the decision of the question be expedited? A people making the claims that are made – I pronounce no opinion as to whether they are ill-founded or well founded – are surely entitled to a hearing and a decision by the proper tribunal, and we, it would seem, would not be subject ourselves to criticism if we took the liberty of expressing the wish, that that decision might promptly come. I am moved to refer to this subject by reason of the fact that in our Canadian country we have a large number of people of the Ukrainian races, who are Joining with us in building up our Canadian nation, and whom we appreciate as valuable citizens, who promise to be of great assistance in that land; and because those people have appealed to the Government of Canada, to call attention to the fact that their brothers at home are impatiently waiting for a determination of the question of their national and political Status.”

At the Assembly meeting of 15th inst., the following resolution has been presented by Hon DOHERTY:

“That this Assembly of the League of Nations expresses the wish that the Council of the League draw the attention of the Supreme Council to the desirability of determining at an early date the status of East Galicia.”

The Assembly decided without discussion to refer the above resolution to the Special Committee for Examining New proposals.

№ 234
РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ “УКРАЇНСЬКОГО
ВІСТНИКА”: “СОЮЗ НАРОДІВ
І СХІДНА ГАЛИЧИНА”

20 вересня 1921 р.

Телеграми принесли відомість, що канадійський делегат Де Герти вложив Зборови Союзу Народів внесення з домаганням, щоби Рада Союзу Народів звернула увагу Найвищої Ради на конечність управильнити в найблизчому часі статут Східної Галичини. Це внесення передано ініціативній комісії Союзу.

Ця з першого погляду дрібна відомість подана польською інформативною службою, має далеко сягле значіння. Отсе вже вдруге Союз Народів, отже найповажніша міжнародна інституція, підносить свій голос в обороні Східної Галичини. Якраз сім місяців минає з тої хвилі, коли Рада Союзу Народів (23 лютого 1921) авторітетно і невідклично ствердила на основі обективних даних, що Східна Галичина находиться поза межами Польщі, що Польща виконує тут тільки мілітарну окупацію та що суверенами Східної Галичини на основі 91. ст. Сан Жерменського трактату є держави антанти. Але що ті держави — як суверени — не спішаться остаточно усталити правно державне становище Східної Галичини, ухилити окупацію та на основі статуту для цієї країни довести до нормальних відносин на східно-галицькій території, то Збір Союзу Народів устами канадійського делегата звертає увагу Найвищої Ради на цю аномальність. Ще одно! Як видно із змісту внесення п. Де Герти, то правно-державне становище Східної Галичини не остає під ніяким знаком запитання, воно не будить ніяких сумнівів ані у внескодавця, ані в Союзі Народів взагалі. Те становище є вже вповні докладно вияснене резолюцією Ради Союзу народів з 23. лютого 1921. І внесення канадійського делегата нічого проте не говорить. Воно тільки домагається управильнення в найблизшому часі статуту, себ-то конституції Східної

Галичини, управильнення внутрішньо-державних рамок. Не улягає сумніву, що основою того статуту буде проект конституції Галицької Республіки, пересланий великим державам президентом Української Національної Ради Сх. Галичини др. Євгеном Петрушевичем, котрий проектує уконститування Сх. Галичини як держави вільних народів.

Таким чином полагода східно-галицької справи поволи, але певно зближається до свого дефінітивного вирішення. Не можна хіба допустити, щоби світові можновладці знехтували голос створеного ними Союзу Народів, тим більше, коли на безконечне протягання справи звертають увагу суверенам Сх. Галичини світові чинники. Коли це станеться, коли населення Сх. Галичини діждеться управильнених відносин, тоді подамо руку до згоди всім, що пошанують рішення міжнародніх чинників та схотять працювати над подвигненням краю з упадку і руїни на користь всього населення.

Український вістник. – 1921. – 20 верес.

№ 235

ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДО ІНОЗЕМНИХ ГОСТЕЙ ЛЬВІВСЬКОГО ЯРМАРКУ

*Не раніше 22 вересня 1921 р.**

Панове Гості.

Ви приїхали до краю, Вам незнаного. Цей край, це Східна Галичина, яку заселює український нарід; він творить 72 % всего населення, міжтим коли Поляки мають лише 14 %, Жиди 13 % а Німці 1 % населення.

В 1918 р. утворив український нарід того краю Західно-українську Народню Републіку, якої столицею став Львів.

* Дата встановлена за супровідним листом референта краю.

1919 р. окупувала Польща цей край і мордами викорінює наші змагання до незалежності.

Суверенами Східної Галичини, на основі Сан-Жерменського Мирогового договору є держави Антанти.

В їх руках лежить наша будучність, але український нарід ніколи не згодиться на польське ярмо.

Ви не побачите наших мук, бо Поляки закриють їх перед Вами.

Та Поляки нас так гноблять, що це переходить людські поняття.

Ми наводимо Вам лиш один факт: українська молодіж є позбавлена студій на вищих наукових заведеннях. Дня 22. вересня – 3 дні перед Вашим приїздом, переведено загальні ревізії та замкнено приватні університетські курси, на яких студіювали українські університетські студенти.

Кольонізація краю робить застрашаючі поступи.

Вся свобода для Українців знесена.

Економічний розвиток цілковито вбито.

І серед тих наведених щойно обставин, улаштовують “східні торги”.

Вони хотілиб вирішення судьби цього краю поставити перед довершеним фактом.

Не дайте собі замилити очей блахманом поверховної польськості цього міста і краю.

Львів і Східна Галичина, це український край і Поляки є тут лише наїздниками і тиранами.

Ми звертаємося до Вас, Панове, Журналісти, Фабриканти і Купці. Коли повернете домів, розкажіть Вашим Землякам, що крім “східних торгів” Ви почули голос розпуки чотирьох мільонів Українців, мешканців Східної Галичини, яких тепер позбавлено всяких людських прав.

Впливайте на публичну опінію Вашої Батьківщини, щоби держави Антанти і Союз Народів, вирішили вже раз долю Східної Галичини.

Українці.

№ 236

**АГЕНТУРНЕ ДОНЕСЕННЯ З ВІДНЯ У ВАРШАВУ
ПРО РОБОТУ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ ЗУНР
ТА ЗАХОДИ ЇХ ДЕЗОРІЄНТАЦІЇ***25 вересня 1921 р.*

Одноśnie do nastrojów “Zunru” w Wiedniu melduję:

“Zunr” zdecydowany jest pod żadnym warunkiem i w żadnej formie nie dopuścić do wyborów sejmowych we Wschodniej Małopolsce. W tym wypadku istnieje w tych kołach wyjątkowa jednomyślność. Istnieje niezachwiane postanowienie drogą gwałtów, różnego rodzaju terroru w kraju steroryzować masy, tem samem i rząd warszawski. Czynione są ogromne wysiłki celem zachwiania Warszawy w postanowieniach wyborczych одноśnie do Wschodniej Małopolski.

Akcja Dr. Kostja Lewickiego w Genewie na charakter czystej dywersji politycznej; główna akcja rozegra się już w najbliższych dniach w kraju!

Одноśnie do stanowiska zajętego przez żydów Wsch. Małop. “Zunr” zajął postawę bojową, grożąc żydom tamecznym represjami ze strony ukraińskiej ludności!!!

Jak niewątpliwie wiadomo, Dr. Osyp Nazaruk wyjechał do Ameryki. Podróż ta stoi w związku z przejściowym smutnym stanem finansowym «Zunru». Przejściowym o tyle, że 15 października sygnalizowane jest tu w Wiedniu przybycie finansowego pełnomocnika “Zunru” z Ameryki z subskrybowaną sumą pożyczkową za maj, czerwiec, lipiec i sierpień. Akcja z mojej strony podjęta w celu dezorjentacyjnym rozwija się w następujący sposób:

a/ Przedewszystkiem różnemi okrężnemi drogami podałem ukr. w Wiedniu do wiadomości, że we wszystkich trzech Wojew. Wsch. Małop. znajduje się gotowa lista ukraińskich

kandydatów do Sejmu obejmująca 40 nazwisk mniej lub więcej znanych osobistości, które zadeklarowały, że odezwa Narodnego Komitetu w sprawie bojkotu ich nie obowiązuje.

b/ Endecy wystawiają na wspólnych listach moskalofilów!

c/ Puściłem przed Dr. Singalewiczem wersję, że ze źródeł autentycznych dowiedziałem się, iż w październiku przyjeżdża do Wiednia poważny polityk polski/: dałem do zrozumienia, że to Dr. Bobrzyński:/, który w przededniu wyborów spróbuje porozumieć się z Ukraińcami.

Najbliższe dni przyniosą mi konkretne dane, czy w razie zaniechania przez Rząd Polski myśli wyborów we Wschodniej Małopolsce “Zunr” znalazłby jakąkolwiek platformę do dyskusji w sprawie Galicji Wsch. bezpośrednio z Rządem Polskim.

Ja osobiście na podstawie obecnego “bojowego” nastroju wśród ralnym stoją niestety w Galicji b. dobrze) czy przez Rząd Polski postanowione wybory we Wschodniej Małopolsce, – wpłynęły na czynniki “Zunru” aby jaknajspieszniej rozegrać walkę kampanję.

Mogę dodać, że Genewa pomimo pierwszorzędного interesu, jaki budzi obecnie wśród Ukraińców w Wiedniu, mniej wpływa na nich niż toczące się obecnie wypadki we Wschodniej Małopolsce.

Mam wrażenie, że codziennie otrzymują komunikaty o różnych podpaleniach, przycinaniach drutów i t. p. Uważają jeszcze za przedwczesne nawoływanie w prasie do kroku decydującego t. j. powstania.

Nie ulega tu żadnej wątpliwości, że w najbliższych tygodniach Ukraińcy sprowokują ruchawkę na większą skalę. Albowiem poza Genuą, jak mówił Dr. Perfecki “jest to jedyny argument, który potrafi przemówić do sumienia Europy”.

№ 237

**ПОВІДОМЛЕННЯ СХІДНОГАЛИЦЬКОГО
ПРЕСБЮРО В ЛОНДОНІ ПРО РОЗГЛЯД
СПРАВИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ В ЦЕНТРАЛЬНОМУ
КОМІТЕТІ ЛІГИ ПРАВ ЛЮДИНИ**

*Не раніше 27 вересня 1921 р. **

**COMMUNICATION
of**

**THE EAST GALICIAN PRESS BUREAU
(99, The Vale, Golders Green, N. W. 11)**

THE RIGHTS' of MAN LEAGUE on EAST GALICIA.

At one of its recent meetings, the Central Committee of the Rights' of Man League (La Ligue. des Droits de l'Homme) in Paris, has listened to a report of M. GABRIEL SEAILLES on Eastern Galicia. The lecturer recalled that at the moment of Austria's disintegration, that country had constituted itself into an independent State, but the Peace Conference, although upholding the principle of that country's independence, has nevertheless authorised Poland to effect its military occupation. He explained, what are the wishes of Galicians and proposed to the Committee adoption of a resolution consistent with these wishes:

“Whereas in November 1918, Eastern Galicia ha a constituted itself into an independent State, according to the right of self-determination of peoples proclaimed by the Entente; and

*) Дата встановлена за змістом документа.

Whereas Poland has immediately declared war upon the new State in order to annex it; and whereas, undoubtedly, the Peace Conference has, on June 25, 1919, authorised Poland to effect the military occupation of Eastern Galicia; but on the other hand, has made a reservation as to its future and has assigned the sovereignty over East Galicia to the Principal Allied Powers,

Whereas Poland has used the authority of military occupation granted to her, in order to usurp that sovereignty and to exercise it with extreme brutality, shooting Ukrainians without trial, levying taxes and war contributions, forcing, inhabitante to military service, bringing into the country Polish immigrants, etc

The Rights' of Man League demands:

1. That the Allied Powers appoint an organ of control to supervise and check the Polish military occupation;

2. That conformably to the wish expressed, by the League of Nations on September 27, 1921, the political status of Eastern Galicia should be defined immediately by the French Government in accord with the Allied Powers;

3. That this statute, in compliance with the will of an overwhelming majority of inhabitants, should recognise independence of the Ukrainian State, constituted spontaneously in November 1918, and overthrown only by force.”

MR. SEAILLES' resolution has been passed., and will be sent to the Governments the Press, Secretary General of the League of Nations, French League of Nazione Unton, to MM. Léon Pourgeois and Appell, and tho Polish Rights' of Man League.

№ 238

**ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ
З РЕЗОЛЮЦІЄЮ АСАМБЛЕЇ ЛІГИ НАЦІЙ,
СХВАЛЕНОЮ РАДОЮ, ЩОДО ПОЛІТИЧНОГО
СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

*2 жовтня 1921 р.*Société des Nations.

**SITUATION JURIDIQUE DE LA
GALICIE ORIENTALE.**

Lettre à adresser aux Principales Puissances Alliées et Associées, approuvée par le Conseil le 2. Octobre 1921.

Excellence,

J'ai l'honneur de Vous faire savoir que dans sa séance du 27 Septembre, l'Assemblée de la Société des Nations a adopté à l'unanimité la résolution suivante:

“ L'Assemblée de la Société des Nations
“ exprime le vœu que le Conseil de la
“ Société attire l'attention des Principales Puissances Alliées et Associées
“ sur l'opportunité de régler à une date
“ prochaine la situation juridique de
“ la Galicie Orientale. »

Le Conseil de la Société des Nations a pris cette résolution en considération dans sa séance du 2. Octobre et m'a chargé de Vous la transmettre.

Je prie Votre Excellence, d'agréer, l'assurance de ma très haute considération.

Le Président du Conseil de la Société des Nations.

№ 239

**ПОСТАНОВА РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ ПРО СХВАЛЕННЯ
РЕЗОЛЮЦІЇ ІІІ-ї АСАМБЛЕЇ ВІД 27 ВЕРЕСНЯ 1921 р.
ЩОДО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

*2 ЖОВТНЯ 1921 р.**

(Distributed to the Council
to the Members of the League,
and to the Delegates at the Assembly.)

A. 6. 1922

Geneva,

July 3rd, 1922.

League of Nations.

Report to the Third Assembly of the League
on the Work of the Council and on the Measures
taken to execute the Decisions of the Assembly.

VI. STATUS OF EASTERN GALICIA.

On October 2nd, 1921, the Council considered the following resolution, which had been adopted by the Assembly on September 27th:

“The Assembly of the League of Nations expresses the wish that the Council of the League draw the attention of the Principal Allied and Associated Powers to the desirability of determining, at an early date, the status of Eastern Galicia.”

The President of the Council transmitted this resolution to the Principal Allied and Associated Powers.

League of Nations. Report to the Third Assembly of the League on the Work of the Council and on the Measures taken to execute the Decisions of the Assembly. – Geneve. – 1922. – 3 July. – P. 34.

* Дата постанови.

№ 240

**СТАТТЯ Д-РА СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО
“СПРАВА ГАЛИЧИНИ НА СОЮЗІ НАРОДІВ”
У ТИЖНЕВИКУ “ВИЗВОЛЕННЯ”***8 жовтня 1921 р.**Степан Витвицький.***Справа Галичини на Союзі Народів.***Женева, д. 22. вересня 1921.*

Простора, ясна саля в Palais des Nations. За її скляною стіною скриться в блисках осіннього сонця темним сріблом женецьке озеро. Довкруги спіла осіння тиша. Атмосфера сплості і вдовілля замітна скрізь, за вікнами салі і в її нутрі — налягає на вас чимсь важким. Об високу стелю і скляну стіну з видом на швайцарські гори і на озеро, що відроджує вас своєю красотою, беться заблукана пташина.

О год. 4. починається засіданне (публичне) політичної Комісії Союзу Народів. Її голова подає до відома зібраних членів, що комісія ініціативи предложила політичній комісії внесення канадійського делегата в справі Східної Галичини. Внесенне звучить по англійськи (в оригінальнім тексті): “That the Assembly of the League of Nations ex les es the wish that the Council of the League draw the attention of the Supreme Council to the desirability of determining, at an early date, the status of Eastern Galicia”.

По українськи: “Збір Союзу Народів висловлює бажання, щоби Рада Союзу Народів звернула увагу Найвищої Ради на потребу (дослівно: “пожаданість”, “вказаність”) означити в близькій будучности (в близькій даті) політичне становище Східної Галичини”.

Нарочно цитую дослівно англійський текст, бо його французький перевід спричинив опісля живу дискусію.

На салі нема внескодавця. Льорд Robert Cecil предкладає, щоби подождати, поки він не прийде – і заки що перейти до дальшого денного порядку. Згідно з тим пропозиціям починається дискусія над справою Альбанії, яку зараз же відкладається до слідуячого засідання ізза недостачі необхідних матеріялів і починається дебата в галицькій справі.

В заступстві перешкодженого внескодавця забирає голос другий канадійський делегат Pearly: “Канадійське правительство – говорить бесідник – доручило нам, делегатам на Союз Народів, поставити предложене саме Панам внесення в справі Східної Галичини.

Справа проста. Я не вдаюся в її слухний зміст ані не розбираю питання, як має бути вирішена політична судьба Галичини. Але інтерес мира вимагає, щоби вона була управильнена скоро. Нашим внесенням ми ніяк не бажаємо нарушити авторитет Найвищої Ради”.

Польський делегат Ашкенази, який досі весь час заляканий метушився по салі, просить о голос. Він – мовляв – не противиться внесенню. Справою Галичини займалась вже мирова конференція, яка д. 21 жовтня 1919 р. ухвалила статут для того краю, що мав бути (відповідно змістови предложеного статута) адміністрований Польщею. Польське правительство не приняло того статута. Дня 22. грудня того ж самого року – каже дальше польський делегат – Найвища Рада рішила завісити згаданий статут в його обовязуючій силі і піддати ціле питання новому розглядови. П. Ашкенази не подобається англійська фраза в оригінальнім тексті внесення: “status of Eastern Galicia”. Але коли вже ужито того вислову, то йому не відповідає французський переклад: “statut de la Galicie orientale”, що означало б: “Конституція для Східної Галичини”. Тому п. Ашкенази предкладає замість французького: “statut de la Galicie orientale” фразу: “situation de la Galicie orientale”.

Представник Колюмбії протривитьср предложенню п. Ашкенаси: вислів “situation de la Galicie orientale”, виснює промовець, не віддає змислу присущого англійському текстр, зрештою слова “situation” означує надто широке поняття, якому можна підложити всяке значіння. Тому бесідник ставить внесенне, щоби дотичне місце англійського текстр перекласти по французьки на: “situation juridique” – правне становище.

До голосу приходить представник англійської південної Африки лорд Robert Cecil. Увага всіх присутних обертається на високу старт бесідника.

“Я, – говорить Лорд Сесил, – піддержую внесенне канадійського делегата. Предкладаю тільки одну зміну в його тексті, а саме, щоби замість слова “Найвисшої Ради” заступити словами: “Головних Союзних і Заприязнених Держав”, після чого внесення звучало би: “Збір Союзу Народів висловлює бажанне, щоби Рада Союзу Народів звернула увагу Головних Союзних і Заприязнених Держав і т. д. Перед хвилиною одержав я листа від французького делегата Viviani, який пише мені, що він з цілого серця попирає внесенне під умовою, що Союз Народів не нарушить компетенції Найвисшої Ради.

Французький делегат Reynald предкладає, щоби англійський текст “status of Eastern Galicia” заступити словами: “question pendante, concernant la Galicie orientale” (“невирішене питанне Східної Галичини”).

Представник англійської метрополі Fisher: “Сен-жерменським договором перенесено суверенні права до Східної Галичини на Головні Союзні і Заприязнені Держави і тому не слід нам вміщуватися в ті права. Але внесення п. Doherty в нічім тих прав не торкає. Найвища Рада, яка займалася вже галицьким питанням, збагнула всю його незвичайну трудність і скомплікованість і було би не розважно вирішати те питанння нагло без зрілої застанови.

Льорд Robert Cecil підчеркує, що внесення канадійського представника в ніч не торкає компетенції Найвищої Ради.

Італійський представник маркіз Imperiali заявляється іменем свого правительства за внесенням під умовою, що воно висловлює тільки бажання.

Голова комісії питає, чи дотичні внескодавці не погодились би на один однаковий перевід англійського тексту “the stetus of Eastern Calicia”.

Канадійський і французький представник погоджуються на слова: “la sitation juridique”.

Англійський делегат Fisher, висловлюючи свою згоду на таку стилізацію французького тексту ще раз вказує на незвичайну трудність вирішення галицького питання.

Грецький делегат Франголіс висказує свої сумніви, що до того, чи Союз Народів на основі свого статута є компетентний забирати голос в галицькій справі з огляду на права Найвищої Ради і на те, що Східна Галичина не є членом Союзу Народів.

Льорд Robert Cecil відповідає на сумніви, що до компетенції Союзу Народів: “Мені прикро було почути тут слова сумніву, чи Союз Народів компетентний в справі порушеній канадійським делегатом. Справа Східної Галичини, се справа великої ваги та справа мира і тому саме треба нею займитися. А все, що доторкає питання всесвітнього мира, все те належить до компетенції Союзу Народів і про все те Союз Народів в праві висказувати свою думку.

Французький делегат Reynald: “Компетенція Союзу Народів досі точно не означена. Се і зле і добре. Я сподівався, що внесення канадійського делегата викличе тому сумніви, чи його може прийняти Союз Народів. Але знову в договорі про Союз Народів не має нічого, щоб не дозволяло йому прийняти таке внесення.

П. Ашкенази з акцентом удаваної сміливості заявляє після того, що він згідний із зміною французького тексту: “la situation juridique”.

Грецький делегат Франголіс погоджується з заявою французького представника.

Голова заряджує голосування над внесенням канадійського делегата, яке з предложеними поправками звучало би по французьки так: “L’Assemblée de la Sociélé des Nations exprime le voeu, que le Conseil de la Societé atlire l’ attention des Princ i pales Puissances Alliées et Associées sur l’ opportunité de régler á une date prochaine la situation juridique de la Galicie Orientale”. Більшість членів комісії встає. Голова числить голоси. Я не тямлю, що серед зібраної аудиторії, референтів, журналістів, які всі довкола мене сидять, — я встав і разом з усіми голосуючими стою, хоч мені ніяке тут право висловлювати свою волю. Та за хвилину я приходжу до свідомости, що в той момент, коли рішатись мала до певної міри доля моєї країни, в мені немов остановилось життя і якась непереможна сила, дужша за мене, проти моєї волі випручала мене і веліла встати.

“Хто проти внесення” — питає голова. Не підноситься ніхто. Внесення прийнято з тим, що кількох делегатів здержалося від голосування. Засідання комісії покінчилось. Члени її ще довгий час остаються в салі і живо з собою розмовляють.

Як відомо, дня 27. вересня Збір Союзу Народів одноголосно прийняв внесення канадійського делегата.

Визволення /Громадсько-політичний, економічний та літературний тижневик/. — 1921. — № 9. — С. 3–5.

№ 241
З ДОВІДКИ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УСРР ПРО НЕВИЗНАННЯ
ВКЛЮЧЕННЯ БУКОВИНИ ДО СКЛАДУ
РУМУНСЬКОГО КОРОЛІВСТВА

10 жовтня 1921 р.

... Правове становище Буковини.

Хоч Буковина, населена переважно українцями, перейшла до Румунії на підставі Сен-жерменського договору, але тому що, незважаючи на визнане самим Версальським договором право самовизначення народів, там не було опиту місцевого населення, приєднання Буковини до Румунії вважається Українським урядом з точки зору міжнародного права недійсним. Буковина також не є складовою частиною Румунського королівства, а перебування румунських військ і румунських властей на Буковині також має характер тимчасової окупації.

Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і возз'єднання з Українською РСР. 1917–1941. Док. і матеріали. – Чернівці, 1958. – С. 215.

№ 242
СТАТТЯ Д-РА СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО
“СУЧАСНА ДОЛЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ”
В ГАЗЕТИ “УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО”

11 жовтня 1921 р.

Сучасна доля західної України.

(Замітки з приводу останніх заг. зборів Союзу Народів.)

В попереднім числі подали ми повний текст резолюції, ухвалені політичною комісією Союзу Народів у справі

Галичини. У пресових звідомленнях не було, що правда, вістки про прийняття цієї резолюції повними зборами Союзу, та годі сумніватися, щоб було інакше. Так само певна річ, що Рада Союзу, до якої саме згадана ухвала обертається, виконає її вповні, себто подасть негайно через т. зв. Раду Амбасадорів у Парижі, відповідне письмо Найвищій Раді, чи радше головам правительств В. Британії, Франції, Італії, Японії (= т. зв. головних союзних держав) й Америки (= т. зв. головної заприязненої держави); в цьому письмі Рада С. Н. зверне увагу цих компетентних властей, що – на погляд Союзу Народів – надійшла пора “упорядкувати правне становище Східної Галичини”. На цьому роля Союзу Народів у галицькій справі, покищо, покінчиться; очі всіх Галичан повернуться в бік цього мітичного Ареопагу, якому імя “Головні Союзні і Заприязнені Держави”, та напів мітичної Найвищої Ради, вижидаючи звідки, із тривожним серцем, останнього слова про долю рідного краю.

Яке буде це важке слово? – питає кожний Українець, який уміє оцінити вагу вільного правного стану західної України.

В цьому напрямі чимало у нас оптимізму. Це дуже цінна прикмета народу в боротьбі за свою долю, найпаче коли цей оптимізм випливає із подвійної свідомости: свого доброго права і власної сили постояти за це право; та бувають, на жаль й інші оптимізми – штучні, яким жерелом є віра в чужу ласку: якого там справедливого президента, цісаря антанти і т. п.

Чи оба роди політичного оптимізму однаково цінні? На таке питання чей-же не може бути двох відповідей, а дехто критичніший спротивиться навіть тому, щоби два такі неоднакові почування називати одним спільним імям: оце друге – скаже він, це не животворний оптимізм, а романтичний світогляд примітивної слабої людини, яка живе всякими злудами. Становище чесної національної преси відносно цього питання хиба ясне: вона має всіми силами плекати, розвивати й піддержувати здоровий національний оптимізм, поборюючи одночасно ілюзіонізм, який параліжує думку і діло.

Спovняючи саме оцей громадянський обов'язок, мусимо зазначити, що останній женеvський епiзод галицької справи не викликає у нас рожевих надiй. Поперед усього питання, яке буде рiшення Найвищої Ради, уступає на заднє мiсце супроти питання: чи й коли Н. Рада вiзьметься за цю справу. Звiстнож, що вже добiгають 2 роки, як ця Н. Рада “завiсила провiзорично” вiрiшення галицької справи i досi нiяк не здобулася на це, щоб її iзняти iз цього вiшала. Поминаючи питання, чи цей Ареопаг ще збереться коли, уся вага лежить у цьому, чи всi iнтересованi держави, яким на основi 91 § Сен-Жерменського мирового трактату прислугує збрiнє право суверенности над Галичиною, здобудуться на одну думку в цiй справi. Саме недавно повторилися, у дуже конкретнiй формi, вiдомости, що французьке правительство навчає, як Польща має поступати, щоб не допустити до якого небудь рiшення Н. Ради що до Галичини, себто, щоби шляхом откpоювання автономiї в цiй країнi вiдобрати її мiжнароднiй полiтичний характер. В таких обставинах нам слiд менше журитися питанням, що порiшить Н. Рада, натомiсть бiльше цим, чи вона взагалi буде рiшати; нам важнiше те, щоб Галичина одержала хочби дещо скромний, зате м i ж н а р о д н i й полiтичний статут (межi його пригадав Льюїд Джордж 6. липня), нiж щоб автономiя з ласки польського сойму зробила галицьке питання домашньою справою польської держави.

А ця остання небезпека iснує, на жаль. Окрiм згаданої вище тактики французького правительства, вказує на цю небезпеку подекуди й женеvська дебата над внеском дел. Догертi у галицькiй справi. Ось так на пропозицiю французького делегата Ренальда, замисть слiв “статут Схiдної Галичини” поставлено “правнє становище Схiдної Галичини”, на що згодився, почасти й пiддав польський делегат (це дуже характеристичне!); заміна ця не має очевидно иншого значiння, як змагання затерти по змозi характер мiжнародно-правної iндивiдуальности Галичини. Також i промова англiйського делегата Фiшера (який є одночасно

членом британського правительства), з його підчеркуванням трудности галицького питання й закликком до обережності, не може нам подобатися. Правда всі ці подробиці ще не пересуджують справи, та вони кажуть дуже ясно, звідки йде небезпека і яка вона. Не сумніваємося тому, що галицький національний уряд доложить усіх заходів, щоби справа не сунулась даліше по цій площі, тільки повернула у своє первісне русло з 1919 і 1920 рр.

Вказуючи на ці небажані прояви в розвитку галицької справи, не хочемо нічим уменшувати дійсної вартости заяви Союзу Народів – пригадки всьому політичному світові про велике безправство, яке вже третій рік діється безкарно над 5 мільонною країною, в самому серці Європи. Стверджуючи оце, не можемо не висловити нашого здивування, що інші західно-українські землі, заняті Польщею і Румунією, не подбали про те, щоб Союз Народів занявся також їхньою долею. Західна Україна ділиться, в сучасний момент, на ось які політично-правні одиниці: а) Галичина, між т. зв. лінією Керзона і Збручем; б) Волинь і Підляшє, між лінією Керзона і т. зв. рижською; в) Лемківщина, Посяння і Холмщина; г) Буковина; г) Прикарпатська Русь. З них тільки перша й остання вспіли звернути на себе увагу останніх зборів Союзу Народів; про інші ніхто не подбав, немов-би вони перебували в повному благоденстві. Очевидно, галицький уряд не міг брати на себе оборони цих земель, із-за перепон в часті формальних, в часті принципіальних; це повинні були зробити інші політичні організації, які булиб були мали легче завдання, ніж заступники Східної Галичини. Коли ці зустріли в Союзі заміти (у значній часті оправдані), що галицька справа лежить поза обсягом компетенції Ліги Націй (тільки завдяки зручній діалектиці льорда Сесіля цей погляд не переважив), то проти видвигання справи інших земель такого заміту не можнаб було піднести. Очевидно, кожна з цих справ мусілаб була бути поставлена з іншого юридичного становища: Лемківщина-Посяння-Холмщина стоять під

опікою версальського трактату (28.VI.1919) про охорону племінних і релігійних меншостей; анальогічне становище Буковини; натомість справа Волині і Підляша в'язеться тісно із питанням про легальність границі умовленої в Ризі (вона досі неважна зі становища міжнародного права); в усіх цих випадках компетенція Союзу Народів не може підпадати жадному сумнівові.

Стверджуючи сумний акт, що доля цих земель не найшла входу на програму нарад загальних зборів Союзу Народів, полишаємо, цим разом, на боці питання, на кого піде відповідальність за цю байдужність і кінчимо надією, що оця пригадка не остане без успіху.

С. Т.

Українське слово. – Берлін. – 1921. – 11 жовтня.

№ 243

ЗВЕРНЕННЯ АДМІНІСТРАТОРА УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ДІЄЦЕЗІЇ В США ДО ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ США ЩОДО СПРАВЕДЛИВОГО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

14 жовтня 1921 р.

До

Високоповажаного Пана
Державного Секретаря

у

Вашінгтоні.

Пане!

Я осмілююсь звернути Вашу увагу на справу Галичини, загально званої під назвою Східна Галичина, котру більше знищила світова війна, як якийнебудь інший край центральної Європи, який був тереном воєнним. Підчас коли

Сербія, Бельгія і північна Франція, Румунія, Македонія і північна Італія живуть в мирі майже від трьох літ і відбудовують зруйнований край, то, Галичина є самотнім краєм, який терпить ще під військовим деспотизмом і то в такій мірі, що це є глумом цивілізації, християнства, людськості, права і порядку.

Міжнародне положення того краю з населенням понад 5,000.000, не з'ясувало ще вирішене, а його горожане, включно тих, котрі живуть в Америці (около 1,000.000), не мають усталеної національності, що спричиняє серйозні правові ускладнення в маєткових і родинних справах. Це значно здержує відбудову цього краю, поритого окопами, де сотки сіл з'ясувало зрівняних з землею і 350.000 будинків знищено, де тисячі родин мусять жити в окопах і ямах, де число домашнього скота зменшилося о майже 15 % від передвоєнного стану і де нема валюти, права і ладу, бо місцевий капітал з'ясувало знищений а заграничний мусять, зовсім природно, уникати таких хаотичних відносин.

В додатку до того, польська військова окупація, існуюча там-же через більше як два роки, записалась страшним іменем в історії цього краю. Приблизно 250.000 його населення українського походження, мусять, жінки й діти, були приміщені в найбільш нездорових таборах для інтернованих і арештантів. Більше як 80.000 (?) з них, померло наслідком недуг, голоду і знущань, деяких випущено на волю каліками на ціле життя, а інші знаходяться й досі під ключем. Багато з'ясувало покараних смертю без переведення слідства, як прим. 72-літній державний секретар Рільництва Галицької Республіки, кілька старших священиків, а навіть й малі шкільні хлопці. Цілі села з'ясувало спалені, а їх мешканці насильно перевезені до Польщі. Українські школи і духовні семінари як також інші інституції з'ясувало позамикані, українські церкви збездіщені, українські священики а навіть єпископи були брутально лаяні, та виключено з самотнього університету в краю всіх українських

професорів і всіх українських студентів, в числі около 2.000. Край є колонізований в скорім темпі польськими поселенцями, спровадженими на це з Польщі, підчас коли не дозволяється місцевим Українцям або тим, які вертають з Америки купувати землю в їх власнім краю.

Іменем цих нещасних людей, яких терпіння перевищують може все, що зістало записане через найновішу історію, я благаю Вас Пане, прийти з поміччю для виратовання їх з їхньої теперішньої нужди.

Тому я звертаюся до Вас не тільки в імя справедливости і людськости, але також з огляду на це, що теперішні страшні відносини в Галичині є вислідом трансакцій, в яких Зєдинені Держави Америки брали участь так підчас як і по великій війні.

Галичина була частю бувшої Австро-Угорщини, котра наслідком війни зістала розшматована. Ті части австрійської території, з котрих утворено нові держави, або ті части, що зістали прилучені до існуючих вже передше держав, існують нині менш-більш нормально і відбудовують своє життя. Тільки Галичина остала на далі в неусталених і невіршених обставинах. Її національне правительство і армія, утворені в 1918 р. зістали знищені в літі 1919 р. і заступлені військовою окупацією, воєнними судами, екзекуціями, таборами полонених, реквізиціями і всякого рода безправствами, які звичайно товаришать расовим спорам і конфліктам.

Такі є нужденні відносини, які витворило вирішення Найвищої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919 р. Це рішення запало головно з огляду на становище бывшего президента Зєдинених Держав. Сим рішенням уповажнено Польщу продовжати її військові операції проти большевиків аж по ріку Збруч, себто до східної границі Галичини, хоча в тім часі не було большевиків в Галичині, але там було правно зорганізоване парламентарне правительство Галицької Републики, яке ворожо ставилося до большевизму. Антибольшевицький аргумент був ужитий тільки як підступ,

бо сьогодні, як Польща заключила мир з большевиками, той аргумент стратив цілковито свою силу. Однак це рішення уможливило Польщі знищити легальне правительство цього краю і тероризувати його населення через більше як два роки.

Що держави, яких заступники видали це рішення з 25. червня 1919 р., та публична опінія взагалі, не уважають Галичини за частину Польщі, але як незалежну одиницю після міжнародного права, може бути помічене з численних фактів, як договір в Севр з 10. червня 1920, протокол в Спаа з Польщею 10. липня 1920, докладу в п. А. Бонар Ло в палаті громад 14. липня 1920, рішення Ради Союзу Народів 23. лютого 1921, резолюції Збору Союзу Народів 27. вересня 1921, як також публичних докладів державних мужів, як Льюїд Джордж, Льюрд Болфур, льюрд Керзон, льюрд Сесіль Родс, генерал Бота, генерал Смотс, ген. Догерті з Канади і інших.

Однак міжнародне положення Галичини не зістало й досі означене. Суверенами Галичини, по думці міжнародного права є ті держави, які побідили і розділили Австро-Угорщину. Зєдинені Держави є одною з них. Правда, що Зєдинені Держави не ратифікували угоди, заключеної в Парижі, але фактом остає це, що Зєдинені Держави брали участь у війні, яка розшматувала Австрію, з цього виходять легальні наслідки, що Зєдинені Держави є одним з наслідників Австро-Угорської монархії. Це необхідно провадить до заключення, що Зєдинені Держави є одною з тих держав, яка разом з Великою Британією, Францією, Італією і Японією має право і повинність рішати будучність Галичини; тим більше, що Зєдинені Держави були помічні в уповажненню Польщі до окуповання Галичини рішенням з 25. червня 1919, якого наслідком є теперішня нужда і невіршене становище Галичини. Події цього більше як дволітного протягу часу виказали ясно як велику несправедливість заподіяно населенню Східної Галичини через таке рішення і що воно повинно

бути знесене як найскорше. Але це не може статись без Зєднених Держав. Для того я низше підписаний в імени 600.000 католиків Українців з Галичини жиючих в Америці, прохаю покїрно, щоби Ви вглянули в тую справу і приспїшили її полагодження згідно з прїнципами справедливости і людськости і в інтересї міжнароднього мира:

1) Через уневажнення або відкинення рїшення з 25. червня 1919, усуваючи тим оправдання що до польської військової окупації,

2) Через признання Галичинї права існування яко незалежної, невтральної держави на взїр Швайцарїї.

Це прохання опирається на слїдуючїм:

1. Галичина (Схїдна Галичина) доказала вже, що она є в змозї управляти собою, організуючи по розвалї Австрїї 1. падолиста 1919 свою власну республіку, свою власну цивільну адміністрацію, парляментарне правительство, запроваджуючи право і порядок і тим, що майже через 9 місяців боронила своє існування перед польським наїздом.

2. Галицька республіка є тільки приверненням старої галицької держави, яка існувала перед і до 14. столїття. Історичні традиції цього краю є дуже сильні як також володить там бадьорний національний дух.

3. Більшість населення Галичини не є польська, але складається з 74 % Українців, 12 і пів % Жидів (котрі є також за незалежністю і невтралізацією Галичини), а тільки 12 % Поляків.

4. Більшість населення Галичини не признає польської окупації ставляє опір польським властям а признає тільки правительство галицької республіки.

5. Край є добре вивінований під зглядом економічним, посїдає плодovиту рілю (чорна земля), продукує пшеницю, цукрові бураки і тютюн, має величезні ліси, добре знані галицькі нафтові терени, копальні соли і інші богатства.

6. Відбудова краю зруйнованого через 7 літну чужу інвазію і війну є можлива тільки під сталими відносинами і під

доглядом правильного, постійного, місцевого і автономного правительства.

7. Вложення чужого капіталу в цілі відбудови краю або використання його природних багатств є можливе тільки як наступить втихомирення в краю і регуляція обставин тамже.

8. Приділення Галичини до Польщі в якій небудь формі буде і дальше загрожувати мирови в Східній Європі, бо українське і жидівське населення Галичини буде все старатись визволити сей край з під Польщі і взивати муть своїх земляків на Україні і також в Росії, щоб відірвати Галичину від Польщі. З другої сторони посідання Галичини Польщею дає їй вигідну підставу для військових операцій проти Сходу і спокусить Польщу кинутись на Київ як се було перед роком, або посунутись проти Одеси; або що найменше випростувати свою східну лінію на північ від Галичини і тим анектувати величезну українську, білоруську і литовську територію. Польська кампанія з 1920 р. проти Росії була прямо завдяки польській контролі в Галичині, але нема сумніву, що відбудована Україна і Росія ніколи не приймуть східної границі Польщі, яку означено на рижській конференції.

9. Галичина відмовляєсь брати участь в імперіялістичних авантурах Польщі, або понести тягарі виникаючі з цього, що без сумніву мусить скінчитися банкрутством. Як тільки Галичина буде увільнена від польської окупації, Польща буде могла зменшити свою армію що найменше о 150.000 людей тепер стаціонованих в Галичині.

10. Галичина не може ждати доки право і порядок будуть запроваджені на Україні і в Росії, бо це може ще тревати кілька літ. Надто, Галичина не була ніколи частю Росії і призвичаїлась до західних ідей правління і соціального життя. В кінци якби Галичина була прилучена до будучої Росії, уможливилаби їй загрожувати успішно не тільки Польщі але також Румунії і Мадярщині.

Теперішнє американське правительство скликало міжнародну конференцію щоб обмежити узброєння. Тимчасом в Європі заходить небезпека нової расової війни в Галичині і задля Галичини. Якби она вибухла в коротці, то напевно втягне в свій вир цілу Европу, бо сусідні держави, Румунія, Мадярщина, Чехословаччина і Німеччина не будуть байдужно придивлятись в часі війни межи Польщею і Україною або Росією, а се знова може втягнути до війни иньші нації. Сталий мир в Європі не може наступити без належної і справедливої полагоди цього галицького питання. Підчас коли неутралізована Галичина лежачи між центральною а Східною Европою може служити як міжнародний громозвід, як Швайцарія.

Вірючи, що сей апель до Вашого почуття справедливости незістане поминений і що Ви поможете в ліченню ран заданих Галичині оплаканим рішенням з 25. червня 1919, зістаю з великим поважанням

Ваш покірний слуга.

Адміністратор Української католицької
дієцезії в Зєдинених Державах
295 Гунтердонстріт
Ньюарк, Н. Дж.

14. жовтня 1921.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 244

**НОТА ПРОТЕСТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ В ПАРИЖІ ПРОТИ НОВИХ
ЗЛОЧИНІВ ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ
У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ***15 жовтня 1921 р.*

Представленням з 30. вересня с. р. звернула Українська Національна Рада Східної Галичини увагу Найвищої Ради на незвичайно важні події, що зайшли в останнім часі дотично справи Східної Галичини.

З особна звернено увагу Найвищої Ради на безправне переведення поділу Східної Галичини на адміністративні польські воєводства й прилучення їх до (західної) області Польщі;

— на знесення української незалежної преси; — на недопускання українського студентства до студій у вищих школах у Східній Галичині та на самовільне перепроведення польської державної статистики й конскрипції населення на території Східної Галичини всупереч постанові артикулу 91. сен-жерменського мирового договору.

А тепер Українська Національна Рада Східної Галичини вважає своїм обов'язком звернути увагу Найвищої Ради на консеквенції, які викликали і спричинили вище згадані акти самоволі польської військової окупації Східної Галичини.

1. Неправне впровадження польських воєводств у Східній Галичині на знак мнимої інкорпорації сеї території до Польщі викликало атентат українського студента Степана Федака, вимірений проти польського воєводи Грабовського у Львові (25. вересня с.р.), а польська окупаційна влада для збаламучення публичної опінії намагається затушувати сей акт політичного протесту проти її безправств, підсуваючи той атентат українській більшовицькій організації, якої нема у Східній Галичині. Головну основу населення Східної

Галичини творить українське хліборобське селянство (97 % українського населення), з природи консервативне, що підтримується права індивідуальної власності землі та є недовільне агітації комуністів, бо воно бажає тільки увільнення галицької землі від польської неволі, щоб здобути собі незалежну Галицьку Державу.

2. Розпорядками польської дирекції поліції у Львові з 27. вересня 1921, ч. 3797, і з 29. вересня 1921 р., ч. 3834, застановлено видавництво українських незалежних часописів: “Український Вістник” і “Батьківщина”, щоб тим способом закнебловати українську незалежну пресу й затаювати перед світом безправства польської окупаційної влади у Східній Галичині. Отсе драконський факт потоптання права свободи преси народу!

3. Окупаційний режим Польщі, що досі недопускає українських студентів до студій у вищих школах Східної Галичини, розпочав тепер поліційні переслідування українських професорів та українських студентів і їх організацій у Східній Галичині. Польські студенти на чолі з польським ректором університету п. Каспровичем вирішили на вічу 25. вересня с. р., що вписуватися в університет у Львові можуть лиш ті студенти, що приймуть польське підданство й піддадуться службі в польським війську, а справу домагань українських студентів і їх приватних університетських курсів постановили віддати в руки польської поліції!

І так з початком місяця жовтня с. р. польська поліція, у Львові, замкнувши наперед українські приватні університетські курси, увязнила ректора й голову Наукового Товариства імени Шевченка у Львові, професора д-ра Василя Шурата та професора Михайла Галуцинського, розв'язала гуманітарні товариства українських студентів у Львові та увязнила кількадесять українських студентів і студенток, щоб таким способом не тільки унеможливити українському студентству доступ до науки в одинокім університеті у Львові, але також недопустити українське студентство навіть до приватної науки університетської!

Отсе прилюдний терор польської окупації та вбитте науки й культури в українському народі Східної Галичини, — нечуваний в культурнім світі народів Європи!

4. Українська Національна Рада Східної Галичини у своїм представленню з 18. липня 1921. доносила Конференції Амбасадорів про намір Польщі перевести державну статистику і спис населення на території Східної Галичини та просила: заборонити Польщі переведенне того нелегального акту, а в останнім часі нотою з 21. вересня 1921 просила, щоб Конференція Амбасадорів на основі артикулу 91. сен-жерменського мирового договору заборонила польській окупаційній владі переводити у Східній Галичині спис населення, визначений на день 30. вересня 1921.

Але Конференція Амбасадорів, як звичайно, нічого не розпорядила в сій справі. Тому Польща, не зважаючи на те, що як військовий окупант Східної Галичини не має права там переводити державної польської статистики та як сторона інтересована у вирішенню державного становища Східної Галичини не може перевести важного акту спису населення й переводженнем статистики може тільки розярити і так вже заострені національні відносини, — до того не відчуваючи над собою влади суверена, як також не респектуючи постанови українських і жидівських організацій Східної Галичини, що рішили не брати участи в польській статистиці, — розпочала в дні 30. вересня 1921 гвалтом переводити державну статистику у Східній Галичині і до нинішнього дня при ужиттю терору, вязниць, грошевих кар, розбоїв, військових експедицій і стану облоги переводить безправно свою статистику, аби такими варварськими актами фалшиво виказати перед світом, мовби більшість населення заявила за польською державою!

Масові арештовання і безправні примушування українського населення Східної Галичини до участи в польській статистиці довели до сього, що цілі громади втікають і ховаються по лісах, а польські жандарми разом з польським

військом виловлюють відтак українське населення, зловлених вяжуть шнурками, немилосердно катують і гонять до конскрипції, як се сталося в повітах: Яворів, Перемишляни, Чотків, Чесанів і ин.

А тимчасом польські конскрипційні комісарі самовільно вивповнюють конскрипційні аркуші та безправно вписують Українцям польську державну приналежність і польську матірню мову!...

5. Тому підписаний Президент Української Національної Ради телеграфічно звернувся дня 11. жовтня с. р. до премерів великих держав Антанти з просьбою про інтервенцію й поміч в інтересі охорони українського населення Східної Галичини перед нечуваними в світі злочинами польської окупації.

З тих самих причин Українська Національна Рада Східної Галичини домагається і просить:

— Найвища Рада Мирової Конференції, як одиноко компетентна власть по думці артикулу 91. сен-жерменського мирового договору, зволить:

1. Негайно розпорядити уневажненне наведених вище під 1, 2, 3 і 4. актів польської окупації у Східній Галичині.

2. Виделегувати до Східної Галичини міжнародню комісію великих держав Антанти в ціли доходження й покарання злочинів, dokonаних органами польської окупації.

3. В ціли увільнення українського населення Східної Галичини від польської неволі приступити в можливо найблищім часі до вирішення державного становища Східної Галичини як незалежної держави свободних народів.

Відень, 15. жовтня 1921.

Д-р. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

№ 245
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО
ПРЕДСТАВНИКОВІ УРЯДУ У ПРАЗІ
ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ З ПРИВОДУ ПОДІЙ
У КРАЇ ТА ЩОДО ЗАВДАНЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА

21 жовтня 1921 р.

Ч: 942/22

До

Високоповажаного Пана
Д-р. Евгена Левицького
Представника Галицької Республіки

В

П р а з і . . .

Потверджую відбір Вашого звіту з 20. с. м. в справі ведення пропаганди в чеській пресі з приводу подій в Галичині.

Рівночасно приймається до відомости Ваші заходи для інформації нового президента міністрів А. Швєглі.

В справі навязаних відносин з представником Білої Руси годиться Високодостойний Пан Президент на виготовлення спільного меморіялу про положення всіх білоруських й українських земель під Польщею та вручення сього меморіялу англійському послови.

В Галичині дійшло до формальної революції і тому домагаємося від держав Антанти негайного засистовання польських виборів в нашім краю.

Звольте зі своєї сторони підняти вказані заходи в сій справі.

З високим поважанням

(Підпис)

К. Левицький

Уповновласнений Уряду для Справ закордонних

Відень, 21. жовтня 1922.

№ 246
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО
ПРЕДСТАВНИКОВІ УРЯДУ У ПРАЗІ
ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ЩОДО РЕЗОЛЮЦІЇ
РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ ВІД 27 ВЕРЕСНЯ 1921 р.

21 жовтня 1921 р.

Ч. 1556/21.

До
Високоповажаного Пана
д-ра Евгена Левицького
Представника Галицької Республіки
в
Празі.

./В прилозі./ пересилаю Вам копію письма президента Ради Союзу Народів до членів Найвищої Ради з резолюцією Збору Союзу Народів з 27. вересня с. р. в справі прискішення вирішення політичного становища Східної Галичини.

Прошу її нотифікувати Урядови для Справ Закордонних як також там акредитованим представникам других держав /за виїм-ком Польщі/.

Долучаю також “рго тетогія” в нашій справі п. з. “Державно-правна основа Східної Галичини як Галицької Республіки”, – з тим, що будете ним послуговатися і придержуватися у Ваших конференціях з представниками других держав при зясовуванню міждержавного становища Східної Галичини.

Прошу й на будуче класти головну вагу на контакт з представництвами чужих держав – головно держав Антанти. Про Ваші конференції зволите мене постійно інформувати.

Прийміть заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 26. жовтня 1921.

(Підпис)

К. Левицький

Уповновашений Уряду для
Справ Закордонних.

Печатка

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 11, спр. 15, арк. 32. Машинопис. Оригінал.

№ 247

**ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО НОВІ ЗАХОДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

28 жовтня 1921 р.

Остання резолюція Союзу Народів до великих держав Антанти, якою висказується бажання прискіпшення поладнання державного становища Галичини, дає певну підставу сподіватися, що вирішення тої справи згаданими державами наступить у недалекім часі.

Завданням Уряду Галицької Републики під теперішню хвилю є використати теперішню пору для підняття потрібних ще заходів, щоби запевнити корисне вирішення справи: визнання державної незалежності нашої Републики.

Тому прошу Вас, Пане Президенте, увійти в безпосередній контакт із урядовими і політичними чинниками поодиноких держав Антанти, і вплинути в сей спосіб на корисне розв'язання нашої справи.

У Ваших заходах зволите користуватися поміччю і радою Голови нашої Делегації до Найвищої Ради Мирової Конференції у Парижі Вп. пана д-ра Степана Витвицького.

Вашим секретарем буде Вп. проф. о. Йосафат Жан.

Відень, 28. жовтня 1921.

Печатка (Підпис) Є. Петрушевич

Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 11, спр. 315.
Машинопис. Оригінал.

№ 248

**ПОВНОВАСТЬ Д-РА КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО
ЗАХИЩАТИ ІНТЕРЕСИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ПЕРЕД КРАЇНАМИ АНТАНТА І ВЕРХОВНОЮ
РАДОЮ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

28 жовтня 1921 р.

Ч. 677/През. Д.
11.60/1921.

До
Високоповажаного Пана
Д-ра Костя Л е в и ц ь к о г о
Уповновласненого для Справ закордонних

у
В і д н і . . .

Отсим стверджується, що Вп. пан д-р Кость Л е в и ц ь - к и й , Уповновласнений для Справ Закордонних Галицької Республіки, — є уповажнений іменем Уряду тої Республіки заступати перед урядами держав Антанти і членами Найвищої Ради Мирової Конференції інтереси населення

Галичини /Східної/ а саме домагатися визнання державної незалежності Галицької Республіки.

Відень, 28. жовтня 1921.

(Підпис)

Є. Петрушевич

Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306.
Машинопис. Оригінал.

№ 249

**ПОВІДОМЛЕННЯ СХІДНОГАЛИЦЬКОГО
ПРЕСБЮРО В ЛОНДОНІ “ПОЛЬСЬКІ НАМІРИ
ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ”**

Не раніше 30 жовтня 1921 р.

COMMUNICATION

of

THE EAST GALICIAN PRESS BUREAU

(99, The Vale, Golders Green, N.W. 11)

POLANDS DESIGNS UPON EAST GALICIA.

According to Polish Dailies “KURYER LWOWSKI” and “GAZETA PORANNA”, Representatives of Polish Communists from Warsaw, Plock, Radomsk and Lublin, met on October 30, last in Lemberg, under the presidency of the Polish Communist leader from Waesaw, Lucien LUKASIEWICZ. In order to implicate Ukrainians of Eastern Galicia, who are keeping aloof from the communist movement, premises of a Ukrainian private school have been

secured by means of a trick, for that Congress. Subsequent arrests and investigation have established the fact that no Ukrainians of consequence have taken part in the Congress. Nevertheless, Polish Propaganda endeavours to spread news of an alleged Bolshevik plot amongst the Ukrainians of Eastern Galicia. This rumour as well as another fabrication of Polish origin, that a pact has been concluded between the Ukrainian Government and Soviet Russia, is without foundation. Over 90 % of Ukrainians in Eastern Galicia are farmers, who will have nothing to do with communism,

The above Polish manoeuvre is but repetition of the ruse by which the Supreme Council has been prevailed upon to allow Poland to occupy Eastern Galicia, without prejudice to her legal political status. Since then, June 25, 1919, Poland has been abusing her unauthorised position in order to exploit East Galicia economically and to exterminate the Ukrainian population by means of a ruthless terrorism, oppression and all kinds of lawless acts calculated to alter the ethnic balance of the country in her favor and to put the Allies before an accomplished fact. Since in accordance with the art. 91, of St. Germain's Treaty East Galicia is under the sovereign authority of the Principal Allied and Associated Powers, it is they and they alone who are responsible for an early solution of the East Galician problem.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Машинопис. Оригінал.

№ 250
ЗАПИТ ЛОРДА РОБЕРТА СЕСІЛЯ В ПАЛАТІ
ГРОМАД БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ
ДО ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА У СПРАВІ СХІДНОЇ
ГАЛИЧИНИ ТА ВІДПОВІДЬ УРЯДУ

3 листопада 1921 р.

EASTERN GALICIA.

(Extract from Parliamentary Debate of Nov. 3rd, 21)

Lord R. CECIL asked the Prime Minister whether his attention has been called to the Resolution passed unanimously at the last Assembly of the League of Nations, expressing the wish that the Council of the League should draw the attention of the Allied and Associated Powers to the desirability of determining at an early date the legal status of Eastern Galicia; whether the British Representative on the Council has taken any action on that Resolution; what the condition of Eastern Galicia is at the present time; and what steps the Government propose to take in order to promote the determination of its legal status?

Mr. HARMSWORTH: The answer to the first part of the question is in the affirmative; the British Representative on the Council has not taken any special action with regard to the Resolution, which was communicated to His Majesty's Government by the ordinary machinery of the League Secretariat. There has been no essential change in the status of Eastern Galicia, since the Poles were authorised to occupy the country. As regards the fourth part of this question my Noble Friend is aware that in respect of this problem His Majesty's Government have no responsibility. The Supreme

Council will doubtless consider the matter when a solution has been reached on the other outstanding Polish problems.

Lord R. CECIL: Is not the British Government going to ask the Council to give a decision at the earliest possible moment? Is the right hon. Gentleman aware that the Polish Representative at Geneva is as keen as anybody else that there should be a settlement of this question?

Mr. HARMSWORTH: I will represent my Noble Friend's view to the Secretary of State.

Colonel WEDGWOOD: Are we to understand that the fate of the people of Eastern Galicia is to be decided by a bargain to which they are not parties?

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 256. Машинопис. Копія.

№ 251

ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПОГІРШЕННЯ УМОВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

3 листопада 1921 р.

У відповідь на запит Сьвітлого Уряду в справі паспортів маю честь відповісти що слідує:

З хвилию мого приїзду справа находила ся прямо в розпучливім положеню. Міністерство закордонних справ (товариш міністра, Гіріса) видав розпорядок, яким піддані усіх незвизнаних держав, перебуваючи на території ЧСР, можуть дістати паспорти і дозвіл на побут тільки на предложене відповідних горожанських (неполітичних) організацій через міністерство закордонних справ. Дотично Галичан заострено

сей заказ ще й окремим декретом міністерства справ внутрішніх, яким тутешній дирекції поліції заборонено прямо візувати наші паспорти або узнавати наші легітимації.

Горожанськими делегаціями управленими до посередництва стали разом: “ЗЕМГОР“ для “руських” а “Громадський Комітет” Шаповала для всіх українців. Властиво рішачою став осібний відділ т. зв. “руское отделение” в політичній секції чеського міністерства для справ закордонних.

Отсі зарядженя чеської власти поставили наших емігрантів-галичан прямо в безвихідне положене осіб позбавлених всяких управнень, а повагу нашого представництва зведено отсими зарядженнями до — нулі.

В перший момент я порадив собі в той спосіб, що канцелярія нашого заступництва стала виставляти нашим емігрантам карти “тотожности особи” (з фотографіями), які показали ся на разі дуже успішними. Іменно чеські громади (поза Прагою) принимали такі легітимації як важні й вистарчаючі та заосмотрювали їх своїми урядовими потвердженнями та печатками.

Справа погіршила ся знов, коли вийшло нове розпоряджене міністерства закордонних справ щодо побуту всіх емігрантів (чужинців) на Чехо-Словаччині поза біжучий рік, то є після 31 грудня с. р. Заряджене се звучить: чужинці, яких держави є в ЧСР визнані, мають в згаданім речинци постарати ся о паспорти своїх заступництв легалізовані міністерством закордонних справ з дозволом того-ж міністерства на побут (чужинці, держави яких не є визнані (а тут належить уся російська еміграція і ми) мають виказати ся дозволом на дальший побут виставленим чеським міністерством для закордонних справ. Коли-ж би такий чужинець жадав паспорта, то паспорт може виставити теж тільки міністерство закордонних справ, але як паспорт на виїзд (безповоротний) і тільки в означенім напрямі (н. пр. до Австрії, чи Німеччини і т. п.). По переїзді за границю паспорт такий тратить для урядів ЧСР всяку правну силу (“Interim — Passe”).

Поданя так о дозвіл на побут (pukaz-и) як і виставлене “тимчасового паспорта” мали бути вношені через згадані вже горожанські організації “ЗЕМГОР” та “Громадського Комітету”.

В отсім моменті, в яким здавало ся, що наше заступництво ліміновано вже дефінітивно від усякої урядової інгеренції та позбавлено загалом усяких фактичних атрибутів дипломатичного заступництва розпочав я дуже інтенсивні представлення та заходи в чеськім міністерстві, які довели на разі до ось — якого позитивного висліді:

1) Всі чужинці невизнаних держав мають старати ся о виставлене їм міністерством дозволів на побут згл. тимчасових паспортів в разі наміреного виїзду з правила через повітові державні уряди свого місця за мешкання згл. в Празі через тутешну дирекцію поліції. Оскільки-б однак хтось з емігрантів-галичан з сих чи иньших причин обминув сю дорогу о побут чи за тимчасовим паспортом на виїзд до нашого заступництва в Празі, то наше заступництво є управнене (так як ЗЕМГОР для москалів, а “Гром. Комітет” для російських українців) вносити від себе дотичні предложения міністерству закордонних справ і їх відповідно від себе конкуміувати.

2) Дотично студентів (-ток), які доси не студіювали на Чехо-Словаччині (бо тим уділено вже право до дальшого побуту до кінця I семестра генерально) то побут може їм бути уділений в Празі тільки тоді, коли дотичних факультетів згл. шкіл де иньше на Чехо-Словаччині нема. Такі студенти (-тки) мусять постарати ся о дозвіл на візд від міністерства закордонних справ, а о дозвіл на побут в Празі від тутешньої дирекції поліції. Для пояснення зазначу, що універзитет пражський має окремиий, тобто самостійний відділ “природничий”, до якого приділено “природничі науки” з відділу фільзофічного — і о сей оден факультет (якого на разі нема на иньших універзитетех ЧСР) розходить ся в данім розпорядку. Що до студентів (-ток), які доси не студіювали на ЧСР, а хочуть студіювати поза

Прагою (в Берні або Пшібромі), то тоті мають постарати ся о дозвіл на візд та право побуту в ЧСР рівнож в міністерстві для закордонних справ.

У всіх справах ад а) одержує право предкладаня дотичних просьб і власних внесень дотично галичан наше заступництво в Празі.

3) Дирекція поліції в Празі мала доси директиву що дотично всіх “русских” та “українців” управнені є до інтервенції у сеї власти з одного боку ЗЕМГОР з другого “Грожанський Комітет”. Тепер одержала наслідком наших заходів згадана “Дирекція поліції” офіційальне повідомлене, що такою-ж інстанцією дотично західно-українських (сх. галицьких) інтересованих є наше тутешне заступництво.

Серед даних політичних обставин ось-таке вирішення справи належить уважати за важний для нас етап до ліпшого, а се з двох причин: 1) Наслідком усіх тих, ясних а при тім одною думкою подиктованих заряджень наших горожан увільнено в цілости від усякої зависимости від посторонних організацій або представництв. — 2) Наше заступництво признано тут вперве формально і фактично довершеними зарядженнями до дотичних чеських підвласних урядових органів як одинокого легітимованого представника горожан ЗУР перед урядом та урядовими органами ЧСР.

Дотично відмови віз членам нашого уряду у Відні — про що згадуєть ся в посліднім письмі Світлого Уряду — то зарядженне міністерства закордонних справ, після якого такі віза згл. (дозвіл на візд належить старати ся у чеського міністерства зак. спр. через наше заступництво в Празі, наступило без моєї співучасти і відома. Поясняю собі се зарядженне тим, що загальною метою правительства Чехо-Словаччини і усіх його заряджень є перепинене дальшого напливу емігрантів на територію републики а зокрема наслідком чого сконцентровано правне регульоване персонального руху до і з Чехо-Словаччини для чужинців

в міністерстві закордонних справ. Я своєю дорогою буду старати ся, щоби дотично членів нашого уряду у Відні і виставлюваних ним дипломатичних паспортів привернено назад право безпосередного візованя чешському ген. конзулятові згл. чешському посольству у Відні.

Про вислід тих заходів в свій час донесу.

Дотично управнень тутешного заступства УНР (“Великої України”) в справі паспортів та візів, то справа представляє ся так:

Посольство се ще удержало фактично можливість виставлюваня паспортів на виїзд, які доси візовано тут без перешкоди. З сього і ми скористали, бо коли наші паспорти перестали візувати, я заключив з п. Славінським умову, після якої п. Славінський іменем своєї місії згодив ся в заступстві виставляти і нашим горожанам такі паспорти – в “заступстві” значить: в кожнім конкретнім випадку на моє припоручене. В той спосіб повстав те-ж паспорт, про який говорить ся в однім з письм Сьвітлого Уряду.

Натомість відібрало вже міністерство паспортам заступництва УНР важність як легітимації до побуту дотичної особи на території ЧСР, заряджуючи, що до такого побуту треба дозволу (prukaz-y) того-ж міністерства. Значить, посольство може вже лише з успіхом виставляти паспорти тільки для осіб, що мають на меті опустити територію ЧСР (отже в випадках, для яких властиво обовязує загальне заряджене, що такі “Interim – паспорт” має виставляти сам чешський уряд.

Проти повисшого обмеженя заложило посольство УНР саме передвчера протест в міністерстві закорд. справ, якого однак доси ще не полагоджено.

Дотично візованя дипломатичних пашпортів для придніпрянців, які хочуть з Відня їхати на Чехо-Словаччину, то до ще дуже недавного часу такі віза уділювало прямо та без перешкод чешське заступництво згл. конзулят у Відні. Чи і в тім напрямі зайшли які новости не знати, бо від двох тижнів

з Відня ніхто з придніпровців до Праги не їхав. Коли знайде такий випадок, я розвідаюся і о висліді донесу.

З високим поважанем

Заступник Зах. Укр. Реп.
у Празі
Є. Левицький

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 15, арк. 54–66. Рукопис. Оригінал.

№ 252

**ІНФОРМАЦІЯ ГРИГОРІЯ МИКЕТЕЯ
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ВИКОНАННЯ
ДОРУЧЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ
Є. ПЕТРУШЕВИЧА, В Т. Ч. ІНФОРМАЦІЯ ПРО З'ЇЗД
КПСГ У ЛЬВОВІ У ПРИМІЩЕННІ СОБОРУ СВ. ЮРА**

*Доручено 7.XI.1921.
стопада 1921 р.*

5 ли-

в Парижі

Ч. 1575/21.

**До
Високоповажаного Пана
Президента Д-ра Костя Левицького,
Уповновласненого Уряду для Справ
Закордонних Галицької Республіки**

**В
Парижі.**

З доручення п. Президента в доповненню до письма з 3. падолиста с. р., Ч. 1570/21, доношу слідує:

1). В справі викриття большевицького польсько-жидівського зїзду в Юра, — то сьогодні ми одержали відомости з краю, що дійсно такий зїзд відбувся під проводом Поля-

ка-інженера з Варшави (імени не подано). Наші про зїзд нічого не знали, і в ту справу невміщані, що стверджує вже “Gazeta Poranna з 3. с.м., ч. 6106“— ze członokowie partyi trudowej udziału nie brali” — хоч більшість польської преси звязує і дальше той зїзд з акцією нашого Уряду, щоби в той спосіб нас компромітувати.

Зїзд відбувся в неділю, 30. жовтня в полудни в салі школи Грінченка при пл. Юра. ч. 5.

Салю сю, в якій, ізза ферій, заряджених кураторією, не мала відбуватись наука, винаняло в суботу, 29. жовтня у сторожевої школи, Скибової, двох незнаних мужчин, за оплатою 5.000 марок. Сторожиха винаняла на власну руку без відома заряду школи.

Вибрано тому неділю і полудневу пору, бо тоді маса людей відвідує церкву і через те учасники могли незамітно зібратися на наради. Ужито забудовання Юра тому, що тут могли почуватись безпечнійше. Є се практика з часів царату, де звичайно всякі нелегальні збори відбувано біля забудовань царської палати або церков.

При тій нагоді доношу, що саме надійшли вісти, що польські власти викрили централю большевицьку на цілу Польщу п. наз. “Револуційний Комітет Робітничий на Польщу” в Полоцку, а в Люблині знайдено велику скількість оружа і амуніції (Курер Краковскі з 3.ХІ.).

П. Президент з огляду на прояснення справи полишають вільну руку п. Президентови в тім напрямі, чи для опрокинення нашого мнимого Германофільства і політичних звязей з Габсбургами, — та вияснення справи большевицького зїзду — потрібно є виготовляти ноту, чи лише поміщення відповідного комунікату в пресі.

2). Д-р. Евген Левицький повідомляє мене якраз телефонічно, що до Праги прибув міністер Скірмунт, щоби підписати політичну чесько-польську умову.

З півофіціального жерела він одержав відомість, що в тій умові має бути клявзуля: що Чехословаччина годиться на *desinteresment* в справі Сх. Галичини, а Польща те саме в справі Словаччини.

3). Д-р. Вальдман повідомляє мене, що має дуже поважні відомости, що Франція є за накиненням Сх. Галичині Польщею автономії через “октроа”. Він віднісся до жидівського комітету сьогодні телеграфічно до Парижа о провірення сеї відомости.

4). Край держиться добре. На автономію ніхто під ніяким услівям не піде та переказують Урядови, щоби абсолютно не дався взяти в тім напрямі Полякам.

5). Велику сензацію викликала дискусія в комісії для справ закордонних польського сойму на тему: Чи була нота Бріяна чи ні в справі Сх. Галичини.

На поставлену в тій справі інтерпеляцію послом Перльем з фракції П.П.С., Скірмунт заперечив. Тепер “Роботнік” ч. 291 приносить такі ревеляції:

“По нашим інформаціям така нота дійсно існує і зістала викликана порушенням справи Сх. Галичини на Союзі Народів. Бріян заявляє, що Найвисша Рада буде мусіла зайнятися сею справою і радить, щоби польська політика до 15. грудня пішла в напрямі дійсної автономії Східної Галичини, бо дальше Франція не може піддержувати аспірацій Польщі, і як що Польща до того часу справи прихильно не полагодить, то Франція на Найвисшій Раді не зобовязується піддержувати Польщі.”

В краю побоюються, що Франція буде робити на Уряд натиск, щоби ми пішли на стрічу францьській акції. “П. Президент сьогодні післав туди запевнення, що Уряд під ніякою умовою зі свого становища не уступить і всі того рода пропозиції навіть зі сторони Франції відкине.

Після інформацій п. Михайлівського, англійський консуль у Львові має обїжджати автом повіти і збирає матеріял про надужиття конскрипційні.

Прийміть високоповажаний Пане Президенте заяви моєї глибокої пошани й ширі поздоровлення. О. Жанови дякую за картку. П. Д-ру. Витвицькому поклін.

Відень, 5 падолиста 1921.

Печатка

(Підпис)

Григорій Микетей

За Уповновласненого Уряду для Справ
Закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306.
Машинопис. Оригінал.

№ 253

**УПОВНОВАЖЕННЯ Д-РУ РОБЕРТОВІ
БЕРЕЗОВСЬКОМУ, Д-РУ ЛУЦІ МИШУЗІ
ТА АДВОКАТОВІ Н. В. АРСЕНИЧУ ВІД
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА НА ПЕРЕГОВОРИ
ЩОДО ПОЗИКИ “НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБОРОНИ”
В КАНАДІ НА СУМУ 1 МЛН. ДОЛАРИВ**

9 листопада 1921 р.

Відпис

**Президент Національної Ради Західно-Української
Народної Республіки.**

Ч. 698/През. Д.
II. 63/1921.

**До
Високоповажаних Панів
д-ра Роберта Березовського, д-ра Луки Мишуги
і
Н. В. Арсенича, адвоката у Вінніпегу.**

Стремлячи до визнання державности Західно-Української Народної Республіки, для якої то цілі потрібні є фонди, уповажнюю Вас отсим вести у порозумінню підготовчі переговори з відповідними інститутами і особами в цілі розписання і зреалізованя “Позички Національної Оборони” в Канаді на суму 1,000.000 канадійських долярів, яка має бути зібрана через видання і пущення в обіг відповідної кількості бондів.

Переговори мають бути ведені по [слово нерозбірливе] апробованих мною, проекту умови в справі зятягнення “Національної Позички” в Канаді, інструкцій і урядових пояснень, які з мого доручення будуть предложені Урядом З.У.Н.Р. для Справ Фінансів.

Коли ці підготовчі переговори приймуть реальну форму, стане виданий дотичний розпорядок про розписання “Національної Оборони” в Канаді, якої то важність є залежна від затвердження умови про ту позичку через мене як Президента Національної Ради Західно-Української Народної Республіки.

Відень, дня 9. листопада 1921.

Печатка:
Західно-Українська Народна
Республіка.

Петрушевич в. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 202.
Машинопис. Засвідчена копія.

№ 254

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ в.о. УПОВНОВАЖЕНОГО
ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ ГРИГОРІЯ МИКЕТЕЯ
УПОВНОВАЖЕНОМУ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ
В ЛОНДОНІ ПРО ПОДІЇ В КРАЮ ТА ПРО ЗУСТРІЧ
ІЗ ДЕРЖСЕКРЕТАРЕМ США ГЮСОМ (HUGHES)
ТА ІНШІ ЗУСТРІЧІ**

17 листопада 1921 р.

**До
Високоповажаного Пана Президента
д-ра Костя Левицького
Уповновласного Уряду для Справ Закордонних
Галицької Республіки**

В

Льондоні.

По приїзді д-ра Воевідки, Федора Олесницького з краю і їх інформацій, прибирають тепер польські денунціяції останніх днів, конкретний образ. Після них справа представляється так:

Польське правительство було переконання, що справа Східної Галичини буде вирішена ще перед Вашінгтонською Конференцією.

Щоби до сього не допустити вхопилося провокації. Найперше спонукало Петлюру, який дотепер сидить в Тарнові, щоби він розпочав акцію над Збручем. В тій цілі з таборів відпущено біля 20.000 інтернованих Наддніпрянців, сформовано їх у робітничі відділи і розташовано здовж Збруча. Рівночасно сконцентровано там польську дивізію з великою кількістю армат і скорострілів та з масою муніції. Уложено такий плян, що робітничі наддніпрянські відділи мають напасти на польські розташовані війська, їх розоружити, захопити армати й муніцію й переступити Збруч.

Гроші на те підприємства дав сам Пілсудський з військових фондів. Так і сталося — і під кінець жовтня с. р. дійсно відіграно цілу комедію й петлюрівські частини перейшли Збруч. Ціла ся провокація була потрібна Полякам на те, щоби через те замішання над Збручем, стягнути туди значні большевицькі сили, щоби в той спосіб виказувати перед державами Антанти, що Галичина є загрожена большевицькою інвазією.

Рівночасно з тим треба було спровокувати большевицький зїзд і то якраз в Галичині. Інспірував цей зїзд провокатор, академік Жид Ізаак Шпігель зі Станиславова, який стоїть на услугах польської Дефензиви. Помічний був також Вам відомий Чура. Польській владі ходило о те, щоби, коли над Збручем стануть більші большевицькі сили — рівночасно викрити в краю большевицький заговор. Надто треба було сфінгувати текст якогось договору між Галицьким Урядом і урядом Раковського, на підставі якого, наші військові частини у Чехословаччині, мали, вдаривши ізза Карпат, спільно кооперувати з большевиками, — щоби тим сильніше змалювати перед Європою грозу большевизму. Сфінговано отже неіснуючий договір і розтрублено його по Європі.

Сі три провокації мали Полякам дати в руки атут перед державами Антанти, що Галичина загрожена большевиками зовні і з внутрі, і що вирішення справи Східної Галичини булоб катастрофою не лиш для Поляків але й для Європи, бо большевики вдершися до Галичини помашерують через Карпати у середущу Європу. /а се булоб їм вдалося, бо внутрі зорганізовано большевицький переворот, а надто галицькі частини Галицького Уряду мали напасти з заду через Карпати/.

Сі відомости з краю потверджують також інші дані. Сьогодні англійський віцеконсуль у Відні показав Вол. Біберовичови готовий меморіал, який йому передано з польських кругів до переслання англійському урядови для справ

закордонних і зміст того меморіялу на диво покривається з наведеними повищими інформаціями з краю. Рівночасно сьогодні одержали ми інформацію також з югославянського уряду про такі самі інформації, і він затрівожений звернувся до нас о вияснення. Значить Поляки поставили останну ставку і засипали своїми провокаціями всі європейські уряди, а хто зна чи і не Америку.

Супроти сього, я за згодою Пана Президента зарядив виготовлення тут докладного меморандум, — яке за тричотири дні буде готове, — і його вишлю Вам, Пане Президент, щоби його переложено на французьку і англійську мову, щоби відтак розіслати у відповідні місця, а головню, щоби вислати п. д-ру Цегельському до Вашінгтону, бо треба припускати, що Поляки не заважаються і там нас оклеветати, маючи добру нагоду на Вашінгтонській Конференції.

Пан Президент Петрушевич просить, щоби Ви, Пане Президент, зволили у Лондоні, де треба звернути увагу, на сю, на велику скалю з польської сторони закроєну провокацію хочаючи нас в той спосіб остаточно погребати.

А тепер всякі інформації.

Подаю дослівний відпис листа о. Понятишина Адміністратора гр. кат. дісцезії в Зединених Державах, про його авдієнцію у секретаря стану Гюса: “Дуже мені приємно поділитися з Вами досить відрадною новиною, що дня 14. с.м. /жовтня/ я був прийнятий секретарем стану /міністром закордонних справ /Гюсом/ Hughes/ на півгодинній авдієнції, з котрої виніс цілком вдоволяюче вражіння. О авдієнцію вистарався сенатор Freylinghuysen, особистий приятель Гардінга і щоденний його гість. До того причинився також сенатор Moses, один з найінтелігентніших і найвпливовіших членів сенату та комісії для заграничних справ.

Первісно авдієнція була призначена не лише для мене, але також для д-ра Цегельського, бо якраз ходило о це, щоби його впровадити до п. Гюса. Одначе в послідній хвилі п. Гюс повідомив Freylinghuysen'a, що він може прийняти

лише американських горожан, а не може прийняти дипломатичного представника Східної Галичини. Сталося це тому, бо міністерство заграничних справ департамент стану/ строго держиться засади, що секретар стану і його підсекретарі можуть приймати лише представників признаних держав та що прийняття репрезентанта непризнаної держав означає вже тим самим її признання. Обіцяючи авдієнцію нам обом, п. Гюс очевидно призабув на цей звичай та певно його підвладний мусів в останній хвилі звернути йому на це увагу.

Дотично самої авдієнції, то я пішов на неї із синдиком нашої дієцезії, адвокатом Кернсон /Keagns/ з Ньюарку /Newark, N.J./, бувшим членом стейтового парламента в Нью-Джерзі. П. Кернс ознакомився дуже докладно з нашою справою взагалі, а з галицькою в особенности, до чого матеріялу достарчив йому д-р Цегельський. Замітно дуже, що прийнято нас в салі призначеній для авдієнцій дипломатичних репрезентантів, та що п. Гюс прийшов на розмову не сам, але в товаристві шефа західно-європейського департаменту /де належить галицька справа/, п. Castle того самого, у якого д-р Цегельський був два тижні передше.

П. Гюс дуже уважно і з очевидним заінтересованням прислухувався нашим выводам, що до міжнародного становища галицької справи, що до польського режіму в Галичині та що до обовязку Злучених Держав приспішити вирішення галицької справи, а п. Castle в кількох моментах потверджував наші выводы.

П. Гюс зацікавився малою, спеціально на се приготовленою нашим Представництвом і сю мапу він з очевидним поспіхом взяв від нас і задержав її при собі. Ми показували йому на карті границі нашої території, лінію Керзона і т. п., причім він живо тим інтересувався і ставив нам питання, які вказували, що він хоче бути поінформованим та що ся мала придається йому для вироблення поняття про справу / очевидно в нашу користь/.

Вправді п. Гюс не сказав нічого позитивного про те, чи думає брати участь в рішенню нашої справи та як думавби

її рішення, навпаки на дотичні наші висновки він навіть зауважав жартобливим тоном, що не думає, щоб Злучені Держави були справді сувереном Галичини, бо “аж тоді він мав би за багато клопоту”, як також висказав сумнів, чи можна нашу справу рішення за одним махом чи радше буде це вимагати поступових і довших заходів /long way/ — та все ж таки з цілого його тону і проведення було видно, що трактує справу серйозно, що хоче її знати і думає щось з нею зробити. При кінці зажадав п. Гюс від мене письменого представлення цієї справи, та що я вручив йому меморіал на 8 сторонах, виготовлений д-ром Цегельським, а підписаний мною. Д-р Цегельський казав, що перешле Вам сей меморіал до Вашої відомости, тому я не потребую про нього більше говорити. П. Гюс взяв сей меморіал дуже радо, подякував за нього і прашаючи нас, додав: “Я вгляну в цілу сю справу. Дякую Вам за інформації і буду дуже рад видіти вас знову у себе.”

Коли зважимо, що для Америки, яка має такі справи, як справа Тихого Океану, Китаю, Япану, Мексика, галицька справа є чимось занадто далеким і страшенно дрібоньким, то наш успіх можна уважати чимось справді поважним. Психологія державних мужів в Америці є цілком відмінна від психології державних мужів Європи, які привикли до дрібних європейських справ, що являються великими для населення якогось маленького краю; але є мікроскопійними з перспективи такого кольоса, як Злучені Держави. Тим то й цінніше для нас заінтересовання п. Гюса... Як звісно, теперішнє правительтво поставило собі за принцип не мішати до європейських справ. Колиж мимо того п. Гюс схотів говорити з нами і то говорити поважно, то се знак, що він хоче таки сею справою заінтересуватися.

Американський амбасадор в Лондоні Harvey засідає, як відомо, в Раді Амбасадорів, хоч й формально до неї не належить. Ми будемо робити заходи, щоб він дістав відповідні інструкції від свого правительства і думаємо, що він, хоч

і не формально а все таки буде міг впливати на справу. Також заінтересувала п. Гюса піддана нами думка, щоби правительство Злучених Держав звернуло увагу Франції і Польщі, що Злучені Держави не апробують їх політики зглядом нашого краю.

Про авдієнцію ми дали лише короткий комунікат до нашої преси в Америці, не входячи в деталі і я думаю, що не булоби добре оголошувати деталічно про нашу авдієнцію і в пресі старокраєвій.”

П. Ткачук, один із компаніонів п. Боєра доносить слідуюче: “Я був присутний тоді, коли п. Боєр наліг на президента міністрів Канади, Гон. Артура Мієна, щоб сей вислав п. Догертого до Женєви та щоб він виключно доглядав та говорив про українські справи, що і зроблено.

П. Боєр між днями 20—26-им жовтнем мав спільні наради з п. Елігу Рутом та сенатором Ларджом і іншими вельми впливовими людьми з Сполучених Держав, як також з передовцями фінансистів великих підприємств, які рівнож з певністю поможуть нашій справі на надходячій міжнародній Нараді Розоруження у Вашінгтоні. П. Боєр однакже зарядив так, що представитесь канадійського правительства до Вашінгтону, Гон. Роберт Борден, буде мати про мову в справі Східної Галичини, де власне попередно названі панове піпруть його.”

Епископ Будка просив телеграфічне Пана Президента, щоби Боєрови дати повновласть заступати наш Уряд на Вашінгтонській Конференції. Надто сам Боєр написав листа, щоби йому доручено заступство нашого Уряду на згаданій Конференції, бо він веде акцію сам, вірить в успіх — а з Представництвом не хоче кооперувати, бо ні один з них не володіє англійською мовою і не обізнані з тамошніними обставинами, отже не можуть нічого для справи зробити. Ми такої повновласти не дали, лиш телеграфічно повідомили Цегельського з тим, що коли наше Представництво

уважає за вказане, то може притягнути також п. Боера. П. Цегельський надіслав телеграму, в якій цим разом остерегає перед п. Боєром.

П. Мишуга доносить, що наші американські організації в порозумінню з Представництвом підіймуть вказані кроки перед Конференцією Розоруження, щоби підпомогти нашій справі.

В югославянським парламенти має внести д-р Корошец інтерпеляцію до правительства в нашій справі в тім напрямі, щоби Югославія інтервеніювала у держав Антанти, щоби вони вирішили як найскорше нашу державну незалежність. Інтерпеляцію виготовлено у нас і завтра буде туди вислана.

Вчора були в мене відпоручники Жидівської Національної Ради, д-р Вальдман і д-р Гельберт за інформаціями, які наспіли від Пана Президента з Парижа і Лондону. Д-р Гельберт заявив, що він постарався о поміщення якоїсь більшої статті в льондонським жидівським дневнику. Крім того заявив, що він вислав обширнійший меморіал в нашій справі до ужитку п. Л. Вольфа.

Ординаріят Св. Юра виготовив обширний меморіал, протестуючий проти втягання його у згаданий большевицький з'їзд і виїхала делегація під проводом єпископа Коциловського до нунція до Варшави. Сей меморіал вишлють також до Риму.

В останніх днях пропонували Поляки п. Вітикови десять мільонів польських марок на видавання часописи, з метою поборювати нашу акцію. Вітик пропозицію відкинув.

Ми одержали також інформації з Тарнова, що Петлюра звернувся до Коновальця і Товаришів, щоби виїхав з ним за Збруч.

В краю загально невдоволені з д-ра Володимира Бачинського.

Рівночасно висилаю “ Вперед”, який прошу по використанню звернути. Прийміть заяви моєї глибокої пошани і щирі поздоровлення.

Відень, 17 листопада 1921.

підпис

Григорій Микитей

За Уповновласненого Уряду для Справ Закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306.
Машинопис. Копія.

№ 255

**ЛИСТ в. о. УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ ГРИГОРІЯ МИКЕТЕЯ
УПОВНОВАЖЕНОМУ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ
З ДОРУЧЕННЯМ ПРЕЗИДЕНТА ЄВГЕНА
ПЕТРУШЕВИЧА ВИЇХАТИ ДО КАНАДИ І США**

19 листопада 1921 р.

Ч. 1623:
Пр. 23.XI.1921.
Лондон.

**До
Високоповажаного Пана
Д-ра Костя Левицького
Уповновласненого Уряду для Справ Закордонних**

**В
Льондоні.**

Вчера вислав ВД. п. Президент Петрушевич до Вас Пана Президент, телеграму, в якій просив Вас піднятися подорожі до Канади й Америки.

Рівночасно я вислав також письмо, яким я словістив Пана Президента про ухвалу колегії (був присутний також д-р Евген Левицький), що Вас проситься виїхати до Канади

й Америки — та долучив найконечніші акти, які в'яжуться з тою подорожю.

Не долучив я лиш телеграми еп. Будки, якою він просив дати уповажнення п. Боєрови заступства нашого Уряду на Вашингтонській конференції — та відтак копії телеграми Цегельського, якою він остерігав нас перед Боєром.

Про ту справу я вже писав і Панови Президентови — а сьогодні донесу о стільки, що я дістав приватні інформації, що Цегельський тому поставився проти Боєра, бо Боєр мав дуже не мило з ним обійтися на конференції у Нью-Йорку, про яку доносить п. Березовський в листі з 24.Х. коли довідався від Березовського й Мишуги, що Цегельський ніким не був уповажнений розписувати позичку на Канаду — а мимо того він се зробив та щей до того у Боєра зарвав кілька тисяч доларів.

Як я у вчорашнім письмі доносив, сьогодні мав п. Президент Петрушевич вислати від себе до Вас письмо й повновласти.

Тим часом Пан Президент доручив мені ось що написати: Пан Президент дуже а дуже просить Вас, Пане Президенте, щоби Ви не відмовилися від виїзду — так як з пересланих актів переконався Пане Президент, що їзда Ваша конечна, і невідклична з огляду на те, щоби знова Уряд не опинився без сотика, і як також з огляду на край, щоби колись не потягнуено Уряду до відвічальности за легкoduшність, тому що в Канаді готовий вийти скандал з позичкою.

А коли зважиться ще й політичну акцію — так як всякі є познаки, що Англія не хоче тут в Європі під боком Франції так дразливої квестії як наша вирішувати — а передала се канадійській домінії і перекинула сю справу поза атлантійський океан — де Франція не має такого ґрунту під ногами, як в Європі — то вага їзди Пана Президента є не буденна, і великого значіння. Надто ходить тут о авторітет, який є конечний з огляду на сварливість наших американців

і канадійців. Ніхто у Уповажнених не має такого авторитету як Пан Президент. Так в Канаді як і в Америці всі з наших Пану Президентови покоряться.

Америку і Канаду вчора повідомлено про приїзд Пана Президента — а я листами просив о допомогу наших передових людей.

Пан Президент Петрушевич однак не хоче примушувати або накидати сеї їзди. Пану Президентови і тому просив мене о те письмо, яке отсе пишу.

Всі ми віримо, що Високоповажаний Пан Президент не відкажуться і підіймуться цеї надзвичай тяжкої місії.

Пан Президент не лиш малиб остаточно вирішити і затвердити на місця канадійську позичку 1.000.000 — але також взяти участь в конференції в Вашингтоні, де має бути подушена наша справа. Всі ми того переконання, що нашу незалежність прийдеться купити і її Американці, Англіїці і Канадійці мабуть трактують як бізнес. Але нехай раз правду говорять. Бо як треба концесіями заплатити то треба, але ходить о ясне ставлення справи.

Д-р Цегельський вже задовго сидить в Америці — і мається вражіння, що він вже нашої справи з політичного боку не опановує.

Отой бодай найважніші причини, які роблять подорож Пана Президента дуже важною — чому ми всі тут просимо, щоби Пан Президент не відмовили.

Та мене уповажнив Пан Президент Петрушевич написати про причини, чому він саме лишає вільну руку п. Президентови. Причини ті родинного характеру П. Президент довідався, що Пані Президентова нездужають, отже боявся, що Пані будуть мати жаль за те, що п. Президента упрощено виїхати до Америки в часі коли вони недужі.

Тому про недугу п. Добродійки. На поручення п. Президента п. майор Селезінка був нині у лікаря Безена, в санаторії, бо він консультував п. Добродійку:

Д-р Безен в присутності д-ра Наймана заявив слідує. Він сконстатував нервицю серця, та незначні початки склерози, яка у всіх людей того віку виявляється. Однак заявив, що абсолютно не-ма ніяких причин до побоювання. Коли Д-р Селезінка заявив, що Пан Президент мають їхати на місяць до Америки і чи можуть її з огляду на сю недугу Пані відбути, Безен заявив, так. А коли Д-р Селезінка запитав, чи треба сю подорож затаїти перед Панею чи противно про неї Пані сказати, Д-р Безен заявив, що можна сказати, так як абсолютно Пані нічого не грозить, лиш мається до діла тут зі звичайним подерневанням. Вкінці заявив Д-р Безен, що подорож Пана Президента не буде мати найменшого впливу на поліпшення або погіршення стану Пані Добродійки. Такий фактичний стан справи представив Д-р Безен при свідку Д-рі Наймані. У Пані Добродійки були також пп. Селезінкова і Петрушевичева. Сказали рівнож, що у Пані Добродійки нема нічого небезпечного.

Пан Президент заряджує однак на случай відмови заступство — а ним є п. Сінгалевич. Він згодився, однак з огляду на його недугу, він запитає лікаря, чи йому дозволить таку подорож відбути. Коли його лікар згодиться, він готов виїхати. В тім випадку мусівби з ним їхати також конечно п. Іван Петрушевич і тому прошу, передати йому прошення Пана Президента Петрушевича в тім напрямі, що і в тім случаю нехай він не заведе і товаришить п. Сінгалевичеві. Пан Сінгалевич заявиви однак, що він побоюється, чи буде він мати настільки авторитету, щоби міг так важні справи повести як слід. Він зауважує, що Д-р Цегельський його товариш — і вже з ним не є певний, чи дасть собі раду і т. д. Дальше на случай колиб Пан Президент відмовили, то Пан Президент Петрушевич просить Вас в такім випадку в подорожі з Лондону поступити до Риму, бо в такім случаю п. Сінгалевич вже не мігби туди виїхати.

На тім кінчу – і ми ожидаємо телеграфічної відповіді про децизію Пана Президента. Повновласти і гроші відійдуть в понеділок. Віримо, що Пан Президент не відкажуться і сповнять просьбу Пана Президента Петрушевича й нас всіх та рішаються на виїзд до Америки.

Письмо се пишу на борзі і тому прошу простити за форму і стиль.

Прийміть вислови моєї високої пошани.

Відень, 19 падолиста 1921.

підпис

Григорій Микетей
За Уповновалсненого Уряду
для справ закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306.
Машинопис. Оригінал.

№ 256

СТАТТЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО КОРЕСПОНДЕНТА ГАЗЕТИ “THE OBSERVER”: “СХІДНА ГАЛИЧИНА ЧЕКАЄ СВОБОДИ. СОЮЗНИКИ: ФАЛЬШИВА ПОЗИЦІЯ”

20 листопада 1921 р.

TNE OBSERYER. SUNDAY, NOVEMBER 20, 1921 EASTERN CALICIA WAITING FOR FREEDOM ALLIES FALSE POSITION

(By Dur Diplomatic Correspondent.)

The political status of Eastern Galicia being still unsettled by the Allies, a deputation from that country, consisting of Dr. Stephen Witwitsky as President, and Dr. Kost Lewitsky, has come to London to ask that something, good or bad, should

be done. On October 19 a cironlae letter was sent to each of the Allied Governments, but no answer has been received.

Eastern Galicia is one of the three problems bound up with the post-war evolutions of boisterous Poland. In November, 1918, the Ukrainian population, which is the majority, set up a republic, upon which Poland promptly made war. On June 25, 1919, the Supreme Council allowed the Polish army to occupy temporarily Eastern Galicia, promising that the ultimate status of the country should be settled by the Allies in conformity with the wishes of the population. The country is still under Polish military control.

By the Treaty of St. Germain (September 10, 1919) the Allies formerly assumed sovereign rights over Eastern Galicia, and Dr. Witwitsky quite logically claims protection as a British subject against Polish measures that have been and are taken in Eastern Galicia. The Supreme Council is in an untenable position. By the Curzon Line of December 8, 1919, it traced a provisional frontier between Poland and Eastern Galicia, thereby confirming the fact, universally recognised except in Warsaw, that Eastern Galicia is not a Polish povince. Yet the Supreme Council still allows Poland to exercise full control over the country. On February 23 of this year the League of Nations urged the Supreme Council to decide the fate of Eastern Galicia, as a result of a Ukrainian appeal for protection against Polish repression.

Dr. Witwitsky has describee what is happening in Eastern Galicia: "The Poles are colouring (sie) the country by Polish immigrants are closing Ukrainian schools and otherone; for three years Ukrainian youths have been debarred from the universities Ukrainians are debarred from the Civil Service; Eastern Galicia has been illegally divided

into Polish departments, incorporated with Poland; a false census is being taken.”

Meanwhile in the north the Poles persist in their crude designs upon Vilna, in defiance of the League of Nations. A correspondent of a London paper on Friday morning telegraphed that the new “plebiscite” which is being organized is “according to the desire of the Allies.” I am informed in official quarters that there is no ground whatever for this statement; the fate of Vilna is before the League of Nations, and there is no question of Allied interference.

The Observer. – 1921. – 20 Novem.

№ 257

УПОВНОВАЖЕННЯ Д-РА КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ЗАСТУПАТИ ПЕРЕД КРАЇНАМИ АНТАНТИ І МІЖНАРОДНОЮ КОНФЕРЕНЦІЄЮ ПО РОЗБРОЄННЮ У ВАШИНГТОНІ ІНТЕРЕСИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

21 листопада 1921 р.

Ч. 725/През. Д.
11 65/1921.

До
Високоповажаного Пана
Д-ра Костя Левицького
Уповновласненого для справ закордонних

Резолюція Союзу Народів до великих Держав Антанти з дня 27. вересня 1921, якою висказується бажання прискіпшення поладнання державного становища Галичини, дає повну підставу надіятися, що вирішення тої справи наступить у недовгій часі.

Завданням Уряду Галицької Республіки є використати теперішню пору для пороблення потрібних ще заходів, щоби запевнити корисне вирішення справи: визнання державної незалежності нашої Республіки.

Тому прошу Вас, Пане Уповноважений, увійти на місце у безпосередній контакт із урядовими і політичними чинниками Сполучених Держав Північної Америки та Канади а зокрема також держав заступлених на конференції розоруження у Вашингтоні і вплинути на корисне розв'язання тої справи.

У Ваших заходах зволите користуватися помічю і радою нашого дипломатичного представника у Сполучених Станах Північної Америки.

Уповажнюю Вас в кінці по вислуханню опінії також місцевих українських організацій установити в разі потреби провізорично дипльоматичного заступника на Канаду.

Відень, дня 21. падолиста 1921.

підпис

Петрушевич

Печатка
Президента УНРади ЗУНР

№ 258

**ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВІЗИТ МИТРОПОЛИТА
АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКОГО ДО ПРЕЗИДЕНТА США
ГАРДІНГА І ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ ГЮСА
ТА ГУВЕРА**

22 листопада 1921 р.

“Washington Times” з 22 листопада с.р. повідомляють, що президент Зєдинених Держав Гардінг прийняв митрополита Шептицького дня 21. листопада с.р. на півгодинній спеціальній авдієнції.

Того самого дня прийняв відтак митрополита в довшій авдієнції секретар стану Карло Гюс в присутности референтів проблеми східної Європи Pool-а та проф. Kessel-а.

Після сеї авдієнції прийняв митрополита п. Герберт Гувер. Митрополитови в тих авдієнціях товаришив адміністратор греко-католицької церкви о. Петро Понятишин та бувший член стейтового парламенту в Нью-Джерзі, адвокат і синдик греко-католицької дієцезії в Зєдинених Державах п. Kearns.

З приводу авдієнції митрополита в Гувера пишуть “Washington Times” під заголовком “Голова католицизму в Галичині перебуває тут, щоб бачитися з Гувером”.

“Львівський архієпископ і Примас Галичини Андрій граф. Шептицький, котрого вкрай підчас війни був шість разів під ворожою інвазією, коли то цілі оселі зникли і знищено 300000 забудовань перебуває нині у Вашингтоні, щоб подякувати формально Гербертови Гуверови за поміч, уділену Галичині його комісією в часі, коли Галичина находилася в скрутнім положенню.

Його Достойність є гостем оо. Домініканів при католицьким університеті. Йому товаришить о. Петро Понятишин, адміністратор української республіканської католицької дієцезії в Зєдинених Державах.

Митрополит Шептицький є духовним головою 6.000.000 католиків Українців, мешкаючих у Східній Галичині й Буковині. В Зєдинених Державах має бути около 1 мільон католиків українського походження, які уважають отця Архієпископа за великого протектора їх братів в Європі.

Його Достойність не є чужий в Америці. Він був тут в 1910 р. і зєднав собі досить багато приятелів. Він є потомком одної з найстарших і найбільш аристократичних родин України. Володіє одинадцятьма мовами, між ними й англійською.

Описуючи Галичину як найбільш зруйновану країну у війні, він каже, що вона є ще й досі в стані війни під

польською військовою окупацією та очікує вирішення тутешньої Конференції Розоруження.”

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Копія.

№ 259
НОТА ПРОТЕСТИ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ
ВІДНОСНО ФАЛЬШУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЮ
ПРЕСОЮ
ПОДІЙ У КРАЇ

*Листопад 1921 р.**

До членів Мандатної Ради внесено,
До відома Вд. Пана Президента У.Н.Р.
Др. Кость Левицький

Ексцеленціє,

Останні вісти поширювані польською пресою зі Львова і Варшави та польською пропагандою за кордоном намагають ся поширити неімовірні посуджування українського населення Східної Галичини про всякого рода революційні організації. Проти сего вважаємо нашим обов'язком, на підставі автентичних інформацій з краю, відперти ті клевети польської сторони та звернути ласкаву увагу Вашої Ексцеленції на дійсний стан справи.

1) Коли весною 1919 р. мала бути визначена українсько-польська демаркаційна лінія у Східній Галичині, та після сего мали наступити мирові переговори під проводом великих держав Антанти, то саме в той момент польська преса

*Дата встановлена за суміжними документами.

і її пропаганда були розпустили фальшиві вісти, мов би у Східній Галичині поширилися більшовицькі організації, та мов би там обняли владу більшовицькі банди.

2) На підставі тих фальшивих інформацій виеднав тодішній президент польських міністрів п. Падеревські у великих держав Антанти постанову Найвисшої Ради з 25 червня 1919, котрою призволенъ Польщі спровадити польську армію Галлера з Франції до Галичини, аби очистити Східну Галичину аж по ріку Збруч від більшовицьких банд, як також перевести військову окупацію Східної Галичини, під котрою вона знаходиться по нинішній день.

3) Але зараз по переведенню польської військової окупації Східної Галичини в р. 1919 прилюдно виявилось, що там не було ніяких більшовицьких банд ані взагалі більшовицьких організацій, та що Польща впровадила в блуд великі держави Антанти, щоби таким способом їх не допустити до вирішення про державне становище Східної Галичини.

4) Колиж тепер по вирішенню справи Литви як також і Горішньої Сілезії, приходить на чергу справа Східної Галичини, то знов в цім рішачім моменті пішли в рух польські інсинуації і видумані клевети проти галицьких українців. Ті провокаційні клевети Польщі мають очевидно на меті: як найдовше здержувати великі держави Антанти від вирішення державного становища Східної Галичини та тим часом фальшиво виказувати мниму потребу дальшої військової окупації Польщі над Східною Галичиною.

Архів УКУ, Рим, Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309.
Рукопис. Оригінал.

№ 260

**НОТА ПРОТЕСТУ УНРАДИ УРЯДАМ КРАЇН
АНТАНТИ ПРОТИ НАМІРІВ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОГО
УРЯДУ РОЗПУСТИТИ УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ
ФОРМУВАННЯ НА ЇЇ ТЕРИТОРІЇ***12 грудня 1921 р.*

**До Представників великих
держав Антанти.**

Ексцеленціє,

Політичним договором, закличеним між Чехо-Словацькою республікою, заступленою міністром д-ром Едвардом Бенешем та Польською республікою, заступленою міністром Константином Скірмунтом, з дати: Прага, 6. падолиста 1921, точкою 3. условлено, що Чесько-Словацько проголосує свою неучасть в питанню Східної Галичини і як наслід сего акту переймає зобов'язання, що розпустить українські військові формації, котрі є інтерновані в Чехо-Словацькій Республіці.

Проти сеї точки нератифікованого договору от сих держав: Чеське-Словацької і Польської, вношу іменем Української Національної ради Східної Галичини і її Уряду, на підставі артикулів 11. і 12. Пятої Конвенції з 18. жовтня 1907,

рішучий протест

до великих держав Антанти, що по думці артикулу 91. Сан-Жерменського Мирового договору з 10. вересня 1919, є досі правосильними суверенами міжнародної території Східної Галичини і одиноко управненими розпоряджувати судьбого населення сеї території.

1) Із змісту покликаної на вступі точки 3. політичного договору слідує, що галицькі українські формації військові,

котрі були у війні проти наступу Польщі на Східну Галичину (1918–1919) та відтак перейшли на територію Чехо-Словацької Республіки і там є інтерновані, — моглиб бути зліквідовані, то значить розпушені і відставлені на територію Східної Галичини.

2) Чехо-Словацька Республіка як неутральна держава не має права ліквідувати військових частин галицької української армії, що перейшли на її територію в часі українсько-польської війни у Східній Галичині, але вона обовязана є по думці артикулів 11. і 12. покликаної Конвенції: далі задержати ті інтерновані формації на своїй території аж до часу вирішення державного становища Східної Галичини Найвищою Радою Мирової Конференції.

3) Ліквідуванне тих військових частин на нейтральній території Чехо-Словацької держави значилоби віддавати їх в руки. Польщі, проти котрої вони були у війні, а віддаванне війська в руки ворога противиться всяким постановам міжнародного права.

4) Ті військові формації творють горожане Східної Галичини і тому ними не мають права розпоряджувати ані Чехо-словацька держава ані Польська держава, а тільки Уряд Галицької держави, що їх зорганізував, і тому зобовязанне Чехо-Словацької держави супроти Польщі: розпустити ті українські формації є правно неважне і недопустиме до виконання.

5) Отсих військовик формацій не мож трактувати як полонених по думці артикулу 13, покликаної Конвенції, бо вони не були ніколи полонені.

6) Колиж великі держави Антанти артикулом 91. Сан-жерменського договору мирового переняли на себе суверенні права над Східною Галичиною, то частини галицької української армії стоять під охороною великих держав Антанти аж до часу вирішення державного становища Східної Галичини.

7) Розпущенне українських військових формацій, що належать до Східної Галичини протривить державним інтересам сеї міжнародної території, так як в хвилі вирішення державного становища Східної Галичини буде вона потребувати того війська для своєї охорони. А в тих формаціях є зорганізований також корпус старшин і Генеральний штаб, так що розв'язуванне їх булоби нерозумним і шкідник ділом, виміренем проти інтересів східно-галицької території.

З от сих причин, іменем Української Національної ради Східної Галичини і її Уряду звертають з сим протестом по великих держав Антанти як також до Уряду Чехо-Словацької держави та ставлю домагання:

на елімінуванне з точки 3. політичного договору, заключеного між Републикою Чехо-Словацькою і Републикою Польською, з дати: Прага, 6. падолиста 1921, уступу про зобов'язанне Чеське-словацької держави до розпущення українських формацій, котрі є інтерновані з Чехо-словацькі державі, — та полишення сих формацій військових в їх стані, інтернування на неутральній території Чехо-словацької держави аж до часу вирішення справи Східної Галичини — Мировою Конференцією.

Відень, 12. грудня 1921.

Д-р Євген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312.
Машинопис. Копія.

№ 261

**ЛИСТ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ ЛІГИ НАЦІЙ
УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ
КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ЦІЛКОВИТУ ЗГОДУ
З РЕЗОЛЮЦІЄЮ АСАМБЛЕЇ,**

*21 грудня 1921 р.***LEAGUE OF NATIONS UNION**

*All Communications
to be addressed to
the General Secretary.
In reply please quote:
T.Utharf*

OS/123.

15. GROSVENOR CRESCENT,
LONDON, S.W.I,

Telegrams:
Freenat, Knights London

Telephone:
Victoria 9780

21st December 1921

**Уряд для справ закордонних.
Увійшло дня 27. сипа 1922
Ч. 69 _____ прил.**

Dear Sir,

The Executive Committee at its meeting held on Thursday last considered your memorandum in regard to the status of East Ualicla. The Committee were entirely in agreement with the resolution of the Assembly and have written to the Government in this sense.

Yours faithfully.

ніднус

№ 262
ЛИСТ о. ЙОСОФАТА ЖАНА З ВІДНЯ
ПАНОВІ ПАУЛЮ ДЮ БОШЕ У ЖЕНЕВІ

27 грудня 1921 р.

A
MONSIEUR PAUL du BOCHET
GENEVE

Bien cher Monsieur,

Votre sympathie toujours vivace í notre égard m' impose le doux devoir í la fin do cette année de Vous remercier pour tout ce que Voua avez fait pour notre peuple Ukraino – Galicien encore si terriblement persécuté.

J'ose espérer que dans l'année 1922 vous continuerezí défendre notre cause si juste et que pendant cette annee 1922 l'Etat Indépendant de Galicie Vous enverra de Léopol ses remerciements distingués.

J'envoie on annexe deux articles qui pourront peut-êre Vous êre utiles.

Recevez mes meilleurs souhaite do bonne et heureuse année.

Sincčrement Votre

Vienne, le 27 Décembre 1921.

ніднuc

Ministre des Affaires Etrangères
de la République Galicienne.

№ 263

**ЛИСТ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЛІГИ НАЦІЙ
УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛІ СПРАВ
ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ
ПРО ОДЕРЖАННЯ НОТ
ВІД 10 і 12 ГРУДНЯ 1921 р.**

29 грудня 1921 р.

SOCIÉTÉ DES NATIONS. LEAGUE OF NATIONS.
11/18102/1010 Genève, le 29 décembre 1921.

Le Secrétaire général de la Société des Nations a l'honneur d'accuser réception au Dr. Kost Lewytskyj de sa lettre du 15 décembre communiquant une copie des notes des 10 et 12 décembre au sujet: I) – l'intervention du Gouvernement des Etats-Unis dans le règlement du statut politique de la Galicie orientale; II) – de votre protestation contre la liquidation des formations militaires ukrainienne-galiciennes dans le territoire de la République tchéco-slovaque.

GENEVE, le 29 décembre 1921.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 313.
Машинопис. Оригінал.

№ 264

**НОТА БУКОВИНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ
У ПАРИЖІ ПРО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ УКРАЇНЦІВ
БУКОВИНИ ПІД РУМУНСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ
З ВИМОГОЮ ЗВІЛЬНЕННЯ КРАЮ І ОБ'ЄДНАННЯ
З УКРАЇНОЮ З ДОДАТКОМ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ТЕРИТОРІЇ БУКОВИНИ**

30 грудня 1921 р.

До

Найвисшої Ради

в

П а р и ж і .

І. Воевідство Буковина була на найдальшому сході положена провінція австро-угорської монархії.

Після урядової конскрипції з року 1910 припадало з загальної скількості мешканців 794.929, на Українців 305.101 (88.4 %), на Румунів 273.254 (34.4 %), на Жидів 102.219 (13 %). На німців 65.932 (8.3 %), а на Поляків 34.210 (4,5 %), решту населення творили Мадяри, великороси і Словаки (1.4 %).

Таким чином творять Українці релятивну більшість серед цілого населення Буковини. З 12. політичних повітів на які край був поділений, можна уважати румунськими лишень ті, які граничили Румунею, це є Гурагомора і Сучава, тому, що в цих повітах Румуни становили 70 % всього населення. А знова являються українськими повіти, які граничили з Галичиною і Бесарабією, це є повіти Заставна, Кіцьмань, Вешківці, Вижниця та судовий повіт Селятин, бо вціх повітах становлять Українці 73 до 92 % усього населення, мешкаючи там збитою масою. Повіти Чернівці, Серет і Сторожинець є мішані, одначе з релятивною

українською більшістю, між чим коли повіт Кімпольонг є мішаний з румунською більшістю.

По розпаді австро-угорської монархії уконституовалася на народнім вічу в Чернівцях дня 3. листопада 1918 буковинська делегація Західно-Української Національної Ради при масовій участі усіх верстов українського народу, заступаючи усі області краю. Делегація видала маніфест до населення, станула в ньому на принцип самоозначення народів і домагалася для себе тільки чисто українських повітів та повітів з українською більшістю. До цього становища прилучилася румунська демократична партія на чолі з послом Д-ром Анрельом Ончулом.

Дня 6. листопада 1918 заключили українські і румунські представники мирну угоду, на основі якої обі сторони переняли правління Буковини і гадали спільну рекламацію до населення краю.

З цим порозумінням не була згідна крайно націоналістична румунська партія Д-ра Янка фльондора і завізвала румунський уряд в Букарешті до обсади цілої Буковини.

III. При обсаді краю обявив командуючий окупаційною армією генерал Задік, що обсадження Буковини є лише військовою мірою, яка не пересуджує (приюдікує) державної приналежності краю. Одначе діла показали що иншого. Під покровом румунського війська взялася румунська націоналістична партія Д-ра фльондора до політики насильства і денационалізації (винародовлення).

Перші виступи партії Д-ра фльондора зараз по вступленню румунського війська на Буковину в листопаді 1918 р. були спрямовані проти Українців. Український Народний Дім в Чернівцях занято військом, заборонено зібрання в Українськім Касипі і видавання укр. часописи “Буковина”, закрито укр. друкарню, учительський семінар і гімназію в Чернівцях.

Дня 28. листопада 1918 скликала румунська націоналістична партія, яка назвала себе конституантою, т. зв.

Загальний Конгрес до Черновець. Але в цьому конгресі взяли участ кромі Румунів лише деякі Німці і Поляки. Українці і Жиди здержалися від участи. Хоча на цьому конгресі не була заступлена абсолютна більшість населення, поставлено на ньому обявити злуку Буковини з королівством Румунії і це як згідне бажання усього населення подати до відома румунському королеви ердинандови. З цим почала ся влада террору для нерумунського населення, особливо для Українців. Заведено стан облоги і кару буків, якої уживано особливо часто у відношенню до Українців. В чисто укр. місті К і ц м а н і де проголошено заборону виходити по 6. годині вечором покарано одну чужосторонну селянку, яка про заборону не знала, 25 буками. Селянин Кость Бажан з цього міста висказав свій погляд супроти одного Румуна, що Українцям належить ся Буковина по ріку Серет. За це дістав він 50 буків у двох ратах день за днем. Українських учеників в Чернівцях побивали румунські поліційні агенти палками на вулиці. Кождий, що відказався від зложення голду і заяви приналежності до Румунів, одержав 25 буків. З кінцем січня 1919 інтерновано без всякої причини понад 200 визначних Українців і держано їх без всякого переслухання більше як три місяці в вязниці. Між тим були: старший віком посол до парламенту Єротей Пігуляк, директор кіцманської гімназії Теофіль Бринджан, усі професорі укр. гімназії в Кіцмани, укр. проповідник катедральної православної церкви Д-р. Касіян Бринджан, укр. історик Д-р. Мирон Кордуба, Д-р. Володимир Залозецький, велике число укр. священників між ними оо. Катеринюк і Цербанович, много учителів та визначних селян.

На кождому полі публичної праці Українців переслідувано. Опісля розвязано громадські ради в укр. селах, а начальниками громад постановлено чужосторонних Румунів, та впроваджено румунську урядову мову в громадських урядах по чисто укр. селах. Політичну упрагу змодифіковано на зразок королівсько-румунський; установлено префектури виключно

з Румунами на чолі, та заведено румунське урядовання по усіх урядах в краю. Українському духовенству заборонено правити богослуження в церковно-славянській мові і проповідувати по українськи. А тих священників, що не приміювалися вповні до цієї заборони (а такими були оо. Катеренюк і Щербанович), увязнено і держано у в'язниці довгі місяці, як звичайних злочинців.

В парохіяльних урядах впроваджено румунську урядову мову в чисто укр. громадах. Православна церква на Буковині була розділена на українську і румунську. Українського генерельного вікарія мітрофора Тараса Тимінського Румуни відослали зараз по обсадженню краю на пенсію та не допускають ні одного Українця до консисторії, де Українці до того часу мали трох своїх представників. Румуни таким чином затерли всякий слід самостійної управи укр. православної церкви на Буковині, хочай Українці становлять на Буковині більшість і православного населення.

Найбільших переслідувань зі сторони Румунів дізнали укр. школи. Знаючи, що школи є основою всякого національного і культурного розвою, змагають Румуни до основного знищення укр. шкіл, почавши від народних аж до університету. Безпосередно по приході румунського війська на Буковину, переіменили Румуни всі укр. школи в громадах положених на південь від ріки Прута (усіх около 80) на румунські, а укр. учителів звільнити від служби. Весь учительський збір укр. гімназії в чисто укр. місті згл. повіті Кіцмані з директором Бриндіанам на чолі увязнено за це, що він не згодився з переіменною гімназії на румунський ліцей. По увязненню укр. професорів і директора гімназію зрумунщено а директором заіменовано п. Леоніда Боднарескула, відомого румунського агітатора. П. Боднарескул об'явив на власну руку будинок гімназій, який є власністю міста Кіцманя і представляє вартість 8 мільонів левів, власністю румунської держави.

Також закрито укр. гімназію з Вижниці, а її учительський збір около 40 професорів переважно усунено з посад багатьох з них перенесено в глуб краю Румунії.

З посад звільнено між іншими професорів Івана Аранця, Івана Дошівника, Василя Яцевюка, Михайла Городеського і Святослава Лакусту. До Сучави перенесено Д-ра Миколу Бажалюка, Евгена Вацика і Івана Василяшка. Знесено три катедри з укр. викладовою мовою на університеті в Чернівцях а саме дві катедри теологічного факультету Д-ра Козака і проф. Єремієва, та катедру української мови і літератури при філософічнім факултеті проф. Д-ра Смаль-Стоцького, і заведено румунську мову для викладів і іспитів, якої українські студенти не розуміють.

Через те мусить укр. молодіж студіювати на заграничних університетах, особливо в Празі і у Відні, бо і Поляки не допускають її на університет у Львові.

На укр. молодь звертають Румуни особливу увагу, бо уважають її за найнебезпечніший елемент для своєї держави.

В червні 1921 розв'язали Румуни укр. академічне товариство "Союз", яке числило понад 180 членів, а впливових студентів Василя Буцуру, Павла Козака, Івана Дусича, Юрія Кокочайчука, Івана Пігуляка, Юрія Дмитрика і Василя Руснака ув'язнили і держали більше як 5 місяців в в'язниці без переслухання. Причиною ув'язнення названих студентів Румунами було це, що укр. студенти відмовилися від участі в збірці датків на будову ловецького замку для румунського престо наслідника.

В послідних часах студенти заснували академічне товариство "Новий Союз", який румунське правительство без всякої підстави також розв'язало.

Терор іде так далеко, що румуни сконфіскували укр. часопись "Каменяри" за це, що в ній перепечатано сан-жерменський договір. Румуни бояться, щою укр.. населення не дізналося, що румунські претензії на укр. часть Буковини є безправні.

Бажаючи збаламутити опінію культурного світа, румуни безправно, насильно і тенденційно перевели конскрипцію людності цілої Буковини і одноцільний укр. нарід нарочно поділили на три ніби то окремі нації, а це на: Українців, Русинів і Гуцулів. Це виходить на одно, якби хтось ділив одноцільний румунський нарід на Румунів, ...олохів та Молдаван, або одноцільний жидівський нарідидів, Євреїв та Ізраїлітів.

Як що шукати за правними даними, які оправдувалиб претензії Румунів на укр. часть Буковини, приходиться до переконання, що Румуни не мають жадної правної основи для їхнього поступування. Вже бо в договорі заключному між Росією і союзними державами в р. 1915 виразно зазначено, що область Буковини положена на північ від ріки Сучави з причин етнографічних не може припасти Румунії. Подібно заключення можна вивести із артикулу 59 сан-жерменського договору, який постановляє: Австрія зрікається зі своєї сторони на користь Румунів усіх прав і претенсії на часть бувшого воевідства Буковини і то на ту часть, що лежить поза границями Румунії. Границі тої части будуть визначені пізнійше союзними і осоюзненими державами. Ця постанова опрокидає всякий сумнів, що укр. часть Буковини ніяк Румунам не признана, тому і не мають Румуни ніякої підстави втілювати цілу Буковину до своєї держави і відбирати Українцям їх політичні і національні права.

Не має сумніву, що укр. часть Буковини стоїть у стислому звязку з погранічною укр. Галичиною, бо культурні і господарські відносини обох сил областей є однокаві. Українське населення Буковини рішило ділити долю з цілим Великим Українським Народом а в першій мірі в галицьким братами і ця постанова найшла свій вислів в уконституованню буковинської Делегації Західно-Української Національної Ради в Чернівцях.

Підписана Буковинська Делегація Укр. Національної Ради дозволяє собі прохати Найвисшу Раду зі огляду на то, що

питання Східної Галичини має бути вирішено в найкоротшім часі, о зарядження освободити українську часть Буковини від румунської окупації і злучити сі з цілим великим українським народом а в першій мірі прилучити українську часть Буковини до української Галичини.

Відень, дня 30. грудня 1921.

**За Делегацію Української Національної Ради
для Буковини:**

Іля Семака в.р. Голова

Д-р. Агенор Артемович в.р. місто голова

Д-р Дмитро Коропатницький в.р. Секретар

**Суцільна Українська національна
територія БУКОВИНИ**

Територія бувшого австрійського коронного Краю Буковини була від ранного середновіччя заселена українським народом. В X. віці вона увійшла в рами староукраїнської київської держави. В XII. віці вона стала складовою частиною держави галицько-володимирської й оставала внї аж до її розділу в половині XIV. віку. Татарокі війни вилюднили Буковину дуже сильно. На місце винищиного українського населення почали напливати сюди в Семогороду Румуни й заселили південно-східну частину Буковини. В XV. віці ціла територія Б. дісталася під владу мольдавських господарів, підвласних Туреччині й оставала в такім стані аж до. 1774 р. в котрім окурувала й Австрія.

Під панованнем Австрії творила Буковина аж до 1848 р. оден з округів Галичини що йно по тім зорганізувало її в окремих коронний край.

Розгляду етнографічного на Буковині маємо Дві виразко зазначені суцільні національні території: на північний заході українську, на півдні й сході румунську. По обох цих територіях, головно по румунській в розсипані кольонії

Німців, Мадярів Словаків і т. д. Міста й місточка є в обох переважно жидівські.

Після урядової переписи з 31.XII. 1910 цілий кор. край Буковина обнимав:

Простору	Населення	Українців	Румунів	Жидів	Німців	Поль.
10.441 км	94.929	305.101	275.354	102919	65932	34210
		38.4 %	34.4 %	12.9 %	8.3 %	4.5 %

Решту населення |1.4, 1| творили Мадяри, Словаки, Цигани. Суцільна українська територія Буковини обіймає:

A| Суцільну полосу 35-40. км. широкую здовж західної й північної межі Краю. Вона обіймає в цілості політичні повіти:

	<i>Українців</i>	<i>Румунів</i>
1. Заставна	89.4%	0.1 %
2. Кіцмань.....	87.4 %	0.3 %
3. Вашківці (суд повіти Вашківці і Станівці).....	82.0 %	0.6 %
4. Вижниця (суд. повіт Вижниця і Путилів).....	76.4 %	0.2 %
<u>в цілості судові повіти</u>		
5. Садигура (часть полудневого повіту Чернівці)	74.7 %	3.0 %
6. Селянин (часть поліг. повіту Радівці).....	73.9 %	0.5 %
<u>часті судових повітів</u>		
7. Кімполжунг (півні. часть по лінію Кірлібаба Бріяза, Рус пе Боуль, Руська Мольдавиця, Чумурна Арджель).....	71.5 %	4.5 %
8 і 9 Чудин (і Сторожинець) зах. смуга по лінію Майдан, Кощуя, Банилів, Девидени, Панка, Нові Брошківці).....	70.5 %	9.8 %

На цілім цім просторі нема ні одної румунської оселі, нечеслені тутешні Ромуни живуть розсипані по місточках і селах серед українського населення.

Б. Другу суцільну українську полосу становить вуский клин, який сягає від Черновець на південь в здовж східної границі. Краю аж під Сучаву.

Цілий клин обіймав:	Укр.	Ромуни
10 цілий судовий повіт Чернівці	50.7 %	12.3 %
11 і 12 східну частину повіту Серетського і Радовецького	63.6 %	7.9 %
13. Північний кусник повіту Сучавського	79.6 %	7.4 %

Лінія гранична, що ділить Буковину на дві національні території переходить отсі місцевості положені по українські с стороні :

Кирлибаба, Бріяза, Рус пе Боуль, Руська Мольдавиця, Чумарна, Арджель, Майдан, Хошуя, Давідени, Панка, Нові Брошківці, Каменна, Кучурів Великий, Кичера, Мигучени, Глібока Каменка, Вовчинець, Біла Керниця, Климівці, Черепківці, Серет, Негостинна, Балківці, Гропина, Ботушаниця, Шербівці, Гаврени, Калинівці, Данила, Гатна, Липовени аж до давньої буковинської-румунської границі:

Суцільне укр. територія Буковини обіймає разом:

Простір	Населення	Українців	Поляків	Жидів	Німців	Румунів	Инш.
5276.8 км	460.430	69.1 %	4.1 %	15.6 %	5.0 %	4.8 %	0.4 %

Вже повищі статистичні дати свідчать наглядно, що прилучення української частини Буковини до Румунії не має з етнографічного боку ніяких основ.

АрхівУКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 265
**УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ “ПРО САНІТАРНІ
ВІДНОСИНИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ”**

*грудень 1921**

**ПРО САНІТАРНІ ВІДНОСИНИ
У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.**

Територія Східної Галичини було, воєнним тереном як відомо від 1914 року, *par excellence*. Цілу територію зруйновано. Населення мешкало в землянках серед найгірших санітарних умовин. По розпаді Австрії в жовтні 1918, поплила струю полонених з Росії до своєї вітчизни на захід, а російських полонених з Австро-Угорщини на схід та обі струї зустрілися у Східній Галичині. Зелізниць не вистарчало на стільки, щоби сі хмари полонених перевезти. Обдерті, голодні та заражені всякими недугами вандрували вони гостинцями. Трупи по придорожніх ровах значили дороги, якими полонені вертали до своєї вітчизни.

Се були причини вибуху і застрашаючого зросту епідемічних недуг у Східній Галичині.

Східно-галицький український уряд, який з 1. падолиста 1918 обняв владу, мав дуже тяжке становище. Він мусів поборювати епідемії, що були наслідом довголітної війни, організувати адміністраційний апарат та до того мусів вести війну о охорону східно-галицької Републики проти наступаючої Польщі.

Виходячи з правильного заложення, перетягаючі через сю територію поворотці, є головними розсадниками епідемій, галицький уряд звернув увагу головно на управильнення справи перетягаючих поворотців. На бувшій російській границі зорганізовано під дозором лікарів,

* Дата встановлена за супровідним листом.

військові перенимаючі стадії враз з віддушивальнями в от-сих місцевостях: Сокаль, Стоянів, Збараж, Підволочиска, Гусятин, Скала, Заліщики і Снятин.

В Тернополі, Чорткові, Коломиї і Стрию, уряджено збірні станиці для поворотців. Із санітарного персоналу, якого завжди відчувався великий брак, померло 25 % на епідемії.

Прошення Українського Червоного Хреста, щоби виміняти Українців — лікарів, які були у польським полоні, за Поляків — офіцерів, що були в українським полоні, не віднесли успіху.

Український Уряд звернувся до Міжнародного Червоного Хреста з прошенням взяти ініціативу до Інтернаціонального поборювання пошестей. На внесення українського уряду і Українського Червоного Хреста основано під протекторатом Міжнародного Червоного Хреста “*Buva..... la lutte Les epidimurs pu Guvorc Orirutale*” з осідком у Відні, де були заступлені всі епідеміями найбільше загро;ені дер;ави.

В маю 1919, перервала польська офензива одиноку дорогу, яка провадила зі Східної Галичини через Карпати і Угорщину до Західної Європи. Через те устав також довіз санітарного матеріялу, лікарств і других лічних середників з західних держав. Так отже тут висказано серед яких тяжких обставин галицький український уряд був змушений поборювати пошестні недуги. Українська влада на території Східної Галичини тревала від падолиста 1918 до липня 1919.

Що вчинила польська влада по окупації тої території і які успіхи вона виказує в поборюванню пошестей, хочемо, щоби нас не суджено о упередження що до Поляків, ілюструвати заявами польських фахових людей та звітами Міждержавного Червоного Хреста.

1) Польський комісар для поборювання епідемій у Східній Галичині, полковник д-р Годлевські, говорить в своїм звіті, що в другій половині 1919 р. було 250.000 недужих на тиф пятнистий, що принявши 10 % смертности, дає 25.000 смертних випадків (Газета “Львовска” ч. 4 — 10 з 1920).

В квітні 1920 виносило число реєстрування занедужань на тиф 6.000 осіб тижнево.

2) Шеф польського уряду здоров'я заявив публично, про неспосібність польської адміністрації в поборюванні епідемій у Східній Галичині. Він заявив: шьатнистий тиф у Східній Галичині можна побороти через загальне зараження і через ним спричинене імунізованнтяих, що остануть при життю. Всяка акція є безвиглядна. Акцію ратовання муситься тому перенести на Західну Галичину.

Із 341 дезінфекційних апаратів, які стояли польській владі до диспозиції, вислано в дійсности для поборювання епідемій на території Східної Галичини на всего лиш 16, а всі прочі до Західної Галичини (польської), де лиш рідкі случаи з занедужань на тиф були сконстатовані.

Того рода методи поборювання пошестей у Східній Галичині нап'ятнував навіть польський соймовий посол у Варшаві д-р Діаманд, називаючи їх “азійською методею”.

3) Польська, адміністрація по окупації території Східної Галичини звернула всю свою бачність і увагу на “пацифікацію” цього краю. Тисячі, тисячі людей, мужів і жінок, старців і дітей, арештовано та запроторено до концентраційний таборів.

В тюрми запроторено також Українців – лікарів, як: д-р Тришневський, д-р Невестюк, д-р Гвоздецький, д-р Петрушевич, д-р Білас, д-р Стефанович, д-р Музика, д-р Долинський, д-р Маланюк, і 14 медиків. Д-р Алексевича, шефа-лікаря епідемічного шпиталю на Кульпаркові – Львові, увільнено зі служби тому, що він відмовився зложити присягу на вірність польській державі. Недужі остали без лікарської помочі, полишені лише на догляд служебницям.

Про мниму низшість культурного ровеня українських селян супроти польських, не хочемо тратити слів, бо се не стоїть в звязи з поборюванням пошестей.

№ 266
УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ “ЗНАЧЕННЯ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА”

*грудень 1921 р.**

**ЗНАЧІННЄ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАРОДНОГО ХАЗЯЙСТВА.**

В господарсько-політичних питаннях не рішає величина даної території, ані скількість населення, лише се, оскільки ті два чинники є в стані витворювати господарські добра і дати їх людству на вжиток. Східна Галичина се рільнича країна, багата у великі ліси, в копальні нафти і соли, витворювала вже перед війною рільничі, лісові і мінеральні добра в більшій скількості, ніж потребувала для власного ужитку. Коли взяти під увагу, що за часів австрійського панування, відтак наслідком світової війни, революції, а вкінці польської окупації, понесла Східна Галичина необчислимі втрати в майні і в людях; коли відтак взяти під увагу, що без власної вини уживає ще перестарілих метод праці, і що цілий систем давнійшої і теперішньої господарської політики свідомо стремить до знищення автохтонного місцевого українського елемента (74.10% всего населення), то з того видно, що цифрово представлені продукційні дати подають нам тільки частину дійсного і можливого вислуду, та що при спокійнім політичним розвою краю, можна в короткім часі продукцію побільшити в двоє, а в однім десятилітті навіть в троє.

Східна Галичина як терен промислової праці.

Промисл у Східній Галичині стояв дотепер відносно дуже низько. Причина сьому лежала менше в природних умови-

* Дата встановлена за супровідним листом.

нах країни, як радше виключно рільничим характері її народного хазяйства.

Тому Східна Галичина являється дуже вдячним полем для широко закровоної діяльності чужого капіталу і підприємців, і як тільки що під політичним оглядом настане в краю спокій, і буде тимбільше видатне, бо в будучині буде розходитися не тільки о відбудову, але й о створення цілком нового хазяйства.

Для чужого капіталу і підприємливості насуваються слідуєчі можливості на полі промислу: а) віднова давнього продукційного апарату, в) поширення вже існуючих і дотепер мало використаних, або цілком невикористаних галузей промислу, г) використання дотепер не видобутих природних багатств землі і побудовання нових галузей промислу і заводів.

а) віднова давнього продукційного апарату.

Передвоєнна промислова продукція Східної Галичини не була велика і головно обмежувалася до переробки рільничих і лісових продуктів та видобуття деяких природних багатств землі, в тім в першій мірі нафти і соли, як також до добре розвиненого домашнього промислу. З фабричних заводів заслуговували на увагу тільки горальні, тартаки, броварі і фабрики тютюну.

Загалом в р. 1902, припадало на округ торговельної палати Львів, 79.000 промислових підприємств з 161.812 робітниками, а на округ брідської торговельної палати 28.288 промислових підприємств з 204.539 робітниками.

В 2/3 усіх промислових підприємств у Східній Галичині на чолі кожного з них стоїть одна особа; в 5% случаїв уживається членів родини, як помічних сил, решта припадає на ті промислові підприємства і дають заняття й чужим робітникам. Коли візьмемо під увагу число усіх осіб, які є діяльні в підприємствах і промислі, то з них около 34 % припадає на самостійних, 3.10 % на урядників, а 62 % на робітників і слуг, переважає отже тут тип самостійного

малого промислу, властиво-ремесла. В промисловім життю Східної Галичини тільки дві галузи промислу мають властиво значінне:

1) Нафтовий промисл з (1913) 444 підприємствами в руху, з 1667 продукуючими шибамі і 8.165 робітниками.

2) Домашній промисл, який заосмотрює місцеве сільське населенне в одіж, обув і пр. На першій місці стоїть шевство, на другій місці ткацтво, а на третім кравецтво, на четвертій ковальство і пр. Деякі вироби українського домашнього промислу з часом заняли місце між артистичними творами. Через війну, а відтак через польську окупацію промисл краю дуже підупав, а то тому, що дотепер про відбудову господарства не було й мови, а що більше польська деструктивна політика нищить дальше вже існуючі добра. Тому в першій мірі являється конечним, щоби такі відносини настали, і щоби передовсім відновлено давний промисл Східної Галичини.

б) Відбудованне і здвигненне нового промислу.

При віднові східно-галицького господарства треба особливо звернути увагу на можливо інтенсивне промислове використанне східно-галицької рільничої продукції.

Цілий ряд особливо корисних обставин складається на се, щоби власне се поле рільничо-господарської праці давало як найкращі надії на успіх. Треба тільки подумати, які вигляди матимуть на велику скалю побудовані млини, підприємства для мороженого мяса і фабрики консерв, плянова продукція масла і сира і пр.; яка при так видатній східно-галицькій годівлі худоби і дробу, без надзвичайного вкладу праці і капіталу в многих случаях, тільки лише через плянове і влучне захопленне даних средств і їх зорганізованя може довести до гарного успіху. Ті вигляди можна збільшити, коли ми в сей плян втягнемо ще використанне промислових і торговельних ростин, плеканне яких у Східній Галичині дотепер грало не малу роллю в границях цілої про-

дукції, а в будучности, при свідомій праці, може дати без порівняння більші доходи.

Задачею чужого капіталу і підприємливости булоби, використати всі ті можливости і перевести їх з боку фінансового і технічного, як також торговельне ініціативного. Чужий підприємець мавби такі користи:

Не потребувавби відразу вкладати за великих капіталів, бо характер таких підприємств цього не вимагає;

Закладовий капітал мавби можливість бути вічно в руху;

В многих випадках мігби вдоволитися простими технічними средствами;

Цілий ряд чужих промислів, чи-то з обсягу машин, чи знаряддя, чи хемії, мавби працю і збут через доставку тим фабрикам.

Чужі підприємства, коли стануть твердою ногою на ґрунті українського господарства і осягнуть звязок з місцевим українським населенням, возьмуть у свої руки промисл і через се будуть мали корисний вплив на господарську продукцію Східної Галичини, а звідси захоплять у свої руки також і вплив на цілу Україну.

Для Східної Галичини мають приміненне слідуючі три категорії господарсько-промислового заняття:

1) перерібка сирівців, котрі надаються до торговельного обігу; сюди належать підприємства, які займаються переріркою картофельного матеріалу, як сушарні картофель, горальні і фабрики спирту, фабрики крохмалю і пр., фабрики сухої паші, фабрики цикорії, а в кінці молочарні.

2) Такі, які будуть мати за задачу перерібку вправді торговельних Творів на ліпші фабрикати, як фабрики солоду, дріжджей, рафінованого цукру, сиропу, цукерків і пр., відтак горальні, броварі, рафінерії спирту і т. п. В Галичині було дотепер мало фабрик того рода, а коли які й були, то не на відповідній технічній висоті. Надзвичайно корисні вигляди малаби така промислова діяльність, котраб поставила собі за задачу не тільки заспокоєнне краєвого торгу, але також

вивіз до Росії, України, Румунії і до всіх областей над Чорним Морем.

Дальше до тої категорії належать фабрики консерв для перерібки м'ясних і рости́нних продуктів, далі сушарні овочів і ярин, фабрики молочних консерв і штучного масла, які власне саме перед війною впроваджено в життє, і які в дуже короткі́м часі мали дуже гарний успіх. Дальші три такі підприємства, які малиби за задачу перерібку мінеральних і пр. продуктів, які стоять тільки в посередній звязи з рільничим господарством, сюди належать фабрики штучного каміння, вапняки, добування торфу, млини для перерібки костей, фабрики штучної паші, фабрики штучних навозів, відтак кошикарство і соломкарство, а в кінці фабрики олію.

Наводимо тут всі ті голузи промислу тому, бо умовини для їх розвою є особливо корисні у Східній Галичині. В багато випадках можна використати вже існуючі підприємства, після відповідної їх віднови і змодернізованя. Для перерібки м'ясних продуктів треба буде збудувати ної підприємства, як ріжні фабрики для мороження м'яса і фабрики консерв, які зможуть як дати рямці для розвою цієї галузи промислу.

Ми поручилиб особливо те поле для чужих інтересентів, які з малими капіталами, в дуже короткому часі, моглиби мати скорі і очевидні успіху. Окрему увагу треба звернути на управу і перерібку промислових і торговельних рости́н у Східній Галичині. На перші́м місці стоять: управа цукрових бураків, тютюну, льну і конопель. В прилозі під 1). подано деякі числа щодо теперішньої продукції. Треба при тім всім звернути увагу на се, що мимо відносно мало-значних цифр передвоєнної продукції, можливости розвою цукрового, тютюнового і льняного промислу, з огляду на природні умовини, в порівнянню з рівнобіжними виглядами на Великій Україні, с дуже великі і роблять як найкращі надії, як буде в них вложени й капітал і праця.

На другім місці промислової праці у Східній Галичині стоїть лісове господарство. Як ми звернемо увагу, що річна продукція в краю виносить 6,500.000 міліона кубічних метрів, і що понад один міліон куб. метр, будівельного дерева вивожено поза границі, а даліше, що приріст дерева є надзвичайно обильний, то дуже легко можемо вирахувати, що деревний промисл на велику скалю, при надзвичайно корисних промислових умовах і при великих виглядає на збут на Схід і на південний-схід, подає дуже корисне поле до ділання. Поруч чистої перерібки дерева заслугують теж на увагу передовсім сі галузи промислу, котрі с тісно звязані з деревним промислом, а саме фабрики паперу, целюльози, сірників і інших того рода артикулів, які дотепер треба було спроваджувати до Галичини і до сусідних областей. Закроєний на велику скалю деревний промисл мавби даліше, в звязку з будучим використаннем Східної Галичини під зглядом промислу і комунікаційної техніки, великі вигляди, бо тоді потрібно буде спеціальної перерібки дерева, якою дотепер, як у Галичині, так і на Україні займалися в дуже маленькім розмірі.

3) Велике значінне буде мати у Східній Галичині також керамічний промисл тому, що на сім терені с різного рода глини, які відзначаються доброю якістю і трівкістю.

4) Рівночасно з керамічним промислом йде також парі шкляний промисл —

вдячна задача для чужого підприємця, а природні умовни для успішної фабрикації скла є тут обильні. Також попит за скляними артикулами ручить про сталий і добрий збут, тим більше, що в тім випадку розходиться о товар, який матиме дуже корисні условини збуту на Сході.

5) Дальшим полем праці є промисл цементовий і штучного каміння, котрому для корисного розвою є усі дані, як цементова глинка і пр.

6) Дуже гарні можливости розвитку буде мати хемічний промисл: сирівці, опаловий матеріал, робітники і великий

попит с в бажаній скількості. Спеціальне значіннс для східно-галицького господарств а мають штучні навози, передовсім соли потасові, які можна видобути по розширенню і змодернізованню теперішних способів і то много разів більше ніж дотепер. Притім використанне покладів фосфору у Східній Галичині могло б зацікавити чужий капітал в сей спосіб можнаби було заспокоїти потреби краю і не здаватись на довіз зза границі.

7) До обсягу промислової діяльності належить також електризація краю, яка чи скорше чи пізнійше, стане актуальною, коли звернемо увагу на брак вугля і на пригожий спад рік, а особливо рік гірських.

По обчисленням бувшого австрійського водного уряду, можна тут видобути около 500.000 гп., що в порівнанню з дотепер видобуваними 60.000 кіньми сили, представляє дуже поважне число, а крім сего треба при витворюванні електрики звернути увагу на використанне безмежних галицьких покладів торфу, які мають велику бідчність, і є в стані запевнити моторну силу і світло для цілого краю на десятки літ вперед.

8) До дальшого обсягу промислової діяльності належить вибудованне комунікаційних доріг, яке буде мати тоді те значінне, коли Східна Галичина утвердить своє становище, як перехідний край в господарським життю з найблищим Сходом.

Коли звернемо увагу, що дотеперішня залізнична сіль виносить тільки 3.000 км., і що давнійше не дуже відповідно вона була побудована і звернемо увагу, що треба безпроводно побудувати нові комунікаційні средства в ціди використання рільничих і лісових просторів, то побачимо наглядно, що побудованне нових залізниць і водних доріг, ізза недостачі інших пригожих комунікаційних доріг, буде дуже корисне і виплатиться для чужого капіталу, який треба буде в першій мірі ужити для переведення сього.

Крім залізниць муситься взяти під увагу також вибудованне водних доріг.

У Східній Галичині є багато рік, котрі можна зробити сплавними, як також ужити їх до витворення водноелектричної сили.

На вибудованне водних доріг надаються такі ріки: Сян від Перемишля, Буг від Камінки, Дністер від Журавна, а Прут від Коломиї.

Черед вибудованне тих водних доріг, створиться найдешевше полученне з Чорним Морем, і не улягає найменшому сумнівови, що здовж сеї водної дороги, в короткім часі повстане дуже живий господарський рух.

Використанне природних багатств землі.

В звязку з вичисленими іншими можливостями промислової діяльності, згадали ми також про найважнійші багатства землі, яких використання принесе як найбільші і багаті вигляди зиску. В слідуючих розділах тільки коротко буде зібране все, що є найважнійше.

1) На першім місці стоїть нафтовий промисл. Сей, в останнім десятиліттю, а зглядно за часів польської окупації, видимо дуже підупав. (1909 р. — 20.10 куб. метр, в р. 1920 — 7.10). Головну вину поносить тут над б аж а польська адміністрація, котра провадить як найгіршу рабівничу господарку, як також опір місцевого українського населення з нафтової території, котре не може погодитись ніколи з польською окупацією, а вкінці загальні і політичні і господарські недомагання в краю, які можуть устати доперва через визнання української суверенности.

Відбудова підприємств, уміла господарка і розвязка робітничого питання мирним способом, роздобутте матеріялів дорогою компенсації і усуненне державних примусів, приведе галицький нафтовий промисл до повного розцвіту, і тим самим принесе величезні користи як для чужого капіталу, так і для самого краю.

Тут треба підчеркнути, що терени, які дотепер використовується, становлять тільки малу частину тих надзвичайно богатих нафтових джерел Східної Галичини, і що після

фахових помічень знатоків, є ще величезні джерела (поклади), які тягнуться в полосі нафтовій, здовж Карпат і чекають на відкриття.

Непотрібно підчеркувати, яке значінне мають поклади нафти і земного воску для чужого капіталу і підприємств.

Тут треба тільки звернути увагу на се, що бензина, яку добувається з земного олію і нафтж, разом із гідро-електричною силою в промислі, заступить в короткім часі вугля і тимсамим зменшить його довіз.

2) На другім місці стоїть добутте соли. Поклади соли знаходяться у великій кількості здовж цілого хребта Карпат, і можуть заосмотрити в сіль пів Європи. За австрійської влади, добуванне соли, яке було змонополізоване, штучно так обмежуважо, щоби все між попитом а подачею в самім краю, було певне напруженне. Все таки при дешевих засобах добування соли, можна багато разів перевищити передвоенну скідькість (1,000.000 сотн. метр.) через що більша спільність соли моглоб бути вільною до вивозу.

Се видно з сього, що прим, поклади камінної соли в Стебнику коло Дрогобича є багатші, ніж загально звісні західно-галицькі поклади у Велічці. Більші кількості копалень соли і саліни, які через монополізацію не були в ужиттю, можна знова пустити в рух.

3) Третій і дуже важний сирівець становлять потасові соли і фосфорити, котрі вправді дотепер виказували малу видатність, але котрі без сумніву, при вмілій господарці, можна зробити дуже видатними.

4) Про істнованне високовартних гончарських глин, які являються запорукою гарної будучности керамічного промислу, згадувалося вже в попередніх розділах, так само згадувалося про вигляди фабрикації цементу, штучного каміння і фабрик скла, для яких у Східній Галичині є надзвичайні корисні умовний.

5) Для заокруглення і доповнення, згадаємо ще тут про надзвичайні, багаті поклади торфу у Східній Галичині, які

містять в собі дуже вартісний торф, около 2 мільярди кубічних метрів, заповнюють корисний розвій, особливо в сполуді, з електричними підприємствами.

Положення географічне і господарське робить Східну Галичину знаменитим транзитовим краєм для торгівлі між середушою і східної Європою. Вже в передвоєнних часах йшов через Східну Галичину, між Австрією і Росією, дуже живий торговельний рух.

Коли зважимо, що з політичних і стратегічних зглядів, комунікаційні шляхи між Галичиною а Росією були дуже скупо вибудовані, і що з одного боку давнійше російське, як також і давнійше австрійське правительство старалося недопустити до тіснійших торговельних зносин, чито дорогою штучних системів тарифових, чи цлових, і що давнійша торгівля між Австрією і Росією вже сама собою не була дуже великою, то тоді буде можна пізнати правдиве значінне Східної Галичини, як краю транзитового, коли звернеться увагу, що мимо тих усіх перешкод, рух транзитовий був відносно дуже живий і оправдує покладані на него великі надії.

Коли в будучности, як можна сподіватися, частина тих перешкод відпаде, аз другої сторони оживляться і зростуть торговельні зносини з великим господарським тереном, котрий лежить на схід від Східної Галичини, а саме Україною, значінне Східної Галичини піднесеться, тимбільше, що треба буде ужити Східної Галичини, як етапу для економічного використання племінного посвояченого Сходу. Міжтим доступ на Схід через Польщу, Румунію і Царгород, а на півночі через ланцюг новоутворених окраїнних держав, буде ще через довгі роки лежати в руках названих держав, а зглядно їх опікунів, і коли Польща, з огляду на вивіз своїх власних промислових виробів, буде робити трудности транзитовом зносином на Схід, то Східна Галичина, розуміється, маючи свободу на полі господарських заряджень, вже з власного інтересу буде давати торговельним зносином, які будуть в стані помогти інтензивній транзитовій торгівлі, всякі полекші.

В першій мірі належить сюди вибудованне, зглядно, поширення вже існуючої залізничної сіти в напрямі будучої тенденції господарських торговельних зносин між середушою а східною Європою, відтак уложеннс спеціальної системи фрахтових тариф. Оба сі питання рішить самостійна Східна Галичина в тім дусі, щоби зробити переходову торговлю і як найбільше інтензивною.

Східна Галичина причиниться отже дуже багато до господарського використання і опановання України і перейме на себе ролю посередника між Україною і Заходом, а особливо між середно-європейськими державами, що буде могла тим лекше перевести, бо племінно посвячений нарід Східної України скорше і лекше буде покористуватися посередництвом галицьких українських економічних інституцій, як мавби піддатись чужому визискови.

Зі Східної Галичини, котра має всі природні умовини до сильного, в собі заокругленого і для себе вистарчаючого економічного життя, для розвою успішного малого і середушого промислу, як також для інтензивної рільної господарки мож буде економічно впливати на Східну Україну при її відбудові, як також і економічно її піднести. Не з північної Росії, не з Польщі зачнеється економічна відбудова величезного східно-європейського комплексу країв; цілком інші чинники будуть тут рішачючими, які підіймуться тої задачі, а передовсім Україна. З Галичини буде розходитися те промінне економічного уздоровлення і консолідації на Україні і від рішучости та тенденції відбудов Східної Галичини буде зависіти тенденція і поступ у відбудові цілого Сходу.

Вище наведений загальний огляд можна зібрати в слідуючих точках:

1) економічне значінне Східної Галичини основується на її господарських активах і на її можности вивозити господарські сирівці і промислові вироби, і дорогою заміни за се побирати чужі вироби все в більшаючій скількості.

На існування природних скарбів землі, яких використань і промислове перетворення дає місце інтензивній діяльності чужого капіталу і підприємливості, які рівночасно підносять силу купна і запотребовання місцевого населення, а тим самим творять виміну все більше ріжнородною.

На своїм географічному і господарській положенню, яке з одної сторони робить Галичину, як перехідний край для торгівлі зі Східною Україною, з другої сторони, як етап для господарського економічного використання території, яка лежить на вхід від Галичини, а вкінці на своїй особливо економічній і національній будові, яка в противенстві до політичної нестерпимости сусідних держав відзначається повною терпимістю, у високій степені розмахом і любовю порядку.

Те значінне буде стало зростати також для міжнародної господарки, як буде цілковита свобода у Східній Галичині для економічного і національного розвою, бо тоді усі точки стичности поміж східно-галицькою а загально-європейською господаркою будуть стало збільшатися. З тих то причин, відюсно малого простору краю, не можна не доцінювати східно-галицької участі в загально-європейській відбудові. Бо коли навіть тільки східно-галицькі господарські добра, які в краю будуть непотрібні, сповнять одну задачу, а саме: коли заосмотрять инший потребууючий край, хочби Австрію, і то в більшій або меншій скількості, і тим самим возмуть великим державам одну частину сеї журби, і через се становище Східної Галичини між державами, котрі позитивно займаються відбудовою є оправдане і доказане.

Одначе те значінне тільки тоді буде мати повну вартість, коли галицько-український нарід осягне повну свободу на полі господарським і стане паном своїх багатих господарських средств.

Розвязка східно-галицького питання, якаби не здійснювала тих услівій, шкодить не тільки самому українському народови, але навіть позбавляє загально європейські господарські чинники одного важного і дійсного члена, якого недостачу прийдеться відчувати при відбудові Сходу.

Прийде до сього, що Східна Галичина не тільки нічого не дасть для загального uzдоровлення господарського стану, але противно, сама буде змушена шукати помочі й допомоги у великих держав і тим самим буде перешкаджати uzдоровленню Європи.

І тому розв'язка східно-галицького питання, а саме признание Західно-Української Народної Республіки є не тільки життєвим питанням українського народу, але також подекуди й Європи, а передовсім тих держав, котрі береться в рахубу для uzдоровлення Європи.

III. І тому в проекті загального питання про відбудову, треба звернути увагу на вище наведені факти, навязати зносини з тими національно-українськими кругами і економічними організаціями, які на кожний випадок будуть покликані пізніше до співпраці при господарським uzдоровленню Східної Галичини.

Тут треба психологічно зручніше підійти до національного моменту при відбудові. Дотеперішня надзвичайна поведінка, а саме уживання польських і російських, отже чужих по походженню і по національності посередників, мусить по можності устати. Треба буде зискати таких заступників до співпраці, які відповідають духови часу, які об'єктивно на справу дивляться та тішаться загальним довірем всего українського населення.

Вони будуть тим лучником, який обом сторонам дасть відповідний товчок і пояснення, вони взагалі переймуть на себе роль безпосередньої етичності з краєм. Чужі торговці і промисловці, як схотять опанувати східно-галицький торговельний ринок, вже з самого початку мусять оперти свої старання на справедливих спостереженнях, щоби через сторонність не зразити собі місцевого населення, і тим самим не наразити на небезпеку тревалих і здорових господарських зносин; вони мусять пам'ятати, що як сталий контрагент і як активний спільник в господарських зносинах

у Східній Галичині, може входити в рахубу тільки Українець, який має до розпорядимости господарські добра, хочби хвилева констеляція заслонювала дійсний стан річи.

IV. Східна Галичина може тоді бути тим теренам праці, про що ми вже в попереднім розділі натякнули, як буде звільнена від польської окупації і стане на ноги, як економічно так і політичне. Шкоди, які приносить дальша окупація є так великі і так наглядні, що треба тільки поглянути на занепад економічного життя в останніх трьох роках, а мається потверджений точний образ загального життя у Східній Галичині. Не можна й думати, щоби польська Східна Галичина дала бодай під оглядом економічним, якусь частину заграниці того, що вона при свобіднім розвою нормально могла би дати. І тим самим страта є о много більша, бо і сам край зубожіє і заграниця від нього нічого сподіватися не може.

На підставі тих усіх спостережень бачимо, що спроба економічного uzдоровлення середушої Європи, як також і країв у Східній Європі, буде так довго тільки частиною, як довго ті природні передумовини, які ми тут начеркнули, не будуть вповні узгляднені.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Копія.

№ 267

УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ «ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ
Й ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ
ПРОБЛЕМ СХІДНОЇ ЄВРОПИ»*

Грудень 1921 р.

Левицький

1921

Політично-географічне й економічно-географічне
значінне Східної Галичини для розв'язання
проблемів Східної Європи.

Вступ.

Етнографічна територія польського народу була основою, на котрій побідні союзні держави Антанти збудували (1918–1919) польську державу. Після засади самовизначення народів й виразного висказу през. Вільсона, мала Польща бути утворена на землях, “безсумнівно замешканих у більшості Поляками”.

Ці первісні наміри держав Антанти що-до Польщі вповні відповідали відносинам і вимогам. Поляки це 20 - міліонний народ, якому належала держава в рамках Середньої Європи. Етнографічна територія Поляків обмежується вповні

* Угорі над заголовком реферату є два написи від руки: зліва – власноручний підпис автора: «*Левицький*», а посередині – дата: «1921». У самому тексті – багато правок автора.

на Середню Європу, бо сягає на схід тільки до 22' сх. довжини від Greenwich. Політичні й економічні інтереси з природи річи обмежують Польщу тільки на Середню Європу. Тут вона може сповнити своє політичне завдання: - бути разом з чеською державою заборолом проти німецького *“Drang nach Osten”*.

Тимчасом розвиток подій по 1918 р. й пересадні, на мних історичних правах оперті амбіції польських політиків випхали Польщу з її первісної ролі й заставили її до експанзії на схід, на не-польські землі, приналежні історично й культурно-географічно до Східної Європи. Польща, користаючи з суспільної революції на Сході Європи, яка безмірно ослабила всі східно-європейські народи, захопила часті литовської, білоруської й української територій, які були в посіданню передвоєнної російської держави. А між тими забраними Польщею землями находить ся також Східна Галичина. Цей простір землі (207.000 км²; 13 і пів мільонів населення) є таксамо великий як ціла етнографічна Польща. Скілкість Поляків, розсипаних по цій не-польській занектованій території виносить не цілих 1,300.000, значить низше 10%. І то після урядових статистик, як відомо препарованих все на користь Поляків.

Своїми, збройною рукою веденими заборами Польща: 1) спинила будову литовської держави, 2) знищила білоруську й підірвала українську державність. Тим улегчила вона більшевицькій Росії завоювання Білоруси й України, на яких негайно засновано номінально автономні, ба “самостійні” совітські держави: Білоруську й Українську. Тим не менче вибух між Польщею і Росією конфлікт, саме за ці землі, давніше до Росії приналежні, – тепер загарбані Польщею. Його перепинив мир в Ризі. Однак відносини між Польщею та Росією не поправилися, навпаки погіршилися й гіршають з кожним днем. Вибух нової війни спинює тільки елементарна катастрофа голоду в Росії й хронічні повстання протисовітські на Україні. Та, коли тільки Росія

двигнеться з занепаду, коли більшевицьке безладде уступить сяк так упорядкованим відносинам, російська імперія чи федерація, чи там російська й українська держави ніколи не допустять до цього, щоби землі загарбані Польщею на схід від етнографічної польської границі, лишилися при Польщі. Для обновленої Росії, ці землі будуть “споконвіку русскими”, для України “споконвіку українськими” землями, яких ніяка східно-європейська державна влада ніколи Польщі не попустить.

А революційне ослабленне Східної Європи, не вічне. Відбудова там куди легча й швидша, як денебудь в Європі!

I.

Серед східно-європейських земель, загарбаних Польщею по 1918 р., находиться також Східна Галичина. Її простір виносить 55.300 км², населенне 5,450.000 з того 4,055.000 Українців (74,4%), 670.000 (12,3%) Жидів, 659.000 Поляків (12,1%), 65.000 Німців (1,2%). Галичина, хоч не належала перед 1914 р. до Росії, є географічно, культурно й економічно визначно східно-європейським краєм. Росія від сотні літ змагала тому до її посідання й після льондонського договору 1915, мала їй Східна Галичина, по побіді припасти. Східна Галичина конечна була для давньої російської імперії з кількох причин: 1) потреба природної границі Карпат для держави, що на заході не мала природних сухопутних границь; 2) конечність вирівнання західної границі російської держави, котра через відомий півострів Конгресової Польщі була наражена на великі небезпеки в разі війни з Німеччиною й Австрією (ці побоювання вповні оправдались 1915 р!). 3) Вигідність Східної Галичини для лучби Росії з Середньою Європою, отже для економічних інтересів Росії; 4) Галичина була для Росії конечним етапом для розбиття Австро-Угорщини, яка їй перешкоджувала досягти а) Царгороду й Дарданелів, б) Адрійського моря; 5) Галичина була 1876—1914 головним центром українського національного

руху, дуже небезпечного для давньої централістичної Росії, загроженої українським сепаратизмом. Як позори для претенсій на Східну Галичину, служили перед публичною опінією на внутрі і на вні: 1) Історичний факт, що Галичина була до 1340 р. інтегральною частиною староруської держави, якої спадкоємцем уважала себе Росія. 2) Антропо-географічний факт, що Сх. Галичина заселена близько в 3/4 Українцями (Русинами, після офіційної австрійської, Малоросами після офіційної російської термінології), яких російські офіційні круги вважали тільки одним із племен “великого російського народу”.

Всякому, що знає й безсторонно оцінює східноєвропейські відносини, мусить стати ясным, що Східна Галичина з політично-географічного погляду, належить до Східної Європи, не до Середньої.

Кожда могутня держава, що виросте у Східній Європі, зокрема нововідбудована російська держава, вже з географічних причин ніколи не дозволить на це, щоби Східна Галичина оставала при Польщі. Та кожний, що бажає собі на будуче мира між Польщею й Росією, мусить старатися, щоби Східна Галичина була негайно відділена від Польщі й зорганізована як самостійна й неутральна держава (Tüffer staat) між Польщею і Росією. Коли Польща задержить Галичину, то без сумніву попаде в стан хронічного конфлікту з Росією. Перша воєнна заверюха в цих сторонах Європи, буде тоді рівнозначна з певним і наконечним упадком польської держави. Бо Польща, навіть у нинішніх границях, супроти нововідбудованої Росії не булаб поважним фактором.

Колиб із теперішньої кризи на Сході Європи не вийшла нововідбудована одноціла Росія, а прим. російська федерація, роля й значінне Східної Галичини осталиб такі самі. Федералістична Росія мусілаб з політично-географічних, традиційно-історичних і економічних конечностей, таксамо стреміти до відірвання Східної Галичини від Польщі, як

давня російська імперія. Тому то й з огляду на можливість повстання федералістичної Росії, є негайно потрібним відлучити Східну Галичину від Польщі й зорганізувати її як самостійну й неутральну державу.

Третя можливість є, що зі східно-європейського хаосу вийде також велика українська національна держава. Супроти величезного зросту українського націоналізму навіть серед мас селянства, в останніх роках, і супроти вічних протибільшевицьких (в дійсності теж проти-російських) повстань на Україні, ця можливість не є виключена. І в такому випадку відлучення Східної Галичини від Польщі й зорганізованню її в державу, є конечне. Для Великої України Сх. Галичина національно найсвідоміша серед усіх українських земель, та оставши під Польщею буде другим виданням Ельзас Льотарингії.

II.

Самостійна й неутральна галицька держава матиме для розв'язання східно-європейських проблемів величезне значіння. Розв'язання цих проблемів може, щоправда, наступити також дорогою повільної внутрішньої еволюції. Однак ця дорога дуже далека. Населення Східної Європи так страшно виснажене війною, революцією й голодом, що не найде так швидко сили, щоб усунути теперішній хаос і розпочати відбудову. На це може минути кількадесять літ а тимчасом зі світової продукції й торгівлі будуть виключені такі важні і величезні (20 міл. км) простори як Східна Європа й Північна Азія. Тому то верховні круги світової політики повинні безумовно взятись до активної ролі при впорядкованню східно-європейського хаосу.

Дотеперішні проби: Колчака, Денікіна і Врангеля (1918–20), не увінчались, як відомо, ніякими успіхами, з причин легко зрозумілих усякому, що хочаб поверховно знає східно-європейські відносини. І так, згадані царські Генерали: 1) не хотіли й не вміли числитись із тим, що Росія перейшла революцію й поворот давніх царських порядків з чиновницт-

вом і мілітаризмом є для більшості населення страшніший від більшевицького пановання, 2) піднімаючи свою акцію в головній мірі на українських землях, виступали проти всього, що українське з безпримірним шовінізмом. Тому український мужик своїми повстаннями так підірвав їхню силу, що більшовикам остало при ліквідації прим. Денікіна і Врангеля тільки вже небагато до роботи. Польська проба 1920 р. хоч мала – для замилення очей Українцям і світовій політиці по своїм боці авантюриків Петлюри, не могла увінчатись успіхом. Поляків все й всюди вважали, вважають і вважати будуть усі східно-європейські народи: чи то Росіяне чи Українці, чи Білорусини чи Литовці за ненавистних чужинців наїздників. Вони нездатні до заведення ладу в Східній Європі, бо ніякі творчі чинники Східної Європи під Польською не згодять, як відбудовувати держави. І при Польській спробі (1920), селянські повстання на Україні головно причинилися до невдачі Поляків. Аж на своїй етнографічній території змогли Поляки дати відсіч червоним арміям, до речі: згідно нечисленним і лихо заосмотреним.

Надійна проба впорядкування східно-європейського хаосу, може вийти тільки від одного з двох великих східно-європейських народів: Росіян або Українців. Починати від Росіян трудно, бо: 1) головна основа російського народу – російське мужицтво – переважно стоїть по стороні комунізму, живучи від 300 років у дійснім аграрнім комунізмі, непривикле до засади приватної власності на землю; 2) російська інтелігенція винищена більшовиками й на загал непридатна до державного будівництва; 3) нема вигідного кусника російської національної території, від котрого моглаб початися акція впорядкування.

Багато кращі умовини представляє Україна, бо 1) Українське мужицтво її населення споконвіку на приватній власності на землю. Тут джерело опозиції й повстань українського мужика проти совітської влади. Друге джерело:

пробудженне націоналізму й ненависти до Росіян, що репрезентують совітську владу. Панованне більшовиків стало синонімом московського гноблення.

2) Українська інтелігенція Східної України, вихована свого часу в російських школах виявляє щоправда багато хиб, прикметних також московській інтелігенції однак національна свідомість вирівнює багато хиб.

3) Існує кілька місць української території, з яких може розпочатися порядкованне Східної Європи. Це 1) Східна Галичина, 2) Чорноморське побереже між Дністром та Дніпром, Одеса, Миколаїв, Херсон, 3) Крим, 4) Кубанщина.

4) Найважнішою територією (етапом), від котрої може початися відбудова Східної Європи є Східна Галичина.

III.

Східна Галичина може стати етапом для розв'язання проблемів Східної Європи з отсих причин: має всі умови, щоби ставши самостійним державним організмом, змогла сама себе вижити й вивозом сирівців (нафти і т. д.) добре оплатити привіз фабрикатів з заграниці.

2) Посідає одну частину східно-європейського селянства: а) національно вповні освідмлену; б) політично вишколену, що показали найкраще вибори до австрійського парламенту 1907 і 1911 з довільним перекиданнем голосів і збудованне ЗУ Народної Республіки; в) ворожу не то вже комунізму, але й соціалдемократії; г) здібну до найвищої національно-політичної посвяти (війна з Польщею й більшовиками 1918–20, неподатливість супроти польських репресій).

3) Має численну, дуже свідому й політично вишколену українську інтелігенцію.

4) Може виставити до 500.000 війська, першорядної якості. Маленька (40.000) галицька армія скорше здобула Київ (серпень 1919) як Поляки (300.000) в 1920 р. Це військо зможе краще боронити Середньої Європи перед більшовицьким наїздом як польське.

5) Галичина опановує своїм положенням найважніші переходи через Карпати зі Східної до Середньої Європи.

6) З Галичини розходяться найвигідніші шляхи й маршові лінії вахляристо на всю південно-західну частину Східної Європи аж по Припетські болота, Дніпро і Чорне Море. Військово-географічне значінне Східної Галичини є тому першорядне. Це показали найкраще досвіди світової війни в 1914–1918 р.

Самостійна галицька держава:

1) мусить стати надійним посередником лучби й торгівлі між Східною Європою, що багата сирівцями, а землями Середньої Європи (головно Чехословаччина), що видихуються з недостачі вивозу, спинюваного Польщею, яка хоче мати монополь торгівлі зі Сходом Європи;

2) може стати відразу головним огнищем, в яким може зосередитись нинішня численна українська еміграція за кордоном і почати органічну працю па полі політичним, економічним і культурним;

3) може стати тин способом головним огнищем підготовної агітаційної роботи на цілий південь Східної Європи (українські землі);

4) може стати важною вихідною точкою для активного заведення ладу в Східній Європі. Східно-галицький уряд міг би у рішучій хвилі одним махом заволодіти Правобічною Україною й зорганізувати її політично й військово при помочі місцевих українських елементів. Тим способом булаб започаткована організація цілого півдня Східної Європи.

Тільки цею дорогою можлива нині якась поважніша акція на Сході Європи. Та вона тісно звязана з долею Східної Галичини. Коли цей край лишиться при Польщі, він не тільки що не буде помічу при розв'язанню східно-європейських проблемів, а навпаки завадою. Населенне Східної Галичини не захоче служити в польськiм війську, а коли його примусять, відграватиме ролю Чехів в австрійській армії 1914–1918. Таксамо політично воно ніколи не погодиться

з польським володінням. Галичина тоді стане джерелом постійних конфліктів Польщі з Росією, згл. з Україною, що не буде в інтересі західно-європейських держав і світового мира. —

Відень, в грудні 1924.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310.
Машинопис. Оригінал.

№ 268

**УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ
ДИКТАТОРА “ВІЙСЬКОВИЙ РЕФЕРАТ
ПРО ДЕРЖАВНУ САМОСТІЙНІСТЬ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ”**

грудень 1921 р.

Військова Канцелярія Диктатора ЗУНР. Відпис.
до ч. 2632/вс.

В. К. /1921.

**ВІЙСЬКОВИЙ РЕФЕРАТ
про державну самостійність Східної Галичини**

I.

Самостійність Східної Галичини як держави вільних народів є неоспоримим домаганням українського населення і основою його дальшою розвою. Сповнення бажання подавляючої більшості населення краю: мати свою незалежну державу є також одним з головних умов спокою у внутрі краю і мира у середній і східній Європі. Чисельність і сила українського народу краю, його географічне положення та військове і стратегічне значіння у відношенню до сусідів творять ряд могутих факторів, котрі мирови в Європі змо-

жуть віддати перворядні прислуги, але невизискані або ужиті проти волі місцевого населення будуть вічним джерелом неспокоїв і постійною небезпекою для удержання мира.

II.

Доказом сего, що східно-галицька держава буде в силі за свою незалежність постояти військовою силою — є отсі дійсні обставини:

Чисельна сила населення, замешкуючого простір Східної Галичини з переважаючою українською більшістю виносить около пять і пів міліона. Порівнюючи се число з населенням інших довоєнних малих держав, переконаємось, що лиш Бельгія, Румунія і Нідерлянди мали більше населення, а всі прочі менше. Сербія майже половину, а Данія ще менше.

На тих 5 і пів міліона населення складаються після неутральних наукових досвідів:

4,055.000 або 74.4 % Українців

670.000 “ 12.3 % Жидів

659.000 “ 12.1 % Поляків

65.000 “ 1.2 % Німців.

Народности ті не живуть відокремлено, але по цілім краю розсіяні і надають краєви цілковито характер одноцільно-української землі, що його від прочих сусідних держав, в котрих і розположення і відсоток інакші, корисно відріжняє.

Так як Східна Галичина заселена в подавляючій більшості українським населенням, так під зглядом суспільної будови представляє вона наслідком величезної переваги стану хліборобського одноцільне тіло. З цілого населення 85 % належить до стану хліборобського і мешкає по селах, а лишень 4.4 % мешканців заселює більші міста.

При такім процентівім відношенню суспільних верств населення являється з гори виключеною яканебудь розкладава і шкідлива державі клясова боротьба, а суспільна струк-

тура населення надзвичайно корисно відбиває від декотрих держав сусідних, в котрих клясові боротьби підкопують основи здорової державности.

Що до густоти населення стоїть Східна Галичина з своїми 100 мешканцями на 1 км² на однім з перших місць. Між малими довоєнними державами виказувала лишень Бельгія і Нідерлянди більшу густоту, коли прочі малі держави були далеко рідше заселені. І так мала Швайцарія 90, Жанія 70, Сербія 60, Румунія і Португалія 50, Болгарія 45, Греція 40, а Чорно гора лишень 30 мешканців на 1 км².

Військова здатність населення стоїть дуже високо. Мужеське населення є зложене із здорових і навіть в старшій віці сильних мушин а їх здоровля і витревалість стали приповідкою: “твердий Русин”.

Все дотепер про населення Східної Галичини сказане виказує як слід велику військову силу населення. І так дозволяє чисельність населення на случай війни сотворити при 10 % поборі армію в силі 550.000, при 15 % поборі армію в силі 825.000 а при 20 % виужиткуванню населення армію в силі навіть 1 мільона людей.

Подані тут числа сили армії скажуться легко можливі до осягнення, коли візьмемо під розвагу практику і досвід набутий з обсервацій інших малих держав, котрі все були в стані під військовим вглядом краще визискати сили свого населення чим держави великі.

І так у балканській війні 1912/1913 вислали Греки понад 10 %, Серби 15 %, Болгари — без Магомеданів, котрі були від військової служби звільнені — 16 %, а Чорногорці 20 % свого населення в поле.

По балканській війні брали з балканських держав Румунія 9 %, Болгарія 11 %, Сербія 13 %, Греція 15.5 %, а Чорногора 24 %-ове витискання військового населення, як підставу до ставлення армії. Навіть Швейцарія, котрій систем оборони краю вже самого природою дуже облекшений, а знеутралізованя дає певну гарантію перед зброй-

ним нападом сусідів, опирала в 1912/13 році свої пляни військові на армії о силі 400.000 людей, що відповідає 13 % визисканню населення.

Східно-галицька держава булаби тимбільше я змозі на случай війни ще більше військової сили свого населення визискати, так — як при неіснуючій інтензивній індустрії — тілесні свійства і прикмети селян, котрі доставлять головний контінгент боєвиків, позволяють легко на побір що найменше 31 річників (20–50 літ), а правдоподібно і 38 річників (18–55 літ) війська.

Чорногора ставляє під кріс 45 річників (18–62 літ), Сербія 32 річників (21–53 літ), Греція 31 річників (20–50 літ), а Швайцарія 28 річників (20–48 літ). Навіть і великі держави осягнули в 1913 річників 30 як прим. Франція і 28 як прим. Німеччина.

Ясним отже є, що Східна Галичина зможе зовсім певно виставити армію в силі 800.000 людей, а в случаю великої небезпеки післати під кріс один міліон муштин.

Беручи під ужсгу відсоткове відношення поодиноких народів Східної Галичини і їх розложення в краю — видно, що та до одного міліона сильна галицька армія буде в 3/4 до 5/6 частях одноціло українською, що її боєздатність значно піднесе.

Густість населення уможливіляє творення малих простором доповняючих округів, а тим самим пособляє скорє поготівля воєнне.

Про неоцінену вартість і силу галицької армії наберемо властивого переконання, коли розглянемо і ті великі моральні цінности, які живуть в населенню. Бо подавляюча більшість місцевого населення, а головно український нарід єсть глибоко перенятий зрозумінням конечности і потреби власної армії, горячим бажанням свободи і самостійности державної і єсть готов з охотою і радістю перенести потрібні до сего найбільші жертви в крови, життю і майні.

Три четвертини населення, а саме Українці, нав'яні сильного волею здобути собі свободу, так як вони за час

последніх своліть серед ще до нині триваючої борби за свободу наглядно доказали, що тої сильної волі жадний чужий наїздник зламати не всилі. В додатку до сего підтримують Українців в тім визвольнім змаганні і Жиди. Польський гнет і взаїмна поміч зєднала сильно оба народи проти спільного ворога. Проти такого одноцільного фронту 5/6 галицького населення не зможе навіть ворожа зникаюча меншість польська нічого молодій державі пошкодити, тим більше, що і серед польської суспільности галицької єсть дуже багато елементів, котрі воліли би жити в здоровій і сильній економічно, малій галицькій державі чим де іноді.

Без пересади можна на підставі сего сміло сказати, що будуча галицька армія дорівняє чисельно арміям інших малих держав, а боездатністю і певністю та духом їх перевищить.

Реасумуючи все дотепер про військову силу населення Східної Галичини сказане, приходимо до висновку, що воно зможе легко на случай признання краєви державної самостійности виставити сильну, боездатну, о високих моральних цінностях і одноцїлу національну бодай вісімсоттисячну армію.

Східно-галицька держава і її військо зуміли правдивість сего твердження за короткий час свого існування вже раз доказати. Геройська борба на свої власні сили зданої чвертьміліонова галицької армії в роках 1918/19 против сильнішого, своїми могутими союзниками підпомаганого і всіми модерними серединками військової техніки випосаженого ворога загально знана. Галицька армія улягла в бою лиш задля браку матеріяльного заосмотрення, а головно стріловими, виперта за границі своєї державної території і нищена тифом без можливости довозу матеріалів і поповнень.

Її цілорічна геройська боротьба о основні права свого народа записана буде славно і історії визвольних боїв світа. Знищено галицьку армію технічною перевагою, але не знищено її духа!

Так як населення Східної Галичини достаточо виказує тілесні і духові сили свого населення, потрібні до сотворення сильної армії так і господарські сили краю уможливають покриття матеріальних і фінансових потреб армії.

Тих господарських сил не знищила ані чотирилітна інвазія військ бувших осередних держав і Росії, ані ведені між ними бої і не зуміло за два роки знищити польське насильство з його експльоатаційним і гнилим господарським апаратом і скорумпованою економічною системою. І нині єсть сей край в стані за короткий час мирної праці відбудувати свій довоєнний добробут і поносити потрібні жертви на удержання власної армії без шкоди для прочих галузей державности — головно завдяки своїм природним земельним багатствам і сильному селянському станові.

Як велике багатство галицької землі — нехай висвітлять слідуєчі цифри: до великої війни річна продукція Східної Галичини на 2,6 мільонах гектарів управленої землі виносила 18 мільонів метричних сотнарів збіжа, в тім 5 мільонів метричних сотнарів пшениці, 40 мільонів метричних сотнарів бараболь, а крім сего 10 мільонів метричних сотнарів нафти і 1 мільон метр. сот. соли. Стан рогатої худоби виносив 5 мільонів штук. Дальшим джерелом багатства краю було 1 і пів мільонна гектарів ліса.

Східна Галичина буде отже в головних галузях господарства зовсім від заграниці независимою, а противно буде в змозі, як се було до війни, наладати поважний вивіз, що її фінансове положення скріпить і уможливить державі легко понести всі кошти потрібні для удержання армії.

Що до організації війська то узгляднюючи дотеперіший дослід державний і воєнний з одної, а тенденції населення Східної Галичини з другої, належалоби побудувати її на слідуєчих засадах: Найвищим вождом війська в війні і підчас мира єсть президент републики. Ужиття армії під політичним зглядом є зависиме від згоди перед парламентом відвічальної міністерської колегії. Президент має право

іменувати і звільняти старшин і командантів, як також уділяти військові відзначення.

При боці президента республіки стоїть відвічальшй перед парламентом військовий міністер, котрого обовязком є дбати про адміністрацію військову, організацію, вишкіл, духа і поготівля военне цілого війська, іменовання міністра військового є правом президента республіки.

Обовязок військової служби повинен бути загальний і рівний для всіх горожан, а обовязаними до служби всі спосібні до служби від 18 до 55 року життя.

Час служби військової виносить 3 роки, в стягу від 21—23 року і дальше 18 літ в запасі від 24—40 року.

Решта від 18—21 і 40 до 55 року життя творить загальне ополчення.

Армія є цілковито аполітична і тому активні її члени не мають на час служби в стягу ані активного ані пасивного політичного права вибору.

Кожний горожанин без різниці народности і віри має право на всі військові почести і становиска. Принчття до армії і наділення вищим степенем зависиме лишень від річевих, моральних і товариських вимог і володіння державною — урядовою мовою.

Від служби під кріссем суть виключені злочинці.

Що до географічного положення Східної Галичини то займає вона в своїх етнографічних границях 60.000 км². В порівнянню з довоєнними малими державами с вона два рази так велика як Бельгія, о половину більша чим Данія, Нідерланди і Швайцрія, а сім разів так велика як Черногора.

Границі краю є на три сторони створені, від одної сторони хоронять край Карпати. Але і та охорона не має великого значіння, так як в тім місці гори якраз є розмірне низькі, проїзdimі, а вже дуже легко проходимі. У внутрі краю є лиш одна визначнійша військова перепона, а то Дністер, але і сей становить перепону лише частинно

і в певних случаях. Полоса джерел Дністрових, його допливи, ріки Буг і Сян є з військового становлена майже без значіння. Зі знесінь належить згадати лиш хребет Карпат, котрий творить полудневу границю Східної Галичини й є він 300 км довгий, а 30 до 60 км широкий, а в найвищім гребені 1.000 до 2.000 метрів високий. В північнім напрямі біжучі численні долини і переходи з їх добрими дорогами позвляють рухи ворожих військ лиш в поперечнім, напрямі припиняти – а в напрямі поздовжнім не представляють жадної перепони. Переходи через Карпати є на загал вигідні, а гори майже всюди проходимі, дозволяють на громадженя військ і бій навіть без надзвичайних воєнних уладжень. Найбільше значіння має положена на полуднево-західнім граничнім відтинку 80 км довге, 30 км широка і лиш до 600 м високе обниження Дуклі. Найлекше доступна і з обох сторін найскорше й найвигідніше проходима, являється вона неначе брамою Карпат. Полоса Дністрова є рівниною і уявляє собою типовий терен маневровий і операційний, в котрім легко можна зібрати великі маси війська, як також довгий час користуючися богоцтвом землі їх без довозу прокормити.

Дефензивні відносини а на півночі від Дністра гірші, на південь кращі, так як в південній полосі помагає обороні розложення гір.

Ділиться отже Східна Галичина під військово-географічним оглядом на дві части, на північну – вигіднішу для рухів військ, а менше пригоду до оборони, і на полудневу, де рух військ більше утруднений а зате оборона лекша.

Нехоронена частина краю є якраз найбагатшою полосою, зі столицею Львовом, природною осередною точкою краю. Поведесь котрому із найздикив вдертись в середину краю, то зможе він задля браку якихнебудь природних перепон спрямувати свої полки в яким захоче напрямі неспинюваний в поході ніякими природними запорами.

Військово-географічне положення краю вимагає отже удержання сильної армії, котраби живучою силою заступила брак природних військових перепон.

Брак тих перепон і стратегічне положення, якій лежить на дорозі Заходу на Схід Європи і на місці де європейська територія найвища, має велике значіння на случай, колиби котрі із сусідських держав попали між собою в оружний конфлікт. Як се видно із залученої під 1) шкіци ведуть прямі дороги сусідів Східної Галичини до себе або через широкі і високі Карпати або болота Полісся. Одинокі вигідні дороги в кождім случаю ведуть через Східну Галичину, так, що посідння сего краю рішає в случаю війни про положення військовоє і вислід війни в користь посідача краю.

III.

Висновком в части другій представленого положення краю, його значіння і сили є, що Східна Галичина з одної сторони в богатых случаях війни між її сусідами буде стратегічно ключем воєнних операцій, і з тої причини повинна бути в сильних руках місцевого населення, з другої сторони має вона на стільки сили, щоби самостійно військовоє остоятись, жити і перед евентуальними нападами, нарушуючи ми її незалежність, хоронитись.

Охорони тої так важної території неможливо поручати кому небудь із сусідських держав без шкоди для иншого сусіда і небезпеки для місцевого населення. Не слід сеї оборони поручати сильнійшому сусідові, бо через се зискає він велику і подавляючу перевагу над слабшими, не слід однак тим більше поручати її слабшому, бо він її не буде в стані сам без допомоги місцевого населення охоронити, так як на случай конфлікту з сусідкою державою місцевоє населення в почуттю своєї кривди і поневолення стане по стороні противній континуючи свою борбу о волю і независимість, котрої ніколи не виречеться!

Тревале признання Східної Галичини одному із сусідів було би отже вічною кістю незгоди ніж сусідними державами, а сам край місцем ірреденти і постійних заворушень і боїв, не вигасаючим огником в самій середині Європи.

Сему всему запобігти є задачею самостійної східно-галицької держави, а саме задачею запобігати небезпекам, стережити мира, на пості між Заходом а Сходом Європи, бути тереном спокійної і мирної творчої праці, хоронити так важних для сусідів своїх границь перед насильством. Сповнення сих задач лежить не лиш в інтересі найблищого оточення краю, але також і в інтересі цілої Європи.

З того впливає конечність визнати територію східно-галицьку незалежною державою. Таке рішення справи придушить в зароді всякі заборчі пляни її сусідів. Дальше впливає з того потреба молодій державі означити потрібні її границі і поручити удержання вже підчас мира сильного контингенту війська.

Означення границь Східної Галичини є справою першорядної ваги. Тому, що не має вона природних барієр мусіли би границі її так бути потягнені, щоби держава на случай нападу або небезпеки була в стані починити кроки оборонні без перешкод вже в самім їх почині. Брак природних барієр висуває конечність охоронити країну перед наглим нападом ворога через признання державі належних просторів. Східна Галичина не потребує до сего залишати полос заселених населенням не-українським, однак нова держава повинна складатися із всіх в більшости через українське населення замешканих частей давних австрійських країв Галичини і Буковини і охоронної полоси на північному заході як се вказує шкіца ч. 2. Уже підчас мира повинна східно-галицька держава для безпеченства і відповідно до скількості свого населення удержувати військо в силі 50.000 до 60.000 людей. Навіть вищий контингент не був би для жадної із сусідних держав погрозою, так як східно-галицька держав потребувати буде сего війська для своєї охорони,

а ніколи не буде в стані вести якоїнебудь зачіпної війни. Армія галицька о силі 60000 людей відповідала би відсоткове 1.1 % числа населення. Такий відсоток був би менший чим в 1912 р. в Болгарії (1.4 %) а стояв би далеко поза відсотком 1.9 % в Франції з року 1913. Постійне військо галицьке буде потрібне для сповнення задач мира на так важнім місці Європи і тому являється konieczністю.

З цілого отсега представлення питання східно-галицького з військового боку виходить ясным, що заложення наше на початку сказане оперте на правдивім стані справи.

Стратегічне, географічне і військоове положення Східної Галичини та її значіння з загально-європейської почки погляду, сила його населення і горяче бажання самостійности узаasadнює konieczність створити з частин країв бувшої австро-угорської держави, замешкалих в більшости через Українців самостійну державу вільних народів, котра буде в стані сповнити між иншим і задачу хоронити збройне території своєї, в інтересі мира в Європі перед всякими можливими посяганнями сусідів.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310. Машинопис. Оригінал.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

№ 1	Декрет диктатора Євгена Петрушевича про призначення окремої місії до США і Канади під керівництвом Льонгіна Цегельського	1 січня 1920 р.
№ 2	Розпорядження диктатора Євгена Петрушевича про організацію Галицької делегації на мирну конференцію в Парижі і Лондоні 17 січня 1920 р.	17 січня 1920 р.
№ 3	Витяг з промови Жоржа Клемансо у французькому парламенті за газетою “Le Temps” від 25 грудня 1919 р.	20 січня 1920 р.
№ 4	Нота делегації ЗУНР Верховній Раді Паризької мирної конференції з осудом польського окупаційного режиму у Східній Галичині	10 березня 1920 р.
№ 5	Лист голови дипломатичної місії у Варшаві Степана Витвицького Львівській делегації Української Національної Ради	21 березня 1920 р.
№ 6	Заява Львівської делегації Української Національної Ради про неправомірні дії польського уряду у Східній Галичині	28 березня 1920 р.
№ 7	Звернення “Українського прапора” до газет “Argvanti”, Рим і “Humanite” Париж підтримати боротьбу українського народу за незалежність Східної Галичини	Не раніше
29 березня 1920 р.
№ 8	Із декларації Українського національно-державного союзу про його утворення і визнання недійсною Варшавську декларацію від 2 грудня 1919 р. про Східну Галичину	10 квітня 1920 р.
№ 9	Інформація польського військового аташе у Відні Начальній команді Польської армії про діяльність українських представників у Відні	16 квітня 1920 р.
№ 10	Нота делегації Східної Галичини Верховній Раді Паризької мирної конференції з протестом проти підготовки польським урядом військової конвенції з урядом УНР	20 квітня 1920 р.

-
№ 11	Із договору між урядом Польщі і Директорією	21 квітня 1920 р.
№ 12	Протест зборів членів Української Національної Ради у Відні проти договору УНР з Польщею	8 травня 1920 р.
№ 13	Протест Львівської делегації Української Національної Ради проти Варшавського договору	18 травня 1920 р.
№ 14	Нота Української делегації Східної Галичини Верховній Раді Паризької мирної конференції відносно переслідування польською окупаційною владою українського населення Східної Галичини	18 травня 1920 р.
№ 15	Таємний звіт польського посла у Швейцарії про діяльність українських представників у Європі	27 травня 1920 р.
№ 16	Протест Ліги Віднови України проти імперіалістичного походу Польщі в глибину Української Народної Республіки	травень 1920 р.
№ 17	Інформація польського посольства у Відні МЗС Польщі про поїздки до Західної Європи диктатора Євгена Петрушевича і митрополита Андрея Шептицького	26 червня 1920 р.
№ 18	Із звіту Міністра закордонних справ Польщі Станіслава Патека про бесіду з членами британської делегації на конференції у Спа	6 липня 1920 р.
№ 19	Лист Апостольського візитатора України о. Д. Дженоккі з Варшави референтові Східної Конгрегації монс. Енріко Бендетті	7 липня 1920 р.
№ 20	Уповноваження диктатора Євгена Петрушевича Надзвичайній Місії в складі Осипа Назарука і Луки Мишуги для ведення переговорів із зарубіжними країнами про допомогу	20 квітня 1920 р.
№ 21	Із протоколу засідання конференції в Спа про Східну Галичину	9 липня 1920 р.

-
№ 22	З інформаційного повідомлення 2 відділу штабу військового міністра Польщі про негативне ставлення населення Східної Галичини до призову в польську армію	9 липня 1920 р.
№ 23	Із протоколу засідання Верховної Ради Антанти у Спа щодо Східної Галичини	10 липня 1920 р.
№ 24	Нота Міністра закордонних справ Великої Британії Джорджа Керзона уряду РРФСР	11 липня 1920 р.
№ 25	Урядовий реферат “Лінія Керзона”	Не раніше 11 липня 1920 р.
№ 26	Кореспонденція у газеті “Український прапор” про договір у Спа і Справи Східної Галичини	13 липня 1920 р.
№ 27	Протокол 3-го засідання Ради Оборони Польщі відносно рішень конференції в Спа щодо Східної Галичини	13 липня 1920 р.
№ 28	Таємна інформація Міністерства закордонних справ Польщі Начальній команді польського війська про позицію міністерства з українського питання на конференції у Спа	15 липня 1920 р.
№ 29	Нота Української Національної Ради Верховній Раді з вимогою забезпечення права на самовизначення ЗУНР	15 липня 1920 р.
№ 30	Із протоколу засідання Ради міністрів Польщі про лист Симона Петлюри	28 липня 1920 р.
№ 31	Лист президента Євгена Петрушевича голові місії в Парижі Степану Томашівському з вимогою відстоювати самостійність Східної Галичини	31 липня 1920 р.
№ 32	Інформація Уповноваженого уряду для зв’язків з краєм Романа Перфецького диктатору Євгенові Петрушевичу про події в краї	3 серпня 1920 р.
№ 33	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Паризької Мирної конференції про домагання незалежності Східної Галичини	7 серпня 1920 р.

-
№ 34	Інформаційний лист Представника уряду в Берліні Євгена Левицького президентові Української Національної Ради Євгенові Петрушевичу	10 серпня 1920 р.
№ 35	Інформаційний лист представника уряду в Берліні Євгена Левицького уповноваженому уряду для справ закордонних Степану Витвицькому про політичне становище в Німеччині	11 серпня 1920 р.
№ 36	Нота Президента Української Національної ради мирній конференції з вимогою визнання незалежності Східної Галичини	15 серпня 1920 р.
№ 37	Інформація газети “Український прапор” про позицію II конгресу Комінерну щодо правнодержавного статусу Східної Галичини	15 серпня 1920 р.
№ 38	Лист голови місії у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степану Витвицькому про роботу місії	16 серпня 1920 р.
№ 39	Лист Уповноваженого уряду для закордонних справ Степана Витвицького представникові уряду в Берліні Євгенові Левицькому з фніормаціями і вимогою звіту	18 серпня 1920 р.
№ 40	Нота Української Національної Ради урядом країн Антанти Ллойд Джорджу щодо окупаційного терору у Східній Галичині	20 серпня 1920 р.
№ 41	Із донесення посланника Польщі в Парижі Мауриція Замоївського міністру закордонних справ Євстажові Сапезі про політику щодо Східної Галичини	23 серпня 1920 р.
№ 42	Лист в. о. голови делегації в Парижі Степана Томашівського уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому щодо політики Польщі щодо Статуту Східної Галичини	23 серпня 1920 р.
№ 43	Лист уповноваженого уряду для справ закордонних справ Степана Витвицького в. о. голові делегації в Парижі Степану Томашівському щодо повстання на Прикарпатті	23 серпня 1920 р.

-
№ 44	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького в. о. представника ЗУНР в Берліні Євгенові Левицькому щодо урядової ноти країн Антанти від 20 серпня 1920 р.	23 серпня 1920 р.
№ 45	Лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького представникові у Празі Степану Смаль-Стоцькому про статус представництва	24 серпня 1920 р.
№ 46	Нота Української Національної Ради урядом країн Антанти про повстання на Прикарпатті проти окупаційного режиму	26 серпня 1920 р.
№ 47	Із протоколу 18 засідання Ради Оборони Польщі	27 серпня 1920 р.
№ 48	Інформаційний лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького представникові ЗУНР у Берліні Євгену Левицькому щодо повстання на Прикарпатті	27 серпня 1920 р.
№ 49	Інформаційний лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького в. о. Голови делегації в Парижі Степану Томашівському про становище у Східній Галичині	27 серпня 1920 р.
№ 50	Представника уряду в Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому уряду для справ закордонних Степанові Витвицькому про українське питання в Чехословаччині	29 серпня 1920 р.
№ 51	Інформаційний лист представника у Відні Володимира Сінгалевича уповноваженому уряду для справ закордонних Степанові Витвицькому про повстання на Прикарпатті	30 серпня 1920 р.
№ 52	Інформаційний лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького представникам уряду в іноземних країнах про аргументацію правомірності державної самостійності Східної Галичини	1 вересня 1920 р.

-
№ 53	Лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького уповноваженому в Празі Степанові Смаль-Стоцькому про тимчасове доручення керівництва місію у Празі	2 вересня 1920 р.
№ 54	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому уряду для справ закордонних Степанові Витвицькому про повстання в Прикарпатті і проведену роботу	2 вересня 1920 р.
№ 55	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького в. о. голови місії у Парижі Степану Томашівському про можливу зміну поглядів у Франції на східногалицьку справу і про повстання під проводом Федора Бекеша на Прикарпатті	4 вересня 1920 р.
№ 56	Інформаційне повідомлення представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому про події в краї і таборах військовополонених на території Чехословаччини	4 вересня 1920 р.
№ 57	Лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького Представникові в Берліні Євгенові Левицькому про нараду галицьких політичних партій щодо всеукраїнського конгресу	6 вересня 1920 р.
№ 58	Інформаційний лист представника у Будапешті Ярослава Біберовича уповноваженому уряду для справ закордонних Степанові Витвицькому про проведену роботу	6 вересня 1920 р.
№ 59	Телеграма диктатора Євгена Петрушевича Уповноваженому уряду для справ закордонних Степану Витвицькому про склад делегації на Ризьку мирну конференцію	8 вересня 1920 р.
№ 60	Лист президента УНРади Євгена Петрушевича голові делегації на Ризькій мирній конференції Костеві Левицькому про негайний від'їзд до Риги	8 вересня 1920 р.

№ 61	Лист президента УНРади Євгена Петрушевича Костеві Левицькому про склад на Ризьку мирну конференцію	9 вересня 1920 р.
№ 62	Заява Федора Приймака членові Реввійськради УСРР Володимирові Винниченку з проханням про звільнення невинно заарештованих галичан із концтабору в м. Харкові	10 вересня 1920 р.
№ 63	Радіограма міністра закордонних справ Польщі Станіслава Сапєги наркому закордонних справ РСФРР Григорію Чичеріну про участь делегації УНР у Ризьких мирних переговорах	11 вересня 1920 р.
№ 64	Із протоколу 21 засідання Ради оборони Польщі	11 вересня 1920 р.
№ 65	Таємна інструкція президента УНРади Євгена Петрушевича делегації ЗУНР на Ризькій мирній конференції	13 вересня 1920 р.
№ 66	Інформація уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького президенту УНРади Євгенові Петрушевичу про від'їзд Єврейської делегації на Ризьку мирну конференцію	15 вересня 1920 р.
№ 67	Лист начальника військової канцелярії диктатора Селезінки уповноваженому для справ закордонних Степану Витвицькому про сприяння втікачів-військовополонених з Польщі в Чехословаччину	16 вересня 1920 р.
№ 68	Таємна інформація уповноваженого для справ закордонних Стефана Витвицького представникові в Берліні Євгенові Левицькому про завдання делегації на Ризькій мирній конференції й ін.	17 вересня 1920 р.
№ 69	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому про проведену роботу	22 вересня 1920 р.

-
№ 70	Телеграма уповноваженого у Берліні Євгена Левицького уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому про від'їзд делегації на Ризьку мирну конференцію	Не раніше
22 вересня 1920 р.
№ 71	Інформаційний лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького Делегації Української Національної Ради у Львові про міжнародні аспекти українського питання	23 вересня 1920 р.
№ 72	Із заяви ВЦВК РРФСР про основи угоди між РРФСР і Польщею	24 вересня 1920 р.
№ 73	Декларація Делегації РРФСР Ризькій мирній конференції в перекладі Костя Левицького	24 вересня 1920 р.
№ 74	Лист в.о. голови дипломатичної місії в Парижі Степана Томашівського президенту УНРади Євгенові Петрушевичу в Лондоні про відправку його нот урядам країн Антанти і про переговори з представниками французького уряду	25 вересня 1920 р.
№ 75	Інформаційний лист представника в Берліні Євгена Левицького уповноваженому уряду для справ закордонних Степану Витвицькому про зустрічі з делегацією на Ризьку мирну конференцію	25 вересня 1920 р.
№ 76	Інформаційний лист представника у Будапешті Ярослава Біберовича уповноваженому уряду для справ закордонних Степану Витвицькому про проведену роботу	25 вересня 1920 р.
№ 77	Нота президента Української Національної Ради урядам країн Антанти про заборону польською окупаційною владою навчання української молоді Львівському університеті	26 вересня 1920 р.
№ 78	Інформація представника в Берліні Євгена Левицького президенту УНРади Євгенові Петрушевичу про прибуття делегації на Ризьку мирну конференцію і наради в Берліні	27 вересня 1920 р.

№ 79	Декларація делегації УНРади до Президії Ризької мирної конференції	28 вересня 1920 р.
№ 80	Шифрована телеграма польського представника в Ризі Міністерству закордонних справ Польщі про прибуття делегації ЗУНР на Ризьку мирну конференцію	28 вересня 1920 р.
№ 81	Проект договору про прелімінарні умови миру між СРСР, РСФРР і Польщею, виголошений головою російської делегації Адольфом Йоффе на 1-му засіданні Головної комісії Ризької мирної конференції	28 вересня 1920 р.
№ 82	Звіт члена делегації ЗУНР на Ризькій мирній конференції Осипа Назарука уповноваженому уряду для справ закордонних Степанові Витвицькому про проведену роботу	Не раніше
28 вересня 1920 р.
№ 83	Тимчасові умови щодо Східної Галичини на час прелімінарного миру до вирішення її державно-правного статусу, підготовлені делегаціями УСРР і РСФРР для Ризької мирної конференції	29 вересня 1920 р.
№ 84	Цілком довірочна пропам'ятна записка др. Степана Рудницького “Галицько-чеські справи” для уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького	1 жовтня 1920 р.
№ 85	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького президенту УНРади Євгенові Петрушевичу про переговори в Ризі та позицію ППС щодо Східної Галичини і про кадрові зміни	3 жовтня 1920 р.
№ 86	Інформаційний лист делегації в Парижі президенту УНРади Євгену Петрушевичу в Лондоні	3 жовтня 1920 р.
№ 87	Інформаційний лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького в.о. голови делегації в Парижі Степанові Томашівському про переговори в Ризі і ставлення ППС до справи Східної Галичини	4 жовтня 1920 р.

-
№ 88	Заява російсько-української делегації на 2-му засіданні Головної комісії Ризької мирної конференції з протестом проти небажання польської делегації включати до порядку денного конференції питання про Східну Галичину	4 жовтня 1920 р.
№ 89	Лист президента УНРади Євгена Петрушевича уповноваженому уряду для справ закордонних Степану Витвицькому	5 жовтня 1920 р.
№ 90	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степану Витвицькому	6 жовтня 1920 р.
№ 91	З інформаційного листа представника в Берліні Євгена Левицького уповноваженому уряду для справ закордонних Степану Витвицькому	7 жовтня 1920 р.
№ 92	Проект угоди між Білоруською Народною Республікою і Галицькою Народною Республікою про взаємовизнання незалежності і взаємодопомогу	7 жовтня 1920 р.
№ 93	Протест делегації ЗУНР на Ризькій мирній конференції проти трактування державного статусу Східної Галичини як внутрішньої справи Польщі	8 жовтня 1920 р.
№ 94	Протест делегації Білої Русі і Східної Галичини проти підписання Ризького прелімінарного мирного договору	9 жовтня 1920 р.
№ 95	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому	9 жовтня 1920 р.
№ 96	Інформація газети “Український прапор” про візит Михайла Грушевського до президента Чехословаччини Томаша Масарика з проханням про поліпшення умов для українських інтернованих у таборах на її території	10 жовтня 1920 р.

-
№ 97	Лист голови делегації УНР на Ризьких мирних переговорах сенатора Сергія Шелухіна Міністру закордонних справ УНР Андрієві Лівичькому про хід переговорів	11 жовтня 1920 р.
№ 98	Лист В. Бандрівського з Лозанну уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому про створення представництва у Швейцарії	12 жовтня 1920 р.
№ 99	Прелімінарний договір між РСФСР, УРСР і Польщею, підписаний у Ризи	15 жовтня 1920 р.
№ 100	Лист голови делегації УНР на Ризьких мирних переговорах сенатора Сергія Шелухіна Міністрові закордонних справ Андрієві Лівичькому про хід переговорів	15 жовтня 1920 р.
№ 101	Інформаційний лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького делегації Української Національної Ради у Львові про переговори в Ризи	24 жовтня 1920 р.
№ 102	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького Міністру закордонних справ Чехословаччини Едуардові Бенешу щодо підтримки незалежності Східної Галичини і надання фінансової допомоги	28 жовтня 1920 р.
№ 103	Привітальна телеграма голови Українського конгресу у Філадельфії Омеляна Ревлюка президенту УНРади Євгенові Петрушевичу	4 листопада 1920 р.
104	Звіт голови делегації УНР на Ризькій мирній конференції сенатора Сергія Шелухіна міністру закордонних справ УНР про проведену роботу	8 листопада 1920 р.
№ 105	Лист Президента делегації Української Національної Ради у Львові диктатору Євгенові Петрушевичу про становище в краї	9 листопада 1920 р.
№ 106	Звіт Раймонда Нігольма з Риги: “Питання Східної Галичини”	12 листопада 1920 р.

-
№ 107	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому про проведену роботу	15 листопада 1920 р.
№ 108	Звернення українських професорів і студентських організацій до Лігу Націй з вимогою відкриття українського університету у Львові	19 листопада 1920 р.
№ 109	Телеграма уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького віце-президентові Ліги Націй Едуардові Бенешу стосовно дозволу на приїзд урядової делегації в Женеву	19 листопада 1920 р.
№ 110	Телеграма уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького представникові у Женеві В. Бандрівському щодо клопотань про дозвіл на виїзд урядової делегації	21 листопада 1920 р.
№ 111	Із промови Володимира Леніна “Наше зовнішнє і внутрішнє становище і завдання партії”	22 листопада 1920 р.
№ 112	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького в.о. голови делегації на мирній конференції в Парижі Антонові Петрушевичу про можливі зміни у політиці США щодо Східної Галичини	27 листопада 1920 р.
№ 113	Комюніке пресової агентури ЗУНР щодо обговорення східногалицької проблеми на конференції у Спа	28 листопада 1920 р.
№ 114	Нота Української Національної Ради Лізі Націй з вимогою справедливого вирішення питання про статус Східної Галичини	2 грудня 1920 р.
№ 115	Нота Української Національної Ради Лізі Націй про польський окупаційний режим у Східній Галичині з вимогою його ліквідації та визнання суверенних прав для українського народу	2 грудня 1920 р.

-
№ 116	Нота Української Національної Ради урядом Антанти про санітарні умови у Східній Галичині під польською окупацією	4 грудня 1920 р.
№ 117	Нота Української Національної Ради урядом країн Антанти “Польська колонізація Східної Галичини”	10 грудня 1920 р.
№ 118	Тасмне донесення польською військовою аташе у Берні про прибуття до Женеви делегації ЗУНР на часі з Євгеном Петрушевичем	13 грудня 1920 р.
№ 119	Нота Української Національної Ради урядом країн Антанти “Польська колонізація Східної Галичини” з супровідним листом президента Євгена Петрушевича й переліком адресата її відправлення	14 грудня 1920 р.
№ 120	Цілком тасмний лист Міністерства закордонних справ УНР голові дипломатичної місії у Празі про позицію уряду щодо галицького питання	14 грудня 1920 р.
№ 121	Розвідувальне донесення польського офіцера зв’язку у Чернівцях підпоручника Велогловського Начальній команді польської армії про діяльність представництв ЗУНР у країнах Європи	18 грудня 1920 р.
№ 122	Інформація з Відня про розгляд східно-галицького питання в Лізі націй у Женеві	26 грудня 1920 р.
№ 123	Нота Української Національної Ради урядом країн Антанти про порушення польською окупаційною владою прав населення Східної Галичини	26 грудня 1920 р.
№ 124	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького Жвгенові Петрушевичу про утворення дипломатичної місії в Італії з резолюцією президента про призначення Олександра Колесси головою місії	29 грудня 1920 р.

- № 125 Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького Тарасу Шухевичу про призначення його урядовцем представництва у Берліні 29 грудня 1920 р.
- № 126 Нота Української Національної Ради урядові Болгарії відносно колишніх військовиків УГА, що опинилися на її території 30 грудня 1920 р.
- № 127 Організаційний статут Надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР у Лондоні 30 грудня 1920 р.
- № 128 Організаційний статут Надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР у Римі 30 грудня 1920 р.
- № 129 Організаційний статут делегації ЗУНР на Паризьку мирну конференцію 30 грудня 1920 р.
- № 130 Нота Української Національної Ради урядом країн Антанги з приводу подальших надужиття та знущання польських окупантів над населенням Східної Галичини грудень 1920 р.
- № 131 Меморандум Української Національної Ради до Ліги Націй і державних діячів усіх культурних націй світу із закликом підняти голос протесту проти польського окупаційного терору у Східній Галичині грудень 1920 р.
- № 132 Меморандум українських студентів до студентських організацій світу про безправне становище молоді Східної Галичини з адресами для відправки 5 січня 1921 р.
- № 133 Нота Української Національної Ради урядом країн Антанги про безправні контрибуції та реквізицій польських окупаційних властей у Східній Галичині 5 січня 1921 р.
- № 134 Цілком таємний лист начальника генерального штабу польської армії генерал-полковника Розвадського Генеральній ад'ютантурі начальної команди при Юзефові Пілсудському щодо заходів по послабленню впливу діяльності уряду ЗУНР з додатком копій документів ЗУНР 6 січня 1921 р.

-
№ 135	Інформаційний лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького дипломатичним представникам про суспільно-політичні відносини у Східній Галичині й утворення Всеукраїнської Ради	9 січня 1921 р.
№ 136	Нота делегації РСФСР Ризькій мирній конференції, голові польської делегації про тяжкі умови перебування російсько-українських військовополонених у польських таборах	18 січня 1921 р.
№ 137	Повідомлення уповноваженого для справ закордонних представникові ЗУНР в Бердіні Євгеніві Левицькому про ноти, надіслані урядам Антанти	20 січня 1921 р.
№ 138	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Антанти у зв'язку з продовженням польськими окупантами репресій у Східній Галичині	24 січня 1921 р.
№ 139	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Антанти про нові правопорушення польських окупаційних властей	26 січня 1921 р.
№ 140	Ноти Української Національної Ради про небезреку відчуження польською окупаційною владою прав на державне майно	26 січня 1921 р.
№ 141	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про проведену роботу	26 січня 1921 р.
№ 142	Розвідувальна інформація начальної команди польської армії про військову і політичну активність серед української еміграції з додатком документів	28 січня 1921 р.
№ 143	Нота Української Національної Ради Верховній Раді щодо поділу колишнього австрійського залізничного парку	30 січня 1921 р.

-
№ 144	Таємна інформація голови делегації на Паризькій мирній конференції Степана Витвицького уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про проведену роботу	5 лютого 1921 р.
№ 145	Таємна інформація голови делегації на Паризькій мирній конференції Степана Витвицького уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про відгуки на перебування в Парижі Юзефа Пілсудського	8 лютого 1921 р.
№ 146	Нота Української Національної Ради Верховній Раді мирної конференції протестом проти польської колонізації Східної Галичини	9 лютого 1921 р.
№ 147	Звіт голови делегації на Паризькій мирній конференції Степана Витвицького уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про проведену роботу	10 лютого 1921 р.
№ 148	Лист уповноваженого для справ закордонних Костя Левицького представникові в Берліні Євгенові Левицькому з приводу останніх урядових нот	12 лютого 1921 р.
№ 149	Нота Української Національної Ради Лізі Націй щодо державного статусу Східної Галичини	16 лютого 1921 р.
№ 150	Лист уповноваженого для справ закордонних Костя Левицького голові делегації на Паризькій Мирній конференції Степану Витвицькому про заходи щодо підготовки до засідання ради Ліги Націй в Парижі	23 лютого 1921 р.
№ 151	Офіційне комюніке Ради Ліги Націй про розгляд східногалицького питання	23 лютого 1921 р.
№ 152	Постанова Ради Ліги Націй про статус Східної Галичини	
№ 153	Лист Папи Римського Бенедикта XV до митрополита Андрея Шептицького	24 лютого 1921 р.

-
№ 154	Інструктивний лист президента Української Національної Ради Євгена Петрушевича голові надзвичайної дипломатичної місії у Римі Олександрю Колесці	24 лютого 1921 р.
№ 155	Нота Української Національної Ради Раді послів Антанги в Парижі у зв'язку з порушенням Польщею Сен-Жерменського договору щодо Східної Галичини	28 лютого 1921 р.
№ 156	Таємна інформація польського військового аташе в Парижі про активізацію діяльності української політичної еміграції	1 березня 1921 р.
№ 157	Стаття для преси “Вирішення державно-правного становища Східної Галичини Радою Союзу Народів“	Не пізніше
3 березня 1921 р.
№ 158	Нота Української Національної Ради Верховній Раді з вимогою ліквідації польського окупаційного режиму і відновлення самостійного статусу Східної Галичини	5 березня 1921 р.
№ 159	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанги у Парижі про врегулювання державно-правового статусу Східної Галичини	7 березня 1921 р.
№ 160	Витяг із протоколу засідання начальників політичних відділів міністерства закордонних справ Польщі про утворення Всеукраїнської національної ради та про рішення Ради Ліги Націй	8 березня 1921 р.
№ 161	Інформація польського військового аташе у Парижі Начальній команді про діяльність українських політичних діячів	9 березня 1921 р.
№ 162	Ради Євгена Петрушевича о. Львовву Сембратовичу з дорученням захищати інтереси громадян ЗУНР у Канаді	9 березня 1921 р.
№ 163	Офіційне повідомлення Ради Ліги Націй від 23 лютого 1921 р. про розгляд на Раді Ліги Націй галицького питання	10 березня 1921 р.

- № 164 Повідомлення кореспондента “Осеан” про заяву президента США Уоррена Гардінга делегації Українського Національного Союзу в Америці 11 березня 1921 р.
- № 165 Нота Української Національної Ради Раді Послів країн Антанті у Парижі у зв’язку з порушеннями польськими властями громадянських прав населення Східної Галичини 12 березня 1921 р.
- № 166 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті у Парижі у зв’язку з незаконним підпорядкуванням кооперативів Східної Галичини варшавській “Кооперативній Раді” 12 березня 1921 р.
- № 167 Лист голови делегації ЗУНР на Паризькій мирній конференції Степана Витвицького директору політичної секції Ліги Націй Манту 12 березня 1921 р.
- № 168 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті у Парижі у зв’язку з вбивством відомого українського композитора Остапа Нижанківського та подальшим терором польських окупаційних властей 12 березня 1921 р.
- № 169 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті в Парижі у зв’язку з неправомірним розпуском польською владою Галицької шкільної краєвої ради 15 березня 1921 р.
- № 170 Інформація польського військового аташе у Відні: “Пропаганда Західно-Української Республіки” 20 березня 1921 р.
- № 171 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті у Парижі про статус Східної Галичини після Ризького миру 26 березня 1921 р.
- № 172 Додаток до ноти УНРади від 30 березня 1921 р. 30 березня 1921 р.

-
№ 173	Лист уповноваженого уряду для справ закордонних Костя Левицького представникові у Празі Степанові Смаль-Стоцькому щодо позиції уряду відносно Ризького мирного договору	31 березня 1921 р.
№ 174	Нота Української Національної Ради Раді Ліги Націй з вимогою визнати державну самостійність Східної Галичини	2 квітня 1921 р.
№ 175	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті у Парижі у зв'язку з незаконним запровадженням польських воєводств у Східній Галичині	8 квітня 1921 р.
№ 176	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті у Парижі у зв'язку з посиленням польської колонізації Східної Галичини	12 квітня 1921 р.
№ 177	Інформаційний лист уповноваженого уряду для справ закордонних Костя Левицького голові делегації на Паризькій мирній конференції Степану Витвицькому	14 квітня 1921 р.
№ 178	Меморандум комітету українських урядовців у Відні уповноваженому уряду для справ закордонних Костеві Левицькому про влаштування їх долі (з супровідним листом голови комітету Антона Дольницького)	15 квітня 1921 р.
№ 179	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті у Парижі щодо заяви представника Польщі в Раді Ліги Націй	18 квітня 1921 р.
№ 180	Звернення Президента УНРади Євгена Петрушевича до управ українських організацій, редакцій українських часописів і всього українського громадянства США і Канади із закликом про допомогу у боротьбі з окупаційним режимом у Східній Галичині	20 квітня 1921 р.

- № 181 Інформаційний лист уповноваженого уряду для справ закордонних Костя Левицького голові делегації на мирній конференції в Лондоні Степанові Витвицькому 21 квітня 1921 р.
- № 182 Інформаційний лист уповноваженого для справ закордонних Костя Левицького голові делегації на мирній конференції в Лондоні Степанові Витвицькому 23 квітня 1921 р.
- № 183 Інформаційний лист уповноваженого для справ закордонних Костя Левицького голові делегації на мирній конференції у Лондоні Степанові Витвицькому 28 квітня 1921 р.
- № 184 Основи державного устрою Галицької Республіки – проект Конституції, підготовлений уповноваженим уряду для справ закордонних Костем Левицьким і надісланий голові делегації на мирній конференції у Лондоні Степанові Витвицькому для передачі його Ллойд Джорджу 28 квітня 1921 р.
- № 185 Протокол організаційного засідання українського національно-політичного комітету у Відні 30 квітня 1921 р.
- № 186 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанті у Парижі з вимогою визнання незалежності Галицької Республіки з додатком “Оснoв державного устрою Галицької Республіки” 30 квітня 1921 р.
- № 187 Звернення посла міста Львова Ернеста Теодора Брайтера “До земляків Східної Галичини” із закликом до визнання незалежності Галицької Республіки квітень 1921 р.
- № 188 Лист митрополита Андрея Шептицького прем’єр-міністру Франції Арістиду Біану про окупаційний режим у Східній Галичині з домаганням справедливого вирішення її долі Не раніше квітня 1921 р.

№ 189	Організаційний статут надзвичайної дипломатичної місії Української Національної Ради Галицької Республіки до Сполучення Штатів Америки	3 травня 1921 р.
№ 190	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі відносно поліпшення становища українських урядовців у Відні	5 травня 1921 р.
№ 191	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі у зв'язку з посиленням терору польських окупаційної влади у Східній Галичині	10 травня 1921 р.
№ 192	Лист президента Української Національної Ради Галицької республіки Євгена Петрушевича Раді послів країн Антанти у Парижі з додатком ст. 39–42 “Переходових постанов дотично конституювання незалежної Галицької Республіки”	12 травня 1921 р.
№ 193	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі з приводу розподілу майна залізничних гуманітарних інституції Австро-Угорщини	14 травня 1921 р.
№ 194	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі у справі ліквідації Австро-Угорського банку	16 травня 1921 р.
№ 195	Нота Української Національної ради Раді послів країн Антанти у Парижі з протестом проти спроб польського уряду розпоряджатися майном Східної Галичини	24 травня 1921 р.
№ 196	Лист начальника військової канцелярії диктатора ЗУНР Селезінки представникові в Берліні про використання грошей для допомоги інтернованим і безробітним	24 травня 1921 р.
№ 197	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі про нові злочини польської окупаційної влади у Східній Галичині	26 травня 1921 р.

- № 198 Звіт референта краю др. Олександра Марітчака уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про поїздку до Праги і Ужгорода 28 травня 1921 р.
- № 199 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанги у Парижі з вимогою притягнення до відповідальності винних у злочинах учинених у Східній Галичині 28 травня 1921 р.
- № 200 Службове зобов'язання голови Надзвичайної дипломатичної місії Української Національної Ради у США Роберта Березовського, засвідчене президентом УНРади Євгеном Петрушевичем з додатком рукописної заяви Роберта Березовського від 19 грудня 1921 р. 31 травня 1921 р.
- № 201 Звернення уряду Галицької республіки до українських організацій і всього українського громадянства США із закликом підтримки визнання самостійності Галицької республіки 31 травня 1921 р.
- № 202 Звернення послів Української Національної Ради до Верховної Ради з вимогою визнання незалежності Східної Галичини 3 червня 1921 р.
- № 203 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанги у Парижі стосовно безправних вироків польських судів та визнання незалежності 6 червня 1921 р.
- № 204 Термінова інформація уповноваженого уряду для справ внутрішніх, судівництва і комунікації Президіальний канцелярії диктатора про переговори між урядами Румунії і Польщі щодо обміну українськими територіями 6 червня 1921 р.
- № 205 Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанги у Парижі стосовно переговорів між урядами Румунії і Польщі про обмін українськими територіями 8 червня 1921 р.

-
№ 206	Вербальна нота посольства ЗУНР у Відні військовому міністерству в Бухаресті стосовно долі українських військовополонених у Брашові	10 червня 1921 р.
№ 207	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі стосовно міжнародноправного статусу Східної Галичини як незалежної республіки	18 червня 1921 р.
№ 208	Редакційна стаття газети “Наша правда” про зовнішню політику уряду ЗУНР	18 червня 1921 р.
№ 209	Телеграма комітету помочі державних урядників і службовців Східної Галичини прем’єр-міністру Великої Британії Ллойд Джорджу про допомогу голодуючим урядовцям, звільнених з роботи польською окупаційною владою	28 червня 1921 р.
№ 210	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі у зв’язку з новими актами терору польської окупаційної влади	30 червня 1921 р.
№ 211	Лист диктатора Євгена Петрушевича послу в Празі Степану Смаль-Стоцькому про гарантування оплати витрат уряду Чехословаччини на утримання Вільного українського університету	2 липня 1921 р.
№ 212	Витяг із стенограми засідання Палати громад Британського парламенту: відповіді на запитання лорда Роберта Сесіля про Східну Галичину	6 липня 1921 р.
№ 213	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Паризької мирної конференції з приводу розподілу скарбу золота Австро-Угорського банку	8 липня 1921 р.
№ 214	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі про проведення польською окупаційною владою примусового перепису населення у Східній Галичині	18 липня 1921 р.

-
№ 215	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі відносно затвердження проекту виборчої ординації до Державної Ради Галицької Республіки	25 липня 1921 р.
№ 216	Нота Української Національної Ради Верховній Раді щодо державно-правного статусу Східної Галичини	28 липня 1921 р.
№ 217	Інтернаціональний конгрес миру про Східну Галичину	28 липня 1921 р.
№ 218	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі з протестом проти польської паспортизації населення Східної Галичини і дискримінації українських службовців	30 липня 1921 р.
№ 219	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Парижі відносно вирішення державно-правового статусу Галицької Республіки	3 серпня 1921 р.
№ 220	Інформація про переговори у Львові між членами Української Національної Ради і Головою Ради міністрів Польщі Вінценті Вітосом	3 серпня 1921 р.
№ 221	Нота протесту Української Національної Ради урядам країн Антанти проти окупаційної політики польського уряду у Східній Галичині з додатком супровідного листа британському послу в Польщі	7 серпня 1921 р.
№ 222	Нота Української Національної Ради голові Ради послів країн Антанти у Парижі Юлію Камбону щодо призначення спеціального представника Ради для захисту інтересів Східної Галичини при розподілі активів Австро-Угорського банку	8 серпня 1921 р.
№ 223	Нота Української Національної Ради Верховній Раді в Парижі щодо невідкладного вирішення питання про статус Галицької Республіки	18 серпня 1921 р.

- № 224 Нота Української Національної Ради Раді Ліги Націй з проханням остаточного вирішення статусу Східної Галичини на Верховній Раді мирної конференції 19 серпня 1921 р.
- № 225 Із пропозицій міністра закордонних справ Польщі К. Скірмунта Раді міністрів про відкриття дипломатичного представництва в Харкові з урахуванням проблеми Східної Галичини 22 серпня 1921 р.
- № 226 Звіт посла Володимира Сінгалевича про зустріч з співробітниками японського посольства у Відні 25 серпня 1921 р.
- № 227 З інформації Галицько-української делегації пр резолюцію X Міжнародного кооперативного конгресу у Базелі 26 серпня 1921 р.
- № 228 Нота Української Національної Ради Раді Ліги Націй і Раді послів країн Антанти у Парижі з протестом проти інкорпорації території Східної Галичини Пльщею 31 серпня 1921 р.
- № 229 Пропам'ятна записка сенатові Українського вільного університету в Празі 12 вересня 1921 р.
- № 230 Стаття в газеті “Український вістник”: “Десятий міжнародний кооперативний конгрес в Базелі і справа Східної Галичини” 14 вересня 1921 р.
- № 231 Повідомлення газети “Український вістник” про внесення справи Східної Галичини на розгляд в Лізі Націй 18 вересня 1921 р.
- № 232 Стаття Степана Витвицького в газеті “Український вістник”: “Справа Галичини на Союзі народів” 18 вересня 1921 р.
- № 233 Повідомлення Пресбюро Східної Галичини в Лондоні про розгляд східногалицького питання в Лізі Націй 19 вересня 1921 р.
- № 234 Редакційна стаття “Українського вістника”: “Союз народів і Східна Галичина” 20 вересня 1921 р.
Не раніше
- № 235 Відозва українського населення Східної Галичини до іноземних гостей Львівського ярмарку 25 вересня 1921 р.

- № 236 Агентурне донесення з Відня у Варшаву про діяльність політичних діячів т ЗУНР та заходи їх реорієнтації 25 вересня 1921 р.
- № 237 Повідомлення східногалицького пресбюро в Лондоні про розгляд справи Східної Галичини в Центральному комітеті Ліги прав людини Не раніше
27 вересня 1921 р.
- № 238 Лист президента Ради ліги Націй з резолюцією Асамблеї Ліги Нації, схваленою Радою, щодо політичного статусу Східної Галичини 2 жовтня 1921 р.
- № 239 Постанова Ради Ліги Націй про схвалення резолюції III Асамблеї від 27 вересня 1921 р. щодо статусу Східної галичини 2 жовтня 1921 р.
- № 240 Стаття д-ра Степана Витвицького “Справа Галичини на Союзі Народів” у тижневика “Визволення” 8 жовтня 1921 р.
- № 241 З довідки Народного Комісаріату закордонних справ УСРР про невизнання включення Буковини до складу Румунського королівства 10 жовтня 1921 р.
- № 242 Стаття д-ра Степана Томашівського “Сучасна доля західної України” в газеті “Українське слово” 11 жовтня 1921 р.
- № 243 Звернення адміністратора Української католицької дієцезії в США до Державного секретаря США щодо справедливого вирішення питання статусу Східної Галичини 14 жовтня 1921 р.
- № 244 Нота протесту Української Національної Ради Верховній Раді в Парижі проти нових злочинів польських окупаційних властей у Східній Галичині 15 жовтня 1921 р.
- № 245 Лист уповноваженого для справ закордонних Костя Левицького представникові уряду у Празі Євгенові Левицькому з приводу подій у краї та щодо завдання представництва 21 жовтня 1921 р.

№ 246	Лист уповноваженого для справ закордонних Костя Левицького представникові уряду у Празі Євгену Левицькому щодо резолюції Ради Ліги Націй від 27 вересня 1921 р.	26 жовтня 1921 р.
№ 247	Лист президента Української Національної Ради Євгена Петрушевича уповноваженому для справ закордонних Костеві Левицькому про нові заходи щодо забезпеченню незалежності Галицької Республіки	28 жовтня 1921 р.
№ 248	Повноваість д-ра Костя Левицького захищати інтереси Галицької Республіки перед країнами Антанти і Верховною Радою мирної конференції	28 жовтня 1921 р.
№ 249	Повідомлення Східногалицького пресбюро в Лондоні “Польські наміри щодо Східної Галичини”	Не раніше
30 жовтня 1921 р.
№ 250	Запит лорда Роберта Сесіля в Палаті громад Британського парламенту до прем’єр-міністра у справі Східної Галичини та відповідь уряду	3 листопада 1921 р.
№ 251	Лист представника у Празі Євгена Левицького уповноваженому для справ закордонних Костеві Левицькому про погіршення умов для українських емігрантів у Чехословаччині	3 листопада 1921 р.
№ 252	Інформація Григорія Микетя уповноваженому для справ закордонних Костеві Левицькому про виконання доручень президента УНРади Є. петрушевича в т.ч. інформація про з’їзд КПСГ у Львові приміщенні собору св. Юра	5 листопада 1921 р.
№ 253	Уповноваження д-ру Роберту Березовському, д-ру Луці Мишузі і адвокату Н. В. Арсеничу від президента Української Національної Ради Євгена Петрушевича на переговори щодо позики “Національної оборони” в Канаді на суму 1 млн. доларів	9 листопада 1921 р.

- № 254 Інформаційний лист в.о. уповноваженого для справ закордонних Григорія Микетя уповноваженому Костеві Левицькому про події в краї та про зустріч із Держсекретарем США Бюсом (Hughes) та ін. зустрічі 17 листопада 1921 р.
- № 255 Лист в. о. уповноваженого для справ закордонних Григорія Микетя уповноваженому Костю Левицькому з дорученням президента Євгена Петрушевича виїхати до Канади і США 19 листопада 1921 р.
- № 256 Стаття дипломатичного кореспондента газети "The observer": "Східна Галичина чекає свободи. Союзники: Фальшива позиція" 20 листопада 1921 р.
- № 257 Уповноваження д-ра Костя Левицького заступати перед країнами Антанти і міжнародного конференцією по розброєнню у Вашингтоні інтереси Галицької Республіки 21 листопада 1921 р.
- № 258 Інформація про візит митрополита Андрея Шептицького до президента США Гардінга і державних секретарів Гюса та Гувера 22 листопада 1921 р.
- № 259 Нота протесту делегації Української Національної Ради Верховній Раді відносно фальшування польською пресою події у краї листопад 1921 р.
- № 260 Нота протесту УНРади урядам країн Антанти проти намірів чехословацького уряду розпустити українські військові формування на її території 12 грудня 1921 р.
- № 261 Лист Виконавчого комітету Ліги Націй уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про цілковиту згоду з резолюцією Асамблеї 21 грудня 1921 р.

-
№ 262	Лист о. Йосафата Жана з Відня панові Паулю до Боше у Женеві	27 грудня 1921 р.
№ 263	Лист Генерального секретаря Ліги Націй уповноваженому уряду для справ закордонних Костю Левицькому про одержання нот від 10 і 12 грудня 1921 р.	29 грудня 1921 р.
№ 264	Нота Буковинської делегації Української Національної Ради Верховної Раді у Парижі про переслідування українців Буковини під румунською окупацією з вимогою звільнення краю і об'єднання з Україною з додатком характеристики території Буковини	30 грудня 1921 р.
№ 265	Урядовий реферат “Про санітарні відносини у Східній Галичині”	грудень 1921 р.
№ 266	Урядовий реферат “Значення Східної Галичини для європейського народного господарства”	грудень 1921 р.
№ 267	Урядовий реферат “Політико-географічне й економічно-географічне значення Східної Галичини для розв'язання проблем Східної Європи”	грудень 1921 р.
№ 268	Урядовий реферат Військової канцелярії диктатора: “Військовий реферат про державну самостійність Східної Галичини”	грудень 1921 р.

ЗМІСТ

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ.....	5
ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ	916

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА
НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918–1923
ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ
У 5-ТИ ТОМАХ 8-МИ КНИГАХ
ТОМ 5. КНИГА 2**

Відповідальний редактор *Олександр Карпенко*
Комп'ютерний набір *Віри Возняк*
Верстка *Віри Возняк*
Коректори: *Оксана Липай, Галина Пославська*

Підписано до друку 20.11.2011. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура «Таймс». Умовн. друк. арк. 55,10.
Наклад 1000 прим. Зам. 2664.

3-38 **Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923.** Документи і матеріали:
у 5-ти томах 8-ми книгах. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011.

ISBN 966-668-080-7

Том 5: у трьох книгах. – **Книга 2. Зовнішня політика і міжнародне становище. 1920–1921 рр.** / Укладачі: О. Карпенко, К. Мицан. – 2011. – 948 с.

ISBN 978-966-428-180-2 (т. 5, кн. 2)

ББК 63.3(4УКР) 614

Видавництво «Місто НВ»

76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Незалежності, 53,
тел.: (0342) 55-94-93.

Свідоцтво ІФ № 9 від 02.02.2001.

Віддруковано: Друкарня «Місто НВ»

76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Незалежності, 53.

